

**SOSYOLOJİK GÖRSEL OKUMA VE SANATSAL UYGULAMA
EĞİTİM MODÜLÜNÜN RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS
PROGRAMINDA UYGULANMASINA YÖNELİK BİR EYLEM
ARAŞTIRMASI**

Uğur Yılmaz

DOKTORA TEZİ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK, 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmi dört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Uğur
Soyadı : Yılmaz
Bölümü : Resim-İş Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi : .../.../2020

TEZİN

Türkçe Adı : Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulanmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması

İngilizce Adı : An Action Research on the Implementation of the Sociological Visual Reading and Artistic Practice Training Module in the Undergraduate Art Education Program

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Uğur YILMAZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Uğur YILMAZ tarafından hazırlanan “Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulanmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Meliha YILMAZ

(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Hüseyin ELMAS

(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Ayşe GÜLER

(Resim Anasanat Dalı, Kırıkkale Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Osman ÇAYDERE

(Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Gökhan ARASTAMAN

(Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 30/11/2020

Bu tezin Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Sanat Toplumuna

TEŞEKKÜR

Bilgi birikimi, tecrübesi, etik ilkelere bağlılığı ve akademik tavrıyla mesleki yaşamıma yön veren; araştırma sürecinde karşılaştığım problemlerin üstesinden gelmeme şefkatli kişiliği, olumlu yaklaşımları ve deneyimleriyle yardımcı olan; araştırmaya görüşleri ve fikirleriyle çok değerli katkılar sağlayan değerli danışmanım Prof. Dr. Meliha YILMAZ'a; çalışmanın gerçekleşmesinde desteklerini esirgemeyen ve çok değerli katkılar sağlayan tez izleme komitesi üyeleri Doç. Dr. Ayşe GÜLER, Doç. Dr. Osman ÇAYDERE ve Doç. Dr. Çağatay AKENGİN'e; değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Hüseyin ELMAS ve Doç. Dr. Gökhan ARASTAMAN'a; araştırmanın olgunlaşmasına görüşleriyle destek veren çok değerli uzmanlara, çalışmaya katılım gösteren çalışma grubuna ve üzerimde emeği olan tüm Güzel Sanatlar Lisesi, lisans ve yüksek lisans hocalarıma teşekkür ederim. Son olarak, sevgisi, sabrı ve hoşgörüsüyle araştırma sürecinde yanımda olan biricik eşim Arş. Gör. Ece Nur DEMİR YILMAZ'a ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

**SOSYOLOJİK GÖRSEL OKUMA VE SANATSAL UYGULAMA
EĞİTİM MODÜLÜNÜN RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS
PROGRAMINDA UYGULANMASINA YÖNELİK BİR EYLEM
ARAŞTIRMASI**

(Doktora Tezi)

Uğur Yılmaz

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2020

ÖZ

Sanat ve toplum etkileşiminin epistemolojisi, sanatın ontolojisini belirleyen sanatçı, sanat eseri ve alımlayıcı ilişkilerinin bütünleşik yapısını karşımıza çıkarmaktadır. Postmodern süreçte sosyal gerçekliklerle ilişkileri giderek artış gösteren sanat eserlerinin ve dijital görsel kültür formlarının üretim, dağıtım ve tüketim yapılarındaki değişimler ise, sanat sosyolojisi kapsamında diyalektik yaklaşımlarla anlamlandırılmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda araştırmada, sanat sosyolojisi kapsamında teori ve uygulama ilişkisi üzerine kurulu Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama (SGOSU) adlı bir eğitim modülü tasarlamak ve tasarlanan modülün uygulanabilirliğini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma, SGOSU eğitim modülünün tasarlanması, öğrenme-öğretme sürecinde uygulanması ve uygulanabilirliğinin incelenmesi süreçlerini kendi doğal ortamı içerisinde incelemeye olanak tanıyan nitel araştırma yönteminde ve eylem araştırması deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda 3. sınıfta öğrenim gören ve Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersini alan toplam 19 öğrenci içerisinde gönüllük esasına dayalı olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örneklemesiyle seçilen 9 öğrenci (n=9)

ve katılımcı araştırmacı oluşturmaktadır. Pilot modülün geliştirilmesi ve saha gözlemleri, katılımcı araştırmacı tarafından 2017-2018 eğitim-öğretim bahar yarıyılında ders sorumlusu rehberliğinde yürütülen Anasanat Atölye VI (Resim VI) dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın asıl uygulaması ise, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersi kapsamında 9 haftalık öğretim süreci içerisinde gerçekleştirilmiştir. Modülün öğrenme-öğretme sürecinin ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle, son 5 haftası ise araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) online eğitim ortamda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; literatür taraması, doküman incelemesi, yarı yapılandırılmış görüşme formu, yarı yapılandırılmış gözlem formu, sosyolojik görsel okuma soru formu, sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu, öğrenci günlüğü, öğrencilerin sanatsal çalışmaları, sanatsal anlatı etkinlik yaprağı ve kişisel bilgi formu şeklindedir. Araştırma kapsamında elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizleri NVivo 11 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler ise SPSS 23 paket programı kullanılarak non-parametrik testlerden Wilcoxon işaretli sıralı testiyle analiz edilmiş ve analiz sonuçları 0,05 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, amaca hizmet eden araştırma sorularının sırasına göre düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen bazı sonuçlara bakıldığında; SGOSU eğitim modülünün, öğrencilere sanat sosyolojik konular kapsamında teori ve uygulama ilişkisini sentezleyen pedagojik ve entelektüel deneyimler sunduğu; modülün teorik içeriğiyle ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin, öğrencilerin sanat eserlerine ve diğer görsel kültür formlarına yönelik sosyolojik imgelemelerini/düşünme biçimlerini arttırdığı; modülün ünite teorik içerikleri ve bu içeriklerle ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden edinilen alan bilgisine ilişkin kazanımların, sanatsal uygulama sürecinde öğrencilerin sanatsal sorgulamalarına sosyolojik konu/anlatım, üslup/tarz ve teknik açısından olumlu katkılar sağladığı; modül kapsamında gerçekleştirilen fiktörel sorgulamaların, tartışma etkinliklerinin ve görsel okuma çalışmalarının sanat sosyolojik açıdan güncel sanatın üretim, tüketim ve dağıtım ilişkileri üzerine sınıf içi çok boyutlu analizler yapabilmeye olanak sunduğu görülmüştür. Son olarak, araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar, başka araştırmalardaki sonuçlar ve literatürdeki verilerle ilişkili olarak tartışılmış; araştırma konusuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutması açısından önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Sanat Eğitimi, Sanat Sosyolojisi, Görsel Sosyoloji, Görsel Kültür, Sanat Eleştirisi, Sanat Felsefesi

Sayfa Adedi : 417

Danışman : Prof. Dr. Meliha YILMAZ

**AN ACTION RESEARCH ON THE IMPLEMENTATION OF THE
SOCIOLOGICAL VISUAL READING AND ARTISTIC PRACTICE
TRAINING MODULE IN THE UNDERGRADUATE ART
EDUCATION PROGRAM**

(Ph.D. Thesis)

Uğur Yılmaz

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December 2020

ABSTRACT

The epistemology of art and society interaction reveals the integrated structure of artist, work of art and receptive relations that determine the ontology of art. The changes in the production, distribution and consumption structures of works of art and digital visual culture forms, whose relations with social realities have gradually increased in the postmodern period, need to be interpreted with dialectical approaches within the scope of art sociology. In this scope, it was aimed to develop a training module named Sociological Visual Reading and Artistic Practice (SVRAP) based on the relationship between theory and practice within the scope of art sociology and to examine the applicability of the developed module. The research was carried out in the qualitative research method and action research design, which allowed the development of the SVRAP training module, its implementation in the learning-teaching period and the examination of its applicability in its natural environment. The study group of the research consists of 9 students (n=9) who were selected with typical case sampling which is one of the purposeful sampling methods based on a voluntary participation among a total of 19 students studying in Aksaray University, Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Department of Art Education in the 3rd grade

and taking the Art Studio IV (Painting IV) course and participant researcher. The development of the pilot module and field observations were carried out by the participating researcher within the scope of the Art Studio VI (Painting VI) course, which was conducted under the guidance of the lecturer in the spring semester of 2017-2018 academic year. The main implementation of the study, on the other hand, was carried out in the 9-week teaching period within the scope of the Art Studio IV (Painting IV) course in Aksaray University, Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Department of Art Education in the spring term of the 2019-2020 academic year. The first 4 weeks of the teaching period of the module were carried out with face-to-face teaching and the last 5 weeks were carried out in synchronous (simultaneous) online education via distance teaching due to the Covid-19 pandemic that outbreaked beyond the control of the research. Data collection tools used in the research are literature review, document review, semi-structured interview form, semi-structured observation form, sociological visual reading questionnaire, artistic work expert evaluation form, student diary, artistic works of the students, artistic narrative activity sheet and personal information form. Content analysis and descriptive analysis approaches were used in the analysis of the qualitative data obtained within the scope of the research. Analyses of qualitative data were carried out using NVivo 11 program. The quantitative data obtained within the scope of the study were analyzed with the Wilcoxon signed sequential test, one of the non-parametric tests, using the SPSS 23 package program, and the analysis results were interpreted according to the significance level of 0.05. The data obtained in the research were arranged and interpreted according to the order of the research questions serving the purpose. When some of the results obtained from the research findings were analyzed; it has been observed that SVRAP training module offers students pedagogical and intellectual experiences that synthesize the relationship between theory and practice within the scope of art sociological issues; sociological visual reading activities related to the theoretical content of the module increase students' sociological imaginations/thinking styles towards artworks and other forms of visual culture; the unit theoretical contents of the module and the acquisitions related to the field knowledge gained from the sociological visual reading activities related to these contents make positive contributions to the artistic inquiry of the students in the artistic application process in terms of sociological subject/expression, style/form and technique; the intellectual inquiries, discussion activities and visual reading studies carried out within the scope of the module provide opportunities to make in-class multidimensional analyses on the production, consumption and distribution relations of contemporary art from the sociological perspective. Finally, the results obtained within the scope of the research were discussed in relation to the results of other studies and the data in the literature; suggestions are given in order to shed light on future researches on this subject.

Key Words : Art Education, Sociology of Art, Visual Sociology, Visual Culture, Art Criticism, Philosophy of Art

Page Number : 417

Supervisor : Prof. Dr. Meliha YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	7

BÖLÜM II.....	9
KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Sanat Sosyolojisi.....	9
2.2. Sanat Sosyolojisinin Gelişimi	12
2.2.1. Sanat Sosyolojisi ve Sanat Tarihi İlişkisi	13
2.2.1.1. Jacob Burckhardt.....	14
2.2.1.2. Erwin Panofsky	14
2.2.1.3. Arnold Hauser	15
2.2.1.4. Hippolyte Taine	16
2.3. Toplumsal Yapı (Sosyal Yapı)	16
2.3.1. Toplumsal Yapıda Sanat Etkinliği	17
2.3.2. Sanatın Değişim ve Dönüşümünde Toplumsal Ögelerin Rolü	18
2.3.2.1. Teknoloji.....	19
2.3.2.2. Toplumsal Kurumlar.....	19
2.3.2.3. Ekonomik Etmenler	20
2.4. Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği	21
2.5. Sanatın İşlevleri.....	22
2.5.1. Sanatın Toplumsal İşlevleri.....	24
2.5.2. Sanatın Düşündürme ve Bilinçlendirme İşlevi.....	25
2.5.3. Sanatın Toplumsallaştırma ya da Eğitim İşlevi	25
2.5.4. Sanatın Bütünleştirmeye Katkıda Bulunma İşlevi	25
2.5.5. Sanatın İnsan ve Çevresi Arasında Denge Sağlama İşlevi	26
2.6. Kültür.....	27
2.6.1. Kültür ve Sanat	29
2.7. Sanat Sosyolojisinde Frankfurt Okulu	31

2.7.1. Frankfurt Okulu’nda Sanat	33
2.7.1.1. Theodor W. Adorno’da Sanat Olgusu	34
2.7.1.1.1. Theodor W. Adorno’nun Estetik Teorisi	35
2.7.1.2. Walter Benjamin’de Sanat Olgusu: Sanat Yapıtının Değişen Aurası	36
2.7.1.2.1. Walter Benjamin’de Sanat Eleştirisi Kavramı	38
2.7.2. Kültür Endüstrisi	39
2.8. Sosyolojik Görsel Okuma Kavramı	41
2.8.1. Sosyolojik Görsel Okuma Kavramının Kuramsal Temelleri	42
2.8.1.1. Sosyolojik Eleştiri	44
2.8.1.1.1. Sosyolojik Eleştiride Metodoloji	46
2.8.1.2. Sosyologlar Üzerinden Sanatı Okumak: Sanata Yorumlayıcı Bakış	51
2.8.1.3. Görsel Sosyoloji	53
2.8.1.4. Stuart Hall’da (Görsel) Temsil, Anlam ve Dil	55
2.8.1.5. Göstergebilim	56
2.8.1.6. Görsel Kültür ve Görsel Çalışmalar	59
BÖLÜM III	63
YÖNTEM	63
2.1. Araştırmanın Modeli	63
2.1.1. Eylem Araştırması Süreci	65
2.2. Çalışma Grubu	67
2.3. Veri Toplama Araçları	68
2.3.1. Literatür Taraması	68
2.3.2. Doküman İncelemesi	68
2.3.3. Görüşme Formu	69

2.3.4. Gözlem Formu	70
2.3.5. Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu	72
2.3.6. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu	73
2.3.7. Araştırma Günlüğü (Öğrenci Günlüğü)	74
2.3.8. Ürünler: Öğrencilerin Sanatsal Çalışmaları ve Sanatsal Anlatı Etkinlik Yaprığı.....	75
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	75
2.4. Veri Toplama Süreci.....	76
2.4.1. Modülü Tasarlamaya Duyulan İhtiyacın Belirlenmesi	76
2.4.2. Pilot Modülün Geliştirilmesi ve Saha Gözlemleri	77
2.4.3. Eylem Planını Uygulama ve Asıl Modülün Geliştirilmesi	77
2.4.3.1. <i>Modüle Yönelik Genel Tanımlama</i>	78
2.4.3.1.1. <i>Modülün Amacı ve Hedefleri</i>	79
2.4.3.1.2. <i>Modülün Kapsamı</i>	79
2.4.3.2. <i>Modül İçeriğinin Belirlenmesi</i>	80
2.4.3.2.1. <i>Modülün Genel İçeriği</i>	80
2.4.3.2.2. <i>Modül İçeriğine Yönelik Belirtke Tablosu</i>	82
2.4.3.3. <i>Eğitim Ortamının Düzenlenmesi ve Tanımlanması</i>	85
2.4.3.3.1. <i>Yüz Yüze Öğretim Sürecine İlişkin Eğitim Ortamı</i>	85
2.4.3.3.2. <i>Uzaktan Öğretim Sürecine İlişkin Eğitim Ortamı</i>	88
2.4.4. Araştırmacı Rolü	89
2.5. Verilerin Analizi.....	91
2.6. Geçerlik ve Güvenirlik	93
BÖLÜM IV	97
BULGULAR VE YORUM	97

4.1. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Haftalık Ünite İçerikleri ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum	97
4.1.1. Birinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	98
4.1.1.1. Birinci Hafta Ünite İçeriği.....	98
4.1.1.2. Birinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci	101
4.1.1.2.1. Derse Hazırlık	101
4.1.1.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	105
4.1.1.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	113
4.1.1.2.4. Sonuç Etkinlikleri	113
4.1.2. İkinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	114
4.1.2.1. İkinci Hafta Ünite İçeriği.....	114
4.1.2.2. İkinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	117
4.1.2.2.1. Derse Hazırlık	117
4.1.2.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	119
4.1.2.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	127
4.1.2.2.4. Sonuç Etkinlikleri	129
4.1.3. Üçüncü Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	129
4.1.3.1. Üçüncü Hafta Ünite İçeriği	129
4.1.3.2. Üçüncü Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	132
4.1.3.2.1. Derse Hazırlık	132
4.1.3.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	134
4.1.3.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	144
4.1.3.2.4. Sonuç Etkinlikleri	145

4.1.4. Dördüncü Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	146
4.1.4.1. Dördüncü Hafta Ünite İçeriği	146
4.1.4.2. Dördüncü Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	149
4.1.4.2.1. Derse Hazırlık	149
4.1.4.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	151
4.1.3.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	162
4.1.3.2.4. Sonuç Etkinlikleri	164
4.1.5. Beşinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	164
4.1.5.1. Beşinci Hafta Ünite İçeriği	164
4.1.5.2. Beşinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	168
4.1.5.2.1. Derse Hazırlık	169
4.1.5.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	171
4.1.5.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	181
4.1.5.2.4. Sonuç Etkinlikleri	184
4.1.6. Altıncı Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	185
4.1.6.1. Altıncı Hafta Ünite İçeriği	185
4.1.6.2. Altıncı Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	187
4.1.6.2.1. Derse Hazırlık	188
4.1.6.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	190
4.1.6.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	199
4.1.6.2.4. Sonuç Etkinlikleri	201
4.1.7. Yedinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	202
4.1.7.1. Yedinci Hafta Ünite İçeriği.....	202

4.1.7.2. Yedinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci	204
4.1.7.2.1. Derse Hazırlık	205
4.1.7.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	206
4.1.7.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	217
4.1.7.2.4. Sonuç Etkinlikleri	219
4.1.8. Sekizinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	220
4.1.8.1. Sekizinci Hafta Ünite İçeriği	220
4.1.8.2. Sekizinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	222
4.1.8.2.1. Derse Hazırlık	223
4.1.8.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	225
4.1.8.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	235
4.1.8.2.4. Sonuç Etkinlikleri	238
4.1.9. Dokuzuncu Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum.....	239
4.1.9.1. Dokuzuncu Hafta Ünite İçeriği	239
4.1.9.2. Dokuzuncu Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci.....	241
4.1.9.2.1. Derse Hazırlık	242
4.1.9.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu	243
4.1.9.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci	251
4.1.9.2.4. Sonuç Etkinlikleri	253
4.2. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarına Yansımalarına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	254
4.2.1. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşleri..	254

4.2.1.1. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edinilen Kazanımlardan Eğitim Sonrasında Yararlanmaya İlişkin Görüşler	266
4.2.1.2. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edinilen Kazanımlarla İlgili Öz ve Akran Değerlendirmesine İlişkin Görüşler	271
4.2.2. SGOSU Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma Farkındalıkları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	277
4.2.3. SGOSU Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Sanatsal Çalışmalarına Yansımalarına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	278
4.2.3.1. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Anlatı Etkinlik Yapağından Elde Edilen Bulgular ve Yorum	279
4.2.3.2. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorum.....	286
4.3. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının ‘Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama’ Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum	291
4.3.1. Genel Olarak Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşler	292
4.3.2. SGOSU Eğitim Modülünün Teorik İçeriğine İlişkin Görüşler	307
4.3.3. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinde Öğrenci Rol ve Davranışlarına İlişkin Görüşler.....	315
4.3.4. SGOSU Eğitim Modülünün Uygulama Basamağında Teorik İçeriğin Rolüne İlişkin Görüşler	318
4.3.5. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Öneriler	325
4.3.6. SGOSU Eğitim Modülünün Yüz Yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerine İlişkin Görüşler	330
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	339

5.1. Sonuçlar	339
5.1.1. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eēitim Modülünün Haftalık nite İçerikleri ve ērenme-ēretme Sürecine İliēkin Sonuçlar	339
5.1.2. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eēitim Modülünün Görsel Sanatlar ēretmen Adaylarına Yansımalarına İliēkin Sonuçlar.....	341
5.1.3. Görsel Sanatlar ēretmen Adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eēitim Modülünün ērenme-ēretme Sürecine İliēkin Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar.....	344
5.2. Tartışma.....	347
5.3. neriler	352
KAYNAKLAR.....	355
EKLER.....	371
EK 1. Etik Kurul Onayı	372
EK 2. Araştırma İzinleri.....	374
EK 3. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	378
EK 4. Görüşme Formu	380
EK 5. Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu	383
EK 6. SGOSU Eēitim Modülü Sanatsal alışma Uzman Deēerlendirme Formu	399
EK 7. Gözlem Formu	400
EK 8. ērenci Gnlē.....	402
EK 9. ērenci alışmaları.....	405
EK 9. Ders Sorumlusu Rehberliēinde Yürütülen Dersler	414
EK 10. zgemiş	417

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Çalışma Grubunun Özellikleri</i>	67
Tablo 2. <i>Görüşme Süreleri</i>	69
Tablo 3. <i>SGOSU Eğitim Modülünün Teorik Saat Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Video Kayıt Süreleri</i>	71
Tablo 4. <i>SGOSU Eğitim Modülünün Genel İçeriği</i>	81
Tablo 5. <i>Ünite I İçeriği: Sanat Sosyolojisine Giriş</i>	99
Tablo 6. <i>Ünite I Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği</i>	101
Tablo 7. <i>Ünite II İçeriği: Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği</i>	115
Tablo 8. <i>Ünite II Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği</i>	117
Tablo 9. <i>Ünite III İçeriği: Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri</i>	130
Tablo 10. <i>Ünite III Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği</i>	131
Tablo 11. <i>Realizm Kapsamında Sanat Eserlerine İlişkin Görsel Okuma Çalışmasından Edinilen Görüşler</i>	141
Tablo 12. <i>Ünite IV İçeriği: Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği</i>	147
Tablo 13. <i>Ünite IV Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği</i>	149
Tablo 14. <i>Popüler Kültür Nedir? Sorusuna İlişkin Öğrenci Görüşleri</i>	154
Tablo 15. <i>Ünite V İçeriği: Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi</i>	166
Tablo 16. <i>Ünite V Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği</i>	168
Tablo 17. <i>Sosyal Medya Aracılığıyla Sanatın Sunumu Üzerine Öğrenci Görüşleri</i>	178

Tablo 18. Ünite VI İçeriği: Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi.....	186
Tablo 19. Ünite VI Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği.....	187
Tablo 20. Vincet Van Gogh'un 'Otoportre' Eseri Üzerine Sosyolojik Görsel Okuma Çalışmasından Elde Edilen Öğrenci Görüşleri.....	194
Tablo 21. Pablo Picasso'nun 'Taklacılar (Ana ve Oğul)' Eseri ile Charlie Chaplin'in 'The Kid' Filminden Bir Sahnesinin Karşılaştırması Üzerine Görsel Okuma Çalışmasından Edinilen Öğrenci Görüşleri.....	196
Tablo 22. Ünite VII İçeriği: Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler.....	203
Tablo 23. Ünite VII Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği.....	204
Tablo 24. Görme Biçimleri Yedinci Bölümüne İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	209
Tablo 25. Reklam İmgeleri Üzerine Öğrenci Görüşleri.....	213
Tablo 26. Yağlıboya İmgeleri Üzerine Öğrenci Görüşleri.....	215
Tablo 27. Ünite VIII İçeriği: Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış.....	221
Tablo 28. Ünite VIII Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği.....	222
Tablo 29. Damien Hirst 'Evim Evim Güzel Evim' Çalışması Üzerine Öğrenci Görüşleri.....	226
Tablo 30. Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenlere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	232
Tablo 31. Ünite IX İçeriği: Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce.....	240
Tablo 32. Ünite IX Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği.....	241
Tablo 33. Ödev Sunum Sıraları ve İçerikleri.....	245
Tablo 34. Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumlarından Elde Edilen Görüşler.....	246

Tablo 35. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşleri.....	255
Tablo 36. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlardan Eğitim Sonrasında Yararlanmaya İlişkin Görüşleri.....	266
Tablo 37. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlarla İlgili Öz ve Akran Değerlendirmesine İlişkin Görüşleri.....	272
Tablo 38. Öntest-Sontest Sosyolojik Görsel Okuma Farkındalık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	278
Tablo 39. Sanatsal Anlatı Etkinlik Yapağı İçerik Analizi Sonuçları.....	280
Tablo 40. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Genel Olarak SGOSU Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşleri.....	293
Tablo 41. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Teorik İçeriğine İlişkin Görüşleri.....	307
Tablo 42. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinde Üstlendikleri Rol ve Davranışlara İlişkin Görüşleri.....	316
Tablo 43. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Uygulama Basamağında Teorik İçeriğin Rolüne İlişkin Görüşleri.....	319
Tablo 44. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Önerileri.....	326
Tablo 45. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Yüz Yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerine İlişkin Görüşleri.....	331

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eleştiri yöntemleri ve sosyolojik eleştiri.....	43
Şekil 2. Sosyolojik eleştirinin temel işlevi.....	45
Şekil 3. Edmund B. Feldman'ın sanat eleştiri aşamaları ekseninde sosyolojik eleştiri uygulaması.....	47
Şekil 4. Nicos Hadjinicolaou'nun sanat eserinin (resim) görsel ideolojisini çözümleme ve açıklama yöntemi.....	50
Şekil 5. Eylem araştırması süreci.....	66
Şekil 6. Sosyolojik görsel okuma ve sanatsal uygulama eğitim modülü içeriğine yönelik belirtke tablosu.....	83
Şekil 7. Eğitim ortamı.....	86
Şekil 8. Modülün teorik süreci için tahsis edilen alan.....	87
Şekil 9. Modülün uygulama süreci için tahsis edilen alan.....	88
Şekil 10. Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503 civarı, ahşap üstüne yağlıboya, 77x53 cm, Louvre müzesi, Paris, Fransa.....	111
Şekil 11. Marcel Duchamp, L.H.O.O.Q., 1919, kartpostal üstüne kalem, 19.7x12.4 cm, Philadelphia sanat müzesi, ABD, Philadelphia.....	111
Şekil 12. Gerhard Richter'in sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti.....	121
Şekil 13. George Baselitz'in sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti.....	121
Şekil 14. Andy Warhol'un sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti.....	121

Şekil 15. Fazıl Say, ‘Nazım Hikmet Oratoryosu’ video fotoğraf kesiti.....	122
Şekil 16. Luciano Pavarotti, James Brown, ‘It’s a Man’s Man’s Man’s World’ video fotoğraf kesiti.....	122
Şekil 17. Marina Abramović’in ‘The Artist is Present (Sanatçı Aramızda)’ isimli performans gösterisinin sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti.....	124
Şekil 18. Christo Vladimirov Javacheff ve Jeanne-Claude Denat’ın ‘Reichstag Binasının Paketlenişi’ arazi sanatının sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti.....	125
Şekil 19. ‘Örümcek Adam Eve Dönüş’ filmlerinin kamera arkası videosuna dair bir fotoğraf kesiti.....	125
Şekil 20. Görsel okuma örneği: Cimabue ve Giotto.....	136
Şekil 21. Cimabue, Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana.....	138
Şekil 22. Raffaello, Saka Kuşlu Meryem.....	138
Şekil 23. Andy Warhol, ‘Turkuaz Marilyn’.....	156
Şekil 24. Richard Hamilton, ‘Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Cazip Kılan Nedir?’.....	157
Şekil 25. Tom Wesselmann, ‘Natürmort #11’.....	157
Şekil 26. James Rosenquist, ‘Ateş Evi (House of Fire)’.....	158
Şekil 27. Barbara Kruger, ‘I Shop Therefore I am (Alışveriş Yapıyorum Öyleyse Varım)’.....	158
Şekil 28. Damien Hirst, ‘Yaşayan Birinin Zihninde Ölümün Fiziksel İmkansızlığı’.....	159
Şekil 29. Jeff Koons, ‘Pembe Panter’.....	161
Şekil 30. Jeff Koons, ‘Sallanan Kalp (Altın/Mor)’.....	162
Şekil 31. Nusret sosyal medya video paylaşımından bir kesit.....	174
Şekil 32. Nusret sosyal medya fotoğraf paylaşımı 1.....	175
Şekil 33. Nusret sosyal medya fotoğraf paylaşımı 2.....	175
Şekil 34. David Kassin’ın sosyal medya paylaşımından bir örnek.....	180

Şekil 35. İstanbul Modern'in 'Şimdinin Peşinde' sergisine yönelik sosyal medya paylaşımı.....	180
Şekil 36. Artform dergisinin Ocak 2018 sayısına yönelik sosyal medya paylaşımından örnekler.....	181
Şekil 37. Sotheby's müzayede şirketinin sosyal medya video paylaşımından bir kesit.....	181
Şekil 38. Vincent Van Gogh, 'otoportre'.....	195
Şekil 39. Charlie Chaplin, 'The Kid' sahnesinden bir kesit.....	197
Şekil 40. Pablo Picasso, Taklacılar (Ana ve Oğul).....	197
Şekil 41. Burhan Doğançay, 'Escape Goat'.....	198
Şekil 42. Şahan Gökbağar, Celal ile Ceren – 'Sen Beni Ayrılmak İçin mi Çağırdın?' sahnesinden bir kesit.....	199
Şekil 43. X1 kot markasının reklam afişi.....	214
Şekil 44. Damien Hirst, 'Evim Evim Güzel Evim'.....	226
Şekil 45. Andy Warhol, 'Brillo Kutuları'.....	230
Şekil 46. Marcel Duchamp, 'Pisuar/Çeşme'.....	231
Şekil 47. Marcel Duchamp, 'Bisiklet Tekerleği'.....	231
Şekil 48. Damien Hirst, 'Horoz ve Boğa'.....	232

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

DG	Dış Gözlemci
GF	Gözlem Formu
KA	Katılımcı Araştırmacı
Ö	Öğrenci
ÖG	Öğrenci Günlüğü
SGOSU	Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama
TDK	Türk Dil Kurumu
U	Uzman
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumun göstergelerinden birisi olan sanat, tarihsel süreçte içinde bulunduğu dönemin toplumsal koşullarıyla şekillenen ve bu koşullara şekil veren toplumsal bir etkinliktir (Baxandall, 2015; Read, 2018; Topçu, 2006; Wolff, 2000). Sanatın toplumsallığıyla ilişkili yapıların çözümlenebilmesi için sanatın sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sanat sosyolojisi, sanat ve toplum etkileşimini sosyolojik veriler çerçevesinde inceleyen genel sosyolojinin bir alt disiplini/alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akay, 2016; Akman, 2013; Çakır, 2009; Danko, 2017; Erinç, 2009a; Heinich, 2013; Kıyar & Karkın, 2018; Mülayim, 2012; Soykan, 2019; Tezcan, 2011; Ulusoy, 2005; Zolberg, 2013). Sanat sosyolojisi araştırmaları, sanatın üretimi, dağıtım ve tüketim/kabulünü toplumsal faktörler çerçevesinde çözümlemeye çalışır. Çünkü sanatın üretimi açısından üslup, içerik ve estetik yapılarını; dağıtım açısından sanatın kitleye sunumu ve pazarlanması; tüketim/kabulü açısından beğeni ve alımlama yapılarını oluşturan unsurlar ontolojik açıdan toplumla ilişkili kaynaklardır.

Sanat-toplum etkileşiminin tarihi sanata dair ilk izlerinin görüldüğü paleolitik dönem mağara resimlerine kadar uzanmaktadır (bkz. Hauser, 1999; Read, 2018; Tezcan, 2011). Tarih öncesinden günümüze sanat ve toplum ilişkisi sürekli karşılıklı etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim sanat ve toplum hakkında veri elde etmek isteyen araştırmacıların her iki yapı

üzerinden okuma/çözümleme çalışmalarında bulunabileceği anlamına gelmektedir. Çünkü sanat, varlık sahası içindeki toplumun bir tür analizidir (Dellaloğlu, 2007, s. 60). Bu nedenle bir toplumun sanatını kavrayabilmemiz için o toplumun yapısı hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Yine, sanat eserlerinin toplumsal değişim ve dönüşümler üzerindeki rolünü anlayabilmenin ön koşulu da sanatın toplumsal işlevini incelemekten geçtiğini söylemek mümkündür (Armağan, 1992; Tezcan, 2011). Sanatın hem içerik hem de plastik doğasını çözümlemeye sanat-toplum ilişkilerini göz önünde bulundurmanın sanata yönelik derinlemesine bir analiz ve kavrayış sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı, estetik duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlayan Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı'nda sanat ve toplum etkileşiminin çözümlenmesine yönelik çağdaş, demokratik ve eleştirel bir ders içeriğine gereksinim hissedilmektedir.

Sanat ve toplum ilişkisinden yararlanarak sanatsal ya da toplumsal olgular üzerine pek çok farklı okuma yapmak mümkündür. Bu okumaların, sanatın içinde bulunduğu çağın sosyal yapı özellikleri bağlamında sanatı ve toplumu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen unsurların ortaya çıkarılması üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz döneme hâkim olan toplumsal argümanların dönemin sanat unsurlarına nasıl yansımalarının bulunduğu, sanat ve toplum ilişkisi üzerine yapılacak okumalarla aydınlatılabileceği düşünülmektedir. Bu okumalar ile ilişkili olarak Kahraman (2002)'in belirttiği üzere "...sanat kendi başına bir yaratı alanı olduğu kadar arka planında bir dönemi ve bir düşünme sistematüğini barındıran bütün öğeleri muhafaza eder. O nedenle sanatın tepkisi eğer dikkatle okunur ve doğru çözümlenirse siyasetin göstergelerinden daha önemli kabul edilebilir" (s. 10). Bu yüzden sanat-toplum ilişkisi üzerine odaklanan pedagojik bir ders içeriğinin görsel sanatlar eğitiminde teorik ve uygulama bağlamda öğrencilere katkı sağlayacağı düşüncesi bu çalışmanın temel argümanlarından birini oluşturmaktadır.

Soykan (2005)'ın belirttiği üzere "sanat yapıtları, toplumların belirli bir çevre ve zaman içinde duygularını, düşüncelerini yansıtır" (s. 75). Bu durum, içinde bulunduğumuz postmodern dönem içinde geçerlidir. Postmodern olarak ifade ettiğimiz 1960 sonrası dönemde sanat ve toplum ilişkilerini, postmodern sanatın kuramsal temellerini sorgulayan çalışmalarında görmek mümkündür (Danto, 2014; Foster, 2009; Kuspit, 2010). Bu çalışmalarla ilişkili olarak postmodern dönemde sanatın, kapitalist atılımlarla etkinleşmeye başlayan başlıca; tüketim kültürü, popüler kültür, kültür endüstrisi, görsel kültür vb. toplumsal argümanlarla birlikte anıldığı görülmektedir. Aynı zamanda söz konusu

argümanların estetik nesnenin özerklik alanına yönelik etkileri de yine sanat sosyolojisi çalışmalarının en önemli konuları arasında yer aldığını ifade etmek mümkündür (bkz. Adorno & Horkheimer, 2010; Baudrillard, 2013, 2014; Benjamin, 2015; Bourdieu, 2015; Luhmann, 2000). Bu kapsamda, 1960'dan beri çağdaş sanatla ilgili deneysel sosyoloji çalışmalarının odak konuları arasında sanat piyasası, sanatın istihdam yapısı, sanat yönetimi, özel sanat ağları ve sanatın tüketim yapıları gibi konuların yer aldığı görülmektedir (Harrington, 2004, s. 28). Bu konular, postmodern sürecin toplumsal argümanlarının ya da düşünce dinamiklerinin sanat ve toplum ilişkileri üzerindeki göstergelerindendir.

Postmodern süreçte etkin olan tüketim kültürü, kentleşme, endüstrileşme, yabancılaşma, medya, teknoloji, moda, enformasyon vb. toplumsal argümanların (değer yargıları ve yaşam şekilleri) dönemin sanatsal faaliyetleri ve görsel kültür formlarıyla olan ilişkilerinin görsel sanatlar eğitimi kapsamında ele alınması gerekmektedir. Çünkü postmodern süreci deneyimleyen bireyin çağın sanat ve toplum ilişkilerini kültürel açıdan okuyabilmesi üzerinde konu üzerine odaklanan öğretim faaliyetlerinin önemli rollerinin bulunduğu düşünülmektedir. Özellikle sanat ve toplum ilişkilerinin iç içe geçtiği postmodern dönemde, bu ilişkilerin çözümlenmesine yönelik olarak görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat eserleri, dijital görsel kültür formları ve sanatsal uygulama boyutlarında sanat sosyolojisi bilgi birikimi ve sosyolojik görsel okuma konusunda sahip olacakları farkındalığın önemli rollerinin bulunacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, başta sanat eserleri olmak üzere, dijital görsel kültür formları ve sanatsal uygulamaların/çalışmaların toplumsal içerikli anlatılarına ışık tutan bir eğitim modülü tasarlamak ve tasarlanan modülün uygulanabilirliğini incelemek araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Sanat ve toplum ilişkisine yönelik lisans düzeyinde ders içeriklerini ağırlıklı olarak sosyoloji, iletişim, medya, edebiyat, güzel sanatlar gibi sosyal bilimlerle ilgili bölümlerde görülmektedir. Ancak, Yükseköğretim Kurulu'nun 30 Mayıs 2018 tarihinde güncellediği Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı'nda, Alan Eğitimi Seçmeli Dersler arasında Sanat Sosyolojisi dersine yer verdiği görülmektedir (Yükseköğretim Kurulu, 2018). Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı'nda sanat sosyolojisine verilen önemin artmasının ve sanat sosyolojisinin içerdiği teorilerin sanatsal uygulama süreciyle bütünleştirilmesinin, görsel sanatlar öğretmen adaylarının 21. yüzyılda sanat alanında yaşanan değişim ve dönüşümleri teorik ve pratik boyutlarda anlamlandırmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu görüşten hareketle araştırmanın temel çıkış noktası, sanat sosyolojisi temelinde teori ve

uygulama ilişkisini sentezleyen bir eğitim modülü tasarlamaktır. Tasarlanacak modülün sanat sosyolojisi, görsel sosyoloji ve görsel kültür çalışmalarıyla ilişkileri, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat ve toplum ilişkilerini sosyolojik perspektiften okuyabilen, estetik duyarlılığı yüksek, sanatsal çalışmalarında toplumsal anlatıları keşfedebilen bireyler olmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Sanat eserleri ve dijital görsel kültür formları (fotoğraf, film, video, reklam vb.) üzerine sosyolojik görsel okuma odaklı bir öğretim içeriğinin, görsel sanatlar öğretmen adaylarına sanat nesnesine yönelik plastik, eleştirel, tarihsel ve felsefi bakış açılarına ek olarak sanat sosyolojisi bağlamında da bakış açısı sergileyebilmelerine yardımcı olacaktır. Bu yönde bir bakış açısının, görsel sanatlar öğretmen adaylarının dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik koşullarıyla ilişkili olarak sanatı sorgulayıcı, ilişkisel, ıraksak gibi düşünme yaklaşımlarıyla algılamayı, değerlendirmeyi ve sanatsal üretimlerde bulunabilmeyi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmada sanat sosyolojisi kapsamında teori ve uygulama ilişkisi üzerine kurulu Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama [SGOSU] adlı bir eğitim modülü tasarlamak ve tasarlanan modülün uygulanabilirliğinin incelenmesi hedeflenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, sanat sosyolojisinden yararlanarak Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülü tasarlamak ve tasarlanan modülün uygulanabilirliğini incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır:

1. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün haftalık ünite içerikleri ve öğrenme-öğretme süreci nasıldır?
2. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün görsel sanatlar öğretmen adaylarına yansımaları nelerdir?
 - 2.1. Görsel sanatlar öğretmen adaylarının SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşleri nelerdir?
 - 2.2. SGOSU eğitim modülünün görsel sanatlar öğretmen adaylarının sosyolojik görsel okuma farkındalıkları üzerindeki etkisi nedir?
 - 2.3. SGOSU eğitim modülünün görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanatsal çalışmalarına yansımaları nelerdir?

3. Görsel sanatlar öğretmen adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Görsel sanatlar eğitiminde sanat sosyolojisi alan bilgisinin gerekliliği içinde bulunduğumuz yüzyılda büyüyen bir hızla artmaktadır. Söz konusu ihtiyacı meydana getiren toplumsal faktörlerin başında kitle iletişimin yaygınlaşması ve bu yaygınlaşmanın küreselleşme sürecine getirdiği etkiler yer almaktadır (bkz. McLuhan, 2015; Ritzer, 2017; Wu, 2005). Küreselleşme olgusu görsel sanat eserlerinin ve diğer görsel kültür formlarının (fotoğraf, video, reklam, bilgisayar oyunları, animasyon vb.) toplumsal olgu ve olaylarla ilişkilerini arttırarak görsel anlatının kitle üzerindeki etkilerini gündeme getirmiştir. Bu bağlamda sosyal bilimlerde görsel formların doğası, alımlayıcıyla ilişkileri ve anlatıları üzerine yoğunluk gösteren görsel kültür çalışmalarının (Barnard, 1998; Duncum, 2001; Freedman, 2000; Mirzoeff, 2009; Smith, 2003; Tavin, 2005; Tavin & Hausman, 2004) ve fotoğraf başta olmak üzere görsel formlardan toplumsal içerikli veri elde etme girişimlerini temsil eden görsel sosyoloji çalışmalarının (Cipriani & Del Re, 2012; Boucher & Watson, 2017; Harper, 2012; Pauwels, 2010; Power, 2003; Wagner, 2002; Williams & Whitehouse, 2015) yaygınlaştığı görülmektedir. Aynı zamanda, postmodern döneme hâkim olan toplumsal fenomenlerin dönemin sanat anlayışlarına üslup/tarz, içerik/anlatım, özerklik, meta değeri vb. boyutlardaki yansımalarının, sanat teorisi üzerine yapılan çalışmalara da konu olduğu görülmektedir (Barrett, 2015; Danto, 2014; Foster, 2009; Harrington, 2004; Harris, 2013; Kuspit, 2010; Saehrendt ve Kittl, 2014; Strinati, 2004;). Tüm bu durumlarla ilgili olarak, görsel sanatlar eğitiminde görsel sanat eserlerinin ve dijital görsel kültür formlarının sanat sosyolojik açıdan incelenmesinin, öğrencilere söz konusu görsel formların üretimi, dağıtımı ve kabulüne ilişkin toplumsal içerikli farkındalıkların kazandırılmasında değerli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sanat sosyolojisi teorisi ve sosyolojik görsel okuma kazanımlarının, öğrencilerin sanatsal çalışmalarının kuramsal alt yapısında sosyolojik anlatılardan yararlanmaları ya da sanatsal çalışmalarında hali hazırda var olan sosyolojik anlatıları keşfetmeleri konusunda önemli rollerinin bulunduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, sanat sosyolojisinden yararlanarak teori ve uygulama ilişkisini sentezleyen, öğrencilerin eleştirel sosyolojik bakış açısı kazanmalarına yardımcı olan, öğrenciyi merkeze alarak sınıf içi karşılıklı etkileşime önem veren bir modül tasarlanması hedeflenmiştir.

Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama [SGOSU] şeklinde adlandırılan bu modül, görsel sanatlar eğitimine alternatif etkinlik içerikleri ve uygulama örnekleri sunmaktadır. Araştırmada tasarlanan SGOSU eğitim modülüyle görsel sanatlar öğretmen adaylarına sanat sosyolojik görsel okuma becerisi kazandırmak ve sanatsal çalışmalarında sanat sosyolojisinden yararlanmalarına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırma, alanında özgün ve ilk olma özelliği göstermektedir. Sanatın sosyal tarihine SGOSU eğitim modülüyle ışık tutması, öğrencilere sanat sosyolojisi kapsamında teorik ve uygulama ilişkisinde kazanımlar sunulması ve sanat sosyolojisinin görsel sanatlar eğitimindeki önemini sorgulaması açısından bu araştırmanın, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada yer alan varsayımlar aşağıdaki gibidir.

- I. Araştırmanın veri toplama sürecine görüşleri, fikirleri ve değerlendirmeleriyle katılım gösteren alan uzmanları ve öğrencilerin içten ve samimi şekilde araştırmaya katkı sağladıkları düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma kapsamındaki sınırlılıklar şu şekildedir:

- I. Araştırma, Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde 3. sınıf Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersini alan ve araştırmaya gönüllülük esasıyla katılım gösteren 9 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.
- II. Araştırmanın asıl uygulaması 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemiyle sınırlıdır.
- III. Araştırmanın saha gözlemleri (ön/pilot uygulaması) 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar dönemi Anasanat Atölye VI (Resim VI) dersiyle sınırlıdır.
- IV. Araştırmanın 9 haftalık öğrenme-öğretme sürecinin ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle, son 5 haftası ise araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretimle gerçekleştirilmiştir.

- V. Araştırmanın uzaktan öğretim sürecinde ünitelerin teorik saat öğretim etkinlikleri, katılımcı araştırmacı (KA) ve öğrencilerin senkron (eş zamanlı) olarak katılım gösterdiği online (çevrim içi) eğitim/konferans ortamda gerçekleştirilmiştir.
- VI. Araştırma yöntemi ve deseniyle ilgili olarak araştırma sonuçları genellemeye uygun değildir ve çalışma grubuyla sınırlıdır. Benzer ortamlarda farklı sonuçlara ulaşılabilir.

1.6. Tanımlar

Araştırma kapsamında yer alan bazı terimlerin açıklamaları şu şekildedir:

Antropoloji: “İnsan kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011, s. 136).

Ontoloji: “Varlık bilimi” (TDK, 2011, s. 1806).

Pedagoji: “Eğitim bilimi” (TDK, 2011, s. 1905).

Pedagojik: “Eğitim bilimsel” (TDK, 2011, s. 1905).

Postmodernizm: “Modernist anlayışın canlılığını kaybetmesinden sonra XX. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan çeşitli üslup ve yönelişlerin adı” (TDK, 2011, s. 1941).

Sanat Toplumbilimi: “Sanat yapıtının oluşumunda toplumsal çevre koşullarının rolünü araştıran disiplin” (Sözen & Tanyeli, 2011, s. 268).

Küreselleşme: “...mevcut siyasal, kültürel ve ekonomik sınırların yer değiştirmesi ile birlikte dünyayı gitgide daha fazla bir birine bağlayan bir süreçtir” (Smith, 2005, s. 289).

Toplumsal Bunalım: “Toplumun genel olarak içinde bulunduğu sıkıntılı durum” (TDK, 2011, s. 2370).

Toplumsallaşma: “Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci, sosyalleşme” (TDK, 2011, s. 2370).

Toplumsal Yapı: “Sosyal yapı” (TDK, 2011, s. 2371).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde sanat sosyolojisinin tarihsel gelişimine, araştırmanın kapsamı içerisinde yer alan sanat sosyolojisi teorilerine ve sosyolojik görsel okuma kavramına temel oluşturacak şekilde literatürde yer alan görsel değerlendirme yöntemlerinin teorik yapılarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Sanat Sosyolojisi

Genel olarak sanat sosyolojisi, sosyolojik veriler ve sosyologların yaklaşımlarıyla şekillenen, sanat ve toplum ilişkisi/etkileşimi üzerine odaklanan bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır (Akay, 2016; Çakır, 2009; Danko, 2017; Erinç, 2009a; Heinich, 2013; Kıyar & Karkın, 2018; Soykan, 2019; Tezcan, 2011; Ulusoy, 2005; Zolberg, 2013). Bu nedenle, sanat sosyolojisini genel sosyolojinin bir alt alanı/disiplini olarak nitelendirmek mümkündür (Çakır, 2009; Akman, 2013; Heinich, 2013; Mülayim, 2012; Soykan, 2019). Her ne kadar sanat sosyolojisi genel sosyolojinin bir alt alanı olarak karşımıza çıksa da, sanat sosyolojisini meydana getiren etmenleri sadece sosyoloji (toplum bilimi) ekseninde açıklamak mümkün görülmemektedir. Sanat sosyolojisinin gelişiminde sanat tarihi, kültür sosyolojisi, antropoloji, felsefe vb. disiplinlerin rollerini de ayrıca göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Danko, 2017; Heinich, 2013). Sanat sosyolojisinin söz konusu disiplinlerarası yapısı bir yandan ‘sanat’ hakkında derin ve çeşitli veriler elde etmemize yardımcı olurken, diğer yandan bir alan olarak sanat sosyolojisinin sınırlarını belirlememizi de güçlendiren bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanat ve sosyoloji kavramları ayrı ayrı incelendiğinde her iki kavramında kendi kapsam alanı içerisinde pek çok farklı alt uzmanlık alanını içerdiği görülür. Müzik, edebiyat, resim,

tiyatro vb. dallar sanat kavramının bir bölümünü oluştururken; din, ekonomi, siyaset, devlet, hukuk vb. alanlar ise sosyolojik çalışmaların kimi boyutlarını nitelendirmektedir. Sanat ve sosyoloji kavramlarının sahip oldukları bu geniş kapsam alanı bu çalışmada, görsel sanatlarla sınırlandırılmış; ‘sanat’ kavramı adı altında resim, heykel, baskı, fotoğraf vb. sanat dallarına ve postmodern sanat eğilimlerine (enstalasyon, performans, happening vb.) dikkat çekilmiştir. Ayrıca, doğrudan sanatsal kategoride değerlendirilemeyecek, fakat tasarımsal bir çabanın ürünü ve 21. yüzyıl görsel sanatların parçası olan görsel kültür formları da (reklam imgeleri, sosyal medya görselleri, bilgisayar oyunları vb.), bu çalışmada değerlendirmeye alınan görsel alanına dair bir diğer boyutu oluşturmaktadır. Çünkü, son yıllarda medya organlarının kültür içerisindeki etkililiği, söz konusu bağlamda sosyolojik çalışmaların [dijital sosyoloji] önemini arttırdığı gözlemlenmektedir (Mackenzie, Mills, Sharples, Fuller & Goffey, 2016). Tüm bu durumlarla ilişkili olarak Danko (2017) çalışmasında belirttiği üzere “*Sanat sosyolojisi* kavramı günlük dilde sadece güzel sanatlar sosyolojisine işaret etse de uzun zamandan beri yatay düzlemde sadece güzel sanatları ihtiva etmemektedir” (s. 15). Bu nedenle, postmodern sanatı şekillendiren sanatsal yaklaşımlar, girişimler, eylemler ve görsel kültür formlarının, çağın toplumsal özellikleriyle etkileşim ve ilişkilerini anlamlandırabilmek için görsel mecranın tüm boyutlarını sanat sosyolojisinin kapsam alanı içerisinde konumlandırmak gerekmektedir. Tüm bunlarla beraber, sanat sosyolojisinin çalışma alanını sadece sanatsal formlar (resim, müzik, edebiyat vb.) üzerinden sınırlandırılmamalıdır. Zira kitlenin sanatsal zevki [beğeni sosyolojisi] (Bourdieu, 2015; Bourdieu & Darbel, 2011), sanat dünyası (Becker, 2013), sanat sistemi (Luhmann, 2000), sanatçı ve yapıtın toplum içerisindeki konumu (Adorno & Horkheimer, 2010; Baudrillard, 2013, 2014), sanatın üretimi (Wolff, 2000), sanatın toplumsal tarihi (Burckhardt, 2013; Hadjinicolaou, 1998; Hauser, 2011) vb. konular, sanat sosyolojisi çalışmalarının kuramsal alt yapısını oluşturmaktadır.

Görsel sanatlarla ilgili olarak sanat sosyolojisi, görsel sanat eserlerinin ya da diğer görsel kültür formlarının görsel anlatılarını toplumsal normlar, olaylar ve olgular çerçevesinde çok katmanlı olarak inceleyen akademik bir çalışma alanıdır. Bu çalışma alanı, sanat eseri, sanatçı ve izleyici arasında gerçekleşen görsel anlam ya da veri akışının toplumsal nedenlerine odaklanır; sanat eserini, sanatçıyı ve izleyiciyi toplumsal süreçlerden ayıştırmadan sosyokültürel etmenlerle ilişkili olarak değerlendirir. Bu nedenle sanat sosyolojisi, sanat alanına toplumsal ve kültürel konularda veri sağlayarak sanatın özünde yer alan estetik, psikolojik, felsefi, ekonomik, pedagojik vb. boyutların anlaşılmasına ve

zenginleşmesine katkılarda bulunur. Tüm bu durumlarla ilgili Ulusoy (2005) çalışmasında “...sanat sosyolojisinin temel görevi, sosyo-sanatsal sistemin devinim halindeki öğelerini, etkileşim alanlarını ve merkezi faktörleri tespit ederek neyin sanat olduğunu betimlemek ve tanımlamak değil, neyin, nasıl, niçin ve ne zaman sanat olarak betimlendiğini açıklamaktır” (s. 8) şeklinde belirtmiştir. Sanat sosyolojisine yüklenen bu görev tanımına ek olarak Heinich (2013) çalışmasında “...sanat sosyolojisinin görevi sanat olayları ve sanat deneyiminin yapısını iyi anlamaya çalışmak ise de, bunun sonucunda sosyolojiyi kendisi ve kendi sınırları üzerine düşünmeye de götürmektir” (s. 14) şeklinde belirterek, genel sosyoloji içerisinde sanat sosyolojisinin etki alanı üzerine dikkat çektiği görülmektedir.

Sanat sosyolojisi çalışmaları aracılığıyla elde edilen veriler sanat-toplum etkileşiminin boyutlarını ikili ilişkiler çerçevesinde anlamaya yardımcı olmaktadır. Fakat bu ikili ilişkinin yönü ve boyutu üzerine belirli bir sınırlılık belirtmek oldukça güçtür. Çünkü, sanatın etkileşim içerisinde bulunduğu çok sayıda insani etkinlik bulunmaktadır. Din/inanç, gelenek-görenek, sermaye, ideoloji, politika, hukuk, eğitim vb. maddi ve manevi etkinlik sistemleri bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Read (2018)’in de belirttiği üzere “...sanat...özerk bir faaliyettir ve tüm diğer faaliyetlerimiz gibi, varoluşun maddesel koşullarından etkilenir; ama bir bilgi türü olarak, kendi gerçekliği ve kendi sonu vardır” (s. 21). Sanat sosyolojisi bu noktada, sanatın komünal yapısındaki ilişkileri açığa çıkarmaya çalışarak sanat literatürüne sosyoloji merkezli bilgi sağlamaya aracılık etmektedir.

Sanat ve toplum ilişkisinin temelinde var olan en önemli unsurlardan birisi iletişimdir. Sanatı iletişimin özel bir formu olarak değerlendiren bakış açısı, sanatı dil ile özdeşleştirir. Sanatsal dilin formları ise, alımlayıcılara toplumların maddi ve manevi olguları hakkında sosyo tarihsel veriler sunar. Bu açıdan sanat sosyolojisi, sanatsal dil aracılığıyla ifade edilen ya da sanatsal dilin anlam katmanlarında yer alan toplumsal içeriklere odaklanır; bu içeriklerin gün yüzüne çıkmasına hizmet eder. Toplumu duyumsayan ve deneyimleyen sanatçı birey, her ne kadar öznel iç dünyasını sanatsal dil aracılığıyla dışa vursa da, söz konusu dışavurumun toplumsal duyum ve deneyimlerle bir şekilde etkileşim içerisinde bulunduğu açıktır. Bu yaklaşım, sanatı doğa ve toplumun bir tür yansıması olarak gören yansıtmacı sanat kuramının (mimesis) da temel savıdır. Öz itibarıyla sanatsal dil aracılığıyla ifade edilen söylemlerin ve duyumların, sanatçı bireyin toplumsal deneyimleriyle şekillenen toplumsal bir bilgi türünü kaşımaza çıkardığı görülür. Sanatın sahip olduğu bu özellik, onu toplum araştırmaları içerisinde konumlandırmamıza yardımcı olmaktadır.

Sanatsal değişim ve dönüşümlerin doğasını anlayabilmek için sanat olgusuna sosyolojik bakış aracılığıyla bakmak gerekmektedir. Çünkü, Leppert (2020)'in belirttiği üzere “sanatın yapılışı ve tüketimi (görölmesi) toplumsal pratiklerdir” (s. 13). Sanat eserinin sahip olduğu biçim-form, içerik, yöntem-teknik, estetik nitelik vb. unsurlar, sanatın üretildiği toplumsal yapının karakteristik özellikleriyle şekillenmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Topçu (2006) çalışmasında “sanatkarın konusunu seçmesi işinde, onu işleyişinde, hatta kullandığı üslup ile bu üsluba bağlı dilin sade veya karmaşık oluşunda, velhasıl sanatın unsurlarından hemen herbiri üzerinde, sanatkarın yaşamakta olduğu cemiyetin [toplumun] türlü etkileri kendini göstermektedir” (s. 17) şeklinde belirtmiştir. Bu nedenle toplumsal bir etkinlik olan sanatı daha iyi anlayabilmek için sanatın toplumla olan ilişkilerini çözümleyebilecek sosyolojik bir bilimsel yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada sanat sosyolojisi, sanata dair yapıları sosyolojinin toplumsal değişim ve dönüşümleri anlamak için geliştirdiği teoriler ve olgular çerçevesinde değerlendirerek; sanatın üretimi, dağıtımı ve kabulüne/tüketimine yönelik kapsamlı bilgiler elde etmeye yardımcı olmaktadır. Bourriaud (2018)'in belirttiği üzere “sanatsal etkinlik, formları, tarzı ve işlevleri değişmez bir öze değil, çağlara ve toplumsal içeriklere göre evrilen bir oyundur” (s. 17). Sanatı içinde bulunduğu toplumsal yapının özelliklerinden ayrı düşünmek ya da incelemek, sanatı var eden etmenlerden birisini göz ardı etmek anlamına gelir. Bu nedenle sanat sosyolojisi, sanat ve toplum ilişkilerindeki kültürel, bilimsel, ahlaki, ekonomik, pedagojik, sınıfsal, cinsiyetçi, dini vb. özellikleri açılama olanağı sunarak sanat ve sanatsal yapılar hakkında kapsamlı okumalar yapabilmemize yardımcı olan bir sanat bilimidir.

2.2. Sanat Sosyolojisinin Gelişimi

Sosyolojinin bir alt disiplini/alanı olarak sanat sosyolojisi, ilk defa 1900'lü yıllarda üniversite bünyesinde görölmeğe başlanmıştır (Heinich, 2013; Danko, 2017). Sanat sosyolojisinin sanat tarihi, sanat felsefesi, sanat antropolojisi, görsel kültür vb. alanlarla olan yakın ilişkileri, sanat sosyolojisini özerk bir alan olarak incelemeyi güçlendiren etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili Heinich (2013) çalışmasında “sanat sosyolojisinin sınırlarını çizmenin güçlüğü geleneksel olarak aynı konuyla uğraşan disiplinlere (sanat tarihi, eleştiri, estetik) sıkı yakınlığından öte, sosyolojiye bitişik sosyal bilimlere (tarih antropoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk) olan yakınlığıdır” (s. 9) şeklinde ifade etmiştir. Sanat sosyolojisinin gelişimine en büyük katkının, kültür tarihi araştırmacıları

(bkz. Burckhardt, 2013; Hadjinicolaou, 1998; Hauser, 1999, 2006, 2011) ve sanata felsefi açıdan yaklaşan sosyologlar tarafından (bkz. Adorno & Horkheimer, 2010; Baudrillard, 2013, 2014; Benjamin, 2015) verildiği görülmektedir. Bu nedenle araştırmanın bu bölümünde, araştırma kapsamıyla ilişkili olarak sanat sosyolojisinin gelişimine katkı sağlayan kültür tarihçilerine ve sosyologlara (özellikle de Frankfurt Okulu üyelerine) yer verilmiştir.

2.2.1. Sanat Sosyolojisi ve Sanat Tarihi İlişkisi

Sanat sosyolojisi ve sanat tarihi, iki komşu disiplindir. Her iki disiplin de sanat olgusunu, belirli bir bönem içerisinde, toplumsal değişim ve dönüşümlerle ilgili argümanlar çerçevesinde inceler. Sanat sosyolojisi araştırmaları, tıpkı sanat tarihi araştırmalarında olduğu gibi sanatı, tarihsel olaylar ve gerçeklerle anlamaya çalışılır. Bu konu, tarih ve sosyoloji bilimleri için de benzerdir. Topçu (2006)'nın belirttiği üzere “tarih ilmi sosyolojiye, konusu olan olayları taktim edici ve zaman içinde varlığa sahip geniş bir laboratuvarı andırmaktadır. Sosyoloji ise, tarihteki olayların meydana geliş sebeplerini ve evrimlenmelerinin şartlarını meydana çıkarmak suretiyle, onları açıklayıcıdır” (s. 25). Bu anlamda, sanat sosyolojisi ve sanat tarihi disiplinlerinin çalışma alanları birbiriyle benzerlik göstermektedir. Her iki disiplinin ortak ilişkileri, sanatın daha iyi anlaşılmasına, açıklanmasına ve incelenmesine katkı sağlamaktadır. Söz konusu ilişkiyi Çakır (2009) çalışmasında şu şekilde belirtir:

...sanat sosyolojisi sanat tarihinden farklı olarak Sanat Eserinin ve Sanatçının Niçin ve Nasıl o dönemde, o toplumda ortaya çıktığını sorgular. Sanat tarihi de sanat sosyolojisi de birbirinden ayrı uzmanlaşma alanları olarak çalışsalar da doğru olan yine ikisinin de karşılıklı birbirinden yararlanması, birbirini beslemesi ve bu yolla sanata ilişkin belki de ortak çıkarımlara gitmeleridir. (Çakır, 2009, s. 258)

Sanat sosyolojisi ve sanat tarihi, birbirinden beslenen iki disiplindir. Her iki disiplinde sanat olgusunu, kendi araştırma yöntem ve teknikleriye incelemektedir. Sanat tarihi, sanatın tarihsel süreçte değişim ve dönüşümünü sanat nesneleri (resim, mimari, heykel vb.) üzerinden araştırmaktadır. Sanat sosyolojisi ise, sanatı oluşturan unsurların (doğa-toplum, sanatçı, sanat eseri ve sanat tüketicisi) birbiriyle etkileşimini ve bu etkileşimi şekillendiren toplumsal olgu, olay ve bilgi kaynaklarını incelemektedir. Bu nedenle gerek sanat tarihi, gerekse sanat sosyolojisi açısından sanat incelemeleri, tek boyutlu tarihsel/toplumsal bir olgu ya da olay üzerinden değil, çok boyutlu olguların ilişkileri bağlamında gerçekleştirilmektedir.

Sanat sosyolojisinin sosyolojinin alt alanı olarak gelişmesinde, sanat tarihçilerin –özellikle de kültür tarihi araştırmacılarının- önemli katkılarının bulunduğu bilinmektedir. Bu anlamda, kültür tarihinin kurucu isimlerinden birisi olan İsviçreli Jacob Burckhardt; İngiliz sanat tarihçilerinden John Ruskin ve William Morris; Alman sanat tarihçi Erwin Panofsky, Fransız edebiyat tarihçisi Gustave Lanson vb. isimlerin sanat sosyolojisinin gelişmesinde önemli rollerinin ve katkılarının bulunduğu görülür (Heinich, 2013). Yine, sanat sosyolojisinin gelişimine önemli katkılarda bulunan Macar sanat tarihçi Arnold Hauser; Fransız tarihçi, düşünür ve eleştirmen Hippolyte Taine; Yunan sanat tarihçi Nicos Hadjinicolaou vb. isimleri saymak mümkündür.

2.2.1.1. Jacob Burckhardt

Jacob Burckhardt'ın 1860 yılında kaleme aldığı *İtalya'da Rönesans Kültürü (Die Kultur der Renaissance in Italien)* adlı çalışması, Rönesans dönemine ilişkin sanat-toplum etkileşimi hakkında sosyoloji içerikli bilgiler sunmaktadır (bkz. Burckhardt, 2013). Burckhardt (2013) söz konusu çalışmasında asıl olarak, İtalyan kültüründe yaşanan Rönesans hareketini tarihsel açılımlarıyla birlikte çok boyutlu şekilde incelemektedir. Çalışmada kısıtlı da olsa şiir, resim, heykel gibi kültürel formlara değindiği; sanatın, toplumsal değişim süreci içerisinde oynadığı rollere dikkat çektiği görülmektedir. Ayrıca Burckhardt bu çalışmasında, Mülayim (2012)'in belirttiği üzere “...günlük yaşantı ve bireyselliğin gelişmesiyle birlikte kulturgeschichte kavramını sanat sosyolojisiyle aynı anlamda kullanmıştır” (s. 101). Kültür tarihinin çalışma alanının genişliği, hem sanat tarihini hem de sanat sosyolojisini içine almaktadır. Bu nedenle kültür tarihi (kulturgeschichte) çalışmalarının, sanat sosyolojisinin gelişiminde önemli katkılarının bulunduğu ifade edilebilir (Mülayim, 2012; Heinich, 2013).

2.2.1.2. Erwin Panofsky

Erwin Panofsky, çalışmalarında sanat-toplum etkileşimine önem veren bir diğer sanat tarihçidir. Panofsky, ikonografiyle anılır (Holly, 2012; Murray, 2012; Heinich, 2013). Panofsky'nin ikonografisi, sanat tarihi incelemelerine *ikonlar*, *ikonografik analiz* ve *ikonolojik analiz* şeklinde üç yaklaşım sunmakta; bu yaklaşımların sonuncusu olan *ikonolojik analizle*, sanat eserinin toplumsal ve kültürel göstergelerini inceleme olanağı sunmaktadır (Murray, 2012; Heinich, 2013). Panofsky'nin sanat tarihi araştırmaları, sanat

sosyolojisi araştırmalarıyla benzer şekilde sanatı meydana getiren unsurların karşılıklı etkileşimleri üzerine temellenen bir özellik göstermektedir. Özellikle de kültürel olgular ve simgeler üzerinden gerçekleştirdiği ikonografi incelemeleri, sanat hakkında kültürel ve toplumsal bağıamlarda bilgiler edinmemize yardımcı olmaktadır. Bu konuya ilişkin Murray (2012) alışmasında “Panofsky’nin sanat tarihine katkısının can alıcı noktası tek bir yapıttaki tek bir öğenin bir kültürün daha geniş resmini ortaya çıkarma olasılığını görmesidir” (s. 245-246) şeklinde belirtmiştir. Bu bağlamda, Panofsky’nin ikonografik yaklaşımlarıyla sanat ve kültür diyalektiği üzerine gerçekleştirdiği incelemeleri, sanat sosyolojisinin gelişimine katkı sunmaktadır.

2.2.1.3. Arnold Hauser

Arnold Hauser, *Sanatın Toplumsal Tarihi* (*The Social History of Art*) adlı dört ciltlik eseri ve sanat sosyolojisine katkılarıyla anılan bir kültür tarihçisidir. Macar sanat tarihçi Hauser’ın bu eserine ek olarak; *Sanat Sosyolojisi* (*Sociology of Art*), *Sanat Tarihi Felsefesi* (*The Philosophy of Art History*), *Maniyerizm* (*Mannerism*) vb. alışmaları da bulunmaktadır. Hauser’in sanat tarihi çalışmaları, sosyolojik konularla yoğun bir ilişki içerisindedir (Hauser, 1999, 2006). Hauser’in *Sanatın Toplumsal Tarihi* adlı çalışmasında görüldüğü üzere, sanat ve toplum ilişkileri sanat tarihsel açıdan incelenmektedir (Hauser, 1999, 2006). Bilimsel, ideolojik, sosyal ve ekonomik faktörlerin sanatla olan ilişkileri bu çalışmalarda kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Fakat bu çalışmalarda, Armağan (1992)’ın belirttiği gibi “Arnold Hauser, sanatın tarihsel gelişimini açıklamaya çalışmasına karşın, sanatla toplumsal yapı arasındaki gerçek ilişkiler üzerinde durmamaktadır” (s. 10). Hauser’in sanat sosyolojisine katkılarını sadece sanat tarihi çalışmalarında değil, sanatı sosyolojik bağlamda incelediği *Sanat Sosyolojisi* (*Sociology of Art*) adlı çalışmasında da görmek mümkündür (bkz. Hauser, 2011). Hauser bu çalışmasında Frankfurt Okulu yelerinin ele aldığı konulara benzer konuları incelediği görülür. Bunlar arasında; sanatın ticareti, sosyal eleştiri olarak sanat, kitle kültürü, yüksek ve kitle (halk) sanatı vb. konular bulunmaktadır (Hauser, 2011). Bu konular bağlamında Hauser’in sanat olgusuna yaklaşımı, kimi zaman Marksist, kimi zaman ise Frankfurt Okulu yelerinin görüşleriyle benzerlikler gösterdiği düşünülmektedir (Murray, 2012; Danko, 2017). Tüm bu durumlarla ilişkili olarak Hauser’in çalışmaları, sanat tarihi ve sanat sosyolojisi disiplinlerine önemli katkılar sunmaktadır.

2.2.1.4. Hippolyte Taine

Fransız tarihçi, filozof ve eleştirmen Hippolyte Taine (1828-1893), sanata toplumbilimsel açıdan yaklaşan 19. yüzyıl tarihçilerinden ve düşünürlerinden birisidir. Taine’ın yanı sıra düşünür Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) ve Jean-Marie Guyau’nun (1854-1888) da, 19. yüzyılın ilk sanat sosyologları arasında yer aldığı belirtilmektedir (Danko, 2017). Hippolyte Taine, sanatın ancak toplumun içerisinde var olabileceğini ve toplumsal koşulların sanatı şekillendiren bir etmen olduğunu savunmaktadır (Tezcan, 2011; San, 2008). Taine’a göre sanat, ait olduğu toplumun ırk, ortam ve tarihsel ana ilişkin özelliklerini başarılı şekilde yansıtması gerekmektedir (San, 2008, s. 72). Bu nedenle toplumun karakteristik özelliklerinin sanat yoluyla anlatımı, Taine’a göre sanat-toplum etkilişiminin en belirleyici unsurudur. Ona göre sanat eserini meydana getiren başlıca üç etmen vardır. Bu etmenleri San (2008) çalışmasında “1) Ortam (sosyla ve fiziksel çevre ‘milieu’), 2) Irk, 3) Dönem (Sanat eserinin yaratılışına tanık olan tarihsel an ‘moment’) olarak saptamak olasıdır” (s. 71) şekilde belirtir. Hippolyte Taine, sanatın asıl kaynağının toplumun içerisinde gizli olduğunu savunmakta ve sanatı tayin eden en önemli aktörden birisinin de yine toplumsal etmenler olduğunu düşünmektedir. Bu kapsamda, Taine’ın toplumbilimsel eleştirisi sadece sanat-toplum etkileşimi üzerine odaklanmanın gerekliliğini ortaya çıkarmakla kalmamış; aynı zamanda, sanat sosyolojisinin gelişimine önemli katkılar da sunmuştur.

2.3. Toplumsal Yapı (Sosyal Yapı)

Toplumsal yapı/sosyal yapı, sosyolojik bir kavram olarak oldukça geniş bir konuyu karşımıza çıkarmaktadır. Kavramı bir örnek üzerinde açıklamak gerekirse, bir kümeyi oluşturan alt kümeler ve bu alt kümelerin birbiriyle ilişkileri şeklinde örneklendirilebilir. Eğer bir toplumu bir küme olarak düşünürsek o toplumu oluşturan maddi ve manevi tüm etmenleri birer alt küme olarak değerlendirmemiz gerekecektir. Alt kümelerin birbiriyle ilişkileri ise, anlamlı bir yapıyı, kümeyi ya da toplumu meydana getirmektedir. “O halde toplumsal yapı, bir toplumdaki kümeleri, kurumları, örgütleri ve bireyler arasındaki ilişkileri dile getirir” (Tezcan, 2011, s. 53). Yine, toplumsal yapı kavramını Doğan (2007) çalışmasında “toplumu oluşturan başlıca öğeleri bunların toplam bütünü içindeki yerlerini ve aralarındaki ilişkileri ve böylece işleyişlerindeki düzenlilikleri” (s. 123) şeklinde belirtmiştir.

Bir toplum pek çok farklı yapıdan meydana gelir. Bu yapıları temel olarak iki ana başlık etrafında toplayacak olursak bunlar, toplumun alt yapı ve üst yapı kurumları olacaktır (Tezcan, 2011; Balcı, 2016). Toplumun alt yapı kurumu maddi kültürü, üst yapı kurumu ise manevi kültürü ifade etmektedir (Balcı, 2016, s. 69). Bir toplum sadece maddi kültür ya da manevi kültür üzerine inşa edilemez. Toplumsal düzenin oluşmasında bu iki yapı da eşit şekilde önem arz etmektedir. Bu nedenle toplumun alt yapı ve üst yapı kurumları birbiriyle sıkı ilişki içerisinde dir.

Toplumsal yapı düzenli, örgütlenmiş ilişkiler sistemini ifade etmektedir. Her toplumun kendine özgü bir yapısı vardır. Bu yapı, toplumun alt birimlerinin (hukuk, ekonomi, iletişim, dil, sanat, aile, politika, ırk vs.) işleyişi, özellikleri ve değerleriyle karakterizedir. Özkalp (2005)'ın da belirttiği üzere “sosyal yapı (toplumsal yapı), toplumdaki organize olmuş, sosyal ilişkilerin bütünüdür” (s. 8). Genel bir sistemi temsil eden bu yapının doğru incelenmesi ve değerlendirilmesi, toplumu oluşturan organlar hakkında da doğru bilgilere ulaşmamıza yardımcı olacaktır. Bu konuya ilişkin Doğan (2007) çalışmasında “eğer toplumsal yapıyı bir kavram ve vaka (olgu) olarak zihnimize yerleştirebilir ve onu makul şekilde inceleme yöntemi olarak kullanabilirsek çeşitli çevreleri birbirine bağlayan toplumsal yapı örgüsünü rahatlıkla takip edebiliriz. Bunu yapabilmek demek sosyolojik düşünceye sahip olmak demektir” (s. 123) şeklinde belirtmiştir. Bu bağlamda, toplumun kurumlarından birisi olarak sanatı daha iyi anlayabilmenin koşullarından birisi de sanatın üretildiği toplumsal yapı hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğumuzla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2.3.1. Toplumsal Yapıda Sanat Etkinliği

Toplumsal yapının manevi kültür kurumları içerisinde yer alan sanat, toplumun en önemli göstergelerinden birisidir. Sanatın toplumsal yapı içerisindeki önemi onun topluma ait inanç, değer, alışkanlık, dil, sınıf, statü, vb. olgularla ilişkisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda sanatsal formların estetik, plastik ve içerik özelliklerini oluşturan yapıların, toplumsal yapı içerisindeki ilişkilerin bir tür göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Sanat nesneleri birer bilgi objeleridir (Boydaş, 2007; Tunalı, 1989). Sanat nesnelerinin içerdikleri bilgiler alımlama faaliyetiyle ortaya çıkar. Bu konuya ilişkin Yavuz (2012) çalışmasında “yaratıcısının ürüne yüklediği anlam ve değerler, sanat ürününün toplumsal yapının diğer birimleri tarafından alımlanmaya başlamasıyla birlikte çoğalır, değişir ve

bazen dönüşür” (s. 163) şeklinde belirtmiştir. Sanat nesnesinin alımlanmasıyla elde edilen veriler arasında, eserin üretildiği toplumsal yapıya ilişkin bilgiler de bunmaktadır. Yansıtmacı sanat kuramı (mimesis) kapsamı kapsamında sanat, doğa ve toplumun bir tür yansıması olarak değerlendirilir (Balcı, 2016, s. 109). Sanatçı, bireysel benliğine ek olarak içinde bulunduğu toplumun, coğrafyanın ve kültürün izlerini de eserlerine aktarmaktadır. Bu nedenle toplumsal yapıya ait izleri sanat eserinde kimi zaman açık kimi zaman ise kapalı bir anlatımda görmek ya da okumak mümkündür.

Sosyologlar toplumsal yapı (sosyal yapı) kavramını, birbiri içerisine girmiş insan ilişkilerini ve bu ilişkilerin oluşturduğu sosyal düzeni tanımlamak için kullanmaktadırlar (Zanden, 1993, s. 44). Toplum içerisindeki söz konusu ilişkiler sisteminde sanat etkinliğinin önemli bir konumu bulunmaktadır. Sanat, toplumsal yapıyı oluşturan her bir birimle ilişki içerisinde. Bir toplum içerisindeki eğitim, hukuk, sağlık, ekonomi, bilim, teknoloji vb. yapılar sanatla etkileşim halindedir. Ayrıca, Lazzarato (2017)’nin belirttiği üzere “sanat diğer her faaliyet kadar toplumsal iş bölümünün bir parçasıdır” (s. 20). Örneğin, bir toplumda ekonominin gelişim göstermesi ve bu gelişimin bir sonucu olarak insanların refah düzeylerindeki artış, sanatın o toplum içerisinde konumunu etkileyen ve belirleyen toplumsal bir faktör olarak karşımıza çıkar. Toplumun maddi alanında gerçekleşen bu tür bir değişim, sanatın hem ontolojik hem de estetik bağlamlarda değişim ve dönüşüm geçirmesine neden olabilmektedir. Bu değişim ve dönüşümler sanat-ekonomi etkileşimi bağlamında gözlemlenebilir bir sosyolojik okumayı karşımıza çıkar.

2.3.2. Sanatın Değişim ve Dönüşümünde Toplumsal Ögelerin Rolü

Sanatın değişim ve dönüşümü üzerinde toplumsal ögelerin kuşkusuz önemli rolleri bulunmaktadır. Sanat ve toplum etkileşiminin göstergelerinden birisi olarak değerlendirebileceğimiz bu durum, toplumsal ögelerin sanatla ilişkilerini sorgulamayı gerektirmektedir. Söz konusu etkileşimi sosyolog Janet Wolff; teknoloji, toplumsal kurumlar ve ekonomik etmenler şeklinde üç başlıkta incelediği görülür (Wolff, 2000, s. 38-50). Wolff (2000)’un dikkat çektiği bu üç başlık üzerinden, sanatın toplumsal etmenlerle ilişkilerini şu şekildedir:

2.3.2.1. Teknoloji

Teknoloji bilimsel ilerlemenin ortaya çıkardığı sonuçlardandır. Yaşamsal faaliyetleri kolaylaştıran malzemelerin, aletlerin ve sistemlerin gelişimi sanat gibi insani etkinliklerin değişim ve dönüşüm geçirmelerine neden olmaktadır. Örneğin; teknolojik gelişmelerle birlikte eğitim ortamlarında kullanılan tebeşir, kara tahta, tepegöz gibi araçlar yerini; marker, akıllı tahta, projeksiyon cihazı gibi daha teknolojik araçlara bıraktığı görülür. Sanat için de durum bezerdir. Teknolojik gelişmeler sanatsal yaratım araçlarını, malzemelerini ve yöntemlerini değiştirerek sanatın sınırları genişletmektedir. Postmodern dönemde video art, neon art, dijital art vb. sanatsal yaratım tekniklerinin ortaya çıkışı ve yaygınlığı, toplumsal öğelerden birisi olan teknolojinin sanatın değişim ve dönüşümüne etkileri arasında göstermek mümkündür.

2.3.2.2. Toplumsal Kurumlar

Tezcan (2011)'ın belirttiği üzere “toplumsal kurum, toplumun bir temel gereksinimi etrafında toplanmış olup çoğunluk tarafından paylaşılmış bulunan davranış örnekleri bileşimidir. Aile, ekonomi, siyaset, din, eğitim ve boş zaman değerlendirme etkinlikleri, başlıca toplumsal kurumlardır” (s. 40). Toplumsal kurumların sanat üzerinde kesin ve belirleyici yansımaları bulunur. Bu yansımaların kaynağı, sanatçının içinde bulunduğu toplum ile kurduğu ilişkilere bağlıdır. Toplumsal kurumların sanat üzerindeki kimi belirleyici etkileri, sanatın; üretimi, dağıtımı, estetik nitelikleri, kabulü, önemi vb. unsurları üzerinde gerçekleştiği görülür. Bu durumla ilişkin görüşlerini Wolff (2000) şu şekilde belirtir:

Sanat yapıtının ortaya çıkmasında toplumsal kurumların etkisi, diğerleri arasından sıyrılarak, kimin sanatçı olacağına, nasıl sanatçı olunduğuna, sanat etkinliğinin nasıl gerçekleşip, sanat ürününün sunuma hazır hale geldiğine nasıl karar vereceğine ilişkin ölçütleri belirlemek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Eserin yorumlanması, değerlendirilmesi, sanat okullarının edebiyat ve sanat tarihi içinde nasıl yer bulacağına karar vermesi basit birer bireysel ve ‘saf’ estetik tercihler değildir; aynı zamanda toplumsal koşulların ve toplumsal gelişmelerin belirlediği kararlardır. (Wolff, 2000, s. 44)

Wolff (2000) toplumsal kurumlar başlığı içerisinde üç alt başlıktan söz eder. Bunlar; Sanatçının İşe Kabul Edilmesi (Çıracılığı) ve Yetiştirilmesi, Hamilik Sistemleri ve Aracılar dır (Wolff, 2000, s. 45-49). Wolff’un ‘Toplumsal Kurumlar’ başlığıyla ifade ettiği konunun temelde sanatın ve sanatçının toplum içerisinde ki varlığını ve yayılımını etkileyen güç unsuruna sahip birimler oluşu görülmektedir. Bu nedenle sanatçının ailesinin, sanatçıya destek olan finansmanların ve sanatçının izleyici ile buluşmasında rol oynayan kişilerin ya

da birimlerin sanatın meydana gelmesinde önemli rolleri ve etkilerinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

2.3.2.3. Ekonomik Etmenler

Toplumsal tüm öğeleri, ekonomik etmenlerle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki içerisinde. Toplumsal yapı içerisindeki kültür kurumlarından birisi olarak sanatın da ekonomik etmenlerle ilişkileri bulunmaktadır. Sanat tarihsel süreçte bakıldığında; sanatçının iş istihdamı, sanatın kitlelere yayılımı, sanatın özerkliği, kitle beğenisi gibi çeşitli konuların sanat ve ekonomi ilişkisinin ortaya çıkardığı sonuçlar arasında yer aldığı görülmektedir. Yine, sanat ve hami (mesen) ilişkisi de bu bağlamda değerlendirilebilecek bir örnektir. Çünkü hamilik sistemi sanatın ekonomik bağlamda bir tür koruyuculuğunu üstlenmekte ve sanatın kitleye pazarlanmasını sağlamaktadır. Bu sayede sanat, bir ekonomik etmen olarak hamilik sisteminden güç almaktadır.

Sanat ve ekonomi ilişkisi bütünleşik bir karakter gösterir. Bu bütünleşik karakter sanatın ve sanatçının varlığını belirleyen ilişkiler sisteminin göstergelerindendir. Sanatın ve sanatçının ekonomiye duyduğu ihtiyaç, ‘Toplum içerisinde birey için ekonomiye ihtiyaç duyar?’ sorusuna verilecek yanıtla aynı anlamı taşımaktadır. Tarihsel süreçte ekonomi, bir güç ifadesinin temsili olmuş; sanatın gelişmesine ön ayak olmuştur. Aynı zamanda, bir statü göstergesi olarak ekonominin sanatın metalaşması üzerindeki etkileri de bu konu kapsamında ele alınabilecek bir diğer bakış açısını karşımıza çıkarmaktadır. Bu anlamda, ekonomik etmenlerin sanatın yapısı, toplum içerisindeki konumu ve insanlar tarafından alınılması üzerinde önemli rollerinin bulunduğu ifade edilebilir. Konu üzerine görüşlerini Erinç (2011) çalışmasında “genel ekonomik ortam, sanatın içeriği ve varoluşunu etkiler” (s. 40) şeklinde belirtmiştir. Yine, bu durumla ilgili görüşlerini San (2008) şu şekilde ifade etmektedir:

Sanat ve edebiyat ürünleri, belli tarihsel-toplumsal-ekonomik ilişkilerin sonucu olan olgulardır. Bu ürünlerin, bu ilişkiler üzerinde, ekonomik alt-yapı gene de kesin ve belirleyici bir etkidir. Bu ilişkilerin değişmesiyle toplumun estetik beğenisi, buna bağlı olarak da sanat ürünleri ve sanat eleştirileri de belli bir yönde değişir. (San, 2008, s. 61)

2.4. Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği

Sanat ürünleri (eserleri) bireysel ya da kolektif çabaların sonucunda meydana gelir. Örneğin; film, tiyatro, bale, caz, opera, vb. sanatların meydana gelebilmesi için kolektif yaratım çabasına ihtiyaç duyulur. Bireysel çabalar ile üretilmesi oldukça zor olan bu sanat dalları çeşitli iş bölümlerinin birlikteliği sonucunda belirli bir anlam ve bütünlük kazanır. Bireylerin ortaklaşmacı çabayla meydana getirdikleri bu tür eserler, çeşitli yetkinlik ve beceri alanlarını gerektirir ki bu durum da tek bir bireyin üstelenebileceği bir durum değildir. Örneğin: Bir filmin meydana gelebilmesi için görsel sanatlar, fonetik (işitsel) sanatlar, edebi sanatlar, devinim (hareket) sanatları gibi pek çok farklı sanat dalına ait farklı sanatsal becerilere ihtiyaç duyulduğu gibi teknoloji kullanımı, istatistik işlemleri, maddi işlemler, pazarlama vb. farklı uzmanlık alanlarıyla ilgili işlemleri ve becerileri de gerektirmektedir. Bu ortaklaşmacı yaratım durumu, bir klasik müzik orkestrasının müzik dinletisinde, tiyatro gösteriminde, dans performanslarında ve jazz dinletileri gibi çeşitli sanatsal etkinliklerde de açıkça görülebilmektedir. Peki, fotoğraf, resim, grafik tasarım, şiir vb. sanatlar ortaklaşmacı çabaların birer sonucu mudur? Bu soru bu bölümünde, Amerikalı sosyolog Howard Saul Becker'ın sanatın ortaklaşmacı doğasına ilişkin teorisini içeren *Art Worlds (Sanat Dünyaları)* ve *Art as Collective Action (Kollektif Bir Eylem Olarak Sanat)* başlıklı çalışmaları odağında aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Resim, fotoğraf, heykel, şiir, deneme, roman, vb. sanatların bireysel çabaların ürünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü algıda bu tür sanatlar, tek bir sanatçının elinden çıkan ürünlerdir. Fakat, bu durumu Becker (2013) çalışmasında "...bildiğimiz bütün sanatlar, bildiğimiz bütün insan faaliyetleri gibi başkalarının iş birliğini gerektirir" (s. 41) şeklinde ifade ettiği görülmektedir. Becker'a göre tüm sanatlar ortaklaşmacı bir işbölümünün sonucunda meydana gelir (Becker, 1974, 2013). Bu durum Becker'ın sanat olgusuna kapsamlı bir açıdan baktığını gösterir ki bu da sanatın; sanatçı faaliyetlerine ek olarak sanat tüketicileri (alımlayan), sanatın yayınlanmasını etkileyen faktörler (galeri, yapımcı, editör vb.) ve malzeme üreticileri (kalem, boya, enstrüman vb. malzemeleri üreten zanaatkarlar) gibi faaliyet alanlarının kolektif ilişkileri sonucunda meydana gelebileceği anlamına gelmektedir (Becker, 1974, 2013). Becker (2013)'ın sanatın kolektif üretimine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Herhangi bir sanat eserinin sonuçta olduğu gibi olması için gerçekleştirilmesi gereken bütün faaliyetleri düşünün. Örneğin, bir senfoni orkestrasının konser vermesi için enstrümanlar keşfedilmiş, üretilmiş, muhafaza edilmiş olmalı, bir nota sistemi düzenlenmiş ve müzik bu sistem kullanılarak bestelenmiş olmalı, insanlar bu sistemde yazılmış notaları enstrümanlarla

çalmayı öğrenmiş olmalı, prova için zaman ve mekan sağlanmış, konser için ilanlar asılmış, tanıtım düzenlenmiş, biletler satılmış ve dinleyebilecek, bir şekilde anlayabilecek ve performansa karşılık verebilecek dinleyiciler salona toplanmış olmalı. Benzer bir liste herhangi bir gösteri sanatı için de yapılabilir. Bu liste ufak değişikliklerle (enstrümanların yerine farklı malzemelerin, icranın yerine de sergilemenin konulmasıyla) görsel ve (arklı malzemelerin yerine dilin ve yazının, sergileme yerine yayımlamanın konulmasıyla) edebi sanatlar için de uygulanabilir. (Becker, 2013, s. 36)

Becker (2013)'ın sanatın kolektif niteliğine ilişkin görüşleri, sanatı meydana getiren tüm faktörlerin sanatın üretimiyle ilişkilendirilmesi ilkesine dayalıdır. Bu anlamda, sanatı meydana getiren sanatçı, sanat eseri, sanat izleyicisi/alımlayıcısı ve doğa-toplum ilişkisi; kolektif bir üretim biçimini karşımıza çıkarmaktadır. Bireysel çabayla üretildiği düşünülen resim, roman, fotoğraf, şiir, heykel vb. sanatlar her ne kadar tek bir sanatçının elinden çıkmış olsalar da; Becker (2013)'a göre bu tür sanatların anlamlı hale gelebilmeleri, sanatçı ve eser ilişkisi dışındaki ilişkilerin de üretim sürecine dâhil edilmesini gerektirir. Becker, sanatın üretiminde sanatçı ve eser ilişkisi dışındaki ilişkileri 'destek' adı altında ele almakta ve bu kavramla, sanatçının sanat üretimi için gerekli olan malzemelerin üretimi ve temininde rol oynayan aktörleri (marangoz, çerçeveni, editör vb.) ifade ettiği görülmektedir (Becker, 2013, s. 38). Bu durumla ilgili olarak bir sanatçının resmini, enstalasyonunu ya da videosunu izleyici ile buluşabilmesi için küratöre (düzenleyici), galericiye (mekân sağlayıcı), grafik tasarımcıya (davetiye, afiş, katalog vb. için), yatırımcıya, personele (garson, temizlikçi, nakliyecisi vb.) duyduğu ihtiyaç; sanatın ortaklaşmacı üretimine ilişkin ilişkiler örüntüsünü karşımıza çıkarır. Tüm bunlar, sanatı meydana getiren 'sanatçı' ana unsuru kadar önemli görülmeseler dahi, sanat üretim sürecindeki rollerinin göz ardı edilemeyeceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, en bireysel çabayla üretildiği düşünülen sanat dallarının da aslında (resim, fotoğraf, şiir vb.), kolektif (ortaklaşmacı) çabaların ürünleri olduklarını ileri sürmek mümkündür (Becker, 2013; Wolff, 2000).

2.5. Sanatın İşlevleri

Sanat çok işlevli bir etkinliktir. Sanatın işlevleri konusunu; bireysel, toplumsal, kültürel, eğitsel vb. açılardan incelemek mümkündür. Farklı bakış açılarıyla şekillenebilen bu konunun temelinde, sanatın yoruma ve öznelliğe açık doğası bulunmaktadır. *Sanat nedir?* sorusuna verilecek cevaplardaki yaklaşımların çeşitliliği, *Sanat ne tür işlevlere sahiptir?* sorusuna verilecek cevapları da şekillendirir. Örneğin; Mustafa Kemal Atatürk'ün 'sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından birisi kopmuş demektir' sözü, sanatın toplum üzerinde aydınlatıcı bir işlevinin bulunduğu anlamına gelmektedir. Pablo Picasso'nun 'resim

düşmana karşı savunma ve saldırı için bir savaş aracıdır” sözü, sanatın bir dil olarak iletişimsel işlevini vurgular. Yine, Lev Tolstoy’un ‘sanat, düşünebilen, gerçeği görebilen, toplumu anlayabilen insanların işidir’ sözü, sanatın aydınlatıcı işlevini karşımıza çıkarır. Konu üzerine benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat bu örneklerden anlaşılacağı üzere sanat anlayışlarımız, sanatın işlevleri üzerindeki görüşlerimizi de şekillendiren unsurlardır. Benzer şekilde Erinç (2011) çalışmasında, sanatın işlevi konusunun bireyci ve toplumcu sanat yaklaşımlarına göre farklı şekillerde ifade edilebileceğini belirtmektedir.

Sanatla doğrudan ya da dolaylı ilişkileri bulunan her disiplinin, sanata öznel işlevler yüklediği görülür. Örneğin; eğitim bilimleri açısından sanatın işlevleri arasında; beceri geliştirme işlevi, motivasyon sağlama işlevi, algısal gelişim sağlama işlevi, yaratıcılığı geliştirme işlevi vb. başlıklardan söz edilebilir. Bir diğer örnek, tarih disiplini açısından sanatın işlevleri arasında; kültürel aydınlatıcı işlev, tarihsel veri sağlama işlevi, tarihsel bulgu işlevi vb. gösterilebilir. Sanatın işlevleri üzerine disiplin merkezli yaklaşmak, konuya yönelik derin çıkarımlar elde etmemize yardımcı olur. Benzer durum, sanata yönelik bireysel yaklaşımlarımız için de geçerlidir. Bu nedenle konuya yönelik bireysel ya da disiplin odaklı yaklaşımların, sanatın işlevlerinin ne kadar çeşitlilik gösterdiğini karşımıza çıkarmaktadır.

Sanatın işlevlerine yönelik ortak payda da buluşulabilecek bir açıklama yapmak oldukça güçtür. Bu güçlüğü nedenleri arasında, sanata yönelik olarak bireysel ve disiplin odaklı yaklaşımlardaki yorumlama farklılıkları gösterilebilir. Literatürde (Artut, 2006; Erinç, 2011) sanatın işlevleriyle ilgili karşılaşılan bazı başlıklar şu şekildedir:

- a) Sanatın iletişimsel işlevi.
- b) Sanatın eğitsel işlevi.
- c) Sanatın kültürel aydınlatıcı işlevi.
- d) Sanatın estetik haz verme işlevi.
- e) Sanatın ulusallık ve evrensellik işlevi.
- f) Sanatın toplumsal işlevi.

Bu çalışmada ise ‘sanatın toplumsal işlevi’ başlığı üzerine odaklanılmıştır.

2.5.1. Sanatın Toplumsal İşlevleri

Sanatın toplumsal işlevi, sanat ve toplum ilişkisinde sanatın üstlendiği görevlerle ilgili bir konuyu karşımıza çıkarmaktadır. Toplumsal yapının bir parçası olan sanatın en önemli işlevlerinden birisi, toplumsal olana yönelik izleyiciye çeşitli iletilerde bulunmasıdır. Sanatın topluma yönelik pek çok işlevi bulunur. Bunlar arasında sanatın; belirli bir toplumsal olay ya da olguyla ilgili insanları aydınlatma, eleştiri sunma, yönlendirme, harekete geçirme, bütünleştirme, geleceği tahmin etme vb. işlevleri yer alır. Sanatın toplumsal işlevinin ana amacına yönelik olarak Armağan (1992) çalışmasında “...yaşam koşullarının olumlu yönde değişmesine ışık tutmak; toplumsal değişimin daha adil, daha dengeli ve daha insancıl olmasına katkıda bulunmaktır” (s. 2) şeklinde belirtmektedir. Yine, konuyla ilgili Tezcan (2011) çalışmasında “sanat çok işlevli bir toplumsal olgudur” (s. 35) şeklinde belirtmektedir.

Sanat eserlerinde yer alan topluma dair ögeler, kimi zaman sanatçıların bilinçli edimleri yoluyla aktarılırken; kimi zaman ise bu tür öğelerin, sanatçının özel bir çabası olmaksızın eserlere yansımada bulunduğunu görürüz. Gustave Courbet’in ‘*Taş Kıran Adamlar*’, Pablo Picasso’nun ‘*Guernica*’, Eugene Delacroix’in ‘*Halka Önderlik Eden Özgürlük*’, Hikmet Onat’ın ‘*Siperde Mektup*’, Zeki Faik İzer’in ‘*İnkılap Yolu*’ vb. sanatçıların eserlerinde, bilinçli olarak oluşturulan toplumsal anlatımlar söz konusudur. Çünkü, toplumcu yaklaşımla oluşturulan bu tür çalışmalarda toplumsal olay ya da olgular bilinçli olarak işlenmektedir. Fakat, toplumcu gerçekçilik bağlamda eser üretme amacı gütmeyen sanatçıların eserlerinde de topluma dair izlenimleri okuyabilmek mümkündür. Örneğin; bir pop art sanatçı olarak Andy Warhol’un çalışmalarından (Campbell Çorbaları, Brillo Çorba Kutuları, Sekiz Elvis vb.) tüketim toplumuna dair izlenimler okunabilir. Yine, Gino Severini ve Giacomo Balla gibi fütürist sanatçıların eserlerinde (ör. Tren, Tasmalı Köpeğin Dinamizmi) teknoloji ve hız odaklı toplumsal yaşama yönelik izlenimleri okumak mümkündür. Bu nedenle, Armağan (1992)’ın belirttiği üzere “her sanat ürününün, her sanatsal etkinliğin, açık olmasa bile gizli bir toplumsal işlevi ve mesajı vardır” (s. 2).

‘Sanatın toplumsal işlevi’ konusu, tek boyutlu incelenilecek bir başlık değildir. Bu konu başlığı altında alt işlev türlerinden de söz etmek mümkündür. Sanatın toplumsal işlevinin anlaşılması üzerinde sanat sosyolojisinin rolüne dikkat çeken Tezcan (2011) çalışmasında bu konuyu; düşünme ve bilinçlendirme, sanatın toplumsallaştırma ya da eğitim işlevi, bütünleştirmeye katkıda bulunmak ve insanla çevresi arasında denge sağlamak şeklinde dört başlık altında incelediği görülmektedir.

2.5.2. Sanatın Düşündürme ve Bilinçlendirme İşlevi

Sanat, insanları düşündüren ve bilinçlendiren bir etkinliktir. Sanat eserinde irdelenen problemler, sanatçının deneyimlediği çevreden bağımsız düşünülemez. Bundan dolayı tarihsel süreçte pek çok toplumsal düşüncenin, sanat yoluyla var edildiği ve yine sanat aracılığıyla kitlelere yayıldığı bilinmektedir. Burada sanatın, hem düşünceyi üreten bilişsel bir mekanizma hem de kitlelere bu düşünceyi ileten iletişimsel bir araç görevi üstendiği görülür. Bu nedenle sanat eserleri, Tezcan (2011)'ın belirttiği üzere “hem düşünce ürünleri gibi düşünce kaynağından beslenir hem de düşünceyi besler” (s. 36). Sanatın toplumsal olgu ve olaylar üzerine düşündürme ve bilinçlendirme işlevi, toplumsal olana yönelik eleştirel yaklaşımlarımızı şekillendiren bir unsurdur. İnsanları eleştirel düşünmeye sevk eden özellikler arasında sanatın sahip olduğu eleştirel söylem dilinin rölü bulunmaktadır. Sanat, eleştirel anlatım yoluyla insanların düşündüren ve bilinçlendiren bir etkinliktir.

2.5.3. Sanatın Toplumsallaştırma ya da Eğitim İşlevi

Sanatın toplumsallaştırma ya da eğitim işlevine yönelik Tezcan (2011), kitlelere sunulan sanatın eğitici işlevinin toplumsal bilincin oluşumunda önemli katkılarının bulunduğunu ifade etmiştir. Belirli bir kültürün ve toplumun ürünü olan sanat, toplumsal yapıdan bağımsız düşünülemeyeceği gibi o toplumun toplumsallaşma ve eğitimine sunacağı katkılardan da bağımsız düşünülemez. Açıktır ki sanat eserleri, bir toplumun tarihsel birikimidir ve toplumun tarihini aydınlatmaktadır. Sanat eserlerinin toplumsallaşma üzerindeki katkıları, topluma ait değerler, inancalar, ideolojiler ve kültürel özellikler bağlamında çeşitlenebilmektedir. Estetik anlatım yoluyla sanat eserlerinde sunulan bu ve benzeri içerikler, kitlelerin toplumsallaşma yönündeki eğitimleri üzerinde önemli rollere sahip olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, sanatın toplumsal işlevleri arasında yer alan toplumsallaşmaya sundu katkıları, sanatın eğitici işleviyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.5.4. Sanatın Bütünleştirmeye Katkıda Bulunma İşlevi

Sanat, belirli bir toplum içerisindeki insanların ortak paydada buluştuğu olguları ele alan ve yine o toplumdaki farklılıkları bütünleştirebilen bir yapıya sahiptir. Sanatın bütünleşmeye sunduğu katkı, sadece toplumsal bilincin ortak payda da buluşması yönünde değil aynı

zamanda var olan bilincin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve pekiştirilmesi yönünde de gerçekleşir. Sanatın toplumsal bütünleştirmeye sunduğu katkılara yönelik pek çok örnek verilebilir. Örneğin; Türk toplumunda ‘İstiklal Marşı ve Mehter Marşı’ örnekleri toplumsal bütünleşmeyi temsil eden önemli eserlerdir. Yine, Fransız İhtilali ile özdeşmiş Eugène Delacroix’nın ‘Halka Önderlik Eden Özgürlük’ eseri ‘özgürlük’ düşüncesi çerçevesinde toplumsal bütünleşmeyi temsil eder. Konuyla ilgili, Tezcan (2011) çalışmasında “özellikle az gelişmiş toplumlarda sanatın toplumsal işlevlerinden birisi de izleyiciler arasındaki toplumsal ayrımları ortadan kaldırmak, onları bütünleşmeye yönleltmektir. Böylece sanat, sosyo-kültürel bütünleşmeye katkıda bulunur. İnsanlar arasındaki duygu ve düşünce birliğini pekiştirir” (s. 36-37) şeklinde belirtir. Yine Bertolt Brecht, “sınıf çatışmaları olan toplumlarda yürürlükteki sanat anlayışının sanat yapısından beklediği ‘ilk’ etkinin seyirciler arasındaki toplumsal ayrımları ortadan kaldırmak, onlara evrensel insan bütünlüğü kazandırmak olduğuna dikkatlerimizi çekiyor...” (Fischer, 2010, s. 12). Bu nedenle sanatın; bireyin toplum ile bütünleşmesi, toplumsal bilincin pekiştirilmesi ve toplumda ortak bilincin oluşturulmasına yönelik önemli rollere sahip olduğu görülmektedir.

2.5.5. Sanatın İnsan ve Çevresi Arasında Denge Sağlama İşlevi

Sanat eseri, sanatçının çevresiyle ilişkilerinin ürünüdür. Çevresel faktörler sanat üretimlerini etkileyebildiği gibi sanatsal üretimler de çevresel faktörleri etkilemektedir. Karşılıklı bu etkileşimde sanat; çevresel değişim, dönüşüm ve gelişmelere tanık olan insana, bu değişimlere uyum sağlama konusunda yardımcı bir işlev üstlendiği görülür. Bu konuyla ilgili Fischer (2010), sanatın insan ve çevre arasında bir denge unsuru görevine sahip olduğunu belirtmiştir. Yine, toplum içerisindeki bunalımların azalması üzerinde sanatın önemli rollerinin bulunduğu dikkat çeken Tezcan (2011), bu konuyu sanatın insan ve çevre arasında denge sağlama işlevi bağlamında değerlendirdiğini görmekteyiz. Sanatın tıpkı toplumsal bütünleşmeye sunduğu katkılar gibi sanatın denge sağlayıcı işlevi de bireyin toplumsallaşmasına önemli katkılar sunar. Yeniliklere duyulan yabancılaşmayı ortadan kaldırır. Bireyin çağa ayak uydurmasına, geleceği tahmin etmesine ve yorumlamasına yardımcı olur.

2.6. Kültür

Kültür kavramını ele alan sosyoloji, antropoloji, psikoloji, sanat, iletişim, felsefe, siyaset, tarih vb. pek çok alan, kavramı kendi özellikleri doğrultusunda açıkladıkları ve yorumladıkları görülmektedir. Bu durum sadece bilimsel temelleri bulunan alanlar için değil aynı zamanda belirli bir etniğe, inan a, sınıfa, ekonomiye sahip insan gruplarının kültür kavramını açıklama girişimlerinde de görülebilmektedir. Kültürün, farklı özelliklere sahip bilim dallarını ve insan gruplarını ilgilendiriyor olması, kavramın kapsam alanının sınırlarını belirlemeyi güçlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu durum, kültüre ilişkin kapsayıcı bir açıklamanın yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Genel hatlarıyla, kültüre ilişkin açıklamalardan birisi; onun tarihsel süreçte insanlar tarafından üretilen ve biriktirilen değerlerin, ürünlerin ve düşüncelerin toplamını temsile eden bir toplumsal olgu olduğu şeklindeir. Bu açıklamayla benzer şekilde Doğan (2007)  alışmasında “kültür en basit ve toplu olarak toplumların tarihlerinden devir aldıkları maddi ve manevi mirasların toplamı olarak tanımlamak mümkündür” (s. 396) şeklinde belirtmiştir. Yine, Macionis (2015)  alışmasında “kültür, düşünce biçimleri, davranış biçimi ve maddi nesnelerle birlikte insanların yaşam biçimleridir” (s. 58) şeklinde tanımlamıştır. Bu açıklamalar kültür kavramının içerdiği tüm pratikleri kapsayan genel bir açıklama özelliği gösterebilir fakat kavram üzerine daha özel açıklamalar da bulunmaktadır. Bir disiplin alanı olarak sosyal psikolojide kültür kavramı, “...belirli bir grubun, değerlerini, inançlarını, eşyalarını, davranış ve iletişim tarzlarını da içine alan özel yaşam tarzı şeklinde tanımlanabilir” (Bilgin, 2016, s. 222). Yine antropolojide “...kültür kelimesi; bir kişi, topluluk, ulus ya da sosyal grubun ‘yaşam şekli’ hakkındaki ayırt edici olan özelliği işaret etmek için kullanılıyor” (Hall, 2017, s. 8) olduğu görülmektedir. Eleştirel teoride ya da Frankfurt Okulu’nda ise kültür kavramı, endüstriyel tekniklerle üretilen, standartlaşmış, meta olarak sunulan formlara odaklı bir olgu olarak ele alınmakta ve bu durumu ‘kültür endüstrisi’ teziyle açıkladıkları görülmektedir (Güven, 2012, s. 60).  ze dönük bir kültür açıklaması  rneği, kültür incelemecisi Stuart Hall’un “*Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*” adlı çalışmasıyla ilişkili olarak verilebilir. Kültürü, Hall (2017)  alışmasında “...bir şeyler grubu (romanlar, resimler, TV programları veya karikatürler) olmaktan çok bir süreç, bir *uygulamalar* grubu olduğunu savunur. Esasen kültür, bir toplum ya da grubun  yeleri arasındaki anlam üretimi ve değiştokuş, yani ‘anlamın verilip alınması’ ile ilgilidir” (s. 8-9) şeklinde belirttiği görülmektedir. Tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, kültür

kavramına yönelik olarak farklı bakış açılarıyla farklı boyutlarda açıklamalarda bulunmak mümkündür.

Kültür kelimesi Latince kökenli olup *Colere*'den türeyen *Cultura* kelimesinden gelmiştir (Gökalp, 2012, s. 25). Anlam açısından *Colere*; ekmek, yetiştirmek, ürün yetiştirmek anlamına geldiği görülür (Gökalp, 2012; Özkul, 2008). Kültür kelimesinin bugünkü anlamına ya da toplumsal alana yönelik kullanımının ise 17. ile 18. yüzyıla dayandığı görülmektedir (Gökalp, 2012; Özkul, 2008). Özellikle Aydınlanma çağında düşünceye ve akla verilen önem bireysel ve toplumsal değişmelere neden olmuş, bu duruma paralel olarak kültür kavramına yüklenen anlam üzerinde de değişimlerin yaşandığı görülmüştür. Daha öncesinde ekmek yetiştirmek gibi tarımsal faaliyetler için kullanılan kültür kavramı Aydınlanma çağı ile birlikte belirli bir grubun ya da toplumun yaşam tarzını ifade etmek için kullanılmaya başlandığı görülür (Gökalp, 2012; Özkul, 2008). Yine, tarihsel süreçte insanoğlunun değişimi ve gelişimi kültür kelimesine yüklenen anlamları da çeşitli biçimlerde değiştirmiş ve geliştirmiştir. Bu değişim ve gelişimlerle birlikte kültür kavramının sahip olduğu geniş içerik, kavramı pek çok farklı disiplini (sosyoloji, antropoloji, felsefe, sanat, eğitim, dilbilim vb.) ilgilendiren bir araştırma konusuna dönüştürmüştür. Örneğin teknolojik gelişmelerle birlikte görsel formların sosyal yaşamdaki yaygınlığı; sanat, iletişim ve sosyolojisi disiplinlerinde görsel kültür odaklı bir kültür inceleme alanını ortaya çıkarmıştır. Yine, “kültür sosyolojisinin ilgilendiği konuların ve problemlerin başında, kültür kavramının açık-seçik ve ortak kabul gören bir tarifinin yapılmamış olması gelmektedir” (Özkul, 2008, s. 18). Kültür kelimesinin bu araştırma için önemi ise, onun tarihsel kökeni ya da anlamsal genişliğine yönelik yaklaşımları ortaya koymaktan ziyade kelimenin sosyoloji ve sanat alanıyla ilişkilerini açığa çıkarmaya çalışmaktır. Bu nedenle çalışmada kültür kavramı, sosyolojik ve sanatsal bağlamlarda ele alınan bir sosyal olgu özelliği taşımaktadır.

Kültürün tarih ve miras ile sıkı bir ilişkisi vardır. Çünkü tarihsel miras; bireyin, grubun ya da toplumun inanç yapısını, yaşam şeklini, sanatını, düşüncelerini, algılarını, ekonomisini, mimarisini, tarımını, uluslararası ilişkilerini vb. sayısız konuda duygu, düşünce ve davranışlarını tayin ettiği düşünülür. Bu durumu ‘kültürel miras’ kavramı üzerinden de incelemek mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde biriken kültürel mirasın bugüne taşınması ve kültürel miras üzerinden bireylerin kendi kimliklerini anlamlandırma çabaları kültürün insan için ne kadar önem arz eden bir kavram olduğunu ortaya koyar. Bu nedenle Tomplison (2004)’un da belirttiği üzere “...kültür insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam

inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni olarak görülebilir” (s. 33). Yine, Aydınlanma çağının önemli filozoflarından Johann Herder kültürü yaşam tarzı olarak tanımlamaktadır (Özkul, 2008, s. 19). Kültürün bir yaşam tarzını ya da düzenini işaret etmesinin alt yapısında tarihsel miras ile nesilden nesille aktarılan değerlerin, inançların, düşüncelerin ve malların sosyal yaşam üzerindeki yansımalarının rolü büyüktür. Bireylerin yaşam şekilleri üzerinde önemli etkileri bulunan kültürel mirasların geçmişten bugüne neyle ve nasıl taşındığına ilişkin soru ise ‘sanatın kültürel aydınlatıcı işlevi’ konusu üzerinden açıklamak mümkündür. Çünkü sanat, belirli bir gruba ya da topluma ait kültürel sembolleri, anlamları ve değerleri nesilden nesille aktarma gücüne sahip bir etkinliktir.

2.6.1. Kültür ve Sanat

Belirli bir gruba ya da topluma ait tarihsel ve kültürel izlerin geçmişten bugüne taşınmasında rol oynayan en önemli unsurlardan birisinin sanat olduğunu söylemek mümkündür. Resim, heykel, edebiyat, mimari, müzik, dans, sahne sanatları, geleneksel el sanatları vb. sanat dalları kültürel öğeleri geçmişte olduğu gibi bugünde gündelik hayatta yer edinmesine yardımcı olur. Bu konu ile ilişkili özellikle müze ziyaretlerinde karşılaştığımız sanat eserlerinin belirli bir kültürün izlerini görünür kılması açısından tarihsel göstergeler içerdiği görülür. Örneğin, Türk kültürünü yansıtan Etnografya Müzesi, kültürün sanat aracılığıyla aktarımına yönelik olarak önemli bir merkezdir. Müzede yer alan sanat yapıtları Türk kültürünün somut birer tezahürüdür. Müzedeki kıyafetler, dokumalar, madeni eserler, el yazmaları, çiniler, takılar vb. bulgular, Türk tarihi ve kültürüne yönelik izleri açık bir şekilde göz önüne sermektedir. Kültürel izleri yansıtması bağlamında etnografya müzelerinde yer alan eserler bu konu üzerindeki en açık örnekleri oluşturmaktadır. Yine, anlatım tarzları ne olursa olsun (açık ya da kapalı) belirli bir kültüre dair izler sanat eserlerinden elde edilebilir. Örneğin; Jackson Pollock, Jean-Michel Basquiat, Willem De Kooning vb. soyut dışavurumcu ressamların çalışmalarında bilgi objeleri açık şekilde görünür olmamasına rağmen çalışmalardan Amerikan tüketim ve teknoloji kültürüne dair izleri göstergebilimsel açıdan okumak ya da bir sanat izleyicisi olarak bu kültüre dair izleri duyumsamak mümkündür. Bu nedenle, belirli bir kültüre dair izleri en soyut anlatıma sahip sanat eserlerinde bile okumayabilmenin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Sanatın kültürle, kültürün ise sanatla olan ilişkileri oldukça geniş ve karmaşık bir konuyu karşımıza çıkarır. Bu durumun nedenleri arasında her iki kavramında sahip olduğu derin

içerik yer alır. Ayrıca, sanat ve kültür kavramları çoğunlukla bir arada anılan iki kavram olduğu da görülmektedir. Her iki kavramın bir arada anılması, kavramların birbiriyle olan ilişkilerinin yakınlığından kaynaklı bir durumdur. Kültür ve sanat, toplumsal yapı içerisinde sıkı sıkıya birbirleriyle ilişki içerisinde iki sosyolojik unsurdur. Konu ile ilişkili Erinç (2009a) çalışmasında “...sanat kültürün, kültür de sanatın hem varlık nedenidir, hem de göstergesi” (s. 37) şeklinde belirterek, sanat ve kültür ilişkisinin yakınlığını vurguladığı görülür. Sanat ve kültür kavramlarının yakınlığının merkezinde ise insan vardır. Yani, insana dair olan düşünce, akıl, hayal, duygu vb. özellikler kültürü ve sanatı şekillendirmektedir. İnsanın tek kültür üreticisi olduğu (Ergur, 2012a, s. 3) gerçeği göz önünde bulundurulduğunda üretilen kültürün etkileri toplumsal yaşam içerisindeki tüm aktivitelere çeşitli şekillerde yansıyacaktır. Bu aktivitelerden birisi olan sanat üzerinde de kültürel izlerin yansımaları bulunur. Dahası, kültür ve sanat arasındaki etkileşim o kadar doğrudan ve bütünsel bir etkileşim olarak karşımıza çıkmaktadır ki; kültürel ya da sanatsal değişimler ve gelişimler, her iki kavramında eş zamanlı değişmesine ve gelişmesine neden olduğu görülmektedir (Erinç, 2009a, s. 36).

Kültür ve sanat ilişkisinin bütünsel bir özellik göstermesi nedeniyle temel düzeyde bu ilişkinin incelenmesi üzerine iki farklı bakış açısı sunulabilir. Bunlardan ilki kültür kavramı üzerinden sanatsal değişim, dönüşüm ve gelişmeleri yorumlama ve anlamlandırma çalışmalarıdır. Bu açıdan kültür kavramı, sanatı içerisine alan ve onun üretimini, alımlanmasını ve tüketimini etkileyen ya da tayin eden kapsayıcı bir sosyolojik unsur olarak ele alınır. İkincisi ise, sanat kavramı üzerinden kültürel değişim, dönüşüm ve gelişimleri yorumlama ve anlamlandırma çalışmalarıdır. Bu bölümde ise sanat kavramı, sadece kültürün etkisi altında estetik bir ifade aracı değil aynı zamanda kültürü var eden; kültürü sesler, görseller, yazılar, hareketler yardımıyla somutlaştıran ve kültürel değişimlerin gerçekleşmesine zemin hazırlayan sosyolojik bir unsur olarak ele alınır. Burada önemli olan kültür üzerinden sanata dair izlerin, sanat üzerinden ise kültüre dair izlerin okunabiliyor olmasıdır. Aynı zamanda, bir toplumun manevi olgularını daha iyi çözümleyebilmek için o toplumun kültürel ya da sanatsal değişim ve gelişmelerini ilişkisel olarak okumanın konu üzerinde aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir. Çünkü kültür ve sanat ilişkisinin temelinde toplumsal veriler yer almaktadır ve sosyologlar tarafından bu verilere sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Görsel sosyolojide sosyologların özellikle fotoğraf imgeleri üzerinden veri toplama girişimleri (Harper, 2012) bu durum üzerine temel bir örnektir.

Bireyin düşünceleri, davranışları ve estetik algıları üzerinde kültürün önemli rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle, insanlar ait oldukları toplumların kültürlerini yansıtmaktadırlar. İnsan düşüncesi ve duygusunun ürünü sanat da, kültürel izleri yansıtan bir etkinliktir. Kültürel izlerin sanattaki yansımaları sanatçının ait olduğu toplumun kültürel kimliği ile ilişkilidir. Fakat belirli bir kültürel kimliğe sahip sanatçı, ait olmadığı bir toplumun kültürüne dair izleri de eserlerinde yansıtmaları mümkündür. Pablo Picasso'nun eserlerinde, sanatçının ait olduğu İspanyol kültürüne dair izler akça görülebilmekte iken, aynı sanatçının eserlerinde farklı kültürlere dair izlerin yansımalarıyla da karşılaşılabilir. İspanyol toplumunun kültürel sportif aktivitelerinden birisi olan boğa güreşleri Picasso'nun eserlerinde sıklıkla kullanılan bir konudur. Ancak Picasso'nun sanatsal üslubunun gelişimi üzerinde Afrika kültürüne ait maskların önemli rollerinin bulunduğu da bilinmektedir (Krausse, 2005; Spence, 2011a; Walther, 2005). Bu nedenle İspanyol sanatçı Pablo Picasso'yu, kendi kültürü dışındaki kültürlerden beslenen ve bu kültürlere dair izleri eserlerinde yansıtan bir sanatçı örneği olarak göstermek mümkündür. Yine, Fransız post-empresyonist sanatçılardan Paul Gauguin'in Avrupa dışındaki ülkelerin kültürlerine ilgi duyduğu bilinmektedir (Antmen, 2013; Spence, 2011b). Bu nedenle sanatçının resimleri, gerek konu içerdiği gerekse plastik etki bağlamında Tahiti ve Japonya kültürlerine dair çeşitli izler yansıtmaktadır. Gauguin'in "Tahitili Kadınlar Plajda", "Vaazdan Sonraki Hayal", "Nereden geliyoruz? Neyiz? Nereye gidiyoruz?", "Çiçekli Kadın" ve "Arearea" vb. eserlerinde Batı kültürü dışındaki kültürlerin izleri açıkça görülebilmektedir. Sanat tarihinde bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Kültür ve sanat birbirini tamamlayan iki toplumsal olgudur. Sanat kültürün görünen, işitilen kısmı iken kültür sanatı şekillendiren değerler toplamını temsil etmektedir. Bu bütünleşik yapı üzerine pek çok farklı okuma yapmak mümkündür.

2.7. Sanat Sosyolojisinde Frankfurt Okulu

Frankfurt Okulu, Almanya'da 1923 yılında Frankfurt Üniversitesinde kurulan *Institut für Sozialforschung (Sosyal Araştırmalar Enstitüsü)*'nin bir geleneğidir. 1960'larda Frankfurt Okulu olarak anılmaya başlanan bu topluluk; sosyoloji, felsefe, tarih, estetik, psikoloji, ekonomi vb. alanlarda pek çok düşünür ve aydının görüşleri ile zenginleşmiş, 20. yüzyılın düşünce tarihi içerisinde önemli bir yer edinmiştir. Topluluk genel olarak üzerine odaklandıkları eleştirel teori ya da eleştirel kuram ile birlikte anılır (Gartman, 2013; Geuss, 1981; Gökalp, 2011; Kızılcıkelik, 2013; Therborn, 2015). Topluluğun en önemli temsilcileri

arasında Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Jürgen Habermas, Franz Neumann, August Wittfogel vb. isimler yer almaktadır.

Sosyal Araştırmalar Enstitüsü 1923 yılında Felix Weil tarafından kurulmuştur. Dönemin bir doktora öğrencisi olan Weil (Gökalp, 2011), enstitünün kuruluşuna finansal açıdan destek verdiği idaa edilir (Kızılçelik, 2013; Jay, 1976). Wel'in temelini attığı bu felsefi oluşumun (Okul) ilk müdürlüğünü (ilk dönem) hukuk ve tarih felsefecisi Carl Günberg yapmıştır. Carl Günberg'in ölümünden sonra Enstitü yöneticiliği yapan isimler arasında Max Horkeimer (yükseliş dönemi) ve Jürgen Habermas'ın (son dönem) yer aldığı bilinmektedir (Gökalp, 2011; Kızılçelik, 2013). Özellikle, Max Horkeimer'in yöneticiliğindeki süreçte (1930-50) Okulun teorisyenleri arasında Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, August Wittfogel, Leo Löwenthal, Otto Kirchheimer, Franz L. Neumann, Erich Fromm vb. isimler yer alır. Bu dönem, okulun kadrosunun olgunlaşmaya başladığı ve okulun düşünce tarihine iz bırakacak kimliğinin (eleştirel teori) belirginleşmeye başladığı bir süreci temsil eder (Kızılçelik, 2013, s 90). Modern düşünce tarihinde topluluğun 'Frankfurt Okulu' adı ile alınıyor olmasının temelinde de, topluluğun süreç içerisinde kazandığı bu özgün kimliğin bulunduğu söylenebilir.

Düşünce tarihinde 'Okul' teriminin iki ayrı anlamı bulunmaktadır (Dellaloğlu, 2018; Gökalp, 2011). Terimin karşılık geldiği ilk anlam, eğitim ve öğretimin gerçekleştiği kurum, ikincisi ise özel bir içyapısının bulunduğu gelenek ya da akım anlamına geldiği görülmektedir (Dellaloğlu, 2018; Gökalp, 2011). Frankfurt Okulu'nda 'Okul' terimi ile kastedilen anlam, her iki bağlamı da içermektedir (Dellaloğlu, 2018). Bu nedenle Frankfurt Okulu'nu, hem modern sosyoloji ve kültür sosyolojisi üzerine çalışan teorisyenlerinin toplandığı bir kurum, hem de 'eleştirel teori' çerçevesinde bir geleneğin ya da akımın temsili şeklinde nitelendirmek mümkündür.

Okul'un düşünce tarihindeki önemi, Okul üyelerinin eleştiriye duydukları inançta bulunmaktadır. Bu inancın ardında, eleştirinin sosyal yaşamda ekonomik güç ya da sınıf ilişkilerinin yarattığı tahakküm (baskı) ve düzensizlik durumunu çözümleme konusundaki rolleri bulunur. Bu nedenle, ekonomik örgütlenme üzerine çalışan Frankfurt teorisyenleri (Wallace ve Wolf, 1995), toplumsal tahakküm biçimlerinin sosyal yaşamda yarattığı güç, statü, eşitsizlik, sömürü, emek vb. olguları eleştirel bağlamda çözümlemeye çalışmışlardır.

Özgürlüğün eleştiri yoluyla gerçekleşeceği inancı, Okul üyeleri tarafından benimsenen bir ilkedir. Okul üyelerine göre eleştiri sosyal yaşamda düşünce üzerindeki tahakkümü

öz mlmeye yardımcı bir eylemdir. Bu anlamda eleştiri, toplumsal yapıda varlığını sürdüren ilişkilerin anlaşılmasına yardımcı bir araç işlevine sahiptir. Konuyla ilgili Gökalp (2011) alışmasında, “...eleştirel teorinin nihai amacı, eleştirel bir yaklaşımla modern toplumun rahatsızlıklarını belirlemek ve böylece daha adil ve demokratik bir toplum için gerekli olan toplumsal değişimlerin niteliğini anlamaktır” (s. 178) şeklinde belirttiği görülür. Toplumı daha iyi anlamaya ve çözümlmeye yönelik olarak yapılan eleştiriler, toplumsal yapı içerisindeki ögelerin (sanat, eğitim, hukuk, ekonomi) varlık alanını etkileyen etmenlerin de anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle Okul  yelerinin eleştirileri arasında; otorite, ampirizm, pozitivism, kültür endüstrisi, kitle kültürü vb. konular yer almaktadır.

Eleştirel teorinin sosyolojik düzlemdeki içeriğine yönelik sınırları belirli, net bir açıklama yapabilmek oldukça güçtür. Bu durum ile ilgili Horkheimer (2002) alışmasında “eleştirel teoriyi bir bütün olarak değerlendirmek için genel bir kriter yoktur, çünkü o her zaman olayların tekrarına ve dolayısıyla kendi kendini yeniden üreten bir bütünlüğe dayanır” (s. 242) şeklinde belirtmiştir. “Farklı ilgi ve çalışma alanları olsa da Frankfurt Okulu temsilcilerini birbirine bağlayan nokta, insan özgürlüğüyle ve özgürlüğün modern dünyada farklı tahakküm ve toplumsal baskı biçimleriyle nasıl sınırlandırıldığıyla ilgilenmeleridir” (Gökalp, 2011, s. 175). Bu nedenle Frankfurt Okulu teorisyenlerinin eleştirel analizleri, ideoloji, sanat ve kitle iletişim araçlarının özgürlük alanını baskılayan toplumsal sistemcileri çözümlmeye çalışır. Bu  z mlmelerde bir kültür formu olarak sanat etkinliğinin Okul  yelerinin incelemeleri arasında özel bir konumu bulunmaktadır. Konu  zerine Dellaloğlu (2018) alışmasında “Frankfurt Okulu’nun düşüncesi, genel bütünlüğü içerisinde, kendini en ayrıntılı ve somut biçimde sanat alanında dışavurur. Sanat, bir anlamda, Okul’un düşünsel bütünlüğünü deşifre etmeye en uygun alandır. Diğer yandan, Okul’un sanat anlayışı, sanat-toplum ilişkisine getirilmiş en kapsayıcı açıklamalardan birini içermektedir” (s. 11) şeklinde belirtmiştir. Bu nedenle bu araştırmada, Frankfurt Okulu’nun düşünce tarihine sunduğu katkılardan ziyade Okul’un sanat sosyolojisi literatüründeki yeri ve önemi üzerinde durulmaktadır.

2.7.1. Frankfurt Okulu’nda Sanat

Frankfurt Okulu’nun ya da diğer bir adlandırmayla Eleştirel Teori’nin ele aldığı konulardan birisi kültürdür (Gökalp, 2011, s. 180). Bir kültür formu olarak sanat, Okul’un önde gelen teorisyenleri tarafından özel bir incelenme alanı olarak ela alınır. Okul  yelerinden Adorno

ve Horkeimer'in kültür endüstrisi eleştirisi bu konunun en açık örneğidir. Frankfurt Okulu teorisyenleri çalışmalarında sanatın hem toplumsal yapı içerisinde üretimini ve dağıtımını çözümlemeye, hem de sanatın özündeki öğeleri (özerklik, biriciklik, yüksek estetik nitelik, eleştirelilik vb.) açığa çıkarmaya çalıştıkları görülür. Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse vb. isimlerin sanat ve estetikle ilgili çalışmaları sanat sosyolojisi ve sanat felsefesi literatürüne önemli katkılar sunmaktadır. Bu teorisyenlerinden Adorno'nun sanat yazıları her ne kadar bir sanat türü olarak müzik ile ilgili olsa da çalışmalarının literatüre sunduğu argümanları edebi ve görsel sanatlar bağlamında da değerlendirebilmek mümkündür. Bahse konu olan çalışmalar arasında Adorno ve Horkheimer (2010)'ın birlikte kaleme aldıkları *Dialectic of enlightenment (Aydınlanmanın Diyalektiği)*, Adorno (1997)'nin *Aesthetic Theory (Estetik Teori)* ve Benjamin (2015)'in *Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı* adlı yapıtları yer almaktadır. Bu bağlamda bazı Frankfurt Okulu üyelerinin sanat ve estetikle ilgili yaklaşımları şu şekildedir:

2.7.1.1. Theodor W. Adorno'da Sanat Olgusu

Frankfurt Okulu'nun sanat olgusu üzerindeki yaklaşımının genel karakteri, konu üzerinde belirleyici bir örneği temsil etmesinden dolayı Theodor W. Adorno'nun görüşlerinde kendini gösterir. Adorno, sanat olgusuna sosyolojik ve felsefi açılardan yaklaşır. O, Kant'ın görüşlerinden esinlenerek sanata özel bir işlev yüklemiştir. Hooker (2012)'in belirttiği gibi "...Adorno'nun aklını meşgul eden sorulardan birisi sanatın başka türden herhangi bir maddesel üründen farklı olup olmamasıdır" (s. 23). Bu sorgulamada, Adorno'nun sanatın özerklik alanına yaptığı vurgu ile sanatı diğer maddesel ürünlerden ayırdığı, ona özel bir işlev yüklediği görülür.

Adorno'ya göre sanat, toplumsal tahakküm içerisinde özerklik ve özgürlük alanını saf bir şekilde korunmaktadır. Sanatın özerkliği, onu toplumdaki tahakküm sitemlerinin etkisinden ayırtarmakta ve bu sistemlerinin karşısında antitez işlevi gören bir etkinlik olarak yer edinmesine yardımcı olmaktadır (Altuğ, 2012; Dellaloğlu, 2018, Tunalı, 2016). Sanatın toplumsal gerçeklik karşısında yabancılaştırması, onu yansıtmaması, içinde bulunduğu toplumun yanlışlıklarına yönelik karşıt söylem geliştirmesine yardımcı olur (Altuğ, 2012; Dellaloğlu, 2018; Tunalı, 2016). Bu nedenle özgürlüğü içerisinde barındıran sanat, demokratik ve doğru bir toplum idealine denk düşer. Tunalı (2016)'nın da belirttiği üzere "bu düzen ve doğruluk yönünde sanat topluma düzen ve biçim verecektik" (s. 127). Bu

durumda Adorno'nun sanata yüklediği özerklik olgusu, sanatı içerisinde bulunduğu toplumun tahakküm sisteminden ayıran felsefi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Altuğ (2012) çalışmasında “Adorno, sanat eserlerinin, özerklikleri (autonomy) aracılığıyla kültür endüstrisine direnebileceğini düşünür. Özerklik, sanat eserine başka bir doğal nesne ya da insan üretimine atfedilmeyen bir statü verir” (s. 169) şeklinde belirtmiştir. Yine, Frankfurt Okulunda sanatın, toplumdaki yanlışlıklar karşısında duran ve doğruluk söylemleriyle gelecek inşa eden bir ‘sığınak’ benzetmesi ile tanımlandığı görülür (Dellaloğlu, 2018, Tunalı, 2016). Frankfurt Okulu’nda sanatın özel bir inceleme konusu olarak ele alınışının temelinde sanata yüklenen özerklik olgusunun önemli rolleri bulunmaktadır. Okul üyelerine göre sanat, her ne kadar toplumsal gerçek dışında özerk bir alanı temsil etse de bu durum sanatın toplum ile ilişkilerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu durumun aksine Okul üyeleri, sanatı toplum ile ilişkili bir etkinlik olduğunu düşünmeleri nedeniyle ona özel bir değer ve statü vermişlerdir. Frankfurt Okulu’nun sanat üzerindeki yaklaşımının genel karakteristiği şu şekilde ifade edilmektedir:

Frankfurt Okulu için sanatın özerkliği ve toplumsallığı vazgeçilmez iki özelliktir. Birbirine karşıt gibi görünseler de, aslında ancak ve ancak birlikte var olabilirler. Bir başka deyişle sanatın toplumsallığı, özerkliğine ve özerkliği de toplumsallığına bağlıdır. Biri olmadan diğeri de var olamaz. Bu nedenle, Frankfurt Okulu, sanatın bu iki yanını birden aynı önemle vurgulamayan eğilimlere her zaman karşı olmuştur. (Dellaloğlu, 2018, s. 79)

2.7.1.1.1. Theodor W. Adorno’nun Estetik Teorisi

Theodor W. Adorno, sosyoloji ve felsefe alanlarına yaptığı katkılara ek olarak müzikolog kimliğiyle sanat ve estetik alanının kuramsal literatürünü zenginleştiren 20. yüzyıl düşünürlerinden birisidir. Frankfurt Okulu teorisyeni olarak Adorno’nun sanat üzerindeki görüşleri her ne kadar sosyoloji alanı ile ilişkili de olsa, özellikle 1970 yılında yayınlanan *Estetik Teori (Asthetische Theorie)* başlıklı monografisinin, sosyolojik olmaktan çok felsefi bir özellik gösterdiği görülür (Danko, 2017, s. 40). Adorno (1997) bu çalışmada temel olarak, modern toplum ile sanat arasındaki ilişkileri inceler. Aynı zamanda çalışmanın, modernizm sürecinin gelişimini tasvir ettiği de ifade edilir (Bernstein, 2012, s. 35). Bu nedenle Adorno, modernizm konusu üzerinde öne çıkan Amerikalı sanat eleştirmeni Clement Greenberg ile karşılaştırıldığı da olmuştur. Açıktır ki, Adorno’nun sanat yazıları Greenberg’den farklı olarak, sanatı dönemsel açıdan değerlendirmek yerine felsefi açıdan sanatın sahip olduğu yüksek estetik niteliğe odaklanır (Bernstein, 2012; Hooker, 2012). En başından beri Adorno’ya göre sanat, biricik ve özerk oluşu ile değerlidir. Bu yüzden,

Adorno'nun estetik teorisindeki vurgu; sanatın özerkliği, biricikliği ve yüksek estetik niteliği üzerinedir. Altuğ (2012)'un da belirttiği üzere “Adorno, özerkliği, toplumun baskın amaçlarına indirgenmeye karşı koyan sanatın eleştirel uğrağı olarak görür” (s. 196). Fakat modern toplumun sorunları, sanatın özerkliği ile çelişki içerisindedir. Sanat, özerkliği aracılığıyla modern toplumun sorunlarına başkaldırabilecek bir etkinliktir. Estetik Teori’de vurgulanan bu konu, sanata yönelik geliştirilen felsefi bir yaklaşımdır. Çünkü toplumun bir parçası olan sanat, modern toplumun sorunlarından etkilenerek sorunlu bir hale gelmektedir. Kültür endüstrisinin etkisi ile sanatın özerklik, biriciklik ve yüksek estetik nitelik vb. öğeleri yerini, meta estetiğine, seri üretime ve kitsch öğelere bırakmaktadır. Adorno, sanattaki bu sorunlu dönüşüme rağmen sanatın özünde yer alan özerkliğe büyük bir inançla bağlıdır. Çünkü “sanat, kendisine sosyo-ekonomik alanı gözlemleyip eleştirebilmesi için eleştirel bir mesafe veren özerkliğini korumaktadır” (Hitchcock, 2013, 77). Adorno (1997)'nin *Estetik Teori*'si, sanatın sahip olduğu özerklik, biriciklik, yüksek estetik nitelik, eleştirelilik vb. öğeleri karşımıza çıkaran bir çalışmadır.

2.7.1.2. Walter Benjamin’de Sanat Olgusu: Sanat Yapıtının Değişen Aurası

Frankfurt Okulu teorisyenlerinden Walter Benjamin, Adorno’dan farklı olarak sanata, modern toplumun mekanik üretim yapısı ile ilgili olarak yaklaştığı görülür. Benjamin’e göre modern toplumda teknolojinin gelişimi mekanik bir dünya düzeni yaratmakta ve bu düzen sanatın yapısı ve üretimini de etkilemektedir. Bu konu, Benjamin’in “*Teknik Olarak Yeniden-Üretebilirlik Çağında Sanat Yapıtı*” adlı ünlü çalışmasında kapsamlı şekilde incelenmiştir. Sanat sosyolojisi, sanat felsefesi ve sanat eleştirisi literatüründe önemli bir yeri bulunan bu çalışmayı, aynı zamanda ‘görsel kültür’ konusu üzerine çekilen ilk dikkatlerden birisi olarak değerlendirmek de mümkündür. Çünkü çalışmada, sanat yapıtının mekanik olarak yeniden üretiminin sonucu olarak yapıtın; şimdilik/zamansallık, sahicilik, aura, biriciklik vb. öğelerinin değişimine ek olarak, yapıt ile izleyici arasındaki algı biçimlerinin değişimine de dikkat çektiği görülmektedir (Benjamin, 2015). Konu ile ilgili, Danko (2017) çalışmasında “ bu makalede Benjamin sanatın üretim şartlarını ve bu şartların sebep olduğu değişikliklerin sanatın algılanmasındaki rolünü öncelikli olarak konu edinmiştir” (s. 36) şeklinde belirtmiştir. Bu çalışmada “Benjamin, sanat eserinin kökenlerini, kitlesel yeniden üretimin yeni yöntemlerinden doğduğuna inandığı tamamen yeni bir sanat tarihi çağıyla bağlantılı olarak araştırır” (Hitchcock, 2013, s. 137). Bu yüzden çalışma,

modern dünyada sanat yapıtının yeniden üretimi ve algı biçimlerindeki değişimlere yönelik sosyolojik veriler içermesi nedeniyle sanat sosyolojisi literatüründe önemli bir konuma sahiptir.

Benjamin'in sanat sosyolojisine sunduğu en önemli katkılardan birisi, teknolojik etmenlerin yardımıyla sanat nesnesinin yeniden üretimi ve yeniden üretimin bir sonucu olarak, sanat nesnesinin orijinali ile kopyası arasında beliren mesafenin anlaşılmasını sağlamaktır. Konu üzerine, Benjamin (2015) çalışmasında, “en kusursuz yeniden-üretimde dahi eksik *bir şey* vardır: sanat yapıtının şimdiliği – belirli bir mekandaki özgün mevcudiyeti” (s. 13) şeklinde belirtir. Teknik olarak yeniden üretim, sanat yapıtının tarihsel var oluşunu yok etmektedir. Sanat yapıtının zamansallığının kayboluşu, karşımıza aura kavramı çıkmaktadır. Benjamin'e göre yeniden-üretimde sanat nesnesinin asıl kaybolan ögesi, onun aura'sıdır (Benjamin, 2015, s. 15). Çalışmada Aura kavramı ile kastedilen anlam ise “zaman ve mekânın alışılmadık dokusudur...” (Benjamin, 2015, s. 18). Yani, “aura, orijinal esere mesafe kazandıran, bize göre tarihsel öteki haline gelen şeydir” (Hitchcock, 2013, s. 137). Sanat yapıtının teknik olarak yeniden-üretim yoluyla çoğaltılması, yapıtı olduğundan farklı bir zaman ve mekâna taşıyarak yapıtın özüne dair bir takım öğelerin (aura, biriciklik, şimdilik, zamansallık/tarihsellik ve mekâna özgü mevcudiyet) yok olmasına neden olmaktadır (Benjamin, 2015).

Teknik olarak yeniden-üretim aracılığıyla orijinal sanat eserinin kopyalanması ve bu kopyaların kitlenin erişimine sunulması Benjamin (2015)'e göre, sanatı sahip olduğu gelenek katmanından ayırıştıran bir durumdur. Sanat eserinin kopyasının sahip olduğu kitlesel var oluş, yapıtı ulaşılabilirliği kolaylaştırarak orijinal yapıtın otantikliğini ortadan kaldırmaktadır. Konu ile ilgili Benjamin (2015) çalışmasında “yapıtın birden çok çoğaltılmasıyla, onun biricik varlığının yerine kitlesel bir varlık konulur. Ve yeniden-üretimin alıcının elinin altında olmasına müsaade edince, çoğaltılan nesne hayata sokulmuş olur” (s. 15-16) şeklinde belirtmiştir. Sanat yapıtının teknik olarak yeniden-üretimi, yapıtın hem biricik varlığını ortadan kaldırarak yapıtı toplumun ulaşılabilirliğine sunmakta hem de toplum ile yapıt arasında uzlaşmaya dayalı bir bağ kurmaktadır. Benjamin, teknik olarak yeniden-üretim çağında fotoğraf ve filmin sosyolojik düzlemdeki etkilerinden bahsederken, yapıt ile kitle arasındaki bu uzlaşmaya dayalı yeni oluşumun varlığına da dikkat çektiği görülmektedir. Benjamin'in konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Sanat yapıtının teknik olarak yeniden-üretilebilirliği kitlelerin sanata olan ilgisini değiştirir. Bir Picasso tablosuna yönelik sergilenen aşırı gerici tutumun yerini Chaplin filmine gösterilen

oldukça ilerici tepkiler alır. Bu ilerici tutum, dolaysız ve içten beğeni birlikteliğinin –görme ve tecrübe etmeye duyulan beğeni- yanında bilirkişilere has değer biçme tutumuyla karakterize edilmektedir. Böylesi bir birliktelik önemli bir toplumsal kanıttır. Resimle ilgili hususta açıkça görüldüğü üzere, bir sanat formunun toplumsal etkisi ne kadar azalırsa, toplum içinde o sanatın formuna yönelik eleştiri ve beğenilerde o kadar farklılık yaşanır. Konvansiyonel sanat formları hiç eleştiriye uğramdan beğenilirken, gerçekten yeni olan sanat formları tiksintiyle eleştirilir. (Benjamin, 2015, s. 45-46)

Benjamin, teknik olarak yeniden-üretim çağında özellikle fotoğraf ve filmin kültür endüstrisi aracılığıyla araçsallaştırılmasına dikkat çekmektedir. Toplumdaki tahakküm biçimlerinin sanatın özerk yapısına nasıl zarar verdiği ve toplumun sanat algısını nasıl yönlendirdiği bu çalışmada eleştirel bir yaklaşımla irdelenmektedir. Bu nedenle Benjamin'in bu çalışmasını, Frankfurt Okulu'nun eleştirel teori geleneğini yansıtan en önemli eserlerden birisi olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Benjamin'in bu çalışmasının, modern toplumda teknolojik etmenlerin sanatın yapısında yarattığı değişimleri eleştirilel sosyolojik açıdan sorgulaması bağlamında sanat sosyolojisi ve görsel kültür literatürünün temel argümanlarından birisini oluşturduğu söylenebilir.

2.7.1.2.1. Walter Benjamin 'de Sanat Eleştirisi Kavramı

Walter Benjamin'in '*Alman Romantizminde Sanat Eleştirisi Kavramı*' isimli çalışması, Bern Üniversitesi'nde 1919 yılında savunduğu doktora tezidir. Çalışma, felsefe bölümünde yapılmış olsa da sosyolojide eleştirel teorinin önemli eserlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Benjamin bu çalışmada, eleştiri olgusunu sanat nesnesi hakkında estetik yargıda bulunmaktan ziyade sanatı tamamlama, sanatın gizlerini ortaya çıkarma etkinliği olarak ele almaktadır (Benjamin, 2005, 2013). Benjamin (2013)'e göre "sanat, düşünseme ortamının bir tanımıdır, muhtemelen ona verilmiş en verimli tanımdır. Sanat eleştirisi, bu düşünseme ortamındaki nesne bilgisidir" (s. 121). Eleştirinin görevi ise sanatın bu ortamdaki hakikatini ortaya çıkarmaktır (Benjamin, 2013, s. 124). Benjamin'in bu çalışmasından, eleştiri yoluyla sanat eserinin biçimini çözümlemenin, yapıtın özündeki gizli ve kapalı olan öğeleri açığa çıkarmaya yardımcı olduğunu ifade ettiği anlaşılar. Bu çalışmada Benjamin, sanat eleştirisi kavramına felsefi açıdan yaklaşırken, edebi sanatlardan 'şiir' sanatı üzerine odaklandığı görülür.

2.7.2. Kültür Endüstrisi

Kültür endüstrisi, sosyal araştırmalar enstitüsü Frankfurt Okulu'un önde gelen temsilcilerinden Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer'in 1947 yılında birlikte kaleme aldıkları *Dialectic of Enlightenment (Aydınlanmanın Diyalektiği)* adlı çalışmalarında ileri s rdikleri bir kavramdır. Başlangıçta 'kitle kültürü' olarak ifade edilen kavram, kitle kültürünü savunan yandaşların hoşuna gidebilecek bir algıyı yok etmek için 1947 yılından itibaren Adorno ve Horkheimer tarafından 'kültür endüstrisi' şeklinde kullanılmaya başlanmıştır (Adorno, 2012, s. 109). Birbirinden oldukça farklı iki terimin birleşiminden oluşan 'kültür endüstrisi' kavramı (Dellaloğlu, 2018, s. 107) temel olarak, kapitalizmin kültür ve sanat üzerinde yarattığı değişimi ve oluşumu ( elik, 2012, s. 114) a ımlamak için kullanıldığı görülür. Kültür endüstri kavramında 'endüstri' terimi Adorno'ya göre, terimin ilk akla gelen şekliyle yani; üretim eylemi anlamında değil, sanat gibi kültürel ürünlerin standardizasyonunu ve dağıtım tekniklerinin rasyonelleştirilmesi anlamına karşılık gelir (Adorno, 2012, s. 112). "Adorno ve Horkheimer'e göre, kültür endüstrisi ile kitle kültürü, endoktrinasyon (beyin yıkama) ve toplumsal denetim aracı olarak yukarıdan dayatılan ve yönetilen bir kültürdür" (Gökalp, 2011, s. 185). Bu nedenle "kültür endüstrisi kavramı, geniş anlamıyla kültür ürünlerinin endüstrileşmesi, ekonomik karlılık esasıyla yaratılması, sanayileşmeyle birlikte kültür ve sanat ürünlerinin metalaşması olgusunun altını çizer" (Erg r, 2012b, s. 226). Kültür endüstrisinde kültür formlarının kitleye meta olarak sunumu, yukardan dayatmacı şekilde meşrulaştırılmakta, olağanlaştırılmakta ve rasyonel bir yapıya b r nd r lmektedir. Başta sanat olmak üzere kültür endüstrisinde kültür formları,  zerkliklerinden arındırılarak t keticisiye sunulur. Bu durum, kitleyi eleştirel düşünceden uzaklaştırarak hayali mutluluk evreninde, hazları ve doyumları ile varlıklarını sürmelerini sağlar. Bu nedenle, kültür endüstrisi "...özerk, bağımsız bilinçli yargıda bulunan ve kendi kararlarını veren bireylerin ortaya çıkmasını engeller" (Adorno, 2012, s. 119). Bu nedenden dolayı, Frankfurt Okulu teorisyenlerinin eleştirel teori tezi içerisinde kültür endüstrisi eleştirisi, kitle ve kültür ürünleri üzerindeki tahakküm sorunsallarını   z mllemek üzere geliştirildiği anlaşılır.

Kültür endüstrisi, modern toplumda bir kültür formu olarak sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimini eleştirel perspektiften anlamaya ve   z mllemeye yardımcı olan sanat sosyolojisi konularından birisidir. Kültür endüstrisi, modern toplumda sanatın yapısı ve stat sindeki değişimlere dikkat çekerek, sanatın özerkliği üzerine yoğunlaştığı görülür. Kültür

endüstrisinde sanatın ya da estetiğin özerkliği, dışsal uyarıcıların etkisi ile tahakküm altına alınmakta ve bu durum estetiğin yapısal bağlamda değişime uğramasına neden olmaktadır. Özellikle, tüketim toplumlarında sanatın meta değerindeki yükseliş, sanatın özerklik olgusunu alaşağı etmekte ve diğer tüketim ürünleri ile beraber sanatın meta olarak sosyal yaşamda yer edinmesine neden olmaktadır. Adorno (2012)'ya göre "sanat yapıtının, elbette hiçbir zaman tamamen saf bir biçimde var olmayan ve daima farklı etkilere maruz kalarak gerçekleşen bu özerkliği, kültür endüstrisi tarafından, yetkililerin bilinçli ya da bilinçsizce iradeleriyle, eğilimsel olarak yok edilmiştir" (s. 111). Kültür endüstrisinde, sanatın özerkliğinde ki değişimler; estetiğin basitleştirilmesi, sanatın pazar odaklı üretimi ve sanatsal üretimin standartlaşması şeklinde karşımıza çıkar. Böyle bir eğilim içerisinde özgün sanat yerini, birbirinin kopyası niteliğinde seri şekillerde üretilen meta sanatına bırakmaktadır. Yani, kültür endüstrisinde sanatın toplumsal yaşamdaki statüsünün determinasyonu, ağırlıklı olarak pazar ya da ekonomi unsurlarının yönetimindeki toplumsal olgulara dayandırılır.

Görüldüğü gibi halk katmanlarından çıkan ve halkın kendi içsel değerlerini taşıyan değerlerden farklı olarak kültür endüstrisi, yukarıdan dayatmacı bir şekilde, o toplumda endüstriyel süreçler sonucunda oluşturulmuş ve seri bir şekilde standart olarak üretilmiş ürünlerle kitlelere ulaşır ve yeni bir kültürel sürecin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. (Çelik, 2011, s. 113)

Kültür endüstrisi aracılığıyla oluşturulmaya çalışılan kültür; eğlence, haz ve tüketim odaklı bir kültürü ifade etmektedir. Fakat bu durum, kitle kültürü (popüler kültür) anlamına karşılık gelmemektedir (Danko, 2017, s. 37). Yani, "kültür endüstrisi ürünleri, kitlenin bir sonucu değil (yani kitlenin kültürü; kitle-kültürü değildir), bilakis kitle halinde üretilenlerdir (yani kitlenin 'önüne sürülen' endüstriyel imal edilmiş standart ürünlerdir)" (Danko, 2017, s. 37). Bu nedenle, popüler kültür ve tüketim kültürü kavramları bu oluşumu nitelendirir özelliklere sahip olsa da bu kültürel yapılar, kültür endüstrisi anlamına karşılık gelmediği görülür.

Kültür yönetimi üzerinde kitle iletişim araçlarının rolleri göz ardı edilemez. Çelik (2011)'in de belirttiği üzere "kültür endüstrisini oluşturan, yayan ve güçlendiren kitle iletişim araçlarının, kitleler üzerindeki 'halk bunu istiyor', söylemleri içerisinde, sanki halkın kitle iletişim araçları üzerinde söz sahibiymişçesine yapmakta olduğu ve bu yönde ideolojik egemenlik kurduğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır" (s. 117). Halkın beğeni ve arzularını yönlendirme gücüne sahip kitle iletişim araçlarının kültür endüstrisi bağlamında etkisi, kültür ürünlerinin standardizasyonu ve dağıtımını hızlandırmakla kalmayıp diğer tüketim metaları ile birlikte sanatın özerkliğini meta düzeyine indirgediği görülür. Bu tür bir indirgemeci yaklaşımda, sanatın özünde bulunan yüksek estetik statü ve biriciklik öğeleri yerini, kitlesel bir mevcudiyete bırakır. Adorno ve Horkheimer'ın kültür endüstrisi

eleştirisinde sanatın sahip olduğu bu özelliklerdeki bayağılaşmanın nedenleri arasında, modern toplumda kitlesel üretim ve kitleye erişim konularında yaşanan değişimlerin bulunduğu gösterilir. Modern toplumda kitle iletişim araçlarının yayınlığı, endüstrileşmenin hızlanması, sermaye-pazar ilişkilerinin güçlenmesi vb. etmenlerin kültürel ürünlerin yapısal, üretimsel ve dağıtım teknikleri boyutlarında değişimlere neden olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, Adorno ve Horkheimer'ın kültür endüstrisi söylemi, modern toplumda sanatın değişim ve dönüşümünü sanat sosyolojisi bağlamında açılmayan konulardan birisi olarak karşımıza çıkar.

2.8. Sosyolojik Görsel Okuma Kavramı

Sosyolojik görsel okuma; *sosyoloji*, *görsel* ve *okuma* terimlerinin birleşiminden oluşan bir kavramdır. Bu çalışma kapsamında kavramdaki terimlerin karşılıklarına bakıldığında, öncelikle *sosyoloji* terimi toplumsal olay ve olgularla ilgilenen bilim dalını işaret etmektedir. Sosyolojik görsel okuma kavramı içerisinde *sosyoloji* teriminin öze dönük karşılığı, genel sosyolojinin bir alt disiplini olarak sanat sosyolojisini vurgular. Bu nedenle *sosyoloji* terimi kavram içerisinde, sanat sosyolojisi verilerden hareketle şekillenen sosyolojik bir yaklaşımın varlığını nitelendirmektedir. İkinci olarak kavramda yer alan *görsel* terimi, insanlar tarafından üretilmiş, belirli bir tasarım ve yaratıcılık ürünü; resim, fotoğraf, özgün baskı, video, grafik tasarım vb. görsel formları ifade etmektedir. Her ne kadar *görsel* teriminin karşılığı oldukça geniş bir konuyu karşımıza çıkarsa da bu çalışmada *görsel* terimiyle ağırlıklı olarak görsel sanat eserlerine (yağlıboya, desen, özgün baskı, enstalason, video sanatı vb.) dikkat çekilmektedir. Bu duruma ek olarak sosyolojik görsel okumanın görsel kültür ve görsel sosyolojiyle ilişkileri, bu çalışmada çağdaş görsel kültür formlarını (film, video, reklam, sosyal medya paylaşımı, animasyon, vb.) incelemeyi de gerektirmiştir. Son olarak, kavramdaki *okuma* terimi ise; anlama, çözümleme, gizlerini ortaya çıkarma, değerlendirme ve eleştirme eylemi anlamlarına karşılık gelmektedir. Tüm bu durumlarla ilgili olarak 'sosyolojik görsel okuma' kavramı, sanat sosyolojisinin verileri ışığında sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarının değerlendirilmesi anlamına karşılık gelmektedir.

Sosyolojik görsel okuma kavramı, görsel formların (resim, fotoğraf, video vb.) sosyolojik bağlamını çözümleme çalışmasıdır. Sanat nesnesine yönelik bu tür bir çözümleme yaklaşımı, eserin yapısındaki sosyolojik öğeleri anlamlandırma, değerlendirme, ilişkilendirme ve yargıda bulunma bağlamında görsel okuma etkinliklerine karşılık gelir.

Sanat sosyolojisinin, sanat nesnesine yönelik çözümlemeleri sanatın tüm alanlarını (görsel, işitsel, devinimsel ve karma) içerebilmesine karşın bu araştırmada sosyolojik görsel okuma etkinlikleri, sadece görsel sanatlar bağlamında değerlendirilebilecek görsel formlar ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, ağırlıklı olarak resim sanatı üzerine odaklanan sosyolojik görsel okuma çalışmaları, kimi durumlarda grafik tasarım (afiş), heykel, video (film, reklam, animasyon vb.), enstalasyon vb. görsel formlarla da ilişkili olarak yürütülmüştür. Bu çalışmada sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle, görsel sanat eserlerinde açık ya da kapalı şekilde yer alan toplumsal ve kültürel göstergelerin açığa çıkarılması ve sanat nesnesi hakkında sosyolojik içerikli bilgilere ulaşılması amaçlanmıştır.

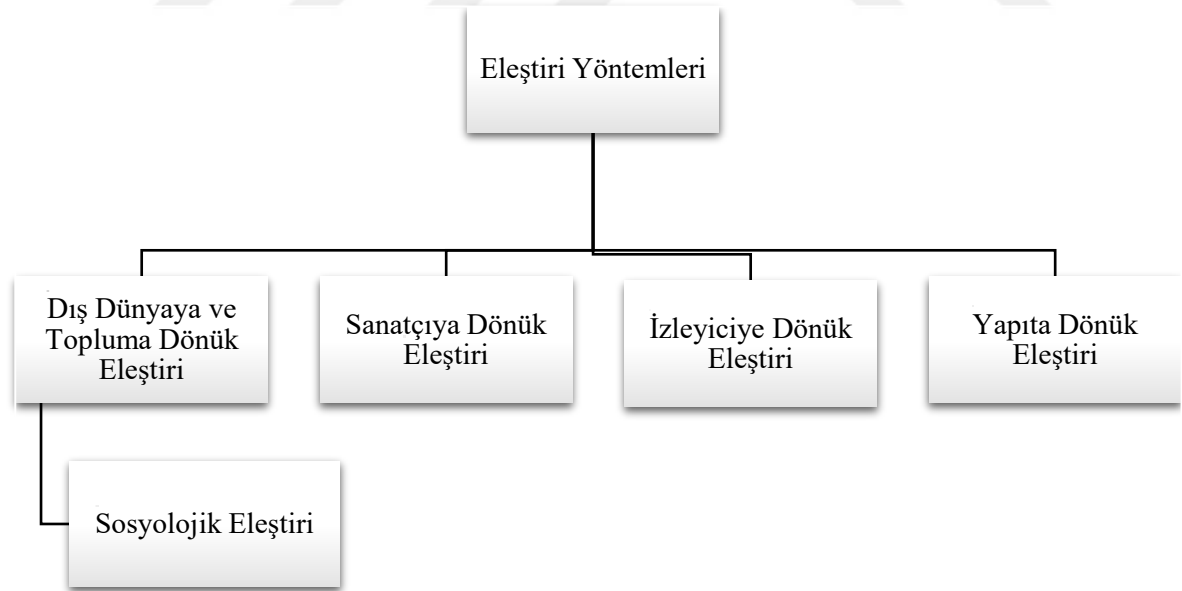
2.8.1. Sosyolojik Görsel Okuma Kavramının Kuramsal Temelleri

Sosyolojik görsel okuma, sanata yönelik sosyolojik bir incelemedir. Bu konuyla ilgili olarak, Çakır (2009) çalışmasında “...sanatın sosyolojik incelemesi, sosyolojik ve sanatsal bakış açılarının her ikisini de içermeli, tartışmalıdır” (s. 239) şeklinde belirtir. Bu nedenle sanat sosyolojisinin sunduğu veriler ışığında sanatı çözümleme etkinliği, uzmanlık gerektiren okuma ya da inceleme eylemi karşımıza çıkarır. Sanat ve sosyoloji ilişkisinin doğru değerlendirilebilmesi için gerekli olan bu durum, tümüyle sosyolojik verilerden hareketle gerçekleştirilen bir inceleme çalışması da olmamalıdır. Aksi takdirde, Erinç (2009b)’in belirttiği üzere “böyle bir irdeleme, hemen anlaşılabilceği gibi resmi değerlendirme, resmi eleştirme olmaz, olamaz. Sadece resim aracılığıyla, resim dışı, hatta sanat dışı bir olguyu, bir durumu kanıtlamak ya da keşfetmek olur” (s. 97). Bu nedenle görsel formun sosyolojik okuması ne sosyoloji ağırlıklı, ne de plastik çözümlemeler ağırlıklı yürütülen bir eleştiri çalışması olmalıdır. Bu tür bir okuma yaklaşımı, her iki disiplinle (sanat sosyolojisi ve sanat eğitimi) bütünleşik şekilde yürütülen ve bu bağlamda uzmanlık gerektiren bir eleştiri etkinliğini karşımıza çıkarır.

Sanat nesnesini sanat disiplini merkezli okumak, sanat nesnesi hakkında derinlemesine bilgi edinmemize yardımcı olur. Sanat nesnesinde var olan sosyolojik, psikolojik, felsefi, tarihi vb. göstergeleri sanat disiplinlerinin verileri çerçevesinde çözümlemek, sanat nesnesi hakkında derin ve özel yapıda çıkarımlar elde etmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir. Fakat, bu okuma çalışmalarının plastik çözümlemelerden de bağımsız yürütülmemesi gerekmektedir (Erinç, 2009b, s. 96-97). Bu nedenle Şentürk (2012)’ün de belirttiği üzere “bir resmi okumak dolayısıyla anlamak ve değerlendirmek, eserin biçimsel yönünün ve

içeriğinin analizi ile mümkün olur” (s. 11). Sanat nesnesinin biçimsel çözümlemesi, içeriğe dair farkındalığımızı geliştirmeye yardımcı olabilirken, sanatın içeriğine dair çözümlemeler de biçimsel özelliklerinin daha iyi anlaşılmasına hizmet edebilir. Sanat disiplini ve plastik çözümleme ilişkisinde yürütülen sanat eleştirisi çalışmalarının işlevleri de bu incelemeyle doğru orantılı olarak sanatın sosyolojik, psikolojik, estetik vb. açılarının daha iyi anlaşılmasına hizmet edecektir. Şişman (2011) çalışmasında “sanat eleştirisinin gerçekte olması gereken işlevi, sanat eserlerinin sözcüklerinin toplum ile bağlantısının kurulmasına yardımcı olmaktır” (s. 82) şeklinde belirtmektedir. Böyle bir işlevin açığa çıkarılabilmesinin ön koşullarından birisi de, sanat eserine ilişkin sosyolojik ve plastik çözümlemenin bütünlüklük şekilde yürütülmesi düşüncesidir.

Şentürk (2012) çalışmasında “sanat eserinin incelenmesi, açıklanması ve okunması için kullanılan eleştiri yöntemleri, merkeze aldığı unsurlar çerçevesinde dört farklı grupta toplanır. Bunlardan ilki dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri, ikincisi sanatçıya dönük eleştiri, üçüncüsü izleyiciye dönük eleştiri ve dördüncüsü yapıta dönük eleştiridir” (s. 14) şeklinde belirtmiştir. Şentürk (2012)’ün ifadesindeki eleştiri yöntemleri ile ilgili olarak sosyolojik eleştiri yöntemine yönelik hiyerarşik şemayı şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Şekil 1. Eleştiri yöntemleri ve sosyolojik eleştiri.

Sosyolojik eleştiri, dış dünya ve topluma dönük eleştiri yöntemlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentürk, 2012, s. 14). Sosyolojik eleştirinin kuramsal temeline

bakıldığında, bu kuramsal yapıda öncelikle sanat sosyolojisi disiplininin sanat olgusuna yaklaşım biçimleri ile ilgili verilerin bulunduğu görülür. Genel sosyolojinin bir alt alanı olarak sanat sosyolojisinin sanat nesnesine, sanatçıya ve estetiğe yaklaşımı; sanat olgusuna yönelik disiplin temelli bir inceleme çalışmasını karşımıza çıkarmaktadır. Bu nedenle sosyolojik görsel okuma yaklaşımının temelleri, sanat sosyolojisi literatürde yer alan kuramlar, yaklaşımlar ve teorisyenlerin argümanlarında aranmalıdır.

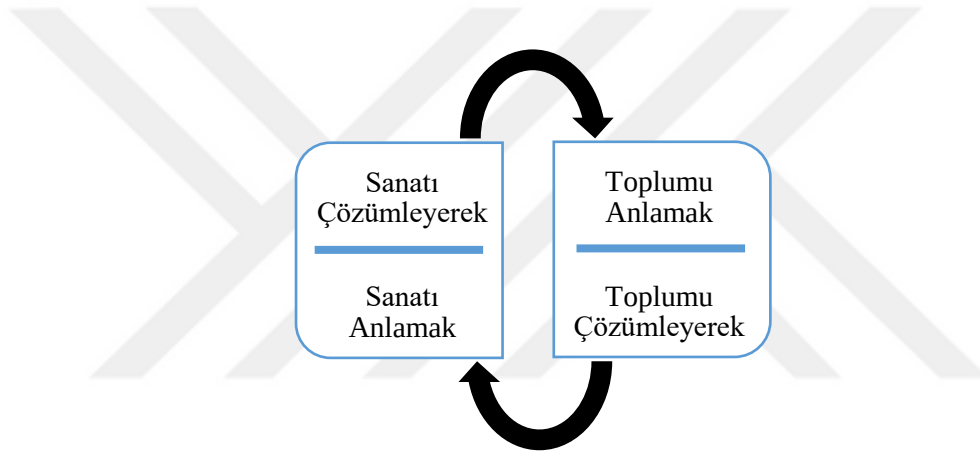
Sosyolojik görsel okumayı temellendirdiğimiz bir diğer konu da kültürel çalışmalardır. 20. ve 21. yüzyılda endüstrileşme, küreselleşme ve kitle iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte kültürel alanda yaşanan değişimleri anlamak ve anlamlandırabilmek için kültür alanına yönelik çalışmalara özel bir önem verilmektedir. Kültür çalışmaları içerisinde değerlendirebileceğimiz popüler kültür, kültür endüstrisi, görsel kültür vb. konuların sanat sosyolojisi literatürüne sunduğu verilerin, görsel formların sosyolojik bağlamını çözümlemeye yardımcı veriler olduğu düşünülmektedir. Çünkü kültürel çalışmalar içerisinde değerlendirilecek bu tür çalışmaların, sanatı sosyal olgu ve olaylar ile bütünleşik şekilde ele alışı, doğal olarak sanatın toplum ile ilişkilerini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu nedenle sosyolojik görsel okumayı, kültürel çalışmaların verileriyle temellendirmenin mümkün olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, sosyolojik görsel okuma kavramının kuramsal temelleri; sosyolojik eleştiri, sosyologlar üzerinden sanatı okumak, görsel sosyoloji, Stuart Hull'da (Görsel) temsil, anlam ve dil, göstergebilim, görsel kültür ve görsel çalışmalar başlıklarıyla ilişkili olarak incelenmiştir.

2.8.1.1. Sosyolojik Eleştiri

Sanat disiplinleriyle ilişkili olarak sanatı farklı açılardan eleştirmek mümkündür (Erinç, 2009b). Sanatın sosyolojik eleştirisi de sanat disiplinleriyle ilgili karşımıza çıkan eleştiri yöntemlerinden birisidir. Erinç (2009b)'e göre sosyolojik eleştiri; “resim ile ilişki kuran ve onun alıcısı durumda bulunan kişinin, daha önceden edindiği bir toplumsal ideolojiyi ölçüt gibi kullanarak resmin varlığını değerlendirmesidir” (s. 96). Konu üzerine sosyal-tarihsel metodoloji başlığıyla yaklaşan Keser (2018)'e göre “sosyolojik metodoloji, sanat ürününü sanatsal bir deha olarak değil; karmaşık sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin bir ürünü olarak görür” (s. 144). Sosyolojik eleştiriye dış dünyaya ve topluma dönük eleştiri yöntemlerinden birisi olarak ele alan Şentürk (2012)'e göre “toplumsal koşulları oluşturan

coğrafya, iklim, yerel ya da ulusal değerler, siyaset, ekonomi kısacası sanatçının yaratımına ve sanatın biçimlenişine etki eden bütün dış etkenler, sosyolojik eleştiride ele alınmalıdır” (s. 14-15). Sosyolojik eleştiride sanat eserinin toplumsal olaylar ve olgularla birlikte değerlendirmesi, sosyolojik eleştirinin iki temel işlevini karşımıza çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, belirli bir topluma ya da kültüre dair izlerin sanata yansımalarını açıklamak; ikincisi ise, sanatın toplumsal değişimlere ne tür yansımalarının bulunduğu incelemektir. Yani, sosyolojik eleştiri aracılığıyla bir yandan sanat nesnesini irdeleyerek toplumu anlamaya çalışırken, diğer yandan topluma dair özellikleri irdeleyerek sanatı anlamaya çalışılır. Bu nedenle sosyolojik eleştiri, sanat ve sosyoloji alanlarına dair karşılıklı etkileşime dayalı yaklaşımı gerekli kılan bir eleştirisi yöntemidir.

Şekil 2. Sosyolojik eleştirinin temel işlevi.

İlk etapta estetik yapısıyla ön plana çıkan sanat eseri, içerisinde tarihi, felsefi, psikolojik, sosyolojik, mitolojik vb. pek çok bilgiyi barındırır. Sanat eserinin bilgi yönünden zenginliği, onun karmaşık yapısından söz etmemize olanak sunmaktadır. Sanat eserinin karmaşık yapısını ise sanat eleştirisi yoluyla çözümlemek mümkündür. Konuyla ilgili Boydaş (2007) çalışmasında “sanat hakkında bilgi, sanat eserini görsel olarak incelemekten çok daha başka bir şeydir. Bu ikinci bilgi, sanatın işlevini, üsluplarını, sanatçının çalıştığı kültürel ve sosyal çevreyi, çeşitli araçlarla artistik yaratmaya tesir eden faktörleri anlamayı, bilmeyi, tanımayı gerektirir” (s. 33) şeklinde belirtmiştir. Bu nedenle sanat eserinin yapısındaki bilgiye sanat eleştirisi yoluyla ulaşılabilirken bu yapı içerisindeki daha özel boyutlu bilgilere, disiplin merkezli indirgemeci bir eleştiri yaklaşımıyla ulaşılabilir. Sanat eleştirisi yöntemleri içerisinde yer alan ‘sosyolojik eleştiri’ de sanatın sosyal, kültürel, politik, ideolojik vb. yönlerini incelememize olanak sunan disiplin merkezli bir eleştiri yaklaşımıdır.

Sanatın sosyolojik eleştirisi, sanat tarihi araştırmalarıyla ilişki içerisindedir. Açıktır ki sanat tarihi, uzmanlık gerektiren metodolojileri kullanarak sanatı inceler (Stevens, 2002, s. 42). Örneğin, Panofsky ile özdeşmiş ‘ikonografi’ bunlardan birisidir. Kendi metodolojik yöntemlerinden yararlanarak sanatı inceleyen sanat tarihi, temelde sosyolojik eleştiriden farklı bir konuyu karşımıza çıkarsa da sanatı tarihsel koşullar içerisinde değerlendiriyor oluşu; sanatın toplum ile olan ilişkilerini aydınlatmaya yardımcı olduğu görülür. Sanat tarihinin, dolaylı da olsa sanat sosyolojisi ile ilgili bilgileri içermesi (Tanner, 2003, s. ix), bu durumun ana nedenlerinden birisidir. Konuyla ilgili Keser (2018) çalışmasında “sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamı dikkate alan bir sanat tarihi yaklaşımı; sosyal grupların gelişimini, kökenini, örgütlerini, kurumlarını ve davranışlarını inceleyen sosyolojiye benzer endişeleri taşır ve bu nedenle de sosyolojik metodoloji olarak adlandırılır” (s. 130) şeklinde belirtmiştir. Sanat tarihi incelemelerinin sosyolojik eleştiriyle olan yakın ilişkileri, her iki yöntemin benzerliklerini karşımıza çıkarsada bu yöntemlerin özelde birbirlerinden farklı hedef ve amaçlara hizmet ettiği unutulmamalıdır. Tarihsel verilerden yararlanan sosyolojik eleştirinin odak konusu sanat eserinin tarihi değil, eserinin sosyal, kültürel, politik, ideolojik, ekonomik vb. unsurlarını keşfetmektir. Sanat-toplum etkileşimini sosyal dinamikler ekseninde inceleyen sosyolojik eleştiri; sanatın, sosyal yapıyı nasıl etkilediği ya da sosyal yapının sanatı nasıl etkilediği yönünde sanatçı, eser ve toplum ilişkileri üzerine odaklanır.

2.8.1.1.1. Sosyolojik Eleştiride Metodoloji

Sanatın sosyolojik eleştirisi üzerine genel geçer metodolojik bir yöntemden söz etmek güçtür. Sosyolojik eleştiri daha çok sosyologların görüşleri ve yorumları ile şekillenen bir konudur. Bu nedenle sosyolojik eleştiriden, sistematik olarak sanatı inceleyen bir eleştiri yönteminden ziyade sanatı sanat sosyolojisinin bilgileri ekseninde çözümleyen bir sanat eleştirisi çalışması anlaşılmalıdır. Sosyolojik eleştiride, sanat nesnesinin toplumsal üretimi, tüketimi ve dağıtımıyla ilgili yapılarını çözümleyebilmek için sanat eserine yönelik olarak sosyolojik bir okuma gereklidir. Bu nedenle sosyologların sanatı anlamlandırma girişimleri çoğunlukla sosyolojik kuram ve olgular üzerinden yorumsal, tartışmacı ve felsefi bağlamlarda yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bu durum sosyolojik eleştirinin sistemli ve düzenli bir çözümleme çalışması olmadığı anlamına gelmemelidir. Konu üzerine sistematik eleştiri yaklaşımlardan da söz etmek mümkündür. Örneğin; sanatı sosyolojik açıdan eleştirebilmek için, sanatı sistematik bir metodoloji ile çözümleyen Feldman (1992)’ın sanat

eleştirisi yaklaşımından yararlanmak mümkündür. Çünkü Feldman, sanat eserini betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargı aşamalarıyla belirli bir düzen ve sistemde kapsamlı şekilde çözümler (Feldman, 1992, s. 487). Feldman'ın eleştiri yönteminden yararlanarak sanat disiplin merkezli eleştiri çalışmaları yürütmek de mümkündür. Bu konuyla ilgili Boydaş (2007) çalışmasında Feldman'ın eleştiri aşamalarından yararlanarak sanat tarihi disiplin merkezli bir eleştiri etkinliği sunmaktadır. Boydaş (2007)'in bu etkinliğinden (eleştiri ve sanat tarihi) yola çıkarak, Feldman'ın eleştiri yöntemi aracılığıyla sanat eserinin sosyolojik bağlamının çözümlenebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle Feldman (1992)'in sanat eleştiri yönteminden yararlanarak sanat eserini sosyolojik eleştiri odaklı sorular ile şu şekilde ile çözümlemek mümkündür:

Edmund B. Feldman'ın Sanat Eleştirisi Aşamaları				
	Betimleme	Çözümleme	Yorumlama	Yargı
Sosyolojik Eleştiri Odaklı Sorular	<i>Eser bilgileri neler?</i> - Eserin sanatçısı kim? - Eserin dönemi ne? - Eserdeki bilgi objeleri neler? vb.	<i>Eser nasıl oluşturulmuş?</i> - Sanatsal düzenleme öge ve ilkelerini çözümlemek. - Teknik ve üslubu çözümlemek vb.	<i>Eserdeki sosyolojik anlatım ne?</i> - Toplumsal yapıya dair unsurları yorumlamak. - Toplumsal olay ve olgulara yönelik unsurları yorumlamak. - Kültürel unsurları yorumlamak. - Ekonomik unsurları yorumlamak. - İdeolojik unsurları yorumlamak. - Politik unsurları yorumlamak. - Sosyal ve kültürel eleştirel unsurları yorumlamak. - Sosyal ve kültürel sorunsalları yorumlamak vb.	<i>Sosyolojik açıdan eserin önemi ne?</i> - Betimleme, çözümleme ve yorumlama aşamalarında edinilen veriler ekseninde eser hakkında yargıda bulunmak.

Şekil 3. Edmund B. Feldman'ın sanat eleştiri aşamaları ekseninde sosyolojik eleştiri uygulaması.

Yukarıdaki *Şekil 3*'de görüldüğü üzere, Feldman (1992)'ın sanat eleştirisi aşamaları ekseninde sosyolojik eleştiri odaklı sorulardan yararlanarak sanat eleştiri çalışması yürütmek mümkündür. Böyle bir çalışma, sanat nesnesinin sosyolojik bağlamını çözümlemeye olanak sunacaktır. Sosyolojik eleştiri merkezli bu çalışmada sanat nesnesi, Feldman'ın betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargı aşamalarının eleştiri etkinliğine sunduğu olanaklar çerçevesinde çözümlenmeye çalışılır. Feldman'ın eleştiri aşamalarının her birisinde sosyolojik eleştiriye dönük soruların yardımıyla çözümleme çalışması gerçekleştirilse, ağırlıklı olarak yorumlama aşamasının sunduğu olanaklar çerçevesinde konu üzerine derin ve zengin veriler elde edinilebilir. Çünkü, Feldman (1992) belirttiği üzere “sanat eleştirisinde yorumlama, eleştirinin tanımladığı ve çözümlediği bir eserin genel anlamını bulma sürecidir” (s. 494). Bu nedenle yorumlama, sanat nesnesinin sosyolojik bağlamını çözümlemek için en elverişli eleştiri aşamasıdır. Bu aşamanın sosyolojik eleştiri odaklı sorular üzerinden yürütülmesi, yargı aşamasında eserin sosyolojik boyutu hakkında gerçeği yansıtan sonuçlara ulaşmaya yardımcı olur. Tüm bu durumlarla ilgili olarak, sosyolojik eleştiriye sistemli bir yaklaşımla yürütebilmek için sanat eleştirisi konusunda köşe taşı niteliği gösteren Feldman (1992)'ın sanat eleştirisi yönteminden yararlanılabilir.

Daha önce üzerinde durduğumuz sanat tarihi araştırmaları ve sosyolojik eleştiri ilişkisi konusunda öne çıkan Tarihçi Nicos Hadjinicolaou, 1973 yılında yayınladığı *Art History and Class Struggle (Sanat Tarihi ve Sınıf Mücadelesi)* adlı çalışmasında görsel ideolojiyi sanat tarihi bilimi çerçevesinde çözümleme ve açıklama girişiminde bulunur. Sanat tarihi biliminin toplumbilimlerle olan yakın ilişkilerine dikkat çeken Hadjinicolaou (1998)'nın söz konusu çalışması, sanat tarihsel olduğu kadar sanat sosyolojisi bağlamda değerlendirilebilecek içeriğe ve yaklaşıma sahiptir. Çünkü Hadjinicolaou (1998)'ya göre “bir sanat tarihçisi, eğer metninde doğrudan doğruya ve açıkça yararlanmayacaksa bile, incelemekte olduğu görsel ideolojinin mensup olduğu tarihsel dönem konusunda öbür toplumsal bilimler tarafından biriktirilmiş olan bilgiye dayanmak zorundadır” (s. 191). Toplumlardaki ideolojik, dinsel, ekonomik, kültürel vb. olaylar ve olgularla ilgilenen ve bu konuda bilimsel bilgiler üreten en önemli bilimlerden birisi sosyolojidir. Hadjinicolaou'nun toplumsal bilimler ifadesini sosyoloji bilimi bağlamında değerlendirmek mümkündür. Tüm bu durumlar ile ilgili olarak, Hadjinicolaou (1998)'nın sanat tarihi biliminin konusu ve izlekleri üzerine görüşleri şu şekildedir:

Sanat tarihi bilimi, tarihsel maddeciliğin özel bir dalı olup, ideolojik düzeyin görece özerkliğe sahip bir alanıyla ilgilenir. Konusu, tarihteki farklı ideoloji tiplerini ya da biçimlerini inceleyen

öbür toplumsal bilimlerle yakından ilgili olan bir toplumsal bilimdir. Ne var ki, sanat tarihi, ereklerini gerçekleştirmek için, ideolojik koşulların büyük ölçüde toplumsal, ekonomik ve siyasal koşullarca belirlendiğini göz önünde bulundurarak, ekonomik ya da toplumsal tarih gibi öbür bilimlerle iş birliği yapmak zorundadır. Aynı zamanda sanat tarihi, kendi özel ilgi alanı (konusu), yani, tarihte ortaya çıkan görsel ideolojilerin çözümlemesi ve açıklaması nedeniyle, özerk bilim olarak kalmaktadır. (s. 191)

Hadjinicolaou'nun sanat tarihi yaklaşımının sanat sosyolojisi ile olan yakın ilişkileri sanat nesnesini çözümleme bağlamında sosyolojik eleştiri ile ilişkili bir konuyu karşımıza çıkarmaktadır. Hadjinicolaou (1998) çalışmasında, sanat eserinin (resim) görsel ideolojisini çözümleme ve açıklanmada Hans Sedlmayr'ın yönteminden yararlandığını ifade eder. Bu durum üzerine Hadjinicolaou (1998)'nin resmin görsel ideolojisini çözümlemek için geliştirdiği yöntem şu şekildedir:

Nicos Hadjinicolaou'nun Resmin Görsel İdeolojisini Çözümleme ve Açıklama Yöntemi*	
Aşama I.	
Yapıtı Tarihsel Bağlamı İçerisine Oturtmak	1. Özgün durum (boyutları, renkleri, kullanılan gereçler, tekniği).
	2. Yapıldığı tarih ve başlangıçta amaçlanan kullanımı.
	3. İsmarlayan kişi ya da kümenin sınıfsal konumu ve ideolojisi.
	4. Özgün başlığı.
Aşama II.	
Yapıtın İlk Betimlemesi	Deyim yerindeyse bu, resme ilk bakışta edinilen izlenimin bir ilk dökümünün salt betimsel olması gereken dökümünün, yapılması anlamına gelir. Bu betimleme, yapıtın tarihsel olarak belirlenmiş 'atmosfer'ini iletme amacıyla, ilk aşamada elde edinilen bilgilerden yararlanacaktır.
Aşama III.	
Yapıtın, Çağdaş Bulunduğu İdeolojik Toplu Durum İçerisindeki Yeri	Bu, üç düzeyde geliştirilmelidir:
	1. Resimle özdeşleştirilebilen öbür ideoloji tiplerine ait öğelerin gösterilmesi ve orada oynadıkları rol, yani resmin bunlara verdiği rol üzerinde düşünme.
	2. Yapıtın üretildiği zamanda geçerli olan görsel ideolojilerin bunların toplumsal sınıflar la olan ilişkisi göz önüne alınarak tanımlanması.
	3. Yapıtın, o zaman yürürlükte olan görsel ideolojileri tipik olarak temsil eden, çağdaş yapıtlarla karşılaştırılarak bir görsel ideolojiye bağlanması.
Aşama IV.	
Yapıtın Görsel İdeolojisinin Tanımlanması ve Açıklanması	Bu son aşama tablonun bir çeşit ikinci betimlenmesinden ibarettir. Bu kez resmin iletmediği izlenimin, o resmin görsel ideolojisinin uyandırdığı etkiye bağlı olduğu gösterilecektir. Betimleme, önceki aşamalarda elde edilen tüm öğelerin, yapıtın görsel ideolojisini "eleştirel" ya da "olumlayıcı" olarak nitelenmek üzere birleştirilmesi anlamına gelecek, söz konusu resmin biçiminin belli bir toplumsal sınıfın görsel ideolojisine denk düştüğünü, çağın çeşitli estetik ideoloji ve sanat eleştirileri tarafından o resme biçilen değerle saptanacağını gösterecek destekleyici kanıtlar.* [*Bu anlamda, bir yapıtın görsel ideolojisinin yapısını oluşturan öğeler şu şekilde tanımlanabilir: a) resmin konusu; b) resmi ismarlayanın sınıfsal durumu ve ideolojisi; c) resimdeki öbür ideolojilerin öğeleri; d) konunun ele alışı.]
*Not: Bu şekil, Hadjinicolaou (1998) çalışmasında "Birinci yan: Bir Resmin Görsel İdeolojisi" (s. 192-193) başlığı içerisinde yer alan ifadelerin tablo formatında uyarlamasıdır. Telif hakkı Hadjinicolaou'ya (1998) aittir.	

Şekil 4. Nicos Hadjinicolaou'nun sanat eserinin (resim) görsel ideolojisini çözümleme ve açıklama yöntemi.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere, sanat eserinin görsel ideolojisini anlamak için hem eserin biçimsel ve plastik özelliklerini okunmak, hem de eserin içinde bulunduğu tarihle

ilişkili ideolojik yapıyı çözümlemek gerektirmektedir. Yani, resmin görsel ideolojisini çözümleyebilmek için sanat nesnesine yönelik plastik, tarihsel ve sosyolojik verileri ilişkisel olarak eser çözümleme çalışmasına dâhil etmek gerekmektedir. Bu durum ise Hadjinicolaou'nun yaklaşımının 'bağlamsal sanat eleştirisi' ile ilişkilerini karşımıza çıkarmaktadır. Çünkü bağlamsal sanat eleştirisinde sanat nesnesi, disiplinlerarası (sanat tarihi, sosyoloji, psikoloji vb.) bir yaklaşım ile çözümlenmeye çalışılır (Wolff & Geahigan, 1977, s. 22-23). Bu nedenle Hadjinicolaou'nun yöntemi, sanat nesnesini (resmi) sanat tarihsel ana bir perspektif üzerinden plastik ve sosyolojik okuma çalışmalarını gerekli kılması nedeniyle sadece sanat tarihiyle ilgili bir çalışma değil, aynı zamanda sosyolojik bir çözümleme çalmaması olarak değerlendirmemize neden olmuştur. Konu üzerine Keser (2018) çalışmasında da Hadjinicolaou'nun bu yaklaşımını, sosyal-tarihsel metodoloji başlığı altında değerlendirdiği görülmektedir.

2.8.1.2. Sosyologlar Üzerinden Sanatı Okumak: Sanata Yorumlayıcı Bakış

Sosyologlar tarafından ortaya konulan fikirlerin, sanatı sosyolojik açıdan değerlendirme noktasında önemli rolleri bulunmaktadır. Sosyolojik görsel okuma, sanatsal ve sosyolojik bilgi birikimini gerektirir. Sosyologların konu üzerindeki çalışmaları, sanat sosyolojisine yönelik çeşitli yaklaşımlar sunarak sanat eserini sosyolojik okumaya yardımcı olur. Açık ki sosyologların çalışmaları sosyolojik bir yaklaşımın ürünleridir. Bu yaklaşımlar özelde ise sanat sosyolojisi bağlamında düşünüldüğünde, sanatın kuramsal boyutunu zenginleştirmektedir. Bu nedenle sanatı anlama konusunda teoriye duyulan ihtiyacın destekçileri arasında sosyologların sanata yönelik kuramsal çalışmalarını referans göstermek mümkündür.

Sanatın toplumsal olay ve olgularla ilişkileri sanat sosyolojinin konusudur. Sosyologlar, sanatçıları ve onların üretim biçimlerini etkileyen toplumsal, politik ve ekonomik etmenler üzerine odaklanmaktadır (Zolberg, 2013, s. 62). Sosyologların sanata yükledikleri anlamlar toplumsal unsurlarla ilgilidir. Bu yüzden konu üzerine çalışan sosyologlar için sanat, toplumu anlamaya yardımcı bir araç ya da başlı başına toplumsal bir araştırma konusu anlamına gelmektedir. Sosyokültürel etmenlerin sanat nesnesiyle ilişkilerini inceleyen sosyologların çalışmaları, sanatın kuramsal alanını zenginleştirmektedir. Bu anlamda sosyologlar üzerinden sanatı okumak başlığıyla ifade ettiğimiz bu konu, sanatın sosyal teoriler çerçevesinde çözümlenmesidir.

Sosyal teori, kuram ya da görüşler çerçevesinde sanatı çözümleme girişimi sosyologlar üzerinden sanatı okumanın temel yapısını oluşturmaktadır. Sanata ilişkin sosyolojik yaklaşımlar, sanatı belirli bir düşüncenin merkezinde değerlendirme ve yorumlamaya olanak sunabilmektedir. Sosyolojik okumaya referans teşkil eden bu yaklaşımlara; Baudrillard (2013, 2014)'ın tüketim toplumunda sanat olgusunu çözümleme girişimlerini, Gans (2018)'ın popüler kültür ve yüksek kültür incelemeleri ekseninde beğeni kültürünü çözümleme çalışmalarını, Horkheimer ve Adorno (2002)'nin kültür endüstrisi kavramı ekseninde sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimine ilişkin söylemlerini, Barnard (1998), Berger (2013), Bunett (2012), Leppert (2009) vb. sosyal bilimcilerin toplumda imgelerin dolaşımı ve görsel temsil yapıları üzerine yürüttükleri görsel kültür odaklı okumalarını, Danto (2014, 2018), Kuspit (2010) vb. eleştirmen-filozofların postmodern sanatı anlama ve anlamlandırma girişimleri vb. örnek gösterilebilir.

Sosyal teoriler çerçevesinde sanatı okuma girişimleri sadece genel sosyoloji ve sanat sosyolojisi alanında yapılan çalışmalarla sınırlı değildir. Sanat eleştirisi, sanat felsefesi, sanat tarihi, sanat psikolojisi vb. alanlarda yapılan çalışmalardan da sanat sosyolojisiyle ilgili verilere ulaşmak mümkündür. Bu konu, tam tersi durumlar içinde geçerlidir. Yani, sosyolojik eleştiri odaklı çözümleme çalışmalarından sanat tarihi, sanat eleştirisi, sanat felsefesi, sanat psikolojisi vb. alanları ilgilendiren bilgiler elde etmek mümkündür. Çünkü sanat sosyolojisi, sanatın tarihi, felsefi ve eleştirel yanları ile bir şekilde ilişki içerisindedir (Heinich, 2013). Konuyla ilgili Schapiro (2016) çalışmasında “...modern bir sanatçının resmettiği nesneleri ve bu nesnelerin ve biçimlerin seçiminde belirgin olan psikolojik tutumları dikkatle incelersek, sanatın modern toplumun yaşamına ne kadar yakından bağlı olduğunu göreceğiz” (s. 552) şeklinde belirtmiştir. Yani sanatın toplumsal bağı, bireysellik anlayışı içerisinde bile kendini gösteren bir olgudur (Becker, 2013; Wolff, 2000). Kimi sanat eserlerinin ve sanatı çözümleme çalışmalarının söylemleri, her ne kadar toplumsallıktan uzak gözüktükse de bu söylemlerin, sosyolojik yapıyla bir şekilde ilişki içerisinde olduğu varsayılabilir. Bu nedenle sanat sosyolojisi alanı dışında yapılan sanatı çözümleme çalışmalarının sosyal verilerinden yararlanarak sanatı okuma çalışmaları yürütebilmenin mümkün olduğu düşünülmektedir. “Sanat ile ilgilenen diğer bilim dalları ve araştırma eğilimleri her ne kadar sanat sosyolojisinin rakipleri de olsa sanat sosyolojisi onlarla bilgi alışverişinde bulunmaktan çekinmez” (Danko, 2017, s. 18). Tüm bunlarla ilgili olarak, sosyologlar üzerinden sanatı okuma, asıl olarak sosyologlar tarafından sanat sosyolojisi ile ilgili üretilen çalışmalar, teoriler ve fikirler çerçevesinde sanatın varlığını açılama

girişimidir. Fakat burada vurgulanmak istenen, ihtiyaç duyulduğu takdirde sanatın farklı disiplinlerinde üretilen çalışmaların verilerinden yararlanarak sanat sosyoloji merkezli okuma çalışmalarının yürütülebileceğidir.

2.8.1.3. Görsel Sosyoloji

Görsel sosyoloji, sosyologların görsel formlar üzerinden toplumsal olgu ve olaylarla ilgili veri elde etme girişimleriyle gündeme gelen bir kavramdır. 1970’li yıllarda sosyoloji literatürü içerisinde anılmaya başlayan görsel sosyoloji (Harper, 2012), sosyoloji alanına görsel formlar üzerinden sosyolojik içerikli veri sağlayan bir yaklaşım getirmiştir (Wagner, 2002). Sosyal bilimlerde görsellerin kullanımı son yıllarda teknolojik gelişmelerin sunduğu olanaklarla (akıllı cep telefonları, youtube, instgram, snapchat, skype, facetime vb.) birlikte gelişim göstermektedir (Boucher & Watson, 2017, s. 205). Görsel iletişimin gelişen ivmesi görsellerin anlatılarına odaklanmayı, bu anlatıların birey ve toplum üzerindeki etkilerini incelemeyi gerekli kılmıştır. Bu nedenle görsel sosyoloji, toplumdaki insan davranışları ve maddi kültür ürünlerine yönelik bilimsel göstergeleri gözlemleme, inceleme ve kuramsallaştırma fikri üzerine temellendirilmektedir (Pauwels, 2010, s. 546). Görsel sosyoloji konusuna resim bilimi ifadesi ile dikkat çeken Danko (2017) çalışmasında “resim bilimi sanat sosyolojisinden farklı olarak sadece sanatsal resimleri değil, bunlar ile beraber film ve televizyonlardaki, basılı medya ve internetteki resimleri öncelikli olarak araştırır ve bunların günlük hayattaki; politika, bilim vb. alanlardaki izleyicileri tarafından nasıl algılandığını ve kullanıldığını inceler” (s. 20) şeklinde belirtmiştir. Yine Harper (2012) çalışmasında, görsel sosyolojiye fotoğraf ve multimedya görselleri ekseninde yaklaşarak resim, fotoğraf, çizim, harita, video, grafik vb. görsel formlar üzerinden sosyolojik içerikli veri elde etme eylemine odaklanmıştır. Bu ifadelerle ilgili olarak görsel sosyolojiyi Görk (2016) şu şekilde açıklamaktadır:

Sosyolojik bir alt-alan olarak ‘görsel sosyoloji’, sosyolojik araştırmaların konularını oluşturan toplumsal gerçeklikleri (toplumsal yapılar, anlam barındıran kolektif temsiller ve toplumsal eylemler), duyular aracılığıyla hissedip, bu gerçeklikleri imgelerle betimleyerek içerdikleri anlamları görme duyusu basta olmak üzere duyuları aracılığıyla başkalarına da hissettirmeyi esas alan sosyolojik düşünme biçimidir. (Görk, 2016, s. 36)

20. yüzyılın son çeyreğinden bugüne günlük yaşamda görseller ile kurulan ilişkiler, özellikle multimedyanın kullanıcılara sağladığı olanaklarla büyük bir hızla gelişim göstermiştir. Bu gelişim, insanların daha fazla görsel formlarla etkileşim içerisinde olmalarına neden olmuştur. 1990’lardan bugüne görsel sosyologlar için multimedya görselleri, dünyayı

anlama ve inceleme konusudur (Harper, 2012, s. 142). Görsellerin insan yaşamındaki büyüyen değeri, görsellerin bilimsel veriler olarak kullanılabileceği gerçeğini karşımıza çıkarır. Bugün bu yüzden “sosyal bilimciler, sosyal sorunları keşfetmelerine yardımcı olmak için giderek görsel yöntemler kullanıyorlar” (Hogan, 2012, s. 54). Görsel sosyoloji bu noktada, görsel kültürün görsel verilerini çözümleme konusunda sosyoloji bilimine yenilikçi bir yaklaşım getirmiştir.

Sosyolojik görsel okuma kavramını temellendirebileceğimiz en önemli konulardan birisi görsel sosyolojidir. Görselleri incelemenin giderek aratan değeri sosyoloji, antropoloji, eğitim ve iletişim alanlarında görselin doğası, görselin üretimi, izleme edimi, alımlama, görsel metodoloji vb. bağlamlarda etraflıca tartışılan, disiplinlerarası akademik yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırmalarda (Power, 2003; Prosser, 2007; Wagner, 2002) görsel metodoloji ve görsel araştırma konularının değer kazanması da görsellerden veri elde etmeye yönelik gelişen ilginin ve önemin göstergeleri arasındadır. Temelde görsel sosyoloji, sosyoloji biliminin teorik verilerinden hareketle görsel verinin içeriğini sorgulamanın bilgi üretimi konusundaki etkisine dikkat çekerek, sosyolojik okumayı akademik sistem üzerine temellendirmeye çalışır. Sosyoloji ve diğer alanlarda görsellerin kullanımı ve üretimini akademik çalışmalar bağlamına destekleyen kuruluşlardan birisi olan *Uluslararası Görsel Sosyoloji Derneği (The International Visual Sociology Association-IVSA)* de resmi web sayfasında derneğin teşviklerini şu şekilde sıralar:

- Çağdaş topluluklarda günlük yaşamın belgesel çalışmaları.
- Sanatın yorumlu analizi ve toplumun popüler görsel temsilleri.
- Reklamın toplumsal etkisi ve imajların ticari kullanımı ile ilgili çalışmalar.
- Arşiv görüntülerinin toplum ve kültür üzerine veri kaynağı olarak analizi.
- Rekreasyon ve aile fotoğrafçılığı gibi imgelem uygulamalarının amacı ve anlamı üzerine çalışma. (The International Visual Sociology Association, t.y.)

Görsel sosyoloji ve görsel kültür çalışmalarının yakın ilişkileri bunmasına rağmen görsel sosyolojinin üzerine odaklandığı konu, görsellerin sosyo-kültürel yapılar hakkında izleyicilere ya da araştırmacılara sunduğu temsiller ve bilgilerdir. Bu yüzden görsel sosyoloji araştırmalarında, belgesel fotoğrafçılığın özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir (Becker, 1998; Harper, 1988, 2012; Hogan, 2012). Daha da önemlisi, görsel sosyolojinin gelişimini belgesel fotoğrafçılıkla ilişkilendirmek de mümkündür (Görk, 2016; Harper, 1988). Belgesel fotoğrafçılığın ereği olan sosyo-kültürel yaşamlara dair görsel veriler toplama; sosyolojik araştırmalar için görsellerin kullanımını ve görsellerden yararlanmayı destekleyen unsurlar arasında yer alır. Belgesel fotoğrafçılığın kayda değer gördüğü sosyolojik konular arasında; yerliler, savaş mağdurları, göçmenler, mülteciler, azınlıklar,

seçkin gruplar, marjinaler vb. yer almaktadır. Tüm bu konular belgesel fotoğrafçılığın, tıpkı fotoğraf gazeteciliği gibi sosyal olaylar hakkında veri toplama özelliğini karşımıza çıkarmaktadır.

Fotoğraf, resim, çizim, video, grafik vb. görsel formlardan yararlanma girişimleri, başta sosyoloji olmak üzere sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar tarafından veri toplama ya da veri elde etme yaklaşımlarından biri haline gelmiştir. Bu konuyla ilgili Pauwels (2010) görsel sosyoloji konusunu derinlemesine inceleyen, konuya ilişkin özgün yaklaşımlar sunan araştırmacılarından birisidir. Pauwels (2010) çalışmasında, görsel yöntemin hem gelişen değerini, hem de metodolojik ve kavramsal belirsizliklerine dikkat çekerek konuyu etraflıca tartıştığı görülmektedir. Bu çalışmada Pauwels (2010), analitik ve sentezleyici bir yapıda sunduğu ‘görsel sosyal araştırmalar için entegre çerçeve’, görsel sosyal bilimcilerin uygulamalarını çok boyutlu şekilde yansıtmakta ve açıklamaktadır. Pauwels (2010)’in ifadesiyle “çerçeve, araştırmacıların, toplum ve kültür çalışmasında görsel girdi ve/veya çıktı kullanmayı düşünürken, sahip oldukları çeşitli seçeneklerin ve fırsatların entegre bir genel bakışını sunma girişimidir” (s. 548). Söz konusu çerçeve için: (bkz. Pauwels, 2010, s. 549).

2.8.1.4. Stuart Hall’da (Görsel) Temsil, Anlam ve Dil

Kültürel çalışmalar ile özleşmiş sosyolog Stuart McPhail Hall, alımlama çalışmalarına getirdiği özgün yaklaşımlar ve sorgulamalar ile karşımıza çıkan bir kültür teorisyenidir. Hall’un kültür konusuna yaklaşımı sosyoloji merkezli bir tür medya ve iletişim araştırması özelliği gösterir. Özellikle Hall’un temsil, anlam ve dil bağlamındaki sorgulamaları sosyolojik olduğu kadar görsel iletişimi de ilgilendirmektedir. Hall’un görsel imajlar üzerine çektiği dikkat, bu çalışmada üzerinde durulan asıl konudur. Bu konu ise Hall’un 1997 yılında kaleme aldığı *Representation: Culture Representations and Signifying Practices (Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları)* adlı çalışmasında kendini açık şekilde gösterir. Hall (2017)’un bu çalışması ekseninde (görsel) temsil, anlam ve dil konusu, bu bölümde tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Genel anlamda temsil bir tür betimleme işidir. Temsil, herhangi bir olgunun, olayın ya da nesnenin yerine konulabilecek ya da çağrışımlarda bulunabilecek göstergelerdir. Hall (2017)’a göre “temsil, bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer insanlara anlamlı bir şekilde tasvir etmek için dilin kullanılması demektir” (s. 23). Hall’un bu tanımında yer alan ‘dil’ ifadesini, başta edebi türden yazınlar, görsel tasarımlar ve işitsel

melodiler olmak üzere geniş bir perspektiften yorumlamak mümkündür. Hall (2017) çalışmasında dili, tasvir etme ya da simgeleme aracı olarak ele alsa da üzerinde durduğu asıl konu görsel imajların dilidir. Ona göre anlam ifade etmede, üretiliş tekniği ne olursa olsun görsel imajlar da tıpkı yazma ve konuşma gibi birer dildir (Hall, 2017, s. 28). Bu konuyla ilgili Hall (2017), dilin dünyayı betimlemekte nasıl kullanıldığına yönelik üç farklı teoriye ve bu teorilerin ilgilendikleri sorulara değinir. Bunlar: yansıtıcı, kasıtlı ve inşacı yaklaşımlardır (Hall, 2017, s. 23). Bu yaklaşımların ilgilendikleri başlıca sorular şu şekildedir:

Dilin yaptığı, nesneler, insanlar ve olaylar dünyasında zaten var olan bir anlamı yansıtmak mıdır (yansıtıcı)? Dilin yaptığı şey, konuşmacının, yazarın ya da ressamın söylemek istediği, kişisel olarak kastettiği şeyi ifade etmek midir (Kasıtlı)? Yoksa anlam, dil içinde ve dil yoluyla inşa mı edilir (inşacı)? (Hall, 2017, s. 23)

Hall (2017)'a göre anlam, temsil sistemi aracılığıyla oluşturulmaktadır. Temsil sistemiyle insanların zihninde kavramlar ve anlamlar oluşmaktadır. Konu üzerine Hall (2017) temsil sistemi kadar kodların da rollerine dikkat çeker. Çünkü kodlar, anlamın anlaşılmasını kolaylaştıran kavramlar ve işaretler arasındaki ilişkiyi organize etmektedir (Hall, 2017, s. 31). Görsel anlatılar, kodlar aracılığıyla ortak bir bilince bürünmekte, anlamlı hale gelmektedir. Tüm bu sistemleri Hall (2017) çalışmasında, gerek yazınsal gerekse görsel imajlar bağlamında tartışmış ve örtülü anlamın açıklığa kavuşturulmasına yönelik semiyotik (göstergebilim) ile ilişkili özgün çözümlemelere ve örneklerle yer vermiştir. Hall'un gerçekliği yansıtmayan imajlar ile ideolojik söylemlerin oluşturulduğuna yönelik savunusu (Smith & Riley, 2016, s. 220), onu semiyolojiden yararlanmaya yönelten sebepler arasında gösterilebilir. Çünkü, Hall (2010)'a göre “medyada çalışan insanlar, bizzat ideolojik temsil alanını üretmekte ve dönüştürmektedir” (s. 378). Söylemler ve görselleri semiyotik açıdan incelemek, temsillerin altında yatan gerçeği ortaya çıkarmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu durumu Hall'un, Ferdinand de Saussure ve Roland Barthes'in göstergebilim yaklaşımlarına çektiği dikkatten de anlaşılabilir. Bu nedenle Hall (2017)'un görsel temsil, anlam ve dil konusuna yaklaşımı göstergebilimle birlikte düşünülmelidir.

2.8.1.5. Göstergebilim

Göstergebilim üzerine odaklanan kaynaklar (Akerson, 2016; Rıfat, 2014; Sayın, 2014; Uçan, 2013) ‘göstergebilim’ teriminin Antik Yunan'a kadar uzanan eski bir geçmişinin bulunduğu dikkat çekmektedir. Göstergebilimin her ne kadar eski bir tarihi bulunsun da

iletişim teknolojilerinin gelişimini seyreden 1950 ve sonrası dönemde bu terimin; edebiyat, sosyoloji, iletişim, eēitim, sanat vb. alanlarda gittikçe önemi artan gösterge  z mlleme yöntemi durumuna geldiēi ve akademik dünyada bir bilim dalı olarak kabul görmeye bařladıēı görülür. Dilbilimci Ferdinand de Saussure ve Filozof Charles Sanders Peirce’ın katkıları ile temelleri olgunlaştırılan göstergebilim; resim, müzik, kitap, fotoēraf, grafik tasarım, film, işaretler, nesneler vb. formların gösterge anlatılarına odaklanarak bu anlatıların altındaki anlamı ve ger ekliēi keşfetmeye çalışan bir bilim dalıdır. “Göstergebilim, anlam saēlayıcı her türlü yapıda anlamın işleyişiyle, anlamın oluşum ve düzenleniş mekanizmasıyla ilgilenir” (Günay, 2012, s. 19). Anlam  zerine odaklanan bu yöntemin inceleme alanları ve disiplinlerarası etkileşimleri, çeşitlilik göstermektedir. Kelimeler, görüntüler, sesler, jestler ve nesnelere dair işaretler, göstergebilimin çalışma alanı içerisinde yer almaktadır (Chandler, 2007, s. 2). Bu  alışma alanlarından birini oluşturan resim, fotoēraf, video, film, reklam vb. görsel formlar, göstergebilimsel  z mllemenin en önemli konularından birini karşımıza çıkarmaktadır. Bu durumla ilgili olarak Günay (2012)  alışmasında göstergebilimin, tümceyi açan yapıların (resim, fotoēraf, müzik vb.) anlamını  z mlleyen bir inceleme biçimi olduēuna dikkat çekmektedir. Göstergebilimin görüntüsel göstergeleri  z mlleme  zelliēi, bu araştırmada üzerinde durulan asıl konudur.

Göstergebilim, gösterge yapılarını inceler. “Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiēi şeyin yerini alabilecek nitelikte olan bir çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır” (Rıfat, 2014, s. 11). Kelimeler, işaretler, mimikler, sesler, simgeler birer göstergedir. Smith-Shark (2016)’a göre “göstergebilim göstergelerle ilintili kültürel anlamları anlamak için mitleri, ritüelleri,  yk leştirilmiş ve cinsiyetleştirilmiş bir dili araştırmaya ve elde edilen bulguları birleştirmeye dayanan bir bilim dalıdır” (s. 57). İletişimin parçası olan göstergeler, insanlar tarafından üretilmekte ve yine insanlar tarafından algılanmakta ve yorumlanmaktadır (Günay, 2012, s. 12-13). Gösterge türleri içerisinde yer alan görüntüsel göstergeler, göstergebilimin inceleme alanı içerisine yer alır. Günlük yaşamda karřılařtıēımız her türlü görüntüsel gösterge, izleyen ile iletişim içerisindedir ve izleyende çeşitli zihinsel anlamların uyanmasına yardımcı olmaktadır. Fakat bu iletişimin yönü 1950’lerden başlayarak medya organlarının gelişimi ile gerçeklik dışı bir yapıya kavuşmuş, bu durum da televizyon dizi ve reklamlarının göstergebilimsel olarak incelemenin önemini ortaya çıkmıştır (Akerson, 2016, s. 68). Bugün; sanat, sanat eēitimi, iletişim, sosyoloji, kültürel çalışmalar vb. alanlarda yürütülen araştırmalarda g stergebilimden oldukça sık yararlanıldıēı gözlemlenmektedir.

Göstergebilimin inceleme alanı içerisinde görsel sanat eserleri de bulunmaktadır. Görsel sanat eserlerinin göstergeleri, doğa ve toplumu saf (katıksız) bir şekilde yansıtmaktan çok sanatçının duygu, düşünce ve görme biçimleri ile şekillenen sanatsal yaratımlarının dışavurumlarıdır. Bu konu üzerine Güney (2012) çalışmasında ‘resim ve yoğrumsal göstergeler’ ifadesiyle sanatçının giderek soyutlaşan ve özgürleşen sanatsal üretimindeki gösterge biçimlerine dikkat çekmiş; sanatsal göstergelerin, yansıtmaya işlevi olan göstergelerden (ör. vesikalık fotoğraf) oldukça farklı bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır. Güney (2012)’e göre göstergebilimsel açıdan sanat eserini çözümleme girişimi betimsel düzey, anlatısal düzey ve izleksel düzey olmak üzere üç ana süreçten meydana gelmektedir. Bu süreçlerin her birine aşamalı ve sıralı şekilde yaklaşarak sanat eserine dair göstergebilimsel çözümlemede bulunmak mümkündür. Bu aşamalara ilişkin içeriği Güney (2002) çalışmasında şu şekilde özetlemektedir:

Betimsel düzey: Bu aşamada ele alınan bütüncedeki göstergeler sizceleme durumu açısından yeni, gerçek dünyadaki karşıtlıkları ile eleştirilerek tanımlanır. Bütüncenin ilk okunuşu ile fark edilebilecek göstergebilimsel yapıların betimlendiği bu aşamada bildiri, söylemsel yanıyla ele alınır. Betimsel çözümleme, doğrudan gerçek dünyadaki nesnelere göndermede bulunarak yapıldığından en kolay aşama olduğu söylenilebilir...

Anlatımsal düzey: Betimsel düzeyde yer alan metinle ilgili anlatısal öğelerin ele alınıp incelendiği alandır. Anlatısal düzeyde, anlatımın işleyiş biçimi ortaya konulur. Eyleyenlerin şeması anlatı izlencesi bu aşamada gerçekleştirilir...

İzleksel düzey: Anlamın en derin, dolayısı ile en soyut aşamasının ortaya konduğu izleksel aşama, göstergebilimcinin en çok önem verdiği çözümleme kısmıdır. Çözümlemenin son ve en zor aşaması izleksel düzeyde gerçekleştirilir. Bir bakıma, bütüncenin derin aşamasında bulunabilecek yan anlam, çağrışımsal değer, simgeleştirme gibi soyut durumların ortaya konulması aşamasıdır. Bu aşamada, gerek betisel, gerekse anlatısal düzeyde ortaya konulan durumların, dönüşümlerin, nesnelerin, uzamların ve eyleyenlerin göstergeleri, dışında göstermek istedikleri açısından ele alınır... (s. 186-189)

Görsel sanat eserlerine dair göstergeleri göstergebilimsel yöntem ile çözümlemek, sanat eserinin sosyolojik ve kültürel olgulara dair anlatılarına odaklanmayı mümkün kılar. Bu yöntem aynı zamanda sanat eserinin alt anlatım katmanlarındaki ideolojik, siyasi, politik, dini vb. göstergelerin, sanatçı ve izleyenle olan ilişkilerini de incelenmeye olanak sağlar. Bu açıdan bakıldığında göstergebilim, “...alt anlatım ve ima edilen ideolojileri, değerleri ve kültürü okumaya yardım ederken; herhangi bir ileti veya mesaj yaratım ve kodlama sürecinde de bilinci ve doğru gösterge kullanımını sağlar” (Parsa & Olgundeniz, 2014, s. 108). Açıktır ki sanatsal söylem dilinin sunmuş olduğu olanaklar, alt anlatım unsurlarının yaratımı için uygundur ve bu yüzden sanatsal göstergeler diğer görüntüsel göstergelere kıyasla alt anlatım unsurlarını daha yoğun şekilde içermektedir. Bu durum ise göstergebilimsel çözümleme için uygun bir özellik olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Sanatçının dış gerçeklik (doğa ve toplum) ile ilişkisinin öznelliği, sanatsal yaratımın temel unsurlarındandır. Sanatçı, dış gerçeklik ve izleyici ilişkisi, varlıksal bir ilişkiye ek olarak iletişimsel bir örüntüyü de karşımıza çıkarır. Bu iletişim, anlatsal öyküleri var etmektedir. Sanat eserine yönelik göstergebilimsel çözümleme, görüntüsel dil aracılığıyla oluşturulan anlatıların üzerindeki perdeyi kaldırmaya yardımcı bir işleve sahiptir. Bu işlev, sanat eserinin sosyolojik analizi için göstergebilimsel yönteminden yararlanarak imaj analizlerinde bulunabilmeyi mümkün kılar. Bu tür bir analiz, görüntüsel göstergeleri ve onların alt anlam katmanlarındaki sosyolojik göstergeleri açıklığa çıkarır. Bu yüzden göstergebilim, sosyolojik görsel okumaya referans teşkil eden yapısal bir karaktere sahiptir.

2.8.1.6. Görsel Kültür ve Görsel Çalışmalar

1950-60'lı yıllardan itibaren görüntü teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte görsel formların üretim ve dağıtımındaki artış, kültürel alana yönelik olarak postmodern bir adlandırmayı 'görsel kültür' kavramını karşımıza çıkarmaktadır. İletişim, sosyoloji, antropoloji ve eğitim alanları başta olmak üzere akademik çalışmalarda görsel kültür konusuna çekilen dikkatler, içinde bulunduğumuz yüzyılda görsel formlarla kurulan iletişimin artışını ve önemini temsil etmektedir (Barnard, 1998; Berger, 2013; Duncum, 2001; Freedman, 2000; Mamur, 2012; Mirzoeff, 2009; Smith, 2003; Tavin, 2005; Tavin & Hausman, 2004; Yılmaz, Yılmaz & Demir Yılmaz, 2019). Yine, üniversitelerde verilen Görsel Kültür, Görsel Okuryazarlık, Medya Okuryazarlığı, Görsel Algılama, Görsel Tasarım ve Algı vb. dersler; Journal of Visual Culture, Visual Studies vb. uluslararası akademik dergiler görsel kültür konusunun gelişen öneminin göstergeleri arasında yer alır. Tüm bunlar, görsel kültür kavramına görsel form ve alımlayıcı/izleyici arasındaki ilişkilerin yapısını, yönünü ve etkisini anlamaya dayalı postmodern kültürel bir çalışma alanı olarak yaklaşımına neden olduğu söylenebilir. Ek olarak görsel kültürle ilgili olarak; kültürel bir oluşumun temsili (Barnard, 1998), iletişim içerisinde bir söylem alanı (Mirzoeff, 2009), sanat eğitiminde incelenen postmodern bir yapı (Duncum, 2001, 2002; Freedman, 2000; Tavin, 2005; Tavin & Hausman, 2004) vb. yaklaşımlardan söz etmek mümkündür.

Görsel kültür kavramı üzerine en bilindik açıklamalardan birisi Malcolm Barnard tarafından ileri sürülmüştür. Barnard (1998) çalışmasında 'görsel olan' ve 'kültürel olan' kavramları ekseninde görsel kültürü açıklamaktadır. Barnard (1998)'a göre görsel kültür, insanlar tarafından üretilmiş, görülebilen (sanat ve tasarım) her şey ile, kültüre dair olguların

bileşkesi ya da sentezidir. Bu açıklamayı, görsel kültür üzerine yapılmış en kapsamlı açıklamalardan birisi olarak değerlendirmenin mümkün olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde Duncum (2001) çalışmasında görsel kültürü tanımlarken ‘görsel’ ve ‘kültür’ terimlerine dikkat çektiği görülmektedir. Duncum (2001)’e göre ‘görsel’ terimi, görsel eserleri ifade ederken; ‘kültür’ teriminin ise, görselin üretimi, dağıtımı ve kullanılmasını belirleyen sosyal faktörlere işaret etmektedir. Yine, medya, kültür ve iletişim araştırmacısı Mirzoeff (2009) görsel kültür ile ilgili; televizyon, bilgisayar, telefon, vb. cihazlardan, sinema endüstrisinin sunduğu imajlara kadar insanları çepeçevre saran görsel formlara dikkat çektiği ve görsellerin sosyal söylemleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer şekilde Mirzoeff (2002) çalışmasında ise “...görsel kültür, kullanıcının görsel teknolojiyle bir ara yüz içinde bilgi, anlam ya da zevk aradığı görsel olaylarla ilgilidir” (s. 5) şeklinde belirtmiştir.

Görsel kültür insanlar tarafından üretilmiş ve tasarlanmış ortamın ifadesidir (Barnard, 1998; Smith, 2003). 1830’larda fotoğraf ve mercek teknolojisinin gelişimi (Krausse, 2005, s. 72), günlük yaşamda fotoğraf imgeleriyle kurduğumuz ilişkileri giderek arttırmıştır. Özellikle televizyon aracılığıyla kitleye dağıtımı gerçekleştirilen görseller formların (film, reklam, dizi, film, talk Show vb.), görsel kültür olgusunu yaratan en önemli etmenler arasında yer aldığı düşünülmektedir. Yine, internet teknolojisinin sunduğu olanaklarla fotografik ve hareketli görüntülerin günlük yaşamdaki egemenliği, görsel kültürün söz konusu yükselişini belirleyen etmenler arasındadır. İnsanların sosyal medya uygulamaları üzerinden görsel formlarla kurdukları iletişim, bu yükselişin en açık örneğidir. Görsel kültür formlarıyla kurulan iletişim ve etkileşimdeki artış, konu üzerine akademik çalışmaları da beraberinde getirmektedir. İletişim, sosyoloji ve görsel sanatlar eğitimi alanlarında yoğunluk gösteren bu akademik çalışmalar, görsel kültürün ontolojik, antropolojik, psikolojik vb. etkileri üzerine odaklanmaktadır.

Görsel çalışmalar (visual studies); görsel kültür ve kültürel çalışmalar ile ilgili olarak kimi zaman ayırd edici olabilen, kimi zaman ise yakın bir çalışma yapısını karşımıza çıkarmaktadır (Elkins, 2003, s. I). Bu çalışmada görsel çalışmalar kavramı, görsel kültürün yarattığı ortam ile ilişkili görsel üretim, izleme ve dağıtım ilişkilerini çözümleme, değerlendirme ve anlamlandırma girişimlerinin ifadesi olarak ele alınmıştır. Bu ifadeyle orantılı olarak görsel çalışmalar kavramını, görsel formların meydana getirdiği kültürü çok boyutlu şekilde inceleyen akademik çalışma alanı şeklinde tanımlamak mümkündür.

Görsellerin meydana getirdiği bu çalışma alanı, sosyoloji incelemeleriyle de sıkı ilişki içerisinde. Görsel formları alımlama davranışının sosyokültürel bir yapıya sahip olması, görsel çalışmaların sosyolojik çalışmalar ile yakın ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Elkins (2003) çalışmasında görsel çalışmaları, sosyolojik görüşlerle ilişkilendirdiği görülür. Görsel çalışmalar ile açığa çıkan argümanlar, sosyoloji alanını da ilgilendiren ilişkileri, örüntüleri ve verileri meydana getirmektedir. Pek çok görsel çalışma, sosyolojik düzlemdeki konularla (popüler kültür, cinsiyet, savaş, kimlik vb.) ilişkili problemler üzerinden yürütülmektedir. Bu nedenle Türkcan ve Coşkun (2016)'un belirttiği üzere “görsel kültür, temelde sosyoloji ve sanatın teorisi olmak üzere farklı disiplinlerden oluşan bir çalışma alanıdır” (s. 78). Görsel çalışmalar içerisinde görsel kültür çalışmaları da tıpkı görsel sosyoloji, göstergebilim, artografi gibi görsel alanına dair incelemelerin bir boyutunu oluşturmaktadır.

Görsel çalışmalar kavramını karşılayan bir diğer boyut, görsel kültür kavramı ekseninde gerçekleşen akademik makaleler, tezler ve kitaplardır. Görsel kültür konusunun günlük yaşamdaki yaygınlığı konu üzerine akademik çalışmalara da konu olmuş, görsellerin insanlar üzerindeki sosyal, psikolojik ve eğitsel etkileri bu çalışmalarla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda görsellerin içeriği ve anlatıları üzerine yapılan çalışmalarla; izleyiciye sunulan anlatılar (Berger, 2013; Çakır, 2015), görsellere bakışın (*gaze*) çeşitliliği (Duncum, 2016), görsel üretimi etkileyen teknolojik ve siyasi etmenler (Benjamin, 2015), görsellerde yer alan inanç unsurları (Morgan & Promey, 2001), görsel analiz yaklaşımları (Erişti, 2016; Howells & Negreiros, 2015; Prosser, 1998) vb. konular, etraflıca değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden yola çıkarak, görsel kültür çalışmaları üzerinden görsel formun sosyolojik boyutunu okumaya yönelik veriler elde etmenin mümkün olduğu söylenebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verileri toplama süreci, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, sanat sosyolojisinden yararlanarak “Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama” adlı bir eğitim modülünün tasarlanması, tasarlanan modülün öğrenme-öğretme sürecinde uygulanması ve uygulanabilirliğinin incelenmesi süreçlerini kendi doğal ortamı içerisinde incelemeye olanak tanıyan nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Araştırmada eylem araştırması deseninden yararlanılmasının temel nedeni, eylem araştırmasının süreç, uygulama ve sosyal etkileşime dayalı bir yaklaşımı olanaklı kılmasıdır. Eylem araştırması öğretmenlerin eğitim ortamlarının incelenmesi, geliştirmesi ve değiştirmesi üzerinde popüler bir araştırma yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır (Cohen, Manion & Morrison, 2011, s. 344). Eylem araştırması bazı kaynaklarda öğretmen araştırması ya da workshop (atölye) çalışması gibi isimlerle de ifade edildiği görülmektedir. Genel anlamda:

Eylem araştırması, bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, eğitim uzmanı veya diğer tür kuruluşlarda çalışan mühendis, yönetici, planlamacı, insan kaynakları uzmanı gibi bizzat uygulamanın içinde olan bir uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da halihazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 295)

Eylem araştırması süreç ve uygulamaya dayalı bir araştırma deseni özelliği göstermektedir (Johnson, 2019; Yıldırım & Şimşek, 2011). Johnson (2019)’e göre “eylem araştırmasının

amacı, bireyin öğretim uygulamalarını geliştirmek veya bir okulun işlevini arttırmaktır” (s. 26). Eylem araştırması, katılımcıların sosyal etkileşim ve işbirliklerine dayalı olarak belirli sorunların çözümüne yönelik iş birliğine dayalı (kolektif) bir araştırma özelliği göstermektedir (Luna & Berg, 2017, s. 137). Bu yüzden eylem araştırmasının yapısı, öğrenme-öğretme sürecini incelemeye olanak tanımaktadır (Costello, 2011). Eğitim araştırmaları içerisinde eylem araştırmasına sıklıkla yer verildiği görülmektedir (Creswell, 2005; Gall, Gall & Borg, 2007; Cohen, Manion & Morrison, 2011). Johnson (2019) çalışmasında eylem araştırmasının yapısıyla ilgili on anahtar özellik üzerinde durmaktadır. Bu özellikler ana hatlarıyla şu şekildedir:

- 1- *Eylem araştırması sistematiktir.*
- 2- *Bir yanıtla başlamazsınız.*
- 3- *Bir eylem araştırmasının kesin veya etkili olması için karmaşık veya ayrıntılı olması gerekmez.*
- 4- *Veri toplamaya başlanmadan önce araştırmanızı yeterince planlamalısınız.*
- 5- *Eylem araştırması projeleri çeşitli uzunluktadır.*
- 6- *Gözlemler düzenli olmalı fakat uzun olmak zorunda değildir.*
- 7- *Eylem araştırma projeleri basit ve resmi olmayandan, ayrıntılı ve resmi olana kadar bir aralıkta yer alır.*
- 8- *Eylem araştırması bazen kurama gömüktür.*
- 9- *Eylem araştırması nicel araştırma değildir.*
- 10- *Sayısal eylem araştırması projelerinin bulguları sınırlıdır.* (Johnson, 2019, s. 20-22)

Literatürde eylem araştırmasının farklı sınıflandırmaları/türleri bulunmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalarla ilgili, Lune ve Berg (2017) çalışmasında teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması, uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı eylem araştırması ve özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması şeklinde üç türe; Mills (2011) çalışmasında, uygulamalı eylem araştırması ve katılımcı eylem araştırması şeklinde iki türe; Hendricks (2009) çalışmasında, işbirlikçi eylem araştırması, sınıf içi eylem araştırması ve katılımcı eylem araştırması şeklinde üç tür üzerine dikkat çektiği görülmektedir. Eylem araştırması türleri incelendiğinde, söz konusu türlerin birbirleriyle yakın ilişkileri ve farklılıkları görülmektedir. Eylem araştırması türlerini kısaca açıklamak gerekirse, Hendricks (2009) çalışmasında işbirlikçi eylem araştırmasını, çok sayıda araştırmacının problemi incelemek için birlikte çalıştıkları bir eylem araştırması türü olarak; sınıf içi eylem araştırmasını, öğretmen tarafından sınıf içi uygulamayı geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen ve yine öğretmen tarafından öğrencilerden veri toplama süreçlerini içeren bir eylem araştırması türü olarak; katılımcı eylem araştırmasını ise sosyal bir yönelim içerisinde özgürleşmeye ve dönüşüme olanak tanıyan bir eylem araştırması türü olarak nitelendirmektedir. Eylem araştırması türleri içerisinden genel olarak bu araştırma, teori ve uygulamayı bütünleştirmeye yönelik olarak katılımcıları eleştirel ve özgür olmaya teşvik

etmesi açısından Lune ve Berg (2017)'in sınıflandırması içerisinde yer alan 'özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması'; araştırmacının katılımcı araştırmacı konumunda eylem sürecinin içerisinde bulunması ve işbirlikçi yapıya sahip olması nedeniyle Mills (2011)'in sınıflandırması içerisinde yer alan 'katılımcı eylem araştırması [KEA]' özellikleri göstermektedir. Tüm bu yaklaşımlarla ilişkili olarak araştırmada, katılımcı araştırmacı (KA) ve gönüllü katılımcılar (öğrenciler) tarafından modülün öğrenme-öğretme süreci gerçekleştirilmiş, öğrenme-öğretme sürecine ilişkin KA tarafından çok yönlü veriler toplanmış (video, ses kaydı, gözlem, öğrenci günlükleri vb.), süreç sonunda modül içeriğinin öğrencilere yansımaları değerlendirilmiş ve uygulamaya ilişkin öğrenci görüşleri başta olmak üzere elde edilen veriler üzerinden modül hakkında değerlendirmelere ulaşılmıştır.

2.1.1. Eylem Araştırması Süreci

Eylem araştırması problem çözme odaklı, döngüsel bir yapıda ve süreklilik gösteren bir süreçtir (Johnson, 2019; Lune ve Berg, 2017; Mills, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2011). Eylem araştırmasına problem belirlemeyle başlanır ve ardından problemin tanımlanması, probleme yönelik literatür taraması gerçekleştirme, eylem planı geliştirme, eylem planını uygulanma, izlenme, değerlendirme ve araştırmacının başlangıcında belirlenen probleme geri dönülmesi şeklinde döngüsel bir sürecin gerçekleştiği görülmektedir (Mills, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2011). Konuyla ilgili Norton (2009) çalışmasında, eylem araştırması sürecine yönelik özel bir formülün bulunmadığına; sürecin, araştırmacının kendi öğrenme/öğretme yaklaşımı ve aşına olduğu araştırma metodolojileriyle ilişki bir özellik gösterdiğine dikkat çekmiştir. Ek olarak, Norton (2009) çalışmasında eylem araştırması döngüsünü gözlemleme, planlama, eyleme geçirme ve yansıtma şeklinde 4 boyutta ele aldığı görülür. Söz konusu boyutları şu şekilde açıklamaktadır (Norton, 2009, s. 69):

1. Bir şeyin olması gerektiği gibi olmadığını ve/veya iyileştirilebileceğini gözlemleyin veya fark edin (gözlem);
2. Uygulamanızdaki bir şeyi değiştirmeyi içeren bir eylem planı tasarlayın (plan);
3. Değişikliği gerçekleştirmek (eylem);
4. Değişikliğinizi nasıl bir etki yarattığını görün (yansıt).

Norton (2009)'la benzer şekilde Fraenkel & Wallen (2009) çalışmasında "eylem araştırması dört temel aşamadan oluşur: (1) araştırma problemini veya soruyu tanımlama, (2) soruları

cevaplamak için gerekli bilgileri elde etme, (3) toplanan bilgileri analiz etme ve yorumlama ve (4) bir eylem planı geliştirme” (s. 592) şeklinde belirtmiştir. Yine, Mills (2011) çalışmasında öğretmenlerin kendi çalışmalarını incelemeleri üzerine dört aşamalı diyalektik eylem araştırması döngüsüne ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve; ‘bir odak alanı belirleme’, ‘veri toplama’, ‘verilerin analizi ve yorumlanması’ ve ‘bir eylem planı geliştirmek’ şeklinde döngüsel yapıya aşamalardan oluşmaktadır (Mills, 2011). Söz konusu eylem araştırması döngüsüne yönelik Mills (2011) çalışmasında, öğretmen-araştırmacının öncelikle bir odak alanı belirleyerek ardından, belirlenen odak alanı tanımlama, keşif yapma, literatür tarama, bir eylem planı hazırlama, nitel/nicel çok sayıda veri toplama aracıyla veri toplama, geçerlilik, güvenirlik ve etik ilkelere uygunluk gibi süreçlere dikkat çekmiştir. Tüm bu yaklaşımlardan yararlanarak bu çalışmanın eylem araştırması süreci şu şekilde gerçekleşmiştir:

Şekil 5. Eylem araştırması süreci.

2.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırma yönteminde ve eylem araştırması deseninde yürütülen bu araştırmanın çalışma grubunu belirlemede nitel araştırma örneklem türlerinden amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemine başvurulmasının nedeni, amaçlı örneklemin araştırma sorularını derinlemesine incelemeye olanak tanımasıdır. Bu durum üzerine Yıldırım ve Şimşek (2011) çalışmasında “...amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur” (s. 107) şeklinde belirtmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örneklemesinden yararlanılmıştır. “[Tipik durum örneklemesinde] amaç, ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında fikir sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik hakkında yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir” (Patton’dan aktaran Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 110). Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubunu, demografik özellik ve akademik başarı açısından ortalama durumları temsil eden Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda 3. sınıfta öğrenim gören ve Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersini alan toplam 19 öğrenci içerisinde gönüllük esasına dayalı olarak tipik durum örneklemesiyle seçilen 9 öğrenci (Ö) ve ders yürütücüsü katılımcı araştırmacı (KA) oluşturmaktadır.

Tablo 1

Çalışma Grubunun Özellikleri

Değişken		n	%
Cinsiyet	Kız	7	77,77
	Erkek	2	22,22
Yaş Ortalaması	22	9	100
Sanat Sosyolojisi Ön Bilgi Durumu	Ön Bilgiye Sahip	0	0
	Kısıtlı Bilgiye Sahip	3	33,33
	Ön Bilgiye Sahip Değil	6	66,66
Anasanat	Resim	9	100
Sınıf Düzeyi	3. Sınıf	9	100

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırma, Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün tasarlanması, uygulanması ve uygulanabilirliğinin incelenmesi gibi bir takım eylem araştırması süreçlerini içermektedir. Bu süreçlerle ilgili olarak araştırmada farklı veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; literatür taraması, doküman incelemesi, görüşme formu, gözlem formu, sosyolojik görsel okuma soru formu, sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu, araştırma günlüğü (kayıt defteri), ürünler: öğrencilerin ürünleri veya performansları (sanatsal çalışmalar ve sanatsal anlatı etkinlik yaprağı) ve kişisel bilgi formu şeklinde belirlenmiştir. Veri toplama araçlarıyla ilgili bilgiler şu şekildedir:

2.3.1. Literatür Taraması

Bu araştırmada, literatür taraması yazılı dokümanlardan veri elde etmek için kullanılan bir veri toplama tekniği olarak ele alınmıştır. “Literatür taraması, araştırılan konuda diğer düşünür, araştırmacı ve uygulayıcıların ürettikleri bilgilerin bulunması, değerlendirilmesi ve sentezlenmesi ile mevcut durumun öğrenilmesi için yürütülen sistemli bir süreçtir” (Booth, Papaionnou ve Sutton’dan aktaran Karasar, 2017, s. 94). Karasar (2017)’ın belirttiği üzere “her araştırmada “literatür taraması” adı altında yapılan işlemin bir belgesel tarama olduğu düşünülürse bunun yaygın olarak kullanılan bir veri toplama tekniği olduğu kolayca anlaşılabilir” (s. 230). Araştırma kapsamında literatür taraması, belgesel tarama türleri içerisinde genel tarama türü olarak ele alınmış ve bir veri toplama tekniği olarak değerlendirilmiştir.

2.3.2. Doküman İncelemesi

Doküman incelemesi nitel araştırmalarda en çok başvurulan veri toplama tekniklerinden birisidir. Doküman incelemesi ilk etapta yazılı kaynakların incelenmesi olarak algılanmasına rağmen resim, fotoğraf, grafik, video, film gibi görsel materyallerin araştırmaya dâhil edilmesi ve incelenmesi anlamına da gelmektedir (Buran, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırmada resim başta olmak üzere fotoğraf, film, video, reklam imgeleri vb. görsel formlar üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliği gerçekleştirilmiştir. Söz konusu etkinlikler öğrenme-öğretme sürecinde görsel dokümanları çözümleme özelliği göstermektedir. Ayrıca

araştırmanın öğrenme-öğretme süreci sonunda öğrencilerin ürettikleri sanatsal çalışmalar üzerinden de veri toplama girişinde bulunulmuştur. Bu nedenle, araştırmanın hem uygulama hem de uygulama sonrası süreçlerinde doküman incelemesinden yararlanılmıştır.

2.3.3. Görüşme Formu

Araştırmada, çalışma grubunun görüşlerini elde etmek amacıyla görüşme formu kullanılmıştır. Bilindiği üzere görüşmeler ya da mülakatlar, bireylerin bakış açılarını elde etmek amacıyla kullanılmaktadır (Patton, 2014, s. 341). Araştırmada, görüşme (mülakat) türleri içinden yarı yapılandırılmış görüşme yaklaşımından yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yaklaşımı araştırmacıya, görüşme esnasında mevcut sorulara ek olarak planlanmış sorular sorma ve soruların sırasını değiştirme gibi imkânlar sunmaktadır (Robson, 2015, s. 347). Araştırma kapsamında KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen görüşmelerde de, görüşmelerin akışına göre soru sıralarında değişiklikler yapılmış, planlanmış sorularla (alternatif sorular) görüşmenin devam ettirilmesi sağlanmıştır.

Araştırmada görüşmeler, modülün öğrenme-öğretme süreci sonunda katılımcı araştırmacı ve öğrenciler arasında birebir şekilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeleri gerçekleştirebilmek için KA ve öğrenci arasında uygun bir tarih ve saat belirlenmiştir. Görüşme tarihi ve saatinde KA ve öğrenci buluşması birebir şekilde senkron (eş zamanlı) çevrimiçi konferans ortamında gerçekleşmiştir. Görüşmede veri kaybı yaşamamak için öğrencilerin (gönüllü katılımcı) izniyle KA tarafından görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşme kayıtlarına ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 2

Görüşme Süreleri

Öğrenci Kodları	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9
Görüşme Süresi	00:30:18 dk.	00:30:35 dk.	00:31:44 dk.	00:31:34 dk.	00:32:22 dk.	00:32:59 dk.	00:39:50 dk.	00:28:07 dk.	00:37:53 dk.
Toplam Görüşme Süresi	04:55:22 saat								
Ortalama Görüşme Süresi	00:32:49 dk.								

Araştırmada görüşme formunun hazırlanması; görüşmenin amacıyla ilgili sorular hazırlama, hazırlanan sorulara yönelik uzman görüşü alma, uzman dönütleri doğrultusunda soruları

düzenleme, ön/pilot uygulama yoluyla soruları test etme ve görüşme formuna son şekli verme şeklinde bir takım süreçleri içermiştir. Bu süreç, görüşmenin amacıyla ilgili soru hazırlamayla başlanmıştır. Soruların hazırlanmasında, Yıldım ve Şimşek (2011) çalışmasında görüşme formunun hazırlanmasına yönelik dikkat çektiği temel ilkeler ve kurallar göz önünde bulundurulmuştur. Bu ilkeleri Yıldım ve Şimşek (2011) çalışmasında şu başlıklar altında ifade etmiştir:

1. Kolay anlaşılabilir sorular yazma;
2. Odak (spesifik) sorular hazırlama;
3. Açık uçlu sorular sorma;
4. Yönlendirmekten kaçınma;
5. Çok boyutlu soru sormaktan kaçınma;
6. Alternatif soru ve sondalar hazırlama;
7. Farklı türden sorular yazma;
8. Soruları mantılı bir biçimde düzenleme;
9. Soruları geliştirme. (s. 128-138)

Araştırmada görüşme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Yukarıda yer alan ilkeler doğrultusunda görüşme formunu hazırlama sürecine öncelikle kolay anlaşılır, açık uçlu, odak, yönlendirici olmayan ve farklı türden soru hazırlamayla başlanmıştır. Bu sürecin sonunda 18 sorudan oluşan bir soru havuzuna ulaşılmıştır. Soru havuzu içerisinde odak ve farklı türden soruları belirlemek amacıyla uzman görüşleri alınmıştır. İlk aşamada 6 uzmanın (2 sanat eğitimi, 2 eğitim bilimi, 1 ölçme ve değerlendirme, 1 psikolojik danışmanlık ve rehberlik) görüşleriyle 18 soru içerisinde 6 adet sorunun çıkartılmasına karar verilmiştir. Görüşme sorularına yönelik ikinci incelemenin ardından 1 soru daha çıkarılarak toplam 11 soru üzerine mutabık kalınmıştır. Araştırmanın ön/pilot uygulaması sürecinde 4. sınıfta öğrenim gören 8 görsel sanatlar öğretmen adayıyla görüşme/mülakat gerçekleştirilmiş; gerçekleştirilen görüşme sonucunda, 1 sorunun işlevsiz olduğu tespit edilmiş ve bu sorunun görüşme formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Tüm bu süreçlerin ardından görüşme formuna; 10 soru, 4 alternatif soru ve 28 sonda ifadesinden oluşacak şekilde son şekil verilmiştir.

2.3.4. Gözlem Formu

Araştırmada kullanılan bir diğer veri toplama aracı gözlem formudur. Gözlem formu araştırmanın uygulama sürecinde gerçekleşen kayda değer öğrenci davranışlarını ve ilişkilerini kaydetmeye olanak tanıyan bir veri toplama aracıdır. Araştırmada yarı yapılandırılmış gözlem formundan yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan gözlem formu, yapılandırma yaklaşımı açısından informel bir özellik göstermektedir. Robson (2015)

çalışmasında “informel yaklaşımlar daha az yapılandırılmış ve gözlemciye hangi bilgiyi elde edeceği ve nasıl kaydedeceği konusunda önemli ölçüde özgürlük sunar” (s. 395) şeklinde belirtmektedir. Araştırmada gözlemler katılımcı araştırmacı (KA) tarafından kayda geçirilmiştir. Gözlem formu araştırmada ağırlıklı olarak, modülün sanatsal uygulama sürecinde öğrenci davranışlarını kaydetmek amacıyla kullanılmıştır. Modülün sanatsal uygulama süreci 4 saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmesi nedeniyle bu süreç video kayıt altına alınamamıştır. Bu noktada gözlem formu araştırmacıya, sanatsal uygulama sürecinde öne çıkan öğrenci davranışlarını kaydetme (not alma) fırsatı sunmuştur. Öğrenme-öğretme sürecine yönelik katılımcı araştırmacı tarafından tutulan gözlemler bir dış gözlemcinin (DG) (ders sorumlusu) teyidinde sunularak olası yanlılığın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yine, gözlem formu aracılığıyla modülün teorik saat süreci içerisinde kayda geçirilen (not alınan) gözlemlerde, teorik sürece yönelik video kayıtlarla ilişkili olarak DG’nin teyidinde sunulmuştur. Ayrıca, modülün teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin veriler, süreç içerisinde tutulan video kayıtlar üzerinden elde edilmiştir. Modülün teorik saat öğrenme-öğretme sürecine yönelik video kayıt bilgileri şu şekildedir:

Tablo 3

SGOSU Eğitim Modülünün Teorik Saat Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Video Kayıt Süreleri

	Üniteler								
	Ünite I	Ünite II	Ünite III	Ünite IV	Ünite V	Ünite VI	Ünite VII	Ünite VIII	Ünite IX
I. Oturum	00:48:23 dk.	01:15:23 sa.	01:03:28 sa.	01:00:39 sa.	01:04:30 sa.	00:34:39 dk.	00:35:10 dk.	00:38:30 dk.	00:32:17 dk.
II. Oturum	00:37:00 dk.	-	00:38:58 dk.	-	-	00:26:49 dk.	00:38:08 dk.	00:38:53 dk.	00:39:35 dk.
Toplam Süre	01:25:23 sa.	01:15:23 sa.	01:42:26 sa.	01:00:39 sa.	01:04:30 sa.	01:01:28 sa.	01:13:18 sa.	01:17:23 sa.	01:11:52 sa.
Genel Toplam Süre	10:10:54 sa.								

Araştırmada gözlem formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Gözlem formunun hazırlanmasında modülün öğrenme-öğretme sürecine yönelik olarak 3 adet gözlem boyutu dikkate alınmıştır. Bu boyutlar: *Ders başlangıcında öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler, dersin teorik sürecinde öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler ve dersin sanatsal uygulama sürecinde öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler* şeklindedir. *Ders başlangıcında öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler* boyutu altında: *Derse devam durumu, derse hazırlıklı gelme durumu/ödev yapılma durumu, bir önceki ders içeriğinin hatırlanma durumu ve diğer* şeklinde gözlemlere; *dersin teorik sürecinde öğrenci*

davranışlarına yönelik gözlemler boyutu altında: Konuya katılım durumu, konuya ilgisi, konuya yaklaşımı, fikir belirtme (tez ileri sürme), fikirsel sorgulamalar, önceki öğrenilenlerin hatırlanma durumu, teori ile uygulama arasında ilişki kurma durumu ve diğer şeklinde gözlemlere; dersin sanatsal uygulama sürecinde öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler boyutu altında ise: Uygulamaya ilgi durumu, uygulamaya dönük fikirsel sorgulamalar, sanatsal uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar ve diğer şeklinde gözlemlere yer verilmiştir. Gözlem formunun hazırlanma sürecinde gözlem boyutlarıyla ilgili 3 uzmanın (2 sanat eğitimi uzmanı, 1 ölçme ve değerlendirme uzmanı) görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşleri sonrasında gözlem formuna son şekil verilmiştir.

2.3.5. Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu

Sosyolojik görsel okuma soru formu, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modülden edindikleri kazanımlarla ilgili sosyolojik görsel okuma farkındalıklarını yoklamak amacıyla kullanılan bir veri toplama aracıdır. Sosyolojik görsel okuma soru formu araştırmacı tarafından modülün kazanımları, içeriği ve görsel okuma etkinlikleriyle ilişkili olarak hazırlanmıştır. Bu nedenle farkındalık yoklayıcı bu soru formunun, SGOSU eğitim modülüyle sınırlı bir yapısı vardır. Soru formu KA tarafından öğrencilere (çalışma grubu) modülün öğrenme-öğretme süreci başında ve sonunda uygulanmıştır. Elde edilen veriler üzerinden modülün öğrencilerin (çalışma grubu) sosyolojik görsel okuma farkındalıklarına etkileri üzerine istatistiki yorumlar yapılmıştır.

Sosyolojik görsel okuma soru formunu hazırlama sürecine, modül ünite içeriğiyle ilgili sosyolojik görsel okuma kazanımlarını belirleme çalışmasıyla başlanmıştır. Ardından, modül belirtke tablosundan yararlanarak sosyolojik görsel okuma kazanımlarını yoklayıcı nitelikli görsel formlar (sanat eserleri ve dijital görsel kültür formları) belirlenmiş; belirlenen görsel formlara yönelik 5 seçenekli maddelerden oluşan sorular hazırlanmıştır. Soru formunun 18 sorudan oluşan ilk hali 3 uzmanın (2 sanat eğitimi uzmanı, 1 ölçme ve değerlendirme uzmanı) görüşüne sunulmuştur. İlk uzman görüşleri sonrasında 2 sorunun anlaşılır olmadığı tespit edilerek soru formundan çıkarılmıştır. 16 soruya indirgenen soru formu ikinci bir uzman görüşüne sunulmuştur. İkinci uzman görüşünde, soru formunun sosyoloji terminolojisi, amacı ve kapsamıyla ilgili görüşlere başvurulmuştur. Bu kapsamda 3 uzmandan (1 sosyoloji, 1 sanat eğitimi, 1 ölçme ve değerlendirme) görüş alınmıştır. İkinci uzman görüşlerinin ardından soru formundan 1 sorunun daha çıkarılmasına karar verilmiş;

soru formuna 15 sorudan oluşan son hal verilmiştir. Araştırmanın ön/pilot uygulama sürecinde soru formu, 4. sınıfta öğrenim gören 8 görsel sanatlar öğretmen adayına uygulanmıştır. Ön/pilot uygulama sonrasında anlaşılmayan, işlevsiz ve açık olamayan maddeler belirlenerek soru formundan çıkarılmış; soru formu üzerine revize çalışması gerçekleştirilmiştir. Son olarak görünüş geçerliliği kapsamında 2 uzmanın (1 eğitim bilimi uzmanı, 1 psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanı) görüşüne başvurularak soru formuna son şekil verilmiştir.

2.3.6. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu

Çepni (2011)'nin belirttiği üzere “rubrikler öğrencileri değerlendirmek için kullanılan işlemleri belgeler” (s. 261). Bu çalışmada SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin (çalışma grubu) süreç sonunda ürettikleri sanatsal çalışmaları değerlendirmek için dereceli puanlama anahtarından (rubrik) yararlanılmıştır. Araştırmada, dereceli puanlama anahtarı türlerinden analitik rubrik kullanılmıştır. Analitik rubrikle ilgili Çepni (2011) çalışmasında “bu ölçekler, çalışmanın ya da ürünün farklı boyutlarına farklı notlar vermek amacıyla oluşturulur. Puanlar hem toplam puanı hem de kategoriler veya kriterlerin ortalamasını bulmak için toplanabilir. Analitik rubriklerde ürün veya sürecin ayrılmış yönleri bireysel olarak derecelendirilmektedir” (s. 262) şeklinde belirtmektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu*, SGOSU eğitim modülünün amaç ve hedefleriyle ilgili olarak 3 boyut altında (*konu/anlatım, estetik nitelik, üslup/tarz*) yer alan 20 adet gözlemsel nitelikli kriterlerden oluşmaktadır. *Konu/anlatım* boyutu altında sanatsal çalışmaların sosyolojik anlatımlarına yönelik 11 kriter; *estetik nitelik* boyutu altında çalışmalarda gözlemlenen sanatsal kaygı, teknik başarı, özgünlük vb. 4 kriter; *üslup/tarz* boyutu altında ise sanat kuramları temelinde oluşturulmuş 5 kriter bulunmaktadır. Rubrikte yer alan toplam 20 kriterler, gözlemsel nitelikli ifadelerden oluşmaktadır. Kriterlere yönelik gözlemler *evet, kısmen* ve *hayır* şeklinde 3 düzeyde puanlanmaktadır. *Sanatsal çalışma uzman değerlendirme formunun*, SGOSU eğitim modülüyle sınırlı bir yapısı bulunmaktadır.

Modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin (n=9), öğretim süreci sonunda ürettikleri dörder adet sanatsal çalışma (toplam 36 sanatsal çalışma) *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu* aracılığıyla 3 alan uzmanının (U1, U2, U3) değerlendirmesine sunulmuştur. 3 alan uzmanı, rubrikteki *konu/anlatım, estetik nitelik* ve

üslup/tarz boyutları altında yer alan kriterler üzerinden gözlemlerini 3 düzeyde (*evet, kısmen, hayır*) belirtmişlerdir. Sanatsal çalışmalara yönelik rubrik üzerinden elde edilen veriler araştırma bulgularına, *konu/anlatım, estetik nitelik, üslup/tarz* boyutları altında puanlayıcılar arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurularak yansıtılmıştır.

SGOSU eğitim modülü sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Rubrik geliştirme sürecine modülün sanatsal uygulama basamağıyla ilgili kazanımları belirleme çalışmasıyla başlanmıştır. Modül belirtke tablosundan yararlanılarak kazanımlarla ilgili gözlemsel nitelikli kriterler/maddeler oluşturulmuş; oluşturulan kriterlere yönelik boyutlar belirlenmiştir. Rubrikin ilk hali 3 alan uzmanın (sanat eğitimi) görüşlerine sunulurken, rubrik kriterlerinin ilgili boyutları ölçüp ölçmediği konusunda görüş alınmıştır. İlk alan uzmanı görüşlerinin ardından rubrikteki bazı boyutlara bağlı kriterler üzerine düzenlemeler yapılmış; düzenleme sonrası rubrik yeniden uzman görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri için rubrik 1 ölçme ve değerlendirme, 1 eğitim bilimi ve 1 sosyoloji uzmanına sunulmuştur. Uzmanlardan rubrikin sosyoloji terminolojisi ve ölçme-değerlendirme açısından uygunluğuna ilişkin görüşler alınmıştır. Son olarak görünüş geçerliliği kapsamında 3 uzmanın (1 sanat eğitimi uzmanı, 1 eğitim bilimleri uzmanı, 1 psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanı) görüşüne başvurulurken *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formuna* son şekil verilmiştir.

2.3.7. Araştırma Günlüğü (Öğrenci Günlüğü)

Araştırma günlüğü ya da kayıt defteri eylem araştırmalarında sık kullanılan bir veri toplama aracıdır. Johnson (2019)'ın belirttiği üzere “araştırma günlüğü araştırmanızın tüm bölümleriyle ilişkili gözlemlerinizi ve düşüncelerinizi kaydetmek için kullandığınız bir defterdir” (s. 81). Araştırma günlüğü, katılımcıların eylem sürecine ilişkin hatırladıkları deneyimleri kaydettikleri bir veri toplama aracıdır. Araştırma günlüklerinde “gözlemler, analizler, şekiller, taslaklar, alıntılar, öğrenci yorumları, sınav sonuçları, düşünceler veya hatta duygular ve izlenimler gibi çok çeşitli verilere yer vermeyi seçebilirsiniz” (Johnson, 2019, s. 81). Bu araştırma kapsamında araştırma günlüğü ‘*öğrenci günlüğü*’ şeklinde adlandırılmış ve modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin söz konusu sürece yönelik görüşlerini, değerlendirmelerini ve duygularını almak amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada öğrenci günlükleri her dersin gerçekleştirildiği günün akşamı öğrenciler tarafından doldurularak mail yoluyla KA’ya ulaştırılmıştır. Araştırmada öğrenci

günlüklerinden elde edilen verilerden, diğer veri toplama araçlarından elde edilen verileri çeşitleme (triangulation) amacıyla yararlanılmıştır.

2.3.8. Ürünler: Öğrencilerin Sanatsal Çalışmaları ve Sanatsal Anlatı Etkinlik Yaprağı

Eylem araştırmalarında öğrenci çalışmaları bir tür veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Johnson, 2019, s. 97). Bu çalışma kapsamında da SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinde üretilen öğrenci çalışmaları bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada öğrenci çalışmalarının bir veri kaynağı olarak değerlendirilmesindeki amaç, öğrenci çalışmalarının sunmuş olduğu zengin verileri ortaya çıkarılmak ve çalışmaların eğitim modülünün teorik boyutuyla ilişkilerini değerlendirmektir. Bu nedenle araştırma kapsamında öğrencilerin sanatsal çalışmaları (resim, video, enstelasyon vs.) ve sanatsal çalışmalara yönelik olarak hazırladıkları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* metinleri üzerinden teori ve uygulama ilişkisine yönelik verilere ulaşılmıştır.

Sanatsal anlatı etkinlik yaprağı, modülün öğrenme-öğretme sürecinde KA tarafından öğrencilere verilen bir kuramsal ödev özelliği göstermektedir. Araştırmada *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*yla ilgili olarak öğrencilerden, üçüncü tekil şahıs dili kullanarak sanatsal anlayışlarını sergi katalog yazısı özelliği gösterecek şekilde ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin oluşturdukları metinler içerik analizi yoluyla çözümlenerek modül içeriğinden edinilen kazanımların öğrencilerin sanat anlayışlarına ve çalışmalara ne tür yansımalarının bulunduğu konusunda verilere ulaşılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmasının uygulama sürecine katılım gösteren öğrencilerin (gönüllü katılımcı) kişisel özellikleri hakkında bilgi elde etmek amacıyla kullanılacak bir veri toplama aracıdır. Bu veri toplama aracıyla öğrencilerin yaş, cinsiyet, anasanaat atölye tercihleri, sanat sosyolojisi ön bilgi durumu vb. demografik özelliklerine yönelik verilere ulaşılmıştır. Araştırmada kişisel bilgi formu kullanılmasındaki amaç çalışma grubu içerisindeki bireylerin demografik özelliklerini tanımadır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Bu araştırma, Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün tasarlanması, uygulanması ve uygulanabilirliğinin incelenmesi gibi bir takım eylem araştırması süreçlerini ve araştırmaya yönelik düzenlemelerini içermektedir. Bu nedenle bu bölümde, eylem araştırması sürecinde (bkz. *Şekil 5*) gerçekleşen aşamalarla ilgili bilgilere yer verilmektedir. Araştırmanın veri toplama sürecine yönelik bilgiler şu şekildedir:

2.4.1. Modülü Tasarlamaya Duyulan İhtiyacın Belirlenmesi

Eylem araştırması özelliği gösteren bu araştırmanın veri toplama sürecine problem belirlemeyle başlanmıştır. Problem belirleme basamağında araştırmacı, Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programı içerisinde alan bilgisi konusunda sanat sosyolojisi alanına yönelik bir takım eksiklikler gözlemlemiştir. Söz konusu eksiklikler arasında: Sanat sosyolojisi alanında uzmanlaşma girişimlerinin azlığı, görsel sanatlar öğretmeni yetiştirmede sanat sosyolojisi konu alan bilgisine yeterli önemin verilmemesi, ilgili program bazında sanat sosyolojisi konusunda zorunlu bir ders içeriğinin bulunmaması, sanat sosyolojisi konusunda teori ve uygulama ilişkisinin göz ardı edilmesi vb. etmenler bulunmaktadır. Bu etmenlere ilişkin gözlemlerden yola çıkarak araştırmada, görsel sanatlar eğitimine yönelik sanat sosyolojisi alan bilgisi temelinde teori ve uygulamayı içeren bir modül tasarlanmasına karar verilmiştir. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama şeklinde adlandırılan modül ile görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat eserleri, dijital görsel kültür formları ve sanatsal çalışmalarına yönelik sosyolojik eleştirel bir bakış açısı kazanımı yönünde farkındalık geliştirilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu bağlamda kazanılacak farkındalıkların, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat sosyolojik imgelem düzeylerini geliştireceği; görsel formları sosyolojik açıdan okumalarına yardımcı olacağı; sosyal gerçekliklerin sanatsal üretim, dağıtım ve kabulünü nasıl şekillendirdiği konusunda bilgi sahibi olmalarını; kendi sanatsal çalışmalarının sosyolojik boyutlarını keşfetme fırsatı sunacağı gibi yansımalarının bulunacağı düşünülmüştür. Araştırmacı tarafından belirlenen problemlerin ardından sanat sosyolojisi konusuna yönelik olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması sonucunda sanat sosyolojisi kapsamında ünite konuları, içerikleri ve görsel okuma etkinliklerine karar verilmiştir. Literatür taraması yoluyla hazırlanan araştırmanın kuramsal çerçeve bölümü aynı zamanda modül içeriğini şekillendiren teorik bilgilerden oluşmaktadır. Araştırmanın ön/pilot uygulama sürecinde

literatür taramasıyla belirlenen ünite konuları, içerikleri ve görsel okuma etkinlikleri; araştırmacı tarafından ders sorumlusu rehberliğinde yürütülen Anasanat Atölye VI (Resim VI) dersinde gerçekleştirilen saha gözlemleriyle desteklenmiştir.

2.4.2. Pilot Modülün Geliştirilmesi ve Saha Gözlemleri

Araştırma probleminin belirlenmesi ve literatür taraması yoluyla şekillendirilen pilot modül, araştırmacının 2017-2018 eğitim-öğretim bahar yarıyılında Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda ders sorumlusu rehberliğinde yürüttüğü Anasanat Atölye VI (Resim VI) dersinde gerçekleştirilen saha gözlemleriyle çağdaş ve ihtiyaca dönük bir yapıya kavuşturulmuştur. Araştırmacının saha gözlemlerinde: Görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanatsal çalışmalarının kavramsal alt yapısını zenginleştirecek ders içi etkinliklere yer verilmesi gerektiği; sanat-toplum etkileşimi konusunda sınıf içi karşılıklı etkileşime dayalı tartışma etkinliklerine ihtiyaç hissedildiği; eleştirel sosyoloji, görsel sosyoloji ve görsel kültür çalışmaları temelinde sosyolojik görsel okuma yönünde farkındalık kazandırıcı etkinliklere zaman ayrılması gerekliliği; sanatsal gelişimi destekleyen ve sanatsal sorgulamalara fırsat sunan demokratik, özgür ve rahat bir öğretim ortamı ihtiyacı vb. ihtiyaçlarla karşılaşmıştır. Bu ihtiyaçları karşılayacak şekilde SGUSU eğitim modülünün teorik ve uygulamaya dayalı içeriğinde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yine, modülün öğretim sürecinde yararlanılarak öğretim strateji, yöntem ve teknikler belirlenmiş; öğretim ortamı sınıf içi karşılıklı etkileşime olanak tanıyacak şekilde sıcak ve samimi bir yapıda düzenlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca bu aşamada, 4. sınıfta öğrenim gören ve Anasanat Atölye VI (Resim VI) dersini alan 7 görsel sanatlar öğretmen adayından -gönüllülük esasına dayalı olarak- literatür taraması sonucu şekillendirilen modüle ilişkin içerik, amaç, hedef, öğretim yöntemi, etkinlikler vb. konularda görüş ve öneriler alınmıştır. Araştırmacının problem durumuyla ilgili saha gözlemlerinden hareketle, belirlenen kriterler doğrultusunda modülün asıl uygulama için bir eylem planı (öğrenme-öğretme süreci planı) oluşturulmuştur.

2.4.3. Eylem Planını Uygulama ve Asıl Modülün Geliştirilmesi

Araştırmada eylem planını uygulama aşamasına, araştırmacının modüle ilişkin saha gözlemleri sonrasında eylem planı ve ölçme araçları üzerinde gerçekleştirdiği düzenlemelerin ardından geçiş yapılmıştır. Eylem planının uygulaması, 2019-2020 eğitim

öğretim yılı bahar döneminde Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersi kapsamında 9 öğrenci ve KA'nın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Eylem planı, 14 haftalık akademik takvim içerisinde 20 Şubat 2020 - 28 Nisan 2020 tarihleri arasında 9 haftalık öğretim süreci içerisinde gerçekleştirilmiştir. Modülün öğrenme-öğretme sürecinin ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle, son 5 haftası ise araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretimle gerçekleştirilmiştir. Eylem araştırması sürecinde tasarlanan SGOSU eğitim modülüyle ilgili bilgiler şu şekildedir:

2.4.3.1. Modüle Yönelik Genel Tanımlama

Araştırmada tasarlanan SGOSU eğitim modülü, sanat sosyolojisi kapsamında sosyolojik görsel okuma etkinliklerini ve sanatsal uygulama çalışmalarını içeren pedagojik etkinlik setlerinden oluşturulmuş ünite öğretim etkinliklerinin genel bir adlandırmasıdır. SGOSU eğitim modülü ve bu genel adlandırma içerisinde yer alan modüler öğretim birimleri (üniteler) modüler programlama esasına dayalı olarak tasarlanmıştır. Bu anlamda modüler programlama “öğrenme-öğretme etkinliklerinin kendi - kendine öğrenme olanağı sağlayacak tarzda, kendi içinde bütünlüğü olan ve bir birini işlevsel olarak tamamlayacak biçimde bağımsız öğrenme elemanları şeklinde düzenlenmesidir” (Alkan, 1989, s. 15). Aynı zamanda “modüler öğretim programları öğretim ortamlarına esnekliği getirmiştir. Bireyselleşme, ihtiyaçlara dönüklük, yaparak yaşayarak öğrenme, bireyin performanslarının ölçülmesi gibi özellikler en çok göze çarpan niteliklerdir” (Taşpınar, 2018, s. 81). Anasanat Atölye (Resim) dersinde gerçekleştirilen modülün uygulamasıyla, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat eserleri, dijital görsel kültür formları ve sanatsal çalışmalarına yönelik yaklaşımlarında sanat sosyolojik bir farkındalık geliştirmeleri amaçlanmıştır. Anasanat Atölye IV (Resim IV) dersinin 2 saatlik teorik sürecinde sanat sosyolojisiyle ilgili bilgiler çerçevesinde sosyolojik görsel okuma ve tartışma etkinlikleri gerçekleştirilmiş; söz konusu teorik süreç çerçevesinde sınıf içi karşılıklı etkileşime dayalı olarak görsel sanatlar öğretmen adaylarının görsel formların sanat sosyolojik yapılarına ilişkin farkındalık kazanmaları ya da hali hazırda var olan farkındalıklarını keşfetmelerine rehberlik yapılmıştır. Dersin 4 saatlik uygulama sürecinde ise görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanatsal çalışmalarını sanat sosyolojisi temelinde sorgulamalarına ve sanatsal becerilerini geliştirmelerine destek olacak şekilde özgür bir süreçte sanatsal uygulamalar gerçekleştirmelerine olanak

sağlanmaktadır. Sanatsal uygulama sürecinde ise öğrencilerin, teorik süreç deneyimlerinden yola çıkarak herhangi bir kısıtlama ya da sınırlamaya tabii tutulmadan (konu, üslup, teknik vb.) kendi belirledikleri sanatsal anlatım yöntemi, teknik ve içerikte çalışmalarını özgürce gerçekleştirme ve sanatsal kimliklerini keşfetmelerine olmak sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda SGOSU eğitim modülü, teori ve uygulama ilişkisine dayalı modül parçalarını oluşturan ünitelerin öğrenme-öğretme etkinlikleri özelliği göstermektedir. Modülün amacı, hedefi ve kapsamıyla ilgili bilgiler şu şekildedir:

2.4.3.1.1. Modülün Amacı ve Hedefleri

SGOSU eğitim modülünün temel amacı, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat sosyolojisiyle ilgili bilgi düzeylerini arttırmak, görsel sanat eserleri ve dijital görsel kültür formlarını (fotoğraf, film, video, reklam, animasyon, bilgisayar oyunları vb.) sosyolojik açıdan okuyabilmelerine yardımcı olmak ve sanatsal çalışmalarının kuramsal alt yapısında sosyolojik anlatılardan yararlanmalarını ya da sanatsal çalışmalarında hali hazırda var olan sosyolojik anlatıları keşfetmeleri konusunda gerekli olan farkındalıkların kazandırılmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda tasarlanan modül ile görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanatın üretimi, dağıtımı ve kabulüne ilişkin sanat sosyolojik bakış açılarının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2.4.3.1.2. Modülün Kapsamı

SGOSU eğitim modülünün kapsamı, postmodern dönemde sanat-toplum etkileşiminde öne çıkan sosyokültürel teoriler, kavramlar ve olgularla ilgilidir. 1950-60'lı yıllardan günümüze günlük yaşamda etkileri hissedilen kültür endüstrisi, popüler kültür, tüketim kültürü, görsel kültür, küreselleşme vb. toplumsal olguların sanatçı, eser ve izleyici/tüketici üzerinde yarattığı etkiler, bu modülde sınıf içi tartışma etkinliklerinin temel konusu olmuştur. Bu konular dışında, sanat sosyolojisinin tarihsel sürecine görsel okumalar yoluyla ışık tutmak, sanatın bireysel ve toplumsal üretimini açıklamak, sanat eserlerini sosyolojik perspektiften yorumlamak, tüketim nesnelerine yönelik görsel anlatıların sanatsal anlatılarla ilişkilerini değerlendirmek, çözümlemek vb. öğretim etkinlikleri, modülün genel kapsamını destekleyen unsurlardandır. Modül kapsamı çerçevesinde, görsel sanat eserlerinin ve dijital görsel kültür formlarının toplumsal etmenlerle ilişkilerine öğrenme-öğretme sürecinde

sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle ışık tutulmaya çalışılmış; sanatsal uygulamalar üzerine sanat sosyolojik sorgulamalar gerçekleştirilmiştir.

2.4.3.2. Modül İçeriğinin Belirlenmesi

Modül içeriğinin tasarlanması, eylem araştırması sürecinde yürütülen bir takım öğretim materyali geliştirme işlemleri ve çalışmalarına karşılık gelmektedir. Bu sürece öncelikle, modülü tasarlamaya duyulan problemin belirlenmesiyle başlanmıştır. Ardından, literatür taraması yoluyla modülün teorik çerçevesi belirlenmiş; saha gözlemleri (ön/pilot uygulama) aracılığıyla modül içeriğine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Sanat sosyolojisi kapsamında teori ve uygulama ilişkisinin öğretim sürecinde nasıl bütünleştirilmesi gerektiği üzerine ön çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu ön çalışmalar: Modül ünite konu başlıklarının belirlenmesi; öğretim sürecinde yararlanılacak öğretim strateji, yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi; teorik içeriğe uygun sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriklerinin (görsel örneklerin) belirlenmesi; sanatsal uygulama sürecinin nasıl yürütüleceğine karar verilmesi; ve son olarak, modül içeriğiyle ilgili belirtke tablosunun oluşturulması şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmada, pilot modülün geliştirilmesi ve asıl modülün geliştirilmesi aşamalarında 6 uzmanın (3 sanat eğitimi uzmanı, 2 program geliştirme uzmanı, 1 sosyolog) görüşüne başvurulmuştur. Modüle ilişkin uzman görüşleri; modül içeriği, ünite içerikleri, kazanımlar, öğretim strateji, yöntem ve teknikler, sosyolojik görsel okuma etkinlikleri, kitap önerileri, değerlendirme yöntemleri ve belirtke tablosu üzerine gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri ve önerilere dayalı olarak modül içeriğine ilişkin gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri sonrasında modüle nihai şekli verilmiştir.

2.4.3.2.1. Modülün Genel İçeriği

Eylem araştırma sürecinde tasarlanan SGOSU modülünün genel içeriği şu şekildedir:

Tablo 4

SGOSU Eğitim Modülünün Genel İçeriği

Başlıklar	İçerik																																																
Modül Adı	Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama																																																
Kazanımlar	• Sanat sosyolojisinin konu alanını bilir. • Görsel formların (sanat eserleri ve diğer görsel kültür formları) sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. • Sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerle sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini destekler. • Görsel formları (sanat eserleri ve diğer görsel kültür formları) sosyolojik açıdan analiz eder. • Sosyolojik olgu ve olaylarla sanatsal uygulama arasında ilişki kurar. • Sosyolojik olgu ve olaylar üzerine özgün sanatsal çalışmalar tasarlar. • Görsel kültür formları üzerinden sanatsal nitelikte seçimler yapar.																																																
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	Stratejiler: Yöntem ve Teknikler: • Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi • Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Düz Anlatım Yöntemi • Soru-Cevap Yöntemi • Tartışma Yöntemi • Büyük Grup Tartışma Tekniği • Beyin Fırtınası Öğretim Tekniği																																																
Modül İçeriği (Üniteler)	<table><tr><th>Haftalar</th><th>Teorik Saat Etkinliği</th><th>Uygulama Saati Etkinliği</th></tr><tr><td>1. Hafta</td><td>Sanat Sosyolojisine Giriş</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>2. Hafta</td><td>Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>3. Hafta</td><td>Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>4. Hafta</td><td>Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>5. Hafta</td><td>Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>6. Hafta</td><td>Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>7. Hafta</td><td>Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>8. Hafta</td><td>Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>9. Hafta</td><td>Vize Sınavı</td><td>-</td></tr><tr><td>10. Hafta</td><td>Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>11. Hafta</td><td>-</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>12. Hafta</td><td>-</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>13. Hafta</td><td>-</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>14. Hafta</td><td>-</td><td>Sanatsal Uygulama</td></tr><tr><td>15. Hafta</td><td>Final Sınavları</td><td>-</td></tr></table>	Haftalar	Teorik Saat Etkinliği	Uygulama Saati Etkinliği	1. Hafta	Sanat Sosyolojisine Giriş	Sanatsal Uygulama	2. Hafta	Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği	Sanatsal Uygulama	3. Hafta	Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri	Sanatsal Uygulama	4. Hafta	Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği	Sanatsal Uygulama	5. Hafta	Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi	Sanatsal Uygulama	6. Hafta	Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi	Sanatsal Uygulama	7. Hafta	Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler	Sanatsal Uygulama	8. Hafta	Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış	Sanatsal Uygulama	9. Hafta	Vize Sınavı	-	10. Hafta	Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce	Sanatsal Uygulama	11. Hafta	-	Sanatsal Uygulama	12. Hafta	-	Sanatsal Uygulama	13. Hafta	-	Sanatsal Uygulama	14. Hafta	-	Sanatsal Uygulama	15. Hafta	Final Sınavları	-
Haftalar	Teorik Saat Etkinliği	Uygulama Saati Etkinliği																																															
1. Hafta	Sanat Sosyolojisine Giriş	Sanatsal Uygulama																																															
2. Hafta	Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği	Sanatsal Uygulama																																															
3. Hafta	Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri	Sanatsal Uygulama																																															
4. Hafta	Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği	Sanatsal Uygulama																																															
5. Hafta	Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi	Sanatsal Uygulama																																															
6. Hafta	Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi	Sanatsal Uygulama																																															
7. Hafta	Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler	Sanatsal Uygulama																																															
8. Hafta	Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış	Sanatsal Uygulama																																															
9. Hafta	Vize Sınavı	-																																															
10. Hafta	Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce	Sanatsal Uygulama																																															
11. Hafta	-	Sanatsal Uygulama																																															
12. Hafta	-	Sanatsal Uygulama																																															
13. Hafta	-	Sanatsal Uygulama																																															
14. Hafta	-	Sanatsal Uygulama																																															
15. Hafta	Final Sınavları	-																																															
Öğrenme Çıktıları	• Sanat sosyolojisinin konu alanını tanımlar. • Sanat eserini sosyolojik açıdan eleştirebilir. • Sanat dışı görsel kültür formlarını sosyolojik açıdan eleştirebilir. • Sanat nesnesi ile tüketim nesnesi arasındaki farkları belirleyebilir. • Sanatın toplumsal üretimi, dağıtımı ve alınılmasını yorumlar. • Sanatsal uygulamada sosyolojik düşünsel sorgulamalarda bulunur. • Sosyolojik olgu ve olaylardan yararlanarak sanatsal uygulamaların düşünsel alt yapısını destekler.																																																
Değerlendirme	• Süreç değerlendirmesi (Yarı Yapılandırılmış Gözlem ve Görüşme Formu). • Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu. • Ürün değerlendirmesi. (Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu ve Sanatsal Analatı Etkinlik Yaprağı)																																																

Tabloda X’de görüldüğü üzere SGOSU modülü, 9 haftalık sanat sosyolojisi temelinde belirlenmiş ünitelerden ve 13 haftalık sanatsal uygulama sürecinden oluşmaktadır. Modülde üniteler, sanat sosyolojisine yönelik bilişsel düzeyde birtakım kazanımların gerçekleşmesine yardımcı olacak şekilde basitten karmaşığa doğru sıralanan bir dizgede tasarlanmıştır. İlk iki haftanın teorik saat etkinlikleri, *Sanat Sosyolojisine Giriş* ve *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*, sanat sosyolojisine giriş düzeyinde kavramlar, terimler ve konu alanlarına yönelik temel düzeyde bilgileri içermektedir. Ağırlıklı düz anlatım yönteminden yararlanılan ilk ünite (*Sanat Sosyolojisine Giriş*), daha sonraki haftalarda gerçekleştirilecek sosyolojik görsel okuma çalışmaları için giriş özelliği göstermektedir. Modülün 2. haftasından itibaren öğrenme-öğretme süreçlerinde ağırlıklı olarak soru-cevap ve tartışma yöntemlerinden yararlanılmış, sınıf içi karşılıklı etkileşime öncelik verilmiştir. Bu açıdan modülün öğrenme-öğretme sürecinde, eleştirel düşünmeyi destekleyen öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanıldığı ifade edilebilir. Toplam 9 haftalık öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelen teorik saat etkinlikleri, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat sosyolojik imgelemlerini geliştirmeye yardımcı görsel okuma etkinlikleriyle desteklenmiştir.

Tablo 4’de görüldüğü üzere modülün genel içeriğiyle ilgili olarak 7 adet kazanım cümlesi bulunmaktadır. Ayrıca bu kazanım cümleleri, ünite içeriklerinde yer alan alt boyutlu kazanımların genel yapısını temsil eder özelliktedir. Modül kapsamında söz konusu kapsayıcı nitelikli kazanım ifadelerine ek olarak ünite içeriği ve etkinlikleriyle ilgili alt boyutlu kazanım ifadelerinden de söz etmek mümkündür. Yine, Tablo 4’de görüldüğü üzere modül içeriği ve kazanım cümleleriyle ilgili 7 adet öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Bu öğrenme çıktıları, modül hedeflerini yansıtan ifadeler olarak değerlendirmek mümkündür. Tablonun son bölümünde ise *değerlendirme* başlığı altında modülde kullanılan veri toplama araçlarına; *yarı-yapılandırılmış gözlem ve görüşme formlarına*, *sosyolojik görsel okuma soru formuna* ve ürün değerlendirmelerinde kullanılan *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu* ve *sanatsal anlatı etkinlik yaprağına* yer verilmiştir.

2.4.3.2.2. Modül İçeriğine Yönelik Belirtke Tablosu

SGOSU eğitim modülüne ilişkin belirtke tablosu şu şekildedir:

Konular	Hedef/Dav.		Kavrama			Uygulama		Analiz			Sentez	Değerlendirme			Toplam
	Sanat sosyolojisi tanımlar.	Sanat sosyolojisinin konu alanını bilir.	Sanatın toplumsal süreçlerle ilişkilerini açıklar/yorumlar.	Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar.	Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar.	Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerden yararlanır.	Sanatsal uygulamaların, kitsch ve meta estetik özelliklerinden anndırır.	Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder.	Tüketim kültürünün görsellere yansımaları biçimlerini göstergeler üzerinden çözümler.	Görsel formların sanatsal ve sanat dışı anlatılarını sosyolojik açıdan karşılaştırır.	Sanatsal uygulamada sosyokültürel konuları irdeleyerek özgün ürün ortaya koyar.	Sanatsal çalışmalarda kültür endüstrisinin etkilerini ayırt eder.	Reklam imgelerinde tüketim kültürü anlatıları ayırt eder.	Görseller üzerine sanatsal (estetik) nitelikte seçimler yapar.	
Ünite I: Sanat Sosyolojisine Giriş	x														1
Ünite II: Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği			x												1
Ünite III: Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri			x					x							2
Ünite IV: Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği			x			x		x				x			4
Ünite V: Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi			x			x		x			x	x			5
Ünite VI: Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi			x					x							2
Ünite VII: Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler			x					x		x		x			4
Ünite VIII: Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış			x					x							2
Ünite IX: Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce			x			x		x		x		x			5
Toplam	1		8			3		7		3		4			

Şekil 6. Sosyolojik görsel okuma ve sanatsal uygulama eğitim modülü içeriğine yönelik belirtke tablosu.

Belirtke tablosu, program içeriğiyle hedef/hedef davranış ilişkilerini belirleme amacıyla oluşturulan bir çizelgedir (Demirel, 2011; Sönmez, 2015; Taşpınar, 2018). İçerik geliştirme sürecinin önemli bir parçasını oluşturan hedef-içerik çizelgesi, araştırmada geliştirilen SGOSU eğitim modülünün ünite konularıyla ilgili hedef/hedef davranış ilişkilerinin belirlenmesi konusunda önemli rolleri bulunmaktadır. *Şekil 6*'da görüldüğü üzere, sol dikey sütun üzerinde yer alan 9 ünite, üst bölümünde yatay sütunda yer alan 14 hedef/davranış ifadesiyle ilişkilendirilmiştir. Ünite ve hedef/davranış ilişkilerinin bulunduğu yerler 'x' şeklinde işaretlenmiştir. Modül üniteleri, sol sütun üzerinde basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır. Ünitelere yönelik kapsayıcı nitelikteki hedef/davranışlar ise Bloom'un bilişsel taksonomisinde yer alan bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerine göre organize edilerek tablonun üst bölümünde yatay bir düzlemde sıralanmıştır.

Belirtke tablosundan (bkz. *Şekil 6*) anlaşılabacağı üzere, genel modül içeriğinde, kavrama ve analiz düzeylerinde yoğunlaşan içerik ve hedef/davranış ilişkileri bulunmaktadır. Bunlardan 8'i kavrama düzeyinde, 7'si ise analiz düzeyinde hedef/davranışlardır. Kavrama ve analiz düzeylerinden sonra hedef-içerik ilişkileri sırasıyla değerlendirme, sentez, uygulama ve bilgi düzeylerinde yoğunluk gösterdiği anlaşılmaktadır. Modülün genel içeriğinde sadece 1 ünite, bilgi düzeyinde hedef/davranış içermektedir. Bilgi düzeyinde hedef/davranış içeren Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*, sosyoloji ve sanat sosyolojisiyle ilgili temel kavramlar, terimler, ilkeler ve konu alanlarının öğretimi üzerine tasarlanmış giriş nitelikli teorik bir içeriğe sahiptir. Yine, Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* ve Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*, tıpkı Ünite I gibi giriş niteliğinde özellikler gösteren öğretim içeriklerine sahiptir. Ünite II, ünlü sosyologlardan Howard S. Becker ve Janet Wolff'un sanatın kolektif üretimi üzerindeki görüşlerinden hareketle kavrama düzeyine karşılık gelen öğretim içeriğe sahipken (bkz. Becker, 2013; Wolff, 2000); sanat sosyolojisi ve sanat nesnelerinin sosyolojik okuması üzerine temel bilgilendirmeleri içeren Ünite III ise, hedef/davranışlar bağlamında kavrama ve analiz basamaklarıyla ilişkilerinin bulunduğu görülmektedir. Modül içeriğinde, Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* ve Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtılı ve Alınlanması* konuları ağırlıklı olarak kültür endüstrisi kavramı ekseninde tartışılan ve incelenen ünitelerdir. Tartışma yoluyla öğretim yöntemlerinden yararlanılan bu ünitelerde, sanatın 1950-60 sonrası tüketim ideolojileriyle ilişkilerine yönelik olarak sanat sosyolojik bir farkındalık geliştirilmesi ve konu üzerine katılımcı yorumlarının açılması hedeflenmiştir. Sınıf içi karşılıklı etkileşimin önem arz ettiği bu öğretim etkinliklerde; Ünite III, kavrama, uygulama,

analiz ve değerlendirme; Ünite IV ise kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde hedef/davranışlar içermektedir. Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* ve Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* başlıklı konular, sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarının toplumsal düzlemde üretimi, dolaşımı ve kabulüyle ilgili farkındalık geliştirme üzerine odaklanmaktadır. Görsel kültür kavramıyla ilgili olan bu konulara sanat sosyolojik açıdan yaklaşılmıştır. Bu üniteler, görsel formların doğasını sosyolojik bir bakışla çözümlemeye olanak tanımaktadır. Hedef/davranış açısından Ünite VI, kavrama ve analiz; Ünite VII ise kavrama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde öğretim içeriklerine sahip olduğu görülmektedir. Son olarak Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* ve Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* başlıklı içerikler özetle, sanat sosyolojik açıyla kavramsal içerikli sanatsal anlayışları ve sanat eserlerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu ünitelerin içerikleri hedef davranış ilişkileri bakımından Ünite VIII kavrama ve analiz; Ünite IX ise kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarına karşılık geldiği görülmektedir.

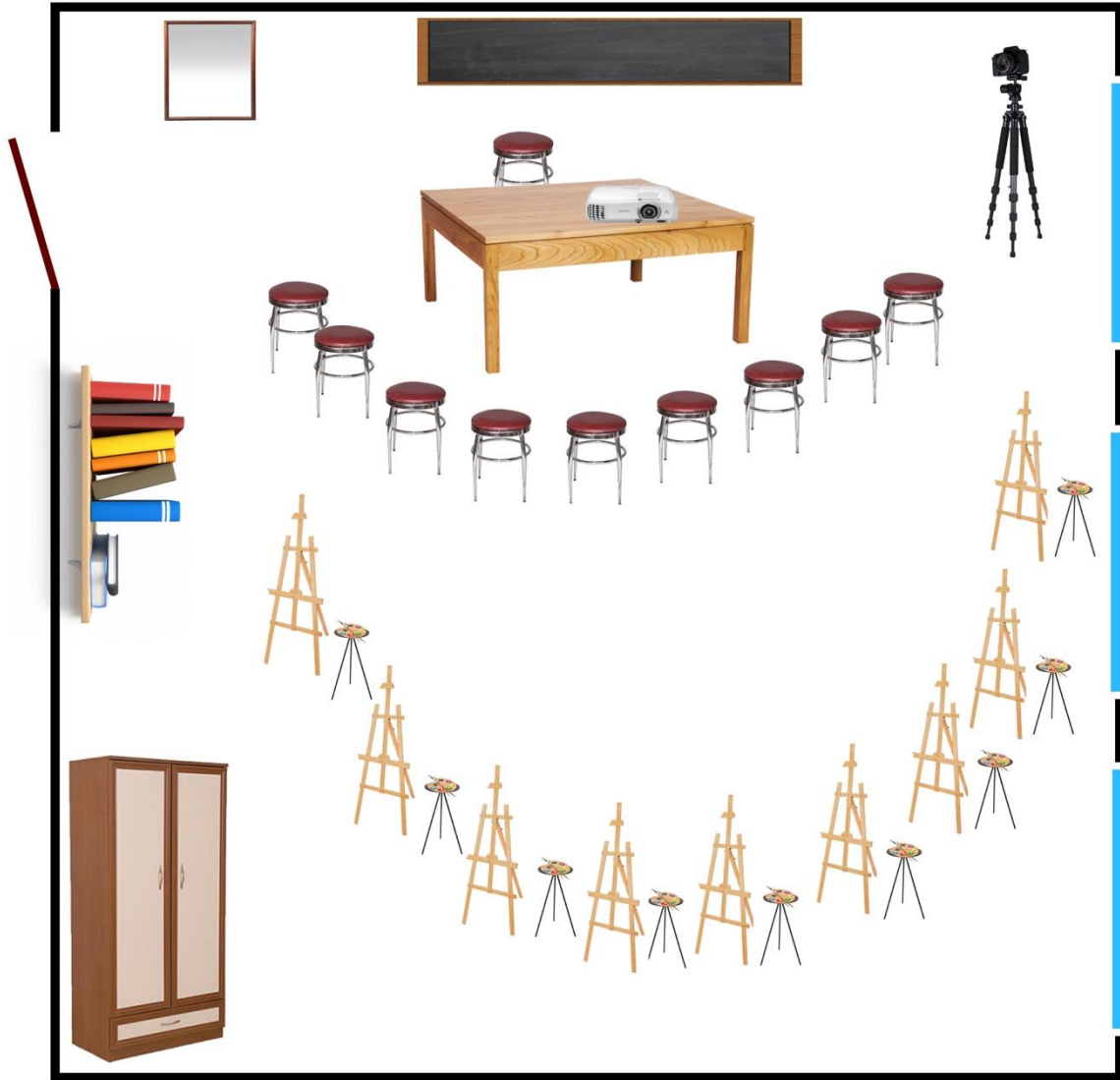
2.4.3.3. Eğitim Ortamının Düzenlenmesi ve Tanımlanması

Eylem araştırmasında uygulamaya konu olan eylem planı ve içeriğinin detaylı açıklanması kadar, eylemin gerçekleştirildiği fiziki ortamın düzenlenmesi ve tanımlanması da araştırma kapsamında önem arz eden bir konuyu karşımıza çıkarmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, araştırmanın gerçekleştirildiği öğretim ortamı detaylı şekilde tanımlanmaya çalışılacaktır. Genel hatlarıyla bu tanımlamanın içeriğini, öğretim ortamının konumu, fiziki donanımı ve öğretim sürecinde kullanım bilgileri oluşturmaktadır. Araştırmanın 9 haftalık öğrenme-öğretme sürecinin ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle, son 5 haftası ise araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretimle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın her iki sürecine yönelik öğretim ortamı bilgileri şu şekildedir:

2.4.3.3.1. Yüz Yüze Öğretim Sürecine İlişkin Eğitim Ortamı

Bu araştırma Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı bünyesinde Resim Atölye 2 dersliğinde gerçekleştirilmiştir.

Eğitim ortamı, 2014-2015 eğitim oğretim yılı ncesi Eğitim Fakültesi içerisindeki Bölümlere açık bir derslik olarak kullanılmış; bu tarihten sonra ise, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'na tahsis edilerek Anasanat Atölye (Resim) derslerinin yürütülebilmesi için bir sanat atölyesine dönüştürülmüştür. 93,60 m² alana sahip olan bu atölye, fiziki donanım açısından 1 akıllı tahta, 1 projeksiyon cihazı, 1 kamere, 9 şvale, 9 boya sehpası, 9 tabure, 1 masa, 1 sandalye, 1 kitaplık, 1 dolap ve 1 boy aynasına sahiptir. Atölyenin kuzey cephesine bakan 3 penceresi bulunmaktadır. Pencerele rin büyük ölçekli yapısı itibariyle atölye, sanatsal çalışmalar için yeterli düzeyde ışık kaynağına sahiptir. Eylem araştırmasının yürütüldüğü Resim Atölye 2 dersliğinin krokisi şu şekildedir:

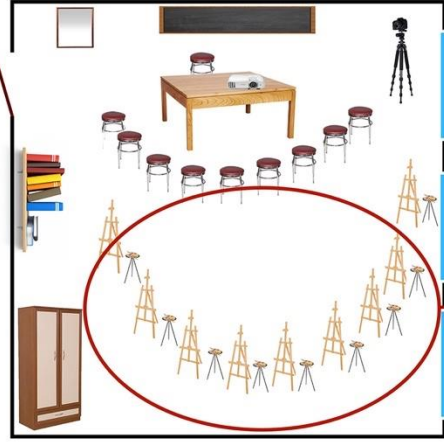

şekil 7. Eğitim ortamı.

Araştırma sürecine başlamadan önce eğitim ortamında birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. ğrenme-ğretme sürecinin verimliliği ve eylem sürecine ilişkin

gorselleri rahat izleme olanağı sunmuştur.

Şekil 9. Modülün uygulama süreci için tahsis edilen alan.

Dersliğin sanatsal uygulamalar için tahsis edilen alanı, öğrencilerin sanatsal çalışmalarını rahat ve verimli şekilde gerçekleştirilebilmelerine yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Öncelikle sanatsal çalışma ortamında ‘ışık’ önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle öğretim ortamında pencerelerden gelen ışığı en verimli şekilde kullanabilmek için şövaleler pencerelere paralel şekilde yerleştirilmiştir. Bu sayede her öğrencinin gün ışığından eşit şekilde yararlanabilmeleri sağlanmıştır. Modülün 4 saatlik uygulama süreci bu alanda gerçekleştirilmiştir. Modülün sanatsal uygulama süreci uzun bir sürece karşılık gelmesi nedeniyle, bu süreç kamera ile kayıt altına almaya uygun değildir. Bu süreçte öne çıkan öğrenci davranışları, araştırmacı tarafından gözlem formu üzerinden not alma yoluyla kayda geçirilmiştir.

2.4.3.3.2. Uzaktan Öğretim Sürecine İlişkin Eğitim Ortamı

Araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle yurt genelinde yüz yüze öğretimin sonlandırılarak uzaktan öğretime geçilmesi; araştırmanın öğrenme-öğretme sürecinin uzaktan öğretimle gerçekleştirilmesine neden olmuştur. SGOSU eğitim modülünün ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle Resim Atölye 2 dersliğinde gerçekleştirilirken, modülün son 5 haftası Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) online eğitim ortamda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uzaktan eğitim süreci, senkron (eş zamanlı) online (çevrimiçi) video konferans ve toplantılara olanak sunan Zoom programı üzerinden gerçekleştirilmiştir. SGOSU eğitim modülünün teorik saat süreci Zoom programı üzerinden karşılıklı etkileşimli olarak gerçekleştirilmiş ve ders süreçleri, programın sunduğu video kayıt olanağıyla kayıt altına alınmıştır. Modülün sanatsal

uygulama süreci ise örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde bu süreç, herhangi bir zaman ve mekân planlamasında bulunulmadan öğrencilerin bireysel olarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri kontrollü öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelmektedir. Uzaktan öğretim sürecinde, sanatsal uygulama için öğrencilerin toplu olarak katılım gösterdikleri herhangi bir eğitim ortamı tanımı bulunmamaktadır. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin eğitim ortamı ise, öğrencilerin kendilerince oluşturdukları bireysel çalışma alanlarına karşılık gelmektedir. Süreç kontrolünü sağlamak amacıyla KA ve öğrenciler arasında sanatsal uygulamalara ilişkin bireysel telefon görüşmeleri, mesajlaşma grupları ve sosyal medya uygulamaları üzerinden iletişim içerisinde bulunulmuştur. Araştırmanın hem yüz yüze öğretim hem de uzaktan eğitim süreçlerinde -uygulama sürecinin 4 saatlik zaman dilimine karşılık gelmesi nedeniyle- söz konusu sürece yönelik video kayıt tutulamamıştır. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin veriler, yüz yüze öğretimde gözlem formu ve öğrenci günlükleri aracılığıyla; uzaktan öğretim de ise iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar), gözlem formu ve öğrenci günlükleri aracılığıyla toplanmıştır.

2.4.4. Araştırmacı Rolü

Katılımcı eylem araştırması (KEA) özelliği gösteren bu araştırmanın tasarlanma, uygulanma ve uygulanabilirliğini değerlendirme süreçleri, araştırmacının bizzat araştırma sürecinin içerisinde bulunduğu eylem araştırması süreci özelliği göstermektedir. Araştırmada eylem süreçlerinin ve veri toplama süreçlerinin araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesi, araştırma süreci içerisinde araştırmacının rolü ve deneyimlerinin açılanmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle araştırmanın problem durumunun belirlenmesinde araştırmacının yüksek lisans tezinden (Yılmaz, 2016) edindiği bilgi, deneyim ve bakış açılarının konu üzerinde önemli rollerinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Araştırmacı yüksek lisans tez süreciyle birlikte sanat sosyoloji disiplini üzerine akademik çalışmalar üretmekte; güzel sanatlar ve sanat eğitimi temel alanlarında sanat sosyolojisi üzerine uzmanlaşma eğilimi içerisinde bulunmaktadır. Bu anlamda araştırmacının yüksek lisans tezine konu olan ‘kültür endüstrisi’ kavramı üzerine gerçekleştirdiği sanat sosyolojik okumaların, araştırmanın problem durumunun ve araştırma kapsamında tasarlanan SGOSU eğitim modülünün içeriğini oluşturmada temel ve öncül bir rol oynamıştır. Yine, araştırmacının görsel kültür, sosyal öğrenme, göstergebilim vb. konularda gerçekleştirdiği araştırmalarında (Yılmaz, Yılmaz, & Demir Yılmaz, 2019; Yılmaz & Yılmaz, 2019), bu araştırmanın

şekillendirilmesinde ve uygulama süreci üzerinde etkileri bulunmaktadır. Araştırmacının, sanatın özerkliği, sanatın finansallaştırılması/araçsallaştırılması, estetik sorunsalları, sanatın sonu tartışmaları, sanatçı statüsü, sanatı alımlama/izleme/okuma yapıları, sanat yönetimi vb. konulara yönelik ilgisi ve bu konular üzerine eleştirel/sorgulayıcı nitelikli yaklaşımlarının bu araştırmanın gerçekleşmesinde önemli rolleri bulunmaktadır. Yine, araştırmacının Araştırma Görevlisi olarak görev yaptığı Cumhuriyet Üniversitesi ve Aksaray Üniversite'sinde Sanat ve Estetik, Sanat Eleştirisi, Sanat Felsefesi, Anasanat Atölye (Resim) gibi alana özgü derslerin asistanlığını gerçekleştirmesi ve ders sorumlusu rehberliğinde bu gibi dersleri yürütmesi (bkz. EK 9), araştırma problemini belirleme, probleme ilişkin bir eylem planı hazırlama, eylem planına yönelik saha gözlemleri gerçekleştirme ve araştırmanın asıl uygulamasını gerçekleştirme konusunda ön deneyim sağlamıştır.

Eylem araştırması sürecinde araştırmacı, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinde çalışma grubuyla birlikte sanat-toplum ilişkilerini soğulamaya dayalı etkinliklerin gerçekleştirilmesinde ders sorumlusu rehberliğinde bir eğitimci, öğrencilere yol gösteren bir rehber, modül etkinliklerinin gerçekleştirilmesine yardımcı bir moderatör ve sosyolojik görsel okuma etkinliklerine görüşleriyle katılım gösteren bir katılımcı vb. roller üstlenerek araştırma sürecine katılım göstermiştir. Araştırma sürecinin tümüne yönelik söz konusu aktif katılım özelliklerinden bağımsız olarak, araştırmacının araştırmacı rolünün bir gereği olarak araştırmanın seyrine ya da doğasına engel teşkil edecek davranışlardan uzak durma ve bilimsel etik ilkeler doğrultusunda araştırmayı gerçekleştirme konusu üzerine titizlikle durulmuş; veri toplama sürecine yönelik söz konusu davranışlar ise dış gözlemci (ders sorumlusu) ve video kayıtlar üzerinden denetimi ve teyitleri gerçekleştirilmiştir. Modülün öğrenme-öğretme süreçleri araştırmacı ve çalışma grubunun birlikte katılımıyla sohbet tarzında ve demokratik bir eğitim ortamında gerçekleştirilmesine önem verilmiştir. Öğrenme-öğretme süreçlerinin bu özelliğiyle ilişkili olarak ders yürütücüsü konumundaki araştırmacıyı, çalışma gurubuyla aynı etkinliklere bir fiil katılmaya ve öğrencilere rehberlik etme görevlerini üstlendirmiştir. Araştırma sürecinde araştırmacının çalışma grubuyla benzer davranışları ve sürece ilişkin benzer hissiyatları deneyimlemesi, modülün öğrenciler üzerindeki etkilerine ve yansımalarına ilişkin araştırmacıya çok boyutlu/derin veriler toplamaya ve gözlemlerde bulunmaya yardımcı olmuştur. Araştırmacının araştırma süreci içerisindeki katılımcı araştırmacı statüsündeki konumu, araştırmacının araştırmaya yönelik öz inancını ve motivasyonunu korumada belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen nitel verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizleri önce elle kodlama yoluyla ardından NVivo 11 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler ise SPSS 23 paket programı kullanılarak non-parametrik testlerden Wilcoxon işaretli sıralı testiyle analiz edilmiş ve analiz sonuçları 0,05 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Araştırmada birden fazla veri toplama aracından yararlanılarak farklı boyutlarda (gözlem, görüşme, doküman incelemesi vb.) veriler toplanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizlerinde ise veri boyutları ve veri toplama araçlarının yapılarıyla ilgili olarak birden fazla veri analiz yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın bir eylem araştırması özeliği göstermesi ve ağırlıklı olarak nitel veri toplama araçlarından yararlanılması nedeniyle genel hatlarıyla araştırmada içerik analizi ve betimsel analiz yaklaşımlarından yararlanılarak veriler analiz edilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanan verilerin analizlerinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011)'in belirttiği üzere “içerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (s. 227). Bu nedenle, çalışma grubuyla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler üzerinde kodları ortaya çıkarmak, kodlarla ilgili temalara ulaşmak ve örüntüleri tespit etmek amacıyla araştırmada içerik analizi yaklaşımından yararlanmanın uygun olduğu düşünülmüştür. Çalışma grubundan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler öncelikle yazıya geçirilmiştir. Bu süreçte, görüşme verilerinin aslına sadık kalınmış; anlaşılması güç veriler üzerinde gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve anlamlı veri setlerine ulaşılmıştır. Elde edilen veri birimlerine yönelik kodlama işlemi Corbin ve Strauss (2015)'e göre gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda kodlama işlemi, hem önceden belirlenen kavramlar hem de veri setinden elde edilen yeni kavramların senteziyle gerçekleştirilmiştir. Görüşme verilerinin kodlanması sonrasında, kodlara ilişkin tema ve alt temaları belirleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Analize ilişkin 3 uzmanın (1 ölçme değerlendirme uzmanı, 1 eğitim bilimi uzmanı, 1 dil bilimi uzmanı) görüşleriyle/teyidiyle kod ve temalara yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları bulgulara aktarılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmada video kayıt, yarı yapılandırılmış gözlem formu ve öğrenci günlükleriyle toplanan verilerin analizlerinde betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımlarından

yararlanılmıştır. Betimsel analize ilişkin Yıldırım ve Şimşek (2011) çalışmasında “bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir” (s. 224) şeklinde belirtmektedir. Betimsel analiz yaklaşımının, araştırmacıya daha önceden belirlenen temalar çerçevesinde analizlerini gerçekleştirme olanağı sunması nedeniyle bu yaklaşım, araştırmanın haftalık öğrenme-öğretme sürecine ilişkin elde edilen verileri süreç özellikleri ve boyutları çerçevesinde analizini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, araştırmanın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt, gözlem formu ve öğrenci günlükleriyle elde edilen veriler araştırma bulgularına 4 boyut altında betimsel olarak yansıtılmıştır. Bu boyutlar: (A) Derse hazırlık (Dikkat çekme, Güdüleme, Hedef/Kazanımlardan haberdar etme), (B) Teorik içeriğin sunumu, (C) Sanatsal uygulama süreci, (D) Sonuç etkinlikleri şeklindedir. Söz konusu 4 boyut altında toplanan veriler, araştırma bulgularına anlamlı ve düzenli şekilde yansıtılmıştır. Ek olarak, araştırmanın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin bazı gözlemsel veriler (öğrenci ifadeleri, sınıf içi tartışma etkinlikleri, soru-cevap etkinlikleri, sosyolojik görsel okuma etkinlikleri vb.) içerik analizi yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Bu sayede öğrenci davranışları ve sözel ifadeler üzerine tema, alt tema, kod ve örüntüler/ilişkiler saptanmıştır. Araştırmanın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt, yarı yapılandırılmış gözlem formu ve öğrenci günlükleriyle toplanan verilere yönelik 3 uzman (1 ölçme değerlendirme uzmanı, 1 eğitim bilimi uzmanı, 1 dil bilimi uzmanı) görüşü/teyidi alınmıştır. Uzman görüşleriyle, analiz bilgilerinin ve analiz içeriğinin ham veriler üzerinden kontrolü gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada çalışma grubunun sosyolojik görsel okuma farkındalıklarına ilişkin veriler, farkındalık yoklayıcı *sosyolojik görsel okuma soru formu* aracılığıyla toplanmıştır. Soru formu, çalışma grubuna araştırma başlangıcında ve sonunda (tek grup ön test-son test) uygulanmıştır. Her iki uygulama asarında 98 gün bulunmaktadır. Her iki uygulamayla çalışma grubunun sosyolojik görsel okuma farkındalıklarına ilişkin elde edilen veriler, SPSS 23 paket programı kullanılarak non-parametrik testlerden Wilcoxon işaretli sıralı testle analiz edilmiştir. “Wilcoxon işaretli-sıralı testi ya da Wilcoxon eşleştirilmiş çiftler testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır” (Büyüköztürk, 2017, s. 174). Araştırmada Wilcoxon işaretli-sıralı testi kullanılmasındaki amaç, çalışma grubunu oluşturan öğrenci sayısının (n=9) az olmasıdır. Büyüköztürk (2017)’ün de belirttiği üzere “bu teknik, sosyal bilimlerde az denekli

yürütülen gruplariçi araştırmalarda sıklıkla kullanılır” (s. 174). Bu nedenle araştırma verileri (n=9) parametrik test yapmak için uygun değildir. İstatistiksel olarak $p=0,05$ olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle analiz sonuçları 0,05 anlamlılık düzeyine göre yorumlanmıştır.

Çalışma grubunun araştırma süreci sonunda ürettikleri dörder adet sanatsal çalışma (toplam 36 sanatsal çalışma) 3 alan uzmanının değerlendirmesine sunulmuştur. Değerlendirmeyi gerçekleştirecek alan uzmanlarını belirlemede; sanat eleştiri yöntemleri, estetik ve kültürel konular üzerine çalışmaları olma ölçütü aranmıştır. Bu ölçütleri karşılayan 3 alan uzmanı, birbirlerinden bağımsız olarak 36 çalışma için analitik rubrik üzerinden gözlemsel nitelikli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Sanatsal çalışmalara ilişkin rubrik kriterlerinin gözlemlenme durumu evet, kısmen, hayır şeklinde 3 düzeyde gerçekleştirilmiştir. Alan uzmanlarının gözlemsel nitelikli değerlendirmeleri, araştırma bulgularına her bir öğrenci üzerinden puanlayıcılar arası ilişkiler göz önünde bulundurularak yansıtılmıştır.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinin ardından elde edilen ham veriler üzerinde araştırma amacı ve araştırma soruları göz önünde bulundurularak yorumlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Karasar (2017)’ın belirttiği üzere “yorumlama, işlenmiş ve çözümlenmiş verilere, araştırma amaçları doğrultusunda anlam vererek bulguya dönüştürme sürecidir” (s. 301). Bu nedenle araştırmada nitel verilere yönelik yorumlama çalışması, elde edilen işlenmiş verilerle ilişkili temalar, alt temalar, kodlar ve örüntüler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen nicel veriler ise 0,05 anlamlılık düzeyi üzerinden yorumlanmıştır.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerlik ve güvenirlik, bir bilimsel araştırmanın gerçeği yansımasıyla ilgili durumları ifade etmektedir. Bu kaygı bir bilimsel araştırmanın yürütülmesinde dikkate alınması gereken en temel konulardan birisidir. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması konusunda 4 temel stratejiyle karşılaşılmaktadır. Bu stratejiler: *İnandırıcılık*, *aktarılabirlik*, *tutarlılık* ve *teyit edilebilirlik* şeklinde (Yıldırım & şimşek, 2011). Söz konusu stratejilerle ilgili olarak araştırmada geçerlik ve güvenirliğin sağlanması konusunda çeşitleme (triangulation), uzman incelemesi, katılımcı teyidi, veri toplama sürecinin ve araçlarının ayrıntılı betimlenmesi vb. yaklaşımlardan yararlanılmıştır.

Nitel araştırmada inandırıcılığı sağlama yöntemleri arasında; *uzun süreli etkileşim*, *derinlik odaklı veri toplama*, *çeşitleme*, *uzman inceleme* ve *katılımcı teyidi* bulunmaktadır (Lincoln ve Guba'dan aktaran Yıldırım & şimşek, 2011). Eylem araştırması deseninde yürütölen bu araştırma kapsamında katılımcı araştırmacı ve çalışma grubu toplam 9 haftalık öğrenme-öğretme süreci içerisinde haftalık 2 saat teorik, 4 saat uygulama olmak üzere toplam 6 saat-karşılıklı etkileşimli olarak eylem sürecini birlikte gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt sürelerinden anlaşıldığı üzere (bkz. Tablo 3), toplam 10 saat 10 dakika 54 saniyelik süre içerisinde araştırma verilerinin toplandığı görölmektedir. Araştırmanın, teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin toplam video kayıt süresi, araştırmanın inandırıcılığını arttırma konusunda uzun süreli etkileşime örnek teşkil etmektedir. Yine, yarı yapılandırılmış görüşme formuna ilişkin çalışma grubuyla (n=9) gerçekleştirilen görüşme süre ortalaması 32 dakika 49 saniye şeklinde (bkz. Tablo 2). Söz konusu görüşme süre ortalaması, uzun süreli etkileşim kapsamında araştırmanın inandırıcılığını arttıran unsurlardan birisi olarak değerlendirilebilir. İnandırıcılık konusunda bir diğer yöntem ise derinlik odaklı veri toplama (Yıldırım & şimşek, 2011). Derinlik odaklı veri toplama kapsamında, araştırma verilerine ilişkin analizler, araştırma bulgularında mümkün olduğunca birbirleriyle karşılaştırılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, alışma grubundan elde edilen verilere yönelik katılımcı teyidi gerçekleştirilmiştir. Katılımcı teyidi araştırma verilerine ilişkin yanlılığı ve yanlış anlaşılmaların önüne geçmeye yardımcı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Maxwell, 2018, s. 126). Yine, İnandırıcılık üzerindeki bir diğer yöntem çeşitlemedir (triangulation). Çeşitlemeyle ilgili Yıldırım ve şimşek (2011) alışmasında “gözlem sürecinde araştırmacının öğrendiklerini teyit etmesi ya da görüşmede ortaya çıkan bulguların dokümanlarla (yazışmalar, fotoğraflar, günlükler, vb.) desteklenmesi ya da yapılan bir doküman analizi sonuçlarının ilgili bireylerle yapılacak görüşmelerle açıklanması ve zenginleştirilmesi araştırmanın inandırıcılığını arttıran diğer önemli yöntemlerdir” (s. 267) şeklinde belirtir. Araştırmada birden fazla veri toplama aracından (görüşme formu, gözlem formu, video kayıt, öğrenci günlüğü, sosyolojik görşel okuma soru formu, sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu, sanatsal anlatı etkinlik yaprağı vb.) yararlanılarak elde edilen verilere ilişkin analizler, araştırma bulgularına birbirlerini doğrulayıcı ve destekler şekilde aktarılmıştır. Araştırma sorularının birden fazla veri toplama aracıyla elde edilen verilerle desteklenmesi, araştırmanın inandırıcılığını arttıran en önemli unsurlardan birisi olduğu düşünölmektedir. Son olarak, araştırmanın inandırıcılığını arttırmaya yönelik bir diğer çalışma, eylem araştırmasıyla ilgili bilgi sahibi

olan 3 uzmandan (1 ölçme değerlendirme uzmanı, 1 eğitim bilimi uzmanı, 1 dil bilim uzmanı) araştırmanın amacı, yöntemi, veri toplama araçları, verilerin analizi, verilerin yorumlanması vb. boyutları üzerine uzman görüşü almak olmuştur. Ölçme araçlarını hazırlama süreçlerinde de her bir ölçme aracı için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Aynı zamanda, veri toplama araçlarını hazırlama ve araştırmanın tümüne yönelik olarak (araştırmanın amacı, veri toplama süreci, veri analizi, eylem planı-içeriği vb.) alınan uzman görüşleri (tutarlılık incelemesi ve teyit incelemesi), tutarlılık ve teyit edilebilirlik stratejileri konusunda araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artıran yöntemler arasında yer aldığı ifade edilebilir.

Araştırmada, verilerinin analizlerine ilişkin güvenilirlik uyumu hesaplaması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın ham verileri üzerinden random (rastgele) %30 oranında seçilen aynı veri seti, araştırmacı ve bir uzman (eğitim bilimi uzmanı) tarafından analiz edilerek kodlama işlemine tabi tutulmuştur. Bu işlemde, aynı veri seti üzerinden kodlayıcıların benzer analiz sonuçlarına (kodlara) ulaşım sağlayacaklarına bakılmaktadır (Miles & Huberman, 1994). Kodlayıcıların güvenilirlik uyum düzeyine bakılarak güvenilirlik hesaplaması yapılmıştır. Araştırma verilerinin analizine ilişkin güvenilirlik hesaplamasında, Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülünden yararlanılmıştır. Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülü şu şekildedir:

$$\text{Kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$$

Kodlayıcılar arası uyum oranının %70 üzeri olduğu durumlar güvenilir olarak kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994). Bu kapsamda araştırmacı ve 1 uzman (eğitim bilimi uzmanı), aynı veri setleri üzerine gerçekleştirdikleri analize ilişkin güvenilirlik uyum oranları: Görüşmelere ilişkin %91, video kayıtlara ilişkin %88, gözlem formuna ilişkin güvenilirlik uyumu %94, öğrenci günlüğüne ilişkin %92, sanatsal anlatı etkinlik yapırağı %95 şeklinde hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik uyum oranına dayalı olarak araştırma verilerine ilişkin analizlerin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Lincoln ve Guba'dan aktaran Arastaman, Öztürk-Fidan ve Fidan (2018) çalışmasında nitel araştırmada genellenebilirlik yerine aktarılabirlik kavramından söz edilebileceği;

aktarılabirliğin ise, bir çalışmaya ilişkin bulguların benzer çalışma ortamlarında ne derece uygulanabilir olduğuyla ilgili bir ifade olduğuna dikkat çekilmişlerdir. Bu anlamda araştırmada, aktarılabirlik (transfer edilebilirlik) stratejisine yönelik olarak çalışma grubundan video kayıt, görüşme formu ve sanatsal anlatı etkinlik yaprağı aracılığıyla elde edilen veriler doğrudan alıntılarla bulgulara yansıtılmıştır. Ham verilere yorum katmadan doğrudan alıntılara araştırmada yer verilmesi, araştırmanın aktarılabirliğini artıran yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 270). Yine, araştırmada çalışma grubunu belirlemede amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örneklemesinden yararlanılması da araştırmanın aktarılabirliğini artıran bir özellik olarak ifade edilebilir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın temel amacı ve araştırma sorularına ilişkin elde edilen verilerin analizlerinden ulaşılan bulgulara ve bulgulara dair yorumlara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, amaca hizmet eden araştırma sorularının sırasına göre düzenlenmiştir. Bu kapsamda bu bölümde öncelikle, SGOSU eğitim modülünün haftalık ünite içerikleri ve öğrenme-öğretme sürecine yönelik elde edilen bulgulara ve yorumlara; ardından, modülün öğrenme-öğretme sürecinin görsel sanatlar öğretmen adaylarına yansımalarına ilişkin elde edilen bulgulara ve yorumlara; son olarak, görsel sanatlar öğretmen adaylarının modülün-öğrenme-öğretme sürecine yönelik görüşlerine ilişkin elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Haftalık Ünite İçerikleri ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, SGOSU eğitim modülünün ünite içerikleri ve öğrenme-öğretme sürecine yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir. SGOSU eğitim modülünün tasarlanma sürecini takiben ünite içerikleri ve bu içeriklere ilişkin uygulamalar, bu bölümde eylem sürecinin bir parçası olarak derinlemesine betimlenmiştir. Bu betimlemede öncelikle ünite içerikleri üzerinde durulmuş; akabinde ise, ünitenin uygulama sürecinden elde edilen verilerle ilgili bulgulara yer verilmiştir. Öğrenme-öğretme sürecine yönelik veriler, video kayıt dökümlerinden ve süreç içerisinde katılımcı araştırmacı (KA) tarafından tutulan gözlem formu aracılığıyla toplanmıştır. Gözlem formu aracılığıyla toplanan verilerin analizleri bu bölümde 3 (üç) kategoride okuyucuya sunulmuştur. Bunlar: *‘Ders başlangıcında öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler’*, *‘ders sürecinde öğrenci davranışlarına yönelik*

gözlemler’ ve *dersin sanatsal uygulama sürecinde öğrenci davranışlarına yönelik gözlemler*’ şeklindedir. Gözlem formu aracılığıyla tayin edilen bu kategorilere ilişkin veriler betimsel analiz yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin bazı gözlemsel veriler (öğrenci ifadeleri, sınıf içi tartışma etkinlikleri, soru-cevap etkinlikleri, sosyolojik görsel okuma etkinlikleri vb.) içerik analizi yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Bu anlamda SGOSU eğitim modülünün ünite içerikleri ve öğrenme-öğretme sürecine yönelik elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar şu şekildedir:

4.1.1. Birinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.1.1. Birinci Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün birinci hafta öğretim içeriğini *Sanat Sosyolojisine Giriş* başlıklı konu oluşturmaktadır. Birinci hafta öğretim etkinliğine karşılık gelmesi nedeniyle bu ünite, SGOSU eğitim modülüne yönelik genel bir giriş niteliğine sahiptir. Genel sosyoloji ve sanat sosyolojisiyle ilgili konu alanları, kavramlar, ilkeler ve terimler üzerine temel düzeyde bilgi edinimi ve farkındalık geliştirmeyi amaçlayan bu ünite, aynı zamanda sosyolojik görsel okuma çalışmaları için de bir giriş özelliğindedir. Ünite içeriği şu şekildedir:

Tablo 5

Ünite I İçeriği: Sanat Sosyolojisine Giriş

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Sanat Sosyolojisine Giriş 1. Hafta
Kazanımlar	- Sosyolojinin ve sanat sosyolojisinin konu alanını bilir. - Sosyolojinin temel kavramlarını açıklar. - Sanatın değişim ve dönüşümü üzerinde toplumsal öğelerin rolünü bilir.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Düz Anlatım Yöntemi - Soru-Cevap Yöntemi
	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat) Uygulama Basamağı (6 Saat) 1. Sosyolojiye Giriş Sanatsal Uygulama 1.1. Sosyolojinin Alanı 1.1.1. Sosyolojinin Tanımı ve Konusu 1.1.2. Sosyolojinin Bir Bilim Dalı Olarak Doğuşu 1.1.3. Sosyoloji Biliminin Temel Özellikleri 1.1.4. Sosyoloji Biliminin Temel Amaçları 1.2. Sosyoloji ve Temel Kavramalar 1.2.1. Toplum Nedir? 1.2.2. Toplumsal Olay ve Olgu 1.2.3. Toplumsal Yapı (Sosyal Yapı) 1.2.3.1. Fiziki Yapı 1.2.3.2. Kültürel Yapı 1.2.4. Kültür 2. Sanat Sosyolojisi 2.1. Sanat Sosyolojisinin Gelişimi 2.2. Sanat ve Toplum İlişkileri 2.3. Toplumsal Yapıda Sanat Etkinliği 2.4. Sanat Sosyolojisi ve Sanat Tarihi İlişkisi 2.4.1. Jacob Burchardt 2.4.2. Erwin Panofsky 2.4.3. Arnold Hauser 2.4.4. Hippolyte Taine 2.5. Sanatın Değişim ve Dönüşümünde Toplumsal Öğelerin Rolü 2.5.1. Teknoloji 2.5.2. Toplumsal Kurumlar 2.5.3. Ekonomik Etmenler
Ünite İçeriği	
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Arslanoğlu, İ. (2012). <i>Genel sosyoloji ders notları</i>. Ankara: Gazi. Erinç, S. M. (2009a). <i>Sanat sosyolojisine giriş</i>. Ankara: Ütopya. Giddens, A., & Sutton, P. W. (2016). <i>Sosyoloji</i> (7.ed.) (M. Şenol, Çev.). İstanbul: Kırmızı. Read, H. (1981). <i>Sanat ve toplum</i> (S. Mülâyim, Çev.). Ankara: Umrân. Tezcan, M. (2011). <i>Sanat sosyolojisi giriş</i>. Ankara: Anı. Wolff, J. (2000). <i>Sanatın toplumsal üretimi</i> (A. Demir, Çev.). İstanbul: Özne.

Tablo 5’den anlaşıldığı üzere, Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş* Bloom’un bilişsel alan taksonomisinde ‘bilgi’ düzeyine karşılık gelen 3 (üç) kazanım ifadesine sahiptir. Bunlar: ‘*Sosyolojinin ve sanat sosyolojisinin konu alanını bilir*’, ‘*sosyolojinin temel kavramlarını açıklar*’ ve ‘*sanatın değişim ve dönüşümü üzerinde toplumsal öğelerin rolünü bilir*’ şeklindedir. Bu kazanım ifadeleriyle doğru orantılı olarak ünite içeriği 2 (iki) temel başlığa, *Sosyolojiye Giriş* ve *Sanat Sosyolojisi*, sahiptir. Bu başlıklardan *Sosyolojiye Giriş*, Sosyoloji bilim alanının tanımı, tarihi, amacı ve özellikleri ile ilgili temel düzeyde bilgiler sunmaktadır. Tıpkı burada olduğu gibi *Sanat Sosyolojisi* başlığıyla da genel Sosyoloji biliminin bir alt alanı olarak sanat sosyolojisinin gelişimi, tanımı, konu alanı ve amacı üzerine giriş düzeyinde bilgiler verilmektedir. Söz konusu başlıklar ve içeriklerine ilişkin bilgiler, sunuş yoluyla öğretim stratejilerinden düz anlatım yöntemi ve soru-cevap yönteminden yararlanarak öğrenciye aktarımı sağlanmıştır. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in içeriğinin tasarlanmasında, Tablo 5’de yer alan *Kaynaklar ve Kitap Önerileri* başlığı içerisinde yer verilen yazılı dokümanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca bu yazılı dokümanların künye bilgileri, her ders süreci bitiminde ilgili konu üzerine okuma yapmak, derinlemesine araştırma yapmak ya da ilgilerini geliştirmek isteyen öğrencilerle paylaşılmıştır.

SGOSU eğitim modülünün amaç ve hedefleriyle ilgili olarak ünite bazında sanat sosyolojik teorik konular, görsel kültür formları üzerinden okuma etkinlikleri ile desteklenmekte ve birlikte yürütülmektedir. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’de sosyolojik görsel okuma etkinlikleri için giriş niteliğinde bir ünite özelliği göstermektedir. Ünite I içeriği ile ilgili olarak sosyolojik görsel okuma etkinliği farklı dönemlere ve farklı sanatsal anlayışlara sahip iki eser üzerinden yürütülmüştür. Bunlar: 15-16. yüzyıl Rönesans dönemi sanatının genel karakteristiğini yansıtan Leonardo Da Vinci’nin ‘*Mona Lisa*’ ve 20. yüzyıl Dada sanat akımının en çarpıcı örneklerinden Marcel Duchamp’ın ‘*L.H.O.O.Q.*’ eserleridir. Teknik, estetik ve anlatı açıdan birbirinden oldukça zıt özellikler gösteren bu iki eserin sanat sosyolojik özellikleri Ünite I’in öğretim sürecinde karşılaştırılarak çok boyutlu şekilde tartışılmıştır. Tüm bu durumlar ile ilgili olarak Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’e ilişkin sosyolojik görsel okuma etkinliği şu şekildedir:

Tablo 6

Ünite I Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Sanat Sosyolojisine Giriş 1. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Sosyolojik görsel okumaya giriş: Leonardo Da Vinci “ <i>Mona Lisa</i> ” ve Marcel Duchamp “ <i>L.H.O.O.Q.</i> ” eserlerinin sosyolojik analizi.

4.1.1.2. Birinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Birinci hafta öğrenme-öretme sürecine yönelik bulgular ve yorum, öğretim süreci içerisinde katılımcı araştırmacı tarafından tutulan gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur. Bu araçlarla elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere, Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in teorik saat etkinliği 2 (iki) oturumda gerçekleşmiştir. Oturumlar arasında 10 (on) dakika dinlenme molası verilmiştir. I. Oturuma yönelik tutulan video kayıt süresi 00:48:23 dakika, II. Oturuma yönelik tutulan video kayıt süresi ise 00:37:00 dakika şeklindedir. Toplam teorik saat etkinliği 1 saat 25 dakika 23 saniye sürmüştür. Dersin sanatsal uygulama süreci ise 4 saatlik bir zaman dilimini kapsamaktadır. Dersin sanatsal uygulama süreci teorik saat etkinliğine göre daha uzun bir zaman dilimine sahip olması nedeniyle bu sürece yönelik video kayıt tutulmamış; sürece ilişkin gözlemler gözlem formu aracılığıyla kayda geçirilmiştir. Birinci hafta öğretim sürecinden gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edilen verilere ilişkin bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.1.2.1. Derse Hazırlık

Derse giriş öncesini ifade eden derse hazırlık ya da öğrenciyi derse hazırlama; dikkat çekme, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumlarını içeren bir süreçtir (Güven, 2018). Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in derse hazırlık süreci, öğretim sürecine yönelik tutulan video kayıttan anlaşıldığı üzere dersin ilk 00:13:06 dakikalık zaman dilimine karşılık geldiği gözlemlenmiştir. Söz konusu süreçte, katılımcı araştırmacı (KA) tarafından öğrencilere SGOSU eğitim modülüyle ilgili bilgi, ders izlencesi ve öğretmen-öğrenci sorumlulukları hakkında genel bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca, katılımcı araştırmacı (KA), dış gözlemci (DG) ve öğrenciler (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) arasında tanışma etkinliği de bu süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Tanışma sürecinin ardından

KA, 14 haftalık bir dönemin 9 haftasına karılık gelen SGOSU eğitim modülünün eğitim-öğretim sürecine ilişkin izlenceyi gönüllü katılımcı öğrencilere (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) sunmuştur. Bu izlencede, SGOSU eğitim modülünün amacı, hedefi, öğretim yöntemleri, içeriği, öğretmen ve öğrenci sorumlulukları, derse devam ve devamsızlık, öğrenci günlükleri, öğretim materyalleri vb. konularda bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Söz konusu süreç içerisinde KA'nın öne çıkan ifadelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Bu dersimizde günümüz sanatını daha iyi anlayabilmemiz için gerekli olan sanat sosyolojik bilgiler üzerine odaklanacağız. Sanat sosyolojisiyle ilgili teorisyenler ve kuramlar üzerine çekeceğimiz dikkatler ve görsel okuma etkinlikleri ile bu ders, sizlerin konu üzerine çok boyutlu kazanımlar edinmenizi hedeflemektedir” (KA). [I. Oturum, 00:02:26]

“Bu ders kapsamında üzerinde duracağımız konuları ‘Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama’ başlığı altında toplamak istiyorum. Bu başlıkta yer alan Sosyolojik Görsel Okuma kavramı; sanat eserleri, reklamlar, videolar, enstalasyon çalışmaları vb. tüm görsel kültür formlarını içerirken bir çözümleme çalışması anlamına gelmektedir. Fakat bu karam ile ilgili ders kapsamında seçilecek görsel örneklerin, çoğunlukla sanat eserleriyle sınırlanacağını ifade etmek isterim. Bu görsel formlar üzerine yürüteceğimiz çözümleme çalışmaları ile sanat sosyolojik bakışımızı geliştirmeyi hedefliyorum. Ayrıca sanatsal uygulamalarımızla da dersten edindiklerimiz bilgilerin sanatsal çalışmalarımızda nasıl ve ne şekilde kullanabileceğimiz üzerine düşünmemiz gerekecektir. Bireysel üslubun gelişimine, derste edindiğimiz bilgilerin nasıl katkı sunabileceği sorusuna, süreç içerisinde birlikte cevap bulmaya çalışacağız” (KA). [I. Oturum, 00:03:24]

“Değerli arakadalar, her hafta ders bitiminde sizlere sunduğum öğrenci günlüklerini doldurarak bana mail olarak ulaştırmanızı istiyorum. Bu öğrenci günlüklerinde, aklınızda kaldığı kadarıyla ders sürecinde yaşanan tüm etkileşimler, öğrenme-öğretme faaliyetleri, öğrenilen bilgiler, etkileşimler vb. her türlü konuda gözlemlerinizi not edebilirsiniz. İsminden de anlaşılacağı üzere ‘günlük’, akılda kalan, sizi etkileyen olumlu ve olumsuz her türlü yaşantının paylaşılacağı bir alandır. Bu yüzden özgürce derse ilişkin bu günlükleri tutabilirsiniz. Fakat sizden bu konudaki tek isteğim, derse yönelik tuttuğunuz

günlükleri ders bitiminden en geç iki gün içerisinde bana mail olarak ulaştırmanızdır” (KA). [I. Oturum, 00:07:30]

Dikkat Çekme: Dikkat çekme, derse giriş öncesi öğrenci dikkatlerini toplamamak için yürütülen bir etkinliktir (Güven, 2018). Öğrencilerin dikkatlerini toplamak adına ders öncesi sohbetler, yapılan espriler, sorulan sorular vb. eylemler dikkat çekme kapsamında değerlendirilebilir. Ünite I *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in derse geçiş öncesinde KA tarafından öğrenci dikkatlerini toplayabilmek amacıyla öğrencilere bir soru yöneltildiği gözlemlenmektedir. Bu soru, derse geçiş öncesi dikkat çekme etkinliği olarak değerlendirilebileceği gibi öğrencilerin sosyoloji ve sanat sosyolojisine yönelik ön bilgi ve hazırbulunuşluk düzeylerini belirleme bağlamında da değerlendirilebilir. Video kayıt dökümlerine göre dersin I. Oturum 00:13:58 dakikasında KA tarafından sorulan bu soru şu şekildedir:

“Öncelikle, bu zamana kadarki eğitim-öğretim yaşantınızda sosyoloji ya da sanat sosyolojisi ile ilgili herhangi bir ders aldınız mı?” (KA). [I. Oturum, 00:11:13]

KA tarafından öğrencilere yöneltilen bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö8’in daha önceki eğitim-öğretim yaşantılarında sosyoloji ya da sanat sosyolojisi ile ilgili/ilişkili herhangi bir ders almadıkları anlaşılmaktadır. Buradan hareketle Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö8’in konu üzerine akademik geçmişinin bulunmayışı nedeniyle bu öğrencilerin ön bilgi düzeylerinin sınırlı ya da az olduğu yönünde bir yorumda bulunmak mümkündür. Dersi alan öğrenciler içerisinde sadece Ö3 ve Ö9, Sosyoloji adı altında lise öğreniminde bir ders aldıklarını ifade etmişlerdir. Fakat bu öğrencilerin de (Ö3, Ö9) sosyolojiyle ilgili lise öğreniminde aldıkları ders içeriğine ilişkin *“herhangi bir bilgi hatırlamadıkları”* (GF, Şubat 2020) yönünde gözlemde bulunulmuştur. Derse geçiş öncesi dikkat çekme bağlamında KA tarafından sorulan yukarıdaki söz konusu soruya verilen öğrenci cevaplarına ilişkin diyalog şu şekildedir:

“Yanlış hatırlamıyorsam lise ikinci sınıfta Sosyoloji diye bir ders almıştım” (Ö3). [I. Oturum, 00:11:24]

“Hangi lise?” (KA). [I. Oturum, 00:11:27]

“Anadolu Lisesi” (Ö3). [I. Oturum, 00:11:29]

“Başka arkadaşlar?” (KA). [I. Oturum, 00:11:31]

“Herhangi bir ders almadım” (Ö1,04,Ö7). [I. Oturum, 00:11:35]

“Hayır, almadım”(Ö2, Ö6). [I. Oturum, 00:11:39]

“Almadım”(Ö5, Ö8). [I. Oturum, 00:11:43]

“Ben de Anadolu lisesinde almıştım ” (Ö9). [00:11:47]

Güdüleme: Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’de güdüleme, SGOSU eğitim modülünün genel önemi ve üniteye ilişkin kazanımlar üzerine dikkat çekilmesiyle gerçekleşmiştir. Yılmaz (2010) çalışmasında “yeterince güdülenmemiş bir birey, davranışı gerçekleştirmeye hazır hale gelmemiş demektir; kişiyi eyleme geçmeye sevk edecek önemli bir neden olmadıkça, bu durum daha büyük önem arz eder” (s. 199) şeklinde belirtmiştir. Bu nedenle KA tarafından, modülden edinilecek kazanımların sanat kültürü ve sanatsal uygulamalar üzerindeki katkılarına dikkat çekilmesi güdüleme bağlamında değerlendirilebilir. Söz konusu modülden ve üniteden edinilecek kazanımların alanda başarılı olabilmenin ön koşullarından birisi olduğunun belirtilmesi yine güdülemeye katkı sağlayacak davranışlar arasında yer alır. KA’nın SGOSU eğitim modülü kapsamında öğrenilecek bilgilerin yeni, orijinal ve farklı olduklarına inandırma ve cesaretlendirme girişimleri, öğrencileri güdülemeye hizmet eden bir yaklaşımdır. Derse geçiş öncesi KA tarafından kullanılan güdüleyici ifadeler şu şekildedir:

“Eğer ki sorgulayan, yaratıcı ve özgün işler üreten bir sanatçı ya da sanat eğitimcisi olmak istiyorsanız, dersten edineceğiniz bilgiler sizlere bu konuda referans olacaktır” (KA). [I. Oturum, 00:12:15]

“Postmodern dünyayı ve sanatı anlamak istiyorsak, güncel sosyoloji kuramlarını bilmemiz gerekmektedir. İşte bu ders sizlere, sanat sosyolojik imgelemenizi geliştirerek birey, doğa, toplum ve sanata postmodern açılardan bakabilen bireyler olabilmenize yardım edecektir” (KA). [I. Oturum, 00:12:35]

“Sizlere duyduğum inanç ve güven oldukça yüksek. Dersi büyük bir ilgiyle takip edeceğinizden, fikirlerinizi özgürce ifade edeceğinizden ve derse yönelik görev ve sorumluluklarınızı aksatmayacağınızdan eminim” (KA). [I. Oturum, 00:12:37]

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in derse geçiş sürecinin hemen öncesinde öğrenciler, ünite içeriğiyle ilgili kazanımlardan haberdar edilmiştir. KA tarafından, söz konusu üniteye ilişkin Bloom’un bilişsel alan taksonomisinde ‘bilgi’ düzeyine karşılık gelen 3 (üç) kazanım ifadesine değinilmiştir. Bu kazanım ifadeleri, ‘sosyolojinin ve sanat sosyolojisinin konu alanını bilir’, ‘sosyolojinin temel kavramlarını açıklar’ ve ‘sanatın değişim ve dönüşümü üzerinde toplumsal öğelerin rolünü bilir’

şeklinde. Öğrencileri bu kazanım ifadelerinden haberdar ederek Ünite I'le ilgili ne tür bilgiler edinebilecekleri konusunda fikir sahibi olmaları sağlanmıştır. KA'nın hedef/kazanımlardan haberdar etmeyle ilgili kullandığı ifadeler şu şekildedir:

“Arakadalar, bu hafta işleyeceğimiz ünite ile ilgili olarak, genel sosyoloji ve sanat sosyolojisiyle ilgili temel düzeyinde tanımlar, kavramlar, konu alanları ve konunun tarihsel geçmişi üzerinde durarak bu konu hakkında bilgi sahibi olacağız. Ek olarak sanat sosyolojisinin konu alanı içerisine giren sanatın değişim ve dönüşümü üzerinde toplumsal öğelerin, süreçlerin ve gelişmelerin ne tür rollerinin bulunduğu hakkında fikir sahibi olacağız” (KA). [I. Oturum, 00:12:53]

4.1.1.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Teorik içeriğin sunumu, ünite içeriğiyle ilgili kazanımları sağlamak amacıyla ünite içeriğine dair bilgilerin öğrencilere en doğru öğretim strateji, yöntem ve teknik ile aktarıldığı ya da sunulduğu derse geçiş sürecini ifade etmektedir. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş* ders sürecinde, iki temel başlık üzerinden hedef/davranışlar kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu başlıklar *Sosyolojiye Giriş* ve *Sanat Sosyolojisi* şeklindedir. Bu başlıklar altında değinilen alt başlıklar ise Tablo 5’de ki gibidir. Bloom’un bilişsel alan taksonomisine göre bilgi düzeyine karşılık gelen ünite içeriği ve kazanımları, sunuş yoluyla öğretim stratejilerinden düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinden yararlanılarak öğrencilere aktarımı sağlanmıştır. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş* ders süreci, KA tarafından öğrencilere yöneltilen bir soruyla başladığı görülmektedir. Bu soru: *“Sosyoloji kelimesinden ne anlıyorsunuz?”* (KA) [I. Oturum, 00:13:06] şeklinde olmuştur. Sorulan bu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğu (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9) cevap vermeden sessiz kalmayı seçerken, sadece Ö6’nın *“toplumu ilgilendiren konular anlıyoruz”* (Ö6) [I. Oturum, 00:13:22] şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun sorulan soruya cevap vermeyişleri üzerine KA tarafından tutulan gözlem formuna *“yanlış bir şeyler söyleyeceğim korkusu”* (GF, 20 Şubat 2020) ve *“bilgi eksikliğinin farkındalığı”* (GF, 20 Şubat 2020) şeklinde belgelendirilmiştir. Ö6’nın vermiş olduğu cevabı KA açımlayarak ‘*sosyoloji*’ kelimesinin kökeni üzerine bilgiler vermiştir. *Sosyolojiye Giriş* başlığı altında Sosyoloji biliminin temel özellikleri üzerinde durulmuş, konu alanı, tarihi, amacı, tanımı vb. yönelik sunuş yoluyla öğrencilere bilgiler verilmiştir. Sosyoloji üzerine genel bir dikkat çekildikten sonra, dersin

I. oturumunun son bölümlerinde KA ve öğrenciler arasında şu şekilde bir diyalogun geliştiği görülmektedir.

“Toplumu inceleyen bir bilim dalı olan Sosyoloji üzerine siz nasıl bir tanım yaparsınız? Sosyolojinin inceleme alanı içerisinde değerlendirebileceğiniz konulara neleri örnek verirsiniz?” (KA). [I. Oturum, 00:45:05]

“Sosyoloji, toplumun ekonomik ve kültürel yapısı ile yakından ilgilenen ve bu yapıları inceleyen bir bilim dalıdır diyebiliriz bence” (Ö7). [I. Oturum, 00:45:21]

“Aslında Sosyolojiyi sınırlayan bir tanım yapmak güç olabilir. Örneğin aile içi şiddetten kadın haklarına, eğitimden teknolojiye kadar pek çok konu sosyolojinin inceleme alanı içerisinde yer alabilir” (Ö6). [I. Oturum, 00:46:10]

“Örneğin kadına şiddet konusu toplum yapısıyla da alakalı olabiliyor, toplumdaki birtakım etmenler bireyler arası şiddeti ortaya çıkarıyor olabilir ve bu konu da sosyoloji biliminin kapsamı içerisinde yer alabileceğini düşünüyorum” (Ö3). [I. Oturum, 00:47:28]

“Sosyoloji insan ve insan topluluklarını ilgilendiren sorunlar ile ilgilenir. Örneğin Kamu Personeli Seçme Sınavının Türk toplumu üzerinde çeşitli psikolojik etkilerinin bulunduğunu düşünüyorum. Ve bu durum sosyoloji aracılığıyla incelenebilir” (Ö2). [I. Oturum, 00:47:50]

Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in II. oturum başlığı *Sanat Sosyolojisi*’tir. Bu oturumda genel sosyolojinin bir alt alanı olarak sanat sosyolojisinin konu alanı ve gelişimi üzerine öğrenciler bilgilendirilmektedir. Sanat Sosyolojisi başlığı altında ele alınan alt konu başlıkları Tablo 5’de belirtilmektedir. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in II. oturumuna, I. oturumda ele alınan başlıkların kısa bir tekrarı ile başlanmıştır. Bu tekrar etkinliği, II. oturumun ilk 5 dakikası içinde gerçekleşmiştir Bu süreç içerisinde KA, Sosyoloji biliminin tanımı, konu alanı ve tarihine yönelik öğrencilere tekrar nitelikli bilgi aktarımında bulunmuştur. Ayrıca bu tekrar etkinliğiyle, II. oturumda ele alınacak olan Sanat Sosyolojisi konusunu anlamlandırmada öğrencilere ön bilgi görevi üstlenmesi amaçlanmıştır. Tıpkı I. oturum başlığı *Sosyolojiye Giriş*’te olduğu gibi II. oturuma da KA’nın öğrencilere yönelttiği bir soruyla başlanmıştır. Bu soru, *“I. oturumdaki edindiğimiz bilgilerden yola çıkarak, sanat sosyolojisinin ne anlama geldiğini nasıl yorumlarsınız?”* (KA) [II. Oturum, 00:05:13]

şeklindedir. KA'nın öğrencilere yönelttiği bu soru, I. oturumdan edinilen bilgiler doğrultusunda şu şekilde cevaplandırılmıştır:

“Bir toplumun sanata bakış açısı ya da sanatın toplumdaki yerini ifade ediyor. ...toplum ile sanatı karşılıklı olarak incelediğini ifade edebiliriz” (Ö3). [II. Oturum, 00:05:23]

“Toplum içindeki sanatsal gelişmeleri, toplumun sanat hakkında ne bildiğiyle ilgilenir” (Ö1). [II. Oturum, 00:05:36]

“Sanat sosyolojisi bence sanatın toplumu nasıl etkilediğini inceler” (Ö7). [II. Oturum, 00:05:49]

“Bence sanatçıyı ve sanatçının kültürünü inceleyen bir bilim dalıdır” (Ö4). [II. Oturum, 00:05:50]

“Toplumsal sanata nasıl yansımaları olduğunu inceler bence” (Ö5). [00:06:04]

“Nasıl ki sosyoloji insan ilişkilerini inceliyor ise sanat sosyolojisi de sanatçıların toplumla ilişkisini ve toplumun sanatçılarla ilişkisini inceler diye düşünüyorum” (Ö8). [00:06:27]

Yukarıdaki öğrenci ifadelerine bakıldığında, I. oturumda genel sosyoloji ile ilgili edinilen bilgilerden yararlanılarak sanat sosyolojisinin ne anlama geldiği konusunda Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7 ve Ö8 çıkarımlar yoluyla görüşlerini ifade ettiği görülmektedir. Kavram üzerine öğrenci ifadelerinin ardından KA, bu ifadeleri toparlayacak genel bir sanat sosyolojisi tanımı yapmakta ve konuyu derinlemesine incelemektedir. Bu sürecin ardından II. oturumun alt konu başlıklarına geçiş yapılmaktadır.

II. Oturum Sanat Sosyolojisi başlığı altında toplanan alt başlıklar üzerinden Sanat Sosyolojisi konusu derinlemesine incelenmiştir. Bu başlıklar içerisinde, *Sanat Sosyolojisi ve Sanat Tarihi İlişkisi* başlığı altında sanat sosyolojisinin gelişimine katkı sunan 4 (dört) sanat tarihçi üzerine durulmuştur. Söz konusu sanat tarihçiler; Jacob Burchardt, Erwin Panofsky, Arnold Hauser, Hippolyte Taine şeklindedir. Bu sanat tarihçilerinin sanat sosyolojisinin gelişimine yaptıkları katkılar üzerine dikkat çekilmiştir.

Sosyolog Wolff (2000)'un sanatın üretimiyle ilgili görüşlerinden yola çıkarak II. oturumda, *Sanatın Değişim ve Dönüşümünde Toplumsal Öğelerin Rolü* alt başlığı altında *Teknoloji, Toplumsal Kurumlar ve Ekonomik Etmenler* başlıkları üzerinden sanat ve toplum etkileşimi incelenmiştir. Ağırlıklı olarak soru-cevap tekniği ile yürütülen bu bölümde KA öğrencilere, *“Sanat ve toplum etkileşimi bağlamında, teknoloji sanatı nasıl etkiliyor olabilir? Bu konu*

üzerine örnek verebilir misiniz?” (KA) [II. Oturum, 00:10:09] şeklinde bir soru sormuştur. Sorulan bu soru üzerine Ö1, Ö3, Ö4, Ö7 ve Ö8’in görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Dijital sanatın gelişimi, teknolojinin sanata etkilerinden birisi olabilir” (Ö1).

[II. Oturum, 00:10:11]

“Video sanının ortaya çıkışı” (Ö4). [II. Oturum, 00:11:40]

“Hocam teknoloji pek çok sanatçıyı boya resminden uzaklaştırdı ve uzaklaştırıyor” (Ö7). [II. Oturum, 00:11:45]

“Sanatsal sergiler dijitalleşti...” (Ö3). [II. Oturum, 00:12:02]

“Bugün teknoloji, bir sanat eserini baskı yoluyla çoğaltmaya olanak sunuyor”

(Ö8). [II. Oturum, 00:12:10]

Yukarıdaki Ö1, Ö3, Ö4, Ö7 ve Ö8’in görüşlerinden anlaşıldığı üzere teknoloji, sanatın üretim tekniğini, sergileme biçimini ve çoğaltıma yöntemleri açısından etkilemektedir. Öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak ders sürecinde, teknolojik gelişmelerin sanat üzerindeki olumlu ve olumsuz etkiler öğrenciler ile birlikte tartışılmıştır. Bu tartışmalarda öne çıkan fikir birliklerinden birisi; “sanat üretiminde, yetenek faktörünün dijitalleşen sanat ile birlikte öneminin azaldığı, fakat yaratıcılık faktörünün ise dijitalleşmeyle birlikte giderek önem kazandığı” (GF, 20 Şubat 2020) şeklinde olmuştur.

II. oturum *Sanatın Değişim ve Dönüşümünde Toplumsal Öğelerin Rolü* alt başlığı altında ele alınan bir diğer başlık *Ekonomik Etmenler*dir. Öğretim tekniği açısından soru-cevap tekniğinden yararlanılan bu başlıkta KA öğrencilere “Ekonomik etmenlerin sanatı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?” (KA) [II. Oturum, 00:18:54] şeklinde bir soru yöneltilmektedir. KA tarafından sorulan bu soruya Ö7 ve Ö8 kendi deneyimlerinden yola çıkarak ekonominin sanat üzerinde malzeme temini üzerinde etkili olduğu yönünde ortak görüş belirtmişlerdir. Ö2 ve Ö5’in ifadelerinden ise sanat sosyolojik bir bakış açısıyla, ekonominin sanatsal üretim biçimini etkileyen önemli bir unsur olduğu yönünde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Sorulan bu soruya Ö2, Ö5, Ö7 ve Ö8’in görüşleri şu şekildedir:

“Ekonomi, malzeme temininde etkilidir” (Ö7). [II. Oturum, 00:19:07]

“Evet, bende malzeme konusunda etkili olduğunu düşünüyorum” (Ö8). [II. Oturum, 00:19:13]

“Ekonomik etmenler, bir sanatçıyı ticari bir kaygılar ile sanat üretmeye sevk edebilir” (Ö2). [II. Oturum, 00:19:39]

“Bir arkadaşım resme çok yetenekli olmasına rağmen ekonomik etmenlerden dolayı resim bölümünde okumayı tercih etmedi. Ekonomi resim ya da müziğe yaklaşımımızı bir şekilde etkiliyor bence” (Ö5). [II. Oturum, 00:20:01]

Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*, SGOSU eğitim modülünün giriş ünitesi olması nedeniyle bu ünitenin ders sürecinde çoğunlukla sunuş yoluyla öğretim stratejilerinden düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinden yararlanılmıştır. Söz konusu öğretim yöntemleri ile yürütülen dersin teorik saat içeriğinde öne çıkan KA ve öğrenciler arasında ders içi sözel ilişkiler, ders sürecini iletişimsel kılarak etkili bir eğitim-öğretim faaliyetine zemin hazırladığı gözlemlenmiştir. Ünite içeriğiyle ilgili konular, KA tarafından öğrencilerin anlayabileceği bir düzeye indirgenmiştir. Bu durum üzerinde ünite de kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin önemli rollerinin bulunduğu gözlemlenmiştir.

SGOSU eğitim modülü kapsamındaki ünitelerin teorik saat içerikleri, ünite içerikleriyle ilgili sanat eserleri ve diğer görsel kültür formları üzerine gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma çalışmaları üzerinden incelenmektedir. Bu nedenle, Ünite I kapsamındaki teorik içeriğin de sosyolojik görsel okuma etkinliğiyle gerçekleştirilmesi söz konusudur. Aynı zamanda Ünite I, sosyolojik görsel okuma çalışmalarına bir giriş özelliği göstermektedir. Ders sürecinde ünitenin teorik saat içeriğiyle ilgili sosyolojik görsel okuma çalışması şu şekilde gerçekleşmiştir:

Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş* II. oturum 00:22:50 dakikasında gerçekleşen sosyolojik görsel okuma etkinliği, Leonardo Da Vinci'nin '*Mona Lisa*' ve Marcel Duchamp'ın '*L.H.O.O.Q.*' eserlerinin karşılıklı okumaları üzerinden yürütülmüştür. Bu etkinlik, ünitenin teorik saat içeriğinde ele alınan genel sosyoloji ve sanat sosyolojisi konuları ile ilişkili olarak görsel sanat eserine sosyolojik bakma üzerine kurulu bir okuma ya da çözümleme çalışması özelliğindedir. Etkinliğe konu olan sanat eserlerin sanat tarihsel statüleri göz önünde bulundurularak eserlerin estetik, içerik-anlatım ve üretim tekniği bağlamlarında sanat sosyolojik özellikleri incelenmeye çalışılmıştır. Soru-cevap yöntemiyle yürütülen bu etkinlik, söz konusu sanat eserleri üzerine kısa bir sanat tarihsel ön bilgilendirme girişinin ardından KA'nın öğrencilere "*Sizce, Mona Lisa eseri üzerinden nasıl sosyolojik çıkarımlarda bulunabiliriz?*" (KA) [II. Oturum, 00:23:10] şeklinde yönelttiği bir soru ile başlanmıştır. Yöneltilen soruya Ö1, Ö3, Ö4 ve Ö7'nin şu şekilde yanıtlar verdikleri görülmektedir:

“Rönesans'ta diğer bilimsel gelişmelerde olduğu gibi perspektif konusunda da önemli bir gelişme yaşanmıştır. Leonardo'nun perspektifi başarılı bir şekilde

kullanması, esere dönemin bilimsel gelişmelerini yansıtan, içeren bir özellik kazandırmıştır” (Ö1). [II. Oturum, 00:23:15]

“Eser, Rönesans dönemi kadınlarının güzellik anlayışını yansıttığını düşünüyorum. O dönemin kadınları hakkında bilgi veriyor bizlere” (Ö7). [II. Oturum, 00:23:24]

“Rönesans döneminde ideal güzellik anlayışı içerisinde üretilen çalışmalardan en başarılılarından birisi Mona Lisa’dır. Mona Lisa’nın kusursuz yüz ölçüleri, usta boyama tekniği ve gerçekçi etkileri, dönemin sanatını zirveye taşıyan ve döneminin sanat anlayışlarını en güzel şekilde içinde barındıran bir özelliğidir. Bu yüzden bu eser, Rönesans döneminin sosyal eğilimlerine karşılık geldiğini düşünüyorum” (Ö4). [II. Oturum, 00:23:38]

“Dönemin modasını Mona Lisa’nın üzerine giydiği kıyafetlerden anlayabiliriz. Ya da Mona Lisa’nın kaşlarının ve kirpiklerinin olmayışı, saç tasarımı Rönesans dönemi kadınlarının görünüşleri ve günlük yaşamları hakkında bizlere çeşitli ipuçları verebilir. O dönemin moda algısını bu ve buna benzer eserlerden çıkarım yapabiliriz” (Ö3). [II. Oturum, 00:24:33]

“Peki, Leonardo’nun dini içerikli bir konu değil de Mona Lisa’da olduğu gibi kendi belirlediği bir içerikte resim yapıyor oluşunu, Rönesans öncesi sanatçının üzerindeki kilisenin ortaya çıkardığı sosyal baskısının ortadan kalktığı şeklinde bir yorum da bulunabilir miyiz?” (KA). [II. Oturum, 00:26:11]

“Evet, bulunabiliriz” (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8). [II. Oturum, 00:26:13]

Görsel okuma sürecinde KA ve öğrenciler arasında geçen yukarıdaki soru ve cevaplardan anlaşıldığı üzere, Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*’in teorik saat içeriğinde ele alınan bilgilerden yola çıkarak Mona Lisa’da öne çıkan sosyolojik özellikler sözel olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin, görsel olarak algıladıkları sanat eserinin sosyal olgular ve olaylar ile ilişkilerini irdelemeleri, bu etkinliğin ana amaçlarından birisidir. Öğrencilerin, sanatın üretimi, tüketimi ve dağıtımı üzerinde sosyal faktörlerin rollerini gözlem yoluyla irdeleme girişimleri yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere bir sanat eserinin toplumsal içeriğini irdelemeye ve bu konu üzerine derinlemesine fikir sahibi olabilmeye olanak sunmaktadır. Mona Lisa örneği üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliğinde öne çıkan; toplumun güzellik anlayışı ve modası (Ö3, Ö4, Ö7), bilimsel ve teknik gelişmeler (Ö1) ve yaygın toplumsal düşünce geleneği (Ö4) şeklinde görsel temsiller içerdiği sonucu, öğrenci ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Şekil 10. Leonardo Da Vinci, Mona Lisa, 1503 civarı, ahşap üstüne yağlıboya, 77x53 cm, Louvre müzesi, Paris, Fransa. <https://www.pivada.com/leonardo-da-vinci-mona-lisa> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 11. Marcel Duchamp, L.H.O.O.Q., 1919, kartpostal üstüne kalem, 19.7x12.4 cm, Philadelphia sanat müzesi, ABD, Philadelphia. <http://www.the-art-minute.com/what-is-dada/> sayfasından erişilmiştir.

Ünite içeriğinde incelenen bir diğer örnek Dada sanatçı Marcel Duchamp'ın 'L.H.O.O.Q.' isimli eseridir. Leonardo Da Vinci'nin 'Mona Lisa' eserinin bir kopya baskısı özelliğine sahip bu çalışma, geleneksel güzellik algısı üzerine başkaldırı niteliğinde metaforik anlatılar içeren modern bir sanat eseridir. Leonardo Da Vinci'nin 'Mona Lisa' eserinin sosyolojik okumasının ardından KA, Duchamp'ın 'L.H.O.O.Q.' eserinin ne tür bir sosyolojik anlatımının bulunabileceğine yönelik öğrenci fikirlerini almak istemiştir. Eser üzerine gelişen öğrenci görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Teknolojik açıdan düşünürsek, sanki bir baskı çalışması, Mona Lisa’da olduğu gibi bir yağlıboya çalışması değil bu. Ayrıca kopya baskısı üzerine bir kalem yardımıyla çizdiği bıyık dışında her şey eserin orijinaliyle aynı. Bu çalışmayı sanat eseri olarak değerlendirirsek; sanatın geldiği nokta teknolojinin ve diğer olanakların da yardımıyla gelenek dışı bir görünüme sahip olmuştur diyebilirim” (Ö8). [II. Oturum, 00:30:25]

“Burada amaç, geleneksel güzellik ve sanat algısına karşı çıkmak” (Ö7). [II. Oturum, 00:30:40]

“Mona Lisa ile bu eserde Duchamp bir anlamda dalga geçiyor. Aynı zamanda Mona Lisa ile dalga geçmesi sanat ve estetikle de dalga geçmesi anlamına geliyor” (Ö2). [II. Oturum, 00:30:54]

“Bence sanatın geldiği noktaya, sanatın bayağılaşmasına bir protesto gösterisi niteliği taşıyor bu resim” (Ö6). [II. Oturum, 00:31:07]

Yukarıdaki Ö2, Ö6, Ö7 ve Ö8'in görüşlerinden anlaşıldığı üzere Duchamp'ın 'L.H.O.O.Q.' eseri üzerine geliştirilen fikirler ağırlıklı olarak eserin söylemi ve sanatsal tekniğiyle ilişkili olduğu göstermektedir. Bu süreçte, sanat tarihsel süreç göz önünde bulundurularak, eserin sosyolojik niteliği açık şekilde irdelenememiştir. Fakat öğrencilerin eser üzerine geliştirdikleri fikirlerden yola çıkarak süreç sonunda KA, eserle ilgili şu şekilde sosyolojik çıkarımlarda bulunmuştur:

“Sanatçıyı toplumdan kopuk bir birey olarak düşünemeyiz. Sanatçıların sanatsal deneyimleri sanat tarihsel süreçle birlikte gelişim ve değişim içerisinde olmuştur. Duchamp'ın 'L.H.O.O.Q.' eserini bu perspektiften yorumlayacak olursak, sanatın geldiği konum Duchamp'ı bir şekilde etkilemiş ve modernist bir dil ile sanatın geleceğine dikkat çekme çabası, Duchamp'ı bir nevi başkaldırı türünde bir eser üretmeye teşvik etmiştir” (KA). [II. Oturum, 00:31:29]

Mona Lisa ve '*L.H.O.O.Q.*' eserlerinin karşılıklı görsel okumaları sonucunda, söz konusu eserlerin görsel anlatımları Rönesans ve modern toplumun düşünce biçimleri ile karşılaştırılmış ve farklı dönemlerde üretilen bu eserlerin toplumsal yapı ile ilişkileri sanatçı birey, estetik nitelikler ve işlevsellik bağlamlarında tartışılmıştır. İki farklı döneme ve sanatsal anlayışa sahip bu eserlerin izleyene sunduğu anlatılar, KA ve öğrenciler arası gelişen fikir alışverişleri yoluyla anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*'in amaç ve kapsamıyla orantılı olarak bu etkinlik, sosyolojik görsel okuma etkinlikleri için bir giriş özelliği göstermektedir.

4.1.1.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite I'ın sanatsal uygulama süreci 4 saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. Dersin ilk hafta olması nedeniyle bu süreç içerisinde, öğrencilerin sanatsal çalışmalarına ilgili planladıkları üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca derslerin uygulama saatine ilişkin KA, DG ve öğrenci beklentileri ve süreç verimliliği konusunda bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Sanatsal uygulamaların gerçekleştirileceği resim atölye içerisinde, öğrencilerin çalışma alanları belirlenmiştir. Bu çalışma alanları sonraki haftalarda kullanıma uygun şekilde öğrenciler tarafından düzenlenmiş ve temizlenmiştir. Dersin, döneme giriş özelliği göstermesi nedeniyle orijinal çalışmalara geçiş yapılamamış; süreç tasarlanan çalışmalarla ilgili eskizler ve planlamalar üzerinden gerçekleşmiştir.

4.1.1.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş*'in sonuç bölümünde ünitenin teorik saat içeriğine ilişkin özet yapılmış, bu sayede öğrencilerin konu üzerine tekrar güdülenmelerine olanak sağlanmıştır. Ünite sonuç etkinliği kapsamında öğrencilere, ünite içeriğiyle ilgili kitap önerilerinde bulunulmuştur. Tablo 5'de belirtilen, 6 (altı) adet kitabın künye bilgileri öğrencilerle paylaşılmıştır. SGOSU eğitim modülü kapsamında ders sonu kitap önerilerinin, öğrencilerin sanat sosyolojisi konusunda alan bilgilerine önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Kitap önerilerinin ardından öğrenciler, bir sonraki haftanın ünite konu başlığından (Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*) haberdar edilmiş ve son olarak sanatsal uygulamalar için sanatsal malzeme temini konusunda öğrencilere bilgilendirmelerde bulunmaktadır.

4.1.2. İkinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.2.1. İkinci Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün ikinci hafta öğretim içeriğini *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* başlıklı konu oluşturmaktadır. Bu üniteye sanat ve toplum ilişkileri, sosyolog Howard S. Becker ve Janet Wolff'un sanat sosyolojik yaklaşımları üzerinden incelemektedir. Sanatın üretimi, dağıtımı ve alımlanması konularının kolektif (ortaklaşmacı) bir çabanın ürünü olduğuna dikkat çeken bu üniteyle öğrencilerin sanatın toplumsal üretimi konusu hakkında farkındalık geliştirmeleri amaçlanmıştır. Sanat sosyolojik açıdan sanatın üretimi konusuna derinlemesine bir bakış sunan bu ünitenin içeriği şu şekildedir:

Tablo 7

Ünite II İçeriği: Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği 2. Hafta
Kazanımlar	- Sanat ürünlerinin kolektif üretim ile olan ilişkilerini sosyolojik perspektiften yorumlar. - Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Soru-Cevap Yöntemi - Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Tartışma Yöntemi - Büyük Grup Tartışma Tekniği - Beyin Fırtınası Öğretim Tekniği
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)
	Uygulama Basamağı (6 Saat)
Ünite İçeriği	1. (Giriş) Sanat Üretimleri Üzerine Tartışma: “Sanat eseri nasıl bir çaba ile oluşur: bireysel mi, kolektif mi?” 1.1. Plastik Sanatlarda Sanat Üretimi (Tartışma) 1.2. Fonetik Sanatlarda Sanat Üretimi (Tartışma) 1.3. Kinestetik Sanatlarda Sanat Üretimi (Tartışma) 1.4. Karma Sanatlarda Sanat Üretimi (Tartışma) 2. Sanatın Üretiminin Boyutları 2.1. Eser Üretimi: Sanatçı 2.2. Malzeme Üretimi (Malzeme Sağlayıcılar) 2.3. Sanatın Tüketici ile Buluşmasında Aracılar ve Kurumlar 2.4. Anlam Üretimi 2.4.1. İzleyiciler 2.4.2. Teorisyenler 2.4.3. Eleştirmenler 2.5. Yatırımcılar ve Koleksiyonerler 3. Howard S. Becker’a Göre Sanatın Ortaklaşmacı (Kolektif) Doğası 4. Janet Wolff’a Göre Sanatın Toplumsal Üretimi
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Becker, H. S. (2013). Sanat dünyaları (E. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı. Wolff, J. (2000). Sanatın toplumsal üretimi (A. Demir, Çev.). İstanbul: Özne.

Yukarıdaki Tablo 7’den anlaşıldığı üzere Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*, Bloom’un bilişsel alan taksonomisinde ‘kavrama’ düzeyine karşılık gelen 3 (üç) adet kazanım ifadesine sahiptir. Bunlar: ‘*Sanat ürünlerinin kolektif üretim ile olan ilişkilerini sosyolojik perspektiften yorumlar*’, ‘*sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar*’ ve ‘*görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar*’ şeklindedir. Bu kazanım ifadeleriyle orantılı olarak ünite içeriği 4 (dört) ana başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar: ‘*Sanat Üretimleri Üzerine Tartışma*’, ‘*Sanatın Üretiminin Boyutları*’, ‘*Howard S. Becker’a Göre Sanatın Ortaklaşmacı (Kolektif)*

Doğası’ ve *Janet Wolff’a Göre Sanatın Toplumsal Üretimi*’ şeklindedir. Bu başlıklardan ünite içeriğine giriş özelliği gösteren *Sanat Üretimleri Üzerine Tartışma* isimli başlık, *‘Sanat eseri nasıl bir çaba ile oluşur: bireysel mi, kolektif mi?’* şeklinde bir soru ile yürütülen tartışma etkinliğini içermektedir. Öğrencilerin konuyla ilgili ön deneyim ve bilgilerinden yola çıkarak görüş ifade etmelerini hedefleyen bu başlık altında; plastik, fonetik, kinestetik ve karma sanatların üretim biçimleri konusunda sınıf içi tartışma ortamı yaratılır. Tartışma sürecinde konuyla ilgili öğrenci görüşleri alındıktan sonra, *‘Sanatın Üretiminin Boyutları’* başlığı altında sanatı meydana getiren etmenler (sanatçı, izleyici, malzeme sağlayıcılar, yatırımcılar vb.) üzerine bütüncül bir dikkat çekilir. Ünite içeriğinde yer alan son iki başlıkta ise (*Howard S. Becker’a Göre Sanatın Ortaklaşmacı (Kolektif) Doğası* ve *Janet Wolff’a Göre Sanatın Toplumsal Üretimi*), birinci başlıkta öğrencilerin ön deneyim ve bilgileriyle ifade ettikleri görüşlerini sosyolog Howard S. Becker ve Janet Wolff’un sanat sosyolojik yaklaşımlarıyla karşılaştırılarak sanatın kolektif üretim konusu üzerinde sanat sosyolojik çıkarımlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* içeriğiyle doğru orantılı olarak sosyolojik görsel okuma etkinliği; resim, baskı sanatı, arazi sanatı, müzik ve film kategorilerinde seçilen video kayıt örnekleri üzerinden yürütülmüştür. Sanat nesnesinin meydana geliş sürecini tasvir eden bu video kayıtlar üzerinden ders sürecinde fikir alışverişinde bulunularak sanat türlerine ilişkin üretim yapıları anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Ünite içeriğiyle ilişkili olarak seçilen videolar, sınıf içi tartışma etkinliğini destekleyici bir rol üstlenmektedir. Söz konusu videolar üzerinden sanatsal formların üretim biçimlerinin, bireysel ya da kolektif bir çabanın ürünü olup olmadığı, anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ünite II’ye ilişkin sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriği şu şekildedir:

Tablo 8

Ünite II Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Alt Modül Adı	Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği 2. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Gerhard Richter'in sanat üretim sürecine ilişkin video. George Baselitz'in sanat üretim sürecine ilişkin video. Andy Warhol'un sanat üretim sürecine ilişkin video. Fazıl Say 'Nazım Hikmet Oratoryosu' video. James Brown 'Ritz' caz konser video. Marina Abramović'in 'Sanatçı Aramızda' performans gösterisi üzerine video. Örümcek Adam Eve Dönüş filmi kamera arkası video. Christo Vladimirov Javacheff ve Jeanne-Claude Denat'ın 'Reichstag Binasının Paketlenişi' çalışmasının üretim sürecine ilişkin video.

4.1.2.2. İkinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

İkinci hafta öğrenme-öğretme sürecine yönelik bulgular ve yorum, öğretim süreci içerisinde araştırmacı tarafından tutulan gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edinilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur. Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* teorik saat etkinliği tek oturumda gerçekleşmiştir. Ders sürecine ilişkin tutulan video kayıt ve toplam teorik saat etkinliği 1 saat 15 dakika 23 saniye sürmüştür. Derisin sanatsal uygulama sürecine yönelik video kayıt tutulmamış; süreç, gözlem formu aracılığıyla araştırmacı tarafından kayda geçirilmiştir. İkinci hafta öğretim sürecinde, gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edilen verilere ilişkin bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.2.2.1. Derse Hazırlık

Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*'nin derse hazırlık süreci 00:16:13 dakikalık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu zaman dilimi içerisinde, bir önceki haftanın ünite içeriğinin tekrarı, derse dikkat çekme ve güdüleme durumları üzerine dikkat çekilmiştir. Ünite II'nin derse hazırlık süreci içerisinde hedef/kazanımlardan haberdar etme durumu üzerinde durulmamıştır. Üniteye ilişkin hedef/kazanımlara dikkat çekilme durumu, ders sürecinde tartışma etkinliği ile öğrencilerin ön bilgilerinin ünite konusuyla ilişkilerini değerlendirme işlemi sonrasında gerçekleştirilmiştir.

Ünite II'nin derse giriş öncesi süreçte öncelikle bir önceki haftanın ünite içeriği üzerine kısa bir tekrar etkinliğinde bulunarak sosyoloji ve sanat sosyolojisi konularına ilişkin kuramsal bilgilerin hatırlanmasına yardımcı olunmuştur. Bu kuramsal bilgiler arasında sosyoloji ve sanat sosyolojisinin konu alanları, sanatın değişim ve dönüşümünde toplumsal öğelerin rolü ve sosyolojik görsel okuma etkinliğinde ortaya çıkan sonuçlar bulunmaktadır. Ünite I kazanımlarını hatırlatma etkinliğinin ardından Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* başlığı üzerine dikkat çekilmiş, öğrencilerin ünite konusuna odaklanmaları sağlanmıştır.

Dikkat Çekme: Ünite II'ye ilişkin dikkat çekme durumu, ünite başlığında yer alan 'kolektif' (ortaklaşmacı) kelimesinin anlamsal karşılığına yönelik sorulan bir soruyla sağlanmaya çalışılmıştır. KA tarafından öğrencilere yöneltilen *“kolektif ortaklaşmacı bir çabanın sonucunda meydana gelen bir üretime örnek verebilir misiniz?”* (KA) [I. Oturum, 00:13:33] sorusu, ünite konusuna yönelik dikkatlerin çekilmesine yardımcı olmuştur. Sorulan bu soruya Ö2, Ö3, Ö6 ve Ö9'nın cevapları şu şekilde olmuştur:

“Otomobil üretimi, farklı uzmanlık alanlarını gerektirdiği için bu konu üzerine bir örnek olabilir” (Ö7). [I. Oturum, 00:13:38]

“İlaçların üretimi olabilir. İlaçların pazarlanması, sağlık kontrolü vs. kolektiftir” (Ö9). [I. Oturum, 00:14:27]

“Bir binayı inşa etmek çoklu bir çabayı gerektir” (Ö6). [I. Oturum, 00:14:56]

“Cep telefonu gibi teknolojik ürünleri geliştirme girişimleri çoklu bir çabayı ve emeği gerektirir” (Ö2). [I. Oturum, 00:15:24]

Güdüleme: Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*'nin derse geçiş öncesi süreçte öğrencileri ünite içeriğine güdülemek amacıyla KA, ünite içeriğinin önemi üzerine düşüncelerini ifade eden cümleler kullandığı görülmektedir. KA tarafından kurulan *“Biz bugün bu derste, sanatın kolektif doğasına yönelik var olan fikirlerimizi ifade ederek ve tartışmaya açarak konu üzerine sosyolojik bakış açımızı geliştirebilmeye çalışacağız”* (KA) [I. Oturum, 00:16:13] cümlesi, öğrencileri ders sürecine güdülemeye yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ünitenin, sanat kültürü ve sanatsal yaratım biçimleri konusunda öğrencilere sağladığı önem, sanat sosyolojik imgelem bağlamda değerlendirilerek öğrencilerin ünite içeriğine merak düzeyleri arttırılmaya çalışılmıştır. Güdüleme süreci içerisinde tutulan *“ünite başlığına merak ve sorgulayıcı davranışlar”* (GF, 25 Şubat 2020)

şeklindeki not, öğrencilerin merak düzeylerinin derse geçiş öncesi güdüleme etkinliğiyle artırıldığının bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

4.1.2.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği* ders süreci KA tarafından öğrencilere yöneltilen bir soru ile başlamıştır. Bu soru “*Sizce sanat ürünleri nasıl bir çabayla oluşur? Bireysel mi kolektif mi?*” (KA) [I. Oturum, 00:17:30] şeklindedir. Yöneltilen bu soruya Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö8 ‘*bireysel*’ şeklinde ortak yanıt verdikleri görülmüştür. Bu yanıtı istinaden KA öğrencilere, ‘*Bir örnek verebilir misiniz?*’ (KA) [I. Oturum, 00:18:00] şeklinde ikinci bir soru yöneltilmiş; konu üzerine öğrencilerin fikirlerini ifade etmeleri sağlanmıştır. Söz konusu soruya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekilde olmuştur:

“...her sanatçı kendi sanatsal tarzını oluşturmaya çalışıyor. Kendi duygu ve düşüncelerinden hareket ederek, kendine has bir yaklaşımla oluşturuyor sanatını. Sanatçı bunu bir grup çalışması olarak yapmıyor. Ama şu olabilir, sanatçı çevresinden etkilenererek çalışma ortaya koyabilir fakat bu durum, grup olarak yürütülen bir çalışma olduğu anlamına gelmez” (Ö3). [I. Oturum, 00:17:31]

“Örneğin bizler doğa ve toplumu resimlerimizde yansıtıyoruz. Fakat benim yaptığım resim ile arkadaşımın yaptığı resim arasında belirgin farklar meydana geliyor. Bu durum sanatı bireysel bir üretim olarak değerlendirmemize neden oluyor” (Ö8). [I. Oturum, 00:18:53]

“Yani doğa zaten grup halinde bir oluşum. Sanatçı doğadaki bu grup halindeki oluşumu bireysel olarak resimlerinde yansıtıyor” (Ö6). [I. Oturum, 00:19:14]

“Sanatçı kendi çabası ile sanat eserini üretir. Fakat bazı durumlarda başkalarından da yardım alabilir. Örneğin eski ressamlar çıraklarından yardım alarak eserlerini üretirlermiş. Bu gibi durumlarda sanat eseri birden çok kişi tarafından da üretilebilir” (Ö2). [I. Oturum, 00:20:17]

“Seramik dersinde grup olarak ürettiğimiz işleri örnek vermem gerekirse bu türden bir sanat üretimi kolektif bir çaba sonucu meydana gelir” (Ö5). [I. Oturum, 00:20:50]

“...bu durumda, resim sanatı daha çok bireysel bir yaratım çabası gerektirirken seramik, heykel gibi sanatlar için de kolektif bir çaba ile üretilebilir diyebiliriz öyle mi?’ (KA). [I. Oturum, 00:22:02]

“Evet, kesinlikle” (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö8). [I. Oturum, 00:22:05]

Yukarıdaki beyin fırtınası etkinliğinden anlaşıldığı üzere, 4 (dört) öğrenci (Ö2, Ö3, Ö6, Ö8) sanat eserinin üretimi üzerine resim sanatı örneklemini üzerinden yaklaşıp bireysel çaba üzerine yoğunlaşan görüşler ifade ettiği gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili görüş ifade eden öğrenciler içerisinde sadece Ö5, seramik dersinde yaşadığı deneyimden yola çıkarak, büyük ölçekli seramik çalışmalarının kolektif bir çabanın sonucunda meydana geldiği konusuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle öğrencilerin büyük çoğunluğunun konu üzerindeki görüşleri, sanat sosyolojik bakışın bir ürünü olmadığı anlaşılmaktadır. Ders sürecinde ünite konusunu derinlemesine irdelemek adına, sanatsal üretimin boyutları plastik, fonetik, kinestetik ve karma sanatlar bağlamında tartışmaya açılmış; sanat türlerinin meydana geliş biçimleri üzerine öğrenci görüşleri alınmıştır. Bu etkinliğin ilk basamağını ise plastik sanatlar oluşturmuştur. Plastik sanatların üretim biçimleri üzerine görsel okuma etkinlikleri yoluyla öğrenci görüşleri alınmıştır. Konuya ilişkin görsel okuma etkinliği, Gerhard Richter, George Baselitz ve Andy Warhol’un sanat üretim süreçlerine yönelik videolar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu videoların içeriklerinden alınan fotoğraf kesitleri şu şekildedir:

Şekil 12. Gerhard Richter'in sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=yF6EluMNR14> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 13. George Baselitz'in sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=A357Za2Zhk0> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 14. Andy Warhol'un sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=CzrPmfYcMM> sayfasından erişilmiştir.

Plastik sanatların üretim biçimleri üzerine görsel okuma etkinlikleri yoluyla edilen öğrenci görüşleri; resim sanatının bireysel bir çaba ile meydana geldiği (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8), baskı sanatının çoğunlukla bireysel fakat Warhol örneğinde olgu gibi kolektif olarak da üretilebileceği (Ö6, Ö9), heykel ve seramik gibi üç boyutlu çalışmaların ise hem bireysel hem de kolektif çabalar sonucunda meydana geldiği (Ö1, Ö3, Ö5) üzerine yoğunluk gösterdiği anlaşılmaktadır. Ünite içeriğini derinlemesine irdeleyebilmek için plastik sanatlara ek olarak irdelenen bir diğer sanat türü fonetik sanatlar olmuştur. Fonetik sanatlarla ilgili olarak seçilen görsel okuma örneklerini, Fazıl Say'ın *'Nazım Hikmet Oratoryosu'* ve Luciano Pavarotti, James Brown'un *'It's a Man's Man's Man's World'* isimli eseri seslendirdikleri konser kaydı oluşturmaktadır. Müziksel yaratım sürecini temsil eden bu örneklerle ilişkin videolar ders sürecinde öğrencilere kısa bölümler halinde sunulurken, fonetik sanatın meydana geliş biçimi hakkında öğrenci görüşleri alınmıştır. Görsel okumaya konu olan videolara ilişkin fotoğraf kesitleri şu şekildedir:

Şekil 15. Fazıl Say, *'Nazım Hikmet Oratoryosu'* video fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=Wmg9zmmwrSg&t=560s> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 16. Luciano Pavarotti, James Brown, *'It's a Man's Man's Man's World'* video fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=GaB9F3R9cIY> sayfasından erişilmiştir.

Ders sürecinde, Fazıl Say'ın 'Nazım Hikmet Oratoryosu' ve Luciano Pavarotti, James Brown'un 'It's a Man's Man's Man's World' isimli eseri seslendirdikleri konsere ilişkin videolar üzerinden gerçekleşen gözlemlerle fonetik sanatların meydana geliş yapısı öğrenciler tarafından anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Tıpkı plastik sanatlar kategorisi altında gerçekleşen etkinlik de olduğu gibi öğrencilerin konuyla ilgili fikirleri, akılda canlanan ilk biçimiyle alınmaya çalışılmıştır. Fonetik sanatların bireysel ya da kolektif çabaların sonucu meydana geliş üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında koro ve senfonik müziklerin kolektif çabalarla (Ö1, Ö8, Ö7), sözel ve tek enstrümanla müziklerin ise bireysel bir çabayla (Ö4, Ö6) meydana geldiği üzerine görüşlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Konu üzerine Ö2, Ö3 ve Ö5 açık fikirlerini ifade etmeseler de derse yönelik gözlemlerden anlaşıldığı üzere Ö3 ve Ö5'in, Ö1, Ö8 ve Ö7'nin kolektif üretim üzerine yoğunlaşan fikirlerine; Ö2'nin ise, Ö4 ve Ö6'nın bireysel çaba üzerinde yoğunlaşan fikirlerine destek verdiği gözlemlenmiştir. Konu üzerine öne çıkan öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Fazıl Say örneğindeki gibi senfonik müziklerde her bir enstrüman aynı anda farklı farklı sesler çıkarıyor fakat bu farklılıkların bütünü anlamlı bir sanat meydana getiriyor. Bu yüzden müzik kolektif çaba sonucu meydana gelir bence” (Ö1). [00:44:10]

“Ben de arkadaşım gibi düşünüyorum. Müzik resimden ya da heykelden oldukça farklı. Müzik çoğunlukla birden çok kişinin çabaları ile meydana gelen bir sanat türü” (Ö8). [00:44:31]

“Koro ve senfoni türünden müziksel etkinliklerin birden çok kişinin katılımı ile gerçekleşmesi nedeniyle kolektif bir çaba ile meydana geldiğini söyleyebilirim” (Ö7). [00:45:01]

“Kimi opera veya solo türünde gerçekleşen pop, rap gibi müzikler, tek bir kişinin çabalarıyla da meydana gelebiliyor. Bu tür müziklerde kolektif bir çaba yok...” (Ö6). [00:45:42]

“Tek kişinin gitar ya da piyano performansı da anlamlı bir müzik ortaya çıkarabiliyor. Yani, tek bir kişi sesi ya da enstrümanı ile müzik yapabiliyor tıpkı resim gibi” (Ö4). [00:46:10]

Kinestetik sanatların meydana geliş biçimleri üzerine öğrenci görüşleri, Marina Abramović'in 'The Artist is Present (Sanatçı Aramızda)' isimli performans gösterisi üzerine

ders sürecinde izletilen bir video ve dans türündeki sanatların üretim biçimleri üzerine alınan değerlendirmeler yoluyla toplanmıştır. Abramović'in postmodern bir yaklaşımla MOMA'da icra ettiği performans gösterisinin video kaydında, eski eşi ve uzan zamandır görmediği Ulay ile buluşmasını belgeleyen bir kesit öğrencilere izletilmiştir. Öğrencilere izletilen bu video kayıttan yola çıkarak kinestetik sanatların meydana geliş biçimleri üzerine görüşler toplanmıştır. Söz konusu görüşlerden elde edilen tema: "kinestetik sanatlarda tek kişilik gösteriler dışında birden çok kişinin katılım gösterdiği çalışmaların kolektif bir çabayla adlandırılması gerektiği" (GF, 25 Şubat 2020) şeklinde olmuştur. Bu konu üzerine sadece Ö2 ve Ö6 tek kişi ile gerçekleştirebilecek performans ve bale örneklerine dikkat çekerken, diğer tüm öğrenciler (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8 ve Ö9) kinestetik sanatların kolektif olarak üretildiği üzerine görüş belirtmişlerdir. Konuya ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

"Dans kolektif olarak yapılır. En az iki kişi olması gerekir" (Ö1). [00:57:40]

"Anadolu Ateşinin gösterileri çok sayıda kişi ile yapıyor ve her bir birey bir bütünü meydana ediyor" (Ö4). [00:57:43]

"Kinesetik sanatlarda, bir yandan kişiler hareketleri ile bir şeyler oluşturuyorlarken diğer yandan da fondaki müziği birileri üretmesi gerekiyor" (Ö7). [00:57:58]

"Balede tek kişilik gösteriler de var. Her zaman kolektif olarak meydana gelecek diye bir kaide yok bence" (Ö6). [00:58:11]

"Performans sanatı içinde aynı şeyi söyleyebiliriz. Tek kişinin icra ettiği performanslar da var" (Ö2). [00:58:25]

Şekil 17. Marina Abramović'in 'The Artist is Present (Sanatçı Aramızda)' isimli performans gösterisinin sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=OS0Tg0IjCp4> sayfasından erişilmiştir.

Ünite konusuyla ilgili son olarak, karma sanatlar üzerine öğrenci görüşleri alınmıştır. Film ve arazi sanatlarıyla ilgili seçilen örnekler üzerinden karma sanatların meydana geliş biçimleri incelenmiştir. Konu üzerine görsel okuma etkinliği, Christo Vladimirov Javacheff ve Jeanne-Claude Denat'ın 'Reichstag Binasının Paketlenişi' isimli arazi sanatının üretim süreci ve 'Örümcek Adam Eve Dönüş' filmlerinin kamera arkası video örnekleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu videolardan görünümeler şu şekildedir:

Şekil 18. Christo Vladimirov Javacheff ve Jeanne-Claude Denat'ın 'Reichstag Binasının Paketlenişi' arazi sanatının sanatsal yaratım sürecini betimleyen videoya dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=esiErDm62E4> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 19. 'Örümcek Adam Eve Dönüş' filmlerinin kamera arkası videosuna dair bir fotoğraf kesiti. <https://www.youtube.com/watch?v=qq-pauTJ-5o> sayfasından erişilmiştir.

Karma sanatların meydana geliş biçimleri üzerine öğrencilerin tamamı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8 ve Ö9), bu tür sanatların kolektif bir çabanın sonucunda meydana geldiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu sonuca varmada, sanatsal yaratıma yönelik (arazi/film) kamera arkası videoda gözlenen pek çok farklı alan uzmanının kolektif olarak

çalışma durumlarının önemli rolleri bulunduğu anlaşılmıştır. Bu nedenden dolayı konu üzerine öğrenci görüşlerinin, kamera arkasındaki bu üretim süreci üzerine yoğunluk gösterdiği gözlemlenmiştir. Karma sanatlar konusunda öne çıkan bazı görüşler şu şekildedir:

“Bence bu tür sanatların oluşumu tamamen kolektif iş bölümünü gerektiriyor”
(Ö2). [01:04:01]

“Kolektif çünkü pek çok insanın katkıları ile oluşuyor” (Ö9). [01:04:10]

“Kesinlikle kolektif, pek çok çalışan var” (Ö1, Ö4, Ö5, Ö6). [01:04:12]

“Evet. Kameraman var, sesçisi var, yönetmeni var, ışıkçısı var. Kolektif olarak üretiliyor” (Ö3). [01:04:20]

“Bizler film izlerken sadece bir aktörün davranışlarını görsek de filmin kamera arkası sürecinde pek çok kişi çalışıyor” (Ö1). [01:04:28]

Ünite II: Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği’nin ders sürecinin ilk bölümüne, Sanat Üretimleri Üzerine Tartışma: “Sanat eserleri nasıl bir çaba ile oluşur: bireysel mi, kolektif mi?” sorusu üzerinden gerçekleşen tartışma etkinliğiyle başlanmıştır. Bu soruyla ilgili olarak öğrenci görüşleri üzerine yoğunlaşan tüm ders süreci, sanat eserlerinin meydana geliş biçimlerini anlamlandırma girişimleri üzerinden gerçekleşmiştir. Ders sürecinde, KA tarafından ünite konusuna yönelik literatürle ilişkili her hangi bir değerlendirmede bulunulmamıştır. Öğrencilerin ünite içeriğine ve konuya ilişkin ürettikleri fikirlerin değerlendirmeleri ise, ders süreci sonunda KA tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirmelerde KA, ünite konusunu ve öğrenci görüşlerini literatürle ilişkilendirilerek, öğrencilere konuyla ilgili sanat sosyolojik kuramsal bir bakış açısı sunmuştur. Dersin son bölümünde ise, ‘Sanat Üretiminin Boyutları’ başlığı altında ‘Eser Üretimi: Sanatçı’, ‘Malzeme Üretimi (Malzeme Sağlayıcılar)’, ‘Sanatın Tüketici ile Buluşmasında Aracılar ve Kurumlar’, ‘Anlam Üretimi’ ve ‘Yatırımcılar ve Koleksiyonerler’ alt başlıklarına yer verilmiş; KA tarafından öğrencilere bu konuda kuramsal bilgi aktarımında bulunulmuştur. Öğrencilere sunulan kuramsal içerikte, sanatın meydana getiren faktörler (sanatçı, sanat eseri ve sanat izleyicisi/dinleyicisi) ilişkisel olarak incelenerek konu üzerine sanat sosyolojik bir bakış açısı sunmuştur. Tüm bu değerlendirme ve ilgili kuramsal içeriğin öğrencilere aktarımının ardından öğrencilere, “Peki dersin başında sorduğum soruyu tekrardan sizlere sorsam: Sanat eserleri nasıl bir çaba ile oluşur: bireysel mi, kolektif mi?” (KA) [01:10:26] şeklindeki süreç başında sorulan soru tekrarda yöneltmiştir. KA’nın sanat üretiminin

boyutlarına yönelik sunduğu kuramsal içeriğin ardından sorulan bu soruya öğrencilerin tamamı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8 ve Ö9) “kolektif” şeklinde yanıt verdiği gözlemlenmiştir. Sanat üretiminin boyutlarına yönelik sanat sosyolojik kuramsal içerik en bireysel sanatlar dahi (resim, şiir, roman, grafik tasarım vb.) sosyolojik bir etkileşim içerisinde var olabileceği ve bu var oluş edimi ontolojik açıdan sanatın meydana geliş biçimini tayin eden bir güce sahip olduğu sunucuna ulaşmaya yardımcı olmuştur. Tüm bu etkinlik süreçlerinin ardından dersin son bölümünde sosyolog Howard S. Becker ve Janet Wolff’un sanat sosyolojik yaklaşımları çerçevesinde ünite içeriği ve bu içeriğe dair öğrencilerin ürettikleri fikirler yeniden ele alınmış, sanatın toplumsal üretimi konusu derinlemesine irdelenmiştir.

4.1.2.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite II: *Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği*’nin ders sürecinin sanatsal uygulama saat etkinliği ilk hafta ders süreci sonunda öğrencilerden istenilen sanatsal malzemelerin kontrolü ile başlanmıştır. KA tarafından yapılan bu kontrolde öğrencilerin, bireysel sanatsal üretim teknikleriyle ilgili malzemeleri temin ettikleri gözlemlenmiştir. SGOSU eğitim modülünün sanatsal uygulama basamağı öğrencilerin bireysel yetenekleri, ilgileri ve deneyimlerinden yararlanarak özgün sanatsal çalışmalar üretmelerini ve bu sayede sanatsal açıdan gelişimlerini desteklemeyi amaç edinmektedir. Dersin uygulama saat etkinliğinde öğrencilerin gerçekleştirecekleri sanatsal çalışmalar konu/içerik, teknik ve üslup bağlamında özgür kılınmıştır. Uygulama saati sürecinde öğrenciler, üretmek istedikleri sanatsal çalışmalar hakkında konu/içerik, teknik ve üslup araştırmaları yapmışlardır. Söz konusu süreçte, “Ö4, Ö5, Ö6 ve Ö9’un, çalışmalarının ön taslaklarını eskiz yoluyla betimlediği; Ö1, Ö2, Ö3, Ö7 ve Ö8’in ise orijinal çalışmalarına direkt olarak geçiş yaptıkları” (GF, 25 Şubat 2020) gözlemlenmiştir. Öğrencilerin, yararlanmak istedikleri sanatsal üslup ve tekniğe ilişkin gözlemler şu şekildedir.

Ö1: “Öğrenci, gerçekçi (realizm) türde ve tuval üzerine yağlı boya tekniğiyle sanatsal çalışmalar üretmek istemektedir. Öğrencinin desen bilgisinin iyi durumda olduğu gözlemlendi. Öğrenci, uzun süreçli ve detaylı çalışmalar üretmekten hoşlanan bir karaktere sahiptir” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö2: “Öğrenci, ekspresyonist (dışavurumcu) sanatçılardan esinlendiğini ifade etti. Dışavurumcu türden ve tuval üzerine yağlı boya tekniğiyle sanatsal çalışmalar yapmak istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö3: “Çeşitli sanatsal malzemelerin sunduğu olanaklardan yararlanarak deneysel çalışmalar üretmekten mutlu oluyor. Dışavurumcu türden çalışmalar üretmek ve karışık teknikten yararlanmak istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö4: “Öğrenci, figüratif resim ve dersin konusunda başarılı olduğunu düşünüyor. Kimi sanatsal çalışmalarda gözlemlediği abartılı plastik etkiler ve yoğun boya kullanımının, öğrencinin daima ilgisini çektiğini ifade etti. Dışavurumcu bir anlayışla ve tuval üzerine karışık teknikle sanatsal çalışmalar üretmek istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö5: “Öğrenci, Andy Warhol’un serigrafi baskılarının plastik etkilerinden yararlanmak istediğini belirtti. Pop art bir anlayış içerisinde karışık teknikle sanatsal çalışmalar üretmek istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö6: “Öğrenci, desen konusunda problemler yaşadığını belirtti. Dışavurumcu türden çalışmalar üretmek ve tuval üzerine karışık teknikten yararlanmak istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö7: “Öğrenci, postmodern sanat anlayışının kavramsal içeriğinden etkilendiğini ifade etti. Kavramsal içerikli çalışmalar üretmek ve karışık teknikten yararlanmak istiyor” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö8: “Öğrenci realist (gerçekçi) türde ve tuval üzerine yağlıboya tekniğiyle figüratif çalışmalar üretmek istemektedir. Öğrencinin desen bilgisinin başarılı olduğu gözlemlendi. Portre türünde sanatsal çalışmalar üretmek istemektedir” (GF, 25 Şubat 2020).

Ö9: “Öğrenci, tüketim kültürü konusuna ilgi duyduğunu belirtmiştir. Bu ilgisi nedeniyle öğrenci, tüketim ürünleri ve kimi kurumsal marka kimliklerini sanatsal kompozisyonlarına taşımak istemektedir. Üslupsal açısından, realist (gerçekçi) bir anlayış çerçevesinde tuval üzerine yağlıboya resimler yapmak istemektedir” (GF, 25 Şubat 2020).

4.1.2.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite II: Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği'nin sonuç bölümünde ünite konusuyla ilgili kısa bir özet yapılmış ve öğrencilerin konuya tekrar güdülenmesine olanak tanınmıştır. Ders sürecinin teorik saat etkinliğiyle doğrudan ilgili 2 (iki) adet kitabın künye bilgileri öğrencilerle paylaşılmıştır. Bu kitaplar: Howard S. Becker'ın '*Sanat Dünyaları*' ve Janet Wolff'un '*Sanatın Toplumsal Üretimi*' adlı çalışmalarıdır. Ünite konusuyla ilgili kitap önerilerinin, öğrencilerin sanat sosyolojisi literatürü hakkında bilgi sahibi olmaları ve ünite içeriği üzerine ek okuma yapmaları konusunda önemli rollerinin bulunduğu düşünülmektedir. Ünite içeriğiyle ilgili kitap önerilerinin ardından öğrenciler, bir sonraki haftanın ünite başlığından (Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*) haberdar edilmiş; ünite başlığında yer alan kavramlar üzerine ön araştırma yaparak derse gelmeleri istenmiştir.

4.1.3. Üçüncü Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.3.1. Üçüncü Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün üçüncü hafta öğretim içeriğini *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri* başlıklı konu oluşturmaktadır. Bu üniteye sanat ve toplum ilişkileri, sanat tarihsel bakış açısıyla incelenmesi hedeflenmiştir. Ünite içeriğinde, sanat eserlerinin toplumsal normlar, olaylar ve olgularla etkileşimleri görsel temsil yasalarını nasıl biçimlendirdiği sorusuna, sanat tarihinde öne çıkan sanat eserleri üzerinden görsel okuma etkinlikleriyle cevap bulunmaya çalışılmıştır. Üniteyle öğrencilere, bir birinden farklı kültürlerin, medeniyetlerin ve uygarlıkların sahip oldukları toplumsal kimlik ve bu kimliğin sanatın teknik, düşünsel ve biçimsel özelliklerini şekillendirmedeki rolü üzerine sanat tarihsel sosyolojik bir okuma sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç ve hedeflerle ilgili olarak ünite içeriği şu şekildedir:

Tablo 9

Ünite III İçeriği: Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri 3. Hafta
Kazanımlar	- Sanatın toplumsal süreçlerle ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Düz Anlatım Yöntemi - Soru-Cevap Yöntemi
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)
	Uygulama Basamağı (6 Saat)
	Sanatsal Uygulama
	1. İlkçağda Sanat ve Toplum İlişkileri 1.1. Sanat Yapıtının Kökeni Üzerine Teoriler 1.2. Sanatın İlk İzleri: Mağara Resimleri 1.2.1. Lascaux Mağarası 1.2.2. Altamira Mağarası 1.2.3. Karain Mağarası 1.3. Uygarlıklarda Sanat Etkinliği 1.3.1. Mısır Uygarlığında Sanat 1.3.2. Çin Uygarlığında Sanat 1.3.3. Roma Uygarlığında Sanat 1.3.4. Hint Uygarlığında Sanat 2. Ortaçağda Sanat ve Toplum İlişkileri 3. Rönesans'ta Sanat ve Toplum İlişkileri 4. 1789 Fransız İhtilalinde Sanat ve Toplum İlişkileri: Romantizme Sosyolojik Bakış 5. 19. Yüzyıl Sanayi Devrimi ve Sonrasında Sanat ve Toplum İlişkileri 5.1. Realizm ve Klasizm Üzerine Tartışmalar 5.2. Fotoğraf ve Resim Diyalektiği: Empresyonizmi Anlamak 5.3. İtalya'da Endüstrileşme ve Fütürizm 5.4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika ve Soyut Dışavurumculuk
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Burckhardt, J. (2013). İtalya'da Rönesans kültürü (B. S. Baykal, Çev.). İstanbul: Okuyan. Hauser, A. (2006). Sanatın toplumsal tarihi: rokoko, klasisizm, romantizm, natüralizm, empresyonizm ve film çağı (Y. Gölönü, Çev.). Ankara: Deniz. Heinich, N. (2013). Sanat sosyolojisi (T. Arnas, Çev.). İstanbul: Bağlam. Danko, D. (2017). Sanat sosyolojisi (N. Z. Arslanoğlu, Çev.). Ankara: Hece. Krausse, A. C. (2005). Rönesans'tan günümüze resim sanatının öyküsü (D. Zaptcioğlu, Çev.). Almanya: Literatür.

Yukarıdaki Tablo 9'da görüldüğü üzere Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*, Bloom'un bilişsel alan taksonomisinde 3 (üç) kavrama, 1 (bir) analiz düzeylerine karşılık gelen toplam 4 (dört) kazanım ifadesine sahiptir. Kavrama düzeylerine karşılık gelen kazanım ifadeleri: '*Sanatın toplumsal süreçlerle ilişkilerini açıklar/yorumlar*', '*sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar*' ve '*görsel formların*

sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar’ şeklindedir. Analiz düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi ise *‘görselleri sosyolojik açıdan analiz eder*’ şeklindedir. Bu kazanım ifadeleriyle doğrudan ilgili olarak ünite içeriği 5 (beş) ana başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar: *İlk Çağda Sanat ve Toplum İlişkileri, Orta Çağda Sanat ve Toplum İlişkileri, Rönesans’ta Sanat ve Toplum İlişkileri, 1789 Fransız İhtilalinde Sanat ve Toplum İlişkileri: Romantizm Üzerine Tartışmalar* ve *19. Yüzyıl Sanayi Devrimi ve Sonrasında Sanat ve Toplum İlişkileri* şeklindedir. Bu 5 (beş) ana başlıkla ilgili alt başlıklar ise Tablo 9’daki gibidir. Teorik kapsamı geniş ve yoğun olan bu dersin öğretim süreci, ünite içeriğiyle ilişkili sanat eserleri üzerinden görsel okuma etkinlikleriyle gerçekleştirilmiştir. Görsel okumaya konu olan eserler ise şekildedir:

Tablo 10

Ünite III Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri 3. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	İlkçağda Sanat ve Toplum İlişkileri: Mağara Resimleri (<i>Lascaux, Altamira ve Karain Mağara Resim/Çizim Örnekleri</i>) Uygarıklarda Sanat Etkinliği: Çeşitli Uygarıklara Ait Eserler (Mısır Hiyeroglifi, Hint Buda Heykeli,.... vb.) Ortaçağda Sanat ve Toplum İlişkileri: Cimabue <i>‘Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana’</i> (1280-90) ve Giotto di Bondone <i>‘Tahta Oturan Meryem Ana’</i> (1310) Rönesans’ta Sanat ve Toplum İlişkileri: Giotto <i>‘İsa Mesih İçin Ağıt’</i>, Masaccio <i>‘Kutsal Teslis’</i>, Andrea Montegna <i>‘İsa İçin Ağlayanlar’</i>, Raffaello <i>‘Atina Okulu’</i>, Michelangelo <i>‘Ademin Yaradılışı’</i> ve Leonardo Da Vinci <i>‘Son Akşam Yemeği’</i> - anatomik ve teknik çizim çalışmaları. Ortaçağ ve Rönesans Dönemi sanatsal anlayışların karşılaştırılması: Cimabue’nin <i>‘Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana’</i> ve Raffaello’nun <i>‘Saka Kuşlu Meryem’</i>. 1789 Fransız İhtilalinde Sanat ve Toplum İlişkileri- Romantizm Üzerine Tartışmalar: Eugene Delacroix <i>‘Halka Önderlik Eden Özgürlük’</i>, William Turner <i>‘Denizde Kar Fırtınası’</i>. 19. Sanayi Devrimi ve Sonrasında Sanat ve Toplum İlişkileri: Realizm ve Klasizm Üzerine Tartışmalar: Adolph Von Menzel <i>‘Demir Doğrama Atolyesi’</i>, Jean-Francois Millet <i>‘Başak Toplayanlar’</i>, İlya Rapin <i>‘Volga’nın Gemi Çekicileri’</i>, Gustave Courbet <i>‘Taş Kıranlar’</i>. Fotoğraf ve Resim Diyalektiği: Empresyonizmi Anlamak: İlk Fotoğraflardan Birisi Jacques Mande Daguerre <i>‘Paris’te Baulevard Du Temple’</i>, Eadweard Muybridge <i>‘Galop Giden At’</i>, Claude Monet <i>‘Gün Doğumu’</i>, Vincet Van Gogh <i>‘Yıldızlı Gece’</i>, Paul Cezanne <i>‘Seinte-Victoire Dağı’</i>. İtalya’da Endüstrileşme ve Fütürizm: Gino Severini <i>‘Tren’</i>. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika ve Soyut Dışavurumculuk: Jackson Pollock <i>‘32 Numara’</i>, Willem De Kooning <i>‘Kadınlar IV’</i>.

Ünite III kapsamında sosyolojik görsel okuma etkinliği, Tablo 10’da belirtilen örnekler üzerinden yürütülmüştür. Ünite teorik konu başlıklarının genel özelliklerini temsil eden söz konusu sanat eserleri üzerinde, sanat tarihsel bağlam göz önünde bulundurularak sanat ve

toplum ilişkilerinin göstergeleri incelenmiştir. Öğrencilerin sanat eserlerini sosyolojik açıdan değerlendirebilmeleri konusunda bu ünitenin geniş bir içeriği bulunmaktadır. Ağırlıklı düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinin kullanıldığı teorik saat öğretim sürecinde, öğrencilerin sosyolojik imgelem düzeylerinin artırılması amaçlanmıştır.

4.1.3.2. Üçüncü Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Üçüncü hafta öğretim sürecine yönelik bulgular ve yorum, öğretim süreci içerisinde araştırmacı tarafından tutulan gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur. Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*'in teorik saat etkinliği 2 (iki) oturumda gerçekleşmiştir. Oturumlar arasında 10 (on) dakika dinlenme molası verilmiştir. Oturumlara ilişkin tutulan video kayıt süreleri, I. oturum için 01:03:28, II. Oturum için ise 00:38:58 şeklindedir. Teorik saat etkinliğinin toplam video kayıt süresi 1 saat 42 dakika 26 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci ise 4 saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmiştir. Sanatsal uygulama süreci video kayıt için uzun olması nedeniyle bu sürece yönelik video kayıt tutulmamış; süreç, gözlem formu aracılığıyla araştırmacı tarafından kayda geçirilmiştir. Üçüncü hafta öğretim sürecinde, gözlem formu ve video kayıt yoluyla elde edilen verilere ilişkin bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.3.2.1. Derse Hazırlık

Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*'in derse hazırlık (derse geçiş öncesi) süreci, derse yönelik tutulan video kaydın ilk 00:20:08 dakikalık zaman dilimi içerisinde gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bu sürecin ilk 00:13:50 dakikalık zaman dilimi içerisinde ise, bir önceki haftanın ünite konusu ve içeriğiyle ilgili tekrar etkinliğinde bulunulmuştur. Bu etkinlikte, bir önceki haftanın ünite konusuyla (Sanat Ürününün Kolektif (Ortaklaşmacı) Niteliği) ilgili olarak ders süreci içerisinde üretilen fikirler ve bu fikirlerin literatürdeki karşılıkları üzerine tekrar yapılmış; öğrencilerin söz konusu derse ilişkin bilgi ve deneyimlerinin hatırlanmasına yardımcı olunmuştur. Yine, tekrar etkinliğinde sanat üretiminin boyutları (sanatçı, izleyici, malzeme sağlayıcı, galeri ve küratörler) göz önünde bulundurularak, sanatın toplumsal/ortaklaşmacı üretim yapısına dikkat çekilmiştir. Bir önceki haftanın ünite kazanımlarına yönelik çekilen dikkatlerin ardından ise, Ünite III ile ilgili olarak derse dikkat çekme, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumları

üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, derse geçiş öncesi süreçte KA'nın, öğrenci dikkatlerini ünite konu ve içeriğine çekmek amacıyla gerçekleştirdiği söz ve davranışların şu şekilde olduğu gözlemlenmiştir:

Dikkat Çekme: Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*'nin derse geçiş öncesi süreçte KA tarafından, öğrenci dikkatlerini toplamak amacıyla ünitenin öğrencilerin sanat kültürü ve sosyolojik görsel okuma düzeylerine sunacağı kazanımlar üzerinde durulmuştur. KA tarafından, ünite içeriğinde gerçekleştirilecek görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin sanatın sosyal tarihini anlamlandırmadaki rolü ve önemi üzerine dikkat çekilmiştir. Ayrıca söz konusu görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin alan bilgilerine sunacağı katkılara değinilmiştir. Derse geçiş öncesi süreçte, bu konulardaki KA'nın sözel ifadeleri öğrencilerin ünite konusu üzerine dikkatlerini toplamaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. KA'nın söz konusu ifadelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Gerçek manada sanatçı ya da sanat eğitimcisi olma işi, alanızı sevmek, özümsemek ve özveriyle çalışmanız ile mümkün. Yani, alanımıza değer vermekle ve öğrenme isteğimizle mümkün olabilecek bir şey bu arkadaşlar. Hiçbir hayaliniz imkânsız değil... Ama bu durum, sizin alanınıza gösterdiğiniz ilgi ve alakaya bağlı. Bu dersimizde işleyeceğimiz konularla, sanat kültürünüze farklı bir bakış açısı kazandırmayı hedefliyorum. Üniteden edineceğimiz bilgiler, sanat tarihine ve sanatsal uygulamalarınıza daha farklı bir açıdan bakmanıza yardımcı olacak” (KA). [I. Oturum, 00:16:45]

Güdüleme: Üniteye karşı öğrencileri içsel olarak uyarmak ve ilgilerini ünite üzerine toplamak amacıyla KA, sınıf ortamını samimi bir düzene getirmek için çeşitli davranışlarda bulunmuştur. KA'nın bu davranışları arasında, öğrencilerin öz inançlarını arttırıcı nitelikli sözel bir ifadesi öne çıkmaktadır. KA'nın derse geçiş öncesi süreçte kullandığı *“Sizlere güveniyorum, sizler bilinçli ve farklı öğrencilersiniz, sorumluluklarınızın farkında olduğunuzu düşünüyorum”* (GF, 3 Mart 2020) şeklindeki ifade, güdüleme kapsamında öğrencileri içsel olarak uyarmakta ve üniteye karşı ilgilerini toplamaya yardımcı olduğu düşünülmektedir. KA'nın söz konusu ifadesiyle, öğrencilerin derse yönelik sorumlulukları ve görevleri üstü kapalı şekilde hatırlatılarak dersin önemi üzerine düşünmeleri sağlanmıştır. KA'nın derse geçiş öncesi süreçte öğrencilere yönelik bu ifadesini, güdüleme kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*'nin derse hazırlık sürecinin son bölümünde öğrenciler, ünite içeriğiyle ilgili kazanımlardan haberdar edilmiştir. Bloom'un bilişsel alan taksonomisinde 'bilgi' düzeyine karşılık gelen 3 (üç), 'analiz' düzeyine karşılık gelen 1 (bir) kazanım ifadelerine yönelik öğrenciler bilgilendirilmiştir. Bu kazanım ifadelerinden '*sanatın toplumsal süreçlerle ilişkilerini açıklar/yorumlar*', '*sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar*' ve '*görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar*' kavrama düzeyine; '*görselleri sosyolojik açıdan analiz eder*' ifadesi ise analiz karşılık gelmektedir. KA tarafından öğrenciler bu kazanım ifadelerinden haberdar edilerek Ünite III'ün içeriği üzerine ön bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. KA'nın hedef/kazanımlardan haberdar etmek amacıyla kullandığı ifadeler şu şekildedir:

"Bu gün bu derste, sanat tarihinden seçilen örneklerden yola çıkarak tarihsel süreçte öne çıkan medeniyetler, uygarlıklar ve kültürlerin sanatsal yaratıma nasıl bir yansıması bulunduğu üzerine duracağız. Sanat eserleri üzerine yapacağımız görsel okumalar ile sanat ve toplum ilişkilerini inceleyeceğiz. Ders sürecinde sosyolojik açıdan sanat eserlerine yaklaşmamız, sosyolojik görsel okuma düzeyimizi geliştireceğini umuyorum. Bu derste ki örnek sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden yararlanarak, farklı bir eserin sosyolojik bağlamı karşısında duyarsız kalmayacağınızı umuyorum" (KA). [I. Oturum, 00:19:16]

4.1.3.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri* konusunun ders süreci ağırlıklı olarak düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinden yararlanılarak yürütülmüştür. Ünite içeriğinin kuramsal bağlamda zenginliği ve derinliği, ders sürecinde kuramsal bilgi aktarımını ön plana çıkarmış; öğretim yöntemi açısından düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinden yararlanmayı gerekli kılmıştır. Ünitenin kuramsal içeriğinin yoğunluğu, sınıf içi etkileşimi sınırlandırarak, sosyolojik görsel okuma etkinliklerini tartışma sürecinden uzaklaştırmıştır. SGOSU eğitim modülünün tartışma etkinliklerine dayalı yapısına ters düşen bu durumun üstesinden gelebilmek için, ünite başlığının sahip olduğu derinlik ünite içeriğinde yalına indirgenerek ünite alt başlıklarıyla ilişkili seçilen görsel örnekler (sanat eserleri) üzerinden sanat-toplum ilişkileri çözümlenmeye çalışılmıştır. KA'nın denetimindeki ders süreci, sunuş yoluyla öğretim stratejisinin karakteristik özelliklerine karşılık gelmektedir. Ders sürecinde

sosyolojik görsel okumaya konu olan görsellerin sayıca fazlalığı tek tek görsel örnekler üzerine odaklı veri toplamayı güçleştirmiştir. Ünite III'ün ders sürecinden elde edilen bulgular ise çoğunlukla, KA'nın sözel ifadelerinden ortaya çıkan temalar ve soru-cevap etkinliklerinde beliren iletişimsel örüntüler üzerinden oluşturulmuştur.

Teorik içeriğin sunumuna, *İlkçağda Sanat ve Toplum İlişkileri* konu başlığıyla başlanmıştır. Bu konu başlığına ilişkin tema, KA'nın ders sürecinde kullandığı "...bireysel sanatsal üsluplardan söz edemiyoruz" (KA) [I. Oturum, 00:40:21] ifadesi üzerine temellenmiştir. Ders sürecinde, sanatın ilk izleri Lascaux, Altemira ve Karain mağara tasvirleri ve Mısır, Çin, Roma ve Hitit uygarlıklarına ait eserler üzerinden yürütülen görsel okuma etkinliklerinde, bireysel sanatsal anlayışlardan çok, toplumsal amaca hizmet eden sanatsal üretim biçimleri üzerine dikkatlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Yine, mağara resimlerinde ve uygarlıklara dair sanatsal formlarda sanatın sosyal yaşamla ilişkilerinin yakınlığı kültür, inanç ve gündelik yaşama dair ritüeller ekseninde ele alınmıştır. Derse yönelik tutulan video kaydın 00:21:30 - 00:40:22 dakikaları arasında karşılık gelen konuya ilişkin süreç içerik analiziyle özete indirgendiğinde, öğrencilerin görsel okuma etkinliklerine ilişkin görüşlerinin şu şekilde olduğu görülmüştür:

"Tasvirlerin insanlar arası iletişimin bir parçası olduğunu algılıyorum" (Ö2).

[I. Oturum, 00:35:10]

"İlkel insan, bizon tasvirlerinde anatomiye dikkat edilmiş gibi algılıyorum.

Gerçekliği taklit etmeye çalışmış sanki. Günlük yaşamı yansıtmış" (Ö1). [I.

Oturum, 00:35:14]

"Günlük yaşama yönelik çok iyi bir gözlemle yapılmış çalışmalar" (Ö6). [I.

Oturum, 00:35:19]

"Zanaat olarak yapılan bir eylem. Fakat estetik bir kaygı var bence bu

çalışmalarda. Bu kaygı da gerçekliği yansıtmaya kaygısıyla bağlantılı" (Ö4). [I.

Oturum, 00:35:36]

"Kamuya açık alanlar (tapınaklar, katedraller vb.) resim ve heykel çalışmaları

ile süslenmiş. Bu çalışmalar kültürel bir değer katıyor mimariye" (Ö3). [I.

Oturum, 00:39:28]

"İnanç aktarımı amacıyla yapılmış çalışmalar" (Ö9). [I. Oturum, 00:39:32]

"Gördüğüm kadarıyla uygarlıklarda resim, heykel tasvirleri, gelenek ve

göreneklerle bütünleşmiş..." (Ö8). [I. Oturum, 00:39:45]

Ünite III'ün ikinci alt başlığı *Ortaçağda Sanat ve Toplum İlişkileri*dir. Bu konu başlığı altında Rönesans öncesi Batı sanatından seçilen sanat eserleri üzerinden skolastik düşünce ve sanat ilişkisi incelenmiştir. Sanat tarihinden hareketle KA, öğrencilere Rönesans öncesi Avrupa sanatının genel karakteristik özellikleri hakkında bilgi aktarımında bulunmuştur. Söz konusu sürece ilişkin video kayıt incelendiğinde, Ortaçağda Batılı sanatçılar üzerinde kilise mensuplarının baskıcı ideolojileri, sanat eserleri üzerinden okunmaya ve anlamlandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu süreçte, Hristiyan inanç sistemiyle şekillenen tasvir biçimleri iki eser üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Bu eserler: Cimabue'nin 1280-90 tarihli '*Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana*' ve Giotto di Bondone'nin 1310 tarihli '*Tahta Oturan Meryem Ana*' isimli eserlerdir.

Şekil 20. Görsel okuma örneği: Cimabue ve Giotto. <https://image.slidesharecdn.com/ahtrproto-renaissance-141206122032-conversion-gate01/95/ahtr-proto-renaissance-19-1024.jpg?cb=1417868513> sayfasından erişilmiştir.

Dersin teorik saat etkinliğinde Rönesans öncesi Batı (Avrupa) sanatının genel özellikleri yukarıdaki iki eser üzerinden incelendikten sonra üçüncü alt başlık *Rönesans'ta Sanat ve Toplum İlişkileri* konusuna geçiş yapılmıştır. Rönesans dönemi sanatının sanat tarihsel özellikleri üzerine KA öğrencilere, kuramsal içerikli bilgi aktarımında ve görsel okuma etkinliklerinde bulunmuştur. İncelemeye konu olan Rönesans dönemi eserleri arasında Giotto di Bondone '*İsa Mesih İçin Ağıt*', Masaccio '*Kutsal Teslis*', Andrea Mantegna '*İsa İçin Ağlayanlar*', Raffaello '*Atina Okulu*', Michelangelo '*Âdemin Yaradılışı*' ve Leonardo Da Vinci '*Son Akşam Yemeği*' - anatomik ve teknik çizim çalışmaları yer almaktadır.

Rönesans dönemine ilişkin örnekler, kronolojik bir yaklaşımla Rönesans’a giriş ve Yüksek Rönesans dönem özelliklerini temsil eden eserlerden seçilmiştir. Rönesans’a girişin en önemli temsillerinden Giotto di Bondone’nin 1304-06 tarihli *‘İsa Mesih İçin Ağıt’* isimli fresk eseri üzerinden konuya giriş yapılmıştır. Krausse (2005)’nin belirttiği üzere “Giotto yaptığı resimlerle sanata yepyeni bir ifade tarzı sokmuştur: Ortaçağ’dan kalan yüzeysel ve “önem perspektifi”ne dayalı resim yapısını altetmiştir. Resimlerinde ima ettiği yeni perspektif kurallarıyla, figürlerinin bedenselliği ve bireysellikleriyle Rönesans’ın üzerinde yükseleceği temeli oluşturmuştur” (s. 7). Bu durum, *‘İsa Mesih İçin Ağıt’* eserinin sanatsal teknik ve estetik nitelikleri üzerinden incelenmiştir. Yine, Rönesansla birlikte gelişen perspektif bilgisi (Krausse, 2005), Masaccio’nun *‘Kutsal Teslis’* ve Andrea Mantegna’nın *‘İsa İçin Ağlayanlar’* eserleri üzerinden ele alınmıştır. Son olarak Yüksek Rönesans’ın tipik sanatsal, bilimsel, kültürel, ve ideolojik temsilleri: Raffaello’nun *‘Atina Okulu’*, Michelangelo *‘Âdemin Yaradılışı’* ve Leonardo Da Vinci *‘Son Akşam Yemeği’* - anatomik ve teknik çizim çalışmaları üzerinden örneklendirilmiştir. *Rönesans’ta Sanat ve Toplum İlişkileri* alt başlığının son bölümünde Rönesans öncesi Ortaçağ’ın sanatsal etkilerini taşıyan Cimabue’nin *‘Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana’* eseriyle Yüksek Rönesans sanatı özelliği gösteren Raffaello’nun *‘Saka Kuşlu Meryem’* eserinin karşılaştırmalı okuması yapılmıştır. Bu karşılaştırmada, Ortaçağ ve Rönesans dönemi sanatsal anlayışın toplumsal gerçeklerle ilişkileri üzerine odaklanılmıştır. Bu karşılaştırmaya konu olan eserler şu şekildedir:

Şekil 21. Cimabue, Melekler ve Peygamberlerle Tahta Oturan Meryem Ana. <https://www.uffizi.it/en/artworks/virgin-and-child-enthroned-and-prophets-santa-trinitamaesta#&gid=1&pid=1> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 22. Raffaello, Saka Kuşlu Meryem. <http://www.3pp.website/2011/04/bird-bridge-and-raphaels-unsung.html> sayfasından erişilmiştir.

Ders sürecinde öğrencilerin karşılaştırmaya konu olan yukarıdaki eserler üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“Perspektif yok ilk resimde” (Ö2, Ö5, Ö7). [I. Oturum, 01:01:26]

“Her iki eserde de dini içerikli konu ele alınmış” (Ö6, Ö7). [I. Oturum, 01:01:29]

“Sanatçının özürlüğünün kısıtlatıyor oluşu, fondaki altın sarısı renk ve Meryem’in resim içerisindeki konumu bunu açık olarak gösteriyor...” (Ö9). [I. Oturum, 01:01:38]

“Rönesanas dönemi eserinde renkleri sanatçı kendi istediği biçimde boyamış, Ortaçağ sanat özelliklerinden farklı bir durum bu çünkü onda altın sarısı fon var” (Ö1). [I. Oturum, 01:01:43]

“Cimabue’nin çalışmasında Meryem Ana ve bebek İsa resimdeki diğer figürlere göre daha büyük boyutta resmedilmiş” (Ö5). [I. Oturum, 01:01:54]

“Raffaello’nun çalışması Cimabue’nin eserine göre daha gerçekçi. Çünkü resimde renk ve çizgi perspektifi kullanılmış” (Ö4). [I. Oturum, 01:02:12]

Ünitenin dördüncü alt başlığı 1789 Fransız İhtilalinde Sanat ve Toplum İlişkileri: Romantizme Sosyolojik Bakış konusu, dönemin toplumsal ve ideolojik özelliklerini yansıtan Eugene Delacroix’nın ‘Halka Önderlik Eden Özgürlük’ ve romantizmin en önemli temsilcilerinden William Turner’ın ‘Denizde Kar Fırtınası’ eserleri üzerinden incelenmiştir. Fransız İhtilali’nin toplumsal düzlemde yarattığı etkilerin resim sanatı üzerindeki yansımaları sanat tarihsel açıdan KA tarafından öğrencilere sunumu gerçekleştirilmiştir. Ders sürecinde bu konu, düz anlatım yöntemiyle işlenmiştir. Dersin II. oturumuna, bu alt başlık ile başlanmıştır. KA, konuyla ilgili “Fransız İhtilali’nin toplumsal tabakalaşma ve sınıf çatışmaları üzerindeki yıkıcı gücü, toplumun alt kesimlerinde özgürleşme ve demokrasiye duyulan inancı artırmış ve bu durum dönemin sanatsal anlayışını üslupsal açıdan etkilemiştir. 18. yüzyıl sanatsal etkinliklerde duygu kavramının ön planda olduğunu görüyoruz ve bu durum kendini, Romantizmde en açık şekilde göstermektedir ” (KA) [II. Oturum, 00:03:21] şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Sosyolojik görsel okumaya konu olan Delacroix ve Turner’in söz konusu eserleri üzerine yapılan okumalarda ön plana çıkan öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Toplumsal açıdan emekçi kesimi konu almış Halka Önderlik Eden Özgürlük eseri” (Ö1). [II. Oturum, 00:07:57]

“Delacroix bu çalışmasında devrim ya da ihtilal konusunu kadın üzerinden eleştirel olarak anlatmaya çalışmış” (Ö4). [II. Oturum, 00:10:02]

“...yine, Delacroix’in eseri burjuvaziye eleştiriyor. Burjuvazinin gücünün toplum tarafından ayaklar altına alındığı anlatılıyor” (Ö5). [II. Oturum, 00:10:16]

“Delacroix’in resminde açık bir anlatım varken, Turner’in resminde kapalı bir anlatım var. Bu yüzden Turner’in resminin sosyolojik açıdan yorumu zor bence. Fakat şu açık ki Turner’in bu kapalı anlatımı duygularımızı heyecanlandığı için bu resmin yapılış amacının duyguya, dinginliğe özlemi ifade etmek istiyor olabilir. Fransız İhtilali’nin ardından sıkıntılı süreçlerin son bulması, huzura özlemi tanımlıyor şeklinde yorumlamak istiyorum...” (Ö8). [II. Oturum, 00:10:30]

“Her iki eserde de Romantizm öncesi alışık olduğumuz dini içerikli konuların yerine tamamen içsel duygulara hitap eden konuların resmedildiğini anlıyorum” (Ö9). [II. Oturum, 00:12:25]

Ünitenin beşinci alt başlığı 19. Yüzyıl Sanayi Devrimi ve Sonrasında Sanat ve Toplum İlişkileridir. Bu alt başlık altında, modern sanatın karakteristik yapısını temsil eden ve toplumsal içeriğiyle öne çıkan Realizm, Empresyonizm, Fütürizm ve Soyut Dışavurumculuk sanat akımlarına ilişkin sanat eserleri üzerine sosyolojik görsel okuma etkinlikleri yürütülmüştür. Modern sanat kapsamında incelenen alt başlıklar: ‘Realizm ve Klasisizm Üzerine Tartışmalar’, ‘Fotoğraf ve Resim Diyalektiği: Empresyonizmi Anlamak, İtalya’da Endüstrileşme ve Fütürizm’, ‘İkinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika ve Soyut Dışavurumculuk’ şeklindedir. Sanayi Devrimiyle birlikte meydana gelen toplumsal değişim ve dönüşümler, sanat eserleri üzerinden sosyolojik görsel okumalar ile anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İnsan gücünün azalması ve bu gücün makinalara devri anlamına karşılık gelen Sanayi Devrimi’nin sanat kültürüne yansımaları, sanatsal düşünme ve üslup biçimleri bağlamında incelenmiştir. Bu incelemeler Tablo 10’da belirtilen Realizm akımına mensup 4 (dört) sanatçı üzerinden yürütülmüştür. Bu sanatçılar ve eserleri: Adolph Von Menzel ‘Demir Doğrama Atolyesi’, Jean-Francois Millet ‘Başak Toplayanlar’, İlya Rapin ‘Volga’nın Gemi Çekicileri’ ve Gustave Courbet ‘Taş Kıranlar’ şeklindedir. Bu eserler üzerinden teorik içeriğin aktarımında KA’nın konu içeriğini kapsayıcı nitelikte öne çıkan ifadeleri: “Sanayi Devrimi’yle birlikte toplumcu gerçekçi türden sanatsal anlayışların gelişim gösterdiği anlaşıyor... Sanatın, propaganda aracı olarak kullanılması Fransız İhtilali’yle birlikte gelişim gösterse de Sanayi Devrimi ile birlikte büyük bir hızla gelişim

gösterdiği anlaşılmakta” (KA) [II. Oturum, 00:15:04] şeklinde karşımıza çıkmıştır. Realizmle ilgili söz konusu eserler üzerinden yürütülen görsel okumada öğrenciler tarafından öne sürülen sanat sosyolojik ifadelerin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 11

Realizm Kapsamında Sanat Eserlerine İlişkin Görsel Okuma Çalışmasından Edinilen Görüşler

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f
Realizmin Sosyolojik Yapısı	İşçi Sınıf (Proletarya) Konusu	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	9
	Sanatın Propaganda İşlevi	Ö2, Ö4, Ö7	3
	Klasik İdeal Güzellik Anlayışından Uzaklaşma Eğilimi	Ö3, Ö8	2
	Sanatın Bilinçlendirme İşlevi	Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9	5

Realizm (Gerçekçilik) kapsamında görsel okuma etkinliklerine konu olan sanat eserlerine ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“İş gücünü ve emeği öne çıkarmış çalışmalar bunlar” (Ö3). [II. Oturum, 00:16:08]

“Figürlerin kıyafetlerindeki yıpranmalar ve yırtıklar yoksulluğa dair etkiler meydana getiriyor” (Ö5). [II. Oturum, 00:16:26]

“İdeal bir güzellik yok figürlerde” (Ö8). [II. Oturum, 00:16:56]

“Realizmde sanatçı topluma yol gösterici bir görev üstlenmiş ve bu resimler toplumu bilgilendirici türde” (Ö2). [II. Oturum, 00:17:23]

“Topluma bilgi vermek için yapılmış resimler” (Ö9). [II. Oturum, 00:17:42]

“Adolph Menzel’in ‘Demir Doğrama Atölyesi’ eseri, işçi sınıfını konu alıyor ve işçi sınıfı da toplumsal bir konu” (Ö5). [II. Oturum, 00:17:56]

“Yanlış hatırlamıyorsam hocam Kathe Kollwitz’in bazı eserleri de işçi, emekçi sınıfı konu alıyor ve toplumsal bir propaganda aracı olarak kullanıyor sanatı” (Ö7). [II. Oturum, 00:18:01]

“Hocam Türkiye’de Neşet Günel’in resimleri de sosyorealist bir içeriğe ve tarza sahip” (Ö4). [II. Oturum, 00:18:10]

Realizmle ilgili sanat eserleri üzerine yapılan görsel okuma etkinliklerinin ardından *Fotoğraf ve Resim Diyalektiği: Empresyonizmi Anlamak* alt başlığına geçiş yapılmıştır. Bu başlık altında, tarihteki ilk fotoğraflardan birisi olan Jacques Mande Daguerre'nin *'Paris'te Baulevard Du Temple'*, Eadweard Muybridge'nin *'Galop Giden At'*, Claude Monet'nin *'Gün Doğumu'*, Vincet Van Gogh'un *'Yıldızlı Gece'* ve Paul Cezanne'ın *'Seinte-Victoire Dağı'* üzerine okumalar yapılmıştır. Bu okumaların amacı, sanat eserlerini çok boyutlu incelemekten ziyade bir sanat akımı olarak empresyonizmi var eden toplumsal zemindeki kaynakları sorgulamaktır. Bu nedenle toplumda gelişim gösteren bilim, teknoloji ve kültürel faaliyetlerin sanatsal yaratıma etkileri bu alt başlık altında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dersin II. oturumuna ilişkin video kaydının 00:18:20 dakikasında ele alınmaya başlanan bu alt başlığın kuramsal içeriğinde, sanayileşmenin bir ürünü fotoğraf makinesi ve fotoğraftaki gerçeklik olgusunun modern sanat felsefesini nasıl inşa ettiği üzerine durulmuştur. Konuyla ilgili KA'nın öne çıkan ifadelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Arkadaşlar, empresyonizm de sanatçıların öznel kimliklerini var etme çabaları, fotoğraf teknolojisinin gelişimiyle birlikte başlamıştır... Fotoğrafın izleyici kitleye sunduğu gerçeklik, sanatçıları gerçeklik üzerine yeniden düşünmelerini sağlamıştır. Bu nedenle sanatçı, doğadan edindiği anlık izlenimlerin peşine düşmüş, fotoğrafın sunduğu gerçeklikten farklı olarak kendi iç duyguları ile yorumladığı bir sanatsal anlayışın peşine düşmüştür” (KA). [II. Oturum, 00:18:50]

“Bizlerde bugün resimlerimizi yaparken empresyonist sanatçıların o dönemki bilimsel ve toplumsal gelişmeleri sorguladıkları gibi kendi kendimizi ve üretmeye çalıştığımız sanatı sorgulamamız gerekir. Empresyonizmde bu sorgulama, fotoğraf makinesinin ve ressamın ürettikleriyle ilişkiliydi. Bizlerde kendi resimlerimizin görevini, işlevini ve amacını bugünün toplumsal koşulları içerisinde sorgulamamız gerekir” (KA). [II. Oturum, 00:20:04]

KA'nın yukarıdaki ifadesinin ardından Ö1, konuya ilişkin şu şekilde bir tespitte bulunmuştur:

“...mesela bugün telefonlarımızdan ya da bilgisayarlarımızdan farklı efektler ve programlarla fotoğrafları çok farklı boyutlara getirebiliyoruz. O zaman bugün de sanatı bunlarla ilişkili olarak farklı bir yere taşımamız gerekir” (Ö1). [II. Oturum, 00:21:09]

Empresyonist sanat eserleriyle ilgili görsel okumaların ardından dersin 00:26:05 dakikasinda *İtalya'da Endüstrileşme ve Fütürizm* konusuna geçiş yapılmıştır. Bu konu Fütürist sanatçı Gino Severini'nin "*Tren*" isimli eseri üzerinden işlenmiştir. Bu süreçte öncelikle, teorik boyutta Fütürizmi var eden toplumsal etmenler üzerine ana hatlarıyla KA tarafından öğrencilere bilgiler verilmiş; bu sayede öğrencilerin fütürizmle ilgili sanat tarihi bilgilerinin hatırlanması sağlanmıştır. Bu bilgilendirmelerde, dönemin İtalyan aydınlarının ve fütürist sanatçıların hıza ve teknolojiye karşı sıra dışı ilgisi (Antmen, 2013; Krausse, 2005) üzerine dikkat çekilmiştir. KA'nın öğrencilere yönelttiği "*Eserden gördüğünüz kadarıyla Fütürizmin toplumsal süreçlerle ilişkileri neyle ilgili olabilir?*" (KA). [II. Oturum, 00:26:16] sorusu üzerinden görsel okuma etkinliğinde bulunulmuştur. Bu soruya, öğrencilerin çoğunluğunun (Ö1, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7) '*teknolojik gelişme*' teması üzerine yönelik gösteren yanıtlar verdiği görülmüştür. Soruya ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

"Teknolojik gelişmeler ile ilişkisinin bulunduğu izlenimini alıyorum" (Ö3). [II. Oturum, 00:26:37]

"Fütürizmin hız ve hareket kavramını ifade etmesi nedeniyle bence de teknolojik gelişmeler ile ilişkileri söz konusu" (Ö7). [II. Oturum, 00:26:46]

"Resimdeki tren, karşı konulamaz bir teknolojik gelişimin varlığını temsil ediyor bence" (Ö4). [II. Oturum, 00:26:57]

"Bilimsel ilerleme ve gelişmeye yönelik izlenimler alıyorum resimden. Daha çok teknolojik..." (Ö1). [II. Oturum, 00:27:01]

"Sanki film karesi gibi görünüyor resim. Film teknolojisinin dönemin toplumsal yaşamındaki ve teknolojik açıdan gelişimiyle ilişkileri bulunabilir Fütürizmin" (Ö6). [II. Oturum, 00:27:34]

Dersin teorik saat etkinliğinin son bölümünde, *19. Yüzyıl Sanayi Devrimi ve Sonrasında Sanat ve Toplum İlişkileri* başlığı altında *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Amerika ve Soyut Dışavurumculuk* alt başlığına geçiş yapılmıştır. Bu alt başlıkta, Soyut Dışavurumculukta öne çıkan iki sanatçı ve iki esere değinilmiş (Jackson Pollock '32 Numara' ve Willem De Kooning 'Kadınlar IV'); söz konusu eserler üzerine sosyolojik görsel okuma çalışması yapılmıştır. Soyut dışavurumculuğun en önemli temsilcilerinden hareket resminin (action painting) öncü ismi Jackson Pollock ve figüratif soyut dışavurumcu Willem De Kooning'in sanat anlayışları, 20. yy Amerikan sanat ortamındaki sosyo-tarihsel gelişmelerle birlikte

incelenmiştir. Soyut Dışavurumculuğu var eden toplumsal süreçler ki bunların başında Avrupa ülkelerinde egemen olmaya başlayan totaliter rejimlerin baskıcı politikaları ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı toplumsal bunalımdan Avrupalı sanatçıların kaçma isteği (Antmen, 2013, s. 143) vb. olaylar, dönemin Amerikan toplumunun sahip olduğu ekonomik, siyasal ve kültürel koşullarla bütünleşik olarak ele alınmıştır. Konunun öne çıkan teorik yapısı, ders sürecinde görsel okuma etkinlikleri üzerinden eleştirel bir bakışla incelenmiştir. Söz konusu görsel okuma etkinliğinde KA'nın öne çıkan görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Jackson Pollock eylem resminde çok hızlı bir teknikle çalışma ürettiğini görüyoruz. Pollock'un bu hızlı tekniği bizlere teknolojiyle birlikte gelişen ve sosyal yaşamda insanları içerisine çeken 'hız' konusunu karşımıza çıkarmaktadır. Fast Food' kültürü, transatlantik uçak seyahatleri, atom bombası, sosyal medyanın ve iletişim kanallarının yaygınlığı vb. sosyal yaşam içerisindeki hız konusunun birer çıktılarıdır. Bu noktada Pollock'un '32 Numara' eserinden, Pollock'un sanatının ve özellikle de tekniğinin çağın getirilesileriyle uyum içerisinde bir sanatsal tavır sergilediği şeklinde bir sonuca varabilmemiz mümkün olabilir” (KA). [II. Oturum, 00:32:07]

4.1.3.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri*'in uygulama saati, öğrencilerin sanatsal çalışmalarını yürüttükleri 4 (dört) saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. 2. Hafta sanatsal uygulama sürecinde öğrencilerin tasarladıkları ön çalışmalar üçüncü haftayla birlikte orijinal uygulamalara dönüştürülmeye başlanmıştır. KA tarafından öğrencilerin konu/içerik, teknik ve üslup bağlamında özgür çalışmalar üretmelerine rehberlik yapılan dersin bu sürecinde, KA ve öğrenciler arasında sık sık görüş alışverişlerinde bulunulmuştur. Sanatsal uygulama süreci, öğrencilerin bireysel çalışma etkinlikleriyle tamamlanmıştır. Dersin uygulama sürecine yönelik KA tarafından tutulan gözlem formuna not edilen kayda değer gözlemler şu şekildedir:

“Dersin uygulama süreci tüm öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirildi. Öğrencilerin eksiksiz olarak sanatsal malzemeleri temin ettikleri gözlemlendi. Özgün nitelikli sanatsal çalışmalar üretebilmek üzere tüm öğrenciler sürece aktif olarak katılım gösterdi. Bu süreçte öğrenciler, kendi belirledikleri içerik, teknik

ve üslupta sanatsal çalışmalar üretme girişimlerinde bulundu. KA tarafından uyulama sürecinde öğrencilere, dersin teorik bölümünde irdelenen sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden yola çıkarak sanatsal uygulamaların sosyolojik boyutunun ne tür anlatılar ve temsiller içerebileceği konusunda rehberlik edildi. Teorik süreçte gerçekleştirilen görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin sanatsal uygulamalarının toplumsal anlatımları üzerine düşünmelerine yardımcı olduğu gözlemlendi. Öğrenciler içerisinde Ö3, Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö8 sanatsal çalışmalarının altında yatan sosyal faktörlere dikkat çekici ifadelerde bulunduğu gözlemlendi. Bu ifadeler içerisinde en dikkat çekici olanı Ö8'in: *'...aslında benim resimlerimde işlediğim konular tamamen toplumsal içerikli. Çünkü ben içerisinde bir anlatımı olan, topluma çeşitli mesajlar ve farkındalıklar sunan sanatsal çalışmalardan hoşlanıyorum ve kendi çalışmalarımı da bu anlayış çevresinde yürütmek için çabalıyorum. Şu an düşündüğümde hocam, insan ve insan ilişkileri benim çalışmalarımın altında yatan ana konu...'* şeklindeki ifadesi olmuştur. Yine, Ö3 sanatsal çalışmaları üzerine: *'...resimlerimde geçen seneden beri bir şeylerin eksik olduğunu düşünmüşümdür. Bu eksiklik resimlerimle ne anlatmak istiyorum ilgili. Evet, resim yapıyoruz, estetikle ilgileniyoruz ama çalışmalarımızın düşünsel boyutunu göz ardı ediyoruz çoğunlukla. Resim aslında içeriğiyle anlamlı bir hal alıyor. Çalışmalarımın toplum ve günümüz çağıyla ilişkileri üzerine daha çok düşünmeye çalışacağım. Bu durum, benim kendi resimlerimde gördüğüm eksiklere faydalı olacağını hissediyorum'* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir" (GF, 3 Mart 2020).

4.1.3.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite III: *Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri* dersinin sonlandırılışında KA, teorik süreçte değinilen konular üzerine birkaç cümleyle genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Yine bu süreçte, sosyolojik görsel okumalara konu olan sanat eserlerinden yola çıkarak öğrencilerin bireysel sanatsal uygulamaları üzerine eleştirel ve sosyolojik düşünmelerine yardımcı teori ve uygulama bağlantıları kurulmuştur. KA tarafından öğrencilere dersin teorik süreciyle ilgili kitap önerilerinde bulunulmuştur. Üniteyle ilgili toplam 5 (beş) kitap önerilmiştir. Bu kitaplar: Anna Carola Krausse'un *'Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü'*, Jacob Burckhardt'ın *'İtalya'da Rönesans Kültürü'*, Arnold Hauser'ın

‘*Sanatın Toplumsal Tarihi: Rokoko, Klasizm, Romantizm, Natüralizm, Empresyonizm ve Film Çağı*’, Nathalie Heinich’in ‘*Sanat Sosyolojisi*’ ve Dagmar Danko’nun ‘*Sanat Sosyolojisi*’ isimli eserleridir. Kitap önerilerinin ardından öğrenciler bir sonraki haftanın ünite başlığından (Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*) haberdar edilmiş ve üniteyle ilgili temel kavramlar üzerine, başta ‘tüketim kültürü’ olmak üzere, ön okumalar yapılarak derse gelinmesi gerektiği belirtilmiştir.

4.1.4. Dördüncü Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.4.1. Dördüncü Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün dördüncü hafta öğretim içeriğini *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* başlıklı konu oluşturmaktadır. Bu ünite kapsamında görsel sanatlar alanı, tüketim kültürüyle bağlantılı olarak sanatçı, eser ve izleyici/tüketici ekseninde irdelenmeye çalışılmıştır. Öz itibarıyla estetik obje (sanat nesnesi) ve meta (tüketim nesnesi) arasındaki ilişkileri sorgulayan Ünite IV; sanat olgusunu popüler kültür, tüketim kültürü ve kültür endüstrisi tezleri ekseninde ders sürecinde sorgulamayı hedeflemektedir. Modern yaşamın birey ve toplum üzerindeki yansıma biçimlerinden birisi olan tüketim olgusunun sanatsal alandaki etkileri bu ünite, Pop Art (Pop Sanat) başta olmak üzere konuyla ilgili sanat eseri ve diğer görsel kültür formları üzerinden sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle irdelenmeye çalışılacaktır. Tüm bu durumlarla ilgili olarak Ünite IV’ün amacı, sosyolojik görsel okuma etkinlikleri yoluyla tüketim kültürü içerisinde sanat etkinliğini ve onun özelliklerini ders sürecinde geliştirilecek fikirlerle anlamlandırmaya çalışmaktır. Bu amaç ve hedeflerle ilgili olarak ünite içeriği şu şekildedir:

Tablo 12

Ünite IV İçeriği: Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği 4. Hafta
Kazanımlar	- Modern sanat ve postmodern sanat anlayışları arasında ayrım yapar. - Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerden yararlanır. - Sanatsal uygulamalarını, kitsch ve meta estetik özelliklerden arındırır. - Tüketim kültürünün görsellere yansıma biçimlerini göstergeler üzerinden çözümler. - Sanatsal çalışmalarda kültür endüstrisinin etkilerini ayırt eder.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Düz Anlatım Yöntemi - Soru-Cevap Yöntemi - Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Tartışma Yöntemi - Büyük Grup Tartışma Tekniği
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat) Uygulama Basamağı (6 Saat) 1. Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları 2. Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi (Giriş) 2.1. Popüler Kültür 2.1.1 Pop Art 2.1.1 Pop İmge 2.2. Tüketim Kültürü ve Kapitalizm 2.2.1 Kapitalizm ve Sanat 2.2.2. Sanat Pazarı 2.2.3. Güncel Galerî, Fuar ve Müzayede Evlerine Eleştirel Bakış 2.3. Kültür Endüstrisi 2.3.1. Yüksek ve Alt Kültür Kavramlarında Sanat Etkinliği 2.3.2. Hegemonya Kavramı ve Sanat 2.3.1 Sanat Nesnesinin Seri Üretimi, Kopyalanması ve Standartlaşması 2.3.2. Sanatın Metalaşması 2.3.1. Kitsch Sanat ve Estetik
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Adorno, T. W. (2012). Kültür endüstrisine genel bir giriş. A. Artun, (Ed.), <i>Kültür endüstrisi kültür yönetimi</i> (M. Tüzel, Çev.) içinde (s. 109-119). İstanbul: İletişim. Antmen, A. (2013). <i>Sanatçılarından yazılar ve açıklamalarla 20. yüzyıl batı sanatında akımlar</i>. İstanbul: Sel. Baudrillard, J. (2013). <i>Tüketim Toplumu: Söylenceleri/yapıları</i> (H. Deliceçaylı & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı. Dellaloğlu, B. F. (2018). <i>Frankfurt Okulu'nda sanat ve toplum</i>. İstanbul: Say. Kulka, T. (2014). <i>Kitch ve sanat</i> (G. Gülbey Çev.). İstanbul: Altıkkırkbeş. Kuspit, D. (2010). <i>Sanatın sonu</i> (Y. Tezgin Çev.). İstanbul: Metis. Zolberg, V. L. (2013). <i>Bir sanat sosyolojisi oluşturmak</i> (B. O. Buket Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Yukarıdaki Tablo 12’den anlaşıldığı üzere Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin toplam 6 (altı) adet kazanım ifadesi bulunmaktadır. Bu kazanım ifadeleri, Bloom’un bilişsel alan taksonomisinde 2 (iki) kavrama, 2 (iki) uygulama, 1 (bir) analiz ve 1 (bir) değerlendirme

basamaklarına karşılık gelmektedir. Kavrama düzeylerine karşılık gelen kazanım ifadeleri: *'Modern sanat ve postmodern sanat anlayışları arasında ayrım yapar'* ve *'Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar'* şeklindedir. Uygulama düzeyine karşılık gelen kazanım ifadeleri: *'Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edildiği bilgilerden yararlanır'* ve *'sanatsal uygulamalarını, kitsch ve meta estetik özelliklerden arındırır'* şeklindedir. Analiz düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi: *'Tüketim kültürünün görsellere yansıma biçimlerini göstergeler üzerinden çözümler'* ve son olarak değerlendirme düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi ise *'sanatsal çalışmalarda kültür endüstrisinin etkilerini ayırt eder'* şeklinde bir dağılım göstermiştir. Bu kazanım ifadeleriyle ilgili olarak ünite içeriği, iki ana başlık ve üç alt başlıktan oluşmaktadır. Ana başlıklar: *'Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları'* ve *'Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi (Giriş)'* şeklindedir. Bu ana başlıklardan *'Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları'* SGOSU eğitim modülünün genel amaç ve hedefleriyle ilgili olarak görsel sanatların yakın geçmişi ve bugünü üzerine sınıf içi sorgulama faaliyetlerine yardımcı bir özellik göstermektedir. Bu kapsamda ders sürecinde, modern sanat ve postmodern sanat kavramlarının anlam karmaşıklığı üzerine dikkat çekmek ve bu kavramların literatürdeki (Antmen, 2013; Barrett, 2015; Danto, 2014; Lyotard, 1984; Yılmaz, 2013) kullanım biçimlerini örneklemek yoluyla öğrencilerin konu üzerine görüşlerinin alınması hedeflenmiştir. İkinci ana başlık *'Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi (Giriş)'* ise, Ünite IV'ün asıl içeriğini oluşturan başlık özelliğindedir. Bu başlık altında 3 (üç) adet alt başlık bulunmaktadır. Sanat sosyolojik açıdan ele alınan *'Popüler Kültür'*, *'Tüketim Kültürü ve Kapitalizm'* ve *'Kültür Endüstrisi'* alt başlıkları, sanat eserleri ve görsel kültür formları üzerinden incelenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili Pop Art (Pop Sanat), Kitsch Sanat, Meta Sanat, Sanat Pazarı vb. kavramlar hakkında öğrenciler bilgilendirilmiştir.

Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* içeriğiyle ilgili olarak sosyolojik görsel okuma etkinliği, Pop Art (Pop Sanat) türünde sanat eserleri, enstalasyon çalışmaları ve bir filminden seçilen kesit üzerinden yürütülmüştür. Ünite kapasındaki bu sosyolojik görsel okumalar, dersin teorik içeriğini zenginleştirmeye yardımcı bir rol üstlenmiştir. Söz konusu görsel okuma çalışmaları iki boyutta yürütülmüştür. Bunlardan birincisi sanat eserlerindeki bilgi objelerinin ve anlatıların izleyende çağrıştırdığı anlamlar üzerine; ikincisi ise eserlerin dış gerçeklikle ilişkilerinde ortaya çıkan kültürel çözümlemeler üzerine odaklıdır. Söz konusu eserler üzerine görsel okuma etkinliğindeki amaç, tüketim kültürü ve sanat etkileşiminin

boyutlarını açıklamaktır. Ünite IV’e ilişkin sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriği şu şekildedir:

Tablo 13

Ünite IV Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Tarihsel Süreçte Sanat ve Toplum İlişkileri 4. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Andy Warhol “ <i>Turkuaz Marilyn</i> ”, “ <i>32 Campbell’s Çorba Konservesi</i> ”, “ <i>Muhammet Ali</i> ” ve “ <i>Yeşil Coca-Cola Şişeleri</i> ” vb. eserleri. Richard Hamilton “ <i>Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Çekici Kılan Nedir?</i> ” eseri. Tom Wesselmann “ <i>Natürmort #11</i> ” eseri. James Rosenquist “ <i>Ateş Evi (House of Fire)</i> ” eseri. Barbara Kruger “ <i>Alışveriş Yapıyorum Öyleyse Varım (I Shop Therefore I am)</i> ” eseri. Jeff Koons “ <i>Pembe Panter</i> ” ve “ <i>Sallanan Kalp (Altın/Mor)</i> ” eserleri. Damien Hirst “ <i>Yaşayan Birinin Zihninde Ölümün Fiziksel İmkânsızlığı</i> ” eseri. Acherio Manas’ın <i>Noviembre (Kasım)</i> Filminden Bir Kesitin İncelenmesi.

4.1.4.2. Dördüncü Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Dördüncü hafta uygulama (öğrenme-öğretim) sürecine yönelik bulgular ve yorum, öğretim süreci içerisinde araştırmacı tarafından tutulan gözlem formu ve video kayıt yoluyla edinilen veriler aracılığıyla oluşturulmuştur. Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin teorik saati tek oturumda gerçekleşmiştir. Bu sürece ilişkin video kayıt süresi 01 saat 39 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci ise yaklaşık 4 saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin gözlemler araştırmacı tarafından gözlem formu aracılığıyla kayda geçirilmiştir. Dördüncü hafta öğrenme-öğretme sürecinden elde edilen bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.4.2.1. Derse Hazırlık

Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin derse hazırlık süreci ya da teorik içeriğin sunumu öncesi süreç, ders sürecine yönelik tutulan video kaydın ilk 00:03:40 dakikalık zaman dilimine karşılık geldiği gözlemlenmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde KA tarafından bir önceki haftanın ünite içeriğiyle ilgili kısa bir tekrar etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu tekrar etkinliğinde, toplumsal değişim ve dönüşümlerin sanat tarihsel süreçte görsel sanatlara

yansımaları Rönesans, Romantizm, Empresyonizm, Fütürizm ve Soyut Dışavurumculuk üzerinden kısaca hatırlatılmıştır. Bir önceki haftaya yönelik tekrar etkinliğinin ardından Ünite IV'ün teorik içeriğine geçiş öncesi dikkat çekme, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumları üzerinde durmuştur.

Dikkat Çekme: Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*'ne yönelik dikkat çekme, 'tüketim' terimi üzerine KA tarafından öğrencilere yöneltilen bir soruyla gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. 'Tüketim' terimi üzerine KA öğrencilere, "Arkadaşlar derse geçmeden tek kelimeyle tüketim kelimesinden ne anlıyoruz?" (KA) [00:01:48] şeklinde kısa bir soru yönelmiştir. Yöneltilen bu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğunun 'alışveriş yapmak' (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6 ve Ö9) [00:01:55] görüşü üzerinde mutabık kaldıkları; Ö2 "para harcama eylemi" (Ö2) [00:00:57] ve Ö7 ise "bitirmek" (Ö7) [00:00:59] şeklinde görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca sürece ilişkin "Ders öncesi soru, öğrencilerin konuya odaklanmalarına yardımcı oldu" (GF, 10 Mart 2020) şeklinde bir gözlemin de kayda geçirildiği görülmüştür. Bu gözlemden yola çıkarak, teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte KA tarafından öğrencilere yöneltilen bu kısa cevaplı soruyu dikkat çekme bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Güdüleme: Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* konusuna yönelik öğrencileri güdüleme, ünite başlığında yer alan 'tüketim kültürü' kavramının, görsel sanatlarla ilişkileri üzerine KA'nın şu ifadeleri üzerinden gerçekleştiği gözlemlenmiştir:

"Arkadaşlar, sanatın tüketim kültürüyle ilişkilerini anlayabilmemizin ön koşulu sanat sosyolojik düşünebilme becerimizle orantılıdır. Bundan dolayı bu haftaki ünitemiz, konuyla ilgili kafamızı kurcalayan sorulara yardımcı bilgiler sunacağını umuyorum. Şahsen bu konunun güncel sanatı anlayabilmenin ön koşullarından birisi olduğunu düşündüğüm. Ayrıca dersimizde de göreceğiz ki bu haftaki konumuz alanınız hakkında sizlere çağdaş örnekler ve yeni bilgiler sunacak" (KA) [00:01:49]

KA'nın teorik içeriğin sunumuna geçiş öncesi kullandığı bu ifadeler, öğrencilerin üniteye yönelik merak ve ilgi düzeylerini arttırdığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin merak ve ilgi düzeylerinin artışını gösteren gözlemler ise, Ö4'ün süreç içerisindeki şu ifadeleriyle ilişkilendirmek mümkündür:

"Üniteyle ilişkisi var mı bilemiyorum hocam ama hep merak etmişimdir. Bir sanatçı ünlü olgu için mi resimleri çok yüksek fiyatlara satılır, resimleri

gerçekten de sanatsal olduğu için mi yüksek fiyata satılır? Bunun iç yüzünü tüketim kültürüyle ilgili olabilir mi hocam?” (Ö4). [00:02:23]

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin derse geçiş öncesi süreçte KA tarafından öğrenciler üniteyle ilgili hedef ve kazanımlardan haberdar edilmiştir. Bu durum söz konusu süreçte KA’nın ünite kazanımlarıyla ilgili olarak kullandığı şu ifadesiyle gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir:

“Aslında arkadaşlar bu hafta bu üniteye, sanatın tüketim kültürüyle ilişkileri üzerine tıpkı diğer haftalarda olduğu gibi sanat sosyolojik okumalar yapacağız. Tabii ki de bu okumalarda, üniteyle ilgili yeni kavramlara değineceğiz. Size örnek vermem gerekirse, kültür endüstrisi kavramıyla ilişkili olarak tüketim kültürünün sanata yansıma biçimleri; yani, pop art, kitsch sanat, meta estetik, sanat piyasası gibi kavramlar üzerinden duracağız. Bu sayede de tüketim kültürünün sanata yansıma biçimlerini hem teorik, hem gözlemsel, hem de sanatsal uygulamalar açısından okumuş olacağız ve yeni farkındalıklar elde edeceğiz” (KA). [00:03:02]

4.1.4.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* ders süreci, daha önceki ünitelerle gelişim gösteren teorik içerikli konuların devamı niteliğindeki bir tartışma etkinliğiyle başlamıştır. Bu etkinlik, modern sanat ve postmodern sanat kavramlarının birbirleriyle olan ilişki ve farklılıkları üzerine odaklanan *Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları* konusuyla gerçekleştirilmiştir. Bir önceki hafta ders bitiminde, söz konusu tartışma etkinliğinden öğrenciler haberdar edilmiş ve derse hazırlıklı gelinmesi gerektiği yönünde bildirimde bulunulmuştur. Kavramlara aşinalığı kolaylaştırmak ve tartışma etkinliğini maksimum verimde yürütebilmek için öğrencilerin konuyla ilgili yapacakları ön hazırlıklar önem arz etmektedir. Bu nedenle ders sürecine, öğrencilerin kavramlar üzerine herhangi bir hazırlık yapıp yapmadıklarının kontrolü ile başlanmıştır. Konuyla ilgili KA, “*Arkadaşlar, geçen hafta modernizm ve postmodernizm kavramları üzerine hazırlık yaparak gelmenizi istemiştım. Acaba bu kavramlara göz atan, hakkında bilgi toplayan, kavramları araştıranlar kimler var görebilir miyim?*” (KA) [00:04:29] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bu soruya öğrencilerin bir bölümünün (Ö1, Ö4, Ö6, Ö8 ve Ö9) kavramlar üzerine hazırlık yaptıkları

gözlemlenmiştir. Akabinde, Ö1, Ö4, Ö6, Ö8 ve Ö9 söz konusu kavramlar üzerine şu görüşler ifade etmişlerdir:

“Hocam postmodern, bugünün şartlarını ifade eden bir kavram” (Ö9). [I. Oturum, 00:05:31]

“Modern, bir şeyin yeni anlamına gelen bir sözcükken, postmodern yeniden daha yeni olanı belirten bir sözcüktür” (Ö1). [I. Oturum, 00:05:50]

“Ö1’in söylediği gibi ‘postmodern’ yeninin yenisi değil de yeniden sonra anlamına geliyor daha çok” (Ö4). [I. Oturum, 00:05:58]

“Postmodern, daha yakın olanı, yakın dönemi ifade ediyor” (Ö6). [I. Oturum, 00:06:10]

“Ben postmodernizmin daha çok popüler kelimesine karşılık geldiğini düşünüyorum” (Ö8). [I. Oturum, 00:06:19]

“Evet Ö8 gibi düşünüyorum ben de. Postmodernizm, günümüzde popüler olanla ilgili olduğunu düşünüyorum” (Ö5). [I. Oturum, 00:06:26]

Ders sürecinde *Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları* konu başlığı kapsamında söz konusu kavramların günlük yaşamda kullanış biçimleri ve sanat tarihindeki karşılıkları üzerine genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. KA ve öğrencilerin, görüşlerini rahatça ifade ettikleri demokratik bir ortamda gerçekleştirilen bu etkinlik, kavramlar üzerine üretilen fikirleri değerlendirme çalışmalarını içermiştir. Ders sürecinde literatür (Antmen, 2013; Barrett, 2015; Danto, 2014; Lyotard, 1984; Yılmaz, 2013) bilgilerden hareketle, modernizm ve potmodernizm kavramlarının sanatsal alanda yarattığı kavram kargaşasına dikkat çekilmiş ve öğrencilerin kavramlar üzerinde fikir üretmelerine rehberlik edilmiştir. Süreç, ağırlıklı olarak eleştirel bir yaklaşımla tartışma yöntemiyle yürütülmüştür. Ders sürecinde, öğrencilerin konu üzerine eleştirel düşünme girişimleri, tartışma etkinliğinin verimini arttırdığı gözlemlenmiştir. Ders sürecinde öğrencilerin; modern, postmodern, güncel, avangard, çağdaş kelimeleriyle ilişkili sorgulamalarının bir bölümü şu şekildedir:

“*Postmodern sanat, modern sanat sonrası anlamına geliyorsa, peki avangard hangi anlama geliyor?*” (Ö1). [00:12:06]

“*Avangart, daha yeni olanı ifade ediyor diye biliyorum ama. Diğerlerine göre.*” (Ö4). [00:12:42]

“Bugünü postmodern olarak ifade edecek olursak, modern diye nitelendirdiğimiz, bugüne dair pek çok şey eski bir zamanı mı ifade ettiği anlamına gelir?” (Ö4). [00:13:24]

“Postmodern modernden sonra anlamına geliyorsa, güncel ve çağdaş da postmodernle aynı anlama gelmesi gerekir” (Ö6). [00:13:52]

Modern ve postmodern kavramları üzerine yürütülen tartışma etkinliği sonucunda, KA tarafından süreç içerisinde üretilen öğrenci görüşlerinin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve kavramların sanat tarihindeki karşılıkları üzerine bilgilendirmede bulunulmuştur. Etkinlik sonucunda KA tarafından oluşturulan sanat tarihi şeridi, öğrencilere modern ve postmodern sanatın kapsamı üzerine görsel bir içerik sunmuştur. Süreç sonunda, sanat tarihinden örnek akımların, sanatçıların ve eserlerin hangi dönem içerisinde değerlendirilmesi gerektiği üzerine soru cevaplarla küçük bir etkinlik yapılmıştır. Bu kısa etkinlik, içeriğin pekiştirilmesine yardımcı olması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliğe ilişkin Ö1 öğrenci günlüğünde şu şekilde bir tespitte bulunmuştur:

“Dersteki kavramlar üzerine gerçekleştirdiğimiz kısa soru cevaplar. Konunun anlaşılmasını bende daha iyi sağladı. Bu bölüm dikkatimi toplamama yardımcı oldu” (Ö7-ÖG, 10 Mart 2020).

Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları konu başlığı Ünite IV’e giriş özelliği gösteren bir etkinlik olarak tasarlanmıştır. Derse, kavramlar üzerine yürütülen tartışma etkinliğiyle giriş yapılmasının nedenleri arasında, tartışma konusunun SGOSU modülünün daha önceki haftalarında ele alınan sanat sosyolojik konuların kronolojik bir sırası niteliğini göstermesi ve öğrencilerin güncel bir problematikle ilgili üretecekleri fikirlerle derse olan motivasyon ve dikkatlerini toplama düşüncesi bulunmuştur. Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin ikinci alt başlığı ise *Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi*’dir; bu başlık altında ise ‘Popüler Kültür’, ‘Tüketim Kültürü ve Kapitalizm’ ve son olarak da ‘Kültür Endüstrisi’ başlıkları yer almaktadır.

Derse yönelik tutulan video kaydın 00:19:52 dakikasında *Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi* konu başlığına geçiş yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu başlık altında incelenen ilk konu ise *Popüler Kültür* olmuştur. *Popüler Kültür* konusuna, KA’nın öğrencilere yönelttiği “Popüler kültür sizce nedir? Siz bu kavramı nasıl tanımlarsınız?” (KA) [00:19:53] şeklindeki bir soruyla başlanmıştır. Yöneltilen bu soruya Ö1, Ö3 ve Ö4: ‘Moda’, Ö4 ve Ö7: ‘Yozlaşma’, Ö4 ve Ö5: ‘Gelip geçici’ ve son olarak Ö2 ve Ö8 “Sınırı ve yönü belli olmayan” temaları

çerçevesinde görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. Bu temalara yönelik tablo ve öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 14

Popüler Kültür Nedir? Sorusuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f
Popüler Kültür Algısı	Moda	Ö2, Ö3, Ö9	3
	Gelip geçici	Ö1, Ö5	2
	Sınırı ve yönü belli olmayan	Ö2, Ö8	2
	Yozlaşma	Ö7	1

Yukarıdaki tabloya ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“En çok rağbet gören, en gözde olan, moda olan kültür diyebilirim” (Ö9).

[00:20:08]

“Popüler kültür moda olan şeyleri ifade eden bir kelimedir” (Ö3). [00:20:25]

“Bence popüler kültür yozlaşmış bir kültürün ifadesidir” (Ö7). [00:20:42]

“Çabuk unutulmuş, gelip geçici, bayağı sanat ürünleri ortaya çıkaran bir kültürdür popüler kültür” (Ö1). [00:20:46]

“Gelip geçici bir kültürdür” (Ö5). [00:20:50]

“Popüler kültür, sınırı ve yönü belli olmayan, belirli bir döneme özgü, geçmiş ve gelecek, moda olan şeyleri içerir” (Ö2). [00:20:58]

“İlgili ilgisiz her şeyi içerebilen; örneğin, bugünlerde kadınlar arasında popüler olan yemek fotoğraflarını sosyal medyada paylaşımı, bir popüler kültür örneğidir” (Ö8). [00:21:07]

Popüler kültür kavramına ilişkin öğrenci görüşlerinin ardından KA, kavramla ilgili öğrencilere teorik bir sunum gerçekleştirmiştir. Bu sunumda, üst kültür ve alt kültür özellikleri üzerine dikkat çekilmiş; toplumsal tabakaların popüler kültürle ilişkileri değerlendirilmiştir. Yine, sosyal medya uygulamalarının (Facebook, Instagram, YouTube bv.) popüler kültürle ilişkileri üzerinde durulmuş ve bu konu üzerine öğrenci görüşleri alınmıştır. Popüler Kültür başlığı üzerine KA’nın sunuş yoluyla bilgi aktarımının ardından konu, öğrenci görüşleriyle zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte, öğrencilerin büyük

çoğunluğunun (Ö1, Ö2, Ö6, Ö7 ve Ö8) popüler kültürün bireylerin yaşam biçimini olumsuz yönden etkileyen karşı konulması güç toplumsal bir olgu olduğuna dikkat çektikleri görülmüştür. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun üzerinde uzlaştığı bu düşüncenin aksine sadece Ö7, popüler kültür eleştirilerinin gereksiz ve boşa harcanan bir çaba olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Ö7'e göre popüler kültür eleştirilerinin kimi olumsuz davranışların varlığını değiştirmeyeceği; aksine, kişiler üzerinde mutsuzluğa neden olabileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, ders sürecinde popüler kültür konusu üzerine öğrencilerin büyük çoğunluğunun görüşlerinden ayrıran Ö7'nin konuya ilişkin görüşlerinin bir bölümü öğrenci günlüğünde şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ben, popüler kültüre yönelik eleştirilerin gereksiz olduğunu düşünüyorum. Çünkü popüler kültürün olumsuzlukları üzerine ne kadar çok eleştiri yapsak da bir şekilde bu kültürün içerisinde yaşıyoruz ve onunla iç içeyiz. Ne kadar çok bir ürünü ya da davranışı eleştirsek de bir şekilde bizde o davranışı yapmak zorunda kalıyoruz bu kültür içerisinde. Diğer taraftan kendimizi bunlardan uzak tutmak ise mutsuzluğa neden olan bir durum yaratıyor üzerimizde. Bu görüşlerimle derste diğer arkadaşlarımdan farklı bir bakış açısıyla yaklaştım konuya” (Ö7-ÖG, 10 Mart 2020).

Ünite IV içeriğinde Popüler Kültür konusu 2 (iki) alt başlıkta incelenmiştir. Bunlar *Pop Art* ve *Pop İmge*dir. Bu iki başlık ünite içeriğinde her ne kadar bir birlerinden ayrı şekilde konumlandırılmış olsa da ders sürecinde kavramlar birbirleriyle ilişkili şekilde ele alınmıştır. Bu konu başlıklarına, KA tarafından Pop Art akımının temel özellikleri hakkında bilgi verilmesiyle başlanmıştır. Süreç içerisinde KA öğrencilere Pop Art ile ilgili olarak *“Pop Art’ın temel özelliğini hatırlayacak olursak arkadaşlar, 1950’li yıllarda dönemin popüler ikonlarının sanatsal imajlara dönüştürüldüğü, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de gelişim gösteren bir sanat akımı olduğunu hatırlayacağız. Bu dersimizde ise Pop Art türündeki sanat eserlerine sadece sanatsal nitelikleri üzerine odaklanan bir yaklaşımla değil eserlerin içeriğindeki sosyolojik boyutu okuyabilmeye yönelik bir yaklaşım içerisinde olacağız. Bu yüzden eserlerde gördüğümüz nesnelerin ve figürlerin kültürel karşılıkları üzerine daha çok duracağız arkadaşlar”* (KA) [00:26:56] şeklinde bilgilendirmede bulunmuştur.

Pop Art ve Pop İmge konuları 5 eser üzerinden görsel okuma etkinlikleriyle incelenmiştir. Bu eserler Andy Warhol’un ‘*Turkuaz Marilyn*’, Richard Hamilton’ın ‘*Bugünün Evlerini Bu*

Denli Farklı, Bu Denli Cazip Kılan Nedir?', Tom Wesselmann'ın 'Natürmort #11' ve James Rosenquist'in 'Ateş Evi' isimli çalışmalarıdır. Pop Artın en önemli örneklerinden olan bu eserlerin içerdikleri bilgi objeleri, ders sürecinde anlatısal açıdan çözümlenmiştir. Bu çözümler, popüler kültüre mal olmuş ikonik göstergeler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu ikonik göstergelerin başında eserlerin ana konusunu oluşturan kitle beğenisinin en açık örneklerinden olan Marilyn Monroe ve dönemin tüketim nesneleri yer almaktadır. Tüketim kültürünün sonuçlarından olan seri üretim, markalaşma ve haz odaklı yaşam biçimi vb. konular bu eserler üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Yine, Pop Artın sanatsal üretim teknikleriyle, popüler kültür içerisindeki metaların üretim teknikleri arasında ilişkiler kurulmuştur. Pop imgelere dair anlatılar bu eserlerdeki bilgi objeleriyle ilişkilendirilmiş ve sosyolojik çıkarımda bulunulmuştur. Dönemin popüler karakterleri Michael Jackson, Muhammet Ali, Elvis Presley, Che Guevara, Mickey Mouse vb.; tüketim nesneleri Coca Cola, Brillo Kustuları, Campbell's Çorba vb. ve popüler söylemleri, ders sürecinde sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle KA ve öğrenci görüşleriyle incelenmiştir.

Şekil 23. Andy Warhol, 'Turkuaz Marilyn'. [https://arthive.com/andywarhol/works/373909~Turquoise Marilyn](https://arthive.com/andywarhol/works/373909~Turquoise%20Marilyn) sayfasından erişilmiştir.

Şekil 24. Richard Hamilton, 'Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Cazip Kılan Nedir?'. <https://www.artforum.com/print/201201/just-what-was-it-the-art-of-richard-hamilton-29817> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 25. Tom Wesselmann, 'Natürmort #11'. <https://sleepyjones.com/tom-wesselmann-still-life-11/> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 26. James Rosenquist, 'Ateş Evi (House of Fire)'. <http://www.jamesrosenquiststudio.com/artwork/8102-house-of-fire> sayfasından erişilmiştir.

Ünite IV: *Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi* başlığı altında ele alınan ikinci konu *Tüketim Kültürü ve Kapitalizmdir*. Bu başlık altında, tüketim kültürünün sanat ve diğer kültürel ürünler üzerinde oluşturduğu sermaye biçimleri incelenmiştir. Sanatın bir sermaye aracına dönüştürülmesinde önemli rolleri bulunan galeri, fuar ve müzayede evleri bu bölümde *Sanat Pazarı* başlığı altında değerlendirilmiştir. Süreç, tartışma yöntemiyle eleştirel bir açıdan yürütülmüştür. Söz konusu süreçte görsel okuma etkinliğine konu olan eser şu şekildedir:

Şekil 27. Barbara Kruger, 'I Shop Therefore I am (Alışveriş Yapıyorum Öyleyse Varım)'. <https://www.themodern.org/untitled-i-shop-therefore-i-am> sayfasından erişilmiştir.

Tüketim Kültürü ve Kapitalizm konu başlığına Jean Baudrillard'ın '*Tüketim Toplumu: Söylenceleri/Yapıları*' adlı çalışmasında yer alan bir ifadeyle başlanmıştır. Tüketim toplumunun mantığı üzerine Baudrillard (2013) çalışmasında "ihtiyaçlar hakkında her söylem naif bir antropolojiye dayanır: mutluluğa duyulan doğal eğilim antropolojisi. En basit

Kanarya Adaları ya da banyo tozları reklamının arasında parlak harflerle yazılı olan mutluluk, tüketim toplumunun mutluluk göndergesidir. Tam olarak kurtuluşun eşdeğerlisidir” (s. 47) şeklindeki ifadeleri, konuya başlangıç için seçilmiştir. KA tarafından öğrencilere aktarılan bu ifade üzerinden tüketim kültürünün mantığı çözümlenmeye çalışılmıştır. KA’nın konuyu açıklayıcı ifadelerinin ardından, Baudrillard’ın söylemi ilgili Ö5 ders sürecinde şu şekilde dikkat çekici bir görüş ifade etmiştir:

“Örneğin sahip olduğumuz telefonun benzer özellikleriyle yenisinin piyasaya sunulması, telefonumuzun kısa sürede eskidiği anlamına geliyor. Bu durumda yeni modele özlemi arttırarak, mutsuz olmamıza neden olabiliyor” (Ö5).

[00:39:33]

Ders sürecinde Sanat Pazarı başlığı altında güncel galeri, fuar ve müzayede evleriyle ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler, Don Thompson’ın ‘*Sanat Mezat: 12 Milyon Dolarlık Köpekbalığı-Çağdaş Sanatın ve Müzayede Evlerinin Tuhaf Ekonomisi*’ isimli çalışması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Thompson (2011) çalışmasına konu olan Damien Hirst’ün ‘*Yaşayan Birinin Zihninde Ölümün Fiziksel İmkânsızlığı*’ adlı çalışması bu süreçte sosyolojik görsel okuma etkinliğiyle incelenmiştir. Bu görsel okuma etkinliğinde eser üzerinden sanat galerileri, fuarları ve müzayede evlerinin meydana getirdiği sanat pazarı konusuna dikkat çekilmiştir. Tüketim kültürünün sanatın meta niteliklerine yaptığı vurgu, sanat ve finans ilişkileri üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Şekil 28. Damien Hirst, ‘Yaşayan Birinin Zihninde Ölümün Fiziksel İmkânsızlığı’. <https://medium.com/@alibulunmaz/damien-hirst-sanatçı-mı-pazarlamacı-mı-8753eb39be75> sayfasından erişilmiştir.

Ünite IV: *Yirminci Yüzyılda Sanat Üretimi* başlığı altında ele alınan son konu *Kültür Endüstrisi* olmuştur. Sanatın yüksek ve alt kültür içerisindeki konumu, sanat nesnesinin seri üretimi, kopyalanması ve standardizasyonu, sanatın metalaşması, kitsch estetik vb. konular

bu bölümde ele alınmıştır. Bu süreçte öncelikle, KA tarafından temel düzeyde kültür endüstrisi kavramı ve Frankfurt Okulu hakkında öğrencilere bilgi verilmiştir. Kültür endüstrisinin çıktıları olarak sanat nesnesinin seri üretimi, kopyalanması ve standardizasyonu konularına dikkat çekilmiştir. Dersin son bölümde ise, tüketim kültürünün sanat üzerinde yarattığı hegemonik etkilerin bir sonuncusu olan *Kitcsh Sanat ve Estetik* konusuna değinilmiştir. Burada KA öğrencilere, “*Kitcsh sanat ve kitsch estetik nedir? Daha önce bu kavramlarla karşılaştınız mı?*” (KA) [00:39:14] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Yöneltilen bu soruya Ö2, Ö4, Ö5, Ö6 ve Ö9 “*hiç duymadık*”; Ö1, Ö3, Ö7 ve Ö8 “*daha önce karşılaştığımız bir kavram*” şeklinde kısa yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir. Ders sürecinde kitsch ile ilgili bazı öğrenci (Ö1, Ö4, Ö7 ve Ö8) görüşleri şu şekilde olmuştur:

“*Hocam daha çok sanatla alakası olamayan insanların beğendiği resimler*” (Ö1). [00:39:20]

“*Bir sanat eserinin sanat eseri özelliği taşıyabilmesi için bir sanatçının elinden çıkması gerekiyor ve özgün, biricik olması gerekiyor. Oysa kitsch sanatta ticari kaygılar işin içerisine giriyor ve sanatı sanat yapan bu özellikler yok oluyor*” (Ö8). [00:40:09]

“*Kitsch sanat eserleri daha çok basit manzara çalışmaları anlamına geldiğini biliyorum*” (Ö4). [00:40:12]

“*Daha çok süs eşyası bunlar. Kimi zaman karşılaşıyorum. Örneğin: Nevşehir’de Peribacaları bibloları, Galata’da satılan Galata Kulesi biblosu gibi... Kocaman bir tuvalde kelebek resmedilmiş ve bu kelebek rengârenk boyanmış. Örneğin bu kitsch bir çalışma*” (Ö7). [00:45:13]

Öğrenci görüşlerinin ardından KA kitsch üzerine bilgiler vermiştir. Bu süreçte KA’nın kavram üzerinde öne çıkan görüşü: “*Arkadaşlar kitsch, toplumda alt kültürün ya da halk kültürünün hoşuna gidebilecek, sorgulama gerektirmeyen, algılaması kolay biçimler, renkler ve kompozisyonlardan oluşan sanatsal çalışmaları tanımlamaktadır*” (KA) [00:45:25] şeklindedir. Kitsch estetik konusunu öğrencilerin daha iyi anlayabilmesi için KA kendi yaşantısından bir örnek vermiştir. KA’nın örneği, öğrencilerin dikkatlerini konu üzerine çekmeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu örnek şu şekildedir:

“*Kitsch konusu üzerine kendi yaşantımdan bir örnek vermek istiyorum. Arkadaşlar, annem öyle çok iyi düzeyde sanattan anlayan bir insan değildir. Bu*

konuda kendi annelerinizi de aklınıza getirebilirsiniz. Oldum olası annem benden bir manzara resmi yapmamı ister. Bir kır manzarası. İçerisinde koyunların dolaştığı, çobanın koyunlara rehberlik ettiği, olabildiğince pastel renklerden oluşan, algılanması kolay bir resim bu. Fakat benim ilgilendiğim resimler ise renkleriyle, figürüyle, kompozisyonuyla daha özgün, sanatsal açıdan sorgulayıcı, bilindikten farklı çalışmalar. Ben belki estetik repertuar açısından annemin ifade ettiği türden resimleri uzun zaman önce okumuş ve bu tür resimlere estetik açıdan doymuş bir kişiyim. İşte bu noktada annemin benden istediği resim bana göre kitsch estetik nitelikler gösteriyor. Ve bu yüzden bu tür bir resim yapmak istemiyorum çünkü bana herhangi bir doyum vermiyor...”
(KA). [00:40:15]

Kitsch Sanat ve Estetik konusuyla ilgili görsel okuma çalışmaları potmodern sanatçı Jeff Koons’un ‘Pembe Panter’ ve ‘Sallanan Kalp (Altın/Mor)’ eserleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu okumalarda, Koons’un kitsch estetik nitelikleri sanatsal bir dile ve kurguya dönüştürme konusuna dikkat çekilmiştir. Koons’un çalışmalarının yanı sıra Bob Ross’un çalışmaları ve bazı kitsch örnekler üzerine öğrenci görüşleri alınmıştır. Konuya ilgili görsel okumaya konu olan bazı eserler şu şekildedir:

Şekil 29. Jeff Koons, ‘Pembe Panter’. <https://smithsauer.com/filter/New-York/Sotheby-s-Art-Installation> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 30. Jeff Koons, 'Sallanan Kalp (Altın/Mor)'. <https://smithsauer.com/filter/New-York/Sotheby-s-Art-Installation> sayfasından erişilmiştir.

4.1.3.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite IV: Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği'nin uygulama süreci öğrencilerin sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri 4 saatlik bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. Bu süreçte öğrenciler, sanatsal çalışmalarını özel bir kısıtlama ya da temaya bağlı kalmadan, özgürce üretimlerini gerçekleştirmektedirler. Dersin teorik saat süreci ise, öğrencilerin sanatsal uygulamalarına yeni ve orijinal bakış açıları kazandırmaya yardımcı bir göreve sahiptir. Bu durum Ünite IV'ün teorik ve uygulama saati etkinlikleri için de geçerlidir. Bu süreçte öğrenciler, önceki haftalarda başladıkları sanatsal çalışmaları devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. Ünite içerikleri ve sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden edinilen kazanımlardan yararlanarak öğrencilerin sanatsal çalışmalarının sosyolojik anlatıları üzerine KA ve öğrenciler arasında fikir alışverişinde bulunulmuştur. Söz konusu sürece ilişkin bazı kayda değer gözlemler şu şekildedir:

“Öğrenciler önceki haftalarda başladıkları sanatsal çalışmaları tamamlayabilmek için bu hafta da sanatsal üretim süreçlerine devam ettiler. Öğrenciler içerisinden Ö3, Ö7 ve Ö9 çalışmalarının son düzenlemelerini tamamladılar ve ilk resimlerini bitirdiler. Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6 ve Ö8, ilk çalışmalarını bitirebilmek için çalışma tempolarını arttırdılar. Uygulama sürecinde Ünite IV içeriğiyle ilgili konular KA tarafından belirli aralıklarla

öğrencilere hatırlatılarak, öğrencilerin kendi çalışmaları üzerine eleştirel yaklaşımlarına rehberlik edildi. Ders kapsamında üretilen çalışmaların ne kadar özgün olduğu ve hangi faktörlere bağlı kalınarak üretildiği konusunda öğrencilerle fikir alışverişinde bulunuldu. Bu süreçte, tüketim kültürü, popüler kültür, kitsch estetik, meta estetik, sanatın özerkliği vb. konuların sanatsal çalışmalarda nasıl kullanılabileceği üzerine öğrencilerin fikir üretmelerine yardımcı olundu. İlk sanatsal çalışmalarını bitiren öğrenciler içerisinde Ö3 ve Ö9, Ünite IV içeriğinde ele alınan Pop Art türündeki sanat eserlerinden esinlenerek, kendi sanatsal çalışmalarının var olan yapısını değiştirmeden tüketim nesneleri üzerine anlatılar içeren bir kompozisyon tasarlayacaklarını belirttiler. Yine, Ö2, Ö5 ve Ö6 tüketim kültürü ve popüler kültüre yönelik anlatılar içeren çalışmalar üretmek istediklerine yönelik ifadelerde bulundukları gözlemlendi” (GF, 10 Mayıs 2020).

Uygulama sürecinde konu üzerine öne çıkan öğrenci ifadelerden bazıları şu şekildedir:

Ö3: “Kendi resimlerim üzerine yaptığım bir gözlemi sizinle paylaşmak istiyorum. Ben insan figürü çalışmayı çok seviyorum. Resmettiğim figürler beni sanatsal açıdan tatmin ediyor fakat bir resim içerisinde sadece figürlerin görünüyorsa bana yetersiz bir resim yaptığım hissiyatını uyandırıyor. Figürleri çeşitli eşyalar ve araçlarla destekleme ihtiyacı hissediyorum ama bu da figürün resim içerisindeki yoğun etkisini bölecek, kıracak bir etki uyandırmıyor bende. Belki figürlerin çevresine yerleştirdiğim nesneleri daha çok tüketim nesnelerine dönüştürürsem bu durum resimlerime bir derinlik ve istediğim farklılığı sağlayacak bir etki yaratabilir...” (GF, 10 Mayıs 2020).

Ö4: “Çalışmalarında, geleneksel malzemelerden uzaklaşıp alçı, ahşap, kâğıt parçaları, çivi, silikon gibi malzemelerle çağdaş çalışmalar üretmeye çalışıyorum. Çalışmalarında bu malzemelerle bütünleşik güncel tüketim nesnelerine yönelik görsellere yer vermem; güncelliğe çalışmalarımı daha çok yakınlştırabilir” (GF, 10 Mayıs 2020).

Ö5: “Andy Warhol’un çalışmalarını çok seviyorum. İlk derste de size bu durumu ifade etmiştim hocam. Bu süreçte Warhol’un serigrafî işlerini biraz incelemek istiyorum. Onun serigrafîlerindeki etkilerden yararlanarak büyük boyutlu resimler yapabilirim belki” (GF, 10 Mayıs 2020).

Ö9: “Derste tüketim kültürü üzerine edindiğimiz bilgiler eminim ki bu kavram ekseninde çalışmak isteyen arkadaşlarıma artı bir kazanım sağlayacak. Çünkü pek kitaptan okuyarak öğreneceğimi bilgileri bu derste kuramcılar ve sanatçılarla birlikte öğrendiğimizi düşünüyorum. Bu durum da bu konular üzerine yoğunlaşmak isteyen arkadaşlarımıza yardımcı olacak” (GF, 10 Mayıs 2020).

4.1.3.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’nin ders kapanışında, üniteye yönelik genel bir değerlendirme yapılmış ve konuyla ilgili okuma/araştırma yapmak isteyen öğrenciler için kitap önerilerinde bulunulmuştur. Ünite konu başlığı ve içeriğiyle ilgili toplam 7 adet kitap önerisinde bulunulmuştur. Bu kitaplar: Theodor W. Adorno’nun ‘*Kültür Endüstrisine Genel Bir Giriş*’, Ahu Antmen’in ‘*Sanatçılardan Yazılar ve Açıklamalarla 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*’, Jean Baudrillard’ın ‘*Tüketim Toplumu*’, Besim F. Dellaloğlu’nun ‘*Frankfurt Okulu’nda Sanat ve Toplum*’, Thomas Kulka’nın ‘*Kitch ve sanat*’, Donald Kuspit’in ‘*Sanatın Sonu*’ ve Vera L. Zolberg’in ‘*Bir Sanat Sosyolojisi Oluşturmak*’ adlı çalışmalarıdır. Kitap önerilerinin ardından öğrenciler bir sonraki haftanın teorik saat etkinlik içeriği Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusundan haberdar edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak öğrencilerin ‘küreselleşme’ kavramı üzerine ön okuma yaparak derse gelmeleri gerektiği belirtilmiştir. Sanatsal çalışmalarını tamamlayan öğrencilerin ise bir sonraki çalışmaları için hazırlık yapmaları ve gerekli sanatsal malzemeleri temin ederek derse katılım göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. Son olarak, Ünite IV ders sürecine yönelik öğrenci günlüklerinin en kısa sürede doldurarak KA’ya mail yoluyla ulaştırılması gerektiği öğrencilere hatırlatılmıştır.

4.1.5. Beşinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.5.1. Beşinci Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün beşinci hafta teorik saat öğretim içeriğini Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusu oluşturmaktadır. Bu ünite, 1950-60’lı yıllardan sonrası gelişim gösteren sosyolojik ve sanatsal olguların karşılıklı ilişkileri

üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle ünite de küreselleşme kavramı ekseninde sanat sosyolojik görsel okumalarda bulunulmuş; teori ve uygulama ilişkisi öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır. Literatür destekli kuramsal bilgi sunumları ve öğrenci görüşleriyle zenginleştirilen ders süreci görsel okuma etkinlikleriyle desteklenmiştir. Konuyla ilgili görsel okumalar, sanat eserleri ve sosyal medya görselleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tüm bu durumlarla ilgili olarak Ünite V'in amacı, sanat sosyolojik bir yaklaşımla küreselleşme olgusunun sanat üzerindeki yansımaları hakkında öğrencileri bilgilendirmek ve postmodern sanatsal uygulamalar konusunda öğrencilere rehberlik etmektir. Bu amaç ve hedeflerle ilgili olarak ünite içeriği şu şekildedir:

Tablo 15

Ünite V İçeriği: Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi

Başlıklar	İçerik
Alt Modül Adı	Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi 5. Hafta
Kazanımlar	- Postmodern sanatın üretim yapısını yorumlar. - Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerden yararlanır. - Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder. - Sanatsal uygulamada sosyokültürel konuları irdeleyerek özgün ürün ortaya koyar. - Sanatsal çalışmalarda kültür endüstrisinin etkilerini ayırt eder.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Düz Anlatım Yöntemi - Soru-Cevap Yöntemi - Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Tartışma Yöntemi - Büyük Grup Tartışma Tekniği
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat) Uygulama Basamağı (6 Saat) 1. Postmodern Dönemde Sanat Üretimi 2. Küreselleşme Kavramı 2.1. Küreselleşme Kavramına Eleştirel Bakış 2.2. McDonaldlaşma (George Ritzer) 2.3. Küresel Köy (Marshall McLuhan) 2.4. Sosyal Medya ve Küreselleşme İlişkisi 2.4.1. Güncel Sosyal Medya Uygulamaları Üzerine Eleştirel Bakış 2.5. Küreselleşme ve Sanat İlişkisi 2.5.1. Sosyal Medya ve Sanat İlişkisi 2.5.2 Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi Üzerinde Sosyal Medyanın Rolü 2.5.3. Sanat ve Dil: Sanatsal Söylemin Sınırları Üzerine Tartışma
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	McLuhan, M. (2015). <i>Global köy: 21. yüzyılda yürüyüşümüzün yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler</i> (B. Ö. Düzgören, Çev.). İstanbul: Scala. Ritzer, G. (2017). <i>Toplumun McDonaldlaştırılması: çağdaş toplum yaşamının değişen karakteri üzerine bir inceleme</i> (A. E. Pilgir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı. Wu, C-T. (2005). <i>Kültürün özelleştirilmesi 1980'lerden sonra şirketlerin sanata müdahalesi</i> (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: İletişim.

Yukarıdaki Tablo 15’de görüldüğü üzere Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun 6 adet kazanım ifadesi bulunmaktadır. Bu kazanım ifadeleri, Bloom’un bilişsel alan taksonomisinde 2 kavrama, 1 uygulama, 1 analiz, 1 sentez ve 1 değerlendirme basamaklarına karşılık gelmektedir. Bu kazanımlardan kavrama düzeyine karşılık gelenler: ‘*Postmodern sanatın üretim yapısını yorumlar*’ ve ‘*Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar*’ şeklindedir. Uygulama düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi: ‘*Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerden yararlanır*’ şeklindedir.

Analiz düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi: ‘Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder’ şeklindedir. Sentez düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi: ‘*Sanatsal uygulamada sosyokültürel konuları irdeleyerek özgün ürün ortaya koyar*’ şeklindedir. Son olarak değerlendirme düzeyine karşılık gelen kazanım ifadesi ise: ‘*Sanatsal çalışmalarda kültür endüstrisinin etkilerini ayırt eder*’ şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ünite içeriği 2 ana konu başlığı ve 5 alt başlıktan oluşmaktadır. Ana konu başlıkları *Postmodern Dönemde Sanat Üretimi* ve *Küreselleşme Kavramı*dır. Ünite içeriğinin ilk başlığı *Postmodern Dönemde Sanat Üretimi*, üniteye giriş özelliği göstermektedir. Bu başlık altında önceki ünitelerden de edinilen bilgilerden hareketle postmodern sanatın temel özellikleri üzerine KA ve öğrenciler arasında geçen diyaloglarla fikir alışverişlerinde bulunulması hedeflenmiştir. Postmodern dönem sanat üretiminin genel özelliklerinin anlaşılabilmesi üzerinde küreselleşmenin önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle Postmodern dönem sanat üretiminin genel özelliklerinin anlaşılabilmesi için ünitenin ikinci alt başlığı *Küreselleşme Kavramı* olarak belirlenmiştir. *Küreselleşme Kavramı* başlığı altında 5 alt başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar sırasıyla: *Küreselleşme Kavramına Eleştirel Bakış*, *McDonaldslaşma (George Ritzer)*, *Küresel Köy (Marshall McLuhan)*, *Sosyal Medya ve Küreselleşme İlişkisi* ve son olarak *Küreselleşme ve Sanat İlişkisi* şeklindedir. Tüm bu alt başlıklar ‘*küreselleşme*’ kavramının ve kavramın sanatla ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusuyla ilgili sosyolojik görsel okuma etkinlikleri, sosyal medya faktörü ve ona bağlı örnekler üzerinden yürütülmüştür. Görsel okuma etkinliklerinde, sosyal medya aracılığıyla sanatın küresel kitleye sunumu ve tüketimi üzerine öğrencilerin farkındalık geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bu nedenle görsel okumalarda, sosyal medya paylaşımları üzerinden postmodern dönemde sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimi konusuyla ilgili sanat sosyolojik çıkarımlarda bulunulması hedeflenmiştir. Üniteyle ilgili ilk görsel okuma etkinliği sanat alanının dışında bir önekten seçilmiştir. Bu örnek: Bir sosyal medya fenomeni olan Nusr-et ve onun sosyal medya paylaşımlarıdır. Nusr-et’in Instagram üzerinden paylaştığı görsellerin sosyolojik açıdan okuması, KA ve öğrenciler tarafından konu üzerine yürütülen fikir alışverişleriyle gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu sayede Nustr-et örneği üzerinden, sosyal medya ve küreselleşme ilişkilerine anlam verilmeye çalışılmıştır. Ünite konusuyla ilgili diğer görsel okumalar, sanatın sosyal medyayla ilişkileri üzerinedir. Sanat alanıyla ilgili olarak sanatçılar,

müzeler, galeriler, fuarlar, müzayede şirketleri ve sanat dergilerinin sosyal medya paylaşımları bu bölümde sanat sosyolojik açıdan incelenecektir. Sosyal medyanın küresel iletişime sunduğu katkı göz önünde bulundurularak sanat ve sosyal medya ilişkileri bu bölümde değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Tüm bunlarla ilgili olarak Ünite V'e ilişkin sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriği şu şekildedir:

Tablo 16

Ünite V Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi 5. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Sosyal medya fenomeni Nusret üzerine sosyolojik bir okuma. Sosyal medya aracılığıyla sanatın sunumu üzerine sosyolojik okumalar: Sanatçılar üzerinden: David Kassan, Timothy Wilson, Emma Fineman. Sanat müzeleri, galeriler ve fuarlar üzerinden: MoMA, İstanbul Modern, Guggenheim Museum, Tate, Louvre Museum, Gagosian, Galeri Nev, Evin Sanat Galerisi, (Art Basel, Frieze Art Fair, MEAM) Sanat dergileri üzerinden: Artform, İstanbulArt News Müzayede şirketleri üzerinden: Sotheby's, Christie's

4.1.5.2. Beşinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Beşinci hafta uygulama (öğrenme-öğretim) sürecine yönelik bulgular, KA tarafından sürece ilişkin tutulan video kayıt, gözlem formu ve kişisel iletişimler aracılığıyla elde edilmiştir. Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun teorik saat etkinliği, araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) online eğitim ortamında gerçekleştirilmiştir. Ünitenin teorik sürecine ilişkin tutulan video kayıt süresi 1 saat 04 dakika 30 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde bu süreç, herhangi bir zaman ve mekân planlamasında bulunulmadan öğrencilerin bireysel olarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri kontrollü öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin veriler, iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşma programları) aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca kişisel iletişim amaçlı telefon görüşmeleri, gözlem formuna kaydedilmiştir. Öğrencilerin sanatsal uygulama sürecinin aksamaması amacıyla KA tarafından öğrencilerle sık sık telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiş; öğrencilerin uygulamalarına rehberlik edilmiştir. Ünite V öğrenme-öğretme sürecinden elde edilen bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.5.2.1. Derse Hazırlık

Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreç, derse ilişkin video kaydın ilk 00:20:19 dakikalık zaman dilimine karşılık geldiği görülmüştür. Bu zaman dilimi içerisinde öncelikle bir önceki haftanın teorik saat içeriği *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* konusunun tekrarı ve pandemi dönemi sanatsal uygulama süreci hakkında öğrencilere bilgiler verilmiştir. Bu süreç derse ilişkin tutulan video kaydın ilk 00:17:00 dakikalık zaman dilimine karşılık gelmiştir. Bir önceki ünitenin tekrar etkinliğinde ağırlıklı pop sanat, meta sanat, kitsch sanat ve kültür endüstrisi kavramları üzerinde durulmuştur. Bu süreçte, önceki ünitenin ders saatinin son bölümlerinde ele alınan kültür endüstrisi kavramının öğrenme açısından kalıcılığının sağlanabilmesi için kavram üzerine yoğunlaştırdığı görülmüştür. Söz konusu tekrar etkinliğinin ardından Ünite V teorik içeriğine yönelik KA tarafından dikkat çekme, güdüleme ve hedef kazanımlardan haberdar etme durumları üzerinde durmuştur.

Dikkat Çekme: Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusuna ilişkin dikkat çekme ‘postmodern’ kavramı üzerinden öğrencilerin sanatsal çalışmalarına yönelik KA tarafından ifade edilen görüşlerle gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda değerlendirilen KA’nın ifadeleri şu şekildedir:

“Arkadaşlar eminim ki hepiniz bugün sanat dünyası içerisinde sanatsal çalışmalarınızın değer göresini ve değerli görülmesini istiyorsunuz. Peki, bunu başara bilmek için bugünün sanatı hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz? Sizce bugün sanatın üretimi sizin bildiğiniz gibi mi? Sanatın tüketimi ve izlenme biçimleri nasıl bir özelliğe sahip? Peki, bu gibi konular hakkında yeteri kadar bilgi ve deneyim sahibi miyiz?” (KA). [00:17:47]

Sürece ilişkin gözlemlerden öğrencilerin tamamının (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8 ve Ö9) KA’nın soru cümlesi içeren söz konusu ifadelerine odaklandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca sorulara karşı, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7 ve Ö9) konu üzerine “daha önce hiç düşünmedikleri”, Ö1, Ö3 ve Ö7’nin ise “yeterli bilgiye sahip olmadıkları” şeklinde kısa yanıtlar üzerinde mutabık kaldıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle, KA’nın soru içerikli bu ifadelerini, öğrenci dikkatlerini ünite konusuna çekme bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Güdüleme: Ünitenin teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte öğrencileri ünite içeriğine güdüleme durumu, KA tarafından öğrenci dikkatlerini çekme amacıyla yönelttiği

soruların yine KA tarafından cevaplanmasıyla gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Söz konusu süreçte, KA'nın öğrenci ilgi ve motivasyonlarını toplama amaçlı kullandığı şu ifadelerini güdüleme kapsamında değerlendirmek mümkündür:

“Evet arkadaşlar, bu sorulara yönelik bilgilerinizin yetersiz olduğunu düşünebilirsiniz. Çünkü bugün postmodern sanatı gerçekten de anlamak oldukça güç bir durum. Sizi anlıyorum. Peki, bu konuda var olan düşüncelerimizi nasıl sınavacağız ya da konu üzerine nasıl yeni bilgiler edineceğiz? İşte tam bu noktada, bu haftaki ünitemizin içeriği tüm bu sorulara bir şekilde cevap olmaya çalışacaktır. Bu hafta özellikle üzerinde duracağımız ‘küreselleşme’ konusu, sanatın postmodern dönemdeki değişim ve dönüşümünü anlamamıza yardımcı olacak. Tabii ki de tüm bu konuları her zamanki gibi sanat sosyolojik açıdan değerlendirilmeye çalışacağız” (KA). [00:19:00]

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite V'in teorik içeriğiyle ilgili olarak öğrencileri hedef/kazanımlardan haberdar etme durumu, KA'nın öğrencileri ünite içeriğine güdüleme amacıyla kullandığı ifadelerle ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. KA'nın dikkat çekme ve güdüleme kapsamında değerlendirilen ifadelere ekleme yaparak öğrencileri üniteyle ilgili hedef/kazanımlardan haberdar ettiği gözlemlenmiştir. KA'nın bu kapsamında değerlendirilen ifadelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“...bundan önceki haftalarda sanat sosyolojisi üzerine yaptığımız okumalarla doğrudan ilişkili olarak bu üniteye öncelikle, sosyolojik açıdan postmodern sanatın üretim yapısı hakkında bilgi sahibi olmanızı amaçlıyorum. Ek olarak postmodern dönemin toplumsal yaşamında etkisini hissettiğimiz küreselleşme konusu hakkında kuramsal düzeyde bilgi sahibi olacaksınız. Küreselleşmenin önemli bir konusu olan sosyal medya üzerinden görsel okuma etkinlikleri yaparak küreselleşmenin etkilerini birlikte tartışacağız. Konu üzerine görsel okuma etkinlikleri sizlerin görsel formlara yaklaşım ve değerlendirme biçimlerinizi sosyolojik açıdan geliştirecektir. Bu durumda bahsettiğim gibi bugünün sanatını daha iyi anlamaya ve değerlendirmeye yardımcı olacaktır. Evet, artık üniteye başlayabiliriz” (KA). [00:19:31]

4.1.5.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun kuramsal içeriğinin sunumuna ünitenin ilk konu başlığı *Postmodern Dönemde Sanat Üretimi* üzerinden başlanmıştır. Ünite III ve Ünite IV’de postmodern sanatın genel özellikleri üzerine temel düzeyde bir giriş yapılmıştı. Postmodern sanat üzerine daha önce değinilen bilgilerden hareketle Ünite V’de bu konu, dönemin ‘sanatsal üretim biçimleri’ üzerine yapılan değerlendirmelerle özele indirgenmiştir. Bu değerlendirmeler öğrencilere, postmodern sanatın genel özelliklerini daha kapsamlı inceleme, bilgi sahibi olma ve değerlendirme olanakları sunmuştur. Süreç, KA tarafından sunuş yoluyla kuramsal bilgi aktarımıyla yürütülmüştür. KA’nın *Postmodern Dönemde Sanat Üretimi* konusu üzerine ders sürecindeki ifadelerle bakıldığında ‘kaos’ ve ‘karmaşa’ kelimelerinin sık kullanıldığı görülmüştür. Konuya ilişkin KA’nın süreç içerisindeki ifadelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Postmodern dönemde sanat üretiminin boyutları tam bir kaos içerisinde arkadaşlar. Yani, bugün neye sanat diyeceğimiz ya da neye sanat demeyeceğimiz konusunda tam bir belirsizlik söz konusudur desem yeridir. Ayrıca konu üzerine pek çok farklı görüşün bulunduğunu da belirebilirim. Yağlıboya tekniği ile tuval üzerine yaptığımız bir resim ne kadar postmodern? Ya da ne kadar geleneksel? Bugün sergilerde gördüğümüz hazır nesneler, sanal gerçeklik, insan vücuduyla üretilen çalışmalar algımızdaki sanat anlayışıyla ne kadar uyumlu? Bundan dolayı ki postmodern dönemde organik ya da inorganik her türlü materyalin sanatsal üretime bir şekilde katkı sunabildiğini ifade edebiliriz arkadaşlar. Geçmiş alışkanlıklarımıza yönelik sanatsal üretim teknikleri ve yöntemleri; beceri ve yetenek, postmodern sanatta değerini yitirmiş görünüyor şimdilik. Bu yüzden postmodern dönemde neye sanat diyeceğimiz ya da demeyeceğimiz tam bir karmaşa” (KA). [00:25:16]

Ders sürecinde konuyla ilgili sanat sosyolojik çıkarımlardan birisi, Ö1’in KA’ya yönelttiği *“Hocam, niçin 1960 yılı sanat alanında önemli görülüyor ve sıkça karşımıza çıkıyor?” (Ö1) [00:26:12]* şeklindeki soru üzerinden geliştirildiği görülmüştür. Ö1’in sorusuna ilişkin KA’nın yanıtı şu şekilde olmuştur:

“Arkadaşlar öncelikle şunu bilmemiz gerekir ki 1950-60’lı yıllar II. Dünya Savaşı’nın hemen ardındaki bir zaman dilimini ifade ediyor bize. Tahmin edeceğimiz üzere, bir savaşın ardından, özellikle bu bir Dünya Savaşı, sosyal

yaşamda; ekonomik, kültürel, siyasal değişiklikler de beraberinde gelecektir. Bu nedenle 1950-60'lı yılları; siyasal, kültürel, bilimsel, sanatsal alanlarda farklı kırılmaları ve değişimleri meydana getiren bir dönüm noktası olarak okumalıyız. Ayrıca, bu tarihlerden sonra Avrupa ve ABD'de sosyal sermayenin ve büyük şirketlerin toplumsal yaşamdaki etkinliğinin daha çok hissedildiği bilinir. Türkiye'de de 1980'li yıllar, biliyoruz ki serbest piyasa ekonomisinin canlandığı bir tarihi işaret eder bize... Sosyal yaşamda gerçekleşen bu gibi değişimler bilimde ve sanatta var olan yöntemlerin üzerine yeni yöntemler getirmiştir genelde. Bu yüzden bu tarihler sanat ve bilim dallarında önem arz eden tarihler olarak karşımıza çıkmakta” (KA). [00:27:14]

Ünitenin ilk konu başlığı *Postmodern Dönemde Sanat Üretimi*'nin sunum süreci, postmodern sanat üzerine daha önceki ünitelerde değinilen kuramsal bilgilerin genel bir değerlendirmesi özelliği göstermiştir. Ünite de postmodern dönemde sanat üretiminin boyutlarını daha kapsamlı değerlendirebilmek için konunun, küreselleşme kavramıyla ilişkili olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle ünitenin ikinci konu başlığı 'Küreselleşme Kavramı' olarak belirlenmiş; küreselleşmenin en önemli simgelerinden sosyal medyaya aracılığıyla sanatın kitleye sunumu/dağıtımı üzerine odaklanılmıştır. Ünitenin bu ikinci konu başlığına ise, ders sürecine yönelik tutulan video kaydın 00:31:44 dakikasında geçiş yapıldığı görülmüştür.

Ünitenin ikinci konu başlığı 'Küreselleşme Kavramı' altında öncelikle kavramın teorik düzeyde anlaşılmasını sağlamak amacıyla George Ritzer'in 'McDonaldlaşma' ve Marshall McLuhan'ın 'Küresel Köy' söylemleri üzerine dikkat çekilmiştir. Ardından 'Sosyal Medya ve Küreselleşme İlişkisi' alt başlığında güncel sosyal medya uygulamaları üzerine sosyolojik görsel okumalarla eleştirel açıdan yorumlama girişimlerinde bulunulmuştur. Yine konuyla ilgili olarak 'Küreselleşme ve Sanat İlişkisi' alt başlığı altında sosyal medya ve sanat birlikteliği sosyolojik görsel okuma çalışmalarıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

'Küreselleşme Kavramı' başlığına, KA'nın kavramla ilgili literatürden sunduğu bilgilerle giriş yapıldığı gözlemlenmiştir. Konuya ilişkin öğrenci dakiklerini çekmek ve öğrencilerin ön bilgilerini tespit etmek adına KA öğrencilere “*Küreselleşme kavramı sizlere ne ifade ediyor?*” (KA) [00:32:03] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Söz konusu kavrama ilişkin Ö1, Ö4 ve Ö8'in görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Hocam mesela, mevsimlerin değişmesi yani küresel ısınmaya bağlayabilirim bu kavramı” (Ö8). [00:32:10]

“Hocam bütün dünyayı etkileyen anlamında bir kavram” (Ö1). [00:32:26]

“Hocam yine coranavirüsten örnek verebiliriz. Tüm dünyayı etkileyen küresel bir hastalık. Teknolojiyi, ticareti tüm dünyayı etkileyen bir salgın” (Ö4). [00:32:26]

Öğrencilerin küreselleşme kavramı üzerindeki görüşleri alındıktan sonra KA öğrencilere, söz konusu kavramla ilgili literatür destekli bilgiler sunmuştur. Öğrencilerin kavram üzerindeki görüşlerinden yararlanarak konu üzerine KA, “Küreselleşmeyi meydana getiren en önemli etkenler Ö4’ün de dediği gibi finans ve ticarettir. Bu etkenleri meydana getirdiği ulus ötesi kurumlar küreselleşmenin en önemli göstergeleridir arkadaşlar... Kısaca küreselleşmede bireysel, kültürel ve toplumsal sınırların yok edilmesi söz konusudur. Bu durum yerini evrensel ya da küresel olan olgulara, özelliklere bırakmıştır” (KA) [00:33:19] şeklinde kapsayıcı nitelikli ifadelerde bulunduğu görölmüştür. KA, küreselleşme üzerine genel bir giriş yapıldıktan sonra konunun kavramsal açılımını desteklemek amacıyla George Ritzer’in ‘McDonaldislaşma’ ve Marchall McLuhan’ın ‘Küresel Köy’ söylemleri üzerinde durmuştur. Bu söylemlerle ilgili KA’nın öğrencilere aktardığı bilgiler şu şekilde olmuştur:

“McDonaldislaşma yemek ihtiyacını gideren bir fast food zincirinin çok ötesinde bir söylemdir. Bugün McDonaldislaşma sosyolojik bir söylem üzerine oturmaktadır ki bu söylem, küreselleşme kavramına getirilmiş en önemli açıklamalardan birine sahiptir. Bu söylemi iki farklı açıdan okumamız mümkündür. Bunlardan ilki, Amerikan fast-food alışkanlığının tüm dünya ülkelerine hizmetini gerçekleştiren bir firma; ikincisi ise tüm dünya ülkelerinin yemek kültürleri üzerine getirilmiş bir Amerikalaştırma çabasıdır. Hangi açıdan olursa olsun McDonaldislaşma küreselleşme konusunun somut bir örneğidir...” (KA). [00:34:47]

“Küresel Köy söylemiyle kastedilen anlam, dünyanın tamamının küresel bir köye benzetilmesi ve kitle iletişim araçlarının bu konuda oynadıkları rollerdir. Bugün sosyal medya araçlarıyla paylaşmak istediğimiz içeriği milyonlara anında sunabiliyoruz. Farklı mekânlardaki ve uzaklıktaki insanların bu tür içeriklere ulaşımı ciddi anlamda kolaylaştı. Bu durum köyde yaşamak ya da metropolde yaşamak arasındaki farkı da ortadan bir nebze de olsa kaldırdı görünüyor. İşte

bu durum Marchall McLuhan'ın 'Küresel Köy' söylemine karşılık geliyor... Hatırlayacak olursak Andy Warhol'un bir sözü vardı, 'herkes bir gün 15 dakikalığına ünlü olacak' şeklinde. İşte bugün, sosyal medya uygulamaları acılığıyla paylaştığımız içerikler bizleri gerçekten de 15 dakikalığına ünlü yapıyor. Bu yüzden Andy Warhol'un bu sözü, küreselleşme konusuna güzel örnek teşkil etmekte...' (KA). [00:37:52]

Küreselleşme Kavramı başlığı altında ele alınan bir diğer konu Sosyal Medya ve Küreselleşme İlişkisidir. Küreselleşmenin yapısal bir temeli olarak değerlendirilebilecek sosyal medya, bu bölümde bir sosyal medya fenomeni olan Nusret örneği üzerinden sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle incelenmiştir. Nusret'in Instagram aracılığıyla paylaştığı görsellerin izleyici kitleye anlatıları, KA ve öğrencilerin konu üzerine sundukları fikirlerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Konu üzerine sosyolojik görsel okumalar için Nusret'in sosyal medya paylaşımlarından seçilen örnekler şu şekildedir:

Şekil 31. Nusret sosyal medya video paylaşımından bir kesit. <https://www.instagram.com/p/BJOP3zygnNQ/?igshid=1g7qcbzxqtm6e> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 32. Nusret sosyal medya fotoğraf paylaşımı 1. <https://www.instagram.com/p/-yPx1fMH4u/?igshid=1x56v6yw9gqkq> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 33. Nusret sosyal medya fotoğraf paylaşımı 2. <https://www.instagram.com/p/BdfyrzilObh/?igshid=1c9j0kh7g60g2> sayfasından erişilmiştir.

Yukarıdaki görsellerin sosyolojik görsel okuması için KA öğrencilere “Bir et restoranı olarak Nusr-Et’i, dünyanın en ünlü ve en sayılı restoranlarından biri olarak değerlendirmek mümkündür değil mi arkadaşlar. Biftek konusunda Nusr-Et’in sunduğu hizmet kalitesi hiç şüphesiz ki dünyanın en iyilerinden. Peki arkadaşlar, küreselleşmenin yoğun şekilde etkilerini hissettiğimiz bu günlerde, bu kadar kaliteli yiyecekler sunan bir restoranın başarısı sadece sunduğu kaliteyle mi ilişkilidir? Yoksa restoran hizmetinin kitleye sunuluşu ya da

tabiri caizse pazarlanışıyla da ilgisi var mıdır?” (KA) [00:40:39] şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Yöneltilen bu soruya öğrencilerin çoğunluğunun (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7) “Evet kesinlikle ilişkisi var” (GF, 24 Mart 2020) şeklinde görüş belirttikleri gözlemlenmiştir. Sosyolojik görsel okuma sürecinde Nusret’in sosyal medya paylaşımlarının üzerine bazı öğrenci yorumları şu şekildedir:

“Sosyal medya aracılığıyla biz Nusret’i tanıdık ve gördük. Kendi çevresinde bilinen ve iyi et yapan bir kişi olabilir belki ama bizlere onun kalitesini aktaran sosyal medyaydı ya da televizyon programlarıydı...” (Ö4). [00:41:50]

“Hocam sosyal medyada biraz farklı olmak gerekiyor. Avangart olmak gerekiyor dikkat çekmek amacıyla. Mesela bir örnek vardı bu konuda müşterilerine nerdeyse azarlayarak hizmet veriyordu ama bir o kadarda ilgi görüyordu” (Ö1). [00:42:56]

“Nusret, sosyal medyada paylaştığı fotoğraflarda ya da videolarda ete mecaz bir anlatım yüklüyor. Bu yüzden burada cinsel bir anlatım olduğu yorumlanabilir. Ete eliyle vurması, okşaması izleyende cinsel çağrışımlar uyanmasına neden oluyor bence. Önemli ve kutsal bir besin maddesine yüklenen bu imalar insanların da ister istemez dikkatini çekiyor. İlgi, merak oluşturuyor” (Ö7). [00:43:49]

“Yani aslında Nusret’in ete tuz atışında da bazı ilginçlikler söz konusu bence. Vücudu da ilgi çekiyor zaten. Kol kolları arasından etle buluşan tuz taneleri, nedendir bilinmez, insanların ilgisini bir hayli çekiyor görünüyor. Nusret’i Nusret yapan en karakteristik durum da bence ete tuz atış hareketi” (Ö5). [00:44:38]

“Nusret’in, bu ve diğer sosyal medya paylaşımlarında et konusunda uzman bir doktor edasını yansıtan izlenimler alıyorum. Et konusunda profesyonel bir tavır sergiliyor... Ayrıca bu kalite çizgisinin fotoğraf ya da videolarda abartılarak yansıtılması, insanların tercih sıralamasının en üstünde yer almasına da yardımcı olduğunu düşünüyorum” (Ö2). [00:45:25]

“Sosyal medya paylaşımlarında Nusret’in sportif duruşu, emin ve kararlı hareketleri, onu takip etmeye (izlemeye) davet eden çekici bir özelliğe sahip olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda marjinal bir kişiliğe sahip olması geniş

kitlelerin ilgisini toplama konusunda etkili olduğunu düşünüyorum” (Ö3).

[00:45:47]

Nusret ve onun sosyal medya paylaşımları üzerine gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma etkinliği sonucunda, Nusr-Et’in küresel ölçekli başarısında, restoran sahibi Nusret Gökçe’nin sosyal medya paylaşımlarının önemli rollerinin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Nusret’le ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliğine konu olan örnekler, öğrencilerin küreselleşme ve sosyal medya ilişkisi üzerine sosyolojik değerlendirmelerde bulunabilmelerine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin, öğrenci ve KA görüşlerinde zenginleştirilmesi *Sosyal Medya ve Küreselleşme İlişkisi* konusu, etkili bir öğretim sürecinde yürütülmesine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Bu etkinliğin ardından ünitenin son konu başlığı *‘Küreselleşme ve Sanat İlişkisi’*ne geçiş yapılmıştır.

Küreselleşme kavramı üzerine KA’nın kuramsal içerikli sunumu ve sosyal medya faktörüne çekilen dikkatlerin ardından ünite konusuyla ilgili postmodern çağda sanatın küreselleşme olgusuyla ilişkilerinin değerlendirilmesi aşamasına geçiş yapılmıştır. *‘Küreselleşme ve Sanat İlişkisi’* konusuna, ders sürecine yönelik tutulan video kaydın 00:47:05 dakikasında geçiş yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu süreç ağırlıklı olarak sanatçılar, müzeler, galeriler, fuarlar, müzayede şirketleri ve sanat dergilerinin sosyal medya paylaşımları üzerine gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle yürütülmüştür. Dersin bu bölümünde sosyolojik görsel okuma etkinlikleri, sanat alanı içerisinde sanatçı, müze, galeri vb. aktörler üzerinden tek boyutlu bir değerlendirmeye değil; sanatsal alanı meydana getiren tüm faktörleri kuşatan, bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle öğrenciler tarafından konu üzerine fikir üretmeye girişimleri, söz konusu sosyal medya görsellerinin bütünü üzerine odaklanılarak gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Bu durumla ilgili KA ders sürecine yönelik gözlem formuna: *“Öğrenciler, sosyal medya paylaşımları (görseller) üzerine, tek boyutlu (x sanatçı, y galeri vb.) şekilde değil, bütüncül olarak görüşlerini ifade ettiler”* (GF, 24 Mart 2020) şeklinde süreç hakkında kayıta bulunduğu görülmüştür. Ders sürecinde, sosyal medyanın izleyici kitleye sunduğu sanatsal içerikler, KA ve öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir. Sosyal medya aracılığıyla sanatın sunumu üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden elde edilen tüm değerlendirmeler ve bu değerlendirmelere ilişkin temalar şu şekildedir:

Tablo 17

Sosyal Medya Aracılığıyla Sanatın Sunumu Üzerine Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Erişimde Kolaylık	Eser ve izleyici arasındaki mesafeleri yakınlaştırma işlevi	Ö2, Ö7	2	3
	Galeri mekânlarına ihtiyacın azalması	Ö1	1	
Eğitsel İşlev	Sanat üretimine eğitici içerik sunma rolü	Ö3, Ö9	2	3
	Sanatsal bilgiye erişim kolaylığı	Ö7	1	
Sergi Mekânlarına Azalan İhtiyaç	Eser sergilemeye yardımcı aracı kurumlara ve kişilere ihtiyacın azalması	Ö1, Ö4	2	2
Sanatçı İstihdamı	Gelir elde etme girişimleri	Ö6	1	1
Gelip Geçicilik	Sanatsal alanda yeni eğilimlerin ortaya çıkması	Ö3	1	1

Yukarıdaki tabloya ilişkin öğrenci görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Hocam, sosyal medya üzerinden gördüğümüz örneklerden yola çıkarak kendi resimlerimizi daha güzel üretebiliyoruz, etkilene biliyoruz buradan... Sosyal medya görsel bir zenginliği karşımıza çıkarıyor” (Ö9). [00:47:20]

“Sosyal medyayı ticari amaçlı kullananlar da var. Sanatını sosyal medya üzerinden yapıp satış amaçlı kullananlarda var” (Ö6). [00:48:21]

“Ben galerilere falan çok fazla ihtiyaç duyulduğunu düşünmüyorum artık. Galeriler sergilerini sosyal medya üzerinden açıp daha fazla kişiye ulaştırabiliyor” (Ö1). [00:48:29]

“Bizim şuan kolayca yurtdışına çıkma şansımız kısıtlı ama internet ve sosyal medya üzerinden oradaki sanata kolayca ulaşabiliyoruz” (Ö2). [00:49:14]

“Hocam, resimlere ulaştığımız gibi kolayca sosyal medyadan, sanatsal bilgiye de kolayca ulaşmamıza yardımcı sosyal medya” (Ö7). [00:49:36]

“Sosyal medya bir özgürlük alanı. Sanatsal çalışmalarımızı insanlarla paylaşmak, onların değerlendirmelerini almak amacıyla sanatçılara ve bizler gibi öğrencilere çok verimli olanaklar sunuyor bence” (Ö4). [00:51:13]

“Sanatsal alanda çok hızlı yükselen yeni eğilimlerin ve bu eğilimlerin ani yok oluşu küreselleşmenin resim üzerindeki etiklerinden bence... Bu tür bloglar beni alanıma karşı besliyor aslında, sanatçıların çalışma alanları, kullandığı malzemeler, çalışma yöntemleri hakkında bilgilenmeme yardımcı oluyor” (Ö3).

[00:53:33]

Ders sürecinde, öğrencilerin küreselleşme ve sanat ilişkisi konusunu sosyal medya faktörü üzerinden değerlendirme faaliyetleri sonucunda yukarıdaki Tablo 17’de belirtilen 5 temaya ulaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bu temalara bakıldığında, sanatın postmodern dönemde üretimi, dağıtımı ve tüketimi üzerinde sosyal medya faktörünün eser ve izleyici arasındaki mesafeleri azaltarak eserlere ve sanatsal bilgiye erişimi kolaylaştırdığı; sosyal medyanın sanatsal konularda alımlayıcılara eğitici içerikler sunduğu; sanat üreten bireylere gelir elde etme olanakları sunduğu ve son olarak da gelip geçici sanatsal eğilimlerin sıklıkla gündemde olduğu sanat bir mecra üzerine odaklanan görümlerle karşılaşmıştır.

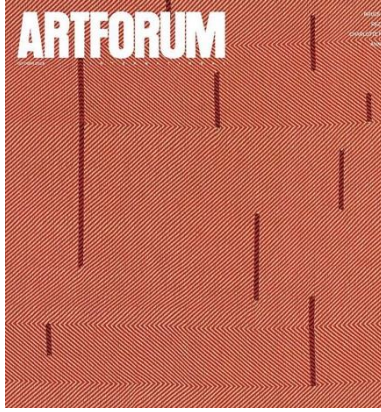
Küreselleşme döneminde *Sanat ve Dil: Sanatsal Söylemin Sınırları Üzerine Tartışma* konu başlığı da bu bölümde öğrenci görüşleriyle ilişkilendirilerek değerlendirilen bir diğer alt konu başlığı olarak ele alınmıştır. Ek olarak pedagojik açıdan dersin öğrenci merkezli ve tartışma yöntemiyle yürütülmesinin, ünite konusuna yönelik öğrenci ilgi ve ders verimliliğini arttırmaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. *Sosyal Medya ve Sanat İlişkisi* başlığı altında sosyal medya aracılığıyla sanatın sunumu üzerine sosyolojik görsel okumalar: David Kassan, Timothy Wilson, Emma Fineman vb. sanatçılar; Art Basel, İstanbul Modern, Guggenheim vb. müze, galeri ve fuarlar; Artform, İstanbulArt News vb. sanat dergileri ve son olarak Sotheby’s ve Christie’s gibi müzayede firmalarının bir sosyal medya uygulaması olan Instagram kanalıyla paylaşımları üzerinden yürütülmüştür. Konuyla ilgili görsel okumalardaki amaç, görsel formları değerlendirmekten çok konu üzerine öğrencilerin fikir üretmelerine yardımcı olmaktır. Söz konusu sosyolojik görsel okumaya konu olan sosyal medya paylaşım (görsel) örneklerinin bir bölümü şu şekildedir:

Şekil 34. David Kassan'ın sosyal medya paylaşımından bir örnek. <https://www.instagram.com/p/BBEp-TNSHn3/?igshid=1r1eul2b0kzok> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 35. İstanbul Modern'in 'Şimdinin Peşinde' sergisine yönelik sosyal medya paylaşımı. <https://www.instagram.com/p/BjKkTrnA6Q7/?igshid=1cs4hpjz4mqr0> sayfasından erişilmiştir.

ARTFORUM

Şekil 36. Artform dergisinin Ocak 2018 sayısına yönelik sosyal medya paylaşımından örnekler. <https://www.instagram.com/p/BoZQ8p3gxZO/?igshid=bnelq9falrga> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 37. Sotheby's müzayede şirketinin sosyal medya video paylaşımından bir kesit. <https://www.instagram.com/p/BqMHxtagwz0/?igshid=1jut2od6hrazd> sayfasından erişilmiştir.

4.1.5.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun sanatsal uygulama süreci, örgün öğretim sürecinde 4 saatlik bir zaman dilimi içerisinde resim atölye ortamında gerçekleştirilen; Covid-19 pandemi döneminde bu süreç, uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Uzaktan öğretim sürecinde öğrenciler sanatsal çalışmalarını kendi zaman ve mekân planlamaları içerisinde KA'nın kontrolünde gerçekleştirmişlerdir. Pandemi sürecinde, öğrencilerin sanatsal uygulama süreçlerine ilişkin veriler, iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşma programları) aracılığıyla KA tarafından toplanmıştır.

Bu süreçte KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen telefon görüşmeleri ya da mesajlaşmalar gözlem formuna kaydedilmiştir. Öğrencilerin sanatsal uygulama süreçlerinin aksamaması amacıyla KA tarafından öğrencilerle sık sık telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiş; öğrencilerin uygulamalarına KA tarafından rehberlik edilmiştir.

Dersin sanatsal uygulama süreci, hem örgün öğretim hem de uzaktan öğretim uygulamalarında öğrencilerin sanatsal çalışmalarını kendi belirledikleri içerik, teknik ve yöntemde yürüttükleri öğrenme-öğretme süreci özelliğine karşılık göstermektedir. Covid-19 pandemisiyle birlikte örgün öğretime ara verilmesi öğrencilerin, sanatsal uygulamalarında birtakım düzenlemeler ve değişiklikler yapmalarına neden olmuştur. Bu sürece ilişkin KA tarafından kayda geçirilen gözlemler şu şekilde olmuştur:

“Covid-19 salgınından kaynaklı olarak örgün öğretim sürecinin sonlandırılarak uzaktan öğretim sürecine geçiş yapılması nedeniyle öğrencilerin sanatsal malzemelerinin dersin gerçekleştiği resim atölyesinde kalmasına neden olmuştur. Bunun üzerine öğrenciler KA’ya sanatsal uygulamalar için yeterli sanatsal malzemelerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. KA bu konu üzerine öğrencilere her türlü malzemeyle sanatsal çalışma üretme konusunda özgür olduklarını hatırlatmış; dersin teorik sürecine giriş öncesinde basit ve ulaşımı kolay malzemelerle üretilmiş sanatsal çalışmalar göstermiştir. Uzaktan öğretim süreciyle gerçekleştirilen bu ilk haftada, daha önce çalışmalarını tamamlamış (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8 ve Ö9) ve çalışmalarını bitirmemiş (Ö5, Ö6) tüm öğrenciler, yeni tasarımlar için ön taslaklar hazırlamışlar; sanatsal çalışma süreçlerinin bireysel planlamalarını yapmışlardır. Ayrıca, öğrenciler eksik malzemeleri temin etmeye çalıştıklarını da KA’ya belirtmişlerdir. Uzaktan öğretimin bu ilk sürecinde KA öğrencilere; ayakkabı boyası, su bazlı boyalar (suluboya, guaj vb.), kolajlar, kumaşalar, hazır nesneler vb. her türlü doğal ve yapay malzemeyle çalışma üretebileceği yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Instagram üzerinden oluşturulan bir grup üzerinden öğrencilere söz konusu malzemelerle üretilmiş sanatsal örnekler sunulmuştur” (GF, 24 Mart 2020).

SGOSU eğitim modülünün teorik saat etkinliğinde ele alınan konularla, sanatsal uygulamaların kuramsal içeriğini zenginleştirmek bağlamında öğrencilere rehber görevi üstlenmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle sanatsal uygulama sürecinde, Ünite V’in teorik saat etkinliğinde ele alınan *Küreselleşme* Kavramı’nın alt boyutlarıyla ilgili içeriklerden

sanatsal çalışmalarda nasıl yararlanılabileceği üzerine KA ve öğrenciler arasında fikrîsel sorgulamaların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bu süreçte, küreselleşme konusuyla ilgili ilk görüşün Ö8 tarafından belirtildiği görülmüştür. Ö8'in bu görüşüyle ilgili gözlem formuna kayda geçirilen bulgular şu şekildedir:

“Ö8 uygulama sürecinde KA'ya küreselleşme konusu üzerine yoğunlaşarak sanatsal çalışmalarının içeriğinde bu konudan yararlanabileceğini ifade etti. KA ise Ö8'in sanatsal çalışmalarıyla ilgili olarak küreselleşme konusuna daha dar bir açıdan ele almasının daha anlamlı ve etkili olabileceği yönünde geri bildirimde bulundu. Ö8 'küreselleşme ve sosyal medya' ilişkisi ekseninde sanatsal çalışma üretmek ve konu üzerine okuma yapmak istediğini ifade etti” (GF, 24 Mart 2020).

“Aslında hocam sosyal medyada popüler kadınlar üzerine portre yapmak istiyorum da eskizlerimi tamamlayıp size hemen göndereceğim” (Ö8, kişisel iletişim, 24 Mayıs 2020).

Ö8'in ifadelerinin ardından Ö9, KA'ya Küresel Köy söylemi üzerinden resim yapmak istediğini belirtmiştir. Ö9'nun süreç içerisindeki ifadelerine yönelik gözlem formuna şu bilgiler kayda geçirilmiştir:

“Ö9 çalışmalarının içeriğini kuramsal bir konuyla zenginleştirme konusunda Küresel Köy söyleminden yararlanabileceğini belirtti. Öğrenci tüketim ürünleri, marka yüzler ve simgelerle tasarlanan detaylı yağlıboya resimler yapmak istiyor. Bu resimleri küresel köy söylemiyle ilişkilendirmek istiyor. Bunu ise küresel şirketlerin marka kimliklerini resimlerine taşıyarak kurgulamak istediğini ifade etti” (GF, 24 Mart 2020).

Ö4, KA'ya George Ritzer'in McDonaldslaşma söyleminden esinlenerek sanatsal çalışmalar üretebileceğini belirtmiştir. Ö4'ün bu ifadesine ilişkin gözlemler ve iletişim kaydı şu şekildedir:

“Ö4 her zaman kullandığı resim tekniğinden yararlanarak McDonaldslaşma söylemi üzerine ve doğal olarak küreselleşme konusuna yönelik bir çalışma tasarlamak istediğini ifade etti. Ö4 tasarladığı ön çalışmayla ilgili, alçı ve doku meydana getirecek malzemelerden yararlanarak McDonaldslaşma üzerine

kompozisyon kurabileceğini belirtti. Ö4 konunun çalışmalarının plastik yapısına uyacak bir içeriğe sahip olduğunu düşünüyor” (GF, 24 Mart 2020).

“Hocam iyi günler ben beyaz tutkal ile doku verip küreselleşme konusuna yönelik çalışmaya başladım... Çalışmalarına yapboz parçaları ekleyerek anlatımda bulunacağım sizin de fikrinizi almak istedim” (Ö4, kişisel iletişim, 24 Mayıs 2020).

Ö4, Ö8 ve Ö9’e yönelik yukarıdaki gözlem ve kişisel iletişimlerden hareketle, Ünite V’in teorik saat etkinliğinde ele alınan konuların öğrencilerin sanatsal uygulamalarına içerik açısından yeni bakış açıları sunduğunu ifade etmek mümkündür. Bu konu üzerinde dersin teorik içeriğinin sanat eserleri ve diğer görsel kültür formları üzerinden sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle işlenmesinin önemli rollerinin bulunduğu düşünülmektedir. Ünite V’in teorik saat etkinliğinde ele alınan konuların öğrenciler tarafından sanatsal çalışmalarda işlenmek istenmesi ve öğrencilerin teori uygulama ilişkisinde fikişsel sorgulamaları, dersin teorik sürecinin sanatsal uygulama içerisindeki önemini karşımıza çıkarmaktadır.

4.1.5.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite V: *Postmodern Dönemde Sanatın Üretimi, Dağıtımı ve Tüketimi* konusunun teorik ders kapanışında KA tarafından üniteye ilişkin kısa bir tekrar yapılmıştır. Akabinde, ders sürecinde ele alınan konularla ilgili öğrencilere kitap/okuma önerilerinde bulunulmuştur. Dersin kuramsal içeriğiyle ilgili KA tarafından öğrenciler önerilen kitaplar; George Ritzer’in “*Toplumun McDonaıldlaştırılması: çağdaş toplum yaşamının değişen karakteri üzerine bir inceleme*”, Marshall McLuhan’ın “*Global köy: 21. yüzyılda yürüyüş yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*” ve Chin-tau Wu’nun “*Kültürün özelleştirilmesi 1980’lerden sonra şirketlerin sanata müdahalesi*” şeklindedir. Son olarak, ders kapanışında bir sonraki haftanın teorik saatinde işlenecek olan Ünite VI: *Walter Benjamin’in ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı’ Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konu başlığından öğrenciler haberdar edilmiştir. Öğrencilerin konu üzerine ön araştırma ve hazırlık yaparak gelmeleri gerektiği yönünde bilgilendirilmede bulunulmuştur.

4.1.6. Altıncı Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.6.1. Altıncı Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün altıncı hafta teorik saat etkinliğinde Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusuna yer verilmiştir. Sanat sosyolojisinin gelişimi üzerine önemli katkılar sunan Walter Benjamin'in sanat olgusuna yönelik felsefi ve sosyolojik yaklaşımları ders sürecinde, Benjamin'in “Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı” başlıklı ünlü makalesi üzerinden ele alınmıştır. Ünite başlığına konu olan bu makalenin sanat sosyolojisi, iletişim ve görsel kültür çalışmalarındaki önemi, SGOSU modülü içerisinde bu makaleye yer vermenin gerekliliğini doğurmuştur. Ünitenin teorik saat etkinliğinde makale üzerinden öğrencilere, görsel formların mekanik yöntemlerle çoğaltılması üzerine sosyolojik ve felsefi bakış açıları sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçtan hareketle öğrencilerin yeniden üretim ve orijinal sanat eserleri arasında belirginleşen aura, zamansallık ve alımlama farklılıkları üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliklerinde bulunulmuştur. Ünitenin teorik saat etkinliğine yönelik içerik şu şekildedir:

Tablo 18

Ünite VI İçeriği: Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi

Başlıklar	İçerik	
Ünite Adı	Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi	6. Hafta
Kazanımlar	- Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Yeniden üretilebilirlik kavramını sanatsal üretim bağlamında yorumlar. - Sanat yapıtının yeniden üretim tekniklerini açıklar. - Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder. - Görsel formların sanatsal ve sanat dışı anlatılarını sosyolojik açıdan karşılaştırır. 'Sahicilik, aura ve anlam' kavramaları ekseninde sanat eserinin orijinali ile baskı kopyası arasındaki ilişkileri analiz eder.	
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Düz Anlatım Yöntemi - Soru-Cevap Yöntemi - Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Tartışma Yöntemi - Büyük Grup Tartışma Tekniği - Beyin Fırtınası Öğretim Tekniği	
	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)	Uygulama Basamağı (6 Saat)
	1. Walter Benjamin'de Yeniden Üretilebilirlik	Sanatsal Uygulama
	1.1. Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağının İlk Dönemleri	
	1.1.1. Tahta Baskı, Gravür ve Oymabaskı	
	1.1.2. Matbaa	
	1.1.3. Taş Baskı	
	1.2. Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağında El Üretimine Evrilmesi	
Ünite İçeriği	1.2.1. Fotoğraf	
	1.2.2. Sesli Film (Video/Sinema)	
	2. Sanat Yapıtının 'Şimdiliği /Zamansallığı' (Belirli Bir Mekâna Özgü Mevcudiyeti)	
	2.1. 'Sahicilik' Kavramı	
	2.1.1. Sahici Yapıt ve Fotoğrafta Orijinal Yapıt	
	2.1.2. Orijinalde ve Yeniden Üretimde Anlamın Farklılaşması	
	2.1.3. Sanat Yapıtının Aurası	
	2.1.4. Sergileme Alanları	
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Benjamin, W. (2015). <i>Teknik olarak yeniden-üretilebilirlik çağında sanat yapıtı</i> (G. Sarı, Çev.). İstanbul: Zepelin.	

Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusuyla ilgili olarak sosyolojik görsel okuma etkinliği, resim türünde 3 sanat eseri ve 2 filminden seçilmiş kesitler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Üniteyle ilgili sosyolojik okumaya konu olan resim türündeki eserler: Vincent Van Gogh'un 'Otoportre', Pablo Picasso'nun 'Taklacılar (Ana ve Oğul)' ve Burhan Doğançay'ın 'Escape Goat' şeklindedir. Yine, görsel okumaya konu olan film kesitleri ise Charlie Chaplin'in 'The Kid' Sahnesi ve Şahan Gökbakar'ın "Celal ile Ceren - Sen Beni Ayrılmak İçin mi

Çağırdın?” sahneleri şeklindedir. Bu görsel formlar içerisinde Pablo Picasso’nun *‘Taklacılar (Ana ve Oğul)’* eseri ile Charlie Chaplin’in *‘The Kid’* filminden bir sahnesinin karşılaştırmalı sosyolojik görsel okuması yapılmış, diğer görsel formlar ise kendi bağlamı içerisinde makaleyle ilişkili olarak görsel okumaya dâhil edilmiştir. Ders sürecinde gerçekleştirilen sosyolojik görsel okumalardaki amaç, öğrencilerin makale içeriğinin anlaşılmasına yardımcı olmak ve konuya ilişkin fikir üretmelerini desteklemektir. Ünite kapsamında seçilen sanat eserleri makale içeriğiyle doğrudan ilgili olarak yeniden üretim ve orijinal sanat eserleri arasındaki aura, zamansallık ve alımlama farklılıkları bağlamında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ünite VI’ya ilişkin sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriği şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 19

Ünite VI Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Walter Benjamin’in <i>‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı’</i> Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi 6. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Vincent Van Gogh’un <i>‘Otoportre’</i> Eserinin Kopya Baskısı Üzerine Tartışma. Pablo Picasso’nun <i>‘Taklacılar (Ana ve Oğul)’</i> Eseri ile Charlie Chaplin’in <i>‘The Kid’</i> Filminden Bir Sahnesinin Karşılaştırması Burhan Doğançay <i>‘Escape Goat’</i> Eseri Şahan Gökbağkar <i>‘Celal ile Ceren - Sen Beni Ayrılmak İçin mi Çağırdın?’</i> Sahnesinin İncelenmesi.

4.1.6.2. Altıncı Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Altıncı hafta öğrenme-öğretme sürecine yönelik bulgular ve yorum, katılımcı araştırmacı tarafından süreç içerisinde tutulan video kayıt, gözlem formu, kişisel iletişim ve öğrenci günlüklerinden edinilen veriler üzerinden oluşturulmuştur. Ünite VI: *Walter Benjamin’in ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı’ Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusunun teorik saat etkinliği araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisi nedeniyle uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) online eğitim ortamında gerçekleştirilmiştir. Dersin teorik süreci 2 oturumda gerçekleşmiştir. I. oturum için video kayıt süresi 00:34:39, II. oturum için video kayıt süresi ise 00:26:49 şeklindedir. Dersin teorik sürecine ilişkin toplam video kayıt süresi 1 saat 01 dakika 28 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde bu süreç, herhangi bir zaman ve mekân planlamasında bulunulmadan öğrencilerin bireysel

olarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri kontrollü öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin veriler, iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşma programları) aracılığıyla toplanmış; kişisel iletişim amaçlı telefon görüşmeleri, gözlem formuna kaydedilmiştir. Sanatsal uygulama sürecinin kontrolü amacıyla KA tarafından öğrencilerle sık sık telefon görüşmeleri ve mesajlaşmaları gerçekleştirilmiş; öğrencilerin uygulamalarına KA tarafından rehberlik edilmiştir. Ünite VI'nın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin elde edilen verilerden hareketle bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.6.2.1. Derse Hazırlık

Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusunun teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi (derse hazırlık) süreci, derse ilişkin video kaydın ilk 00:19:46 dakikalık bir zaman dilimine karşılık geldiği görülmüştür. Covid-19 salgını nedeniyle, dersin uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) olarak gerçekleştirilmesi ünite içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte sanatsal uygulama ve bir önceki haftanın ünite tekrar etkinlikleri üzerinde daha fazla durmayı gerekli kılmıştır. Bu nedenle Ünite VI'nın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin vide kaydın ilk 00:07:14 dakikalık zaman dilimi içerisinde öğrencilerin sanatsal uygulamaları üzerine genel bir değerlendirme, 00:07:14 ile 00:17:00 dakikalık zaman dilimi içerisinde ise bir önceki haftanın teorik içeriğine ilişkin tekrar etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu tekrar etkinliğinde KA, küreselleşme kavramı üzerinde durarak, George Ritzer'in 'McDonaldslaşma' ve Marchall McLuhan'ın 'Küresel Köy' söylemlerine dikkat çektiği görülmüştür. Ardından, sosyal medya faktörüyle bağlantılı olarak postmodern dönemde sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimi üzerine üniteden edinilen bilgilerin kısa bir tekrarı yapılmıştır.

Ünite VI'nın teorik içeriğinin sunumu öncesi (derse hazırlık) süreçte, 00:17:00 ile 00:19:46 dakikaları arasında, KA tarafından ünite içeriğine yönelik dikkat çekme ve güdüleme durumları üzerinde durulduğu gözlemlenmiştir. Ünitenin teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi KA tarafından üzerinde durulan bu durumların, öğrencilerin ünite teorik içeriğe karşı motivasyonlarını arttırmada önemli rollerinin bulunduğu düşünülmektedir. Ünite VI derse hazırlık sürecinde diğer haftalardan farklı olarak KA'nın hedef kazanımlardan haberdar etme durumu üzerinde durmadığı gözlemlenmiştir. Bu süreçte dikkat çekme ve güdüleme temalarıyla ilişkili gözlemler şu şekildedir:

Dikkat Çekme: Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusuna ilişkin dikkat çekme durumu, KA'nın konunun önemini ifade eden görüşleriyle gerçekleştiği gözlemlenmiştir. KA'nın öğrenci dikkatlerini konu üzerine çekmek amacıyla kullandığı ifadeler şu şekildedir:

“Arkadaşlar öncelikle ben bu konuyu neden seçtim? Aslında bu konu üzerine lisans düzeyinde farklı üniversitelerde değinildiği ya da değinilmediği konusunda fikrim yok. Fakat konunun ağır ve derin yapısından dolayı yüksek lisans ve doktora düzeylerinde daha uygun olduğunu da düşünmüyorum değilim... Fakat, Walter Benjamin'in bu çalışmasını okuduğumda fark ettim ki günümüzde yaygınlığı giderek artan görsel üretim teknikleri hakkında bu çalışma, ufuk açıcı çıkarımlarda bulunabilmemize olanaklar sunuyor arkadaşlar. Aynı zamanda sanat sosyolojisi ve görsel kültür konusu içerisinde de çalışma temel olabilecek role sahip. Bu yüzden bu konuyu olabildiğince basite indirgeyerek sizlere bilgi vermek istiyorum. Aynı zamanda makalede ele alınan üretim ilişkileri hakkında sizlerin de fikirlerini merak etmedim değil...” (KA). [I. Oturum, 00:17:29]

KA'nın dersin kuramsal içeriğine geçiş öncesi yukarıdaki ifadeleri, dikkat çekme teması altında toplamak mümkündür. Öğrencilerin ünite içeriğinde hangi alanlarla ilişkili bilgilerle karşılaşacağı konusunda KA'nın bu ifadeleri öğrencilere hem rehber olmuş ve hem de konu üzerine ilgilerini odaklama olanağı sağladığı gözlemlenmiştir.

Güdüleme: Ünite konusuna yönelik öğrencileri güdüleme durumu, ünite hedef ve kazanımlarıyla ilgili KA'nın süreç içerisindeki ifadeleri üzerinden gerçekleşmiştir. Güdüleme teması altında değerlendirilen KA'nın söz konusu ifadeleri şu şekildedir:

“Peki arkadaşlar, Benjamin'in bu çalışması hakkında bilgi sahibi olmanız sizlere ne şekilde katkı sağlayacak?... Eminim ki bu soru sizlerin merak ettiği sorulardan birisidir. Şunu ifade edebilirim ki bu çalışma sizlere, sosyolojik olduğu kadar felsefi bağlamda sanatsal üretim biçimleri üzerine sunacağı bakış açısıyla sanatsal çalışmalarınızda - güncel çalışmalar üretmek bağlamında - çeşitli biçimlerde sorgulayabileceğiniz kuramsal bir içerik sunuyor bu ünite. Bu nedenle konu içerisinden seçebileceğiniz temalarla - tabii ki ilginiz doğrultusunda - sanatsal çalışmalarınızın kuramsal içeriğini zenginleştirebileceğinizi umut ediyorum” (KA). [I. Oturum, 00:18:55]

4.1.6.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite VI: *Walter Benjamin'in 'Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı' Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusuna KA'nın öğrencilere yönelttiği “Öncelikle, *Walter Benjamin kim?*” (KA) [I. Oturum, 00:19:49] şeklinde bir soru cümlesiyle giriş yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu soru üzerinden ders süreci Walter Benjamin'in biyografisi ve sanat sosyolojisindeki rolü üzerine bilgilendirmelerle başlamıştır. Bir önceki haftanın ünite sonuç etkinliğinde Ünite VI konusuna yönelik öğrenciler haberdar edilmiş, konu başlığı üzerine ön okuma yapılarak derse gelinmesi gerektiği yönünde bildirimde bulunulmuştu. Öğrencilerin derse hazırlık durumlarını belirlemek ve öğrencileri ders sürecine dâhil etmek amacıyla KA öğrencilere “*Evet arkadaşlar, Walter Benjamin hakkında ne biliyorsunuz? Sizlerin bu kişi hakkında sahip olduğunuz bilgileri merak ediyorum*” (KA) [I. Oturum, 00:19:58] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Öğrencilere yöneltilen bu soruya sadece Ö3 ve Ö7'nin cevap verdiği gözlemlenmiştir. Ünite konusuna yönelik ön araştırmalardan edindikleri bilgilerden yararlanarak Ö3 ve Ö7, Walter Benjamin ile ilgili şu görüşleri ifade etmişlerdir:

“Hocam sanat eleştirmeni falan mı? Çünkü Benjamin'i saat eleştirmeni, sosyolog ve filozof olarak araştırdım ben... İsmi bir yerlerde duymuştum hocam ama diğer derslerde karşılaşmadım bu isimle” (Ö3). [I. Oturum, 00:20:12]

“Hocam kitapları var oradan ismini biliyordum ben. Ders konusu üzerine yaptığım araştırmada Benjamin'le ilgili olarak Adorno ile ilişkileri bulunan bir sosyolog olduğunu gördüm. Benjamin ve Adorno fikir alışverişinde bulunurlarmış ve birbirlerinin çalışmalarına kimi zaman övgüyle yaklaştıkları, kimi zaman da eleştiri getirdikleri olurmuş. Benjamin'de Adorno ile aynı ekoldenmiş diye gördüm (Ö7). [I. Oturum, 00:20:54]

Ö3 ve Ö7'nin yukarıdaki ifadelerinden bakıldığında, SGOSU eğitim modülü kapsamındaki sanat sosyolojisi konularının ve öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin merak düzeylerini arttırarak konuyla ilgili ön araştırma yapmalarına ve bilgi sahibi olmalarına yardımcı olduğu görülmektedir. Ö3 ve Ö7'nin Walter Benjamin ile ilgili ifadelerinden literatürle uyumlu bir ön araştırma yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Ö3 ve Ö7'nin ifadelerinden yola çıkarak bu öğrencilerin konuya ilgi duydukları da yorumlanabilir. Ö3 ve Ö7'nin Walter Benjamin ile ilgili ifadelerinin ardından KA, öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak Walter

Benjamin biyografisi ve sanat sosyolojisindeki rolü üzerine öğrencilere bilgiler vermiştir. Bu bilgilerle, öğrencilerin bir yandan Benjamin'in sanat sosyolojisi içerisindeki önemini tanımlarına yardımcı olunurken diğer yandan sanat sosyolojisinde Frankfurt Okulu'nun rolü ve öneminin anlaşılmasına da yardımcı olunmuştur.

Ders sürecinde Walter Benjamin ile ilgili sunulan bilgilerin ardından üniteye konu olan *“Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı”* başlıklı makalenin değerlendirme aşamasına geçiş yapılmıştır. KA makalenin inceleme sürecine yönelik öğrencilere bir izleni sunmuştur. Bu izlenide incelemenin makale içerisinde seçilen temalar üzerinden gerçekleştirileceği ve bu temaların çalışmanın bütününe anlamlandırmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir. Bu sürece öncelikle, makalenin başlığında yer alan ifadelerin açılımı üzerine KA'nın öğrencilere yönelttiği sorular ve öğrenci yanıtlarıyla başlanmıştır. Ders sürecinde makale başlığındaki ifadelerin anlamlandırılışına yönelik KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen diyalog şu şekildedir:

“Yeniden-üretilebilirlik söylemi sizde ne ya da neyi çağrıştırıyor?” (KA). [I. Oturum, 00:25:37]

“Hocam yapılmış olan sanatların dışında farklı bir şeyi üretmek olabilir mi acaba?” (Ö3). [I. Oturum, 00:25:47]

“Hocam mesela sanat artık biricik olmaktan çıkıp seri olarak üretiliyor olması olabilir mi?” (Ö9). [I. Oturum, 00:26:04]

“Yapılmış olanın çoğaltılması” (Ö5) [I. Oturum, 00:26:30]

“Yapılmış bitmiş şeyi yeniden çağa uygun bir şekilde uyarlamak” (Ö4) [I. Oturum, 00:26:40]

“...kesinlikle ifadeleriniz oldukça güzel. Peki arkadaşlar ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik’ ifadesinin karşılığı ne olabilir?” (KA). [I. Oturum, 00:27:23]

“Farklı tekniklerle üretmek” (Ö7). [I. Oturum, 00:27:31]

“Aynı konuyu farklı tarzlarda çalışmak. Mesela kolaj, yağlıboya, baslı ya da farklı tekniklerle” (Ö6). [I. Oturum, 00:28:11]

Ders sürecinde ‘yeniden-üretilebilirlik’ ve ‘teknik olarak yeniden-üretilebilirlik’ söylemleri üzerine KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen soru-cevap etkinliğinde öğrencilerin bu

söylemler ilişkin görüşlerine bakıldığında, söz konusu makale içeriğiyle uyumlu ve anlamlı ifadelerle karşılaşılmaktadır. KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen bu soru-cevap etkinliğinin ardından KA, ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik’ söyleminin makale içerisinde kullanılışıyla ilgili öğrencilere şu bilgileri vermiştir:

“Teknik olarak yeniden üretim derken şunu kastediyor Arkadaşlar... En başa dönecek olursak ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik’, bilimsel ve teknik gelişmelere paralel olarak sanat alanında görsel, işitsel, yazınsal nesnelerin kopya baskılarına olanak sunan gelişmeleri işaret etmektedir. Bu gelişmeler arasında tabii ki de başta baskı teknolojileri gelmekte. Bir eserin birden çok şekilde baskı kopyasıyla çoğaltımı, farklı mekanlara taşınması ve farklı izleyici kitlesiyle buluşabilmesi bu söylemin karşılık geldiği anlamlar içerisinde bulunuyor arkadaşlar” (KA). [I. Oturum, 00:28:24]

Makale başlığında yer alan terimlerin KA ve öğrenci görüşlerince açılanmasının ardından dersin I. oturum 00:29:50 dakikasında makale içerisinden elde edilen “Teknik Olarak Yeniden Üretilirlik Çağının İlk Dönemleri” konusuna geçiş yapılmıştır. Makale içeriğine ilişkin ilk başlık “Teknik Olarak Yeniden-Üretilirlik Çağının İlk Dönemleri” olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında makale içeriğindeki sıraya göre ‘Tahta Baskı’, ‘Gravür ve Oymabaskı’, ‘Matbaa’ ve ‘Taş Baskı’ alt başlıklarına dikkat çekilmiştir. Teknik olarak yeniden üretim üzerine tarihsel bir bakış sunulan bu bölümde KA, konuyla ilgili makale içeriğindeki kuramsal bilgileri öğrencilere aktarmıştır. Bu süreçte yönelik öğretim etkinliği, ağırlıklı olarak sunuş yoluyla öğretim stratejilerinden düz anlatım yoluyla gerçekleşmiştir. Bu süreçte en dikkat çekici durum, Walter Benjamin’in fotoğraf üzerine yaptığı vurgu üzerine olmuştur. Bu vurgu dersin I. oturumu 00:33:41 dakikasında KA tarafından ilgili kaynaktan öğrencilere direk olarak aktarılmıştır. Aktarılan ifade şu şekildedir:

Fotoğraf, ilk kez olarak, insan elini resimsel yeniden-üretim sürecindeki en mühim sanatsal görevlerden -artık göze devrilmiş olan görevden- özgür kılmıştır. El çizene dek göz çoktan görüntüyü algılamış olacağı için, resimsel yeniden-üretim süreci öyle muazzam biçimde hızlanmıştır ki konuşma hızına kafa tutar olmuştur. Taşbaskının esasında resimli gazetelerin ipucunu vermesi gibi, fotoğraf da sesli filmin habercisi olmuştur. (Benjamin, 2015, s. 12)

İlgili kaynakta yer alan yukarıdaki ifade üzerinden teknik olarak yeniden-üretilirlik çağında el üretiminin göz üretimine evrilme sürecinde fotoğrafın rolüne dikkat çekilmiştir. Fotoğraf teknolojisinin gelişimiyle sesli videoların/filmlerin oluşumu, teknik olarak yeniden-üretilirliğin son aşamasını temsil ettiği belirtilmiştir. Yeniden-Üretilirliğin tarihsel evrimine çekilen dikkatlerin ardından dersin II. oturum 00:03:13 dakikasında

makalenin özünü oluşturan Sanat Yapıtının ‘Şimdiliği/Zamansallığı’ (Belirli Bir Mekâna Özgü Mevcudiyeti) konu başlığına geçiş yapılmıştır.

Ünite içeriğinin ikinci başlığı *Sanat Yapıtının ‘Şimdiliği/Zamansallığı’ (Belirli Bir Mekâna Özgü Mevcudiyeti)* konusuna Benjamin (2015) çalışmasında belirttiği “En kusursuz yeniden-üretimde dahi eksik bir şey vardır: sanat yapıtının şimdiliği – belirli bir mekana özgün mevcudiyeti” (s. 13) ifadesi üzerinden giriş yapılmıştır. Bu konu başlığı Vincent Van Gogh’un ‘Otopotre’ eserinin kopya baskısı üzerine yürütülen sosyolojik görsel okuma etkinliğiyle yürütülmüştür. Görsel okumaya seçilen eserin, yüksek kaliteli kopya baskı özelliği taşımasına dikkat edilmiştir. Sanat yapıtının şimdiliği/zamansallığı üzerine anlaşılır bir örnek olabilmesi için Çin’in Van Gogh’ları (China's Van Goghs) isimli belgesel üzerinden konu KA tarafından örneklendirilmiştir. Çin’in Van Gogh’ları belgeseli üzerinde makalede ifade bulan sanat yapıtının şimdiliği/zamansallığı teması, KA tarafından şu şekilde ilişkilendirilmiştir:

“Sanat yapıtının şimdiliği/zamansallığı konusu üzerine Çin’in Van Gogh’ları isimli bir belgesel üzerinden size örnek vermek istiyorum. Bu belgesel Çin’in Dafen kasabasında yaşayan bir grup ressamın yaşam hikâyeleri üzerine odaklanıyor. Bu belgeselde yer alan ana karakter ressam, Van Gogh’un resimleri üzerine röprodüksiyonlar üretiyor ve bu röprodüksiyonlar üzerinden hayatlarını kazanıyorlar. Arkadaşlar, bu ana karakter ressam, binlerle ifade edilebilecek sayıda Van Gogh’un eserlerini kopya etmiş, hayatını Van Gogh resimlerine adanmış bir uzman. Kopya ettiği eserlerdeki tüm renk yapıları, fırça tuşlamaları, desensel tavırlar bu kişi tarafından hatmetmiş durumda. Tabii ki bu kopyaları ressam, eserlerin detaylı kopya baskıları (fotoğraflar) üzerinden yıllarca çalışmış. Belgeselde, bir gün bu ressam Van Gogh’un kopya ettiği çalışmalarının orijinallerini görme şansına sahip oluyor. Ve gördüğü orijinal resimler karşısında şaşkınlık içerisinde kalıyor. Çünkü hayatını adadığı, hatmettiği eserlerin orijinalleri, bu zamana kadar incelediği kopya baskılardan (fotoğraflardan) çok farklı etkiler ve izlenimlere sahipti. Ezberlediği renklerin tonlarında farklılıkların var olduğunu gördü, yine tuşlamalar kopya baskılarından farklılıklar içeriyordu. Bu örnek bizlere gösteriyor ki sahici yapıyla (orijinal yapıt) kusursuz atfedilebilecek kopya baskısı arasında farklılıklar kaçınılmaz. Benjamin’in ifade ettiği bu farklılıklar sanat yapıtının

şimdiliği/zamansallığı, sahiciliği ve aurası ile ilişkilidir” (KA). [II. Oturum, 00:04:20]

Sanat Yapıtının ‘Şimdiliği/Zamansallığı’ (Belirli Bir Mekâna Özgü Mevcudiyeti) konusuyla ilgili sosyolojik görsel okuma Vincet Van Gogh’un ‘Otoportre’ eseri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte, KA eserin kopya baskısını öğrencilere göstererek, “Sizce, sahicî yapıtla, yani orijinal eserle, fotoğraftaki kopya baskı arasında ne tür farklılıklar bulunmaktadır?” (KA) [00:10:59] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Yöneltilen bu soruya öğrencilerin bir bölümü (Ö1, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8) sosyolojik görsel okumaya konu olan eserle bağlantılı olarak görüşlerini ifade etmişlerdir. Soruya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 20

Vincet Van Gogh’un ‘Otoportre’ Eseri Üzerine Sosyolojik Görsel Okuma Çalışmasından Elde Edilen Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Algılama Farklılıkları	İzleme biçimleri	Ö1, Ö3, Ö8	3	5
	Renk farklılıkları	Ö5	1	
	Dokusal bağlamda farklılıkları	Ö7	1	
Eserle Etkileşim	Orijinali dakikalarca inceleme isteği	Ö3	1	2
	Eserin görünürlüğünün artması	Ö8	1	

Yukarıdaki tabloya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Renklerde bazı farklılıklar olabilir. Çünkü baskı, renkleri etkileyebiliyor” (Ö5). [II. Oturum, 00:07:11]

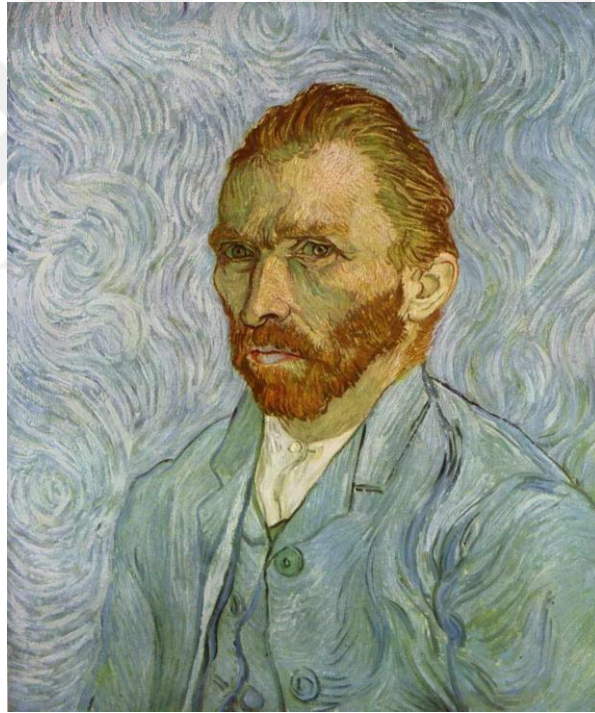
“Resimdeki dokular fotoğrafta gerçekteki gibi bir etki yaratmaz” (Ö7). [II. Oturum, 00:07:23]

“Resmin orjinliyle daha doğrudan gözlemleyebiliriz. Fotoğraf bu noktada aracı bir rol oynuyor” (Ö1). [II. Oturum, 00:07:28]

“Bu eserin orijinalini bir müzede görsem eminim ki başında dakikalarca incelerim. Fakat kitabın içerisindeki fotoğrafı gerçekteki gibi inceleme gereksiniminde bulunmuyorum. Resmin fotoğrafı o resme yaklaşımımızı etkiliyor” (Ö3). [II. Oturum, 00:07:36]

“Fotoğraf aracılığıyla eser herkes tarafından görülebilir bir hal alıyor. Fakat bu görüntü orijinalindeki gibi bir etki yaramıyor izleyende” (Ö8). [II. Oturum, 00:08:02]

Van Gogh’un ‘Otopotre’ eserinin orijinaliyle kopya baskısı (fotoğraf) üzerine öğrenci görüşlerinin, algılama ve etkileşim açısından farklılıklar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu iki temayla ilgili olarak KA ders sürecinde öğrenci görüşlerini, Walter Benjamin’in üniteye konu olan makalesinde belirttiği şimdilik/zamansallık, aura ve alımlama farklılıklarıyla ilişkili olarak değerlendirmeye almıştır. Bu etkinlik sürecine yönelik gözlemler, öğrencileri sanat sosyolojik açıdan düşünmelerine teşvik etmekten çok sanat eserine karşı felsefi açıdan düşünmelerine yardımcı olduğu şeklindedir. Söz konusu sosyolojik görsel okumaya konu olan eser şu şekildedir:

Şekil 38. Vincent Van Gogh, ‘otopotre’. https://www.chinaoilpaintinggalleries.com/famous-artists-van-gogh-c-141_143/self-portrait-14-p-8207 sayfasından erişilmiştir.

Ünite konusuna yönelik bir diğer sosyolojik görsel okuma etkinliği Benjamin (2015) çalışmasında belirttiği “Sanat yapıtının teknik olarak yeniden-üretilebilirliği kitlelerin sanatla olan ilişkisini değiştirir. Bir Picasso tablosuna yönelik sergilenen aşırı gerici tutumun yerini Chaplin filmine gösterilen oldukça ilerici tepkiler alır” (s. 45) ifadesi üzerine temellendirilmiştir. Benjamin’in makale içerisinde kullandığı bu ifadeden yararlanarak ders sürecinde Pablo Picasso’nun ‘Taklacılar (Ana ve Oğul)’ eseriyle Charlie Chaplin’in ‘The

Kid' filminden bir sahnesinin karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırmaya konu olan eserler üzerinden yeniden-üretilebilirliğin kitle algısı üzerindeki etkileri değerlendirmeye alınmıştır. Bu yönüyle süreç, felsefi olmaktan çok sanat sosyolojik çıkarımlarda bulunmayı gerektiren bir özellik göstermiştir. Bu görsel okuma etkinliğinde teknik olarak yeniden-üretilebilirliğin film ve resim sanatları üzerinden değerlendirilmesine ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 21

Pablo Picasso'nun 'Taklacılar (Ana ve Oğul)' Eseri ile Charlie Chaplin'in 'The Kid' Filminden Bir Sahnesinin Karşılaştırması Üzerine Görsel Okuma Çalışmasından Edinilen Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	ft
Toplumda Kabul Görme Biçimleri	Filmin halk kültürüyle yakın ilişkisi	Ö5, Ö8	2	4
	Resmin yüksek kültürle yakın ilişkisi	Ö8, Ö2	2	
Alımlama Kolaylığı	Filmlerde estetik haz duyumsamanın kolaylığı	Ö5, Ö8, Ö2	3	3

Yukarıdaki tabloyla ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Bir yağlıboya resim, onu izleyeni tutkulu şekilde güldürmez. Kişiye filmdeki gibi keyif vermez. Bence bir film izleyiciyi keyiflendirir, duygusal anlar yaşamasına yardımcı olur. Bu yüzden bence filmler topluma hitap etme konusunda resimlere göre daha ön plandadır” (Ö5). [II. Oturum, 00:13:23]

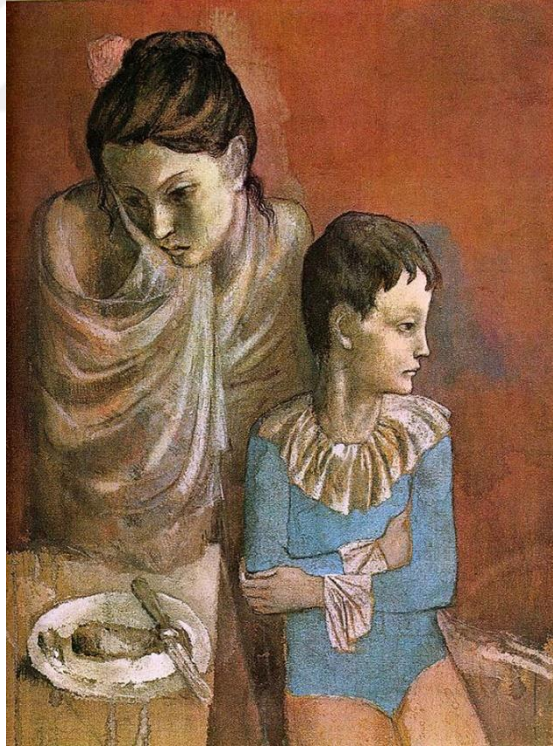
“İzlediğimiz filmdeki iletiyi, anlatımı daha doğrudan alıyoruz. Filmde görüntü gerçek yaşam hissi yaratıyor çünkü. Fakat Picasso'nun resminden bu şekilde doğrudan bir ileti almıyoruz. Resimde işlenen konuyu ise izleyici olarak bizim sorgulamamız gerekiyor. Resim bu durumda filme göre çekiciliğini yitiriyor gerçekten” (Ö2). [II. Oturum, 00:14:01]

“Yani, Kolay kolay herkes bir yağlıboya resimden estetik bir tat almıyor hocam. Bu yüzden yağlıboya resimler entelektüel kesime daha çok hitap ediyor. Genel halkımızın sanat zevkinde ise filmler, diziler görülüyor. Çünkü bu sanatlar sorgulama gerektirmeyen, hoşla gidecek konular içeriyor daha çok” (Ö8). [II. Oturum, 00:14:28]

Ders sürecinde karşılaştırmalı sosyolojik görsel okumaya konu olan Pablo Picasso'nun 'Taklacılar (Ana ve Oğul)' eseri ve Charlie Chaplin'in 'Yumurcak (The Kid)' filminden seçilen sahneye ilişkin görsel örnekler şu şekildedir:

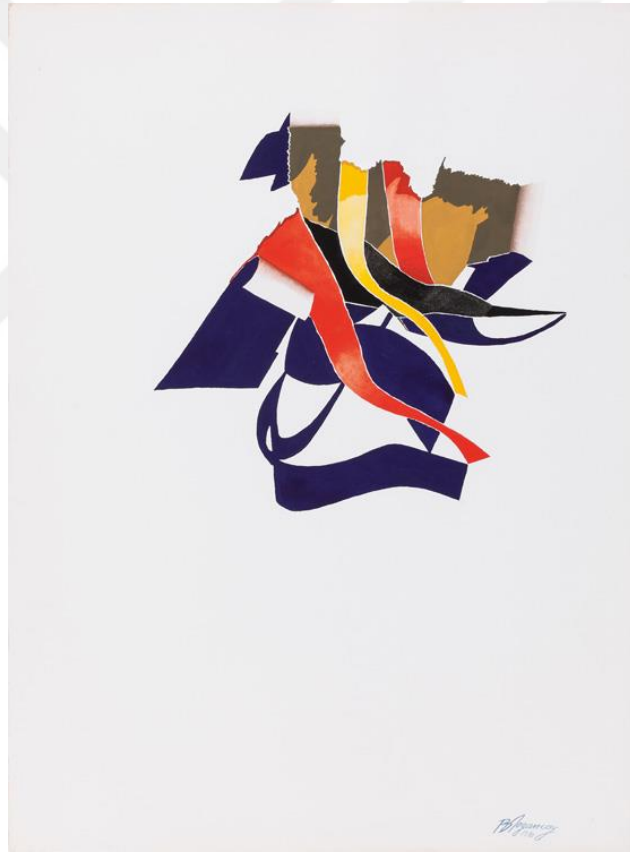
Şekil 39. Charlie Chaplin, 'The Kid' sahnesinden bir kesit. <https://www.youtube.com/watch?v=qNseEVlaCl4> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 40. Pablo Picasso, Taklacılar (Ana ve Oğul). [http://art-picasso.com/image/1900/1905%20Mother%20and%20child%20\(Baladins\)%20%2090x71cm.jpg](http://art-picasso.com/image/1900/1905%20Mother%20and%20child%20(Baladins)%20%2090x71cm.jpg) sayfasından erişilmiştir.

Sanat yapıtının teknik olarak yeniden üretimi, sanatın kitleye yayılımını kolaylaştırmıştır. Fakat bu durum ders sürecinde, Benjamin (2015)'in çalışmasında belirttiği sanat yapıtının

şimdiliği/zamansallığı, aurası, biricikliği ve alımlama biçimlerinde gerçekleşen değişimlerle ilişkili olarak değerlendirmeye alınmıştır. Konu üzerine alınan öğrenci görüşlerinden; resim, müzik, heykel, baskı vb. sanatların teknik olarak yediden üretiminin bu tür sanatların şimdiliği/zamansallığı, aurası, biricikliği ve alımlama özelliklerini etkilediği; fakat sinema ve video sanatlarında ise teknik olarak yeniden üretimin, bu tür sanatların toplumla ilişkilerini yakınlaştırmasına yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır. Ders sürecinde elde edilen bu sonuç, Benjamin (2015)'in çalışmasında yer alan “Sinemanın en önemli toplumsal işlevi insanoğlu ile aygıt arasında denge kurmasıdır” (s. 47) ifadesiyle ilişkilendirilmiştir. Teknik olarak yeniden-üretilebilirlik bağlamında resim ve sinema üzerine gerçekleştirilen diğer görsel okuma etkinliklerine konu olan eserler ise şu şekildedir:

Şekil 41. Burhan Doğançay, 'Escape Goat'. <http://www.beyazart.com/sanatci/Burhan-Doğançay> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 42. Şahan Gökbakar, Celal ile Ceren – ‘Sen Beni Ayrılmak İçin mi Çağırdın?’ sahnesinden bir kesit. <https://www.youtube.com/watch?v=EjWlRWjQmQI> sayfasından erişilmiştir.

Sonuç olarak, Ünite VI: *Walter Benjamin’in ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı’ Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusunun teorik saat etkinliği, resim ve sinema türündeki görsel okuma etkinlikleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ünite konusuna ilişkin teorik içeriğin öğrencilere sunumunda görsel okuma etkinliklerinden yararlanmanın, ünite içeriğinin anlaşılması üzerinde önemli rollerinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Yine ders sürecine yönelik gözlemlerde, öğrencilerin konuyla ilgili fikir yürütmelerine görsel okuma etkinlikleri bağlamında seçilen örneklerin öğrenci dikkatlerini toplamaya yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Ders sürecinde öğrenciler tarafından üretilen fikirlerin ünite konusuyla yakın ilişkileri, konunun anlaşılması üzerinde önemli bir rol oynamıştır.

4.1.6.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite VI: *Walter Benjamin’in ‘Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı’ Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi* konusunun sanatsal uygulama süreci, örgün öğretim sürecinde 4 saatlik zaman dilimi içerisinde resim atölye ortamında gerçekleştirilen öğrenme-öğretme süreci özelliği gösterirken; Covid-19 pandemi döneminde bu süreç, uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Uzaktan öğretim sürecinde sanatsal uygulama çalışmaları için mekân ve zaman planlaması bulunmayıp bu süreç, öğrencilerin bireysel çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sürece yönelik veriler; gözlem formu, öğrenci günlüğü ve kişisel iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) aracılığıyla toplanmıştır. Bu süreç,

öğrencilerin bireysel sanatsal çalışmalarını kendi belirledikleri içerik, teknik ve yöntemde gerçekleştirdikleri öğrenme-öğretme etkinliklere karşılık gelmektedir.

Ünite VI'nın uygulama saat etkinliğine yönelik genel gözlemlerde öğrencilerin tamamının yeni bir sanatsal çalışmanın orijinaline geçiş yaptıkları görülmüştür. Öğrencilerin sanatsal çalışmalarına rehberlik yapabilmek amacıyla KA, öğrencilerle sık sık iletişim kurmuştur. Uygulama sürecine ilişkin gözlem formu, öğrenci günlüğü ve kişisel iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) aracılığıyla elde edilen veriler şu şekildedir:

Ö1: *“Öğrenci tuval üzerine yağlı boya tekniğiyle çalışmak istemekte. Kendi çektiği fotoğraflar üzerinden kompozisyonunu oluşturdu. Çalışmalarında grafiksel etkilerin fazla olması nedeniyle boya etkilerinden ve dokularından yararlanması yönünde öğrenciye geri bildirimde bulunuldu. Öğrenci, toplumsal yalnızlık konusu üzerine resimler üretmek istediğini belirtti”* (GF, 31 Mart 2020).

Ö2: *“Teknik olarak tuval üzerine yağlıboya ve kolajlardan yararlanıyor öğrenci. Bitirdiği çalışmalarında renkler konusunda sorunları olduğu gözlemlendi. Öğrenci renkleri grileştirerek kullanıyor çoğunlukla. Bu durum resimdeki canlı renklerin etkilerini bir hayli düşürüyor. Öğrenci, popüler kültür ve kadın başlıklı bir çalışma tasarlamış ve orijinaline geçiş yapmış durumda”* (GF, 31 Mart 2020).

Ö3: *“Öğrenci kolaj ağırlıklı bir teknikle çalışıyor. Öğrenci dönem başından beri kitle kültürü üzerine eleştirel içerikli çalışmalar üretiyor ve bu konuyu devam ettirmekten mutluluk duyduğunu belirtti. Öğrenci, postmodern çalışmalardan hoşlandığını; bu yüzden kuramsal içeriği öne çıkaran kolaj çalışmaları yapmak istemekte”* (GF, 31 Mart 2020).

Ö4: *“Plastik etkileriyle öne çıkan resimler yapıyor. Öğrencinin çalışmalarında karışık teknikten yararlanmaktan hoşlandığı gözlemlenmekte. Kendi kimliğini yansıtan özgün sayılabilecek çalışmalar üretmekte. Bu konudaki başarısını içeriksel açıdan da zenginleştirme isteği bulunmakta. Çalışmalarında sanat tarihinden örneklerle atıfta bulunmak istediğini belirtti”* (GF, 31 Mart 2020).

Ö5: *“Küçük ölçekli tuval üzerine kumaşlardan yararlanarak çalışma üretmek istiyor öğrenci. Öğrenci tasarladığı yeni çalışmada Anadolu kültürüne dair halı ve kilim motiflerine dikkat çekmek istediğini belirtti. Öğrencinin Matisse'nin*

kolaj çalışmalarından ilham alabileceğine yönelik KA tarafından yönlendirmede bulunuldu” (GF, 31 Mart 2020).

Ö6: “Öğrenci kolaj tekniğinden yararlanarak tuval üzerine sosyal içerikli bir çalışma tasarlamış. Öğrenci, tasarladığı çalışmada plastik etkilerin yoğunluğunun yanı sıra kolaj malzemesi olarak seçtiği gazete ve dergilerin ilerisinde yer alan haberler üzerine de dikkat çekmek istediğini belirtti. Öğrenci kolaj çalışmalarını desen etkilerle birleştirmek istediğini belirtti” (GF, 31 Mart 2020).

Ö7: “Sanatsal teknik konusunda herhangi bir sınırlama içerisinde bulunmaktan hoşlanmıyor. Bu yüzden karışık teknik kullanmada oldukça cesur girişimleri bulunmakta. Dolgu (inşaat) köpüğünden faydalanarak hacimli çalışmalar üretiyor. Öğrenci memleketinde gözlemlediği sosyal bir olayı (sanayileşme) eleştirel olarak çalışmalarında irdelemeye çalışmakta” (GF, 31 Mart 2020).

Ö8: “Çalışmalarını akademik anlayış içerisinde sürdürüyor. Desen konusundaki başarısını boya resmine de aktarmış durumda. Desenci tavrı nedeniyle figüratif çalışmalar üretmekte. Öğrencinin ifadesiyle, bir önceki üniteden edindiği McDonaldslaşma söylemi üzerinden bir çalışma tasarlamak istiyor” (GF, 31 Mart 2020).

Ö9: “Öğrenci, tüketim kültürüne dair göstergelerden yararlanarak kavramsal içerikli bir çalışma tasarladı. Öğrenci tasarımıyla, tüketim kültürünü ve küreselleşme kavramına eleştirel bir açıdan yaklaştığını belirtti. Bir önceki haftanın uygulama saatinde tasarladığı fikirden ve tasarımdan yola çıkarak, küreselleşme konusu üzerine dikkat çekici bir çalışmaya başladı. Öğrenci, referans noktasının George Ritzer’in McDonaldslaşma söylemi olduğunu belirtti” (GF, 31 Mart 2020).

4.1.6.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite VI: *Walter Benjamin*’in ‘*Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı*’ Başlıklı Çalışmasının İncelenmesi konusunun ders kapanışında, ünitenin teorik saat etkinliğinde incelenen makalenin kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ünite konusuyla ilgili öğrencilere kitap/okuma önerisinde bulunulmuştur. Ünite VI kapsamında önerilen kitap,

ünite başlığında belirtilen makalenin kendisi olmuştur. Kitap/okuma önerisinin akabinde bir sonraki haftanın ünite başlığından (Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler*) öğrenciler haberdar edilmiştir. Öğrencilerin Ünite VII'ye hazırlıklı gelmelerini sağlamak amacıyla KA öğrencilerden, John Berger'in '*Görme Biçimleri*' adlı çalışmasının yedinci bölümünün okunarak derse gelinmesi gerektiğini belirtilmiştir. Söz konusu kitaba erişim sağlayamayan öğrencilere, mail yoluyla ilgili bölümün ulaştırılabileceği belirtilmiştir. KA, sanatsal uygulamalarla ilgili olarak öğrencilerin bireysel yürütecekleri görsel okuma çalışmalarının, uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde etkili olabileceğini ifade edilmiştir. Ders kapanışının son bölümünde ise öğrencilere, Ünite VI'ya yönelik öğrenci günlüklerinin KA'ya en kısa sürede mail yoluyla ulaştırılması yönünde hatırlatmada bulunulmuştur.

4.1.7. Yedinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.7.1. Yedinci Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün yedinci hafta teorik saat öğretim içeriğini Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusu oluşturmaktadır. Bu konu başlığı altında öncelikle, 1960'lı yılların sonrasında görsel üretim ve görseli alımlıma faaliyetlerinde gerçekleşen gelişmelere ışık tutmak adına görsel kültür kavramının kuramsal içeriğine dikkat çekilmiştir. Görsel kültürün, görsel sanatlar ve görsel iletişim alanlarında araştırma alanı olarak yükselişi ve bu yükselişe neden olan kültürel etmenler ünite içeriğinde üzerinde durulan konuların başında gelmektedir. Ayrıca görsel kültür araştırmalarının kültür sosyolojisi ve sanat sosyolojisiyle olan yakınlığı, SGOSU eğitim modülü içeriğinde bu konuya yer vermenin önemini arttırmıştır. Görsel kültür konusuyla bağlantılı olarak ünite içeriğinin kapsamını, konu üzerinde önde gelen kuramsal yaklaşımlardan birisi olarak kabul edilebilecek John Berger'in "*Görme Biçimleri*" adlı eseri ve bu eser içerisinden seçilen yedinci bölüm oluşturmuştur. Söz konusu eserin yedinci bölümünden yola çıkarak görsel formları tüketim kültürü ve özerklik yapıları üzerinden incelemenin konu üzerinde sanat sosyolojik sonuçlara ulaşmada etkili olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle ünite içeriğinde reklam ve yağlıboya imgeleri üzerine "*Görme Biçimleri*" bağlamında sosyolojik görsel okumalar gerçekleştirilmiştir. Bu

okumalar üzerinden konuyla ilgili sanat sosyolojik çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır. Bu amaç ve hedefle ilgili olarak ünite teorik saat içeriği şu şekildedir:

Tablo 22

Ünite VII İçeriği: Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler

Başlıklar	İçerik	
Ünite Adı	Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler	7. Hafta
Kazanımlar	- Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. - Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder. - Görsel formların sanatsal ve sanat dışı anlatılarını sosyolojik açıdan karşılaştırır. - Reklam imgelerinde tüketim kültürü anlatıları ayırt eder. - Görseller üzerine sanatsal (estetik) nitelikte seçimler yapar. - Sanatsal uygulamada sosyokültürel konuları irdeleyerek özgün ürün ortaya koyar.	
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Soru-Cevap Yöntemi - Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi - Tartışma Yöntemi - Büyük Grup Tartışma Tekniği - Beyin Fırtınası Öğretim Tekniği	
	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)	Uygulama Basamağı (6 Saat)
	1. Görsel Kültür Kavramı	Sanatsal Uygulama
	1.1. Görsel Kültür ve Sanat İlişkisi	
	2. Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri	
	2.1. Reklam İmgesi	
	2.1.1. İmgesel Mesaj	
	2.1.2. Reklamın Anlatımsal Gücü	
	2.1.3. Reklamda Zevk/Yarar	
	2.1.4. Reklamda Çekicilik	
	2.2. Reklam Dilinin Yağlıboya Diliyle Ortaklığı	
	2.3. Reklam ile Yağlıboya İmgelerinin Karşılaştırılması	
	2.4. Reklamın Toplumsal İşlevi	
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Barnard, M. (2010). <i>Sanat tasarım ve görsel kültür</i> (G. Korkmaz, Çev.). Ankara: Ütopya. Berger, J. (2013). <i>Görme biçimleri</i> (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Metis. Çakır, M. (2014). <i>Görsel kültür ve küresel kitle kültürü</i>. Ankara: Ütopya. Leppert, R. (2009). <i>Sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi</i> (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.	

Ünite VII'nin teorik saat öğretim süreci, ünite içeriğiyle bağlantılı olarak seçilen görsel okuma etkinlikleriyle yürütülmüştür. Bu etkinliğin içeriğini, reklam ve yağlıboya kategorisinde seçilen görsel örnekler oluşturmaktadır. Reklam imgesi kategorisinde seçilen örnekler X1, X2, X3, X4 vb. şeklinde kodlanarak öğrencilere sunumu gerçekleştirilmiştir. Reklam imgelerinde bulunan marka kimliklerin yerine kod kullanılmasıdaki amaç, ders sürecinde öğrencilerin meta kimlikler üzerine gereksiz odaklanmaları önlemektir. Bu nedenle, görsel okumaya konu olan reklam imgelerinde marka değere sahip kimlik ya da

semboller çıkarılmış, yerine X şeklinde kod tanımlanmıştır. Bu durum, görsel okumalarda reklam imgelerinin estetik ve anlatısal içeriklerine odaklanmayı olanaklı kılmıştır. Ünite VII içeriğinde görsel okumaya konu olan bir diğer görsel formlar, yağlıboya türünde sanat eserlerinden seçilmiştir. Bu kapsamda etkinliğe konu olan eserler: Johannes Vermeer'in 'İnci Küpeli Kız' ve 'Süt Döken Kadın'; Sanzio Raffaello'nun '(La Muta) Bir Genç Kadın Portresi' ve 'La Donna Velata'; Francisco Goya'nın 'Giyinik Maya' ve 'Dona Antonia Azrate'; Pablo Picasso'nun "Avignonlu Kızlar" şeklindedir. Ünite VII'nin görsel okuma etkinliğine konu olan görseller şu şekildedir:

Tablo 23

Ünite VII Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler 7. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	<i>Reklam İmgeleri:</i> "X1 kot markasının reklam afişi", "X2 dondurma markasının reklam afişi", "X3 çerez markasının reklam afişi", "X4 erkek parfüm markasının reklam afişi", "X5 kadın parfüm markasının reklam afişi", "X6 kozmetik ürününün reklam afişi", "X7 mücevher markasının reklam afişi" <i>Yağlıboya İmgeleri:</i> Johannes Vermeer'in "İnci Küpeli Kız" ve "Süt Döken Kadın" eserleri. Francisco Goya'nın "Giyinik Maya" ve "Dona Antonia Azrate" eserleri. Pablo Picasso'nun "Avignonlu Kızlar" eseri. Sanzio Raffaello'nun "(La Muta) Bir Genç Kadın Portresi" ve "La Donna Velata" eserleri.

4.1.7.2. Yedinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusunun teorik saat öğrenme-öğretme süreci iki oturumda gerçekleştirilmiştir. Uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) gerçekleştirilen bu sürece ilişkin video kayıt süreleri I. oturum için 00:35:10; II. oturum için 00:38:08 şeklindedir. Toplam teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt süresi ise 1 saat 13 dakika 18 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde ise bu süreç, öğrencilerin sanatsal çalışmaları için herhangi bir zaman ve mekân planlamasının bulunmadığı kontrolsüz bireysel çalışma süreçlerine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin veriler, iletişim kanalları

(telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) aracılığıyla toplanmış; kişisel iletişim amaçlı telefon görüşmeleri gözlem formuna kaydedilmiştir. Ünite VII'nın öğrenme-öğretme sürecine ilişkin elde edilen verilerden hareketle bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.7.2.1. Derse Hazırlık

Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusunun teorik içerik sunumuna geçiş öncesi süreç, derse ilişkin video kaydın ilk 00:11:12 dakikasına karşılık gelmektedir. Bu sürecin ilk 00:07:28 dakikası içerisinde, bir önceki ünitenin tekrarı yapılmıştır. Bu tekrar etkinliğinde KA tarafından Walter Benjamin'in '*Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı*' adlı çalışmasının sanat sosyolojisindeki önemi üzerine durulmuştur. Tekrar etkinliğinin akabinde, KA tarafından Ünite VII içeriğine ilişkin dikkat çekme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumları üzerinde durulduğu gözlemlenmiştir. Sürece ilişkin gözlemlerde, güdüleme kapsamında herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Ünite teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte dikkat çekme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumlarına ilişkin gözlemler şu şekildedir:

Dikkat Çekme: Ünite VII'nin teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreç incelendiğinde, öğrenci dikkatlerini ünite konusuna çekmek amacıyla KA öğrencilere bir soru yönelttiği gözlemlenmiştir. Bu soru, bir önceki ünitenin ders kapanışında KA tarafından öğrencilere verilen okuma/ön hazırlık ödevi üzerine yöneltilmiştir. Bu kapsamda KA'nın öğrencilere yönelttiği "*Arkadaşlar, John Berger'in Görme Biçimleri adlı eserinin yedinci bölümü okunarak derse gelinmesi gerektiğini ifade etmiştim. Bu bölümü kimler okudu?*" (KA) [I. Oturum, 00:10:43] şeklindeki soru, ünite teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi öğrenci dikkatlerini toplamaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. KA tarafından yöneltilen bu soruya, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (Ö1, Ö2, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9) ilgili bölümü okuyarak derse katılım gösterdikleri; bazı öğrencilerin ise (Ö4, Ö5, Ö6) ilgili bölümü okumadan derse katılım gösterdikleri yönünde yanıtlar verdikleri gözlemlenmiştir.

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Hedef/kazanımlardan haberdar etme, ünite kazanımlarının teorik ve uygulamadaki önemi konusunda öğrenci dikkatlerini toplama ve güdülemeye yardımcı olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımdan hareketle, Ünite VII teorik içerik sunumuna geçiş öncesi sürece yönelik gözlemlerde, hedef/kazanımlardan haberdar

etme teması altında elde edilen gözlemlere yer verilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda elde edilen gözlemler şu şekildedir:

“Görsel Kültür ve Görme Biçimleri Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler başlıklı bu ünite öncelikle, ünite başlığından da anlaşılacağı gibi görsel kültür formlarının sanatsal ve sanat dışı anlatılarını sosyolojik açıdan yorumlama yönünde kazanımlar elde edeceğimizi umuyorum. Gündelik yaşamımızı çepeçevre saran reklam imgelerinin görsel anlatılarıyla sanat eserlerinin görsel anlatımları arasında ne tür benzerlikler ve farklıklar bulunduğu konusunda, görsel okuma etkinliklerinin yardımıyla deneyimler elde edeceğiz arkadaşlar bu derste. Bu deneyimler, reklam ve yağlı boya imgeleri üzerine sosyolojik açıdan çıkarımlarınıza kaynaklık yapacaktır.... Ayrıca, üniteden elde ettiğimiz birikimleri, sanatsal uygulamalarımızda nasıl inceleyebileceğimiz konusunda çıkarımlara ulaşmanızı da hedefliyorum” (KA).

[I. Oturum, 00:09:22]

4.1.7.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusunun teorik içeriğinin sunumuna, KA'nın öğrencilere yönelttiği *“Arkadaşlar, daha önce görsel kültür kavramıyla karşılaştınız mı?”* (KA) [I. Oturum, 00:11:12] ve *“Görsel kültür kavramı üzerine düşünceleriniz nelerdir?”* (KA) [I. Oturum, 00:11:35] şeklinde yönelttiği sorular üzerinden giriş yapılmıştır. Ünitenin teorik içeriğinin sunumuna girişte, içerikle ilgili öğrencilerin ön bilgilerini ve ön deneyimlerini belirlemek adına KA tarafından yöneltilen bu sorular, öğrencilerin ön bilgilerini sınaması ve yanlış ön bilgilerin düzeltilmesi bağlamında önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle SGOSU eğitim modülünün ünite ders girişlerine, çoğunlukla soru-cevap etkinlikleriyle başlanmaktadır. KA'nın ders sürecinde öğrencilere yönelttiği *“Arkadaşlar, daha önce görsel kültür kavramıyla karşılaştınız mı?”* (KA) [I. Oturum, 00:11:12] sorusuna yönelik öğrencilerinin tamamının (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) *“Görsel Kültür adlı seçmeli bir ders almıştık”* (GF, 7 Nisan 2020) şeklinde toplu bir yanıt verdikleri gözlemlenmiştir. Bu yanıttan, öğrencilerin tamamının ‘görsel kültüre’ konusunda ön deneyimlerinin ve ön bilgilerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum üzerine KA konuyla ilgili olarak öğrencilere ikinci bir soru yöneltmiştir. Bu soru: *“Görsel kültür*

kavramı üzerine düşünceleriniz nelerdir?” (KA) [I. Oturum, 00:11:35] şeklindedir. Bu soru Ö1, Ö3 ve Ö5 tarafından, daha önce aldıkları Görsel Kültür seçmeli dersıyla bağlantılı olarak cevaplandığı gözlemlenmiştir. Bu öğrencilerin görsel kültür kavramı üzerine verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

“Şimdi biz görsel kültür dersinde sanatın en başından başlayarak sanat akımlarını işlemiştik. Bütün sanat akımları falan vardı bu derste... Son konularımızda da görsel kültürün en kapsamlı halinin grafiksel sanatlarla ilgili olduğunu; göstergebilimle ilgili olduğunu görmüştük” (Ö3). [I. Oturum, 00:11:48]

“Hocam görsel kültür aslında hayatımızdaki tüm alanlarda yer alan bir şey. Mesela mimari eserler bir görsel kültür ürünü. Veya reklamlar, bizler için tasarlanmış her türlü görsel tasarımlar, görsel kültür ürünleri... görsel kültür hayatımızın her alanında karşımıza çıkan bir şey reklamlarda olsun, tablolarla olsun, mimaride olsun...” (Ö5). [I. Oturum, 00:12:55]

“Hocam söyle söyleyebilir miyiz? Bizi anlatan bütün görsel ürünler görsel bir kültürdür... Mesela eski kıyafetleri halılar, dokumalar. Sadece resimle sınırlı değil bence” (Ö1). [I. Oturum, 00:12:55]

Yukarıdaki öğrenci görüşlerinden anlaşıldığı üzere görsel kültür kavramı, daha önce öğrenciler tarafından alınan Görsel Kültür seçmeli ders içeriğiyle ilgili olarak görsel sanatlarla sınırlı olmayan kültürel bir birikim ve kişinin sahip olduğu görsel repertuar olarak yorumlanmıştır. Öğrencilerin kavram üzerine belirttikleri görüşler kavramın içeriğiyle doğrudan ilgili olduğu gibi bazı eksiklikler içerdiği de gözlemlenmiştir. Bu nedenle öğrenci görüşleri alındıktan sonra kavram üzerine KA, Barnard (1998) çalışmasından yararlanarak kavramla ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Kavramla ilgili bu açıklamalar, öğrencilerin ön bilgilerinin doğruluğu ve eksikliğini sınamaları bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durumla ilgili Ö4’ün şu şekilde bir tespitte bulunduğu gözlemlenmiştir: “Görsel kültürün sadece resim, heykel, seramik, sinema gibi sanatlarla sınırlı olduğunu düşünüyordum açıkçası. Gördüğümüz, insan tarafından üretilmiş her şey görsel kültür içerisinde değerlendiriliyor yani” (Ö4) [I. Oturum, 00:19:59]. Ders sürecinde, görsel kültür kavramıyla ilgili KA’nın öğrencilere aktardığı bilgilerin bir bölümü şu şekilde özetlenebilir:

“Görsel kültürü Barnard, ‘görsel olan’ ve ‘kültürel olan’ kavramlarıyla açıklıyor. Bu iki kavramın birleşimi görsel kültürü oluşturan temel ilke olarak

karşımıza çıkmakta arkadaşlar. Bu özelliğin yanı sıra görsel kültür, Barnad'a göre insanlar tarafından üretilen görülebilen her şeyle ilgilidir. Yani, görülebilen her türlü tasarım, araç ve sanat eserleri, görsel kültürü oluşturan nesnelerdir Barnard'a göre... Görsel kültür 1960'lı yıllarda gelişimi hızla artan görüntü teknolojilerinin sunduğu olanaklarla, gündelik yaşamda üretilmiş görsellerle kurduğumuz ilişkilerdeki artışı ifade ediyor... Arkadaşlar, malumunuz üzere Aksaray ili metropol bir şehir değil. Metropol şehirlerdeki gibi caddeler, sokaklar, metro ve otobüs istasyonları reklam imgeleriyle kuşatılmamış. Billboardlarla yoğun bir ilişkimiz yok. Fakat tüm bunlara rağmen sahip olduğumuz akıllı cep telefonlarının sosyal medya uygulamalarıyla o kadar fazla görselle iletişim kuruyoruz ki, bu durum bizlerin düşünme biçimlerini ve davranışlarını da bir şekilde etkiliyor. Yani, en basit sosyal medya aracılığıyla bile görsel kültürün etkisini yoğun bir biçimde yaşamımızda hissedemiyoruz... Görsel kültür: Görsel sanatlar, sosyoloji, iletişim, antropoloji, eğitim, sanat tarihi gibi bilim dallarıyla sıkı ilişkileri bulunan bir konu fakat görsel kültür kavramından anlayacağımız ilk ve en öncelikli şey görselin kendisi olması gerekir" (KA). [I. Oturum, 00:14:45]

Görsel kültür kavramının kuramsal içeriğine yönelik girişin ardından, ders sürecinin 00:20:26 dakikasında, ünite başlığına konu olan John Berger'in "Görme Biçimleri" adlı çalışmasının yedinci bölümünün içeriğini inceleme sürecine geçiş yapılmıştır. Söz konusu çalışmanın ilgili bölümü üzerine öğrencilerin ön hazırlık yaparak derse katılım göstermeleri nedeniyle etkinliğin, KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen sözel etkileşimlerle yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Teorik konuların içeriğini anlamlandırma ve görsel okuma çalışmaları konusunda KA ve öğrenciler arasındaki bu etkileşimin, öğretim sürecinin verimini arttırmaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle "Görme Biçimleri" adlı çalışmanın yedinci bölümüne yönelik inceleme, KA'nın öğrencilere yönelttiği "Görme Biçimleri'nin yedinci bölümünden ne anladık?" (KA) [00:20:40] soru üzerinden giriş yapılmıştır. Bu soru ders sürecinde Ö1, Ö3, Ö7, Ö8 ve Ö9 tarafından cevaplandığı gözlemlenmiştir. Söz konusu soruya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 24

Görme Biçimleri Yedinci Bölümüne İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Reklamda Söylem	Mutluluk vaadi	Ö8, Ö1	2	4
	Kıskançlık duygusu yaratmak	Ö8, Ö9	2	
Reklamda İşlev	Gereksiz ihtiyaç yaratmak	Ö1, Ö9	2	2
Reklamda Derin Anlam	Algı yönlendirmeye çalışmak	Ö3	1	2
	Anlatılarında örtülü (sublimine) mesajlardan yararlanmak	Ö7	1	

Yukarıdaki tabloya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Ben okuduğumda kitabı en çok reklamlara yönelik bir bilgilendirme yapıldığını gördüm. Aslında reklamlar insanların ihtiyaçlarını, eksikliklerini yansıtmıyor sadece, insanları kıskırtmak, onların isteklerini gelecekte söz ederek algılarını yönlendirmeye de çalışıyor” (Ö3). [I. Oturum, 00:21:04]

“Hocam mesela iki arabayı kıyaslıyorlar. Aslında bir insanın araba ihtiyacı yoktur; arabası vardır ama iki arabayı kıyaslayarak satmayı hedefledikleri arabayı daha cazip hale getirmeye çalışıyorlar. Bu yüzden insanlarda olmayan bir şeyi kıskançlık duygusuyla var etmeye çalışıyorlar reklamlarda” (Ö9). [I. Oturum, 00:21:41]

“Benim en çok ilgimi çeken yer aslında Ö9’un da bahsettiği konu. Şey diyordu, bizden mutluluğumuzu alıyorlar tekrar o mutluluğu bize satıyorlar. Yani, bizim ihtiyacımız olmayan bir şeyi bize ihtiyacımız varmış gibi göstererek mutluluk söyleminde bulunuyorlar reklamlarda” (Ö1). [I. Oturum, 00:22:22]

“Evet, ben de Ö9’un söylediğine katılıyorum. Bunu da şöyle yapıyorlardı okuduğumuz bölümde, reklamlarda konu alınan tüketim nesnelere sahip olmanın kıskançlığa neden olacağını; yine, bu nesnelere sahip olmanın kişiye mutluluk vereceği anlatılıyor” (Ö8). [I. Oturum, 00:22:51]

“Bu bölüm, reklamların izleyene vermeye çalıştığı sublimine mesajlar üzerine odaklanıyor. Bu durum izleyicilerin bilinçaltını etkileyebildiği ifade ediyor” (Ö7). [I. Oturum, 00:23:25]

Yukarıdaki öğrenci görüşleri ve bu görüşlerinden elde edilen temalara bakıldığında, ‘*Görme Biçimleri*’nin yedinci bölümüne yönelik ön okuma ödevi sonucunda öğrencilerin ilgili bölüme yönelik görüşlerinin tamamı reklam imgeleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Reklam imgelerinin izleyici üzerinde yarattığı mutluluk vaadi ve kıskançlık duygusu, öğrencilerin üzerinde yoğunlaştığı ana konular olmuştur. Yine, reklamlarda işlenen ihtiyaç vaadi, sublimine (örtülü) mesajlar ve algı yönetimi konusunda reklamların etkileri, öğrencilerin ilgili bölüme yönelik diğer görüşleri arasında yer almıştır. Öğrencilerin ‘*Görme Biçimleri*’nin yedinci bölümüne yönelik görüşleri, ünitenin teorik içeriğinde *Reklam İmgesi* başlığı altında incelenen alt konularla ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle ders sürecinde *Reklam İmgesi* başlığı altında ele alınan alt konu başlıkları, öğrenci görüşleriyle ilişkilendirilerek incelenmeye çalışılmıştır. Bu alt konu başlıkları; *İmgesel Mesaj*, *Reklamın Anlatımsal Gücü*, *Reklamda Zevk/Yarar* ve *Reklamda Çekicilik* şeklindedir. Ünite VII’nin ikinci konu başlığı *Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri*’dir. Ders sürecinde reklam ve yağlıboya imgeleri üzerine karşılaştırmalı sosyolojik görsel okuma çalışmasına geçmeden önce, reklam imgelerinin yapı ve söylem çözümlemeleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, KA tarafından Berger (2013) çalışmasının yedinci bölümünden elde edilen 4 (dört) tema üzerine dikkat çekilmiştir. Bu temalar: *İmgesel Mesaj*, *Reklamın Anlatımsal Gücü*, *Reklamda Zevk/Yarar* ve *Reklamda Çekicilik*’dir. Bu süreç KA tarafından, öğrencilere okuma ödevi olarak verilen Berger (2013)’in *Görme Biçimleri* adlı çalışmasından doğrudan alıntılarla yürütülmüştür. Öğretim süreci içerisinde konu üzerinde öne çıkan KA ve öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin ağırlıklı *Reklamın Anlatımsal Gücü* (KA, Ö1, Ö3, Ö5, Ö9) ve *Reklamda Çekicilik* (KA, Ö1, Ö3, Ö5, Ö6) temaları üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalarla ilgili KA ve öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Şimdi mesela, insanların kusursuz görünümü reklamlarda ön planda tutuluyor. Sanki reklamdaki kotu aldığımızda bizlerde onun kadar düzgün görüneceğimizi hissettirmeye çalışıyor reklam. Gördüğümüz çoğu reklamda ya cinsellik ya da mükemmellik ön planda... Reklamlarda yer alan erketelerin ya da kadınların çok güzel ya da yakışıklı olmaları reklamın etkisini güçlendiriyor, izleyende güçlü etkiler bırakıyor” (Ö5). [I. Oturum, 00:24:39]

“Hocam Ö5’in dediği gibi aslında. Ö5 pek çok şeyi dedi ama insanların en güzel halleriyle mükemmel özelliklerini insanlara aşıladıktan sonra onların isteklerini

arttırmak ve insanları amaca yönlendirmeye çalışıyor reklamlar... Mükemmel güzel görünen kadınlar ve mükemmel yakışıklı erkekler reklamlarda sık kullanılıyor” (Ö3). [I. Oturum, 00:26:03]

“Ö3 ve Ö5’e ben de katılıyorum arkadaşlar. Çok güzel ya da çok yakışıklı kişilerin reklamlarda ve televizyon programlarında sıkça görünür oluşları, toplumun güzellik algısıyla da alakalı ve aynı zamanda bu, insanların davranışlarında da birtakım değişikliklere neden olabiliyor. Bu değişimler fiziksel ve ruhsal açıdan karşımıza çıkabiliyor bence. Bu yüzden toplumda, görsellerin insanlara bir şeyler anlatma gücünün göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyorum...” (KA). [I. Oturum, 00:26:29]

“Mesela hocam, zayıflamak için ürünler tanıtılıyor ya reklamlarda; aslında zayıflamak dediğimiz şey sağlıklı beslenme ve sporla olabilecek bir şeyken reklamlarda bu konuyla alakasız şeyler üzerinden insanlara çekicilik yaratıldığını düşünüyorum” (Ö6). [I. Oturum, 00:27:24]

“Hocam şey de söyleyebiliriz mesela, reklamlarda görselin yanında yer alan sloganlarda harika görünümün reklamdaki giysilerle sağlanabileceğine dikkat çekiliyor. Sanki o ürüne sahip olursak, bizde harika görüneceğiz reklamdaki gibi” (Ö1). [I. Oturum, 00:28:05]

“Renkler üzerinden gidersek genelde şöyle oluyor: Yemek reklamlarında kırmızı ve tonları kullanılıyor çünkü kırmızı rengin iştah kabarttığı söyleniyor; mavi renk ise genelde... insanı mutlu, ferah, özgüvenli hissettirdiği söyleniyor. Bu reklamlarda de bu renklerden yararlanılmış” (Ö9). [I. Oturum, 00:29:38]

Reklam imgelerinin yapı ve söylem özellikleri üzerine alınan KA ve öğrenci görüşlerinin ardından dersin II. oturumuna, *Reklam Dilinin Yağlıboya Diliyle Ortaklığı* alt başlığıyla geçiş yapılmıştır. Bu başlık altında, Berger (2013)’in reklam ve yağlıboya dillerinin ortaklığı üzerine söylemleri üzerinde durulmuştur. Reklam ve yağlıboya formlarında işlev sorgulaması özelliği gösteren bu süreçte, sanatsal özerklik ve tüketim odaklı işlevsel-fonksiyonellik üzerine odaklanılmıştır. Değerlendirme sürecinde öne çıkan bazı görüşler şu şekildedir:

“Her ikisinde de görsellik ön planda. Görme Biçimleri’nde okuduğum kadarıyla, kimi resimlerdeki kompozisyon, figür ve manzaralardan

yararlanılarak reklam imgeleri tasarlanıyor. Özellikle reklamlarda, klasik eserlere yapılan vurgu reklamda işlenen metanın değerini de yükseltiyor” (Ö3).

[II. Oturum, 00:12:27]

“Metayı satabilmek için sanat ürünlerinden yararlanılarak görsel bir anlatım oluşturulması, seçkin bir ürün olan sanatın, seçkinlik değerinden yararlanma anlamına geliyor. İzleyene ise metanında sanat eseri gibi değerli olduğu vurgulanıyor bu sayede” (Ö8). [II. Oturum, 00:13:25]

“Endüstriyel ve seri olarak üretilen ürün, Ö8’in de dediği gibi sanat eseriyle yan yana sergilenerek seçkinleştirilmiş oluyor” (Ö4). [II. Oturum, 00:13:56]

“Her ikisinde de estetik bir okuma yapabiliyoruz. Ama biliyoruz ki sanat eseri estetik zevk veren yüksek değerli, saygıya laik bir entelektüel üründür. Fakat bir meta, sanat eseri gibi biricik değildir. Sanayi ürünü endüstriyel bir nesnedir. Endüstriyel ürün seçkin olan sanat ürünü ile birlikte izleyiciye sunulduğunda sanatın seçkinliğiyle endüstriyel ürününde değerinin artışı kaçınılmazdır. Berger’de kitabında bu konuyu, bir dolma kalem reklamı üzerinden dikkat çektiğini görüyoruz” (KA). [II. Oturum, 00:14:16]

Yukarıdaki KA, Ö3, Ö4 ve Ö8’in görüşlerine bakıldığında, ‘sanat eserlerinin seçkinliği’ teması üzerine odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Reklam dilinin yağlıboya diliyle ortaklığı üzerine geliştirilen bu fikirlerde, sanat eserlerinin seçkinlik, statü ve kalite unsurlarından reklamlarda yararlanılması konusuna yoğunlaştırdığı görülmüştür. Konuya ilişkin öğrenci görüşlerinin Berger (2013) çalışmasının yedinci bölümüyle ilişkili olması nedeniyle, KA tarafından bir önceki hafta verilen okuma ödevinin öğrenciler tarafından dikkatli şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu sürecin ardından *Reklam ile Yağlıboya İmgelerinin Karşılaştırılması* konu başlığı altında gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma etkinliğine geçiş yapılmıştır.

Ünite VII kapsamında *Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri* konusu altında incelenen üçüncü alt konu *Reklam ile Yağlıboya İmgelerinin Karşılaştırılması*dır. Etkinliğe, ders sürecine yönelik tutulan video kaydın II. oturum 00:18:39 dakikasında giriş yapılmıştır. Etkinlik, Tablo 23’de belirtilen reklam ve yağlıboya örnekleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sürece, reklam kategorisinde seçilen örnekler üzerine sosyolojik görsel okumalar ile başlanmış; akabinde, yağlıboya türünde seçilen örnekler üzerinden görsel okuma etkinlikleriyle devam edilmiştir. Etkinliğin son bölümünde

ise reklam ve yağlıboya türünde görsellerin karşılaştırmalı sosyolojik görsel okuma çalışmaları yapılmıştır. Öğretim süreci içerisinde öğrencilerin etkinliğe ilişkin üstlendikleri aktif roller, öğretim etkinliğinin verimini arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durumla ilgili “Özgür ve demokratik bir ortamda öğrenciler görseller üzerine fikirlerini rahatça ifade ettiler. Bu derste, diğer haftalara göre öğrenciler sürece görüşleriyle daha fazla dâhil oldular. Bu nedenle ders sürecinin, KA ve öğrenciler için zevkli ve verimli şekilde geçmesine neden olduğu görüldü” (GF, 7 Nisan 2020) şeklinde bir gözlemin kayda geçirildiği görülmüştür. *Reklam ile Yağlıboya İmgelerinin Karşılaştırılması* konu başlığı altında gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma çalışmaları ve bu okumalar üzerine geliştirilen fikirler araştırma bulgularına, her bir görsel üzerine odaklanan tek boyutlu yaklaşımla değil; tüm görsellere yönelik geliştirilen fikirler üzerine bütüncül bir yaklaşımla yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda reklam imgeleri üzerine gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma etkinliğine ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 25

Reklam İmgeleri Üzerine Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Reklam İmgelerinde Anlatı	Zenginlik/lüks/şöhret söylemi ve vaadi	Ö3, Ö8	2	7
	Özgüven söylemi ve vaadi	Ö2, Ö6	2	
	Mutluluk söylemi ve vaadi	Ö7	1	
	İdeal beden söylemi ve vaadi	Ö5	1	
	Kıskançlık söylemi ve vaadi	Ö9	1	

Yukarıdaki temalar, ders sürecinde görsel okumaya konu olan ‘X1 kot markasının reklam afişi’, ‘X2 dondurma markasının reklam afişi’, ‘X3 çerez markasının reklam afişi’, ‘X4 erkek parfüm markasının reklam afişi’, ‘X5 kadın parfüm markasının reklam afişi’, ‘X6 kozmetik ürününün reklam afişi’ ve ‘X7 mücevher markasının reklam afişi’ imgelerinin görsel anlatıları üzerine öğrenci görüşlerinden elde edilmiştir. Konu üzerine görüşlerin büyük çoğunluğunun, reklam imgelerinin görsel anlatımlarında *zenginlik/lüks/şöhret söylemi ve vaadi; özgüven söylemi ve vaadi* kodları üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Konu üzerine yoğunluk gösteren diğer kodlar ise *mutluluk söylemi ve vaadi; ideal beden söylemi ve vaadi; kıskançlık söylemi ve vaadi* şeklindedir. Araştırma bulgularına, görsel okumaya konu olan 7 reklam imgesi üzerine alınan öğrenci görüşlerine tek tek yer verilmemiş; görsel okuma sürecinde diğer görseller üzerine geliştirilen fikirleri de kapsayıcı özelliğiyle öne

ıkan ‘X1 kot markasının reklam afişı’ üzerinden süreç betimlenmiştir. Söz konusu örnek reklamın görseli ve sürece ilişkin ğrenci görüşleri şu şekildedir:

şekil 43. X1 kot markasının reklam afişi. <http://www.haber34.com/wpcontent/themes/A4Haber/timthumb.php?src=http://www.haber34.com/wp-content/uploads/2015/12/maviş-erenay-sarikaya-kerem-bursin-cok-mu-cok-modayiz-youtube-thumbnail.jpg&w=614&h=380&zc=1> sayfasından erişilmiştir.

Reklam imgeleri üzerine bazı ğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Zenginlik ifade esiliyor” (3). [II. Oturum, 00:18:35]

“Reklamda kullanılan yüksek binalar modern ve lüks bir yaşama yönelik görsel anlatımlar sunuyor izleyene” (8). [II. Oturum, 00:18:43]

“Hocam ben, reklam yüzlerinin de önemli olduğunu düşünüyorum anlatımda. Reklamlarda güzelliği ve yakışıklılığıyla ne çıkan ünlü kişilere yer verilmesi; reklamın görsel ve anlatımsal etkisini toplum üzerinde artırmaya yardımcı oluyor” (5). [II. Oturum, 00:19:56]

“Reklamdaki karakterlerin çok mutlu oldukları açık. Mutluluk saçıyorlar etrafa” (7). [II. Oturum, 00:20:02]

“Reklamdaki kişilerin davranışları çok zgr ve kendilerine güvenli bir imaj ziliyor izleyen üzerinde” (2). [II. Oturum, 00:20:33]

“Reklamda ‘çok mu çok modayız’ söylemi, reklamın genel görsel anlatımını güçlendiren bir etki olarak değerlendirebiliriz hocam. Özgüven ifadesi gibi sanki” (Ö6). [II. Oturum, 00:21:49]

“Daha önce üzerinde durduğumuz gibi, eğer reklamdaki ürüne sahip olursan seni gözlemleyen insanlar tarafından kıskanılırsın söylemi okuyorum reklamlar üzerinden” (Ö9). [II. Oturum, 00:23:19]

Ders sürecinde reklam imgelerinin görsel anlatıları üzerine alınan öğrenci görüşlerinin ardından, yağlıboya türünde sanat eserleri üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte görsel okumaya konu olan eserler: Johannes Vermeer’in “İnci Küpeli Kız” ve “Süt Döken Kadın”; Francisco Goya’nın “Giyinik Maya” ve “Dona Antonia Azrate” ve son olarak Sanzio Raffaello’nun “(La Muta) Bir Genç Kadın Portresi” ve “La Donna Velata” şeklindedir. Yağlıboya eserleri üzerine alınan öğrenci görüşleri, bir önceki etkinliğe konu olan reklam imgelerinden elde edilen sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Bu nedenle ders sürecinde sadece yağlıboya imgelerinin görsel anlatıları üzerine odaklanılmakla kalmamış, reklam ve yağlıboya imgeleri üzerine karşılaştırma olanağı da elde edilmiştir. Yağlıboya eserleri üzerine gerçekleştirilen okumalarda, reklam imgelerinden farklı olarak estetik ihtiyaçlar konusunda yoğunlaşan görüşlerle karşılaşmıştır. Yağlıboya dilinin söylemleri üzerine öğrenci görüşlerinden *estetik haz, toplumsal eleştirel söylemler, plastik sorgulamalar, ideolojik anlatılar ve kültürel söylemler* kodları üzerine yoğunluk gösteren görüşler elde edilmiştir. Bu konuya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 26

Yağlıboya İmgeleri Üzerine Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Yağlıboya İmgelerinde Anlatı	Estetik haz verme işlevi	Ö1, Ö2, Ö4	3	9
	Plastik sorgulamalar	Ö1, Ö2	2	
	Eleştirel söylemler	Ö2	1	
	İdeolojik anlatılar	Ö5	1	
	Kültürel söylemler	Ö7	1	
	Toplumu bilinçlendirme işlevi	Ö5	1	

Yukarıdaki tabloya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Yağlıboya resimler reklamlardaki gibi yapay geçici mutluluk vaadinde bulunmuyor izleyene. Estetik açıdan insan ruhunu besliyor” (Ö4). [II. Oturum, 00:23:35]

“Hocam, reklamlar çekici figürlerin yardımıyla metanın değerini arttırmaya çalışırken yağlıboya içerisindeki figür ruhsallığıyla insanı etkiliyor. Ayrıca figürler yağlıboyada çekiciliğiyle öne çıkan ifadelerde değil, resimsel olacak şekilde etkiler üzerine odaklanıyor. Örneğin resimde bir portre ile toplumsal pek çok konu irdelenebiliyor, eleştirilebilir” (Ö2). [II. Oturum, 00:25:34]

“...Resimlerde bir toplumun gelenek ve göreneklerine dair pek çok şey edinebiliyoruz. Çünkü resimler, reklamlar gibi kişileri ikna etmeye çalışmaz. Onlara sadece olanı olduğu söyler” (Ö7). [II. Oturum, 00:26:16]

“Pablo Picasso’nun pek çok resminde toplumsal barış söylemleri bulunduğunu biliyorum. Picasso, sanatı sanat için yaparken doğruluğuna inandığı ideolojileri de toplumla bir şekilde buluşturuyor. Bu durum diğer ressamalarda da mutlaka çeşitli şekillerde vardır. Bu nedenle resimler toplumu bilinçlendirirken reklamlar toplumu yozlaştırıyor bence” (Ö5). [II. Oturum, 00:26:56]

“Yağlıboya resimlerde resimsel etkiler söz konusu ve bu etiler izleyeni resmin içerisine çekiyor ve izleyeni adeta bir yolculuğa çıkarıyor, onu hoşnut ediyor. Fakat reklamlar çok hızlı şekilde algılanıp tüketiliyor” (Ö1). [II. Oturum, 00:28:38]

Yağlıboya dilinin anlatıları üzerine görsel okuma etkinliğine konu olan Johannes Vermeer’in “İnci Küpeli Kız” ve “Süt Döken Kadın”; Francisco Goya’nın “Giyinik Maya” ve “Dona Antonia Azrate”; Pablo Picasso’nun “Avignonlu Kızlar”; Sanzio Raffaello’nun “(La Muta) Bir Genç Kadın Portresi” ve “La Donna Velata” eserleri üzerine alınan öğrenci örüşlerinin ardından KA, reklam ve yağlıboya imgeleri üzerine genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu değerlendirmede, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre reklam ve yağlıboya imgelerinin görsel anlatımları çözümlenmeye çalışılmıştır. Konu üzerine KA’nın görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi göz önünde bulundurulduğunda yağlıboya imgelerinin görsel anlatıları hiyerarşisinin en üst katmanına hitap ederken, reklamların anlatımları ise hiyerarşinin en alt katmanına hitap ettiği sonucuna

varmamız mümkündür arkadaşlar. Reklamlarda işlenen konulara dikkat ederseniz, insanların yaşamsal ihtiyaçlarını hedef almaktadır. Bu yüzden fizyolojik ihtiyaçlar reklamlarda üzerine vurgu yapılan konulardandır. Sanat eserlerindeki görsel anlatımlar ise Maslow'un piramidinin en üst katmanı olan kendini gerçekleştirme ile ilişkilendirilebilir. Çünkü yağlıboya resimler, reklamlardaki gibi yapay mutluluklar ve geçici hazlara odaklanmamaktadır. Yağlıboya estetik açıdan insan ruhunu ve düşüncelerini olgunlaştıran bir uğraştır” (KA). [II. Oturum, 00:30:52]

Sonuç olarak, Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusunun teorik saat etkinliği, Berger (2013) çalışması temel alınarak reklam ve yağlıboya türünde seçilen örnekler üzerine sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin söz konusu görseller üzerinden ünite içeriğine yönelik çıkarımlarda bulunma faaliyetleri, öğrenme-öğretme sürecinde konu üzerine özgün fikirler üretme bağlamında etkili sonuçlar elde etmeye yardımcı olmuştur. Ayrıca, ünite içeriğine yönelik bir önceki hafta öğrencilere verilen okuma ödevinin, öğrencilerin ders sürecinde sosyolojik görsel okuma etkinliklerine ilişkin ürettikleri fikirlerin niteliğini yükseltmeye yardımcı olduğu görülmüştür.

4.1.7.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite VII: *Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler* konusunun sanatsal uygulama süreci, örgün öğretim sürecinde 4 saatlik zaman dilimi içerisinde resim atölye ortamında gerçekleştirilen öğrenme-öğretme süreci özelliği gösterirken; Covid-19 pandemi döneminde bu süreç, uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde öğrenciler, kendi belirledikleri içerik ve teknikte sanatsal çalışmalarını KA'nın kontrolünde gerçekleştirmişlerdir. Sanatsal uygulama sürecinde, dersin teorik sürecinde ele alınan konuların sanatsal uygulamayla ilişkileri üzerine KA ve öğrenciler arasında telefon görüşmeleri ve mesajlaşmaları gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, sanatsal uygulamalarının kavramsal içeriğini zenginleştirme konusunda KA ve öğrenciler arasında karşılıklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. SGOSU eğitim modülünün genel içeriğinde sanatsal uygulamaların plastik etkileriyle kavramsal içeriği eş değer önemde görülmektedir. İçerik ve plastik dilin uyum niteliğini geliştirmek amacıyla örgün öğretim ve uzaktan öğretim sürecinde, sanatsal

uygulamalar üzerine öz değerlendirme, akran değerlendirme ve öğretmen değerlendirme yöntemleri üzerinde titizlikle durulmuştur. Bu kapsamda dersin sanatsal uygulama sürecine ilişkin bazı gözlemler şu şekildedir:

“...Sanatsal uygulama sürecinde öğrenciler içerisinde Ö2, Ö3 ve Ö8’in, dersin teorik içeriğinde incelenen reklam ve yağlıya imgeleri üzerine karşılaştırma konusuyla bağlantılı olarak sanatsal tasarımlarda bulunma konusunda istekli davrandıkları görüldü. Ö2, Ö3 ve Ö8 reklam dili ile yağlıboya dili arasındaki farklılıklar üzerine, ders sürecinde üretilen fikirlerden yola çıkarak her iki dili sentezleyen bir çalışma tasarlamak istediklerini belirttiler. Bu öğrenciler ve KA arasında gerçekleşen telefon görüşmelerinde, öğrencilerin sanatsal üsluplarıyla ilişkili olarak John Berger’in ‘Görme Biçimleri’ kitabından yararlanarak sanatsal çalışmalarının kuramsal içeriğinin zenginleştirilebileceği yönünde karşılıklı değerlendirmede bulunuldu” (GF, 7 Nisan 2020).

Yukarıdaki genel gözlemle ilgili KA, Ö2, Ö3 ve Ö8 arasında gerçekleştirilen bazı kişisel iletişim ve bu iletişimlere ilişkin gözlemler şu şekildedir:

“Hocam yapacağım çalışmada kozmetik reklamlarındaki kadın görünümünden yararlanmayı düşünüyorum da. Bu kadınların dudaklarını, kaşlarını kolaj olarak ekleyeceğim resme. Siz ne dersiniz?” (Ö2, kişisel iletişim, 7 Nisan 2020).

Ö2: “Ö2, plastik etkilerden yoğun bir şekilde yararlanarak çalışmalarını tasarlamakta. Öğrencinin plastik malzemeyi cesurca kullanması çalışmalarının estetik niteliğini yükseltiyor. Ö2’nin her türlü malzemedan yararlanma konusunda gösterdiği cesurluk çalışmalarında işlediği konular üzerinde de karlımıza çıkıyor. Ö2, reklam imgelerindeki kadın portreleri ya da figürlerinden yararlanarak mevcut tarzında bir yorumda bulunmak istedi. Kozmetik reklamlarından seçeceği kadın imgelerini kolaj tekniği ile tuvale yansıtarak bir çalışma yapmak istediğini belirtti. Öğrenci bu çalışmasıyla reklamlarda kadın kimliğine dikkat çekmek istiyor” (GF, 7 Nisan 2020).

“İkinci olarak da bu tarz bir şey yapmayı düşünüyorum. Ama içindeki görselleri yağlıboya ile yapacağım... İki görsel arasında kaldım reklam imgesi mi ya da şiddet içerikli mi olması konusunda. Aslında reklam imgesi daha çok hoşuma

gitmişti. Derste işlediğimiz konular çok ilgimi çekti ve çok almıştım ama yine de size sormak istedim hocam...” (Ö3, kişisel iletişim, 7 Nisan 2020).

Ö3: “Öğrenci, ağırlıklı kolaj tekniğiyle çalışma ürettiği için reklam imgelerinden sanatsal çalışmalarında sık sık yaralandığını; fakat, Görme Biçimleri kitabı sayesinde reklam imgeleri üzerine yeni yeni farkındalıklar kazandığını belirtti. Ö3, Görme Biçimleri kitabındaki reklam ve yağlıboya karşılaştırmalarından çok etkilendiğini belirtti. Öğrenci, hali hazırda ürettiği kolaj çalışmalarını bu konuyla ilişkilendirerek çalışmalarının kuramsal içeriğini zenginleştirmek istiyor” (GF, 7 Nisan 2020).

“Evet hocam basit oldu ama özgün çalışma yapmak için fazla benzetmeye çalışmıyorum...” (Ö8, kişisel iletişim, 7 Nisan 2020)

Ö8: “Öğrenci, figüratif yağlıboya çalışmalarında içerik (konu/kavram) sorgulamalarından ziyade yağlıboyanın plastik etikleri üzerine daha çok yoğunlaştığını belirtti. Ö8, KA ile görüşmesinde resimlerinin anlatımında bir boşluk olduğunu keşfetti. Öğrenci porte türünde gerçekleştirdiği resimlerini, reklam imgelerinde yer alan kadın ifadeleriyle zenginleştirebileceğini düşünmekte” (GF, 7 Nisan 2020).

Yukarıdaki Ö2, Ö3, Ö8 ve KA arasında gerçekleştirilen kişisel iletişimlerden yola çıkarak, Ünite VII içeriğinde teori ve uygulama faaliyetlerinin karşılıklı etkileşimli olarak yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Bu durumun en önemli göstergesi, öğrencilerin sanatsal çalışmalar üzerine geliştirdikleri fikirlerin ünite teorik saat etkinliğinde ele alınan konularla ilişkili olmasıdır. Ünite teorik içeriğiyle sanatsal uygulama arasındaki ilişki, öğrencilerin yukarıdaki görüşleriyle bağlantılı olarak iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi, ünitenin teorik saat içeriğinde ele alınan konuların öğrencinin sanatsal uygulamalarını destekleyebilecek nitelikte yeni fikirlerin geliştirilmesine yardımcı olduğu (Ö2, Ö8); ikincisi ise, ünite konusuyla ilgili mevcut çalışmalara kuramsal bir zemin teşkil etme özelliğidir (Ö3).

4.1.7.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite VII: Görsel Kültür ve Görme Biçimleri (John Berger) Bağlamında Reklam ve Yağlıboya İmgeleri Üzerine İncelemeler konusunun ders kapanışında, KA tarafından ünite

konusuyla ilgili kitap/okuma önerilerinde bulunulmuştur. Bu süreçte ünite konusuyla ilgili 4 kitap üzerine dikkat çekilmiştir. Bu kitaplar: Malcolm Barnard'ın “*Sanat tasarım ve görsel kültür*”, John Berger'in “*Görme Biçimleri*”, Mukadder Çakır'ın “*Görsel kültür ve küresel kitle kültürü*” ve Richard Leppert'in “*Sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi*” adlı çalışmalarıdır. Ders kapanışında ünite içeriğine dair kitap önerilerinin ardından bir sonraki haftanın ünite başlığından (Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış*) öğrenciler haberdar edilmiştir. KA, Ünite VIII içeriğine yönelik öğrencilerin “*Sanatın Sonu*” kavramı üzerine ön hazırlık yapılarak derse katılım göstermeleri gerekliliğini belirtmiştir. Son olarak, Ünite VII'ye ilişkin öğrenci günlüklerinin en kısa sürede mail yoluyla KA'ya ulaştırılması gerektiği yönünde öğrencilere hatırlatılmada bulunulmuştur.

4.1.8. Sekizinci Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.8.1. Sekizinci Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün sekizinci hafta teorik saat öğretim içeriğini Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusu oluşturmaktadır. Bu ünite, SGOSU eğitim modülü kapsamında irdelenen son teorik içerik özelliği göstermektedir. Bu nedenle ünite içeriğinde, “*Sanatın Sonu*” tartışması ekseninde postmodern döneme ilişkin sanat eserleri üzerine sanat sosyolojik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ünite içeriğiyle amaçlanan, postmodern sanatsal eğilimlerin toplumsal düzlemde yarattığı estetik ve yapısal değişimlerin doğasını sosyal perspektiften anlamlandırma konusunda öğrencilerin farkındalığını geliştirmektedir. Bu amaçla, ünite 3 (üç) ana başlık altında konuyu açımlayıcı nitelikte değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu başlıklar, ‘*Sanatın Sonu Tartışmalarının Kısa Tarihi*’, ‘*Sanatın Sonu Tartışmasının Sosyolojik Boyutu*’ ve ‘*Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler*’ şeklindedir. Bu başlıklara ilişkin öğrenme-öğretme süreci, KA tarafından sunuş yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ünite içeriğinin son iki konu başlığı ise (‘*Sanatın sonu mu estetiğin sonu mu?*’ ve ‘*Postmodern Sanatta Hoşunuza Giden ya da Gitmeyenler neler?*’) öğrencilerin aktif katılımını gerektiren tartışma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Tartışma etkinlikleri demokratik bir ortam içerisinde gerçekleştirilerek konu üzerine öğrenci görüşleri alınmış ve

üretilen görüşler üzerinden ünite içeriğine ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Tüm bu durumlarla ilgili ünitenin teorik saat içeriğinde ele alınan konu başlıkları şu şekildedir:

Tablo 27

Ünite VIII İçeriği: Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış 8. Hafta
Kazanımlar	• Sanatın sonu savını teorik düzlemde yorumlar ve tartışır. • Sanatın sonu tartışmaları ekseninde estetik konusunu değerlendirir. • Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar. • Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. • Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	• Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Soru-Cevap Yöntemi • Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Tartışma Yöntemi • Büyük Grup Tartışma Tekniği
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)
	1. Sanatın Sonu Tartışmalarının Kısa Tarihi
	2. Sanatın Sonu Tartışmasının Sosyolojik Boyutu
	3. Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler
	3.1. Sanatın Popülerleştirilmesi (yüksek sanatın alt kültüre evrimi)
Ünite İçeriği	3.2. Estetiğin Reddi (Duchamp)
	3.3. Sanatı Özerklikten Uzaklaştırmak
	3.4. Sanat, Moda ve Siyaset
	3.5. Ticaret Sanatı ve Ticaret Sanatçısı (Andy Warhol) (sanatın ticarileştirilmesi)
	4. Sanatın Sonu mu Estetiğin Sonu mu? (Tartışma)
Ünite İçeriği	5. Postmodern Sanatta Hoşunuza Giden ya da Gitmeyenler Neler? (Tartışma)
	Danto, A. C. (2010). <i>Sanatın sonundan sonra: Çağdaş sanat ve tarihin sınır çizgisi</i> (Z. Demirsu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
	Danto, A. C. (2018). <i>Andy Warhol</i> (S. Sertabiboğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
	Kuspit, D. (2010). <i>Sanatın sonu</i> (Y. Tezgin, Çev.). İstanbul: Metis.
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	

Genel modül içeriğinde sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle, ünite teorik içeriklerini anlamlandırma ve öğrenme-öğretme sürecinin etkililiğini arttırmak hedeflenmiştir. Sanat sosyolojisi bilgisinin sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarıyla ilişkili olarak incelemek teorik bilginin görsel bilgiyle nesnelleştirilmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, Ünite VIII'in teorik saat öğretim içeriğinde yer alan konular da görsel okuma etkinlikleriyle birlikte ele alınmıştır. Görsel okuma etkinliğine konu olan örnekler, postmodern sanatın karakteristik özelliklerini temsil eden 3 sanatçı ve 5 eserlerden oluşmaktadır. Görsel okuma çalışmasına öncelikle, postmodern sanatçı Damien Hirst'ün "Evim Evim Güzel Evim" ve "Horoz ve Boğa" çalışmaları üzerinden giriş yapılmıştır.

Hirst'ün bu çalışmalarıyla bağlantılı olarak “*Sanatın Sonu*” söylemi üzerine tartışma etkinliği gerçekleştirilmiştir. Akabinde, Pop Art’ın öncü ismi Andy Warhol’un “*Brillo Kutusu*” ve Dada sanatçı Marcel Duchamp’ın “*Pisuar/Çeşme*” ve “*Bisiklet Tekerleği*” çalışmaları üzerinden sanatın kavramsallaşma süreci incelenmiştir. Yine, postmodern sanatla bağlantılı sanat sosyolojik içerikler (yüksek kültüre özgü formların alt kültüre evrimi, estetiğin reddi, moda, meta, siyaset vb.) söz konusu görsel okuma örnekleri üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. Tüm bunlarla ilgili olarak Ünite VIII’in sosyolojik görsel okuma etkinlik içeriği şu şekildedir:

Tablo 28

Ünite VIII Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği
Ünite Adı	Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış 8. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Damien Hirst “ <i>Evim Evim Güzel Evim</i> ” ve “ <i>Horoz ve Boğa</i> ” eserleri. Andy Warhol “ <i>Brillo Kutusu</i> ” eseri. Marcel Duchamp “ <i>Pisuar/Çeşme</i> ” ve “ <i>Bisiklet Tekerleği</i> ” eserleri.

4.1.8.2. Sekizinci Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusunun teorik saat öğrenme-öğretme süreci iki oturumda gerçekleşmiştir. Uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) gerçekleştirilen bu sürece ilişkin video kayıt süreleri I. oturum için 00:38:30; II. oturum için 00:38:53 şeklindedir. Toplam teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt süresi ise 1 saat 17 dakika 23 saniyedir. Dersin sanatsal uygulama süreci örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde bu süreç, herhangi bir zaman ve mekân planlamasında bulunulmadan öğrencilerin bireysel olarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri kontrollü öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama sürecine ilişkin veriler, iletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) aracılığıyla toplanmış; kişisel iletişim amaçlı telefon görüşmeleri gözlem formuna kaydedilmiştir. Sanatsal uygulama süreci içerisinde KA ve öğrenciler arasında sanatsal çalışmaların plastik ve anlatım özellikleri üzerine fikir alışverişlerinde bulunulmuştur. Ünite VIII’in öğrenme-öğretme sürecinden elde edilen verilere ilişkin bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.8.2.1. Derse Hazırlık

Derse hazırlık kapsamında, Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusunun teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte ünite içeriğine yönelik dikkat çekme, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumlarıyla ilgili elde edilen verilere yer verilmektedir. Dersin teorik sürecine ilişkin video kayıttan anlaşıldığı üzere derse hazırlık süreci, video kaydın ilk 00:29:54 dakikalık zaman dilimi içerisindeki etkinliklere karşılık gelmektedir. Ünite VIII'in vize öncesi son ders olması nedeniyle, ünite teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi ilk 00:26:47 süreç içerisinde genel bir tekrar etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu tekrar etkinliğinde bir önceki haftanın ünite içeriğine 00:21:03 ve 00:26:35 arası süreçte değinilmiştir. Bir önceki hafta ünite içeriğine ilişkin tekrarda, ünite içeriğinde öne çıkan reklam ve yağlıboya imgelerinin görsel anlatıları üzerine karşılaştırma etkinlik sonuçlarına dikkat çekilmiş; ünite içeriği üzerine genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Tekrar etkinliklerinin ardından KA, Ünite VIII içeriğine yönelik dikkat çekme, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme durumları üzerinde durulmuştur. Sürece yönelik gözlemlerden elde edilen bulgular şu şekildedir:

Dikkat Çekme: Ünite VIII'e ilişkin dikkat çekme durumu, teorik içeriğin sunumuna geçiş öncesi süreçte KA tarafından ünite başlığı ve içeriğine yönelik öğrencilere sorulan bir soruyla gerçekleştirilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. KA'nın öğrencilere yönelttiği "*Arkadaşlar, geçen hafta 'Sanatın Sonu' kavramının ne anlama geldiği üzerine okuma yaparak derse gelmenizi istemiştin. Kimler bu konuda araştırma yaptı?*" (KA) [I. Oturum, 00:27:09] şeklindeki soru, öğrencilerin derse olan dikkatlerini toplamaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Dikkat çekme kapsamında değerlendirilebilecek bu soruya öğrencilerin bir bölümünün (Ö3, Ö5, Ö7) konu üzerine ön araştırma yaptıklarını; öğrencilerin çoğunluğun ise (Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9) soru karşısında sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Soru karşısında sessiz kalmayı tercih eden Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8 ve Ö9'un bu davranışları, konu üzerine ön araştırma yapmadan derse katılım gösterdikleri anlamına gelmektedir. Derse ön araştırma yaparak gelen Ö3, Ö5 ve Ö7'nin, soruya ilişkin görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

"Ben bu konu hakkında 'Sanatın Sonu' kitabına ulaştım halk kütüphanesinden.

Kitabın ilk bölümlerini derse gelmeden okudum hocam" (Ö7). [I. Oturum,

00:27:20]

“Ben de ‘Sanatın Sonu’ kavramı üzerine genel bir araştırma yaptım. Kavram hakkında temel bir fikir sahibi oldum fakat konuyu detaylı inceleme vaktim olmadı” (Ö3). [I. Oturum, 00:27:39]

“Ben Ö7 arkadaşım ile birlikte hafta sonu bir kafede buluştuk. Kitapla ilgili konu üzerine sohbet ettik biraz. Yani konuyu kendi çapımızda tartıştık” (Ö5). [I. Oturum, 00:27:59]

Güdüleme: Ünite içeriğine ilişkin öğrencileri güdüleme amacıyla KA, üniteden edinilmesi beklenen kazanımların lisans düzeyindeki önemi ve bu kazanımların öğrencilerin alan bilgilerine sunacağı katkılar üzerinde görüş belirttiği gözlemlenmiştir. KA’nın bu kapsamdaki ifadeleri, öğrencilerin derse geçiş öncesi süreçte ünite içeriğine karşı merak düzeylerini arttırmış; ünite içeriği üzerine yoğunlaşmalarına yardımcı olmuştur. Dersin kuramsal içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte güdüleme teması altında değerlendirilen KA ifadeleri şu şekildedir:

“Bizler bu haftaki üniteyle, ‘Sanatın Sonu’ kavramı ve bu kavramla bağlantılı postmodern sanatı kapsamlı biçimde inceleyeceğiz. Tabii ki de geçen haftalarda olduğu gibi bu konuya daha çok sanat sosyolojik açıdan bakmaya çalışacağız. Lisans düzeyinde bu konu üzerine özel olarak eğilmemiz, alan bilgisi açısından sizlerin donanımlı sanat eğitimcileri olabilmenize yardımcı olacağını düşünüyorum ve bu anlamda heyecanlanıyorum. Ayrıca bu üniteden edineceğiniz sanat kültürü, sizleri diğer akranınızdan farklı ve donanımlı kılacaktır eminim” (KA). [I. Oturum, 00:28:22]

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite VIII’in teorik saat öğretim içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte KA tarafından öğrenciler ünite içeriğine ilişkin hedef/kazanımlardan haberdar edilmiştir. Hedef/kazanımlardan haberdar etme durumu öğrencilerin ünite içeriğinden elde edeceği bilgi ve deneyimlerin bir tür izlencesi görevindedir. Öğrencilerin ünite içeriğinden beklentilerini sınama ve ünite içeriğine yönelik ön farkındalıklarını geliştirme konusunda hedef/kazanımlardan haberdar etme durumunun, dersin teorik içeriğinin sunumuna geçiş öncesi süreçte önem arz ettiği düşünülmektedir. Derse geçiş öncesi KA tarafından Ünite VIII içeriğiyle ilgili olarak hedef/kazanımlardan haberdar etme kapsamındaki görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Bu üniteden edineceğimiz bilgiler, ‘Sanatın Sonu’ söyleminden yararlanarak postmodern sanatın içinde bulunduğu kaos ve bunalımı anlamlandırmamıza

yardımcı olacak. Bugün, postmodern sanatta neye sanat dediğimiz ya da neye sanat demediğimiz konusunda fikir sahibi olacağız. Yine estetik ve güzellik konularını Sanatın Sonu söylemiyle değerlendireceğiz ve değerlendirmenizi bekliyorum. Tabii ki de bu kazanımlara, ünite içeriğiyle orantılı olarak inceleyeceğiz postmodern sanat eserleri üzerinden fikir alışverişleri ve sosyolojik okumalar ile gerçekleştireceğiz arkadaşlar” (KA). [I. Oturum, 00:29:13]

4.1.8.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusunun teorik içeriğine, derse ilişkin tutulan video kaydın 00:29:58 dakikasında giriş yapıldığı gözlemlenmiştir. Ünitenin teorik içeriğine giriş, KA’nın öğrencilere yönelttiği “*Sanatın Sonu kavramından ne anladığınızı ifade eder misiniz?*” (KA) [00:29:58] şeklinde bir soruyla gerçekleşmiştir. KA’nın ünite içeriğine giriş amaçlı öğrencilere yönelttiği bu soru, öğrencilerin kavram üzerine ön araştırmaları, ön bilgileri ve kavramın öğrencilerde uyandırdığı çağrışımlar hakkında görüşler elde etmeye yardımcı olmuştur. Ö1, Ö3, Ö4 ve Ö7 tarafından cevaplanan bu soruya ilişkin görüşler şu şekildedir:

“Hocam ben şey diye biliyorum. Sanat hakkında yapılacak her şeyin yapılmış olduğu ve sanatın artık tekrara düştüğü; yeni şeyler bulamamakla ilgili şeklinde düşünüyorum” (Ö1). [I. Oturum, 00:30:10]

“Sanatın sonu deyince Ö1’in de dediği gibi yapılmış çalışmaların üstüne yeni şeyler katamamak anlıyorum” (Ö3). [I. Oturum, 00:30:58]

“Aslında modern sanatın sonunun gelmesini anlıyorum. Şuan duvara bantlanmış bir muza bile sanat eseri diyebiliyoruz” (Ö4). [I. Oturum, 00:31:22]

“Sanatın Sonu kavramıyla, modern sanatın ticari bir hal aldığı üzerine dikkat çekiliyor” (Ö7). [I. Oturum, 00:32:15]

Derse giriş kapsamında gerçekleştirilen soru-cevap etkinliği, öğrencilerin ünite içeriğine adaptasyonlarını arttırmaya yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumla ilgili gözlem formuna “*Öğrencilerin soru üzerine görüşlerini ifade etme sürecinde birbirlerinden aldıkları destekler, konu üzerine daha derin düşünmelerine yardımcı oldu*” (GF, 14 Nisan 2020) şeklinde bir gözlem kayda geçirilmiştir. ‘Sanatın Sonu’ kavramı üzerine alınan

öğrenci görüşlerinin ardından ders sürecinde, Damien Hirst'ün “*Evim Evim Güzel Evim*” isimli çalışması üzerinden görsel okuma etkinliği gerçekleştirilmiştir. Görsel okumaya konu olan “*Evim Evim Güzel Evim*” adlı postmodern çalışmayla ilgili olarak KA öğrencilere “*Sizce bu gördüğünüz bir sanat eseri midir? Görsel üzerine yorumlarınızı merak ediyorum*” (KA) [I. Oturum, 00:32:27] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Söz konusu soruya ilişkin eser görseli ve öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Şekil 44. Damien Hirst, ‘Evim Evim Güzel Evim’. https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AAND9GcTCbeoOBCQvPrNcARtg2mT89tdwdcXTedmhFE5KYU1rJs_xVZ8Q sayfasından erişilmiştir.

Tablo 29

Damien Hirst ‘Evim Evim Güzel Evim’ Çalışması Üzerine Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f
İçeriğe Bağlılık	İçerdiği ifadeye bağlı olarak sanat eseri kategorisinde değerlendirilebilir ya da değerlendirilmez	Ö1, Ö2, Ö9	3
Sıradanlık	Sanat eseri özelliği göstermiyor	Ö3, Ö6, Ö8	3
Sanatsallık	Sanat eseri özelliği gösteriyor	Ö5	1

Yukarıdaki tabloya ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Evet, hocam sanat eseridir. Bu sanat eseri olarak kabul edilmiş diye duymuştum önceden. Bunu çöp zannedip sergi salonunda temizlemişler galiba... Bunu sanat eseri olarak sergilemişler yani” (Ö5). [I. Oturum, 00:32:35]

“Kesinlikle sanat eseri olarak algılamam bunu bir yerde görsem” (Ö6). [I. Oturum, 00:33:13]

“Bir emek yok, bir şey yok bunun sanat eseri olabilmesi için” (Ö3). [I. Oturum, 00:33:20]

“Sanat olabilmesi için çıkarabileceğimiz bir mesaj da yok bence. Ne mesaj çıkarabiliriz diye düşünüyorum” (Ö8). [I. Oturum, 00:33:27]

“Eğer kavramsal olarak bir mesaj veriyorsa bu sanat eseri olabilir bence” (Ö9). [I. Oturum, 00:34:25]

“İfade ettiği şeye görse sanat eseri olup olmadığı değişebilir diye düşünüyorum” (Ö1). [00:34:32]

“Farklı bakış açılarına göre değişebilir bence. Bu durum nesneye nasıl baktığımızla ilgili bir durum. O nesneye bakıp bir şey görmemek var, bakıp bir anlam çıkarmak var. Ö1’nin dediği gibi bu izmaritleri bir şeyin sonu olarak algılamak, nesneyi sanat kategorisinde değerlendirebilmemize yardımcı olabilir” (Ö2). [00:34:37]

Damien Hirst’ün “*Evim Evim Güzel Evim*” isimli enstalasyon (yerleştirme) çalışması üzerine yöneltilen soruya ilişkin (“*Sizce bu gördüğünüz bir sanat eseri midir? Görsel üzerine yorumlarınızı merak ediyorum*”) öğrenci görüşleri 3 (üç) tema üzerinde yoğunluk göstermiştir. Bu temalar ‘içeriğe bağlılık’, ‘sıradanlık’ ve ‘sanatsallık’ şeklindedir. Temalara ilişkin görüşlere bakıldığında, Hirst’ün ‘*Evim Evim Güzel Evim*’ isimli çalışmasının sanat eseri kategorisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceğiyle ilgili Ö1, Ö2 ve Ö9’un nesneye yüklenen kavramsal içeriğin söz konusu değerlendirmedeki rolü ve önemine; Ö3, Ö6 ve Ö8’in plastik ve görünüş açısından çalışmanın sanat kategorisinde değerlendirilemeyeceğine; Ö5’in ise -öğrencinin ön bilgisiyle bağlantılı olarak- çalışmanın sanat eseri kategorisinde değerlendirilebileceği konusunda görüşler belirttikleri görülmektedir. Ünite VIII içeriğiyle ilgili bu soru-cevap etkinliğinin ardından KA, ‘Sanatın Sonu’ kavramı ve görsel okumaya konu olan çalışma üzerine sunuş yoluyla bilgi aktarımında bulunmuştur. Bu süreç, Kuspit (2010) çalışması, *Sanatın Sonu (The And of Art)* adlı kitap üzerinden gerçekleşmiştir. Kuspit (2010) çalışmasının giriş bölümünde yer alan Hirst’ün ‘*Evim Evim Güzel Evim*’ isimli enstalasyon çalışmasının sergi sürecinde yaşanan trajikomik bir olay hakkında KA öğrencilere bir sunum gerçekleştirmiştir. KA, ilgili kaynaktan yararlanarak öğrencileri konu üzerine şu şekilde bilgilendirmiştir.

“Konu üzerine kitabı okuyan arkadaşlarımızın mutlaka bilgisi vardır ama ben yine de Damien Hirst’ün ‘Evim Evim Güzel Evim’ isimli bu enstalasyon çalışmasının başına gelen bir olay hakkında sizleri bilgilendirmek istiyorum. Bu anlatacağım olay, sizlere biraz önce yönelttiğim görselin bir sanat eseri kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği üzerine sorduğum soruya da referans teşkil edecek aslında. Arkadaşlar öncelikle, Damien Hirst... dünyanın yaşayan en pahalı sanatçılarından birisidir... Kavramsal içerikli eserleriyle ön plana çıkması nedeniyle postmodern sanatın en önde gelen temsilcilerinden ve eserleri milyon dolarlarla ifade edilen bir büyük sanatçı olduğunu görüyoruz. Bir gün, Damien Hirst’ün ‘Evim Evim Güzel Evim’ isimli sizlere gösterdiğim bu enstalasyonu Mayfair galerisinde sergilenirken Emmanuel Asare isimli bir temizlikçi tarafından akşam temizliği sırasında çöp zannedilerek çöpe atılması sanat dünyasında trajikomik bir durum meydana gelmesine neden oluyor. Galeri yöneticileri tarafından temizlik sonrası fark edilen bu durum üzerine temizlik görevlisinin şöyle bir açıklama yaptığı görüyoruz: ‘Kül tablasını görünce bana drama dağınık geldi. Esermiş gibi algılamadım bunu. Ben de bu yüzden çöpe attım’ şeklindeki açıklaması, bizlere gösterdiğim çalışmanın sanat kategorisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerine yaşanmış bir anekdot özelliği sergiliyor...”

(KA). [I. Oturum, 00:35:20]

Ders sürecinin ikinci oturumunda Sanatın Sonu tartışmasının kısa tarihi üzerine KA öğrencilere, sanatın sonu tartışmasının sadece postmodern dönemle sınırlandırılmayacağı; tarihteki farklı dönemlerde sanatın sonu tartışmanın gündeme geliş biçimleri üzerine bilgilendirmelerde bulunmuştur. Danto (2014) çalışmasından yararlanılan bu bilgilendirmede, tarihsel süreçte Sanatın Sonu söylemine yüklenen misyonlar değerlendirmeye alınmıştır. Süreç, KA’nın düz anlatım yöntemiyle gerçekleştirildiği öğretim faaliyeti özelliği göstermiştir. Sanatın Sonu tartışmalarının kısa tarihi üzerine bilgilendirmenin ardından dersin ikinci oturumuna ilişkin video kaydın 00:05:33 dakikasında ünitenin ikinci konu başlığı *Sanatın Sonu Tartışmasının Sosyolojik Boyutu*’na geçiş yapılmıştır. Bu başlık altında ise yine KA’nın sunuş yoluyla konu üzerine öğrencileri bilgilendirdiği gözlemlenmiştir. Ders sürecinde Sanatın Sonu kavramıyla ilgili KA’nın popüler kültür ve tüketim kültürüyle bağlantılı olarak markalaşma, reyting, ticaret ve meta kelimelerine sık sık kullandığı gözlemlenmiştir. Yine bu bölümde KA’nın; sanat yönetimi,

sosyal medya ve izleyici davranışları bağlamında konu üzerine değerlendirmelerde bulunduğu görülmüştür. Dersin bu bölümünde düz anlatım yoluyla gerçekleşen son başlık *Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler*'dir. Bu başlık altında ele alınan 'Sanatın Popülerleşmesi', 'Estetiğin Reddi', 'Sanatın Özerklikten Uzaklaşması', 'Sanat, Moda ve Siyaset' ve 'Ticaret Sanatı ve Ticaret Sanatçısı' alt başlıkları, konu üzerinde öne çıkan iki avangart sanatçı Marchel Duchap ve Andy Warhol örnekleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Dersin teorik içeriğinde *Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler* başlığı altında incelenen konular, sosyolojik görsel okuma çalışmaları üzerinden ele alınmıştır. Bu bölümde sosyolojik görsel okuma çalışması kavramsal yapısıyla öne çıkan, Andy Warhol'un "Brillo Kutusu", Marcel Duchamp'ın "Pisuar/Çeşme" ve "Bisiklet Tekerleği" ve Damien Hirst'ün "Horoz ve Boğa" çalışmaları üzerinden gerçekleşmiştir. Dersin ikinci oturumuna ilişkin video kaydın 00:10:22 dakikasında, 'Sanatın Popülerleşmesi' ve 'Sanatı Özerklikten Uzaklaştırmak' başlıklarıyla ilişkili sosyolojik görsel okuma etkinliğine geçiş yapılmıştır. Bu etkinlik, Pop Art türünde ve bir sabun markasına ait kutulardan yararlanılarak oluşturulmuş Andy Warhol'un "Brillo Kutusu" adlı çalışması üzerinden gerçekleşmiştir. Ünite konusuyla bağlantılı olarak bu çalışmaya, Danto (2014, 2018) çalışmalarında da dikkat çekildiği görülmektedir. Sosyolojik görsel okuma etkinliğinde KA, çalışma hakkında ilgili kaynaktan yararlanarak şu bilgileri paylaşmıştır:

Aslında, Brillo Kutuları'nın dizayncısı da bir sanatçıydı; James Harvey adında, yarı zamanlı bir iş olarak ambalaj dizaynı yapan bir Soyut Dışavurumcu ressamdı. Harvey, Andy'nin market kutuları sergisinin açılışına gelip de kendi kutuları hiç para etmezken Stable Galeri'nin onun dizayn ettiği kutuları yüzlerce dolara sattığını fark edince şaşkına döndü. Ama Harvey, kendi kutularını elbette sanat olarak görmüyordu. Onlar, kabul edilebilir ki ticari bir sanattı. Ve ticari bir sanat olarak mükemmeldiler. Neden herkesin Brillo Kutularını hatırlayıp, mesela Mott elma suyu kutularını hatırlamamasının bir açıklaması olmalı. Andy, *Brillo Kutusu*'nun dizaynından ötürü taktir edilmiyor. Bu taktir, tümüyle Harvey'in. Andy'nin taktir edilmesinin nedeni, gündelik yaşamın tümüyle sıradan bir nesnesinden sanat yaratmasıdır. (Danto, 2018, s. 69)

Şekil 45. Andy Warhol, ‘Brillo Kutuları’. <https://www.flickr.com/photos/lar3/1216021618/> sayfasından erişilmiştir.

Ders sürecinde *Estetiğin Reddi* alt başlığıyla ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliği, Marcel Duchamp’ın “*Pisuar/Çeşme*” ve “*Bisiklet Tekerleği*” çalışmaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dada sanatçı Duchamp’ın sanat karşıtı (anti-sanat) tutumuyla (Antmen, 2013; Krausse, 2005; Lazzarato, 2017) bağlantılı olarak sanatın sonu söylemine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Konu, Antmen (2013)’in de belirttiği “...Dadacıların en büyük özelliği, sanat ile yaşam arasındaki sınırları yok etme arzusu ve bununla bağlantılı olarak gelişen sanat karşıtı tavidir” (s. 124) ifade üzerine temellenmiştir. Öğrencilerin konuyu “*Pisuar/Çeşme*” ve “*Bisiklet Tekerleği*” çalışmaları üzerinden anlamlandırma girişimleri, konu üzerine literatürle ilişkili sonuçlar elde etmeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Ders sürecinde Marcel Duchamp’ın sosyolojik görsel okumaya konu olan eserleri şu şekildedir:

Şekil 46. Marcel Duchamp, 'Pisuar/Çeşme'. https://www.tate.org.uk/art/images/work/T/T07/T07573_10.jpg sayfasından erişilmiştir.

Şekil 47. Marcel Duchamp, 'Bisiklet Tekerleği'. <https://blog.peramuzesi.org.tr/wp-content/uploads/2012/11/duchamp-wheel.jpg> sayfasından erişilmiştir.

Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler başlığı altında görsel okumaya konu olan son örnek, Damien Hirst'ün "Horoz ve Boğa" çalışması olarak belirlenmiştir. Ders sürecinde söz konusu çalışmaya ilişkin öğrenci görüşlerinin, postmodern sanat kapsamında sanatın sonu söylemini anlamlandırma girişiminde gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Şekil 48. Damien Hirst, ‘Horoz ve Boğa’. http://www.damienhirst.com/images/hirstimage/DHS16239full_771_0.jpg sayfasından erişilmiştir.

Ünitenin üçüncü konu başlığı *Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenler* kapsamında, sosyolojik görsel okumaya konu olan Andy Warhol, Marcel Duchamp ve Damien Hirst’ün eserleri üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 30

Postmodern Dönemde Sanatın Sonunu Hazırlayan Etmenlere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f
Kavramsal İçeriğe Atfedilen Önem	Düşünsel altyapı	Ö1, Ö2, Ö5, Ö8	4
Estetiğin Göz Ardı Edilişi	Estetik haz yokluğu	Ö3, Ö7, Ö8	3
Sıradan Olanın Sanatsal Olana Evrimi	Sıradan nesne	Ö2, Ö3, Ö8	3
Yeni Sanatsal Söylem Arayışları	İlerlemeye/Gelişim ihtiyacı	Ö1	1

Yukarıdaki tabloya ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Bence, Andy Warhol’un çalışması sıradan bir nesneden oluşması nedeniyle görsel açıdan bizlere özel bir anlatımda ya da estetik bir etkide bulunmuyor” (Ö3). [II. Oturum, 00:12:16]

“Kavramsal çalışmalar, yağlıboya resimlerdeki ya da heykel çalışmalarındaki gibi izleyeni estetik açıdan etkilemiyor” (Ö7). [II. Oturum, 00:12:47]

“Aslında burada sanat eserinin artık bizde estetik bir etki uyandırmıyor olması var. Yani, sanatın sonu bunu ele alıyor bence. Sanatçının estetik etkileri yak sayarak, sıradan bir kutuyu gerçeği gibi çalışması; çalışmanın içeriğini ön plana çıkarmaya yardımcı oluyor bence” (Ö8). [II. Oturum, 00:13:13]

“Her şeyi sanat eseri olarak değerlendirebiliriz fakat asıl bu değerlendirmede önemli olan nesnenin ya da çalışmanın arkasında gizlenen anlamda, kavramda. Aslında sanat olarak belirttiğimiz bu nesne değil anlamın kendisi” (Ö5). [II. Oturum, 00:14:45]

“Hep diyoruz ya üretim tekrarlandığı zaman zanaat oluyor diye. Bu da aslında seri üretilen bir nesne. Bunu sanat eseri yapan sadece kavramsal olarak bize verdiği mesaj” (Ö2). [II. Oturum, 00:15:04]

“Hocam sanatın tanımını değiştirmiş olmuyor muyuz aslında... Empresyonizm döneminde bu tür işlere sanat denmezdi ama artık yapılacak her şeyin yapılmış olması nedeniyle kavramsal bir sanata ihtiyaç duyulmuş. Bu şekilde sanatın tanımı da bir şekilde değişiyor...” (Ö1). [II. Oturum, 00:16:07]

Ünite VIII'in teorik saat içeriğinin son iki konusunu *Sanatın Sonu mu Estetiğin Sonu mu?* ve *Postmodern Sanatta Hoşunuza Giden ya da Gitmeyenler Neler?* başlıklı tartışma etkinlikleri oluşturmaktadır. Ders sürecinde, başlıklarda yer alan soru ifadeleri üzerinden gerçekleştirilen tartışma etkinliklerinde, postmodern sanatta sanatın sonu söyleminin içerdiği anlamlar üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Sanatın sonu söyleminin toplumsal düzlemde yarattığı kavram kargaşası, bu süreçte KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen fikir alışverişleriyle açılanmaya çalışılmıştır. Bu tartışma etkinliğinde, sanatın sonu söylemiyle ilgili ders sürecinin tamından elde edinilen teorik bilgiler ve görsel okuma deneyimlerinden hareketle ünite içeriğine ilişkin son bir değerlendirmede bulunulmuştur. Tartışma etkinliğine *Sanatın sonu mu, estetiğin sonu mu?* sorusu üzerinden giriş yapılmıştır. Bu soruyla ilgili KA öğrencilere *“Sanatın sonu kavramı üzerine ders sürecinde üzerinde durduğumuz konular ile ilgili olarak, kavramın karşıladığı anlam üzerine sizce, sanatın sonu mu demek daha doğru yoksa estetiğin sonu mu demek daha doğru?”* (KA) [II. Oturum, 00:24:18] şeklinde bir soru yöneltmiştir. Yöneltilen bu soruya öğrencilerin tamamı (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) *“estetiğin sonu”* şeklinde cevap verdiği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin üzerinde uzlaştığı bu otak yanıtın ardından konuyu açılmamak amacıyla KA öğrencilere *“Peki, sanatın sonu'ndan kastedilen anlamın estetiğin sonu olabileceğine*

yönelik düşünceleriniz neler?” (KA) [II. Oturum, 00:24:25] şeklinde açık uçlu ikinci bir soru yönelmiştir. Bu soruya ilişkin bazı öğrenci (Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Yani bence, estetiğin sonuyla ilgili olarak sanatın biçimsel güzellikten çıkarılması, her türlü malzemenin sanata eklenmesi sanatın sonunu getirmiş oluyor” (Ö3). [II. Oturum, 00:24:47]

“Ö3’ün dediği gibi kastedilen estetiğin sonu bence de” (Ö6). [II. Oturum, 00:25:07]

“Daha öncede dediğim gibi artık sanat eserlerinden estetik haz alamadığımız için belki de sanatın sonu diye ifade edildiğini düşünüyorum. Bence de estetiğin sonu anlatılıyor sanatın sonu kavramında” (Ö8). [II. Oturum, 00:25:09]

“Hocam ben de estetiğin sonu diye düşünüyorum sanatın sonundan kastedilenin” (Ö7). [II. Oturum, 00:25:27]

“Hocam ben de sanatın sonu söyleminden estetiğin sonu ifade edildiğini düşünüyorum” (Ö5). [II. Oturum, 00:25:41]

“Bende estetiğin sonu diye düşünüyorum. Çünkü artık sanat yapıtı her şeye benzeye biliyor; her şey sanat kategorisinde değerlendirilebiliyor” (Ö9). [II. Oturum, 00:25:52]

“Hocam bence de her şey sanat olarak değerlendirilebilir ama estetik her şeyde var olamaz” (Ö2). [II. Oturum, 00:26:02]

Ünite VIII teorik saat içeriğinin son bölümünde, *Postmodern Sanatta Hoşunuza Giden ya da Gitmeyenler Neler?* sorusuna ilişkin öğrenci görüşleri alınmıştır. Etkinliğin tartışma özelliği göstermesi nedeniyle, modern ve postmodern kategorilerde değerlendirilen sanatsal anlayışların izleyici üzerindeki etkileri bu süreçte KA ve öğrenci görüşlerince değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sanatın sonu söylemiyle bağlantılı olarak öğrencilerin, postmodern sanatsal çalışmalar (happening, enstalason, vücut sanatı, arazi sanatı vb.) hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Konu üzerine Ö3, Ö7 ve Ö8 sanatsal yaratım süreçleri ve teknikleri açısından postmodern çalışmaların, sanatsal etkileyciliğinin bulunmadığı konusunda görüş belirtilmiştir. Yine bu öğrencilerin görüşlerinde, estetik haz duyma konusunda modern sanat eserlerinin postmodern çalışmalara göre daha etkili olduklarına dikkat çekilmiştir. Öğrenciler içerisinde sadece Ö6 ve Ö9’un, postmodern sanatsal

formların kavramsal ve eleştirel anlatımlarına vurgu yaptığı; postmodern sanatın etkileyciliğinin sanatı oluşturan (hazır) nesneden ziyade çalışmanın kavramsal içeriğiyle ilgili olduğunu belirttikleri görülmüştür. Tüm bu durumlarla ilgili “*Postmodern sanatın neyi hoşunuza gidiyor ya da neyi hoşunuza gitmiyor? Neden?*” (KA) [II. Oturum, 00:27:09] sorusuna ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Postmodern sanatın düşünselliği hoşuma gidiyor benim. Sadece görsel değil düşünsel açıdan da bir şeyler ifade etmesi benim hoşuma gidiyor açıkçası” (Ö9).

[II. Oturum, 00:27:37]

“Benimde eleştirel anlatımlı, toplumla iç içe binalara yapılmış uygulamalar ve yerleştirmeler hoşuma gidiyor” (Ö6). [II. Oturum, 00:29:15]

“Postmodern sanatsal çalışmalardan enstalasyonlar da ilgimi çekebiliyor fakat bu çalışmaların görünümünden ziyade içerdikleri anlatımlar benim daha çok ilgimi çekiyor” (Ö7). [II. Oturum, 00:29:58]

“Hocam aslında herkes kendi tarzındaki sanatsal anlayışlardan ilgi duyuyor. Örneğin, bir galeriye gittiğimiz zaman sergilenen sanatsal çalışmalara bakarken bile kendi resim tarzımızda olanı kendimize daha yakın hissediyoruz. Benim için izlenimciliğin özel bir yeri var” (Ö8). [II. Oturum, 00:30:18]

“Hocam diğer arkadaşlarımdan dediklerine katılıyorum. Ek olarak şunu söyleyebilirim, her malzemenin sanatta dönüştürülebilmesi bence tartışmalı bir konu. Bu tür çalışmalar ne kadar sanat eseri tartışılır bence. Beğendiğim yönleri ise eleştirel bir bakış açısına ve farklı bakış açılarına sahip olması bana olumlu geliyor.” (Ö3). [II. Oturum, 00:30:33]

4.1.8.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusunun sanatsal uygulama süreci, örgün öğretimde resim atölye ortamında 4 saatlik zaman dilimi içerisinde gerçekleşirken; Covid-19 pandemi döneminde bu süreç, uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Sanatsal uygulama sürecinde öğrenciler, kendi belirledikleri içerik ve teknikte sanatsal çalışmalarını KA’nın kontrolünde serbest olarak gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu sürecin kontrolü amacıyla KA ve öğrenciler arasında sık sık telefon görüşmeleri ve mesajlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde,

sanatsal uygulamalarının kavramsal içeriğini zenginleştirme konusunda KA ve öğrenciler arasında fikir alışverişlerinde bulunulmuştur. Bu fikir alışverişlerinde başta Ünite VIII olmak üzere önceki ünite içeriklerinden de yararlanarak, öğrencilerin sanatsal çalışmalarının sanat sosyolojik boyutları üzerine farkındalık geliştirmelerine yardımcı olunmaya çalışılmıştır. Öğrenci çalışmalarının sanatsal teknik, içerik ve yöntem özellikleri üzerine odaklanılan sanat eleştiri faaliyetleriyle, öğrencilerin sanatsal gelişimlerinin artırılması hedeflenmiştir. Süreç, Anasanat Atölye (Resim) ders içerisinde normal şartlarda gerçekleşen sanatsal uygulama faaliyetlerinden ayrı bir özellik göstermemektedir. İletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) ve gözlem formu aracılığıyla sürecinde ilişkin elde edilen veriler şu şekildedir:

“Genel olarak sanatsal uygulama sürecinde öğrenciler önceki haftalarda başladıkları sanatsal çalışmaları tamamlama girişimi içerisinde bulunmuşlardır. Bu öğrencilerden Ö1, Ö2 ve Ö6’nin yeni bir çalışma tasarlama çabası içerisinde bulundukları; Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8 ve Ö9’un ise üzerinde çalıştıkları sanatsal çalışmalara devam ettikleri görülmüştür. Sanatsal uygulamalarla ilgili KA ve Ö1, Ö2, Ö6 arasında kişisel iletişim kurulmuştur. Bu iletişimde öğrencilerin tasarladıkları çalışmalar hakkında KA’ya bilgiler verdiği ve karşılıklı fikir alışverişlerinde bulunduğu görüldü” (GF, 14 Nisan 2020).

Yukarıdaki sanatsal uygulama sürecine ilişkin genel gözleme ek olarak, süreç içerisinde KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen kişisel iletişim ve gözlemlerin bir bölümü şu şekildedir:

“Hocam iyi günler. Ben yeni resmim için bilgi verecektim size... Bu çalışmam da diğeri gibi yapacağım. Küreselleşme konusundaki toplum ve birey ilişkisine eleştirel yaklaşmak istiyorum...” (Ö1, kişisel iletişim, 14 Nisan 2020).

Ö1: “Öğrenci, Ünite V içeriğinde irdelenen küreselleşme kavramından yola çıkarak oluşturduğu sanatsal çalışmasını tamamladı. Tasarladığı yani çalışmanın da yine küreselleşme kavramıyla ilişkili olduğunu belirtti. Öğrencinin çalışmalarının plastik açıdan yeterli olgunluk düzeyinde olduğu görüldü. Öğrenci, çalışmalarında incelediği küreselleşme konusunu, çalışmalarının teknik ve üslup özellikleriyle bütünlük biçimde sunumunu gerçekleştirdiği görüldü. Öğrenci üzerinde çalıştığı küreselleşme konusundan keyif aldığını belirtti” (GF, 14 Nisan 2020).

“Rahatsız etmiyorumdur hocam umarım sizden bir konuda yardım isteyecektim. Aklımdaki tasarımı istediğim gibi aktaramıyorum tuvale. Hep kompozisyonumda bir eksiklik oluyor bunu fark ediyorsunuzdur zaten. Ya çok dolu ya çok boş şeklinde. Yeni çalışmamda aynı sıkıntıyı yaşamamam için sizin önerileriniz neler...” (Ö2, kişisel iletişim, 14 Nisan 2020).

Ö2: *“Öğrencinin resimlerinde çözümlemede zorlandığı plastik özellikler gözlemlendi. Bu eksiklikler; oran-orantı, kompozisyon ve bütünlük ilkeleri üzerinde kendini gösteriyor çoğunlukla. Çalışılan kompozisyon üzerinden, eksiklikler de göz önünde bulundurularak KA tarafından öğrenciye bir değerlendirmede bulunuldu. Değerlendirmede yapıcı dil kullanımına özen gösterildi ve öğrencinin sanatsal gelişimine yardımcı olacak konular üzerine odaklanıldı. Çalışma içeriğiyle bağlantılı olarak öğrencinin ünite sonunda kitap önerilerine ilişkin okuma yapmasının, sanatsal çalışmalarının kuramsal yapısına katı sunabileceğine dikkat çekildi. Öğrenci yeni bilgilere ve fikirlere karşı açık ve meraklı davranışlar sergilediği gözlemlendi”* (GF, 14 Nisan 2020).

“...kolajlarımda yazılı görsel kâğıtlardan yararlanmamdan dolayı bu yazılar toplumsal bir konuyu otomatik olarak karşıma çıkarıyor” (Ö6, kişisel iletişim, 14 Nisan 2020).

Ö6: *“Öğrenci, çalışmalarını kolaj tekniğinden yararlanarak oluşturması nedeniyle diğer akranlarına kıyasla daha hızlı çalışmalar üretiyor. Bu durum öğrencinin birbirinden farklı içerikte çalışmalar üretmesine yardımcı oluyor. Uygulama sürecinde öğrenci yazılı materyallerden (gazete, dergi, broşür vb.) topladığı görsel örnekleri KA'ya sundu ve tasarımı hakkında bilgilendirdi. Öğrenci, kolajlarında çoğunlukla gazete haberlerinden yararlanmasının bir sonucu olarak çalışmalarının içeriğinin ister istemez sosyolojik bir anlatım sergilediği üzerine farkındalığını KA ile paylaştı. Öğrencinin sanatsal çalışmaları üzerindeki sorgulamalarının çoğunlukla, sanatsal teknikle ilgili olduğu anlaşıldı”* (GF, 14 Nisan 2020).

Ünite VIII'in sanatsal uygulama saat etkinliğine yönelik gözlemler, daha önceki haftalarda başladıkları sanatsal çalışmaları bitirerek yeni bir sanatsal çalışma hazırlığı içerisinde bulunan Ö1, Ö2 ve Ö6'nın çalışma süreçleri üzerine odaklanmıştır. Sanatsal uygulama süreci içerisinde çalışmalarına devam eden Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8 ve Ö9'un söz konusu süreç

içerisinde kayda değer görülen bir davranışına rastlanmamıştır. Bu öğrenciler, kendi belirledikleri teknik, üslup ve içerikteki çalışmalarını süreç içerisinde çalışmaya devam etmişlerdir. Yeni bir sanatsal çalışma hazırlığı içerisinde bulunan Ö1, Ö2 ve Ö6'nın, ön tasarım çalışmaları üzerine fikir almak amacıyla süreç içerisinde KA ile sık sık iletişim içerisinde bulundukları gözlemlenmiştir. Ö1, Ö2 ve Ö6 üzerine gözlem sonuçlarından yola çıkarak, sanatsal uygulama saat etkinliğinin sadece uygulama faaliyetlerini içermediği aynı zamanda KA ve öğrenciler arası gerçekleşen fikir alışverişleriyle sanat eserlerinin plastik ve içerik özelliklerini geliştirme amaçlı kişiler arası etkileşimlere de olanak sağladığını belirtmek mümkündür. Bu durum, teori ve uygulama faaliyetlerini eş zamanlı olarak sanatsal uygulama süreci içerisinde yürütülmesine olanak sağlamış; uygulama sürecinin verimini de arttırdığı görülmüştür.

4.1.8.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite VIII: *Sanatın Sonu Tartışmaları Odağında Postmodern Sanat Üzerine Sosyolojik Eleştirel Bakış* konusunun ders kapanışında, ünite içerisinde irdelenen konularla ilgili kitap önerilerinde bulunulmuştur. Ünite içeriğiyle ilgili 3 adet kitabın künye bilgileri, teorik sürecin son bölümünde öğrencilerle paylaşılmıştır. Bu kitaplar: Artur C. Danto'nun "*Sanatın Sonundan Sonra: Çağdaş Sanat ve Tarihin Sınır Çizgisi*" ve "*Andy Warhol*" adlı çalışmaları ve Donald Kuspit'in "*Sanatın Sonu*" adlı çalışması şeklindedir. Ünite VIII içeriğine yönelik detaylı okuma yapmak isteyen öğrencilerin bu kaynaklara ulaşmaları yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Ünite VIII içeriği, SGOSU eğitim modülü içerisinde incelemeye konu olan son sanat sosyolojik teorik içerik özelliği göstermektedir. Bu nedenle KA tarafından bir sonraki haftanın ünite başlığından (Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce*) öğrenciler haberdar edilmiş; ünite kapsamında öğrencilerin ödev sunumları hakkında bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Ödev bilgilendirmesinde, öğrencilerin bir adet sanat eseri seçmeleri ve seçilen sanat eseri üzerine sosyolojik görsel okuma çalışmaları yapmaları istemiştir. Eser üzerine gerçekleştirilen bu okumaların, ders sürecinde öğrenciler tarafından sunumlarının gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Ödevle ilgili gerekli bilgilendirmelerin ardından ders süreci sonlandırılmıştır.

4.1.9. Dokuzuncu Hafta Ünite İçeriği ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yönelik Bulgular ve Yorum

4.1.9.1. Dokuzuncu Hafta Ünite İçeriği

SGOSU eğitim modülünün dokuzuncu hafta teorik saat etkinliği, Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konu başlığı altında öğrenci ödev sunumlarına ayrılmıştır. SGOSU eğitim modülü içerisinde Ünite IX, görsel sanatların toplumsal olgularla ilişkilerini okuma üzerine gerçekleştirilen son ders olma özelliği göstermektedir. Ünitenin içeriğini, ödev kapsamında öğrenciler tarafından belirlenen görsel sanat eserleri ve bu eserlere yönelik gerçekleştirilen öğrenci sunumları oluşturmaktadır. Üniteye giriş KA tarafından gerçekleştirilmiş ve sanat sosyolojik bağlamda *Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisi* konusu üzerine teorik içerikli bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Bu bilgilendirmenin ardından ünitenin ikinci konu başlığı *Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumları* etkinliğine geçiş yapılmıştır. Etkinlik süreci, öğrencilerin sosyolojik görsel okuma çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Ünitenin teorik saat içeriğinin son bölümünde ise *Sosyolojik Bağlamda Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisine Yönelik Genel Bir Değerlendirme* konu başlığı altında KA ve öğrencilerin katılımıyla ünite içeriğinde irdelenen görseller ve ödev sunumları üzerine son bir değerlendirmede bulunulmuştur. Tüm bu süreçlerle ilgili olarak, ünitenin teorik saat içeriği şu şekildedir:

Tablo 31

Ünite IX İçeriği: Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce

Başlıklar	İçerik
Ünite Adı	Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce 10. Hafta
Kazanımlar	• Sanat eserleri üzerinden sanat ve toplum ilişkilerini açıklar/yorumlar. • Görsel formların sosyolojik olgular ve olaylarla ilişkilerini açıklar/yorumlar. • Sanat eserlerindeki eleştirel sosyolojik anlatımları yorumlar. • Sanatsal uygulamaların kavramsal içeriğini oluşturmada sanat sosyolojisinden edindiği bilgilerden yararlanır. • Görselleri sosyolojik açıdan analiz eder. • Sanatsal uygulamada sosyokültürel konuları irdeleyerek özgün ürün ortaya koyar. • Görseller üzerine sanatsal (estetik) nitelikte seçimler yapar.
Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikler	• Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Düz Anlatım Yöntemi • Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi • Tartışma Yöntemi • Büyük Grup Tartışma Tekniği
Ünite İçeriği	Teorik Basamak: Alt Modül İçeriğinde Ele Alınan Başlıklar (2 Saat)
	Uygulama Basamağı (6 Saat)
	1. Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisi. Sanatsal Uygulama
	2. Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumları.
	2.1. Ö1 Sunumu
	2.2. Ö2 Sunumu
	2.3. Ö3 Sunumu
	2.4. Ö4 Sunumu
	2.5. Ö5 Sunumu
	2.6. Ö6 Sunumu
	2.7. Ö7 Sunumu
	2.8. Ö8 Sunumu
	2.9. Ö9 Sunumu
	3. Sosyolojik Bağlamda Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisine Yönelik Genel Bir Değerlendirme.
Kaynaklar ve Kitap Önerileri	Benjamin, W. (2013). <i>Sanatta ve edebiyatta eleştiri: Alman romantizminde sanat eleştirisi kavramı</i> (E. Gen & E. Daldeniz, Çev.). İstanbul: iletişim.

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusu altında sosyolojik görsel okuma çalışmaları öğrenci ödevleri kapsamında öğrenciler tarafından seçilen görsel formlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sunumlar için öğrenciler, görseller üzerine literatür destekli ön araştırma yaparak derse katılım göstermişlerdir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan 9 öğrencinin her biri belirledikleri çalışmaların sosyolojik görsel okumasını ders etkinliği kapsamında KA ve akranlarına sunumunu gerçekleştirmişlerdir. Öğrenciler tarafından gerçekleştirilen görsel okuma çalışmalarında Feldman (1992)'ın pedagojik eleştiri yönteminden yararlanılmıştır. Görsel okuma etkinliklerinde bu yöntemden yararlanılmasındaki amaç, sanat eseri çözümlemede Feldman (1992)'ın pedagojik eleştiri yönteminin öğrenciye sistemli bir eleştiri yaklaşımı/yöntemi sunmasıdır. Ünite IX

kapsamında öğrenciler tarafından belirlenen ve görsel okuma çalışmasına konu olan sanat eserleri şu şekildedir:

Tablo 32

Ünite IX Sosyolojik Görsel Okuma Etkinlik İçeriği

Başlıklar	Etkinlik İçeriği	
Alt Modül Adı	Sanatta Sosyolojik Eleştirel Düşünce	10. Hafta
İncelenen Görsel Örnekler	Öğrenci Ödevleri: Ö1: Francisco De Goya “3 Mayıs 1808” Ö2: Pablo Picasso “Guernica” Ö3: Eugene Delacroix “ <i>Halka Önderlik Eden Özgürlük</i> ” Ö4: Umberto Boccioni “Sokağın Bütün Gürültüsü Evin İçinde” Ö5: Jean-François Millet “Hasatçılar” Ö6: Jan Van Eyck “Arnolfini'nin Evlenmesi” Ö7: Raffaello “Atina Okulu” Ö8: Pierre-Auguste Renoir “Moulin de la Galette’de Dans” Ö9: Osman Hamdi Bey “Kaplumbağa Terbiyecisi”	

4.1.9.2. Dokuzuncu Hafta Öğrenme-Öğretme Süreci

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusunun öğrenme-öğretme süreci, teorik ve sanatsal uygulama saat etkinliklerini içermektedir. Ünitenin teorik saat öğrenme-öğretme süreci iki oturumda gerçekleşmiştir. Uzaktan öğretim yoluyla senkron (eş zamanlı) gerçekleştirilen bu sürece ilişkin video kayıt süreleri I. oturum için 00:32:17; II. oturum için 00:39:35 şeklindedir. Toplam teorik saat öğrenme-öğretme sürecine ilişkin video kayıt süresi ise 1 saat 11 dakika 52 saniyedir. Dersin teorik saat öğretim etkinliği KA moderatörlüğünde öğrenci sunumları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dersin sanatsal uygulama süreci ise örgün öğretimde 4 saatlik bir sürece karşılık gelirken; uzaktan öğretimde bu süreç, herhangi bir zaman ve mekân planlamasında bulunulmadan öğrencilerin bireysel olarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirdikleri kontrollü öğrenme-öğretme sürecine karşılık gelmektedir. Sanatsal uygulama süreci içerisinde KA ve öğrenciler arasında telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar yoluyla sanatsal çalışmaların plastik ve anlatım özellikleri üzerine fikir alışverişlerinde bulunulmuştur. Ünite XV’un öğrenme-öğretme sürecine ilişkin bulgular ve yorum şu şekildedir:

4.1.9.2.1. Derse Hazırlık

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusunun teorik saat öğrenme-öğretme sürecine geçiş öncesi öğrenciler, üniteye yönelik öğretim faaliyetleriyle ilgili KA tarafından bilgilendirilmişlerdir. Sürece yönelik bu bilgilendirmede dersin izlencesi, amacı, hedefi ve süreçten beklenti durumları üzerine dikkat çekilmiştir. Ünite IX'un SGOSU eğitim modülünün son teorik saat öğretim içeriği özelliği göstermesi ve bu sürecin öğrenci ödev sunumları üzerinden şekillendirilecek olması nedeniyle derse hazırlık sürecinde ağırlıklı süreç izlencesi üzerinde durulduğu gözlemlenmiştir. Bu süreç, dersin teorik saat öğretim etkinliğine yönelik tutulan video kaydın ilk 00:01:52 dakikası içerisinde gerçekleşmiştir. Sürece yönelik gözlemlerde, güdüleme ve hedef/kazanımlardan haberdar etme temaları kapsamında verilere ulaşılmıştır. Bu temalarla ilgili elde edilen bulgular ve yorum şu şekildedir:

Güdüleme: Ünite IX'un teorik saat içeriğine geçiş öncesi süreçte güdüleme durumu kapsamında değerlendirilen eylem, KA'nın öğrenci sunumlarından beklentileri ve öğrencileri sunum yapmaya teşvik edici olarak kullandığı ifadeler üzerinden gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ünite IX içeriğinin öğrenci ödev sunumlarıyla anlamlı hale geleceği düşünüldüğünde; ders kapsamında etkinliklere geçiş öncesi güdüleme durumunun, heyecan kontrolü ve sunum performansı açısından öğrencilere olumlu katkılarının bulunacağı düşünülmektedir. Bu nedenle ünitelerin teorik içeriklerine geçiş öncesi süreçlerde, öğrenci motivasyonlarını artırmak amacıyla güdüleyici ifadeler üzerinde titizlikle durulmaktadır. Söz konusu süreç içerisinde güdüleme kapsamında gözlemlenen KA ifadeleri şu şekildedir:

“Arkadaşlar bu zamana kadar pek çok görsel okuma etkinliği gerçekleştirdik. Tüm bu okumalar, sizlerin görüşleriyle anlamlı hale geldi. Sizler tarafından üretilen orijinal fikirler, görsellere bakışımızı da çeşitli biçimlerde etkiledi. Bu hafta ise süreç kontrolünü tamamen sizlere bırakıyorum. Eminim ki seçmiş olduğunuz görseller üzerinden yine orijinal okumalarda bulunacaksınız. Sizlere güveniyorum tam arkadaşlar. Lütfen rahat olun ve dersin tadını çıkarın” (KA).

[I. Oturum, 00:00:34]

Hedef/Kazanımlardan Haberdar Etme: Ünite IX teorik saat öğretim içeriğiyle ilgili hedef/kazanımlar hakkında öğrencilere KA tarafından bilgilendirmede bulunulmuştur. Bu bilgilendirme, ünite hedef/kazanım cümleleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ünite

içeriğinden beklentilerle oluşturulan bu hedef/kazanım cümleleri, KA tarafından derse geçiş öncesi süreçte şu şekilde öğrencilere aktarılmıştır:

“Bu hafta gerçekleştireceğiniz görsel okuma sunumları sizlerin sanat ve toplum ilişkileri üzerine ne tür bağlantılar kura bildiğinizi anlamalınıza yardımcı olacak. Sanat eserlerindeki toplumsal içerikli eleştirel anlatımları anlamamız, bunları birikimlerimiz doğrultusunda yorumlamamız ve açıklamamız konusunda bu etkinlik sizler için oldukça verimli olacağını düşünüyorum. Kaldı ki bu okumalardan edindiğimiz görsel deneyimlerden yararlanarak kendi sanatsal uygulamalarınızın sosyal içeriği üzerine de daha dikkatli yaklaşacağınızı umuyorum” (KA). [I. Oturum, 00:01:06]

4.1.9.2.2. Teorik İçeriğin Sunumu

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusunun teorik içeriğin sunumuna, ders sürecine ilişkin video kaydın 00:01:52 dakikasında geçiş yapıldığı gözlemlenmiştir. Teorik içeriğe giriş, ünitenin ilk konu başlığı *Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisi* üzerinden ve ardından gerçekleşecek öğrenci ödev sunumlarına yönelik KA tarafından gerçekleştirilen bilgilendirmelerle başlanmıştır. Bu süreçte KA öncelikle, *Sanat ve Eleştirel Düşünce İlişkisi* konusuna dikkat çekmiştir. Konuyla ilgili KA, insan düşüncenin bir ürünü olan sanatın toplumsal olay ve olgulara ilişkin eleştirel anlatıları üzerine sanat sosyolojisi kapsamında değerlendirmelerde bulunduğu gözlemlenmiştir. KA’nın derse giriş amaçlı konu üzerine görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Sanat ve eleştirel düşünce ilişkisi sanatın sahip olduğu en önemli ilişkilerden birisi aslında arkadaşlar. Bu ilişkiyi tayin eden en önemli güç ise, sanatın zaten bir düşüncenin ürünü olduğu gerçeği. Sanatsal formlar aracılığıyla izleyene ya da dinleyene aktarılan düşünceler, iletişimin bir parçasını oluşturur ki bu durumda bir konunun, durumun, olayın anlaşılmasına yardımcı olur. Sanatçılar da tarihten bu yana rahatsızlık duydukları toplumsal içerikli konuları kendi sanatsal formları aracılığıyla -ki bunlar resim olur, enstalasyon olur, müzik olur, heykel olur- algılayıcılara iletmişlerdir. Tabii ki de eleştirel düşünce, sadece toplum ile ilişkili değildir. İnsanın algıladığı ve deneyimlediği her şeyle ilgili olabilir. Fakat, bu ders kapsamında eleştirel düşünce kavramının içeriğinde, sanat sosyolojik olan toplumsal eleştiriye odaklanıyoruz. Ve

sunumlarınızda bu kapsam içerisinde sanat ve eleştirel düşünce ilişkilerine ışık tutmaya çalışacağız” (KA). [I. Oturum, 00:01:58]

Sanat ve Eleştirel Düşünme İlişkisi üzere çekilen dikkatin ardından öğrenci ödev sunumlarına geçiş öncesi süreçte, sunumlar hakkında KA tarafından öğrencilere bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Bu bilgilendirmelerin içeriğini, ödev çalışması kapsamında öğrenciler tarafından seçilen sanat eserlerinin çözümlenmesinde yararlanılacak yöntem ve sunumların izlenice planlaması oluşturmaktadır. Bir önceki haftanın ünite sonuç etkinliğinde öğrencilerden, eleştirel sosyolojik anlatıma sahip bir sanat eseri seçmeleri ve seçilen eserin Feldman (1992)’ın pedagojik eleştiri yönteminden yararlanarak çözümlenmesinin gerçekleştirilmesi gerektiği istenmişti. Bu durumla ilgili olarak KA, öğrenci ödev sunumları öncesi eser çözümleme ve sunum izlencesi konularında öğrencileri bilgilendirmiştir. Söz konusu sürece ilişkin KA’nın konu üzerine bazı görüşleri şu şekildedir:

“Arkadaşlar Sanat Eleştirisi dersinden de; betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargı aşamalarıyla eser inceleme konusunda yeterli bilgi birikimine sahipsiniz. Bu aşamalardan yararlanarak sunumlarınızı gerçekleştirmenizi istiyorum. Fakat sunumlarınızda bu aşamaların isimlerini belirtmenize gerek yok. Sadece bütüncül olarak görseli anlamamıza yardımcı olun yeterli. Bu aşamalar üzerine kısaca durmam gerekirse: Seçtiğimiz eser hakkında öncelikle betimleme yapmamız gerekiyor. Bu aşamada sanatçı kim, eserin isim ne, hangi teknikte yapılmış, hangi sanat akımının özelliklerini gösteriyor vb. konularda eser hakkında bilgilendirmelerde bulunmamız gerekiyor. Ardından çözümleme aşamasına geçiş yapıyoruz. Bu aşamada ise eser nasıl oluşturulmuş, renkler, biçimler, formlar ne ve nasıl tasarlanmış, eserin konusu ney vb. sorulara cevap arıyorsunuz. Bu aşamanın ardından yorumlama aşamasına geçiş yapıyoruz. Yorumlama aşamasında, sanat eserinin nasıl bir sosyolojik eleştirel anlatımı var? Bu konu üzerine, araştırmalarınızın sonuçlarını bizimle paylaşmanızı bekliyorum. Son olarak da eser hakkında bir yargıda bulunmamız gerekiyor...”

(KA). [I. Oturum, 00:03:18]

Yukarıdaki ifadeden anlaşılacağı üzere, öğrenci ödev sunumları kapsamında sanat eserlerinin çözümleme etkinliğinde dikkat edilmesi gereken unsurlar üzerine KA tarafından öğrencilere bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Bu bilgilendirmelerin ardından öğrenci ödev sunumlarının gerçekleştirilebilmesi için, sunumlara -öğrencilerin istekleri doğrultusunda-

belirli bir sıra tayin edilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin ödev sunum sıraları ve içerikleri şu şekildedir:

Tablo 33

Ödev Sunum Sıraları ve İçerikleri

Sunum Sırası	Öğrenci Kodu	Sunum İçerik	Sunum Oturumu
1	Ö8	Pierre-Auguste Renoir “Moulin de la Galette’de Dans”	I. Oturum
2	Ö3	Eugene Delacroix “ <i>Halka Önderlik Eden Özgürlük</i> ”	
3	Ö9	Osman Hamdi Bey “Kaplumbağa Terbiyecisi”	
4	Ö6	Jan Van Eyck “Arnolfini’nin Evlenmesi”	
5	Ö2	Pablo Picasso “Guernica”	II. Oturum
6	Ö5	Jean-François Millet “Hasatçılar”	
7	Ö7	Raffaello “Atina Okulu”	
8	Ö4	Umberto Boccioni “Sokağın Bütün Gürültüsü Evin İçinde”	
9	Ö1	Francisco De Goya “3 Mayıs 1808”	

Öğrenci ödev sunumlarının gerçekleştirileceği sıra belirlendikten sonra Ünite IX’un teorik saat içeriğinin ikinci konu başlığına (*Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumları*) geçiş yapılmıştır. Bu konu, öğrenci ödev sunumları üzerinden sanat eserlerinin eleştirel sosyolojik anlatılarını çözümleme çalışmalarını içermektedir. Öğrencilerin SGOSU eğitim modülünün önceki haftalarında sosyolojik görsel okuma çalışmalarından edindikleri kazanım ve deneyimlerden yararlanarak Ünite IX kapsamında kendi belirledikleri eserler üzerine sosyolojik görsel okuma etkinliğinde bulunmuşlardır. Söz konusu etkinlik tüm öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleştirilmiştir. *Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumları* konu başlığı altında gerçekleştirilen bu etkinlik, araştırma bulgularına bütüncül bir yaklaşımla yansıtılmıştır. Etkinlik sürecindeki sosyolojik görsel okumalara ilişkin öğrenci görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

Tablo 34

Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumlarından Elde Edilen Görüşler

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Toplumsal Anlatılar	Toplumun üst sınıfına yönelik anlatılar	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9	5	26
	Toplumda baskıcı güçlere yönelik anlatılar	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5	4	
	Savaş/çatışma olgusuna yönelik anlatılar	Ö1, Ö2, Ö3	3	
	İşçi sınıfına yönelik anlatılar	Ö3, Ö4, Ö5	3	
	Toplumsal birlik ve beraberliğe yönelik anlatımlar	Ö3, Ö6, Ö4	3	
	Toplumun inanç sistemine yönelik anlatılar	Ö6, Ö9	2	
	Toplumsal hak arama mücadelesine yönelik anlatılar	Ö2, Ö3	2	
	Toplumsal huzur içerikli anlatımlar	Ö4, Ö9	2	
	Bilimin/düşüncenin önemine yönelik anlatımlar	Ö7	1	
	Teknolojik gelişmelere yönelik anlatılar	Ö4	1	

Sanat Eserlerinde Eleştirel Sosyolojik Anlatılara Yönelik Görsel Okuma Çalışması: Öğrenci Ödev Sunumları konu başlığı altında gerçekleştirilen görsel okuma etkinliğinden elde edilen öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin ağırlıklı olarak *toplumun üst sınıfına yönelik anlatılar* ve *toplumda baskıcı güçlere yönelik anlatılar* kodları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Yine, sosyolojik görsel okumaya ilişkin öğrenci görüşlerinin bir bölümü *savaş/çatışma olgusuna yönelik anlatılar*, *işçi sınıfına yönelik anlatılar* ve *toplumsal birlik ve beraberliğe yönelik anlatımlar* kodları üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu görüşlerle ilişkili olarak sanat eserlerinin eleştirel sosyolojik anlatılarında ağırlıklı toplumsal mağduriyet yaratan durumların (savaş, çatışma, şiddet vb.) tasvir edildiği; bu anlatıların ise sanatçının topluma karşı duyduğu görev ve sorumluluk bilincinin yansımalarının bir sonucu olduğu değerlendirilmiştir. Sanatçı bireyin, toplumsal duyarlılığıyla bağlantılı olarak görsel okuma sonuçlarında üzerine yoğunluk gösteren bir diğer kodlar *toplumun inanç sistemine yönelik anlatılar*, *toplumsal hak arama mücadelesine yönelik anlatılar* ve *toplumsal huzur içerikli anlatımlar* şeklinde karşımıza çıkmıştır. Değerlendirmeye konu olan eserlerde toplumun alt tabakasında yer alan insanlar üzerine çekilen dikkatlerle, yüksek ve alt kültür kavramları ekseninde belirginleşen yaşam ve çalışma koşullarındaki eşitsizlik üzerine sosyolojik anlatılarda bulunulduğu görülmüştür. Son olarak, öğrenci görüşlerinin en az

yoğunluk gösterdiği kodlar ise *bilimin/düşüncenin önemine yönelik anlatımlar* ve *teknolojik gelişmelere anlatılar* şeklindedir. Bu son iki kod içerisinde *bilimin/düşüncenin önemine yönelik anlatımlar*, Ö7'nin incelediği eserin (Atina Okulu) konusunu oluşturması nedeniyle diğer öğrenci görüşlerinden farklılık gösterdiği görülmüştür. Yine, *teknolojik gelişmelere yönelik anlatılar* kodu da Ö4'ün değerlendirdiği eserin ana vurgusuna karşılık geldiği ve diğer temaların içeriklerinden farklı bir özellik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu tema altında öğrencinin, teknolojik gelişmelerin toplumsal alanda yarattığı değişimler üzerine işçi sınıfı ve üst sınıf ilişkileri ekseninde değerlendirmelerde bulunduğu görülmüştür. Tüm bu kod ifadeleriyle bağlantılı olarak ders sürecinde sosyolojik görsel okuma çalışmasına ilişkin görüşlerin bir bölümü şu şekildedir:

“Tabloyu incelediğimde gözlemlediğim bazı şeylerden bahsetmek istiyorum. Burada aslında insanların sosyal yaşamından bir kesit bizlere sunuyor. İnsanların günlük hayatlarında toplandıkları bir olay ve alanı tasvir ediyor resim aslında. İzlenimci akımın en önemli özelliklerinden birisi anlık yakalanan görüntüleri tasvir etmekmiş. Bu resimde de insanların günlük yaşamı anlık olarak resmedilmiş. Resimde olayın geçtiği kafe, dönemin soylu ve üst kesiminden insanların toplandığı ve vakit geçirdiği bir mekânmış. Tabloya baktığımızda da güzel kıyafetli, bakımlı insanlar gördüm. Bu kıyafetler, bu insanların toplumun orta ve üst kesiminden insanlar oldukları izlenimini veriyor bizlere... Bu tabloya baktığımızda bir samimiyet ve içtenlik görebiliyoruz insanlar arasında. Neşeli bir eğlence ortamı var resimde. Bu da toplumsal bir sıkıntıyı yansıtmadığını gösteriyor resim” (Ö4). [I. Oturum, 00:06:32]

“Kadının yarı çıplak görüntüsü özgürlüğü temsil ediyormuş. Bu yüzden sanatçı resimde burguyu bu bölüme çekmiştir... Gördüğümüz gibi burada bir çatışma var. Yerde cesetler var. Bu cesetler, kraliyet muhafızları ve burjuva sınıftan insanları temsil ediyor. Yine işçi sınıfına yönelik insanların silahla mücadeleleri de temsil edilmiş resimde. Toplumun her kesiminden insanın bir araya gelerek bu devrimi gerçekleştirdiği vurgulanıyor eserde... Direniş, özgürlük, eşitlik, demokrasi gibi toplumsal kavramlar bu eserde yoğun şekilde işlenmiş. Bu kavramlara yönelik görsel anlatımlar eserde güçlü bir şekilde öne çıkmakta... Resimdeki figürlere bakıldığında toplumun her kesiminden insanlara rastlamak

mümkün. Bu nedenle toplumsal bütünleşme ve barış üzerine anlatılar içeriyor resim” (Ö3). [I. Oturum, 00:12:09]

“Resme bakıldığında ilk Osmanlı dönemini ve aydınlarına yönelik bir mesaj alabiliriz ilk etapta. Resmin vurgusu kaplumbağalar üzerine. Kaplumbağaların yavaş davranışlara sahip olmasından dolayı resimde aslında çağdaşlaşma karşıtı bir görünüm sergiliyor. Figürün elinde bulunan ney bizlere toplumu eğitmede sanatın gücünü gösteriyor. Bu ney huzur ve sabrı da temsil ediyor. Daha sonra duvardaki çini ve hatlar bizlere dönemin dini inanışı hakkında bilgi veriyor. Yine müzik aleti de inanç sistemi hakkında bizlere bilgi veriyor resimde” (Ö9). [I. Oturum, 00:25:46]

“Resimde simgesel anlatımlar bulunmakta ve ben birkaç simgeye değineceğim. İlk olarak köpek figürü kadın ve erkeğin arasında duruyor ve köpeğin çiftler arası sadakati temsil ettiği söyleniyor. Zengin bir aile olduğu görüyoruz kullandığı mobilyalardan, kıyafetlerindeki o özenden. Toplumun üst sınıfından insanları oldukları anlaşılıyor. Resimde çok fazla simde var. Pencerenin yanındaki portakalları araştırdım örneğin. O dönemde zengin ve soylu insanların ulaşabildiği bir yiyecek olduğunu gördüm ve bereketi temsil ediyormuş portakallar. Avizenin üzerinde yanana tek mum inançlarını temsil ediyor resimdeki kişilerin. Yine kadının başındaki beyaz örtü onun bekâretini ve masumiyetini temsil ediyor...” (Ö6). [I. Oturum, 00:29:20]

“Eserde, İspanya’da 1937 yılında gerçekleşen bombalı saldırı ve onun yıkıcı gücünü anlatıyor... Saldırı sonucunda pek çok sivilin hayatını kaybettiği ifade ediliyor. Savaş üzerine yapılmış en anlamlı resimlerden birisi Guernica. Resmin içerisindeki her figür savaşın acı, yokluk, şiddet vb. unsurlarını hareketleri ve ifadeleriyle temsil etmektedir. Resimde her ne kadar savaş konu edilmiş olsa da resim aslında en büyük savaş karşıtı resimlerden birisi özelliğindedir. Bu anlamda savaş olgusuna bu resim, eleştirel sosyolojik bir anlatım sergiliyor ve karşısında duruyor” (Ö2). [II. Oturum, 00:06:22]

“Hocam resme baktığımızda işçi sınıfına yönelik bir anlatım olduğunu görüyoruz hemen. Resimdeki figürlerin kıyafetleri köy halkından insanları temsil ettiği anlaşılıyor... Resmin arka kısmında gözüken hasat yığınlarının büyüklüğüne baktığımızda yapılan işin zor ve emek harcanan bir iş olduğu

anlaşıyor... Resmin en sağ kısmında at üzerinde uzakta bir figür görünüyor. O adam da işçileri yönlendiriyor ve emir veren otoriter birisi olarak görüyorum. Kadın ve işçi sınıfı bu resimde yüceltilmekte şeklinde yorumlamak istiyorum. Tüm bu resimsel etkiler tarım işçilerinin emeklerinin kutsallığını vurguladığını düşünüyorum...” (Ö5). [II. Oturum, 00:14:17]

“Hocam resimde toplumun üst kültürüne dair izler var. Bilgelik ve bilgeliğin zarafetini yansıtan figürlerle resim oluşturulmuş. Resimden düşünceye ve bilime önem veren bir etki alabiliriz. Resimdeki mimari öğelerden yerleşik bir topluma yönelik anlatım söz konusu” (Ö7). [II. Oturum, 00:20:00]

“Resmin merkezinde işçilerin çalıştığı görülmekte. Kendilerini tamamen işe adanmış işçiler resme hareket katmakta. Boccioni resminde bir yandan teknolojik ilerleme üzerine vurgu yaparken diğer yandan işçilerin bu ilerlemeden nasiplenemedikleri üzerine bir anlatım söz konusu. Resimdeki geometrik bölünmüş yapılar hızlı yaşama ve teknolojik gelişmelere yapılan bir vurgu özelliğinde. Fakat resimde de görüldüğü üzere bu gelişmeler zengin, varlıklı insanlara anlamlı; diğer işçiler ve alt kültüre ait insanlar hala kendi koşullarında üretime devam ediyor...” (Ö4). [II. Oturum, 00:23:05]

“Resimin merkezinde idam edilmeyi bekleyen figürler ve bu figürlerin yüzlerindeki endişe, çaresizlik ifadeleri var. Resimde savaşın ne kadar acımasız olduğu anlatılmak istenmiş olabilir. Resmin merkezinde ellerini açmış ve dizleri üzerine çökmüş bir figür görünmekte. Bu figür, temiz, suçsuz bir halkı temsil ettiği şeklinde yorumlamak mümkün. Yine figürün üzerindeki açık renkli kıyafet, masumiyet ve saflığı temsil ediyor. Resmin merkezindeki bu figürden yola çıkarak temiz bir toplumun yaşadığı korkunç bir gün ve o toplumun maneviyatının güçlülüğü üzerine bir anlatı söz konusu resimde. Resim, toplumsal duyarlılığı yücelten bir özellik sergilemektedir. Yine, toplumsal vicdan ve gurur kavramları, bu tabloda üzerinde durulan konulardandır... Resim izleyeni savaş mağduru kişilerin yanında olmaya yönlendiriyor” (Ö1). [II. Oturum, 00:23:05]

Ünite IX teorik saat öğretim sürecinde, sanat eserlerinde eleştirel sosyolojik anlatılar üzerine yürütülen sosyolojik görsel okuma etkinliğinin ardından KA tarafından ders sürecine yönelik genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bu değerlendirmenin içeriğini, sanatsal anlatıda

eleştirel düşünce konusu ve ders sürecindeki öğrenci ödev sunumlarının genel değerlendirmesi oluşturmuştur. KA'nın süreç sonu değerlendirmesinde, görsel iletişimin gücüne yönelik görüşler ön plana çıkmaktadır. Görsel dilin sosyolojik olgu ve olaylarla bağlantılı anlatılarının sözel ya da yazılı dil anlatılarıyla benzerlikleri, bu değerlendirmede karşılaşılan çıkarımlardandır. Yine KA'nın ifadelerinden, sanatçı bireyin toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği ve bu nedenle sanat eserlerinin de doğudan ya da dolaylı olarak toplumsal yapının izlerini üzerinde yansıtacağı anlaşılmıştır. Sanatsal anlatıda eleştirelilik, bu ilişkinin kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. KA'nın ünite konusuna yönelik değerlendirmelerin ardından dersin sanatsal uygulama saat etkinliğine geçiş yapılmıştır. KA'nın ünite konusuna yönelik süreç sonu değerlendirmelerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Sanatçı bireyi, sosyal olgu ve olaylardan ayrı düşünmek mümkün değildir arkadaşlar. Örnek vermek gerekirse Jakson Pollock’a bir röportaj sırasında soruyorlar: ‘Soyutlamalarınızın bilinçaltından geldiğini ifade ederken doğayla bir ilişkisi yok mu demek istiyorsunuz?’ şeklinde. Bu soruya Pollock ise ‘Ben doğayım’ şeklinde cevap veriyor arkadaşlar. Yani, doğa ve toplumdan en kopuk gibi görünen sanatsal anlayışlar da dahi doğa ve toplumla sıkı bir bağın mevcudiyeti söz konusudur. Ayrıca sanatçı bir anlatıyı söylemekle yükümlü olması nedeniyle, her ne konuyla ilgili olursa olsun, bir şeyleri izleyene iletmesi gibi bir durum söz konusudur. Ve bu durumda sanatçı, bir şeyler söylerken ister istemez kimi zaman sosyal olaylardan, kimi zaman psikolojiden, kimi zaman kültürden bir şeyleri izleyene taşır. Bizler bu ders kapsamında ise eserlerin içerdiği sosyolojik eleştirel anlatımların neler olabileceğine dair çözümlemeler, araştırmalar ve çıkarımlarda bulunma etkinliklerinde bulunduk. Ve ulaştığımız sonuçlarda, sosyal bir konu hakkında görsel dilin de sözel dil kadar etkili olduğunu gördük” (KA). [II. Oturum, 00:31:39]

Sonuç olarak, ünitenin teorik saat öğretim içeriği *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusu kapsamında öğrenci ödev sunumları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin ders sürecinde aktif rol almaları konusunda ünite kapsamında gerçekleştirilen sunumların kayda değer etkileri gözlemlenmiştir. Bu gözlemlere ek olarak Ö2, Ö7 ve Ö8 öğrenci günlüklerinde: *“Sunumlar derse motivasyonumu ve dikkatimi arttırdı”* (Ö2-ÖG, 28 Nisan 2020); *“Benim için sunum yapmak çok zevkli ve heyecan vericiydi.”* (Ö7-ÖG, 28 Nisan 2020) ve *“Derste gerçekleştirdiğimiz sunumların verimli bir ders geçirmeme yardımcı*

olduğu” (Ö8-ÖG, 28 Nisan 2020) şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Ders sürecinde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen sosyolojik görsel okumalar, ünite teorik içeriğinin amaç ve hedefleriyle ilişkili şekilde sonuçlanmıştır.

4.1.9.2.3. Sanatsal Uygulama Süreci

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusunun sanatsal uygulama süreci, örgün öğretimde resim atölye ortamında 4 saatlik zaman dilimi içerisinde gerçekleşirken; Covid-19 pandemi döneminde bu süreç, uzaktan öğretim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Sanatsal uygulama sürecinde öğrenciler, kendi belirledikleri içerik ve teknikte sanatsal çalışmalarını KA’nın kontrolünde serbest olarak gerçekleştirmişlerdir. KA ve öğrenciler arasında gerçekleşen telefon görüşmeleri ve mesajlaşmalarla öğrencilerin sanatsal çalışmaları üzerine süreç içerisinde sık sık fikir alışverişlerinde bulunulmuş; öğrencilerin çalışma süreçlerine KA tarafından rehberlik edilmiştir. KA tarafından öğrencilerin sanatsal uygulamaları üzerine getirilen eleştirilerde yapıcı dil kullanımına özen gösterilmiştir. Söz konusu eleştirilerle çalışmaların plastik ve anlatı özelliklerine olumlu katkılar sunulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte özellikle, KA tarafından öğrencilerin sanatsal çalışmalarının anlatılarındaki sosyolojik öğeleri fark etmelerine yardımcı olunmuştur.

Ünite IX sanatsal uygulama etkinlik sürecine yönelik gözlemler, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8 ve Ö9’un çalışma süreçleri üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu öğrencilerin, yeni bir sanatsal çalışmaya hazırlık yapmaları nedeniyle çalışma süreçlerinde KA ile iletişim içerisinde bulundukları görülmüş; bu iletişimlerde ise öğrencilerin çalışma süreçlerine ilişkin kayda değer gözlemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerden Ö1, Ö2, Ö5 ve Ö6 ise, süreç içerisinde sanatsal çalışmalarının uygulamalarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. İletişim kanalları (telefon konuşmaları ve mesajlaşmalar) ve gözlem formu aracılığıyla söz konusu sürece ilişkin elde edilen veriler şu şekildedir:

“Hocam market fişlerinden yararlanacağım için çalışmada biraz sıra dışı olsun diyorum. Vurgu tamamen bu fişlere olacak. Yapıştırarak yapacağım...”(Ö3, kişisel iletişim, 28 Nisan 2020).

Ö3: “Öğrenci, sürece başladığı kolaj türündeki çalışmalarına aynı şekilde devam ediyor. Öğrenci tüketim kültürüne yönelik eleştirel anlatımlı çalışmalar üretiyor yoğunlukla. Öğrencinin farklı malzemeleri bir araya getirerek özgürce

çalışma üretme isteği plastik sorgulamalar üzerine daha fazla yoğunlaşmasına neden olmakta. Bu yüzden KA tarafından öğrenciye resimsel etkilere öncelik vermesi gerektiği belirtildi” (GF, 28 Nisan 2020).

“...yapboz parçalarıyla yapacağım çalışmalardan birisi günümüzdeki virüsü yansıtan bir resim olacak” (Ö4, kişisel iletişim, 28 Nisan 2020).

Ö4: “Öğrenci, yapbozlar üzerine bir seri resim yapma düşüncesine sahip. Öğrenci yapboz parçalarıyla oluşturacağı serinin ilk sanatsal çalışmasını bitirdi. Dersin uygulama sürecinde öğrenci, aynı tema üzerinde yeni bir resim için ön tasarım çalışmasında bulunduğu görüldü. Öğrenci yeni resimlerinde, Covid-19 pandemisine ilişkin güncel bir konu çalışmak istediğini belirtti” (GF, 28 Nisan 2020).

“Hocam karışık teknikle yapacağım yeni resmimi. ...ilindeki sanayileşmenin çevreye kirliliğine dikkat çekmek istiyorum resmimde...” (Ö7, kişisel iletişim, 28 Nisan 2020).

Ö7: “KA, öğrencinin (Ö7) sanatsal çalışmalarına gerekli özeni göstermediğini fark edilmiştir. KA uygulama sürecinde öğrencinin tamamladığı çalışmadaki eksiklikler üzerine geri bildirimde bulunulmuştur. Üzerine dikkat çekilen eksiklikler: kompozisyon, oran-orantı ve içerikte irdelenen çevre kirliliğine yönelik konuyla ilgilidir. Öğrenci bir önceki resminde işlediği, sanayileşmenin doğurduğu çevre kirliliği konusundan yola çıkarak yeni bir resim için aynı konunun farklı bir tasarımı için çalışmalarda bulunmuştur” (GF, 28 Nisan 2020).

“Hocam ben yine emojilerden yararlanarak yeni bir resim yapmak istiyorum. Sosyal medya ve kadın konusunu yeni resmimde de devam ettireceğim” (Ö8, kişisel iletişim, 28 Nisan 2020).

Ö8: “Süreç içerisinde Ö8, sosyal medya kavramı üzerine tamamladığı yağlıboya çalışmasının bir benzerinin ön tasarımını gerçekleştirmiştir. Ö8, sosyal medya ve kadın kimliği üzerine çalışmaktan zevk aldığını belirtti. Yeni tasarladığı çalışmasında güncel sosyal medya uygulamaları üzerine eleştirel sosyolojik bir anlatımda bulunmak istediğini belirtti. Ö3, sanatsal uygulama süreci içerisinde Berger’in Görme Biçimleri kitabı ve internet araştırmaları üzerinden

araştırmalarda bulunmuş ve sosyal-medya ile ilgili emojiler üzerine kompozisyon tasarlamıştır” (GF, 28 Nisan 2020).

“Hocam gazete kâğıtlarından çok güzel kadın kolajlarına ulaştım. Bunları resimde değerlendirmek istiyorum. Kadın haklarına yönelik eleştirel bir çalışmanın taslağını size bugün göndereceğim hocam” (Ö9, kişisel iletişim, 28 Nisan 2020).

Ö9: “Öğrenci ‘Küresel Köy’ kavramı üzerine tamamladığı resim çalışmasının ardından yeni bir sanatsal çalışma hazırlığı içerisinde bulunmuştur. Yeni tasarladığı çalışma hakkında KA’ya, kadın hakları ve kadının toplumdaki rolü üzerine yeni bir konu üzerine çalışmak istediğini belirtmiştir. Öğrenci yeni tasarlayacağı çalışmayla, kadının toplum içerisindeki rolü üzerine eleştirel sosyolojik bir bakış açısı sunmak istemektedir. Çalışmasını kolaj tekniğiyle gerçekleştirmek istemektedir. Bu yüzden uygulama sürecinde öğrenci, gazete, dergi, broşür vb. yazılı materyaller üzerinden, çalışmak istediği konuyla ilgili görsellere ulaşma çalışmasında bulunmuştur” (GF, 28 Nisan 2020).

4.1.9.2.4. Sonuç Etkinlikleri

Ünite IX: *Sanatta Sosyokültürel Eleştirel Düşünce* konusunun ders kapanışı, ünitenin teorik saat öğretim içeriğiyle ilgili kitap önerisinde bulunularak gerçekleştirilmiştir. KA tarafından Ünite IX içeriğiyle ilgili öğrencilere 1 adet kitap önerisinde bulunulmuştur. Bu kitap, Alman Sosyolog Walter Benjamin’in “*Sanatta ve edebiyatta eleştiri: Alman romantizminde sanat eleştirisi kavramı*” başlıklı çalışmasıdır. Ünite IX, SGOSU eğitim modülünün son hafta teorik saat öğretim içeriği olması nedeniyle -dersin senkron (eş zamanlı) yürütülen teorik sürecin son bölümünde- KA tarafından dokuz haftalık öğretim sürecine yönelik genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Sürece yönelik bu değerlendirmede ağırlıklı, görsel okuma etkinlikleriyle elde edilen sanat sosyolojik kazanımlar ve sanatsal uygulamalarda bu kazanımlardan yararlanma durumları üzerine dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda bu değerlendirmelerle, öğrencilerin SGOSU eğitim modülü kapsamındaki dersi almadan önce ve aldıktan sonraki sanat sosyolojisi üzerindeki farkındalıklarını değerlendirmeye yardımcı olunmuştur. Kitap önerisi ve süreç değerlendirmesinin ardından ders sonlandırılmıştır.

4.2. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarına Yansımalarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, görsel sanatlar öğretmen adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara, sosyolojik görsel okuma farkındalıklarına ve sanatsal çalışmaları üzerindeki yansımalarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreçten edindikleri kazanımlara ilişkin görüşleri, *yarı-yapılandırılmış görüşme formu* aracılığıyla; öğrencilerin sosyolojik görsel okuma farkındalıklarına ilişkin veriler, farkındalık yoklayıcı *sosyolojik görsel okuma soru formu* aracılığıyla; son olarak, öğrenme-öğretme sürecinin öğrencilerin sanatsal çalışmaları üzerindeki yansımalarına ilişkin veriler ise *SGOSU eğitim modülü sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu* ve öğrencilerin sanatsal çalışmalarını açıklayıcı nitelikli *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* üzerinden toplanmıştır. Tüm bu veri toplama araçlarının yanı sıra araştırma alt amacıyla ilgili olduğu tespit edilen, öğrenme-öğretme sürecinde tutulan *öğrenci günlükleri* ve *gözlem formlarından* elde edilen verilerden de yararlanılmıştır. Araştırma alt amacının söz konusu boyutları bağlamında elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar şu şekildedir:

4.2.1. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşleri

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modül içeriğinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerini almak amacıyla öğrencilere *'Almış olduğunuz eğitim size neler kazandırdı ya da kazandırmadı?'* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar üzerinden, SGOSU eğitim modülünün öğrencilere ne tür kazanımlar ve farkındalıklar sunduğu konusunda çeşitli verilere ulaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bu veriler aynı zamanda modülün öğrenim çıktılarını değerlendirme özelliği de göstermektedir. Konuyla ilgili öğrenci görüşlerinin 6 tema üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu temalar: *Alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi, sanatsal uygulama, sanatı alımlama, düşünme becerileri* ve *kültürel alan* şeklindedir. Söz konusu temalara ilişkin görüşler şu şekildedir:

Tablo 35

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlara İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Alan Bilgisi	Sanat sosyoloji üzerine farkındalık	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9	6	8
	Yeni kavramlardan haberdar olmak	Ö2, Ö6	2	
Öğretmenlik Meslek Bilgisi	Öğretim yönteminden yararlanma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7	7	14
	Teorik içerikten yararlanma	Ö1, Ö2, Ö8, Ö9	4	
	Görsel okuma etkinliklerinden yararlanma	Ö2, Ö9	2	
	Öğretmen davranışından etkilenme	Ö5	1	
	Teori ve uygulama ilişkisine yönelik farkındalık	Ö3, Ö4, Ö7, Ö9	4	
Sanatsal Uygulama	Çalışma içeriğine sunulan katkı	Ö3, Ö5, Ö6, Ö9	4	9
	Tekniğe sunulan katkı	Ö6	1	
	Eseri sosyolojik açıdan değerlendirebilmek/alımlamak	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	7	
Sanatı Alımlama	Estetik seçim	Ö5, Ö7	2	9
	Eleştirel düşünme	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9	8	
Düşünme Becerileri	Yaratıcı düşünme	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9	6	16
	Problem çözme	Ö3, Ö5	2	
	Sosyal olaylar	Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	5	
Kültürel Alan	Görsel kültüre sunulan katkı	Ö6, Ö8, Ö9	3	8
Genel Toplam			64	

a) '*Alan Bilgisi*' Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin eğitim sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerinden elde edilen ilk tema *alan bilgisi*dir. *Alan bilgisi* temasıyla ilgili öğrenci görüşlerinin iki kod ifadesinde karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu kodlarla ilgili öğrenci görüşlere bakıldığında bu görüşlerin büyük çoğunluğunun '*sanat sosyoloji üzerine farkındalık*' (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9) kodu üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu kodla ilgili görüşlerden, modülün öğretim sürecinden edinilen sanat sosyolojik bilgilerin öğrencilerin alan bilgisini zenginleştirerek konu üzerine farkındalık sahibi olmaya yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Bu konuya ek olarak öğrencilerin bir bölümü, alana özgü *yeni kavramlardan haberdar olmak* (Ö2, Ö6) kodu üzerine görüş belirterek modülün öğrencilerin alan bilgisine sunduğu kazanımlara dikkat çektiği görülmüştür. *Alan bilgisi* teması üzerine yoğunlaşan bu görüşlerden anlaşıldığı üzere (tf=8), SGOSU eğitim modülünden edinilen kazanımların sanat sosyolojisine özgü içerikler ve

kavramlar hakkında farkındalık sahibi olma durumları üzerine yoğunluk göstermektedir. Alan bilgisi teması altında toplanan bazı görüşler şu şekildedir:

“Bu dersi alarak hocam, sanat ve toplum ilişkisine yönelik bakış açımın geliştiğini düşünüyorum.... Bu ders sonunda sanat ve toplumun nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu, sanatçının içinde bulunduğu toplumdaki nasıl etkilenebileceği gibi konuları fark etmemi sağladı ders” (Ö1, Mayıs 2020).

“Aslında, alanım açısından sanat sosyolojisiyle ilgili yeni kavramlar öğrendim bu süreçte. Bunlar arasında kültür endüstrisi, tüketim kültürü, popüler kültür, postmodern kültür, modern kültür, kitsch sanat gibi terimler var. Bu terimlere aşina olmak tabii ki de bizler için çok önemli” (Ö2, Mayıs 2020).

“Bu başlı başına bizlere yeni bir ders ve içerikle tanışmamıza vesile oldu. Birde bu konuyu uygulamayla birlikte, içi içe bir derste işlenmesi hem uygulama hem de sanat sosyolojisine yönelik bilgiler elde etmemize yardımcı oldu” (Ö3, Mayıs 2020).

“Hocam bu dersten, sanat eserlerine sosyolojik açıdan nasıl bakılabileceğini ve sanat eserlerindeki toplumsal izleri sanat sosyolojisi yardımıyla anlayabileceğimizi öğrendim” (Ö4, Mayıs 2020).

“Biz derste sosyolojik olguları ele aldık, inceledik. Bu nedenle en basit küreselleşme konusuna diğer arkadaşlarımızdan bir tık daha farklı bakabiliyoruz bence. Bu da bizlerin alan bilgisine sunulan bir katkı olarak görüyorum.... Yine, derste karşılaştığım yüksek kültür, alt kültür ve sanat ilişkisi gibi bu derse özgü konular, benim farkındalığımı geliştiren bilgilerdi” (Ö5, Mayıs 2020).

“Her ne kadar sanat öğrencisi olsak da bu zamana kadar hiç karşılaşmadığım, görmediğim kavramlar olduğunu keşfettim” (Ö6, Mayıs 2020).

“Alanıma yönelik bu ders, sanat sosyolojisiyle ilgili pek çok kuramsal bilgiyi öğrenmeme yardımcı oldu” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bir eser üzerine düşüncelerimi daha rahat bir şekilde ifade edebileceğim bilgilere ulaştım” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Öğretmenlik Meslek Bilgisi’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerinden elde edilen ikinci tema *öğretmenlik meslek bilgisidir*. *Öğretmenlik meslek bilgisi* temasıyla ilgili öğrenci görüşleri 4 kod ifadesinde karşımıza çıkmıştır. Bu kodlar: *Öğretim yönteminden yararlanma* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7), *teorik içerikten yararlanma* (Ö1, Ö2, Ö8, Ö9), *görsel okuma etkinliklerinden yararlanma* (Ö2, Ö9) ve *öğretmen davranışından etkilenme* (Ö5) şeklindedir. Bu kodlardan hareketle *öğretmenlik meslek bilgisi* teması üzerine yoğunluk gösteren öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin çoğunluğunun (f=7) modülün öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan öğretim yöntemleriyle ilgili olduğu görülmüştür. Bu konuda görüş belirten öğrenciler, öğretim sürecinde yararlanılan yöntem ve tekniklerin öğretmenlik meslek bilgisi açısından rol model bir örnek teşkil ettiğine dikkat çekmişlerdir. Meslek bilgisine yönelik bu değerlendirme, öğrencilerin bir içeriğin daha etkili ve verimli öğretimi konusunda öğretim yöntemlerinin öğrenme-öğretme sürecindeki rolünü kavramalarıyla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Yine, öğretmenlik meslek bilgisi temasıyla ilgili bazı öğrencilerin (Ö1, Ö8, Ö9) *teorik içerikten yararlanma* durumu üzerine görüş belirttikleri görülmüştür. Bu öğrencilere göre modül içeriğinde yer alan teorik içerikler, sanat eğitimi aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılması gereken güncel bilgiler içermektedir. Bu nedenle Ö1, Ö8 ve Ö9, öğretmenlik meslek yaşamlarında modül içeriğinde yer alan konulardan yararlanmak istedikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Temayla ilgili son olarak, modül içeriğinde yer verilen *görsel okuma etkinliklerinden yararlanma* (Ö2, Ö9) ve *öğretmen davranışından etkilenme* (Ö5) durumları üzerine görüş belirtilmiştir. Bu görüşlerle ilgili olarak Ö2 ve Ö9, öğretim etkinliklerinde modül içeriğindeki görsel okuma etkinliklerinden yararlanabileceklerine; Ö5'in ise katılımcı araştırmacının ders süreci içerisinde sergilediği davranışların öğretmenlik mesleği açısından rol model özellikler gösterdiği durumlarına dikkat çekilmişlerdir. Temaya ilişkin tüm öğrenci görüşlerinden anlaşılabileceği üzere (tf=14), SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreç içerisinde gözlemledikleri durumlar (öğretim yöntemi, içerik, etkinlik ve öğretmen davranışı) mesleki gelişim açısından öğrencilere rol model bir örnek teşkil ettiği ve meslek bilgisine katkı sağladığı anlaşılmıştır. Temayla ilgili bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Bence bu derslerdeki öğretim yöntemi, alışık olduğumuz derslerden oldukça farklıydı. Konuları öğrenmemize daha fazla katısı olan bir yöntemi vardı dersin. Bir anlamda beyin fırtınasından yararlandık derslerde, herkes bir birleri ile fikir

alış verişi içerisindeydi. Bu sayede farklı bakış açılarına ait bilgiler ortaya çıkıyordu. Bence bu tarz bir öğretim yöntemi, konuları anlamada daha fazla verimli oluyor. Bu nedenle bende gelecekte öğrencilerime bu tarz bir eğitim vermek istiyorum.... Ayrıca, öğretmen olunca bu dersten edindiğim bilgileri öğrencilerime sunmak isterim” (Ö1, Mayıs 2020).

“Gelecekte öğretmen olunca, bu tür bir öğretim yöntemini kullanmak isterim ya da öğrencilerime öğreteceğim herhangi bir konuyla ilişkili bu dersten öğrendiğim bilgilerden yararlanabilirim kendi adıma.... Özellikle derste görseller üzerinden kuramsal konuları incelememiz beni etkiledi. Kendi derslerimde de bu etkinlikler üzerine odaklana bileceğimi düşünüyorum” (Ö2, Mayıs 2020).

“Derste konuların işlenişi ya da öğretim yöntemleri açısından bu ders, benim ileride öğrencilerime nasıl bir eğitim vereceğim konusunda bana rol model olduğunu düşünüyorum. Öğretmenlik anlayışına, özellikle dersin yürütülmesindeki öğretim yönteminin oldukça katkı sunduğunu düşünüyorum” (Ö3, Mayıs 2020).

“Öğretmenlik meslek bilgisi açısından dersteki öğretim yöntemi benim için rol model bir örnek olduğunu söyleyebilirim” (Ö4, Mayıs 2020).

“Ders sürecinde hocamızın bizlere yaklaşım tarzı, öğretmenlik meslek bilgime katkısı olan bir durumdur. Öğrencilerime nasıl davranmam gerektiği konusunda örnek oldu bana.... Bu dersteki öğretim yöntemi de beni etkiledi gerçekten. Bende, bu dersteki gibi rahat bir ortamda, tartışmaların yürütüldüğü ve fikirlerin paylaşıldığı bir ortamda ders vermek isterdim” (Ö5, Mayıs 2020).

“...bu yöntemi kendi derslerimde de uygulamak isterim açıkçası. Çünkü, bizleri sürekli harekete geçiren, eleştirel düşünmemize olanak sunan, kendimizi ifade etmemize fırsat veren bir yapıya sahip” (Ö6, Mayıs 2020).

“Kendi dersimi nasıl daha fazla verimli hale getiririm konusunda bana bu ders rol model oldu. Öğrencilerime bu dersteki gibi bir öğretim yöntemiyle ders vermek isterim” (Ö7, Mayıs 2020).

“Mezun olduktan sonra bir üniversitede çalışırsam bu dersi olduğu gibi vermek isterdim tabii ki de. Bu dersten öğrendiklerimle öğrencilerimi zenginleştirmek istiyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Öğrencilerime aktarabileceğim yeni bilgiler öğrendim. Sadece sanat tarihi açısından değil sanat sosyolojisi hakkında ileride öğrencilerime bu dersten öğrencilerime aktarmak istiyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Sanatsal Uygulama’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, modülün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerinden elde edilen üçüncü tema *sanatsal uygulamadır*. SGOSU eğitim modülünün teori ve uygulamayı sentezleyen pedagojik yapısı öğrencilerin sanatsal çalışmalarına yönelik bir takım farkındalıklar ve gelişmeleri beraberinde getirmesi beklenmektedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin konu üzerindeki görüşleri ise, üç kod ifadesinde karşımıza çıkmıştır. Bu kodlar: *Teori ve uygulama ilişkisine yönelik farkındalık* (Ö3, Ö4, Ö7, Ö9), *çalışma içeriğine sunulan katkı* (Ö3, Ö5, Ö6, Ö9) ve *teknığe sunulan katkı* (Ö6) şeklindedir. Öğrencilerin bu kodlarla ilgili görüşlerinden, modülün teori ve uygulama ilişkisindeki kazanım beklentileriyle öğrenci görüşlerinin doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Temaya ilişkin öğrenci görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“İlk olarak resimlerimde ele alacağım konulara ilişkin verimli bir yol ve rota çizmeme yardımcı oldu. Resimlerimde ne çalışsam, hangi konuyu ele alsam şeklindeki önceki problemlerimi hızlı bir şekilde atlatmada ve tatmin olduğum konular seçmeme yardımcı oldu ders. Açıkçası şimdi aklıma bir çok fikir geliyor.... Resimlerimde ele alacağım konular ve bu konularla ilişkili nasıl bir anlatım sergileyeceğim üzerine ders sürecindeki görsel okuma etkinlikleri çok faydalı oldu. Bakış açımı geliştirdi” (Ö3, Mayıs 2020).

“Hocam, çalışmalarımda görsel kültürden yararlanmayı öğrendim. Ders, sosyolojiden sanatsal çalışmalarımda yararlanma konusunda ufkumu geliştirdi. Sanat sosyolojisi bilmenin sanatsal çalışmalarımın içeriğini zenginleştirmede önemli olduğunu anladım” (Ö4, Mayıs 2020).

“...şuan yaptığım resimlere baktığımda eskiye oranla çok daha farklı bir içerikte resimler yapmaya başladığımı söyleyebilirim. Resimlerimi, üslup ve teknik açısından sevdiğim şekilde yapıyorum ve içerik açısından altında güçlü bir

mesaj yatan resimler yapıyorum şuan. Bu tür resimler yapabilmemde hem ders sürecinde konuların hem de görsel okuma örneklerinin önemli etkilerinin bulunduğunu düşünüyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Derste işlediğimiz örnek eserlerden hareketle kolaj tekniğinden yararlanmamın benim için uygun bir teknik olabileceğini fark ettim ve bu sayede kolaja yöneldim. Kolaj tekniğiyle çalışmak daha önceki çıkmazlarımdan kurtulmama yardımcı oldu. Daha özgür çalışmalar üretebilmeme yardımcı oldu. Her türlü konuyu kolaj tekniğiyle rahatlıkla çalışabildiğimi fark ettim” (Ö6, Mayıs 2020).

“Dersin bana kazandırdığı şeyler konusunda şunu söyleyebilirim ki daha önce de resimlerimde işlediğim sosyokültürel konulara karşı bu derste edindiğim bilgilerle daha bilinçli bir şekilde yaklaşmama yardımcı oldu.... Derste edindiğim sanat sosyolojisine dair bilgilerden sanatsal uygulamalarımda daha bilinçli yararlanıyorum artık” (Ö7, Mayıs 2020).

“En basit söylemek gerekirse, sanatsal uygulamalarımda artık daha nitelikli, daha anlamsal resimler yapabilme yeteneğine sahip oldum. Artık resme bakış açım bile farklılaştı” (Ö9, Mayıs 2020).

d) ‘Sanatı Alımlama’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle öğrencilerin, görsel sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarına sosyolojik açıdan daha bilinçli yaklaşımlarına ve görsel nesnelerin anlatıları üzerine birtakım sosyolojik okumalar gerçekleştirebilmelerine yardımcı olunmuştur. Bu etkinliklerle ilişkili olarak, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlar arasında *sanatı alımlama* temasına ulaşılmıştır. Modül içeriğinde yer alan sanat sosyolojisine dair teorik içeriğin görsel okuma etkinlikleriyle ders sürecinde incelemesi, öğrencilerin görseli alımlama konusunda çeşitli kazanım elde etmelerine olanak sunmuştur. *Sanatı alımlama* temasına ilişkin öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin iki kod ifadesi üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu kod ifadeleriyle ilgili öğrencilerin büyük çoğunluğunun *eseri sosyolojik açıdan değerlendirebilmek/alımlamak* (Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) konusunda; az sayıda öğrencinin ise *estetik seçim* (Ö5, Ö7) üzerine öğrenme-öğretme sürecinden kazanımlar elde ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin konu üzerine görüşlerinden yola çıkarak modül içeriğinin, öğrencilerin sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarına

sosyolojik bağlamda daha bilinçli yaklaşımlarına yardımcı olduğu ve sanatsal niteliği yüksek eserlere yönelik estetik seçimler yapabilmeye katkılar sunduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu temaya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Bu eğitim ile daha önce sanat tarihinde öğrendiğim, tanıdığım tabloları toplumsal bağlamda yorumlayıp, eleştirebilmeme yardımcı olundu. Bir resim üzerine toplumsal bir anlatım var mı, nasıl bir anlam var, hangi ideoloji betimlemiş gibi yorumlar yapabilmeme yardımcı oldu ders” (Ö1, Mayıs 2020).

“...Derste işlediğimiz konular ile ilişkili çevremdeki görsellere sorgulayıcı ve daha bilinçli bakmaya başladığımı söyleyebilirim.... Resimleri sosyolojik açıdan incelemek o toplum hakkında bilgi sahibi olmamıza da yardımcı olabileceğini öğrendim derste. Ve bu açılardan bana dersin katkılı olduğunu düşünüyorum” (Ö4, Mayıs 2020).

“Derste ki görsel okuma etkinlikleri ile belirli bir düzeyde sosyolojik açıdan sanat eserlerini anlayabildiğimizi düşünüyorum.... Bu dersi almadan önce sanat eserine bakışım ile bu dersi aldıktan sonraki bakışım arasında önemli farklar görüyorum. Özellikle dersin, sanatın toplumsal yönüne yönelik bakışımı geliştiğini düşünüyorum.... Eskiden sanat eserinin içeriği üzerinde düşünmeden sadece güzel ya da çirkin olmuş şeklinde yorum yapıyordum. Fakat bu dersin bana sunduğu bilgiler sayesinde sanat eserlerini anlama konusunda daha geniş açıdan bakıyor ve o yönde estetik tercihlerde bulunuyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Bir esere baktığımda sanat sosyolojisi içerisinde ele aldığımız konular ile ilişkili bağlantılar kurmaya çalışıyorum kendimce. Eserin içerisinde anlatılara dair izleri keşfetmeye çalışıyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Dersten, neyin sanat neyin sanat olmayacağı konusu hakkında faydalı bilgiler edindim. Bu nedenle ders bayağı estetik ve sanatsal değer gibi konularda tercihler yapabilmeme yardımcı oldu.... Bir sanat eserine ya da görsele baktığım zaman derste edindiğim bilgilerle doğru orantılı olarak sosyolojik açıdan da algılayabildiğimi görüyorum kendimde. Bir sembolün, simgenin, nesnenin ya da figürün anlatımıyla ilişkili bu resimde topluma ve kültüre dair şu konu işleniyor diyebiliyorum” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bir resme baktığımda resmi betimleyebiliyorum. Resmin içerisindeki anlatımı sezebiliyorum ya da konuyu algılayabiliyorum. Özellikle sosyolojik açıdan işlenen bir anlatım varsa eserde, bu konu hakkında öğrendiğim bilgilerden yola çıkarak kendi içimde yorumlamalarda bulunabiliyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Sanat eserlerine daha içi dolu olarak bakıyorum ve sanat eserlerini sosyolojik açıdan eleştirebiliyorum.... Son dersimizde anlattığım Osman Hamdi Bey’in Kaplumbağa Terbiyecisi’ne daha önce üstünkörü bakarken artık resmin daha derin anlamlar taşıdığını fark ettim. Görsel okumamam çok yararı olduğunu düşünüyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

e) ‘*Düşünme Becerileri*’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, süreçten edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerinin bir bölümü *düşünme becerileri* teması altında toplanmıştır. *Düşünme becerileri* teması altında toplanan bu görüşlerden öğrencilerin, öğrenme-öğretme sürecinden *eleştirel düşünme* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9), *yaratıcı düşünme* (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9) ve *problem çözme* (Ö3, Ö5) becerilerine yönelik kazanımlar elde ettikleri anlaşılmıştır. Bu kazanımlara ilişkin ilk olarak, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (f=8) modül içeriğinin yapısı ve bu içeriğin öğretiminde yararlanılan tartışma yöntemlerinin bir sonucu olarak modülün, *eleştirel düşünme* becerisine sunduğu katkılar üzerine dikkat çektiği görülmüştür. Ünite içeriklerinin eleştirel teoriyle ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin bu durum üzerindeki görüşlerinin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma ek olarak tema üzerine yoğunluk gösteren bir diğer boyut *yaratıcı düşünme* becerisine sunulan katkılarla ilgilidir. Bu duruma yönelik öğrencilerin çoğunluğu (f=6), modül içeriğinin sanatsal çalışmalara yaratıcı içerikler sunduğunu ifade etmişlerdir. Modül içeriğinde ele alınan sanat sosyolojik konuların görsel okuma ve sanatsal uygulama etkinlikleriyle ilişkili olarak irdelenmesinin öğrencilerin yaratıcı içeriklerde sanatsal çalışmalar üretmelerine yönelik kazanımlar elde etmelerine yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Son olarak, sanatsal uygulama üzerine görüşlerin bir bölümü ise (f=2) *problem çözme* becerisiyle ilgili olduğu görülmüştür. Problem çözme üzerine görüş belirten öğrenciler (Ö3, Ö5), modül içeriğinde kazanılan sanat sosyolojik bilgilerin daha önce sanatsal uygulamaların içeriğini oluşturmada karşılaşılan problemlere yardımcı olduğunu ifade edilmişlerdir. Temaya ilişkin öğrenci görüşlerinin bir bölümü şu şekildedir:

“Görsellerin bizlere ne tür anlamlar ilettiğini sorgular oldum. Bu durum üzerinde derslerimizdeki tartışmalarımızın, fikir alışverişlerimizin oldukça etkili olduğunu düşünüyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu dersi almadan önce de belirli düzeyde görseller üzerine düşünürdüm fakat bu ders görsellere daha eleştirel bakmama vesile oldu. Örneğin; Görselde nasıl bir toplumsal içerikli bir anlatım var? Bir eleştiri var mı? İdeolojik bir anlatım var mı? Estetik mi? şeklinde kendi kendime sorular sormaya başladım.... Dersten edindiğimiz bilgi birikimi, resimlerimde ele alacağım konuları nasıl şekillendirmem gerektiğine yönelik bana yaratıcı fikirler sundu. Bu sayede hayal gücüm genişledi” (Ö2, Mayıs 2020).

“Kendimce sanat eserlerini ve içeriklerine yönelik eleştirel yaklaşım bir değerlendirme yaptığım oluyor. Her yapılan şeyi sanat olarak kabul etme zorunluluğum yok. Bu açıdan sanata eleştirel bakmaya başladım.... Öncesinde ne çalışsam, nasıl çalışsam gibi sorunlarımın artık azaldığını düşünüyorum. Çünkü ders sürecinde öğrendiğim bilgilerden yola çıkarak resimlerimin içeriğini şekillendire biliyorum. Yaşadığım bu sıkıntıya yönelik dersin bana katkısı olduğunu düşünüyorum” (Ö3, Mayıs 2020).

“Ders bana sorgulayarak bakmanın önemini keşfettirdi. Sorgulayarak bakmak bir şeyi daha iyi anlama yardımcı oluyor bunu gördüm.... Derste kendi toplumuma ait öğeleri resimlerimde nasıl işlerim diye araştırmalar yaptım. Bu durum beni daha özgün çalışmalar üretmeme yardımcı olduğunu fark ettim. Yaratıcılığımın geliştiğini hissettim bu süreçte” (Ö4, Mayıs 2020).

“Sanat eserlerinin anlatımlarına eleştirel bir açıdan yaklaşmamız, arkadaşlarımızla tez-anti tez şeklinde fikirlerimizi karşılaştırmalarımız eleştirel düşünme açısından önemli katkılar sundu. Derste ki çoğu etkinlik bizleri eleştirel düşünmeye sevk etti. Bundan dolayı eleştirel düşünme açısından dersin bana olumlu katkılar sunduğunu düşünüyorum.... Problem çözme açısından ders, sanatsal çalışmalarımı oluştururken içerikte karşılaştığım sorunları çözmeme yardımcı olduğunu düşünüyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Etkinliklerden edindiklerim beni, reklam imgelerinin söylemleri ve televizyon dizilerinin içeriklerini daha çok sorgulamama yardımcı oldu.... Özgünlük benim için önemli bir konu olmaya başladı. Kendi konumu, kendi resim tarzım ve

teknikim ile resmetmek beni mutlu etti. Sanatsal yaratıcılığım olumlu katılar sunduğunu düşünüyorum dersin” (Ö7, Mayıs 2020).

“Hocam, görsellere ya da resimlere baktığımda içsel olarak sorgulamaya iten bir güç olduğunu düşünüyorum kendimde. Bu gücün arkasında dersten edindiğim bilgilerin önemli olduğunu bulunduğunu düşünüyorum.... Yaratıcılık konusunda ders beni, resimlerimde farklı konu arayışlarına yöneltti. Bu sayede orijinal çalışmalar ortaya koyabilmeme yardımcı olduğu” (Ö8, Mayıs 2020).

“Eleştirel düşünmeye şu şekilde katkısı oldu hocam: Artık bir sanat eserine baktığımda onda sosyolojik anlatımın ne olduğu, üslubun ne olduğu gibi eleştirel yaklaşmama yardımcı oldu ders.... Yaratıcılık konusunda da birçok görsel örnek gördük, bir çok konu işledik. Artık tablomu yaparken şunu şuraya koyayım, biraz daha sadeleştireyim gibi yorumlarda bulunarak; kendi kendimi kimseye kanıtlama ihtiyacı duymadan resim yapmaya yardımcı oldu ders” (Ö9, Mayıs 2020).

f) ‘Kültürel Alan’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreçten edindikleri kazanımlara ilişkin görüşleri son olarak *kültürel alan* teması altında toplanmıştır. Bu tema altında öğrenciler, iki kod ifadesi üzerine yoğunluk gösteren kazanımlara dikkat çekmişlerdir. Bu kazanımlar: *Sosyal olaylar* (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8) ve *görsel kültüre sunulan katkı* (Ö6, Ö8, Ö9) şeklindedir. Konu üzerine öğrenci görüşlere bakıldığında, bu görüşlerin çoğunluğunun (f=5) günlük yaşamda karşılaşılan *sosyal olaylara* karşı farkındalığın gelişiminde modül içeriğinden edinilen teorik kazanımların etkili rollerinin bulunduğu dikkat çektiği görülmektedir. Konuyla ilgili bu öğrenciler, modülden edinilen kazanımlar sayesinde sanat ya da toplumsal alana dair günlük yaşamda karşılaşılan olaylara daha etkili ve bilinçli yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum üzerinde modülün teorik içeriğinin toplumsal olgu ve olaylarla doğrudan ilgili olmasının önemli rolleri bulunmaktadır. Yine, tema üzerine görüşlerin bir diğer bölümü (f=3) *görsel kültüre sunulan katkı* üzerine yoğunluk göstermiştir. Modül içeriğiyle ilgili irdelenen görsel formların, sanat eserleri ve diğer görsel kültür formlarını (film, video, baskı, grafik tasarım, enstalasyon, heykel vb.) içermesi nedeniyle öğrencilerin öğretim sürecinde farklı türde görsel formlarıyla iletişim kurmalarına yardımcı olmuştur. Bu durum ise öğrencilerin, modülün öğrenme-öğretme sürecinden görsel kültür düzeyine yönelik kazanımlar elde etmelerine yönelik görüş

belirtmelerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Tema üzerine yoğunluk gösteren görüşler şu şekildedir:

“Dersten öğrendiğim bilgiler sosyal olaylara daha bilinci yaklaşmama neden oldu” (Ö3, Mayıs 2020).

“İçinde bulunduğumuz çağı ve bu çağa ait sosyal olayları derste işlediğimiz kavramlar üzerinden daha bilinçli yorumlayabildiğimi fark ettim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Zamanında Picasso’nun ya da diğer sanatçıların yaptığı gibi toplumsal olaylara sessiz kalmamayı öğretti bu ders bana. Fakat bu sessiz kalmama bir taraf olma yönünde değil sanatın güzelliklerini kullanarak izleyiciye farkındalık kazandırma şeklinde bu kazanımım. ...Derste teorik konular görsellerle ilişkili olarak işlendiği için daha fazla görsel sanat eseriyle karşılaşmış oldum. Sadece görsel sanat eserleri değil; videolar, reklam afişleri gibi görseller üzerinden de incelemelerde bulunduk ders sürecinde. Bunlarda görsel kültürümü zenginleştiren örneklerdi” (Ö6, Mayıs 2020).

“Dersten edindiklerimle küreselleşmenin ve görsel kültürünün bizlere sunduğu şeylere daha bilinçli ve içi dolu bakmaya başladığımı hissediyorum. ...Günlük hayatta karşılaştığım ya da fark ettiğim bir olayın sanatsal yönüyle ilgilenmeye çalıştığımı görüyorum kendimde” (Ö7, Mayıs 2020).

“Toplumda yaşanan olaylara daha etkili ve bilinçli bakmama yardımcı olduğunu düşünüyorum bu dersin. Çevremde gördüğüm bir olay eğer derste işlediğimiz bir konu ile ilgiliyse, bu olaya daha bilinçli baktığım kesin. ...Derste, görsel bilincimi zenginleştiren örneklerle değinmemiz, benim görsel birikimimi zenginleştirdi” (Ö8, Mayıs 2020).

“Mesela Marina Abramoviç’in bu dersimizde işlediğimiz performansını daha önce görmüştüm ama detaylı bilgim yoktu. Bu sanatçı ve çalışması hakkında detaylı bilgiler edindim dersten örneğin” (Ö9, Mayıs 2020).

4.2.1.1. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edinilen Kazanımlardan Eğitim Sonrasında Yararlanmaya İlişkin Görüşler

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modülden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında yararlanmaya ilişkin görüşlerini almak amacıyla öğrencilere ‘*Almış olduğunuz eğitimden edindiğiniz bilgileri eğitim sonrasında kullanıp kullanmayacağınıza yönelik öngörüleriniz neler?*’ şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtları üzerinden, öğrencilerin modülden edindikleri kazanımlarla ilgili gelecek planlamaları hakkında çeşitli verilere ulaşılmıştır. Öğrencilerin konu üzerine görüşleri 3 tema üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu temalar: *Kazanımlardan sanatsal uygulamalarda yararlanma, kazanımlardan pedagojik faaliyetlerde yararlanma ve kazanımlar üzerine kişisel gelişimi sürdürme isteği* şeklindedir. Bu temalarla ilgili öğrenci öngörülerini, modülün pedagojik etkileri konusunda değerlendirmelerde bulunmamıza yardımcı bir özellik göstermektedir. Konu ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 36

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlardan Eğitim Sonrasında Yararlanmaya İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Kazanımlardan Pedagojik Faaliyetlerde Yararlanma	Öğretmenlik mesleğinde sanat sosyolojisi içeriğinden yararlanmak	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7	6	7
	Öğretim yönteminden yararlanmak	Ö7	1	
Kazanımlardan Sanatsal Uygulamalarda Yararlanma	Sanatsal çalışmalarda sosyolojik konulardan yararlanmak	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö9	5	7
	Sorgulayıcı/eleştirel nitelikli çalışmalar üretmek	Ö6	1	
	Sanatsal özerklik bilincinde çalışma üretmek	Ö8	1	
Kazanımlar Üzerine Kişisel Gelişimi Sürdürme İsteği	Yeni okumalarla kişisel donanımı geliştirmek	Ö3, Ö5, Ö7	3	5
	Sosyal olayları takip etmek	Ö8, Ö9	2	
Genel Toplam			19	

Yukarıdaki Tablo 36’da belirtilen temalara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) ‘*Kazanımlardan Pedagojik Faaliyetlerde Yararlanma*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında yararlanmaya ilişkin görüşleri ilk olarak *pedagogjik faaliyetlerde yararlanma* teması üzerine yoğunluk göstermiştir. Öğrencilerin tema üzerine görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin çoğunluğunun (f=6) modülün öğrenme-öğretme sürecinde edinilen sanat sosyolojik kuramsal kazanımlarla ilgili olduğu görüşmüştür. Bu konuda görüş belirten öğrenciler (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7), modül içeriğinin alan bilgisi üzerindeki önemine dikkat çekerek; mesleki yaşamlarında modül içeriğinde yer alan konuları öğrencilerine aktarmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, öğrencilerin SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında yararlanmaya ilişkin görüşleri ilk olarak, modül içeriğinden öğretmenlik deneyimlerinde yararlanma durumuyla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Temayla ilgili bir diğer görüş ise (f=1) modülün öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan *öğretim yöntemiyle* ilgili olduğu görülmüştür. Bu görüş sadece Ö7 tarafından ifade edilmiştir. Süreçte yararlanılan öğretim yöntemi, Ö7'nin öğretmenlik mesleğinde yararlanabilmesi için rol model bir özellik göstermiştir. Konu üzerine öğrenci: “...*Öğretim tarzı benim için ilham vericiydi. İlerde derslerimi bu dersteki gibi bir öğretim yöntemiyle işlemek istiyorum. Bu konuda ders bana öz güven verdi. Öğretmen olduğumda farklı yöntemlerle derslerimi işlemek istiyorum. Ders bu konuda bana örnek olacak*” (Ö7, Mayıs 2020) şeklinde görüş belirtmiştir. Ö7'nin görüşünden anlaşıldığı üzere, ders içeriğine ek olarak öğrencilerin ders sürecinde deneyimledikleri yaşantılar da öğrenciler için kazanım özelliği gösterebilmektedir. Temaya ilişkin, Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6 ve Ö7'nin *öğretmenlik mesleğinde sanat sosyolojisi içeriğinden yararlanmak* kodu altında toplanan görüşleri ise şu şekildedir:

“*Hocam öğretmen olduğumda kendi öğrencilerime de sanat sosyolojisiyle ilişkili bilgiler vermek isterim açıkçası.... Mutlaka sanat sosyolojisiyle ilgili konuları öğrencilerime açıkla ve sanat-toplum ilişkisi üzerine düşüncelerini sağlardım. Öğrencilerin bilinçlenmesi açısından bu bilgilerin önemli olduğunu düşünüyorum kendi adıma*” (Ö1, Mayıs 2020).

“*Sanat sosyolojisiyle ilgili konuları kendi çabalarım ile da araştırıp öğrenip konuyla ilgili bilgilerle öğrencilerimi aydınlatmak isterim. Öğrencilerimin, sanatın bu özelliğine yönelik bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olmak isterim*” (Ö2, Mayıs 2020).

“Özellikle bu ders sanat sosyolojisi konusunda kuramsal açıdan beni zenginleştirdi bunu gelecekte hem öğrencilerime hem de eserlerime mutlaka bir şekilde yansıtmayı planlıyorum hocam” (Ö3, Mayıs 2020).

“Dersten edindiğim bilgilerden ileride yararlanacağımı düşünüyorum. Eğer bir ilkokul ya da ortaokulda öğretmenlik yapacak olursam bu bilgileri bu düzeydeki öğrencilere yansıtamayacağım; fakat, Güzel Sanatlar Lisesi ya da Üniversitede çalışırsan dersten edindiğim bilgileri öğrencilerime aktarmak istiyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Sanatla alakalı her bilgi bizim için önemli. Bu dersten edindiğimiz bilgiler hem öğretmen olduğumuzda hem de bireysel resim çalışmalarımızda göz önünde bulundurmamız, yararlanmamız gereken konular olduğuna inanıyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“İleride öğretmen olduğumda bu bilgilerden mutlaka yararlanacağımı düşünüyorum. Buradan öğrendiklerimi kendi öğrencilerime aktarmak istiyorum” (Ö7, Mayıs 2020).

b) ‘Kazanımlardan Sanatsal Uygulamalarda Yararlanma’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modülden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında yararlanma durumlarının ikincisi *sanatsal uygulamayla ilgili olduğu* görülmüştür. Tema üzerine öğrenciler (tf=7) sanatsal uygulamalarda öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanılar ve farkındalıklardan eğitim sonrasında da yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir. Tema üzerine tüm bu öğrenci görüşleri 3 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Temaya ilişkin bu görüşlere bakıldığında, öğrencilerin bir bölümü *sanatsal çalışmalarda sosyolojik konulardan yararlanmak* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö9); az sayıda öğrenci *sorgulayıcı/eleştirel nitelikli çalışmalar üretmek* (Ö6) ve az sayıda öğrenci *sanatsal özerklik bilincinde çalışma üretmek* (Ö8) şeklinde öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında da yararlanmaya ilişkin öngörülerini paylaşmışlardır. Tüm bu öğrenci görüşlerinden anlaşıldığı üzere modülün teori ve uygulama ilişkisine dayalı yapısı, öğrencilerin sanatsal uygulamalarına yönelik sosyolojik farkındalıkları üzerine yansımaları bulmuştur. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Benim için toplumda olumsuz, aksak gördüğüm konuları resimlerimde işlemem beni mutlu etti ve ediyor. İlerde de resim üretimlerimi bu doğrultuda devam ettirmekten mutlu olacağımı düşünüyorum. Yani, sanatsal çalışmalarında sosyolojik konuları yansıtabilirim” (Ö1, Mayıs 2020).

“Dersten edindiklerimle ilgili gelecekte sanatsal uygulamalarında toplumsal içerikli konulardan yararlanacağım” (Ö2, Mayıs 2020).

“Bu dersten edindiğim sosyolojik bilgileri ve konuları sanatsal çalışmalarında özellikle kullanacağım” (Ö3, Mayıs 2020).

“...kendi sanatsal çalışmalarında da toplumu ilgilendiren güncel konuları irdelemek istiyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Her sanat eseri bir şeyler anlatmak zorunda değil fakat, derste ki konuların eleştirel düşünmemiz ve sorgulamalarımıza sunduğu katkılarla, bizlere ister istemez dünyayı ve sanatı sorgulayarak bakmamıza; ve bu doğrultuda resimler yapmamıza olanak sunduğunu düşünüyorum. Gelecekteki çalışmalarında öğrendiğimiz bilgilerden mutlaka yararlanacağım” (Ö6, Mayıs 2020).

“Ben gelecekte öyle satış amaçlı resimler yapmak istemiyorum. Sanatsal amaçlı resimler yapmak ve bunları usulüne uygun galerilerde sergilemek en büyük dileklerim arasında. Bu dersin bana öğrettiği şeylerden birisi de sanatçının sanat için eser üretmesi. Tüketim nesnesi gibi resmini pazarlamaması. Dersten bu gibi edindiğim bilgiler hatayım boyunca benimle olacaktır” (Ö8, Mayıs 2020).

“Kesinlikle sanatsal çalışmalarımı oluştururken bu bilgiler göz önümde bulunacak. Bu dersi alamadan önce yapacağım resimle belki başka insanları etkileyebilecek güzel renkli, estetik bir resim yapabilecekken; bu derste bu bilgileri öğrendikten sonra artık resimlerimde sosyolojik değerlendirmelerde bulunup, bunu çalışmalarına aktaracağımı düşünüyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Kazanımlar Üzerine Kişisel Gelişimi Sürdürme İsteği’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında yararlanmaya ilişkin görüşleri son olarak *kazanımlar üzerine kişisel gelişimi sürdürme isteği* teması altında toplanmıştır. Tema üzerine öğrenciler

(tf=5), modülün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlarla ilgili alana yönelik kişisel gelişimlerini sürdürmeyi planladıklarını belirtmişlerdir. Bu konu üzerine öğrencilerin bir bölümü (Ö3, Ö5, Ö7), sanat sosyolojisiyle ilgili *yeni okumalarla kişisel donanımı geliştirmek*; iki öğrenci ise (Ö8, Ö9), *sosyal olayları takip etmek* şeklinde görüş belirttiği görülmüştür. Bu öğrencilerin tema üzerine görüşlerinden anlaşılacağı üzere modül içeriğinden edinilen sanat sosyolojik farkındalıkların, öğrencilerin konu üzerine kişisel gelişimi devam ettirme yönünde bir istek meydana getirmiştir. Bu durum ise öğrencilerin eğitim sonrasında da konu üzerine kişisel gelişimlerini destekleyici faaliyetlerde bulunmalarına yardımcı olacağı anlaşılmaktadır. Temaya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Sanat sosyolojisiyle ilgili olarak gelecekte bu tür konular üzerine kendimi geliştirmeye devam edeceğim. Çok zevkli ve önemli gördüm kendi adıma ders konularını. Alana yönelik bu tür bilgilerle karşılaşmam benim ufkumu açtı. Gelecekte bu konular üzerine donanımlı olmamın benim için faydalı olacağına inanıyorum” (Ö3, Mayıs 2020).

“Hocam, bu dersten öğrendiklerimin benim için temel oluşturduğunu düşünüyorum. Bu temel üzerine yeni okumalar, yeni araştırmalarla kendimi ve sanatımı geliştirmek istiyorum. Bu ders sayesinde bir ilgi alanım olduğunu fark ettim.... Bu dersten edindiğim bilgiler üzerine yeni yeni bilgiler de edinmek istiyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“İleride öğretmen olamasam bile bu bilgiler bende kalacak. Kendi donanımımı ve sanatımı burada öğrendiklerimin üzerine yeni şeyler öğrenerek inşa etmeye devam edeceğim” (Ö7, Mayıs 2020).

“Sosyolojik değişimler sürekli olarak çevremizde cereyan etmekte. Bu olayları takip eden bir sanatçı olmak isterim. Sosyal olayları takip ederken hem sanat hem de toplumsal konular hakkında kültürel donanımımı geliştirmek istiyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Günlük yaşamda karşılığı olan konular olduğu için sürekli karşılaşacağım ve kullanacağım bilgilerdi.... Günlük yaşamdaki olayları takip ederek sorgulamalarımı sürdüreceğim” (Ö9, Mayıs 2020).

4.2.1.2. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edinilen Kazanımlarla İlgili Öz ve Akran Değerlendirmesine İlişkin Görüşler

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modülden edindikleri kazanımlarla ilgili öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşlerini almak amacıyla öğrencilere *'Almış olduğunuz eğitimden dolayı, bu eğitimi almayan akranlarınızdan kendinizi donanımlı hissedip hissetmediğinize yönelik düşünceleriniz neler?'* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilere yöneltilen bu soruyla, modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, sürece katılım göstermeyen akranlarından kendilerini donanımlı hissettikleri ya da hissetmedikleri durumlar üzerine tespitte bulunulması amaçlanmıştır. Öğrencilerin soruya ilişkin görüşlerine bakıldığında, görüşlerin 5 tema ifadesi üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalar: *Sanatsal uygulamada farklılıklar, görseli alımlamada farklılıklar, sanat sosyolojisi bilgisindeki farklılıklar, görsel dağarcık ve sosyal olaylara yaklaşımda farklılıklar* şeklindedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreçten edindikleri kazanımlarla ilgili öz deneyim ve akranlarına yönelik görüşleri, söz konusu 5 tema altında toplanan farklılıklara ilişkin durumlarla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Konu üzerine öğrencilerin tamamının görüşlerinden (n=9), modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin sürece katılım göstermeyen akranlarından kendilerini modülden edindikleri kazanımlarla ilgili olarak farklı hissettikleri yönünde değerlendirmelere ulaşılmıştır. Söz konusu değerlendirmeleri, öğrencilerin modülden edindikleri kazanımlardan haberdar olma ve modül içeriğinin önemi konusunda farkındalık sahibi olma bağlamında değerlendirmek mümkündür. Temaya ilişkin görüşler ise şu şekildedir:

Tablo 37

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinden Edindikleri Kazanımlarla İlgili Öz ve Akran Değerlendirmesine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Sanatsal Uygulamada Farklılıklar	Sanatsal sorgulamalardaki farklılıkları	Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	4	9
	Sanat çalışmalarında özgünlük farklılığı	Ö3, Ö4, Ö8	3	
	Sanatsal çalışmaların içerdiği konu farklılıkları	Ö1, Ö4	2	
Görseli Alımlamada Farklılıklar	Görseli sosyolojik açıdan okumak	Ö1, Ö2, Ö9	3	5
	Görseli sorgulamak	Ö5, Ö6	2	
Sanat Sosyolojisi Bilgisindeki Farklılıklar	Sanat ve toplum ilişkisine yönelik farkındalık	Ö1, Ö2, Ö5	3	4
	Sanat ve toplum ilişkisine sorgulayıcı yaklaşmak	Ö7	1	
Görsel Dağarcık	Görsel kültür donanım farklılığı	Ö3	1	1
Sosyal Olaylara Yaklaşımında Farklılıklar	Sosyal olaylara yaklaşım üzerine farklılıklar	Ö6	1	1
Genel Toplam				20

Yukarıdaki Tablo 37’de belirtilen temalara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) ‘*Sanatsal Uygulamada Farklılıklar*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinden elde edilen ilk tema *sanatsal uygulamada farklılıklar* üzerinedir. Öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin sürece katılım göstermeyen akranlarından sanatsal uygulama konusunda gözlemledikleri farklılıkların, üç kod ifadesi üzerinde toplandığı görülmüştür. Bu kodlara ilişkin görüşlere bakıldığında (tf=9), öğrencilerin modülünden edindikleri kazanımların *sanatsal sorgulamalar* (Ö6, Ö7, Ö8, Ö9); *sanat çalışmalarının özgünlüğü* (Ö3, Ö4, Ö8) ve *sanatsal çalışmaların içerdiği konular* (Ö1, Ö4) bağlamında farklılıklar üzerine yoğunlaştıkları görülmüştür. Modül teorik içeriğinin görsel okuma etkinlikleriyle zenginleştirilmiş olması ve öğrencilerin sanatsal çalışmalarına içerik oluşturma konusunda görsel okuma etkinlik sonuçlarından yararlanma durumlarının, öğrencilerin akranlarına yönelik sanatsal uygulama konusunda farklılıklar gözlemlemelerine neden olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin tema

altında toplanan öz ve akran değerlendirmelerini, modül aracılığıyla hedeflenen pedagojik kazanımlarla ilişkilendirmek de mümkündür. Bu nedenle, öğrencilerin öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşleri sanatsal uygulama konusunda öğrencilerin sahip oldukları farkındalıklar şeklinde yorumlamak anlamlı olacaktır. Temaya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Atölyemizdeki arkadaşlarımın sanatsal çalışmalarında ele aldıkları konuları bu dersi almayan arkadaşlarımızın çalışmalarından farklılıklar gösterdiğini açık bir şekilde görüyorum. Bu durumu atölyemiz dışındaki arkadaşlarımızın da fark ettiğini ve bize ifade ettiklerini söyleyebilirim. Bu ders sanatsal çalışmalarımızda, toplumsal konulara bilinçli olarak yönelmemize yardımcı oldu bence” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu farklılıklar en basit sanatsal çalışmalarımızda kendini belli ediyor. Bu eğitimi alamayan akranlarım daha kötü demiyorum fakat bu eğitimi alan arkadaşlarımızın çalışmaları daha özgün. Bu özgünlük okuldaki hocalar tarafından da hissediliyor zaten” (Ö3, Mayıs 2020).

“Farklılıklar hissediyorum. Çünkü atölyeye girdiğimde işlerin niteliği, içerik konusunda zenginlik, özgünlükleri gibi konularda diğer atölyedeki arkadaşlarımızdan oldukça farklılaştığımızı düşünüyorum sanatsal çalışmalarda. Bu durumun ana sebebi, bizlere derste verilen tüm bu bilgiler, görsel incelemelerimiz, farklı düşünmeye yönelmemiz olduğunu düşünüyorum” (Ö4, Mayıs 2020).

“Sürekli sorgulayarak neyi nasıl çalışsam şeklinde sorgulamalarımıza yardımcı olduğu için ders, diğer arkadaşlarımızdan gerek sanatsal üretim gerekse olaylara yaklaşımlarımızda farklılıklar gözlemliyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Bu konuda mütevazı olmayacağım. Diğer arkadaşlarımızın resimleri plastik sorunlar üzerine kurulu resimler bence. İçerik bağlamında sorgulamaları göremiyorum. Bugün postmodern sanatta ise plastik sorunlar kadar içerikteki sorgulamalarında önemi çok büyük. Arkadaşlarımıza kıyasla bizler bu içerikteki sorgulamalar üzerine bir hayli kafa yoruyoruz. Bu sorgulamalar da resimlerimizde hissediliyor” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bu dersi almayan akranlarıma baktığımda, internette rahatlıkla ulaşabileceğimiz basit kitsch çalışmalar ürettiyorlar. Satış amacı güden, popüler etkiler taşıyan resimler yapıyorlar. Ve bunları not almak, sınıf geçmek için zorla yaptıklarını düşünüyorum. Fakat bizim atölyenin resimleri öyle beğenilme kaygısıyla değil düşünsel sorgulamalarla şekillenen etkilerle oluşturuluyor. Aramızdaki en belirgin farkı burada hissediyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Güzel sanatlar Fakültesi’nde okuyan birçok arkadaşım var.... Onların resimlerini sosyal medyada görünce, edindiğim bilgilerden dolayı diyorum ki ben olsam bu resme şu anlatımı eklerdim, şunu çıkartırdım şeklinde değerlendirmelerde bulunuyorum. Yani, sanata yaklaşımlarımızda fark görüyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Görseli Alımlamada Farklılıklar’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, modül kazanımlarıyla ilgili öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinden elde edilen ikinci tema *görseli alımlamada farklılıklardır*. Tema üzerine öğrenciler, modül içeriğinden ve görsel okuma etkinliklerinden edindikleri kazanımların bir sonucu olarak *görseli sosyolojik açıdan okumak* (Ö1, Ö2, Ö9) ve *görseli sorgulama* (Ö5, Ö6) durumları bağlamında akranlarından farklı davranışlar sergiledikleri şeklinde gözlemlerini paylaşmışlardır. Tema altında toplanan bu 2 kod ifadesiyle ilgili görüşlerden anlaşıldığı üzere (tf=5), modülün öğrenme-öğretme sürecinde görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin görsel formları sosyolojik açıdan alımlamaları konusunda farkındalık meydana getirmiştir. Bu nedenle, tema üzerine yoğunlaşan öğrenci görüşlerini bu farkındalığın bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Temaya ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

“Sanat eserine baktığımız zaman onu yorumlayabilme, eleştirebilme veya oradaki simgeleri sosyolojik açıdan okuyabilme konusunda ders bizlere pek çok fayda sağladı. Bu nedenle görsellerin sosyolojik içeriklerini açıklama konusunda diğer arkadaşlarımızdan daha fazla bilgi sahibi olduğumuzu görebiliyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu dersi alan herkes dersteki konular üzerine az çok kafa yormuş, araştırma yapmış kişiler. Fakat diğer arkadaşlarımız bizler kadar bu konulara yakın değiller. Sanat ve toplum ilişkisine yönelik kulaktan duyma bilgilere sahipler. Bu yüzden sanat eserlerindeki toplumsal içerikli konuları bizler kadar fark edebildiklerini zannetmiyorum” (Ö2, Mayıs 2020).

“...Dersin diğer akalamıza göre bizlere, görsellere bakış açısından kültürel ve eleştirel açılardan sorgulayarak bakabilmeyi kazandırdığını düşünüyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Biz bu derste, popüler olma, beğenilme gibi durumların sanattaki karşılığını görsel olarak sorguladığımız için bu tür çalışmaların bizlere görsel açıdan zevk vermez olduğunu keşfettim kendimde. En azından gözlemlediğim kadarıyla diğerleri, görsellere bizler kadar sorgulayarak bakmıyor” (Ö6, Mayıs 2020).

“Örneğin ben resmimi yaparken arkadaşlarım yaptığım resme anlam vermeye çalışırken ben resimde sosyolojik açıdan bir şeyler buluyorum. Onlar resimlerdeki bu anlatımları net göremiyor” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Sanat Sosyolojisi Bilgisindeki Farklıklar’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modül kazanımlarıyla ilgili öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinden elde edilen üçüncü tema *sanat sosyolojisi bilgisindeki farklılıklardır*. SGOSU eğitim modülünde öğretim etkinliklerinin sanat sosyolojisi içeriğiyle zenginleştirilmiş olması, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde sanat sosyolojisi alanında kuramsal kazanımlar elde etmelerine yardımcı olmuştur. Bu kazanımlara ilişkin öğrencilerin öz ve akran değerlendirmelerinde, *sanat ve toplum ilişkisine yönelik farkındalık* (Ö1, Ö2, Ö5) ve *sanat ve toplum ilişkisine sorgulayıcı yaklaşmak* (Ö7) durumları üzerindeki farklılıklara dikkat çektikleri görülmüştür. Modül ünite içeriğindeki bazı bölümlerin eleştirel sosyolojiyle ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda; tema altında toplanan öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin bu görüşlerin, modülün öğrenim çıktılarıyla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Konuya ilişkin öğrenci görüşleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Bu dersi almayan diğer arkadaşlarıma sanat sosyolojisiyle ilişkili bir şey sorsanız, korkarım ki bu soruya bilimsel bir cevap veremeyeceklerdir. Bu konuda, yani, sanat ve toplum ilişkilerine yönelik dersin bizlere yeni, bilimsel ve alanımıza yönelik çok faydalı bilgiler, bakış açıları sunduğunu düşünüyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu dersi alan arkadaşlarımızın hem sanatsal çalışmaları hem de sanat sosyolojisi hakkındaki bilgileri eğitimi almayan arkadaşlarımızdan oldukça farklı olduğunu görüyorum. Diğer arkadaşlarımız bu içerikte bir ders almadığı

için sanat ve toplum ilişkisine yönelik bizler kadar bilgi sahibi değiller. Bu durum beni donanımlı hissettiriyor” (Ö2, Mayıs 2020).

“Bu dersi almayan arkadaşlarımdan kendimi sanat ve toplum ilişkilerini anlama yönünden farklı hissettiğim kesin. Arkadaşlarımızla bir ortamda sohbet ederken bu dersle ilgili bir konudan bahsettiğim zaman konuya yabancı kaldıklarını görebiliyorum. Bu nedenle, isterdim ki onların bu konu üzerinde az çok bilgileri olsun. Bir örnek vereyim: X hocanın dersinde modern ve postmodern sanatla ilişkili bir konu üzerine bir tartışma açıldı. Tartışma üzerine bu dersi alan arkadaşlarımızın diğer arkadaşlarımıza göre çok daha farklı, içeriği dolu yorumlar yaparak dersin hocasını şaşırttığımıza bir fiil şahit oldum. Diğer arkadaşlarımızın konu üzerinde hiçbir fikri olmadıklarını fark etmiştim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Bizim de tabii ki de eksikliklerimiz var. Her şeyi bilmiyoruz. Fakat, bu ders bizlere sanat ve toplum ilişkisine yönelik eleştirel bakabilmeyi, sorgulayabilmeyi öğretti. Bu konuda artımız olduğu kesin diğer arkadaşlarımızdan” (Ö7, Mayıs 2020).

d) ‘Görsel Dağarcık’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren Ö3’ün, modülün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlarla ilgili öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinden elde edilen dördüncü tema *görsel dağarcık*tır. Ö3’ün temaya ilişkin görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerden öğrenme-öğretme sürecinde yer alan görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin farklı türlerde görsel formlarla etkileşim kurmalarına yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Ö3’e göre öğrenme-öğretme sürecinde sosyolojik görsel okumaya konu olan görsellerden elde edilen kazanımların dersi alan ve almayan öğrenciler üzerinde görsel kültür donanım farklılıkları meydana getirmiştir. Konuya ilişkin Ö3’ün görüşleri şu şekildedir:

“Diğer arkadaşlarımıza göre görsel kültürel açıdan daha donanımlı hissediyoruz kendimizi. Ders sürecinde pek çok görsel inceledik. Bunlar: Resim, heykel, video, reklam, çağdaş işleri içeren görsellerdi. Bu görselleri detaylı olarak incelememiz bizlerin hem bu konuda kültürünü hem de resimlere yaklaşımımız konusunda donanımlı olmamıza yardımcı oldu. Bu yüzden dersi herkesin almasında fayda görüyorum...” (Ö3, Mayıs 2020).

e) ‘*Sosyal Olaylara Yaklaşımında Farklılıklar*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Modül kazanımlarıyla ilgili öz ve akran değerlendirmelerine ilişkin Ö6’nın görüşlerinden elde edilen son tema *sosyal olaylara yaklaşımında farklılıklardır*. Ö6’nın temaya ilişkin görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerden modül içeriğinden edinilen kazanımların öğrencilerin sosyal bilincine katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Ö6’ya göre dersten edindilen sanat sosyolojik kazanımlar, öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen sosyal olaylara karşı daha bilinçli yaklaşımlarına yardımcı olmaktadır. Temaya ilişkin öğrenci görüşü şu şekildedir:

“Ders sürecinde sanat sosyolojik konular üzerinde tartışmamız, konuşmamız, araştırma yapmamız bizlere gerek çalışmalarımız, gerekse bilinç sahibi bireyler olabilmemiz konusunda katkıda bulunduğu inanıyorum. Sosyal olaylara diğer arkadaşlarımdan daha bilinçli yaklaşmama yardımcı olduğunu düşünüyorum dersin. En azından daha bilinçli yaklaşabiliyorum bu tür durumlara” (Ö6, Mayıs 2020).

4.2.2. SGOSU Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma Farkındalıkları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorum

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modül içeriğinden edindikleri kazanımlarla ilgili sosyolojik görsel okuma farkındalıklarını yoklamak amacıyla öğrencilere, öğrenme-öğretme süreci başında ve sonunda ‘*sosyolojik görsel okuma soru formu*’ uygulanmıştır. Konu üzerine farkındalık yoklayıcı bu soru formundan elde edilen puanlar, SPSS 23 paket programında non-parametrik testlerden Wilcoxon işaretli sıralı testi kullanılarak analiz edilmiştir. “Wilcoxon işaretli-sıralı testi ya da Wilcoxon eşleştirilmiş çiftler testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır” (Büyüköztürk, 2017, s. 174). Araştırmada Wilcoxon işaretli-sıralı testi kullanılmasındaki amaç, çalışma grubunu oluşturan öğrenci sayısının (n=9) az olmasıdır. Büyüköztürk (2017)’ün de belirttiği üzere “bu teknik, sosyal bilimlerde az denekli yürütülen grupları içi araştırmalarda sıklıkla kullanılır” (s. 174). Bu nedenle araştırma verileri (n=9) parametrik test yapmak için uygun değildir. İstatistiksel olarak p=0,05 olarak kabul edilmektedir. Söz konusu analizden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 38

Öntest-Sontest Sosyolojik Görsel Okuma Farkındalık Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest - Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	0 ^a	,00	,00		
Pozitif Sıra	9 ^b	5,00	45,00	2,68*	,007
Eşit	0 ^c				

*Negatif sıralar temeline dayalı

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, süreç öncesi ve sonrası sosyolojik görsel okuma farkındalıkları üzerinde herhangi bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 38’de belirtilmiştir. Analiz sonuçlarından anlaşılabileceği üzere, modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreç öncesi ve sonrası sosyolojik görsel okuma farkındalık puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z=2,68$, $p<0,05$). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında, gözlemlenen bu farkın pozitif sıralar, yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, SGOSU eğitim modülünün teorik içeriği ve içerikle ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin sosyolojik görsel okuma farkındalıklarını geliştirmede önemli bir etkisinin bulunduğu söylenebilir.

4.2.3. SGOSU Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Sanatsal Çalışmalarına Yansımalarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinde ünite teorik içeriğinde irdelenen sanat sosyolojisi konularının ve bu konularla ilgili sosyolojik görsel okuma çalışmalarının, öğrencilerin sanatsal çalışmalarına yansımalarının bulunup bulunmadığı; yansımaları var ise bunların neler olduğu ve ne şekillerde karşımıza çıktığı merak konusudur. Araştırmanın söz konusu merak boyutuyla ilgili veriler öğrencilerin SGOSU eğitim modülünün sanatsal uygulama sürecinde oluşturdukları sanatsal çalışmalar üzerinden toplanmıştır. İncelemeye konu olan sanatsal çalışmalara ilişkin veriler *SGOSU eğitim modülü sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu*, öğrencilerin sanatsal çalışmalarını açıklayıcı nitelikli oluşturdukları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*, öğrenci

günlükleri ve gözlem formları aracılığıyla toplanmıştır. *SGOSU eğitim modülü sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu* 3 alan uzmanının değerlendirmesine sunulmuş; söz konusu değerlendirmeler üzerinden öğrencilerin sanatsal çalışmalarıyla ilgili verilere ulaşılmıştır. Ayrıca bu veriler *öğrenci günlükleri, gözlem formları* ve öğrencilerin sanatsal çalışmalarını açıklayıcı metinlerinin içerik analizinden elde edilen verilerle desteklenmiştir. Konu üzerine elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar şu şekildedir:

4.2.3.1. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Anlatı Etkinlik Yaprağından Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin (n=9) öğrenme-öğretme süreci sonunda sanatsal çalışmalarına ilişkin hazırladıkları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* metinlerinden elde edilen veriler üzerinden modül içeriğinden edinilen kazanımların öğrencilerin sanatsal çalışmalara ne tür yansımalarının bulunduğu konusunda çeşitli verilere ulaşılmıştır. Araştırmada *sanatsal anlatı etkinlik yaprağını* oluşturma sürecinde öğrencilerden, sanatsal çalışmalara bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşımları ve metinlerinin sergi katalog yazısı özelliği göstermesi amacıyla üçüncü tekil şahıs dili kullanmaları istenmiştir. Öğrencilerin *sanatsal anlatı etkinlik yaprakları* incelendiğinde 4 tema üzerine yoğunluk gösteren görüşlerle karşılaşmıştır. Bu temalar: *Sosyolojik konu/anlatım, plastik etkiler, üslup tarz ve sanatsal teknik* şeklindedir. Temalara ilişkin görüşler şu şekildedir:

Tablo 39

Sanatsal Anlatı Etkinlik Yaprakı İçerik Analizi Sonuçları

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Sosyolojik Konu/Anlatım	Tüketim kültürü	Ö3, Ö9	2	9
	Toplumda duygusal yalnızlık	Ö1	1	
	Mülteci sorunu	Ö2	1	
	Geçmiş ve gelecek sorgulaması	Ö4	1	
	Gündelik yaşamda kargaşa	Ö5	1	
	Kadına karşı şiddet	Ö6	1	
	Sanayileşme ve çevre kirliliği	Ö7	1	
	Kadın ve sosyal medya	Ö8	1	
Plastik Etki	Plastik etkilerle zıtlık sorgulamaları	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7	4	8
	Plastik etkilerle uyum sorgulamaları	Ö1, Ö8, Ö9	3	
	Grafiksel etkilerden yararlanma	Ö6	1	
Üslup/Tarz	Özgür bir anlatım tercih etme	Ö3, Ö6, Ö7	3	7
	Toplumcu Gerçekçi	Ö1, Ö9	2	
	Soyut Ekspresyonizm	Ö4	1	
	Realist	Ö8	1	
Sanatsal Teknik	Karışık teknik	Ö2, Ö3, Ö4, Ö7	4	9
	Yağlıboya	Ö1, Ö8, Ö9	3	
	Kolaj tekniği	Ö6	1	
	Kumaş resim	Ö5	1	
Genel Toplam			33	

a) 'Sosyolojik Konu/Anlatım' Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin (n=9), öğrenme-öğretme süreci sonunda sanatsal çalışmalarını açımlayıcı nitelikli oluşturdukları *sanatsal anlatı etkinlik yaprakı* ödevlerinden elde edilen ilk tema *sosyolojik konu/anlatım*dır. *Sosyolojik konu/anlatım* temasıyla ilgili öğrenci görüşlerine bakıldığında (tf=9), bu görüşlerin 8 kod ifadesinde karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu kodlar: *tüketim kültürü* (Ö3, Ö9), *toplumda duygusal yalnızlık* (Ö1), *mülteci sorunu* (Ö2), *geçmiş ve gelecek sorgulaması* (Ö4), *gündelik yaşamda kargaşa* (Ö5), *kadına karşı şiddet* (Ö6), *sanayileşme ve çevre kirliliği* (Ö7) ve *kadın ve sosyal medya* (Ö8) şeklindedir. Temaya ilişkin öğrenci görüşlerinin büyük çoğunluğu farklı bir kod ifadesinde

karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu, modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin bireysel farklılıklarıyla ilişkili olarak süreç içerisinde sanatsal çalışmalarını kendi belirledikleri içeriklerde tasarladıkları şeklinde yorumlamak mümkündür. Aynı zamanda temaya ilişkin söz konusu kod çeşitliliğini, modül içeriğinin öğrencilere sunduğu bilgi çeşitliliğiyle de ilişkilendirmenin mümkün olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*nda çalışma içeriğine ilişkin sosyolojik konu/anlatımlara yaptıkları vurguları, modül kapsamında öğrencilere aktarılan sanat sosyolojisi bilgilerinin ve sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin bir tür yansıması olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda, modülün öğrencilerin bireysel çalışmalarına ilişkin sosyolojik anlatıları keşfetmelerini sağlama konusundaki öğretim hedefi, *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen verilerde hedefe ulaştığı gözlemlenmiştir. *Sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen temaya ilgili açıklamalar şu şekildedir:

“Ö1 resimlerinde insan doğa ilişkisini, kültürlerin doğaya ve insanlara bıraktığı etkileri resmetmeye çalışmıştır. Kompozisyonlarında tek figür ve doğayı birleştirerek insanların doğaya olan ihtiyaçlarını ve toplum içerisindeki duygusal yalnızlıklarını ancak doğayla buluşarak giderebileceklerini anlatmaya çalışmıştır” (Ö1, Mayıs 2020).

“Resimlerinde toplumsal olayları özellikle ele almıştır. Çalışmaları mültecileri konu almaktadır.” (Ö2, Mayıs 2020).

“Amaç, tüketim kültürü çerçevesinde yerleşik hayatı sorgulatmak, tıkanmışlıkları gidermek, topluma bu konu da mesaj vermeye çalışmaktır” (Ö3, Mayıs 2020).

“Geçmişte veya gelecekte toplumları etkilemiş sanatsal eserleri ve günümüz olaylarını kendi bakış açısıyla bizlere yansıtmıştır. Yaşanmış yada yaşanmakta olan olayları konu alarak bizlere bir şeyleri bir kez daha düşünmeye zorlamakta ve dikkat çekmeye çalışmaktadır.... Günümüze de vurgu yaparak gelecekteki toplumlara soyut olduğu kadarda açık mesajlar verebilmeyi amaçlamıştır. Duvarların arasındaki kültürel ve sosyolojik olaylara dikkat çekerek yapboz parçaları ile bilinmezlik ifade edilmiştir” (Ö4, Mayıs 2020).

“Resimlerinde anlattığı renkli dünyada, aslında yaşamın karışık ve karmaşık olduğu vurgulanmak istenmiştir.... Motifli kumaşlardaki desenlerin her birinin

anlamı vardır ve bunlar bulunduğu yöreye ait kültürel izler taşımaktadır” (Ö5, Mayıs 2020).

“İşlenen her figürde psikolojik ve sosyolojik açıdan dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Özellikle kadınları ele alınmaktadır. Dünyada ve ülkemizde kadınların yaşadıkları sorunlara dikkat çekmek için yapılan; üzerine düşünülmüş çalışmalardır bunlar. Çalışmalarda kadınların gördüğü birçok psikolojik ve sosyolojik şiddeti gözlemleyebiliyoruz. Çalışmalarda her kesimden kadının yaşadığı zorluklar ele alınmaya çalışılmıştır” (Ö6, Mayıs 2020).

“Sosyolojik konuları eserlerine yansıtmalarının en büyük etkisi de yaşadığı şehrin etrafına kurulan fabrikaların ve elektrik santrallerinin çevreye ve insana verdiği zararı ve tahribatı bizzat yaşayarak görmüş ve çoğu akrabasını kanserden kaybetmiş olmasıdır. Bu durum onu etkilemiş ve hava kirliliğine radyasyona ve fabrikalara işneleyici mesajlar veren resimler çizmiştir” (Ö7, Mayıs 2020).

“Ö8 çalışmalarında kadın figürü kullanmaktadır. Hayatın her alanında özgür olan kadın, sanal ortamda da özgürdür.... Ö8'in çalışmalarında kullandığı emojiler, günlük hayatımızda çok vakit geçirdiğimiz ortam olan sosyal medyayı simgeliyor. Ö8 kullandığı tuvali, sosyal medyada paylaşılan bir fotoğraf gibi bizlere sunuyor” (Ö8, Mayıs 2020).

“Ö9'un 'İçimizdeki Esaret' başlıklı çalışmalarında toplum yapısını ve tüketim kültürünü görebiliyoruz. Bununla kalmayıp reklamlarda popüler kültür ürünü olan birçok imgeye eserlerinde rastlandığı görülmekte.... Ö9 eserlerinde günlük yaşantıdan olan ürünleri, giyim, yeme-içme alışkanlıkları ve popüler imgelere yer vermiş. Ö9 tüketim kültürüne dikkat çekmek istemiş. Ö9 çalışmalarında yaşadığı dönemin yapısına ilişkin imgeler kullanmıştır. Yaptığı çalışmalarda o dönemin toplumunun tüketim kültürünü bazen bir markada, bazen bir parada bazen de bir poşet üzerinde gösterdiği görülüyor” (Ö9, Mayıs 2020).

b) 'Plastik Etki' Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin (n=9), öğrenme-öğretme süreci sonunda sanatsal çalışmalarını açımlayıcı nitelikli oluşturdukları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* ödevlerinden elde edilen ikinci tema *plastik etkidir*. *Plastik etki* temasıyla ilgili öğrenci görüşlerine bakıldığında (tf=8), bu görüşlerin 3 kod ifadesinde karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu kodlar:

Plastik etkilerle zıtlık sorgulamaları (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7), plastik etkilerle uyum sorgulamaları (Ö1, Ö8, Ö9) ve grafiksel etkilerden yararlanma (Ö6) şeklindedir. Modülün sanatsal uygulama sürecinde sanatsal kişiliklerini keşfetmeye çalışan öğrenciler, yararlandıkları sanatsal tekniklerle ilgili olarak söz konusu 3 kod ifadesi üzerine yoğunluk gösteren açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu açıklamaya bakıldığında, sanatsal çalışmalarını karışık teknikle üretme eğiliminde olan öğrencilerin (f=4), çalışmalarında daha çok plastik etkilerle zıtlık sorgulamaları üzerine odaklandıkları; tuval üzerine yağlıboya ya da akrilik boya gibi geleneksel yöntemlerle çalışan öğrencilerin (f=3), çalışmalarında plastik etkilerle uyum sorgulamalarında bulundukları, kolaj tekniğinde çalışma üreten öğrencilerin ise (f=1), grafiksel etkilerden yararlanma kapsamında verilere ulaşıldığı görülmüştür. Sanatsal anlatı etkinlik yaprağından elde edilen temaya ilgili açıklamalar şu şekildedir:

“Resimlerini yaparken renk uyumu, altın oran gibi estetik kaygılar güderek çalışmalarının sanat değer alabilmesini amaçlamış...” (Ö1, Mayıs 2020).

“Çalışmalarda iki farklı teknikten (kolaj ve yağlıboya) bir arada yararlanılmış. Bu da resimlerinde zıt ama güçlü bir etki yaratmıştır” (Ö2, Mayıs 2020).

“Ö4 kendi fikir ve amaçlarına uygun olması için özgür bir şekilde sanatsal yöntem ve biçimleri karıştırır resimlerinde” (Ö4, Mayıs 2020).

“Ö5 kumaş sanatını geliştirmek, farklı alanlarda kullanmak, farkındalık yaratmak adına motifli ve düz kumaşları resimlerine sanatsal bir etkiye taşımıştır” (Ö5, Mayıs 2020).

“Resimlerde sade ama güçlü kompozisyonlardan yararlanmaya çalışıldığının da altını çizmemiz gerekir. Çalışmalarda grafiksel izlere de rastlamamız pek tabii mümkündür. Resmi destekler nitelikte grafiksel çizgilerden faydalanılmıştır” (Ö6, Mayıs 2020).

“Ö7 alışık olduğumuz resim malzemeleri yerine, çalışmalarında alçı, ahşap, çimento, fayans vb. malzemelerden yararlanarak resimsel etkileri yoğun ve kontrast şekilde kullanmayı tercih etmekte” (Ö7, Mayıs 2020).

“Ö8’in, yağlıboyanın resimsel etkisini olabildiğince gerçekçi ve armonik renklerle tuvallerine yansıtmaya çalıştığı görülmektedir” (Ö8, Mayıs 2020).

“Çalışmalarında genel olarak canlı ve göz alıcı renkler kullanmış, bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır” (Ö9, Mayıs 2020).

c) 'Üslup/Tarz' Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin (n=9), öğrenme-öğretme süreci sonunda sanatsal çalışmalarını açımlayıcı nitelikli oluşturdukları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* ödevlerinden elde edilen üçüncü tema *üslup/tarz*dır. *Üslup/tarz* teması üzerine yoğunluk gösteren açıklamalara bakıldığında (tf=7), bu açıklamaların 4 kod ifadesinde karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu kodlar: *Özgür bir anlatım tercih etme* (Ö3, Ö6, Ö7), *Toplumcu Gerçekçilik* (Ö1, Ö9), *Soyut Ekspresyonizm* (Ö4) ve *Realizm (Gerçekçilik)* (Ö8) şeklindedir. Öğrencilerin sanatsal çalışmalarını açımlayıcı nitelikli metinlerinden elde edilen verilere göre, üslup/tarz konusunda öğrencilerin çoğunluğunun (f=3) özel bir sanatsal akım ya da eğilim içerisinde bulunmadan özgür bir sanatsal anlatım içerisinde çalışmalarını ürettikleri anlaşılmaktadır. Bu konudaki görüşlerden, modülün sanatsal uygulama sürecinin, öğrencileri sanatsal üretim konusunda özgür kıldığı ve öğrencilerin sanatsal kimliklerini keşfetme konusunda destekçi bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Yine, modülün sanat sosyolojik içeriğiyle ilişkili olarak bazı öğrencilerin (Ö1, Ö9), üslup/tarz konusunda Toplumcu Gerçekçilik kapsamında çalışmalar ürettiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*nda üslup/tarzla ilgili kurduğu ifadeler şu şekildedir:

“...Sadece estetik güzelliği olan, anlatım konusunda içi boş bir eserin sanatsal değeri de yarım kalmış demektir. Ö1'e göre sanatçı çevresindeki olayları ve bu olayların kendisinde bıraktığı izleri eserlerinde anlatabiliyorsa sanatçıdır. Ö1'de toplumsal olaylara karşı tepkilerini dile getirebilmek için sanatını kullanmak isteyen bir ressam adaydır. Eserleriyle kitlelere ulaşmak, onlara düşüncelerini ve fikirlerini aktarmak istemektedir” (Ö1, Mayıs 2020).

“Ö3'e göre sanatçı, kendini belirli bir teknik, konu ve materyallere bağlı kalmak yerine sanatını belirli bir kalıba sokmadan özgür kılan kişidir” (Ö3, Mayıs 2020).

“Bu açıdan bakıldığında Ö4'ün tabloları Soyut dışavurumcu (Soyut ekspresyonizm) bir üsluba sahiptir” (Ö4, Mayıs 2020).

“Çalışmalarda gözlemlenebilecek en büyük özellik ise, herhangi bir akıma bağımlı kalınmadan Ö6'nın kişisel görüşleri doğrultusunda çalışılmış çalışmalar olmasıdır” (Ö6, Mayıs 2020).

“*Sanatsal anlayış olarak bir sanat akımına bağlı kalınamamıştır*” (Ö7, Mayıs 2020).

“*Figüratif resimlerinde realist etkiler hâkimdir*” (Ö8, Mayıs 2020).

“*Ö9, sanat-toplum yapısını yansıtan düşünce ile resimlerini ortaya çıkarmaktadır*” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘*Sanatsal Teknik*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum

Araştırma katılımcılarının (n=9), öğrenme-öğretme süreci sonunda sanatsal çalışmalarını açımlayıcı nitelikli oluşturdukları *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı* ödevlerinden elde edilen üçüncü tema *sanatsal tekniktir*. *Sanatsal teknik* teması üzerine yoğunluk gösteren açıklamalara bakıldığında (tf=9), bu açıklamaların 4 kod ifadesinde karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu kodlarla ilgili olarak, öğrencilerin çoğunluğunun (f=4) modülünün sanatsal uygulama sürecinde sanatsal çalışmalarını *karışık teknikten* (Ö2, Ö3, Ö4, Ö7) yararlanarak oluşturdukları; bir kısım öğrencinin (f=3) *yağlıboya* tekniğiyle (Ö1, Ö8, Ö9); az sayıda öğrencinin ise (f=1), *kolaj tekniği* (Ö6) ve *kumaş resimler* (Ö5) aracılığıyla sanatsal çalışmalarını meydana getirdikleri görülmüştür. Öğrencilerin *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*nda, çalışmalarında yararlandıkları sanatsal tekniklerle ilgili aidiyet içerikli bir dil kullandıkları görülmüştür. Bu durumu, modülün sanatsal uygulama sürecinde öğrencilere sanatsal kişiliklerini bulma konusunda pedagojik olanak ve fırsatlar sunduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Temaya ilişkin bazı ifadeler şu şekildedir:

“*Tuval üzerine yağlıboya tekniğiyle oluşturduğu çalışmalarında toplumsal konulara değinmektedir*” (Ö1, Mayıs 2020).

“*Ö2 resimlerinde yağlıboyayı tek başına kullanmamış, kolaj tekniğinden de yararlanmıştır*” (Ö2, Mayıs 2020).

“*Her türlü materyalden yararlanarak çalışmalarını oluşturmaktadır. Örneğin: Bant, kâğıt, fiş, ahşap, yağlıboya, akrilik boya vb.*” (Ö3, Mayıs 2020).

“*...Yapboz parçası, arka plan renkleri, beyaz boya yerine alçı, alt zemin olarak tuval ya da tahta kullanarak kendini ifade etmeye çalışmıştır. Basit şeyleri bir araya getirerek ve tek bir malzemeye bağlı kalmadan farklı malzemelerle bütünlük oluşturmuştur*” (Ö4, Mayıs 2020).

“*Resimlerini sadece kumaş kullanarak oluşturmaktadır*” (Ö5, Mayıs 2020).

“...kolaj tekniğiyle kendi üslubunu oluşturma çabasında olduğunu fark etmemek mümkün değildir” (Ö6, Mayıs 2020).

“Çimento, fayans, demir, spreyci boya, alçı, tutkal, kâğıt parçaları gibi malzemelerden bir arada yararlanarak resimlerini çalışmaktadır” (Ö7, Mayıs 2020).

“Onun sanatsal tekniği, çoğunlukla tuval üzerine yağlıboyadır. Kimi zaman da Ahşap üzerine yağlıboya da çalışmaktadır” (Ö8, Mayıs 2020).

“Teknik olarak yağlıboya kullandığı görülür” (Ö9, Mayıs 2020).

4.2.3.2. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Bu bölümde SGOSU eğitim modülünün araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin sanatsal çalışmalarına yansımalarına yönelik *öğrenci görüşmeleri* ve *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen verileri çeşitleme (triangulation) amacıyla *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formundan* elde edilen verilere yer verilmektedir. Modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin (n=9), öğretim süreci sonunda ürettikleri dörder adet sanatsal çalışma (toplam 36 sanatsal çalışma) *sanatsal çalışma uzman değerlendirme formu* aracılığıyla 3 alan uzmanının (U1, U2, U3) değerlendirmesine sunulmuştur. Öğrencilerin sanatsal çalışmalarına ilişkin değerlendirmeler *konu/anlatım, estetik nitelik* ve *üslup/tarz* boyutlarında gerçekleşmiştir. Sanatsal çalışmalara ilişkin uzman değerlendirme formundan elde edilen veriler şu şekildedir:

a) Ö1’in Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö1’in sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda toplumsal bir olaya dikkat çekildiği (U1, U2, U3), sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U2, U3) ve doğa-çevre üzerine sosyolojik bir anlatımdan yararlanıldığı (U2, U3); kısmen, toplumsal tabakalaşmaya yönelik anlatımların gözlemlendiği (U1, U2, U3) şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmalarda sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3), özgün bir özellik gösterdiğini (U2, U3), anlatıma ve plastik sorgulamalara dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini belirtmişlerdir (U2, U3). *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, kavramsal temelli sanat özelliği gösterdiği (U1, U3); kısmen, dışavurumcu (U1, U1) ve yansıtıcı (U2, U3) özellik gösterdiği şeklindedir.

Katılımcı araştırmacının (KA) Ö1'e ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin sanatsal tekniği başarılı şekilde kullandığı, plastik etkilerden yoğun şekilde yararlandığı, insan-doğa ilişkisi üzerine sanatsal anlatımlarda bulunduğu şeklindedir. Ö1'in resimlerindeki sosyolojik içerikli gözlemlere ek olarak uzman değerlendirme formuna “*çalışma psikolojik ve psikanalitik bir olaya dikkat çekiyor olabilir*” (U2) şeklinde görüş belirttiği de görülmüştür. Ö1'in sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında sanatsal çalışmalarını açıklayıcı nitelikli ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

b) Ö2'nin Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö2'nin sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda toplumsal bir olaya dikkat çekildiği (U1, U2, U3), sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U1, U2, U3) ve toplumsal tabakalaşmaya yönelik bir anlatımdan yararlanıldığı (U1, U2, U3); kısmen cinsiyet içerikli sosyolojik bir anlatımın gözlemlendiği (U1, U2) şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmalarda anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U1, U2) ve çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3); kısmen, sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U3) ve plastik sorgulamalara dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U1, U3) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, kısmen dışavurumcu (U1, U2), kavramsal (U1, U3) ve biçimci (U1) özellik gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö2'ye ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde sosyolojik eleştirel anlatımlardan ve plastik etkilerden yoğun şekilde yararlandığı; kısmen cinsiyet içerikli anlatımlarda bulunduğu; fakat, sanatsal tekniği yeteri kadar başarılı kullanamadığı şeklindedir. Ö2'nin sanatsal çalışmalarına ilişkin konu/anlatım boyutundaki alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında sanatsal çalışmalarında dikkat çektiğini ifade ettiği mülteci sorununa ilişkin sosyolojik anlatımla benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

c) Ö3'ün Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö3'ün sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U1, U2, U3), popüler kültürüne yönelik anlatım bir anlatımın bulunduğu (U1, U2) ve toplumsal tabakalaşmaya yönelik bir anlatımdan yararlanıldığı (U2, U3); kısmen cinsiyet içerikli (U1, U2) ve toplumsal tabakalaşmaya yönelik (U1, U2) sosyolojik bir anlatımın gözlemlendiği şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3), sanatsal tekniğin

başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3), plastik sorgulamalara (U1, U2) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2); kısmen plastik sorgulamalara dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U3) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, kavramsal temelli sanat özelliği gösterdiği (U1, U3); kısmen, dışavurumcu (U2) ve biçimci (U3) özellik gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö3'e ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde sosyolojik eleştirel anlatımlardan yoğun şekilde yararlandığı, sanatsal tekniği başarılı şekilde kullandığı ve her türlü malzemeden sanatsal çalışmalarında özgür ve cesurca yararlandığı şeklindedir. Ö3'ün sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında dikkat çektiği özgür bir sanatsal anlatımdan yararlanma konusundaki görüşleriyle benzerlik gösterdiği; fakat, konu/anlatım boyutunda öğrencinin çalışmalarında yararlandığı tüketim kültürü konuya yönelik alan uzmanı değerlendirmelerinin bulunmadığı anlaşılmıştır.

d) Ö4'ün Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö4'ün sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda toplumsal bir olaya dikkat çekildiği (U1, U2), sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U1, U2); kısmen, dini içerikli sosyolojik bir anlatımın (U1, U3) ve popüler kültüre yönelik anlatım bir anlatımın (U2) gözlemlendiği şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U2, U3), sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3), plastik sorgulamalara (U2, U3) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2); kısmen anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U1, U3) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, biçimci (U2), dışavurumcu (U3) ve kavramsal temelli sanat (U3) özelliği gösterdiği; kısmen, dışavurumcu, biçimci ve kavramsal temelli sanat (U1) özelliği gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö4'e ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde çağdaş kentleşmeye yönelik sosyolojik anlatımlarda bulunduğu, sanatsal tekniği başarılı şekilde kullandığı, plastik etkilerden yoğun şekilde yararlandığı ve resimlerini boya dışında inşaat malzemeleriyle oluşturduğu şeklindedir. Ö3'ün sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında dikkat çektiği sosyolojik olay, sanatsal teknik ve dışavurumcu üsluba ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

e) Ö5'in Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö5'in sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda gelenek/göreneğe dair kültürel bir anlatım (U1, U2, U3), tüketim kültürüne yönelik anlatım

bir anlatımın (U2) ve popüler kültürüne yönelik anlatım bir anlatımın (U2) bulunduğu; kısmen, tüketim kültürü (U1, U3) ve popüler kültüre (U1, U3) yönelik anlatımların gözlemlendiği şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmalarda sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3), özgün olduğu (U1, U2, U3), plastik sorgulamalara (U1, U2) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2); kısmen anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U3) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, biçimci (U1, U2, U3) ve dışavurumcu (U3) özellik gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö5'e ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde gelenek/göreneğe dair kültürel anlatımlardan yararlandığı, sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullandığı, resimlerini kumaşlarla oluşturduğunu nedeniyle özgün bir özellik gösterdiği; fakat, öğrencinin çalışmalarında kompozisyon bütünselliğinin başarılı şekilde kurulamadığı ve merkeziyetçi bir vurguya ihtiyaç hissedildiği şeklindedir. Ö3'ün sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında dikkat çektiği kültürel anlatılar ve sanatsal tekniğe ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

f) Ö6'nın Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö6'nın sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda toplumsal bir olaya dikkat çekildiği (U1, U2), sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U1, U2, U3), tüketim kültürüne yönelik anlatım bir anlatımın (U1, U2) ve popüler kültürüne yönelik anlatım bir anlatımın bulunduğu (U1, U2); kısmen, cinsiyet içerikli sosyolojik bir anlatımın (U1, U2, U3) ve popüler kültürüne yönelik anlatım bir anlatımın (U3) gözlemlendiği şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3), sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U2, U3), plastik sorgulamalara (U2, U3) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2, U3); kısmen, plastik sorgulamalar (U1) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U1, U3) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, biçimci (U2), dışavurumcu (U1, U2, U3) ve kavramsal temelli sanat (U1) özelliği gösterdiği; kısmen kavramsal temelli sanat (U2, U3) özelliği gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö6'ya ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde kolaj tekniğiyle sosyolojik eleştirel anlatımlarda bulunduğu, sanatsal tekniği başarılı şekilde kullandığı, cinsiyet içerikli sosyolojik anlatımlardan yararlandığı ve özgün bir özellik gösterdiği şeklindedir. Ö6'nın sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı

etkinlik yaprağında sosyolojik konu anlatım teması altında dikkat çektiği *kadına karşı şiddet* konusu, sanatsal teknik ve üslup/tarza ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

g) Ö7'nin Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö7'nin sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda sosyolojik eleştirel bir anlatımın bulunduğu (U1, U2, U3), doğa-çevre üzerine sosyolojik bir anlatımdan yararlanıldığı (U1, U2, U3), toplumsal bir olaya dikkat çekildiği (U1, U2), toplumsal tabakalaşmaya yönelik anlatımdan yararlanıldığı (U2) şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3), sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3), plastik sorgulamalara (U2, U3) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2, U3); kısmen, plastik sorgulamalar (U1) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiğini (U1) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, dışavurumcu (U1, U2) ve kavramsal temelli sanat (U1, U2, U3) özelliği gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö7'ye ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde yaşadığı şehrin çevre sorunlarını resimlerine aktardığı, sosyolojik eleştirel anlatımlarda bulunduğu, sanatsal tekniği başarılı şekilde kullandığı ve resimleri genel açıdan özgün bir özellik gösterdiği şeklindedir. Ö7'nin sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında sosyolojik konu anlatım teması altında dikkat çektiği *sanayileşme ve çevre kirliliği* konusuna ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

h) Ö8'in Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö8'in sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda tüketim kültürüne yönelik anlatım bir anlatım (U1, U2, U3), popüler kültüre yönelik anlatım bir anlatım (U1, U2, U3), sosyal medya içerikli bir anlatım (U1, U2, U3), küreselleşmeye yönelik bir anlatım (U1, U2) ve cinsiyet içerikli sosyolojik bir anlatımdan (U2) yararlanıldığı şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3), sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığını (U1, U2, U3) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların gözlemlendiği (U2, U3); kısmen, plastik sorgulamalarda bulunulduğunu (U2) belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, yansıtmacı (U2, U3), dışavurumcu (U2) ve kavramsal temelli sanat (U1) özelliği gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö8'e ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde sosyal medya içerikli sosyolojik eleştirel anlatımların bulunduğu, sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığı ve resimlerin genel açıdan özgün bir özellik gösterdiği şeklindedir. Ö7'nin sanatsal çalışmalarına ilişkin

alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında sosyolojik konu anlatım teması altında dikkat çektiği *kadın ve sosyal medya* konusu, sanatsal teknik ve üslup/tarza ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

i) Ö9'un Sanatsal Çalışmalarına Yönelik Değerlendirmeler

Ö9'un sanatsal çalışmalarına yönelik olarak alan uzmanı görüşleri, *konu/anlatım* boyutunda tüketim kültürüne yönelik anlatım bir anlatım (U1, U2, U3), popüler kültürüne yönelik anlatım bir anlatım (U1, U2, U3) ve küreselleşmeye yönelik bir anlatımdan (U1, U2) yararlanıldığı şeklindedir. *Estetik nitelik* boyutunda alan uzmanları, çalışmaların özgün olduğu (U1, U2, U3), sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığı (U1, U2, U3) ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların (U2, U3) gözlemlendiğini belirtmişlerdir. *Üslup/Tarz* boyutunda ise çalışmaların, dışavurumcu (U2, U3) ve kavramsal temelli sanat (U1, U2, U3) özelliği gösterdiği; kısmen yansıtıcı bir özellik (U1, U2) gösterdiği şeklindedir. KA'nın Ö9'a ilişkin gözlemleri ise, öğrencinin resimlerinde tüketim kültürü, popüler kültür ve küreselleşmeye dair eleştirel anlatımların bulunduğu, sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullandığı, dışavurumcu bir tarzının bulunduğu ve resimlerin genel açıdan özgün bir özellik gösterdiği şeklindedir. Ö9'un sanatsal çalışmalarına ilişkin alan uzmanı görüşleri ve katılımcı araştırmacı gözlemlerinin, öğrencinin sanatsal anlatı etkinlik yaprağında sosyolojik konu anlatım teması altında dikkat çektiği *tüketim kültürü* konusu, sanatsal teknik ve toplumcu gerçekçi üslup/tarza ilişkin ifadeleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

4.3. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının 'Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama' Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama (SGOSU) eğitim modülünü değerlendirme özelliği gösteren bu bölümde, modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerden, sürece yönelik görüş ve öneriler alınmıştır. Bu görüş ve önerilerle ilgili elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar şu şekildedir:

4.3.1. Genel Olarak Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşler

Bu bölümde, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren 9 öğrencinin (n=9), *‘Almış olduğunuz eğitimi göz önünde bulundurduğunuzda, eğitimde hoşlandığınız ya da hoşlanmadığınız özellikler nelerdi? Açıklar mısınız?’* sorusuna yönelik görüşlerine yer verilmektedir. Modülün genel olarak öğrenme-öğretme sürecini değerlendirme amacıyla öğrencilere yöneltilen bu soru üzerinden, söz konusu sürece yönelik olumlu ve olumsuz kategorilerde öğrenci görüşlerine ulaşılmıştır. Bu soru üzerinden elde edilen görüşler şu şekildedir:

Tablo 40

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Genel Olarak SGOSU Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Olumlu Değerlendirmeler	Öğretimin Planlaması	Teorik ve uygulama ilişkisi	Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	5	8
		Programlı içerik/Etkinlik düzeni	Ö2, Ö5, Ö8	3	
	Teorik İçerik	İlgi çekici konular	Ö1, Ö2, Ö5, Ö6	4	17
		Güncel konular/bilgiler	Ö2, Ö5, Ö6, Ö7	4	
		Genel kültüre sunulan katkı	Ö1, Ö2, Ö5, Ö7	4	
		Alan bilgisine sunulan katkı	Ö6, Ö7	2	
		Günlük yaşamda karşılığı olan konular	Ö2, Ö7, Ö9	3	
		Sanatsal çalışmaların içeriğine sunulan katkı	Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8	5	
	Sanatsal Uygulama	Üslup/tarz gelişimine katkı	Ö1, Ö6, Ö8, Ö9	4	11
		Sanatsal çalışmaların teknik, anlatım ve içerik açısından özgür bırakılması	Ö2, Ö3	2	
		Öğrenci günlüklerinin öğrenilen bilgileri tekrar etmeye sunduğu katkılar	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9	8	
	Ders Etkinlikleri	Görsel okuma etkinliklerinin ders içeriğiyle uyumu	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	6	26
		Alana dair güncel kitaplardan haberdar olma	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	7	
		Verilen ödevlerin konulara hazırlığa katkısı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö8	5	
		Diyalog ve etkileşime dayalı öğretim yöntemlerinden yararlanma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9	7	
	Öğretim Yöntemi	Birden fazla öğretim yönteminden yararlanma	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8	4	14
		Dersin demokratik ve saygılı bir yaklaşımla yürütülmesi	Ö2, Ö3, Ö4	3	
		Bireysel farklılıkların gözetimi	Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9	5	
	Değerlendirme	Süreç değerlendirmesine verilen önem	Ö1, Ö3, Ö8	3	8
				Toplam	84
Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Olumsuz Değerlendirmeler	Ders Dışı Faktörler	Covid-19 pandemi kaynaklı etkiler	Ö3, Ö5, Ö8, Ö9	4	4
	Ödevlerin Yetersizliği	Konularla ilgili odak okuma ödevleri	Ö1, Ö6	2	2
	Tartışmalara Katılım	Ön hazırlıksız derse katılma	Ö7	1	1
	Uygulama Saat Yetersizliği	Sanatsal uygulamalar için daha fazla süre ihtiyacı	Ö2	1	1
			Toplam	8	
			Genel Toplam	91	

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının genel olarak SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine yönelik görüşleri, ağırlıklı olarak sürece ilişkin olumlu kategoride değerlendirilen alt temalar üzerine yoğunluk göstermektedir. ‘Öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu değerlendirmeler’ tema başlığı altında yar alan bu alt temalar: *Öğretimin planlaması*, *teorik içerik*, *sanatsal uygulama*, *ders etkinlikleri*, *öğretim yöntemi* ve *değerlendirme* şeklindedir. Öğrencilerin, öğrenme-öğretme sürecine yönelik görüşlerinin çok azı ise ‘öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumsuz değerlendirmeler’ tema başlığı

altında toplanmıştır. Bu kategoride yer alan değerlendirmelere ilişkin alt temalar ise *ders dışı faktörler, ödev yetersizliği, tartışmalara katılım ve uygulama saat yetersizliği* şeklindedir. SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin tamamı süreci genel olarak *etkili/verimli* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9), *zevкли* (Ö1, Ö5, Ö6) ve *eğlenceli* (Ö1, Ö3, Ö7) şeklinde değerlendirmede bulundukları; sürece yönelik herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmadıkları (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür.

I. ‘*Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Olumlu Değerlendirmeler*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

a) ‘*Öğretimin Planlanması*’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

‘*Öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu değerlendirmeler*’ teması altında karşımıza çıkan ilk alt tema *öğretimin planlanması*dır. Bu alt temayla ilgili öğrenci görüşlerine bakıldığında, görüşlerin iki kod üzerinde yoğunluk gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu kodlar *teorik ve uygulama ilişkisi*’ (Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) ve ‘*programlı içerik/etkinlik düzeni*’ (Ö2, Ö5, Ö8) şeklindedir. SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinin planlaması üzerine öğrenciler, dersin teorik saat içeriğiyle sanatsal uygulama arasında uyumlu bir ilişkinin bulunduğu konusunda görüş belirttiği görülmüştür. Modülün, sanat sosyolojik teorik içerikle sanatsal uygulama arasında bağ kurma hedefi, konu üzerine öğrenci ifadelerinden de anlaşılacağı üzere öğrenme-öğretme sürecine yansımaları bulmuştur. Öğrencilerin öğretimin planlamasına yönelik bir diğer olumlu nitelikli değerlendirmeleri de ünite içeriklerinin planlı ve programlı şekilde öğretiminin gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. Tüm bu olumlu görüşlerden yararlanarak, öğrenciler tarafından öğretimin planlamasıyla ilgili kayda değer olumsuz bir durumun gözlemlenmediği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu konuyla ilgili bazı görüşleri şu şekildedir:

“*Dersi planlama açısından başarılı buldum. Dersteki etkinlikler belirli bir düzen ve sıra içerisinde gerçekleşti. Gördüğüm kadarıyla, ders konuları kapsamında seçilen görsel örnekler, konular, öğretim yöntemi, sanatsal çalışma süreci üzerine düşünülmüş bir plan dâhilinde bize sunuldu*” (Ö2, Mayıs 2020).

“*Planlama açısından bence gayet güzeldi ders. Herhangi bir olumsuzluk sezmedim ben. Dersin sistemli bir şekilde yürütüldüğünü düşünüyorum. Resim uygulamalarımızla ilgili işlediğimizi düşündüğüm konular, tartışma etkinliğinde ve sohbet tarzında gerçekleşti. Hiç sıkılmadım bu yüzden*” (Ö5, Mayıs 2020).

“Anasanat atölye dersinde tuval karşısında fazlaca zaman geçirmek bir süre sonra çalıştığımız resimle ilgili bir takım eksiklikleri görmemizi engelliyor bence. Bu derste bir saatlik teorik konu işlememiz, sanat sosyolojisi üzerine konuşmamız, dersin verimini arttırdığını düşünüyorum. Bu durum üzerinde dersin teorik bölümüyle sanatsal çalışmaların gerçekleştiği bölümün uyumlu olmasının etkili olduğunu düşünüyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Planlama açısından ders gayet düzenli ve disiplinliydi. Öncesinde bizlere işlenecek konularla ilgili bilgiler ve ödevler verilip sonra da derste bu konular üzerinden fikir yürüterek, tartışarak dersin işleniyor olması bu dersi etkili kıldı bence” (Ö7, Mayıs 2020).

“Ders disiplinli ve düzenli bir sitemde yürütüldü. Ders tam zamanında başlatıldı ve düzenli olarak yoklama alındı. Sanatsal uygulama ağırlıklı bu derste teorik ve uygulama öyle bütünleşik bir şekilde işlendi ki dersteki teorik konular sanki bizlerin resimlerimizde ele almak istediğimiz konu ve teknikleri içeriyordu.... Derste sanatsal çalışmalarımız için bizlere yeterli zaman verildi ve dersin yaklaşık bir buçuk ile iki saatini sanat sosyolojisiyle ilgili teorik bölüme ayırdık... Teorik ve uygulamanın iç içe yürütüldüğü böyle bir dersi daha önce almamıştım. Bence bu yöntem etkili bir ders ortaya çıkarıyormuş” (Ö8, Mayıs 2020).

“Planlama açısından çok güzeldi. Özellikle konuların anlatılışı, ders işleme biçimi çok güzeldi. Sadece uygulamalar üzerinden gitmediğimiz sanat sosyolojisi bilgileri de öğrendiğimiz bir dersti. Bu dersin olması gerektiği biçimi buydu” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Teorik İçerik’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu kategoride yer alan değerlendirmelerinden ikincisi ‘teorik içerik’ alt teması üzerine yoğunluk göstermiştir. Teorik içerik alt teması altında toplanan görüşlere bakıldığında öğrencilerin, ünite teorik içeriğinde yer alan konuları ilgi çekici (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6) ve güncel (Ö2, Ö5, Ö6, Ö7) olarak değerlendirdikleri; ünite içeriği açısından ise konuların, öğrencilerin genel kültür (Ö1, Ö2, Ö5, Ö7) ve alan bilgisine (Ö6, Ö7) sunduğu katkılar üzerine dikkat çekleri görülmüştür. Ek olarak, öğrencilerin bir bölümü (Ö2, Ö7, Ö9) ünite konularını, günlük yaşamda karşılığı bulunan konular olarak nitelendirmişlerdir.

Öğrencilerin genel olarak SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğine ilişkin görüşlerinden anlaşılacağı üzere, söz konusu sürecin olumlu açıdan değerlendirilmesinde ünite içeriğinin önemli rolleri bulunmaktadır. Ve öğrenciler tarafından bu içeriğin çoğunlukla (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9) olumlu yönlerine dikkat çekilmiştir. Konu üzerine bazı görüşler şu şekildedir:

“Ders süreçlerinin gayet zevkli ve eğlenceli geçtiğini düşünüyorum kendi adıma. Bu durum üzerinde, özellikle ders konularının farklı, ilgi çekici olmasının rolleri var kesinlikle. Ders içeriğinin bana genel kültür açısından çok şey kattığını düşünüyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu derste almış olduğum bilgiler güncel bilgilerdi öncelikle.... Dersteki konular, ileride mutlaka karşımıza çıkacak ve günlük hayatta karşılığı olan konulardı. Kendi adıma ders sürecinin çok iyi ve verimli geçtiğini söyleyebilirim bu yüzden. Güzel ve farklı konular öğrendik” (Ö2, Mayıs 2020).

“Sanat sosyolojisiyle ilgili küreselleşme, kültür endüstrisi, tüketim kültürü gibi konular hakkında bilgi edinmemiz, benim ders süreci içerisinde ilgimi çeken ve derste hoşlandığım bir durum oldu hocam. Bu derste, uygulama ile birlikte oldukça farklı konulara el attığımızı düşünüyorum. Bu dersten öğrendiğim bazı bilgileri sosyal yaşamımda arkadaşlarım ya da hocalarımla sohbet esnasında paylaşabileceğimi düşünüyorum. Çünkü bana dersin kültürel açıdan çok şey kazandırdığını hissediyorum.... Ders, sanatsal uygulamalarımızın içeriği açısından pek çok güncel konuyu içeriyordu. Bundan dolayı sürecin çok verimli ve güzel geçtiğini düşünüyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Hocam, derste bu zaman kadar karşılaşmadığım güncel konulara değinilmesi benim hoşuma gitti açıkçası.... Her ne kadar üçüncü sınıf öğrencisi olsam da bu ders bana, alanımla ilgili bilmediğim pek çok konu ve kavramın bulunduğunu fark ettirdi. Derste değinilen konular ve terimler benim ilk defa karşılaştığım bilgilerdi açıkçası. Bu yüzden ders alanımla ilgili yeni bilgiler öğrenmeye yardımcı oldu.... Alana dair bilgim üzerinde dersin oldukça ilgi çekici olduğunu düşünüyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Derslerde edindiğimiz bilgiler, bizlerin sanata bakışına, sanat görüşümüze ve sanatsal çalışmalarımıza katılar sunduğunu düşünüyorum hocam. Aynı zamanda dünya görüşümüze de pek çok şey kattığını düşünüyorum bu bilgilerin. Ders konularından öğrendiklerimi günlük yaşamada kullanabiliyorum çünkü

hayata dair güncel bilgiler öğrendik bu süreçte. Bu yüzden dersten çok memnun kaldığımı söylemek istiyorum” (Ö7, Mayıs 2020).

“Günlük hayatta her zaman karşımıza çıkabilen konulardı” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Sanatsal Uygulama’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

‘Öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu değerlendirmeler’ teması altında öğrenci görüşlerinin yoğunluk gösterdiği üçüncü alt tema sanatsal uygulamadır. SGOSU eğitim modülü teori ve uygulama süreçlerini içermesi nedeniyle, modülün öğrenme-öğretme sürecine yönelik görüşlerin bir bölümü sanatsal uygulama süreci üzerine yoğunlaşmıştır. Modülün genel olarak öğrenme-öğretme sürecinin değerlendirilmesinde bu alt tema üzerine yoğunlaşan öğrenci görüşleri önem arz etmektedir. Buradan hareketle, modülün sanatsal uygulama sürecine yönelik öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin bir bölümünün sanatsal çalışmaların içeriğine (konu/anlatım) sunulan katkı (Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8), sanatsal üslup/tarz gelişimine sunulan katkı (Ö1, Ö6, Ö8, Ö9) ve süreç yönetiminin yapısıyla ilgili olarak sanatsal çalışmaların teknik, anlatım ve içerik açısından özgür bırakılması (Ö2, Ö3) durumları üzerine olumlu nitelikli değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır. Bu değerlendirmelerin geneli göz önünde bulundurulduğunda, öğrenciler için dersin sanatsal uygulama süreci, keyifli ve verimli bir öğrenme-öğretme sürecini nitelendirmektedir. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Hocam kendi adıma dersin sanatsal uygulama sürecinin çok verimli geçtiğini düşünüyorum. Tablolarımın hepsini bir araya getirip baktığım zaman geçen seneye kıyasla ne kadar geliştiğimi fark ediyorum. Bu beni çok mutlu ediyor. Kendime ait bir tarz geliştirebileceğimi gördüm bu süreçte” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bana göre hocam, bu zamana kadarki atölye derslerimizden çok farklıydı bu ders. Örneğin, bizlere resmedilmesi için herhangi bir konu ya da kompozisyon vermedi. Ders sürecinde, sanatsal çalışmalarımızı nasıl tasarlayacağımız, ne tür tekniklerden yararlanacağımız konusunda özgür bırakıldık. İstedğimiz konuları çalışma özgürlüğüne sahiptik bu süreçte” (Ö2, Mayıs 2020).

“Atölye ortamımız çok rahattı ve hiçbir zaman çalışmalarımızda sınırlanmadık. İstedğimiz gibi çalışmalarımızı gerçekleştirdik bu sayede.... Resimlerim için konu seçimine olumlu etkileri oldu dersin hocam. Orijinal ve farkındalık yaratacak konu arayışlarına girdim” (Ö3, Mayıs 2020).

“Sanatsal çalışmalarım için uygulama sürecinde kuramsal ön hazırlık ve araştırmalar yaptım diyebilirim. Kişisel tercihlerime göre sosyal konular üzerine yoğunlaştım. Resimlerimde toplumu ilgilendiren bir konu çalışmak istiyordum zaten. Tıpkı derste incelediğimiz örneklerdeki gibi. Düşünsel olarak kendimi bu süreçte olabildiğince zorlamaya çalıştım hocam. Dersin bu süreci, geçmişe oranla daha içi dolu resimler yapmama neden oldu” (Ö4, Mayıs 2020).

“Dersin uygulama sürecinde beğenilme kaygısıyla resimler üretmediğim için belirli bir içeriği olan, eleştirel anlatımı bulunan resimler yapmama yardımcı oldu ders” (Ö5, Mayıs 2020).

“Hocam, beni kolaj tekniğinde çalışmalar üretmeye iten en önemli şeyin derste işlediğimiz konular ve incelediğimiz örneklerin etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü derste sunduğunuz görsellerden bazıları kolajla üretilmiş resimlerdi ve ben de bu teknikten etkilendim açıkçası. Derste incelediğimiz sanat eserleri, yeni üreteceğim çalışmalar için bana yeni bir kapı açtı, yol açtı. Uygulama süreci beni bu anlamda çok mutlu etti” (Ö6, Mayıs 2020).

“Hocam ben zaten önceki senelerde de sosyal ve kültürel konular üzerine çalışma yapmayı seviyordum. Eğilimim bu yöndeydi genelde. Fakat bu eğilimim bilinçli değildi. Bu derste işlediğimiz sanat sosyolojisi konuları benim bilgimi, görgümü arttırdı; daha bilinçli şekilde sanatsal çalışmalarımda sosyokültürel konuları işlememe yardımcı oldu. Bu beni gerçek manada zenginleştirdi” (Ö7, Mayıs 2020).

“Uygulama açısından ders çok verimliydi. Şuan bu dersi alan tüm arkadaşlarımdan birbirinden farklı resim tarzları ve anlayışları var. Bireysel sanat yaklaşımımızı keşfetmek adına dersin katkıları çok büyüktü. Bu derste herkes not almak, sınıf geçmek için değil, gerçekten resim yapma isteğiyle resim yapıyor.... Bizlerin sanatsal gelişimleri için çok besleyici bir ortam oluşturulduğunu düşünüyorum... Derste öğrendiğim bilgiler yaptığım resimleri güçlendirdi” (Ö8, Mayıs 2020).

“Faydalıydı hocam benim için. Artık kendimi yavaş yavaş bulduğumu düşünüyorum sanat çalışmalarımda” (Ö9, Mayıs 2020).

d) ‘Ders Etkinlikleri’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu kategorideki değerlendirmeleri arasında yer alan dördüncü alt tema *ders etkinlikleridir*. Ders etkinlikleri üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında, görüşme sorusunun sonda ifadeleriyle ilişkili olarak 4 (dört) etkinlik türü üzerinde görüş belirtilmiştir. Bu etkinlikler: Görsel okuma etkinlikleri, okuma/kitap önerileri, öğrenci günlükleri ve ödevlerdir. Öğrenme-öğretme sürecindeki bu etkinlik türleri üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında, *görsel okuma etkinliklerinin ders içeriğiyle uyumu* (Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8), *alana dair güncel kitaplardan haberdar olma* (Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9), *öğrenci günlüklerinin öğrenilen bilgileri tekrar etmeye sunduğu katkılar* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8) ve *verilen ödevlerin konulara hazırlığa katkısı* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö8) şeklinde değerlendirmelerle karşılaşılmıştır. SGOSU eğitim modülünde, sanat sosyolojik bilginin görsel okuma çalışmaları aracılığıyla öğretiminin gerçekleştirilmesi ve bu görsel okumaların, öğrencilerin sanatsal çalışmalarıyla ilişkili olma durumu, etkinlik üzerine öğrenci görüşlerince desteklenen bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Yine, ders etkinliği kapsamında ünite içeriğiyle ilgili olarak kitap önerilerinin, öğrencilerin alana dair güncel kitaplardan haberdar olma konusunda verimli ve etkili bir etkinlik olarak değerlendirildiği görülmüştür. Son olarak, öğrenci günlüklerinin öğrenilen bilgilerin hatırlanması ve tekrarına katkı sunduğu; süreç içerisindeki ödevlerin ise ders kapsamında gerçekleşecek tartışma etkinlikleri için öğrencilere ön hazırlık sağlayarak tartışmaların verimini ve öğrenci performansı üzerinde etkili bir ders etkinliği olduğu belirtilmiştir. Bu etkinlikler üzerine bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Ders sürecinde günümüz sanatıyla ilgili kitaplar ve yazarlar önerildi. Önerilen kitaplar, okuyucuyu düşündüren, sanatın toplumsal yönlerini, sanatın nereye gittiğini sorgulatan güncel kitaplardı. Çok hoşuma gitti ve okumaya değer kitaplardı bence.... Öğrenci günlüklerinin, dersi unutmamamıza ve tekrar etmemize katkı sağladı... İşlenen konulara yabancı kalmamızı engelledi ödevler” (Ö1, Mayıs 2020).

“Dersteki kuramsal konuları pekiştirmek adına konularla ilgili görsel okuma etkinliklerinin çok faydalı ve pekiştirici bir gücü olduğunu inanıyorum. Bunu derste yaşayarak da deneyimledim. Bu süreçte izlediğimiz videolar olsun, resimler olsun, reklam imgeleri olsun, önerdiğiniz kitaplar olsun dersle uyumlu ve bizlerin kültürel düzeylerini arttırıcı özellikteydi... Günlükler, hem konuların akımızda kalmasına hem de derse yönelik ne hatırladığımızı sorgulamamıza

yardımcı oldu... Verilen ödevler bizler için ön bilgi oldu ve bu sayede ders sürecinde fikirler belirtmeye yardım etti. Dersi daha aktif geçirmemize yardımcı oldu” (Ö2, Mayıs 2020).

“Sanat eserlerinin toplumsal içerikliğini incelememiz, daha önce anlatılan bilgileri daha iyi anlamamıza yardımcı oldu... Günlükler, o günkü dersi gözden geçirmemizi sağladı... Derse önceden hazırlık yapıp bilgi sahibi olarak gelmek, ders sürecinde faydasını hissettiren bir durumdu” (Ö3, Mayıs 2020).

“Kitap önerilerinde, bilmediğim güncel kitaplarla tanıştım... Öğrenci günlükleriyle, derste anlatılanları pekiştirdim. Kedi cümlelerimle yeniden günü özetledim bu sayede... Verilen ödevler derse gelmeden önce bizler için ön bilgi oldu. Derse daha fazla katılım göstermemi sağladı” (Ö4, Mayıs 2020).

“Ders konularıyla ilgili eser okumaları, derste konuların sosyolojik perspektiften eserde nasıl yorumlandığına dair fikirler edinmeye yardımcı oldum... Ders sürecinde önerilen kitaplar günümüzle ilgili sanatsal konuları içeriyordu. Bu yüzden kitap önerileri benim için güzeldi... Günlükler sayesinde derste öğrendiklerimi tekrar etmiş oldum ve işlenen konuların akılda kalıcılığına yardımcı olduğunu düşünüyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Görselleri çözümlememe etkinlikleri, sanat sosyolojisi ile ilgili konuları daha etkili öğrenmemize neden oldu... Derste kitap önerileri sayesinde, alanımız ile ilgili pek çok güncel kitap hakkında fikir sahibi olduk... Derste öğrendiklerimizin bir anlamda tekrarıydı öğrenci günlükleri” (Ö6, Mayıs 2020).

“Bu görsel okuma etkinlikleri ilgimizi çektiği için teorik konuların da akılimızda daha iyi yer etmesine yardımcı oldu... Önerilen kitapların, güncel sanatı ve sanatın toplumla ilişkilerini anlayabilmemiz konusunda önem arz ediyor bence” (Ö7, Mayıs 2020).

“Görsel okuma etkinlikleri, derste teorik konuları somutlaştırdığı için konuların daha iyi anlaşılmasına yardım etti... Alanımızdaki yenilikleri ve yeni eğilimleri anlamak için bu nu kitap önerilerini önemli görüyorum... Öğrenci günlükler, derste işlenen konunun sadece derste kalmasını önledi. Bu konuları bir daha gözden geçirmememize olanak sağladı... Verilen ödevler, derste

işlenecek konuya yönelik ön bilgi sahibi olmamıza yardımcı oldu” (Ö8, Mayıs 2020).

“Ders konularıyla ilgili kitaplar olduğu için daha çok ilgimi çeken, ufkumu açan kitaplardı” (Ö9, Mayıs 2020).

e) ‘Öğretim Yöntemi’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine yönelik, öğrenci görüşlerinin yoğunluk gösterdiği bir diğer alt tema *öğretim yöntemleridir*. Modülün öğrenme-öğretme sürecini değerlendirme konusunda, öğretim yöntemiyle ilgili bu görüşlerin önemli rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle *öğretim yöntemi* alt teması altında toplanan öğrenci ifadelerini çok boyutlu şekilde incelemek gerekmektedir. Öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan öğretim yöntemleri üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin ağırlıklı olarak *diyalog ve etkileşime dayalı öğretim yöntemlerinden yararlanma* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9) ifadesi üzerine yoğunlaştığı görülür. Bu ifadeyle bağlantılı olarak, ünite içeriklerinin öğretiminde *birden fazla öğretim yönteminden yararlanma* (Ö1, Ö4, Ö5, Ö8) konusuna ilişkin değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Öğrenci görüşlerinin yoğunlaştığı bu iki kod ifadesinden yola çıkarak, modülün öğretim sürecinde birden fazla öğretim stratejisi ve tekniğinden yararlanıldığı, bu tekniklerin ise öğrencilerin öğrenim sürecine katılımları üzerinde etkili bir unsur olduğu görülmüştür. Öğrenciler, ünite içeriklerinin öğretiminde birden fazla öğretim yönteminden yararlanma durumunu süreç üzerinde olumlu bir etki unsuru olarak değerlendirmişlerdir. Alt tema üzerine yoğunluk gösteren son öğrenci ifadeleri ise, *dersin demokratik ve saygılı bir yaklaşımla yürütülmesi* (Ö2, Ö3, Ö4) durumu üzerine olmuştur. Ö2, Ö3 ve Ö4 tarafından, ünite konuları üzerine alınana öğrenci görüşleri ve tartışma etkinliklerinin demokratik, saygılı ve hoşgörülü bir ortamda gerçekleştiği, bu ortamı meydana getiren en önemli unsurlardan birisinin de öğretim yöntemi olduğu belirtilmiştir. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Uygulamalı derslerde ağırlıklı olarak gösterip yaptırma yöntemi kullanıldığına şahit oluyorum. Bu durum, dersi sıkıcı bir konuma getirdiğini düşünüyorum. Ama bu ders; sunuş, buluş, uygulama, soru-cevap, tartışma gibi pek çok farklı yöntem ile yürütüldü. Bu durum hem sanatsal uygulamalarımızda berili bir tarz yakalamamıza hem de sanat-toplum ilişkisi üzerine eleştirel yaklaşabilmemize neden olduğunu düşünüyorum. Ayrıca, sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısının düşük olması ders sürecinde açık diyalogu mümkün kıldı. Ve bu durum, ders

konuları üzerine tartışma ortamını olumlu yönde etkiledi. Öğretim yöntemi açısından bu eğitimin gayet verimli olduğunu düşünüyorum. Keşke bütün dersler bu şekilde bir yürütülse” (Ö1, Mayıs 2020).

“Kimse birbirine saygısızlık yapmadan gayet neşeli bir atmosfer hâkimdi derse. Sanki evimizde sohbet ediyor gibi rahat ve diyalog halinde ders işledik. Herkes birbirinin fikrine saygı duydu. Ders sürecinde birbirimizle sohbet ediyor gibi tartışma ve fikir alışverişlerinde bulunduk. Dersin tartışma ve fikir alışverişleriyle yürütülmesi insana pek çok şey katıyor” (Ö2, Mayıs 2020).

“Öğretim yöntemi konusunda ders çok rahat ve özgür bir ortama sahipti. Bir masa etrafında toplandık. Alışıldık sınıf düzeninden ziyade bu tür rahat bir düzende daha verimli geçtiğini düşünüyorum dersin. Süreçte, arkadaşlarımız ve hocamızla iletişim halindeydik sürekli olarak” (Ö3, Mayıs 2020).

“Bu dersi gözlemlediğim kadarıyla, sınıftaki herkesin algısal yapısına hitap eden çok yönlü bir öğretim yönteminden yararlanıldı. Bu yüzden ben dersi gayet başarılı buldum. İnsanların birbirleri ile açık diyalog halinde olduğu, fikir alışverişinde bulunduğu bu tür bir öğretim yöntemini ilerleyen yıllarda öğretmenlik hayatımda mutlaka kullanmak isterim. Çünkü dersin samimi bir oramda, sohbet tarzında işlenmesine vesile oluyor. Ayrıca, genellikle uygulama ile geçen anasanat atölye dersimizde kuramsal konuların tartışılması ve işlenmesi de alışılanın dışındaydı. Öğretim yöntemi, biz öğrencileri konuşturma, fikir üretme, fikirlerimizi tartışma gibi uygulamaları içeriyordu. Bu yüzden herkesin becerilerine, yeteneklerine, düşünme yapısına bir şekilde uyum sağlıyordu yöntem. Bu nedenle dersin anlaşılmanması gibi bir konuyu da ortadan kaldırıyordu. Ayrıca, derste hem görseller üzerinden incelemeler, hem sohbet tarzında diyaloglar, tartışmalar, araştırmalar hepsi bir arada olduğu için öğrenmenin gerçekleşmemesi gibi bir durum yok bence” (Ö4, Mayıs 2020).

“Bu derste sadece sunuş ya da sadece buluş yoluyla yürütülen etkinlikler yoktu. Almış olduğumuz bu ders ağırlıklı bir tartışma havası içerisindeydi ve bizleri olabildiğince eleştirel düşünmeye yöneltiyordu. Gelecekte ben de dersimi, bu dersteği gibi özgürce düşüncelerin paylaşıldığı, tartışıldığı ve güncel konuların yer aldığı şekilde işlemek istiyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“Derslerde bir konu üzerine, sadece sunuş yöntemiyle bilgiler verilmesi taraftarı değilim. Bir konuyu tartışarak, fikir üreterek, konuşarak, etkileşim içerisinde olarak daha iyi öğretilebileceğini düşünüyorum. Aldığımız bu ders, tüm bunları içeriyordu” (Ö6, Mayıs 2020).

“Diğer derslerdeki gibi sadece sunuş yoluyla işlenen bir ders değildi bu. Tartışma, sunuş, beyin fırtınası, görsel inceleme ve uygulamanın bulunduğu birçok yöntemden yararlanıldı” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bu dersin öğretim yöntemi üzerine konuşmak güç. Çünkü derste bir öğretim yöntemi kullanılmadı. Pek çok öğretim yönteminden ders sürecinde yararlanıldı. Ders konuları teorik olarak anlatıldı, görsellerle incelendi, tartışma-fikir alışverişi için uygun ortam yaratıldı, sanatsal çalışmalar da bu sürecin önemli bir parçasını oluşturdu” (Ö8, Mayıs 2020).

“Dersimiz öğrencilerin birbirleriyle etkileşimine olanak sağlıyordu. Süreç içerisinde bizler daha çok etkileşim içerisinde bulunduk, fikir ifade ettik. Az fikir sahibi olduğumuz konularda bile konuşmaya yöneltildik” (Ö9, Mayıs 2020).

f) ‘Değerlendirme’ Alt Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, modülünün genel olarak öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olumlu kategoride yer alan görüşlerinden elde edilen son alt tema *değerlendirmedir*. Değerlendirme alt teması üzerine yoğunluk gösteren öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin iki kod ifadesi üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu ifadeler, öğrenme-öğretme sürecindeki değerlendirmenin özelliğiyle ilgili olarak *bireysel farklılıkların gözetimi* (Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9) ve *süreç değerlendirmesine verilen önem* (Ö1, Ö3, Ö8) şeklindedir. Öğrenci görüşlerinin yoğunluk gösterdiği bu ifadelerle bağlantılı olarak, *“öğrenme-öğretme sürecinde süreç sonu değerlendirme yaklaşımlarından ziyade süreç değerlendirilmesine önem verilmiş, bu durum da öğrencilerin ders etkinliklerine sonuç odaklı yaklaşımlarını engelleyerek süreçten verim almaları konusunda öğrencilere yardımcı olduğu gözlemlenmiştir”* (GF, Nisan 2020). Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Değerlendirme açısından süreç değerlendirmesi ön plandaydı. Sonuçta ortaya çıkan ürünler üzerinden bir değerlendirme değil de süreç içerisindeki tüm ürünler bağlamında bir değerlendirme söz konusuydu” (Ö1, Mayıs 2020).

“Herkes kendi ele aldığı konu ve üslubu üzerinden değerlendirildi. Aynı zamanda ders sürecinde, bir kişi üzerine yapılan yorumlardan hepimiz faydalanmaya çalıştık. Bu acıdan verimli geçti kendi adıma ders. Ders sürecindeki değerlendirmelerin sanatsal ve kültürel gelişimim adına olumlu katkılarda bulunduğu inanıyorum” (Ö2, Mayıs 2020).

“Ders sürecinin bütüncül açıdan değerlendirildiğini düşünüyorum. Yani, bir süreç değerlendirmesi vardı. Değerlendirmede ders sürecindeki performansımız önemliydi diye düşünüyorum” (Ö3, Mayıs 2020).

“...değerlendirme sürecinde, herkesi belirli bir kalıp üzerinden değil, kişinin kendi resim tarzına, işlemek istediği konuya, kullandığı tekniğe yönelik değerlendirmelerde bulunuldu. Herkesin kendine özgü özelliklerini değerlendirdiğiniz için gayet adaletli ve yapıcı değerlendirmeler oldu bizim için” (Ö4, Mayıs 2020).

“Herkes, kendi resim tarzına göre bir değerlendirildi. Bu yüzden bir sıkıntı, adaletsizlik yaşanmadı bu konuda” (Ö5, Mayıs 2020).

“Ders sürecinde değerlendirmeler, kuramsal bilgiyle sanatsal uygulamalarımız arasında kurmaya çalıştığımız sentezler konusunda karşılaştığımız sorunlara rehber olabilen bir değerlendirme söz konusuydu. Bizlere empoze edilen ya da sıkkan değerlendirmeler değil, bizim yaratıcılığımız içerisinde bizleri anlayan ve gerçek manada rehber olan değerlendirme yöntemi söz konusuydu. Hatta ders puanlarımızda bile bu adaletli ve anlayışlı yapının izleri görülmekteydi. Kimse aldığı puana neden ben düşük aldım ya da yüksek şeklinde bir yorumda bulunmadı gözlemlediğim kadarıyla” (Ö7, Mayıs 2020).

“Değerlendirmeler ne sadece süreç sonu ortaya çıkan ürünler üzerineydi, ne de sadece süreç performansları üzerineydi. Değerlendirme bu iki durumu da kapsayıcı bir özellikteydi bence... Bizlere karşı yapılan hem puanlama, hem de yorumlamaya yönelik değerlendirmeler, bizim gelişimimize olanak sağladığını düşünüyorum. Bu değerlendirmeler olmasaydı, bu şekilde bir ilerleme kat edemezdim kendi adıma” (Ö8, Mayıs 2020).

“Bizlere yol gösterdiniz hocam. Değerlendirmeler bizlerin çok işine de yaradı. Puan konusunda ise herkesin çabalarının karşılığı olduğunu düşünüyorum”
(Ö9, Mayıs 2020).

II. ‘Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Olumsuz Değerlendirmeler’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine yönelik görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin çok az bir bölümünün süreçte gözlemlenen olumsuz durumlarla ilgili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bu kategoride yer alan görüşleri dört farklı alt tema üzerine odaklanmıştır. Bu alt temalar: *Ders dışı faktörler* (Ö3, Ö5, Ö8, Ö9), *ödev yetersizliği* (Ö5, Ö8), *tartışmalara katılım* (Ö7) ve *uygulama saat yetersizliği* (Ö2) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu alt temalarla ilgili öğrenci görüşlerinin sayıca az olması nedeniyle bu bölümde öğrenci görüşlerine, alt tema başlıkları altında yer verilmemiş; tema başlığı altında yer verilerek ve yorumlanmıştır.

Modülünün öğrenme-öğretme sürecine yönelik olumsuz kategoride yer alan görüşler *ders dışı faktörler* (Ö3, Ö5, Ö8, Ö9) ve *ödev yetersizliği* (Ö5, Ö8) alt temaları üzerine yoğunluk göstermiştir. Ö3, Ö5, Ö8 ve Ö9’un görüşlerinden, araştırmanın kontrolü dışında gelişen Covid-19 pandemisinden kaynaklı olarak uzaktan öğretim sürecinin ilk zamanlarında öğrencilerin, sanatsal malzemeye erişim konusunda sıkıntılarla karşılaştıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin sanatsal malzeme temini konusunda yaşadıkları sıkıntılar, öğrenme-öğretme sürecine yönelik öğrencilerin olumsuz kategoride yer alan değerlendirmelerine konu olmuştur. Bu değerlendirmeler her ne kadar SGOSU eğitim modülünün içeriğiyle doğrudan ilgili olmasa da öğrenme-öğretme sürecinde öğrenci davranışlarını etkilemesi nedeniyle, söz konusu görüşleri *ders dışı faktörler* alt temasında değerlendirmemize neden olmuştur. Modülün öğrenme-öğretme süreciyle ilgili olumsuz kategoride yer alan değerlendirmelerin bir diğeri ise, ünite konularıyla ilgili verilen ödevlerin yetersizliği üzerine yoğunluk göstermiştir. Ö1 ve Ö6’in bu konudaki görüşlerine bakıldığında, ders sürecinde görsel okuma ve sanat sosyolojik konular üzerine tartışma etkinliklerine katılım gösterme açısından, ünite konularıyla ilgili verilen ödevlerin önemli rolleri bulunmaktadır. Bu yüzden Ö1 ve Ö6, öğretim sürecinde ünitelerle ilgili verilen ödevlerin sayılarının arttırılmasını önermişlerdir. Yine Ö7, bu konuyla ilişkili olarak ön hazırlıksız olarak derse katılım gösteren akranlarının, ders içi tartışma etkinliklerine yeteri kadar katkı sunamadıkları durumuna dikkat çektiği görülür. Ö1, Ö6 ve Ö7’nin sürece yönelik bu tespitleri, sürecin

öğretim verimini artırmak için dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. Tema üzerine son görüş ise Ö2'nin öğrenme-öğretme sürecinde sanatsal uygulamalar için ayrılan sürenin öğrenci için yetersiz kaldığı üzerine olmuştur. Tüm bu durumlarla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Ders konuları üzerine ön okuma ödevleri verildi. Fakat bu ödevlerin her konu için verilmesi uygun olabilirdi. Hazırlıklı derse gelmek konuların anlaşılabilirliğini etkiliyor bence” (Ö1, Mayıs 2020).

“Sanatsal çalışmalarımı tamamlayabilmek için daha fazla zamana ihtiyaç duydum. Aslına bakarsanız dört saatlik bir zaman az değil ama bu durum benim çalışma tempomla da ilgili olabilir diye düşünüyorum” (Ö2, Mayıs 2020).

“Hastalık yaygınlığı nedeniyle uzaktan eğitimin ilk zamanları sanatsal malzemeye ulaşma konusunda sıkıntı yaşadım tek” (Ö3, Mayıs 2020).

“Uzaktan eğitim sürecinde internet kesintisi nedeniyle dersten az bir süre de olsa ayrılmak zorunda kalmak dışında bir sıkıntı görmedim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Çok fazla bir ödev verilmedi. Bence ödevler ya da konularla ilgili odak, özet okumalar, her konu için verilebilirdi diye düşünüyorum. Bu ödevler bizlerin derse katılımını etkiliyor çünkü” (Ö6, Mayıs 2020).

“Derse yönelik hoşlanmadığım şey: Bazı arkadaşlarımızın derse tam olarak hazırlık yapmadan gelmeleri idi. Bu durum, derste üzerine fikir yürüteceğimiz konularda, ya da tartışma gerektiren konularda kopukluklar yaşanmasına neden oldu kendi adıma. Olumsuz olarak nitelendirebileceğim başka önemli bir şey yoktu” (Ö7, Mayıs 2020).

“Salgının ani gelmesinden dolayı ilk başlangıçta melzeme konusunda sıkıntı oldu” (Ö8, Mayıs 2020).

“Okuldayken benim için dersimiz çok verimliydi, güzeldi. Kendimi disipline etmeme yardımcı olmuştu. Ama dersin uzaktan eğitim olması benim bu konu da bütün düzenimi bozdu açıkçası” (Ö9, Mayıs 2020).

4.3.2. SGOSU Eğitim Modülünün Teorik İçeriğine İlişkin Görüşler

Bu başlık altında, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren 9 öğrencinin (n=9), “Eğitim sürecinde ele alınan konulara ilişkin neler düşünüyorsunuz?” sorusuna ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar üzerinden, öğrencilerin modülün teorik içeriğiyle ilgili ön bilgileri, modül içeriğinin diğer ders içerikleriyle benzerlik ve farklılıkları, teorik içeriğin yapısı ve içerikte ilgi çekici olarak nitelendirilen konuların neler olduğu konusunda çeşitli verilere ulaşılmıştır. Bu veriler, modülün teorik içeriğini değerlendirme özelliği göstermesi açısından önemli görülmektedir. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 41

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Teorik İçeriğine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Teorik İçeriğe İlişkin Ön Bilgi	Daha önce bu içerikte bir ders almamak	Ö2, Ö3, Ö7, Ö6, Ö8, Ö9	6	13
	Kısıtlı bilgi sahibi olma durumu	Ö2, Ö7, Ö8	3	
	Hiçbir bilgi sahibi olmama durumu	Ö1, Ö4, Ö5, Ö9	4	
Diğer Teorik Ders İçeriklerinden Farklık	Özgün içerik	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9	8	8
Diğer Teorik Ders İçerikleriyle Benzerlik	Sanat Tarihi dersiyle benzerliği	Ö3, Ö5, Ö7	3	4
	Sanat Eleştirisi dersiyle benzerliği	Ö1	1	
Teorik İçeriğin Yapısı	Eleştirel ve tartışmacı	Ö1, Ö2, Ö7	3	9
	Güncel	Ö2, Ö4, Ö5	3	
	Görsel okumayla ilişki	Ö1, Ö3	2	
	Birbiriyle bağlantılı konular	Ö9	1	
	Postmodern dönemde sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimi	Ö2, Ö7	2	
İlgi Çeken Konu	Sanatın kolektif üretimi	Ö3, Ö6, Ö8	3	9
	Kültür endüstrisi	Ö4, Ö5	2	
	Sanatın sonu	Ö1	1	
	Reklam ve yağlıboya dili üzerine karşılaştırma	Ö9	1	
Genel Toplam			43	

Araştırma katılımcılarının SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğine ilişkin görüşleri yukarıdaki Tablo 41’de belirtilen beş tema üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalarla ilişkili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) *‘Teorik İçeriğe İlişkin Ön Bilgi’* Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modülün teorik içeriğiyle ilgili ön bilgi düzeylerini tespit etmek amacıyla öğrencilere, *“Eğitim sürecinde ele alınan konulara ilişkin neler düşünüyorsunuz?”* sorusunu açılımlayıcı nitelikte *“Daha öncesinde bu konulara yönelik bilginiz neydi? Neden?”* şeklinde bir alt soru yöneltilmiştir. Yöneltilen bu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğunun (Ö2, Ö3, Ö7, Ö6, Ö8, Ö9), SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğinde yer alan sanat sosyolojisi konularına yönelik daha önce herhangi bir ders almadıkları yönünde görüş belirttikleri görülmüştür. Ek olarak, modülün teorik içeriğine ilişkin bir kısım öğrenci (Ö2, Ö7, Ö8) ders sürecinde incelenen konulara karşı yabancılik hissetmediklerini ve bu konular hakkında kısıtlı düzeyde bilgi sahibi olduklarını belirttiklerken; bir kısım öğrenci (Ö1, Ö4, Ö5, Ö9) ise, modül içeriğinde yer alan konulara karşı hiçbir bilgi sahibi olmadıklarını belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun görüşlerinden (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9) modülün sanat sosyolojik içeriği, öğrencilere konu üzerine yeni farkındalıklar ve kazanımlar sunduğu anlaşılmıştır. Temaya ilişkin bazı görüşler şu şekildedir:

“Bu eğitimden önce, sosyolojinin bile ne anlama geldiğini bilmiyordum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Daha önce bu konulara karşı bilgim çok iyi değildi. Yorumsal açıdan bireyler söyleyebilirdim belki fakat şimdi daha detaylı ve konuları öğrenmiş bir şekilde yorum yapabileceğimi düşünüyorum. Çok fazla bir bilgim yoktu bu konular hakkında... Sanat sosyolojisi ile ilgili daha önce hiçbir ders alamadım. İlk kez bu derste tanıştım bu konularla” (Ö2, Mayıs 2020).

“Daha önce hiç sanat sosyolojisi ile ilişkili bir ders almamıştım” (Ö3, Mayıs 2020).

“Daha öncesinde bu konulara karşı pek fazla bilgim yoktu. Sanat ve toplum ilişkisi daha önce karşılaşmadığım bir konuydu benim için. Aslında sonradan, resimlerim yaparken etkilendiğim kavramlar olduğunu keşfettim” (Ö4, Mayıs 2020).

“Dersi aldıktan sonra gördüğüm şey; dersi almadan önce derste değinilen konulara ilişkin hiçbir bilginin olmadığıdır. Sanat sosyolojisi ve onunla ilişkili konular hakkında, bu dersi alan arkadaşlarımız dışındaki arkadaşlarımızın herhangi bir bilgisi olmadığından eminim. Derste işlenen konulara ilişkin daha önceden çok az da olsa fikrim vardı fakat bu ders bana bu fikirlerimi düzenlememe, daha sistemli ve bilimsel düşünmememe katkı sundu” (Ö5, Mayıs 2020).

“Daha öncesinde sanat sosyolojisi ile ilgili hiçbir eğitim almamıştım. Bu yüzden ders alanımda kendimi bu açıdan geliştirmeme olanak sunduğunu düşünüyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Bu zamana kadar, sanat sosyolojisiyle ilgili içeriğe sahip bir ders almamıştım... açıkçası sanat sosyolojisi olarak bilmiyordum derste işlediğimiz tüm bu konuları. Fakat bu konulara karşıda hep bir ilgim vardı” (Ö7, Mayıs 2020).

“Ders sürecinde ele alınan konulara ilişkin kulaktan duyma bilgilerim vardı, detaylı bir bilgi sahibi değildim. Bu konuda bilgi düzeyim yüzeyseldi. Daha öncesinde sanat sosyolojisiyle ilgili bir ders almamıştım” (Ö8, Mayıs 2020).

“Daha önce bu konulara yönelik hiçbir bilgim yoktu. Daha önce sanat sosyolojisi dersi almadığımız için hiçbir bilgim yoktu” (Ö9, Mayıs 2020).

b) *‘Diğer Teorik Ders İçeriklerinden Farklık’* Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğine ilişkin öğrencilerin büyük çoğunluğu (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8 Ö9), ünite içeriğinin özgün bir yapıya sahip olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. ‘Özgün içerik’ kodu altında toplanan bu öğrenci görüşlerinde (f=8), modülün teorik içeriğinin diğer teorik ders içeriklerinden farklıklar gösterdiğine dikkat çekilmiştir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, modül içeriğinin diğer derslerden farklılıkları ya da benzerlikleri üzerine yoğunluk gösteren görüşleri şu şekildedir:

“Daha önceki hiçbir dersimizde sanat ve toplum ilişkisini ele almamıştık. Bu nedenle derste ki konuların orijinal olduklarını ve özel olarak seçildiklerini düşünüyorum. Ayrıca görsel okuma çalışmalarıyla sanat sosyolojisini incelememiz derse ayrıca bir orijinallik kazandırdı” (Ö1, Mayıs 2020).

“Derste işlediğimiz konuların herkes tarafından bilinen konular olmadığını düşünüyorum. Bu yüzden ilgi çekici olarak değerlendiriyorum içeriği. Daha önce bu derste konulara özel olarak değinen bir ders almamıştım” (Ö2, Mayıs 2020).

“Tüketim kültürü, popüler kültür, algılama sorunları, küreselleşme, kültür endüstrisi, kitsch sanat gibi sanat ve toplum ilişkisi konularıyla ilk defa bu derste bilgi sahibi oldum. Çünkü bu konuların sanat sosyolojisiyle ilişkili konular olduğunu anladım. Bu açıdan farklı bir içerikteydi ders” (Ö4, Mayıs 2020).

“Bu derste gerçekten daha önce hiç duymadığım sanatsala konular hakkında bilgiler edindim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Derste işlediğimiz konular, alanımızla ilgili olarak bana tандık geldi. Fakat bu kulaktan dolma bir tanışıklıktı benim için. Ders sürecinde hiç duymadığım kavramlarla da karşılaştığımı söyleyebilirim. Örneğin, Benjamin’in ‘sanatın mekanik üretimine yönelik yaklaşımı’, ‘kültür endüstrisi’, ‘sanatın kolektif üretimi’ bunlardan bazılarıydı. Hiçbir derste bunlar hakkında bilgi sahibi olmamıştım” (Ö6, Mayıs 2020).

“Bu derste işlediğimiz bazı konular örneğin modern sanat, postmodern sanat gibi Sanat Tarihi dersi içerisinde de işlemiştik fakat bu derste gibi sosyolojik açıdan değildi bu işleyiş. Yine görsel kültür başlığını Görsel Kültür dersinden hatırlıyorum fakat içerik yine aynı değildi. Bu dersin içeriğini özgün bulduğumu söyleyebilirim” (Ö8, Mayıs 2020).

“Anasanat Atölye dersinde sadece uygulama yaptığımız için sanat sosyolojisi hakkında bilgim yoktu. Özel bir ders gibiydi bu dersimiz” (Ö9, Mayıs 2020).

c) *‘Diğer Teorik Ders İçerikleriyle Benzerlik’* Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

Modülün teorik içeriğine ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edile bir diğer tema, modül içeriğinin diğer ders içerikleriyle benzerlikleri üzerine olmuştur. *“Diğer teorik ders içerikleriyle benzerlik’* temasına altında toplanan bu öğrenci görülerine bakıldığında, modülün ünite içeriklerinde yer alan konuların öğrenciler tarafından Sanat Tarihi (Ö3, Ö5, Ö7) ve Sanat Eleştirisi (Ö1) dersiyle benzerlikleri üzerine dikkat çekildiği görülmüştür. Bu konu üzerine Ö3, Ö5 ve Ö7, teorik içerikte incelemeye konu olan eserlerin ve dönemsel özelliklerin Sanat Tarihi ders içeriğiyle benzerlikleri; Ö1 ise modülün teorik içeriğiyle ilgili

görsel okuma etkinliklerinin sanat eleştirisi dersiyle benzerlikleri üzerinde durmuştur. Söz konusu benzerlikler üzerine görüş belirten bu öğrencilerin (Ö1, Ö3, Ö5, Ö7), modülün teorik içeriğinin özgün bir içeriğe sahip olduğunu belirttikleri de göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, modül içeriğinin sanat tarihi ve sanat eleştirisi disiplinleriyle bağlantıları, modülün teorik içeriğine ilişkin öğrenci görüşlerinde de ortaya çıkmıştır. Bu konu üzerine görüşler şu şekildedir:

“Daha önce bu derste olduğu gibi sanat eleştirisi dersinde eser çözümleme çalışması yapmıştık. Bu eleştiri çalışmasını ‘betimleme’, ‘çözümleme’, ‘yorumlama’ ve ‘yargı’ şeklindeki dört aşama üzerinden gerçekleştirmiştik. Bu derste de buna benzer çözümlemeler yaptık. Fakat, daha önceki sanat eleştirisi çalışmalarında eserlerin ya da simgelerin toplumsal yönlerine değinmemiştik” (Ö1, Mayıs 2020).

“Önceden işlediğimiz derslerle ilişkili olarak Sanat Tarihi dersiyle ilişkili konulara rastladım bu ders sürecinde. Dersin, sanat tarihi bilginizin üzerine yeni bilgiler de eklediğini düşünüyorum” (Ö3, Mayıs 2020).

“Derste, Sanat Tarihi dersinde de işlediğimiz modern ve postmodern dönemlere ilişkin bilgiler edindik. Fakat bu derste modern ve postmodern tartışmalarını sadece sanat tarihsel açıdan değil aynı zamanda toplumsal açıdan da konu hakkında bilgiler verildi” (Ö5, Mayıs 2020).

“Sanat Tarihi dersinde gördüğümüz kadarıyla sanat akımları ve dönemleri hakkında bilgi sahibiyiz. Bu derste ‘Sanatın sonu tartışmaları’ konusunda daha önce sanat tarihi dersinden kalma bilgilerimizden de yararlanarak bu konuyu sanat sosyolojik açıdan açtık. Önceden Sanat Tarihi dersinden edindiğim bilgilerden ders sürecinde bolca yararlandık, aynı zamanda bu bilgileri pekiştirdik” (Ö7, Mayıs 2020).

d) ‘Teorik İçeriğin Yapısı’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, modülün teorik içeriğine yönelik görüşlerinden elde edilen dördüncü tema *teorik içeriğin yapısıdır*. Bu tema ifadesi altında yer alan öğrenci görüşleri dört kod ifadesi üzerinde toplanmıştır. Bu kodlar: *Eleştirel ve tartışmacı* (Ö1, Ö2, Ö7), *güncel* (Ö2, Ö4, Ö5), *görsel okumayla ilişki* (Ö1, Ö3) ve *birbiriyle bağlantılı konular* (Ö9) şeklindedir. Konu üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında, modül içeriğinin teorik yapısı eleştirel düşünmeyi

gerektiren sanat sosyolojik konulardan oluşmaktadır. Bu durumla ilgili olarak öğrenciler (Ö1, Ö2, Ö7) öğrenme-öğretme sürecinde sıklıkla tartışma yöntemlerinden yararlanılmasını, ünite içeriğinin eleştirel bir özellik taşımasıyla ilişkilendirmişlerdir. Teorik içeriğin yapısını güncel olarak nitelendiren öğrenciler (Ö2, Ö4, Ö5), içinde bulunduğumuz çağın sanatını anlamlandırmada modül içeriğinin etkili rolleri üzerinde durdukları görülmüştür. Ö1 ve Ö3, teorik içeriğin öğretiminde yararlanılan görsel okuma etkinliklerinin, süreci orijinal kıldığı ve modül içeriğinin karakteristik bir özelliğini temsil ettiğini belirtmişlerdir. Son olarak Ö9, modül içeriğinde ünite konularının birbirleriyle bağlantılı olduğuna dikkat çekmiştir. Tüm bu öğrenci görüşlerinden, SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğinin eleştirel pedagojiyle yakın ilişkili bir özellik gösterdiğini yorumlamak mümkündür. Temayla ilgili bazı görüşler şu şekildedir:

“Bu derste, sosyolojinin ve sanat sosyolojisinin ne anlama geldiklerini öğrendik. Bu konular üzerine ev araştırmaları yaptık. Ders sürecinde fazlaca konular üzerine fikir yürüttük, tartıştık ve eleştirel olarak sanatı inceledik. Bu sayede sanat sosyolojisiyle ilgili fikirlerimiz ortaya çıkmaya başladı. Ağırlıklı olarak, derslerde sanat sosyolojisi ile ilişkili konuları ünlü eserler üzerinden görsel okuma etkinlikleri ile işledik. Bu etkinlikler de konuyu daha etkili hale getirdi” (Ö1, Mayıs 2020).

“Dersteki konular güncel konulardı. Yani, bugün yaşamda karşılaştığımız fakat üzerinde detaylı bir şekilde durmadığımız konulardı bunlar. Çağdaş konularda bilgi sahibi olabilmemiz üzerinde bu ders önemliydi. Örneğin; moderniz ve postmodernizm kavramları ekseninde bugünün sanatını anlamaya ve güncel toplumsal olayların sanata nasıl yansıma bulduğunu kavramamız konusunda kazanımlar sağladı bu ders içeriği. Bu bilgilerin yeni, güncel ve eleştirel oluşu, bizlere günceli anlamız konusunda yardımcı oldu. Ders içerisindeki her konu güncel, eleştirel ve önemli konulardı bence. Her sanat eğitimcisinin bu konular üzerinde az çok bilgi sahibi olması gerektiğini söyleyebilirim” (Ö2, Mayıs 2020).

“Ders konuları, şu an içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl içerisinde etkisini hissettiğimiz güncel konulara odaklanıyordu” (Ö4, Mayıs 2020).

“Derste işlediğimiz her şey beni yeni ve güncel bilgilere yönlendirdi. Bugünün dünyasını ve sanatını daha iyi anlayabilmeme yardımcı oldu bu konular” (Ö5, Mayıs 2020).

“Dersteki konular genellikle eleştirel bakmamızı gerektiren konular aldığı için bu durum bizi muttu etti kendi adıma. Derste ele aldığımız konular bence günümüzü ve günümüz sanatını anlayabilmek için önem arz eden konulardı” (Ö7, Mayıs 2020).

“Konular birbiriyle bağlantılı gitti diye düşünüyorum. Önce temel konuları öğrendik sanat sosyolojisiyle ilgili; daha sonra bizlerin de sunum yaptığı etkinlikler gerçekleştirdik” (Ö9, Mayıs 2020).

e) ‘İlgi Çeken Konu’ Temasına ilişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün teorik içeriğiyle ilişkili olarak öğrencilere ‘Eğitim sürecinde en çok ilginizi çeken konu neydi? Neden?’ şeklinde bir alt/alternatif soru yöneltilmiştir. Yöneltilen bu soruyla, öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin ilgi çekici olarak nitelendirdikleri konular hakkında bir saptamada bulunulmuştur. Konu üzerine öğrenci görüşlerine bakıldığında: *Sanatın kolektif üretimi* konusunun Ö3, Ö6 ve Ö8; *postmodern dönemde sanatın üretimi, dağıtımı ve tüketimi* konusunun Ö2 ve Ö7; *kültür endüstrisi* konusunun Ö2 ve Ö7; *sanatın sonu* konusunun Ö1 ve son olarak *reklam ve yağlıboya dili üzerine karşılaştırma* konusunun ise Ö9 tarafından ilgi çekici olarak nitelendirildiği görülmüştür. Temayla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“En çok ilgimi çeken konu, sanatın sonuydu. Çünkü sanatsal gelişmeler, sanatı giderek soyutlaşmaya ve kavramsallaştırmaya yönlendiriyor. Sanatsal üretim yapıları değişiyor, farklı tarzlar, farklı üsluplar ortaya çıkıyor. Fakat ben her zaman tuval resminden yanayım. Pek fazla postmodern sanatı sevmiyorum. Bugün ise sanat olabildiğince basitleştiriliyor. Çünkü sanatın sonu bir anlamda geleneksel sanatın sonunu getiriyor... bu anlamda konunun ilgimi çektiğini belirtebilirim” (Ö1, Mayıs 2020).

“Derste en çok ilgimi çeken durum: Resim, video gibi görselleri okuma çalışmalarıydı. Konu olarak ise, postmodern sanat eserlerindeki toplumsal içerikleri okuma çalışmaları oldu benim için” (Ö2, Mayıs 2020).

“Açıkçası ‘sanatın kolektif üretimi’ konusu beni çok etkiledi. O konuda geleneksel düşüncemize ters bir düşünceyle karşılaştık. Bu durum da beni çok şaşırttı. Bu derste: Sanatçılara ek, malzeme sağlayıcıları, sergi alanları, izleyici vs. sanatın var olmasındaki etkilerini öğrenmiştik” (Ö3, Mayıs 2020).

“Daha çok sanatın tüketimi ile ilişkili ‘kültür endüstrisi’ konusu ilgimi çekmişti. Bu konunun beni etkilemesindeki nedenler arasında: Tüketim toplumu içerisinde sanatın nasıl tüketim nesnesine dönüştüğünü müzayedeler, sanat fuarları, galeri satışları gibi konular üzerinden incelememiz bulunmakta” (Ö4, Mayıs 2020).

“Benim bütün konular dikkatimi çekti. Özellikle beni etkileyen ya da araştırdıkça derinine indiğim konu; ‘küreselleşme ve kültür endüstrisi’ ile ilişkili konulardı. Bu konuları ders dışında da araştırdım” (Ö5, Mayıs 2020).

“Ders sürecinde bana en ilginç gelen konu ‘sanatın kolektif üretimi’ konusuydu. Çünkü dersteki tartışma etkinliğinde ben, sanatın bireysel üretimin bir ürünü olduğunu savunan taraftaydım. Sanatçının tek başına bir eseri meydana getirmesi bana bireysel bir çaba ile üretilebileceği fikrini doğurmuştu. Fakat, sanatın meydana gelebilmesinde malzeme sağlayıcıların, sergilemede rol alanların, izleyicilerin vs. rolleri göz önünde bulundurulduğunda, en bireysel çalışmaların bile kolektif bir çabanın ürünü olduğu sonucu beni şaşırtmıştı” (Ö6, Mayıs 2020).

“Derste işlediğimiz en çok ilgimi çeken konu, ‘Postmodern Süreçte Sanatın Tüketimi ve Alımlanması’ konusuydu. Bu konu, sanatın bayağılaşması, sanatın biricikliğinin kaybolması, tüketim kültürü içerisinde nasıl sanatın metaya dönüştüğü gibi bilgiler sunması açısından beni etkilemişti” (Ö7, Mayıs 2020).

“En çok ilgimi çeken konu sanatın kolektif üretimiyle ilgili konuydu. Bu konuyu iyice içselleştirdiğimi düşünüyorum. Beni şaşırtan bir yanı da vardı bu konunun...” (Ö8, Mayıs 2020).

“En çok ilgimi çeken konu reklam ve yağlıboya dili üzerine karşılaştırma oldu. Bu konuyu işlediğimiz dersten sonra izlediğim reklamlarda, sanatsal anlamda bazı anlatımlar varmış ama ben bunu görememişim diye çıkarımlarda bulunuyorum. Reklamlara baktığım zaman şu şekilde bir mesaj ve anlatım var şeklinde çıkarımlarda bulunabiliyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

4.3.3. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinde Öğrenci Rol ve Davranışlarına İlişkin Görüşler

Bu bölümde, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreç içerisinde üstlendikleri rol ve davranışlara ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Konu üzerine görüş almak amacıyla öğrencilere, '*Eğitim sürecinde öğrenci olarak üstlendiğiniz roller nelerdi?*' şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar, 2 tema ifadesi altında toplanmıştır. Bu temalar: *Aktif rol ve davranışlar* (f=23) ve *pasif rol ve davranışlar* (f=2) şeklindedir. Bu iki temaya ilişkin görüşlere bakıldığında, bu görüşlerin tamamının (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde *aktif rol ve davranışlar* teması altında değerlendirilecek davranışlar sergiledikleri anlaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinde söz konusu davranışlar, *Tartışmacı* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8), *iletişimsel* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9), *araştırmacı* (Ö1, Ö3) ve *üretken* (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9) şeklinde karşımıza çıkmıştır. Öğrencilerin üstlendikleri bu rol ve davranışlardan, modülün öğrenme-öğretme sürecinde kişiler arası etkileşime önem verildiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, modül içeriği ve tartışma etkinliklerine fikirleriyle katkı sağlama girişimleri, süreç içerisinde öğrencilerin aktif rol ve davranışlar sergilemelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, '*Pasif rol ve davranışlar*' teması altında az sayıda öğrencinin (Ö4, Ö5) öğrenme-öğretme sürecinde *dinleyici* konumunda bulunduklarını belirttikleri görülmüştür. Ö4 ve Ö5'in bu temayla ilgili görüşleri, süreç içerisinde *aktif rol ve davranışlar* teması altında yer alan görüşleriyle zıtlık göstermektedir. Bu nedenle, Ö4 ve Ö5'in öğrenme-öğretme sürecinde *dinleyici* konumunda bulundukları yönündeki görüşlerini, söz konusu sürecin genelinde öğrencilerin pasif rol ve davranışlar üstlendikleri şeklinde yorumlamamak gerekmektedir. Son olarak, modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin öğrenci günlüklerine (ÖG) bakıldığında, öğrenci rol ve davranışlarının *tartışmacı* (Ö1-ÖG, Ö3-ÖG, Ö4-ÖG, Ö7-ÖG, Ö8-ÖG), *iletişimsel* (Ö2-ÖG, Ö5-ÖG, Ö7-ÖG, Ö8-ÖG, Ö9-ÖG), *üretken* (Ö1-ÖG, Ö2-ÖG, Ö3-ÖG, Ö4-ÖG, Ö7-ÖG, Ö9-ÖG) ve *araştırmacı* (Ö1-ÖG, Ö3-ÖG, Ö4-ÖG, Ö7-ÖG) şeklinde görüşlerle de karşılaşılmaktadır. Öğrenci günlüklerindeki bu görüşler, süreç sonunda konu üzerine alınan öğrenci görüşlerini doğrular niteliktedir. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

Tablo 42

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecinde Üstlendikleri Rol ve Davranışlara İlişkin Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f
Aktif Rol ve Davranış	Tartışmacı	Tartışma etkinliklerine katılmak	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	8
	İletişimsel	Fikir alışverişinde bulunmak	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	8
	Araştırmacı	Ön hazırlık yapmak	Ö1, Ö3	2
	Üretken	Sanatsal çalışma yapmak	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8	5
		Sunum yapmak	Ö7, Ö9	2
Toplam				25
Pasif Rol ve Davranış	Dinleyici	Anlatılanı dinlemek	Ö4, Ö5	2
Toplam				2
Genel Toplam				27

Yukarıdaki Tablo 42’de yer alan tema, alt tema ve kodlarla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Ders sürecinde aktif bir rol aldık. Arkadaşlarımızla ders süreci içerisinde bol bol fikir alışverişinde bulunduk. Çoğu zaman konular üzerine tartıştık, fikirlerimizi ileri sürdük... Kimi zaman işlenen konularla ilgili farklı görüşler ortaya çıktığı için eğitim sürecinde tartışmacı olarak katıldım. Ayrıca, konular hakkında daha önceden araştırmada bulundum... Bu yüzden araştırmacı bir rolde de bulunduğumu söyleyebilirim... Özgün içerikte resimler yaptım...” (Ö1, Mayıs 2020).

“Derste, daha çok tartışmacı bir rol üstlendim. Hem öğretmen hem de arkadaşlarla ders sürecinde karşılıklı iletişim kurdum. Fikirlerimi ifade ettim. Benim görüşlerime ters düşen görüşlerle tartışarak ortak payda da buluşmaya çalıştık... Aktif şekilde katıldığımı düşünüyorum derslere” (Ö2, Mayıs 2020).

“Derslerde elimden geldiğince ders konusuyla ilgili yorumlarımı, fikirlerimi ve bilgilerimi arkadaşlarım ve hocamla paylaştım. Merak ettiklerimi özgürce sordum. Sınıf içerisindeki tartışmalara katıldım. Çoğunlukla derse ön araştırma yaparak gelmeye çalıştım. Önceden işlenecek konulara olabildiğince hazırlıklı gelmeye çalıştım... sanatsal çalışmalarım için de dersle ilgili araştırmalar yapıp

kendimi geliştirmeye çalıştım. Sanatsal çalışmalarımı gerçekleştirdim... Ders süresince çok fazla rol üsteldim açıkçası” (Ö3, Mayıs 2020).

“Derse dinleyici olarak ve tartışmacı olarak katıldım. Bilgim doğrultusunda ders konusuna katkı vermeye çalıştım. Derste fikirlerimi çok rahat bir şekilde ifade ettim. Tartışmacı konumunda da bulundum bu sayede. Fakat benim yapım gereği, konuşmaktan çok dinleyici olarak derslere katılmayı tercih ettim... Yeni bilgiler edindiğim için dinleyici olarak katıldım ağırlıklı derslere. Dersin uygulama bölümünde de bireysel olarak sanatsal çalışmalarımı yaptım” (Ö4, Mayıs 2020).

“Derste kimi zaman dinleyici, kimi zaman ise fikirlerimi sunarak tartışmacı olarak katılım göstermeye çalıştığımı düşünüyorum... Olabildiğince konu üzerine düşüncelerimi, arkadaşlarıma ve hocama iletmeye çalıştım... Farklı tekniklerde resimler ürettim...” (Ö5, Mayıs 2020).

“...Derste gerektiği yerlerde fikrimi beyan ederek, gerektiği yerlerde tartışmacı konumunda bulundum. Sanatsal anlamda uygulayıcı olarak derse katkıda bulunmaya çalıştım. Ders sürecinde aktif roller üstelendiğimi düşünüyorum. Bu süreçte aklımda kalan en önemli şey bence, konular üzerine eleştirel yaklaşımlarımızla tartışmalar gerekleştirmemizdi” (Ö6, Mayıs 2020).

“Eğitim süresince olabildiğimce aktif şekilde söz hakkı almaya, fikirlerimi ifade etmeye çalıştım. Ders sürecinde tartışma konularına katılım gösterdim. Kimi zaman yorumlarım kimi zaman bilgilerle sürece katkı sunmaya çalıştım. Bazen bir konuyu anlattığım, sunum yaptığım da oldu...” (Ö7, Mayıs 2020).

“Derste... tartışmalara katılan bir konum üstendiğimi düşünüyorum. Normal şartlarda ben çok konuşan bir insan değilim ama bu derste arkadaşlarımla ve hocamın desteğiyle sohbetlere, fikir alışverişlerine ve diğer etkinliklere katılım göstermeye çalıştım. ...geliştirdiğim fikirleri sınıf ortamında arkadaşlarımla ve hocamla paylaşmıştım. Diğer derslere katılımım bu derse kıyasla çok az. Bu derste aktif bir rol üstlendiğimi gönöl rahatlığıyla dile getirebilirim. Derste sanatsal çalışmalarımın da katkıda bulunduğumu düşünüyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Genellikle derse katılmaya çalıştım. Derslerde fikirlerimi ifade ettim. Son dersimizde sunum yaptım seçtiğim eserle ilgili olarak. Dersimiz kesinlikle karşılıklı iletişime dayalı bir öğretimdi hocam” (Ö9, Mayıs 2020).

4.3.4. SGOSU Eğitim Modülünün Uygulama Basamağında Teorik İçeriğin Rolüne İlişkin Görüşler

Bu bölümde, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modülün sanatsal uygulama sürecinde teorik içeriğin rolüne ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Bu konu üzerine görüşler, öğrencilere yöneltilen *‘Eğitim sürecinde ele alınan konuların sanat üretimimize ne tür yansımaları bulundu?’* ve *‘Almış olduğunuz eğitimden edindiğiniz bilgilerin sanatsal uygulamalarınıza transferi konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşp karşılaşmadığınıza yönelik düşünceleriniz neler?’* şeklindeki sorular üzerinden elde edilmiştir. Modülün sanatsal uygulama süreciyle ilgili bu sorularla, öğrencilerin sanatsal çalışmaları üzerinde modülün teorik içeriği ve içerikle ilişkili görsel okuma etkinliklerinin rolleri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Konu üzerine öğrenci görüşleri incelendiğinde bu görüşlerin 4 tema üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalar: *Teorik içerikten yararlanma, sanatsal anlatım, sanatsal üslup/tarz ve sanatsal teknik* şeklindedir. Bu temalara ilişkin görüşlerden, modülün teorik içeriğinin öğrencilerin sanatsal uygulamalarına içerik, üslup/tarz ve teknik açılarından çeşitli yansımalarının bulunduğu anlaşılmıştır. Söz konusu temalar üzerine yoğunluk gösteren görüşler şu şekildedir:

Tablo 43

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Uygulama Basamağında Teorik İçeriğin Rolüne İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Teorik İçerikten Yararlanma	Toplumsal konulara yönelme	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9	6	11
	Hayal gücünü geliştirme	Ö2, Ö5	2	
	Araştırmaya sevk etme	Ö1, Ö2	2	
	Teori ile uygulama bütünlüğü kurma	Ö7	1	
Sanatsal Anlatım	Anlatımı güçlendirme	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8	5	11
	İçeriği zenginleştirme	Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	4	
	Eleştiriden yararlanma	Ö1, Ö3	2	
Sanatsal Üslup/Tarz	Herhangi bir değişim yaşamama	Ö1, Ö3, Ö4	3	5
	Üsluba/tarza katkı sunma	Ö6, Ö9	2	
Sanatsal Teknik	Herhangi bir değişim yaşamama	Ö1, Ö7, Ö8	3	6
	Kolaj tekniğinden yararlanma	Ö4, Ö6	2	
	Baskı tekniğinden yararlanma	Ö5	1	
Genel Toplam			33	

Yukarıdaki Tablo 43’de belirtilen temalara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) ‘*Teorik İçerikten Yararlanma*’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modülün uygulamla basamağında teorik içeriğin rolüne ilişkin görüşleri ilk olarak *teorik içerikten yararlanma* teması altında toplandığı görülmüştür. Bu tema üzerine yoğunluk gösteren görüşlere bakıldığında, görüşlerin çoğunluğunun (Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9) sanatsal uygulamada toplumsal içerikli konulara yönelme konusunda modülün teorik içeriğinin katkıları üzerine dikkat çektiği görülmüştür. Bu öğrencilere göre modülün teorik içeriği ve içerikle ilişkili görsel okuma etkinlikleri, öğrencilerin sanatsal çalışmalarının içeriğini sanat sosyolojik açıdan zenginleştiren bir özellik göstermektedir. Bu durumdan hareketle modül içeriğinin, sanatsal uygulamalarda toplumsal içerikli konulara yönelme konusunda öğrencilere eğitici nitelikte bilgiler ve etkinlikler sunduğu anlaşılmaktadır. Yine, tema üzerine bir kısım öğrenci, sanatsal uygulama basamağında teorik içeriğin rolünü *hayal gücünü geliştirme* (Ö2, Ö5) ve *araştırmaya sevk etme* (Ö1, Ö2) durumları çerçevesinde değerlendirmiş; modülün uygulama ve teori ilişkisine yönelik bir takım saptamalarda bulunmuşlardır. Bu öğrencilerden Ö2 ve Ö5, ders sürecinde incelenen sanat sosyolojik

konuların ve görsel okuma etkinliklerinin öğrencilerin sanatsal uygulamalarına yönelik hayal gücüne sunduğu katkılara dikkat çekerken; Ö1 ve Ö2, modül içeriğinin öğrencileri uygulama konusunda yeni ve orijinal konu arayışlarına sevk etme konusunda oynadığı rollere dikkat çektikleri anlaşılmıştır. Tema üzerine son görüş ise, teori ile uygulama arasındaki bütünlüğü keşfetme konusunda Ö7'nin öğrenme-öğretme sürecinden edindiği deneyimle ilgili görüşleri oluşturmuştur. Bu konu üzerine Ö7, sanatsal uygulamanın içerikle anlamlı hale geldiğini belirterek teori ve uygulama arasındaki ilişkinin bütünlüğünü nitelemiştir. Tema atında toplanan tüm bu öğrenci görüşlerinin, SGOSU eğitim modülünün teori ve uygulama arasındaki ilişkide oynadığı pedagojik rolü betimlediği düşünülmektedir. Temaya ilişkin görüşler şu şekildedir:

“Ders sürecinden edindiğim bilgiler ve derste ki örnek eser incelemeleri, sanatsal çalışma sürecinde toplumsal içerikli konu arayışlarına yönelmeme yardımcı oldu” (Ö1, Mayıs 2020).

“Bu ders konuları, sanatsal uygulamada hayal gücümüzü geliştirdiğine inanıyorum. ...Sanatsal çalışmalarımın içeriğine katkı sunması bakımından ders sürecinde değindiğimiz tüketim kültürü konusuna yöneldim. Bu konuyu nasıl daha özgün bir açıdan resimlerimde ele almam gerektiği, nasıl bir teknikle daha iyi bir anlatıma kavuşturmam gerektiği konusunda, konu üzerine araştırmada bulunmaya sevk etti ders beni” (Ö2, Mayıs 2020).

“Süreçten edindiklerimin yardımıyla düşünsel açıdan beni rahatsız eden günlük yaşamda karşılaştığım sosyal olayları resmetmeye çalıştım. Üzerine bir şey söylemek istediğim konuları resmetmeye çalıştım” (Ö3, Mayıs 2020).

“Bu atölyede daha öncesinde deneyimlediğim atölye derslerinden oldukça farklı bir eğitim yaklaşımı ile karşılaştım. Tamamen özgürlükçü, fikir üretme üzerine odaklı, kendimi ve toplumu anlamaya çalışan bir eğitim yaklaşımıydı bu. Böyle bir eğitim ortamda bulunmak beni ister istemez yeni, özgün çağrışımlara yönelterek hayal gücümü zenginleştirdi. Ve eskisi gibi içeriği boş, dersi geçmek için yaptığım sıradan portrelerden uzaklaşmama neden oldu ders. Resimlerimde orijinal bir şeyler çalışmam gerektiğini hissettim. Bu yüzden ‘Hipnoz Benlik’ ismini verdiğim, teorik içeriği olan toplumsal bir konuyu çalışmaya yöneldim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Resimlerimin içeriğini, sosyal ve kültürel konularla zenginleştirmeme önemli katkıları oldu ders içeriğinin. Resimlerime bakan kişiler artık ne anlattığım ile ilgilenmeye başladıklarını görüyorum. Bu da beni sanat üretmeye yönelik daha fazla iştahlandırıyor” (Ö6, Mayıs 2020).

“Bu dersle malzeme ve kavramsal içeriğin bütünleşmesinin önemini anladım. Bir resmi resim yapan bu iki unsurun birlikteliği olduğunu gördüm. Bu nedenle derste incelenen sanat eserleri bu ilişkiyi bizlere en iyi şekilde göstermekteydi. Buradan hareketle kendi çalışmalarımın teknik ve içerik açısından bütünleşmesi konusunda kendimce çalışmalarda bulundum” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bu dersteki konulardan ve örneklerden ilham alarak resimlerimde sosyolojik konuları işlemeye karar verdim” (Ö8, Mayıs 2020).

“Daha önceki derslerimizde realist çalışmalar yapıyorduk ama nasıl bir resim çalışsam diye düşünüyordum hep.... Bir konu üzerine yoğunlaşmak istiyordum hep. Örneğin benim derste seçtiğim konu tüketim kültürüydü. Bu konuyu bütün resimlerime yansıtmak istiyorum” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Sanatsal Anlatım’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, modülün uygulamalı basamağında teorik içeriğin rolüne ilişkin görüşleri ikinci olarak *sanatsal anlatım* teması altında toplanmıştır. Tema üzerine yoğunluk gösteren görüşlere bakıldığında, bu görüşlerin 3 (üç) kod ifadesi üzerinde toplandığı görülmüştür. Bu kodlar: *Anlatımı güçlendirme* (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8), *içeriği zenginleştirme* (Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) ve *eleştirelden yararlanma* (Ö1, Ö3) şeklinde karşımıza çıkmıştır. Temayla ilgili öğrenci görüşlerden anlaşıldığı üzere, öğrencilerin çoğunluğu (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8) modülün teorik içeriğinde yer alan konular ve görsel okuma etkinliklerinin sanatsal uygulama üzerinde anlatımı güçlendiren etkilerine; bazı öğrenciler (Ö6, Ö7, Ö8, Ö9) sanatsal içeriğe sunulan katlılara ve az sayıda öğrencinin (Ö1, Ö3) ise sanatsal anlatımda sosyolojik eleştirel unsurlardan yararlanma durumları üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Öğrenciler sanatsal anlatım üzerindeki bu etkileri, modülün teorik içeriğinin uygulama üzerindeki rolü kapsamında belirtmişlerdir. Öğrencilerin konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Dersten edindiğim bilgiler sanat üretiminde eleştirel yaklaşım açısından katkılarının bulunduğunu düşünüyorum. Dersten edindiğim bilgilerle resimlerde

eleştirel öğelerden yararlanmaya başladığımı söyleyebilirim” (Ö1, Mayıs 2020).

“Tüketim kültürü içerisinde seçtiğim bir temayı sanatsal çalışmalarına aktarmam, çalışmalarındaki anlatımı güçlendirdiğine inanıyorum. Ve aynı zamanda çalışmamın güncel olmasını sağladığını inanıyorum. Bu nedenle mutlu olduğumu belirtmek isterim” (Ö2, Mayıs 2020).

“Daha çok son çalışmalarında eleştirel bir dil kullanıyorum. Resimde toplumsal bir konuyu eleştirel şekilde ele almayı seviyorum çünkü. Resimlerimin birisinde tüketim kültürüyle ilişkili reklam afişlerini konu aldım. Bu konuyu, modern kent kültürüyle ilişkili resmettim. Bir diğerinde, günümüz kadınlarının güzellik algılarına yönelik eleştiri sundum. Özellikle ideal kadın ölçülerini obez tasvirlerle eleştirmeye çalıştım. ...Bu durumların resimlerimin anlatımını güçlendirdiğini fark ettim” (Ö3, Mayıs 2020).

“Düşünsel açıdan nasıl güçlü bir mesaj içeren resim yaparım şeklinde beni yeni bakış açılarına yönlendirdi dersten içeriği” (Ö4, Mayıs 2020).

“Aslında tanımı kitsch resimlerdi eski resimlerim. Beğenilme kaygılarım ön plandaydı o dönem. Fakat şuan yaptığım resimler, beğenilme kaygısından çok izleyiciye nasıl bir mesaj verebilirim anlayışı ön planda. Artık üretim sürecinde, düşünce açım ‘Ne anlatmalıyım?’ sorusu ile ilişkili. Resme başlamadan önce yapacağım resimde izleyiciye ‘Nasıl bir mesaj vermeliyim?’ kaygısı hissediyorum” (Ö5, Mayıs 2020).

“...düşünsel açıdan ders resimlerimin içeriklerini zenginleştirdi. ...Bu ders bir resmin neler anlatabileceğini bizlere gösterdi. Bu anlatımlardan birisi de sosyal ve kültürel konulardı. Bu konular aynı zamanda güncel ve sorgu gerektiren konulardı” (Ö6, Mayıs 2020).

“Dersten edindiğim bilgilerin olumlu yönde çalışmalarına teşvikleri oldu. Kişisel olarak ilgilendiğim bir içeriği bana sunduğu için ders, daha iyi anlatımı olan çalışmalar üretebilmeme fırsatlar sundu” (Ö7, Mayıs 2020).

“Ders içeriğinden öğrendiklerim, resimlerime gizem kattığını, içeriğini güçlendirdiğini düşünüyorum” (Ö8, Mayıs 2020).

“Tüketim kültürüyle ilgili resimler yaparken, ayrıca reklamları da incelemem gerekti resimlerimde” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Sanatsal Üslup/Tarz’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Modülün uygulamla basamağında teorik içeriğin rolüne ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen üçüncü tema *sanatsal üslup/tarz* ile ilgilidir. Tema üzerine yoğunlaşan öğrenci görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin çoğunluğunun (Ö1, Ö3, Ö4) modül içeriğinin üslup/tarz konusunda sanatsal çalışmalara herhangi bir etkisinin bulunmadığına dikkat çekildiği görülmüştür. Öğrencilerin bu durum üzerindeki görüşlerinden, modülün sanatsal uygulama sürecinin özgür bir ortamda gerçekleştiği; uygulamalar üzerine herhangi bir yönlendirici etkide bulunulmadığı anlaşılmaktadır. Modülün öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin sanatsal çalışmalarının teknik ve içerik açısından özgür kılınması bu durumun en temel göstergesi olarak değerlendirilmek mümkündür. Tema üzerine bir diğer görüş ise Ö6 ve Ö9 tarafından ileri sürülmüştür. Ö6 ve Ö9’a göre modülden edinilen kazanımlar sanatsal çalışmalara üslup/tarz konusunda katkılar sunmaktadır. Bu görüşe göre, öğrencinin modül içeriğinden edindiği sanat sosyolojik bilgi ve görsel okuma etkinliklerinden edinilen kazanımların konu üzerinde önemli rolleri bulunmaktadır. Temaya ilişkin görüşler şu şekildedir:

“Ders sürecinde kendi benimsediğim sanatsal tarz çerçevesinde çalışmalarımı yaptığım için sanatsal tarzıma dersin herhangi bir etkisi olmadı” (Ö1, Mayıs 2020).

“Üslup açısından eskiden realist tarzda yaptığım resimlerden uzaklaşmadan daha rahat fırça vuruşları ve renk ilişkileriyle oluşturduğum resimler üretmeme yardımcı oldu bu ders” (Ö3, Mayıs 2020).

“Üslup açısından bir değişim olmadı bende. Ders sürecinde kendi tarzımı olgunlaştırmaya çalıştım sadece. Bu konudaki gelişimim üzerinde dersten öğrendiğim sanat sosyolojik bilgilerin ve örnek eser incelemelerin önemli rollerinin bulunduğunu düşünüyorum” (Ö4, Mayıs 2020).

“Ders sürecinde ele alınan konuların benim sanatsal tarzıma önemli derecede yansımaları bulundu.... Sanatsal açısından beni mutlu eden bir tarza yönelmemde derste ele alınan örnekler, eserler ve konuların faydası bulunduğuna inanıyorum” (Ö6, Mayıs 2020).

“Dersimizin ilk başlangıcında çalışmak istediğim konuyu realist olarak aktarmaya yöneldim ama artık yavaş yavaş kendimi bulabildiğimi düşünüyorum resimlerimde” (Ö9, Mayıs 2020).

d) ‘Sanatsal Teknik’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Modülün uyumla basamağında teorik içeriğin rolüne ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen son tema *sanatsal teknik* başlığı altında karşımıza çıkmıştır. Öğrencilerin bu bölümde sanatsal tekniğe ilişkin değerlendirmeleri 3 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *Herhangi bir değişim yaşamama* (Ö1, Ö7, Ö8), *kolaj tekniğinden yararlanma* (Ö4, Ö6) ve *baskı tekniğinden yararlanma* (Ö5) şeklindedir. Bu durumlar üzerine görüş belirten öğrencilerin çoğunluğu, sanatsal teknik konusunda *herhangi bir değişim yaşamama* (Ö1, Ö7, Ö8) kodu altında değerlendirmelerde bulunarak, modülün teorik içeriğinin sanatsal teknik üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığına dikkat çekmişlerdir. Bu görüşe karşıt olarak bazı öğrenciler (Ö4, Ö5, Ö6), sanatsal teknik konusunda modülün teorik içeriğinden edinilen kazanımlar ve farkındalıkların uygulamaya yansımaları üzerinde değerlendirmede durdukları görülmüştür. Bu öğrencilerden Ö4 ve Ö6, öğrenme-öğretme sürecinde görsel okuma etkinliklerinden yararlanarak sanatsal uygulamalarında kolaj tekniğinden yararlandıklarını; Ö5’in ise sanatsal anlatımı güçlendirebilmek için baskı tekniğinden yararlandığını belirtmiştir. Bu öğrenciler (Ö4, Ö5, Ö6) daha öncesinde çalışmalarında yararlandıkları sanatsal tekniklerden farklı bir özellik gösteren teknikten yararlanma davranışlarının sanatsal uygulamaların içeriğini zenginleştirme konusundaki olumlu etkileri üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Konu üzerine öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Bu dersten öncede tuval üzerine yağlıboya tekniğiyle resim yaptığım için derste tekniğimi değiştirmeden kendi tarzım üzerinden yeni çalışmalar ürettiğimi söyleyebilirim. Bu sayede sevdiğim teknikte çalışmalar üreterek gelişime katkı sağlandığını düşünüyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Düşüncelerimi ifade edebilmek için resimlerimde kolaj tekniğinden yararlandım. Var olan resim yapma tekniğim ile kolaj tekniğini birleştirerek resimlerimi anlatımsal açıdan güçlendirmeye çalıştım” (Ö4, Mayıs 2020).

“Ben genelde tuval üzerine akrilik boya tekniği ile çalışıyordum. Şimdi de aynı teknikle çalışıyorum fakat, ‘Hipnoz Benlik’ başlığında seçtiğim konunun anlatımında ilk defa bu tekniğin dışında baskı tekniğinden de yararlanmam gerektiğini düşündüm. Çünkü, akrilik boya ile oluşturduğum çalışmalara

dışavurumcu bir anlatım katabilmek için kendimin tasarladığı bir mühür görüntüsünü baskı tekniğiyle resim yüzeyine uygulamam geriyordu. Bu teknik ‘Hipnoz Benlik’ konumu güçlendiren bir unsurdur. Çalışmamda bu anlatımı verebilmek için baskı tekniğinden yararlanmanın anlamlı olduğunu gördüm” (Ö5, Mayıs 2020).

“Derste gördüğüm örnekler ve pop sanatın işlediği konularla ilişkili olarak resimsel anlatımlarımı kolajla tekniği ile zenginleştirebileceğimi düşündüm. ...söylediğim gibi tuval üzerine yağlı boya resimlerimin benim sanatsal anlatımda yetersiz kaldığını düşünerek kolaj tekniğine ağırlık vermem ve yararlanmam, teknik açıda bana sunduğu yenilikti dersin” (Ö6, Mayıs 2020).

“Teknik açıdan benim önceki çalışmalarında olduğu gibi farklı malzemeler kullanmaya devam ettim derste. Bunlar: İnşaat köpükleri, ahşap, alçı, maske, şişe, kutu, fotoğraf gibi malzemelerden oluşmakta...” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bende teknik açıdan herhangi bir değişikli olmadı. Eskiden de tuval üzerine yağlıboya çalışıyordum bu derste de” (Ö8, Mayıs 2020).

4.3.5. SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Öneriler

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, sürece yönelik görüşlerini almak amacıyla öğrencilere ‘*Almış olduğunuz eğitime yönelik neleri değiştirmek, neleri devam ettirmek isterdiniz?*’ ve ‘*Almış olduğunuz eğitimin uygulamasına ilişkin eklemek istediğiniz başka görüşleriniz var mı? Var ise açıkla mısınız?*’ şeklindeki iki soru yöneltmiştir. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri yanıtlar üzerinden, modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin öneri niteliğinde çeşitli verilere ulaşılmıştır. Bu bölümde konuya ilişkin görüşlerin 3 tema üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalar: *Modül yapısı, zorunlu ders olması ve süre yetersizliği* şeklinde karşımıza çıkmıştır. Modülün pedagojik niteliğinin yükseltilmesi konusunda öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecine yönelik önerileri önem arz etmektedir. Aynı zamanda söz konusu öneriler, süreç değerlendirmesi kapsamında da veriler elde etmemize yardımcı olmaktadır. Konuya ilişkin görüşler şu şekilde karşımıza çıkmıştır:

Tablo 44

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Önerileri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Modül Yapısı	Modülü olduğu gibi uygulamaya devam etme	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	9	14
	Teori ve uygulama ilişkisinin sürdürülmesi	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9	5	
	Görsel okuma etkinliklerinden yararlanılması	Ö2	1	
Zorunlu Ders Olma	Dersi tüm öğrencilerin almasının gerekliliği	Ö1, Ö5	2	3
	Dersi alt sınıfta almanın gerekliliği	Ö7	1	
Süre Yetersizliği	‘Sanat Sosyolojisine Giriş’ ünitesine yönelik zaman yetersizliği	Ö2	1	2
	‘Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği’ ünitesine yönelik zaman yetersizliği	Ö4	1	
Genel Toplam				19

Yukarıdaki Tablo 44’de belirtilen temalara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) ‘Modül Yapısı’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin sürece yönelik öneri nitelikli görüşleri ilk olarak *modül yapısı* teması altında toplandığı görülmüştür. Öğrencilerin bu tema altında toplanan görüşleri 3 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *modülü olduğu gibi uygulamaya devam etme* (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9), *teori ve uygulama ilişkisinin sürdürülmesi* (Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9) ve *görsel okuma etkinliklerinden yararlanılması* (Ö2) şeklindedir. Konuya ilişkin görüşlerin tamamının (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9), *modülü olduğu gibi uygulamaya devam etme* kodu üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu konu üzerine görüş belirten öğrenciler, modülün öğrenme-öğretme sürecinden genel olarak memnun kaldıklarını ve gelecek süreçte, modülün öğrenme-öğretme sürecinde herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi uygulamaya devam edilmesi gerektiğini belirtimilerdir. Öğrencilerin öneri nitelikli bu görüşlerini (f=9), modülün uygulanabilirliğinin yüksek düzeydeki bir göstereci olarak değerlendirmek mümkündür. Yine, tema üzerine yoğunluk gösteren görüşlerin (Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9) bir diğeri, *teori ve uygulama ilişkisinin sürdürülmesi* kodu altında karşımıza çıkmıştır. Bu kod altında toplanan görüşlerin (f=5), öğrenme-öğretme sürecine yönelik

öğrencilerin doğrudan gözlemleri ve deneyimleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Konu üzerine görüş belirten öğrenciler, modülün öğrenme-öğretme sürecinde teori ve sanatsal uygulama etkinliklerinin aynı ders içerisinde gerçekleştirme durumu olumlu açılardan değerlendirerek söz konusu ilişkinin modülün gelecekteki uygulamalarında da sürdürülmesinin gerekliliği üzerine önerilerde bulunmuşlardır. Bu duruma ek olarak öğrenciler (Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9), diğer derslerde de teori ve uygulama ilişkisinden yararlanılabileceğine dikkat çekmişlerdir. Tema üzerine son görüş ise (f=1), *görsel okuma etkinliklerinden yararlanma* durumuyla ilgili olarak karşımıza çıkmıştır. Ö2'ye göre, modülün teorik içeriğiyle ilgili öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan görsel okuma etkinliklerinin, öğrenmenin gerçekleşmesinde olumlu rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle modülün gelecekteki uygulamalarında ve alana özgü diğer derslerde, sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden yararlanılabileceği belirtilmiştir. Tüm bu konulara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Derse yönelik değiştirmek istediğim bir şey yok. Memnundum aksine. Dersi gerek uygulama gerekse teorik konular bakımından aldığımız şekliyle devam ettirmeyi isterim. ...Bu ders bizlere hem teoriyi hem de uygulamayı aynı anda sundu. Bu şekilde dersin devam ettirilmesi gerekiyor bence. Bu durumun diğer sanatsal derslerimizde de gereçli olmasını isterdim. Bu nedenle eğitimden çok memnun kaldım. Bizleri alanımıza yönelik zenginleştirdi” (Ö1, Mayıs 2020).

“Eğitime yönelik değiştirmek istediğim bir şey yok açıkçası. Bu şekilde devam ettirilmesi taraftarıyım. ...Her derste konuyla ilgili görseli sosyolojik açıdan incelve, dersin en önemli bölümüydü bence. Bu uygulamaya devam edilmesi önemli bu ders için. Hatta diğer derslerde de bu uygulamaya yer verilebilir” (Ö2, Mayıs 2020).

“Ben olsam dersin içeriğine herhangi bir müdahalede bulunmak istemezdim. Dersin içeriği ve uygulaması kendi adıma verimli ve etkiliydi. Bu şekilde devam edilmeli” (Ö3, Mayıs 2020).

“Aldığım bu dersi değiştirmek istemem. Aksine aynı şekilde devam ettirmek isterim. Dersi içerik açıdan olsun, yöntem açısından olsun, uygulama açısından olsun çok zevkle katıldım. ...sanatsal uygulama ağırlıklı bu derste teorik bir bölümün olması ve bu teorik bölümde sanat ve diğer görseller ile ilgili güncel, sosyal konuları incelememiz, teorik bölümü daha zevkli kıldı ve başarılı

sonuçlara ulaşmamıza neden oldu. Hem teorik konular hakkında fikir sahibi olduk, hem de uygulamalarımız ile bu konuları ilişkilendirmeye çalıştık bizi besleyen bir durumdu. Hem bu dersin, hem de diğer derslerin bu şekilde işlenmesi gerektiğini düşünüyorum” (Ö4, Mayıs 2020).

“Dersi kendi içerisinde değerlendirdiğimde etkili ve başarılıydı bence. Hem sanatsal uygulamalarımızı yürüttüğümüz hem de sanat sosyolojisi ile ilişkili konuları incelememiz açısından dersi başarılı bulduğumu söyleyebilirim. Bu şekilde devam edilmeli derse” (Ö5, Mayıs 2020).

“Eklenmesi gereken, değiştirilmesi gereken farklı bir şey olmadığını düşünüyorum. Bu dönem bu ders sayesinde bizleri için de keyifli oldu” (Ö6, Mayıs 2020).

“Değiştirilmesini düşündüğüm hiç bir şey yok derse yönelik...” (Ö7, Mayıs 2020).

“Bence ders böyle gayet iyi gidiyor, değiştirilecek bir konu bulamıyorum. Derse yönelik her şey olurunda. Dersin teorik bölümü olsun, sanatsal uygulama bölümü olsun her şey dengeli ve bütünlük bir yapıda bence. Durağan, monoton bir ders değildi bu sayede. Bu yüzden bana sıkıcı gelen, bizlerin motivasyonunu düşüren bir özelliği de yoktu dersin” (Ö8, Mayıs 2020).

“Dersin işlenişinde iki saat teorik ardından uygulama şeklinde işlenmesini isterim. Aynı disiplinli şekilde sürecin gerçekleştirilmesini düşünüyorum. Bir şey öğrenmek isteyen bir öğrenci için tam olması gereken bir dersti.... Aynı şekilde devam etmesini isterim dersin” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Zorunlu Ders Olma’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin öneri nitelikli görüşlerinin bir diğeri zorunlu ders olma teması altında toplanmıştır. Tema altında toplanan görüşlerin 2 kod ifadesi üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu kodlar: *Dersi tüm öğrencilerin almasının gerekliliği (Ö1, Ö5) ve dersi alt sınıfta almanın gerekliliği (Ö7)* şeklindedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılımın gönüllülük esasına dayanmasından kaynaklı olarak temaya ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen bu kodların, SGOSU eğitim modülünün zorunlu ders olabilecek bir özellik taşıdığı konusuna getirilen önerilerle ilgili olduğu görülmüştür. Temaya ilişkin görüşlerden (tf=3), modül içeriğinin

önemine dikkat çekildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, modülün zorunlu ders olmasına yönelik önerileri nitelikli görüşlere öğrenci günlüklerinde de karşılaşılmıştır. Bir kısım öğrencinin (Ö1, Ö3, Ö6, Ö7) öğrenme-öğretme sürecinde tuttıkları günlüklerde “*Dersin zorunlu ders olmasını isterdim*” (Ö1-ÖG, Ö3-ÖG, Ö6-ÖG, Ö7-ÖG) şeklinde öneride bulundukları görülmüştür. Söz konusu temaya ilişkin bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Ben bir görsel sanatlar eğitimcisinin resim yapamamasına karşıyım. Bence öğretmen olacak kişi mutlaka belirli düzeylerde yetenekli olmalı fakat teorik bilgilerde bir o kadar ilgili, alakalı olmalı. Bu ders, bu durumu karşılayan bir içeriğe sahipti. Bu nedenle bu dersi her resim öğretmeni olacak kişinin almasının gerekli olduğunu düşünüyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Gelecek yıl alt sınıflara da bu dersin verilesini isterim. Bu eğitimi sadece Anasanat Atölye Resim dersi içerisinde teorik olarak değil; başlı başına bir ders olarak da verilmesini isterim” (Ö5, Mayıs 2020).

“Bu ders daha önceden zorunlu olarak verilseydi, kendimizi bu yönde mezun olmadan daha fazla geliştirme fırsatı bulurdum. Bu yüzden ders, üçüncü sınıfta ve zorunlu bir ders olarak verilebilir” (Ö7, Mayıs 2020).

c) ‘Süre Yetersizliği’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin öneri nitelikli görüşlerinden elde edilen son tema *süre yetersizliği* adı altında karşımıza çıkmıştır. Temaya ilişkin Ö2 ve Ö4, modül kapsamındaki bazı ünitelere bir haftadan fazla süre ayrılması gerektiği yönünde önerilerde bulundukları görülmüştür. Konu üzerine Ö2, *Ünite I: Sanat Sosyolojisine Giriş*, Ö4 ise *Ünite IV: Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği* üniteleri için öğrenme-öğretme sürecinde ayrılan bir haftalık sürenin yetersiz kaldığı; bu sürenin uzatılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Bu öneriler içerisinden özellikle Ö2’nin Ünite I’e yönelik görüşleri, bu ünitenin modül içeriğine giriş özelliği göstermesi nedeniyle ayrıca önem arz ettiğini belirtmek mümkündür. Temaya ilişkin söz konusu görüşleri (tf=2), modülün genel kapsamı hakkında öğrencilerin sahip oldukları farkındalığın göstergesi olarak yorumlamak mümkündür. Temaya ilişkin görüşler şu şekildedir:

“Sanat sosyolojisine Giriş konusu bence önemli bir konuydu. Birinci haftanın konusuydu. Bence bunun biraz daha geniş şekilde işlenmesi uygun olabilirdi” (Ö2, Mayıs 2020).

“Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği konusu benim çok dikkatimi çekmişti. Bu konu iki hafta bile olabilirdi bence. Çünkü ilgi çekici bir konuydu. Aslında sanat tarihinden belirli bir bilgilerimiz vardı konuya karşı fakat bu derste bu konu çok farklı bir açıdan ve örnekler üzerinden ele alındı. Bu sayede konu üzerinde yeni şeyler öğrenmeme neden oldu. Sosyolojik açıdan pek çok bilgi edindik konu üzerine. Bu konuyu iki hafta işleyebildik bu yüzden” (Ö4, Mayıs 2020).

4.3.6. SGOSU Eğitim Modülünün Yüz Yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerine İlişkin Görüşler

SGOSU eğitim modülünün 9 haftalık öğrenme-öğretme sürecinin ilk 4 haftası yüz yüze öğretimle; son 5 haftası ise, dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeniyle acil durum uzaktan öğretimle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın acil durum uzaktan öğretim süreci, senkron (eş zamanlı) online olarak gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle bu bölümde, araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerine yer verilmektedir. Söz konusu öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşler, süreç değerlendirmesi kapsamında öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilmiştir. Öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerine bakıldığında, bu görüşlerin 4 tema üzerine yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Bu temalar: *Yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinin benzerlikleri* (tf=14), *uzaktan öğretim sürecinin eksiklikleri* (tf=13), *uzaktan öğretim sürecinin artıları* (tf=4) ve *yüz yüze öğretim sürecinin artıları* (tf=3) şeklindedir. Söz konusu temalara ilişkin öğrenci görüşleri, modülün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçleri hakkında değerlendirme ve karşılaştırma yapmaya olanak tanımaktadır. Bu kapsamda konuya ilişkin öğrenci görüşleri, araştırmada önem arz etmektedir. Konuya ilişkin görüşler şu şekildedir:

Tablo 45

Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının SGOSU Eğitim Modülünün Yüz Yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kod	Öğrenci Kodu	f	tf
Yüz yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerinin Benzerlikleri	Dersin teorik içeriğine görüşler/fikirler aracılığıyla katılım gösterme	Ö2, Ö3, Ö4, Ö8	4	14
	Ders hocasıyla kolay iletişim kurma	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6	4	
	Ders konularının anlaşılabilirliği	Ö1, Ö8, Ö9	3	
	Dersin teorik içeriğinin sunumu	Ö5, Ö7	2	
	Derslerin planlı ve programlı yürütülmesi	Ö4	1	
Uzaktan Öğretim Sürecinin Eksiklikleri	Teknik aksamalar	Ö1, Ö2, Ö7, Ö8, Ö9	5	13
	Ev ortamına bağlı durumlar	Ö3, Ö5, Ö7	3	
	Okul ortamından uzaklık	Ö2	1	
	Öz denetim güçlüğü	Ö1	1	
	Eğitimde fırsat eşitsizliği	Ö9	1	
	Motivasyon düşüklüğü	Ö1	1	
	Sıcak, samimi ortam yokluğu	Ö1	1	
Uzaktan Öğretim Sürecinin Artıları	Sanatsal uygulamalar için bireysel çalışma ortamı	Ö1, Ö6	2	4
	Öz değerlendirme	Ö4	1	
	Bireysel çalışma ortamına bağlı yaratıcı potansiyeli keşfetme	Ö5	1	
Yüz Yüze Öğretim Sürecinin Artıları	Akrandan öğrenme	Ö3, Ö8	2	3
	Öğretim ortamından kaynaklı eğitim-öğretim motivasyonu	Ö1	1	
Genel Toplam				34

Yukarıdaki Tablo 45’de belirtilen temalara ilişkin öğrenci görüşleri şu şekildedir:

a) ‘Yüz Yüze ve Uzaktan Öğretim Süreçlerinin Benzerlikleri’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve acil durum uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen ilk tema *yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinin benzerlikleridir*. Öğrencilerin söz konusu temayla ilgili görüşleri (tf=14), 5 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *Dersin teorik içeriğine görüşler/fikirler aracılığıyla katılım gösterme* (f=4), *ders hocasıyla kolay iletişim*

kurma (f=4), ders konularının anlaşılabilirliği (f=3), dersin teorik içeriğinin sunumu (f=2) ve derslerin planlı ve programlı yürütülmesi (f=1) şeklindedir. Temaya ilişkin görüşlerin çoğunluğu dersin teorik içeriğine görüşler/fikirler aracılığıyla katılım gösterme (f=4) ve ders hocasıyla kolay iletişim kurma (f=4) kodlarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Bu konuda bazı öğrencilerin (Ö2, Ö3, Ö4, Ö8), modülün yüz yüze ve uzaktan öğretimle gerçekleştirilen her iki sürecinin de dersin teorik içeriğiyle ilgili görüş/fikir ifade etme, sınıf içi yürütülen tartışma etkinliklerine katılım ve sohbet ortamında konuların işlenmesi kapsamında benzer özelliklere dikkat çektikleri görülmüştür. Modülün sanat sosyolojik yapısı gereği ünite teorik içeriklerine ve görsel okuma etkinliklerine öğrencilerin görüş ve fikirleri aracılığıyla aktif katılımı gerekmektedir. Bu açıdan modülün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinde öğrencilerin derse aktif katılımlarının sağlandığı söz konusu öğrenci görüşlerinden anlaşılmaktadır. Yine bazı öğrencilerin (Ö2, Ö3, Ö4, Ö6), yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinde ders hocasıyla kolay iletişim kurdukları; ihtiyaç durumunda, ders hocasına kolayca ulaştıkları konusunda görüş belirttikleri görülmüştür. Öğrencilerin öğretmenle kolay iletişim içerisinde olmaları, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden uzaklaşmalarını engelleyen bir durum olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle uzaktan öğretim sürecinde öğretmen öğrenci iletişiminin önem arz ettiği düşünülmektedir. Temayla ilgili diğer görüşlere bakıldığında, bazı öğrencilerin (Ö1, Ö8, Ö9) ders konularının anlaşılabilirliğinin; bazı öğrencilerin ise (Ö5, Ö7), dersin teorik içeriğinin sunumunun her iki öğretim sürecinde de benzer özellikler gösterdiğine dikkat çektikleri görülmüştür. Bu konularda görüş belirten öğrencilere göre her iki öğretim süreci arasında kayda değer bir fark bulunmamaktadır. Bu görüşlerden, modülün teorik saat öğretim sürecinin acil durum uzaktan öğretim sürecinde de herhangi bir aksaklığa uğramadan devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Temayla ilgili son olarak bir öğrenci (Ö4), her iki öğretim sürecinde derslerin planlı ve programlı yürütüldüğüne dikkat çekmiştir.

Modülün yüz yüze ve acil durum uzaktan öğretim süreçlerinin benzerlikleri büyük çoğunlukla teorik saat öğrenme-öğretme süreci üzerine yoğunluk gösteren öğrenci görüşlerinde karşımıza çıkmıştır. Bu nedenle her iki öğretim sürecini; modül teorik içeriğinin sunumu, konuların anlaşılabilirliği, derse katılım ve ders planlaması kapsamında benzer özellikler gösterdiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Temayla ilgili bazı görüşler şu şekildedir:

“Konuların anlaşılabilirliği açısından gayet başarılıydı zaten. Anlatılan konular en az yüz yüze eğitim kadar anlaşılırdı uzaktan öğretimde de” (Ö1, Mayıs 2020).

“Hem yüz yüze hem de uzaktan öğretimde bizlerin ders konularına yönelik yorumları, görüşleri alınıyordu derslerde. Derse görüşlerimizle katılma konusunda her iki süreçte aynıydı.... Her an aklımıza takılan her şeyi hocaya rahatça sorabiliyorduk. Rahatça çalışmalarımız hakkında dönüt alabiliyorduk” (Ö2, Mayıs 2020).

“Hocamız bizim yanı başımızdaymış gibi sıcaklığına dönüt alabildik resimlerimize.... Teorik kısımda açıkçası çok eksik hissetmedim. Çünkü online derste yine sorular sorduk, yine fikirlerimizi özgürce ifade ettik. Yine yüz yüzeydik ama canlı yayın üzerinden iletişim kurduk sadece. Dersin teorik sürecinde atölye ortamında da olsak pek fazla bir şey fark edebileceğini düşünmüyorum aslında” (Ö3, Mayıs 2020).

“Her ikisinde de haftanın belirli bir saatinde dersimizi planlı bir şekilde gerçekleştirdik. Aslında dersimizin teorik kısmında pek fazla değişen bir şey olmadı. Yine, dersimizi sohbet havasında yapmaya devam ettik. Uygulama sürecinde yüz yüze eğitimdeki gibi her an hocaya bir şey sorabiliyorduk ya da fikir alabiliyorduk” (Ö4, Mayıs 2020).

“Hocam dersin teorik sürecinde her hangi bir değişim olmadı. Hani anlatım açısından gayet okuldaki gibi ders verimli oldu” (Ö5, Mayıs 2020).

“Uzaktan eğitim sürecinde hocamıza ulaşma konusunda sıkıntı yaşamadım. Uzaktan eğitim sürecinde de gelişimim durmadı” (Ö6, Mayıs 2020).

“Hocam bence ikisi arasında çok büyük bir fark yoktu. Bu iki süreçte olumlu şekilde geçti. Uzaktan eğitimde belki sınıfta değildik ama aynı sınıfta gibi hissettim kendimi. Tıpkı normal dersimizdeki gibi konuları görseller üzerinden işledik” (Ö7, Mayıs 2020).

“Uzaktan eğitim sürecinde de anlatılan konular anlaşılırdı. İstedığımız zaman tartışma etkinliklerine katıldık, görüşlerimizi ileri sürdük” (Ö8, Mayıs 2020).

“Her iki süreçte de derste işlediklerimiz gayet anlaşılırdı” (Ö9, Mayıs 2020).

b) ‘Uzaktan Öğretim Süreçlerinin Eksiklikleri’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve acil durum uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen ikinci tema *uzaktan öğretim sürecinin eksiklikleridir*. Öğrencilerin söz konusu temayla ilgili görüşleri (tf=12), 7 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *Teknik aksamalar* (f=5), *ev ortamına bağlı durumlar* (f=3), *okul ortamından uzaklık* (f=1), *öz denetim güçlüğü* (f=1), *eğitimde fırsat eşitsizliği* (f=1), *motivasyon düşüklüğü* (f=1), *sıcak, samimi ortam yokluğu* (f=1) şeklindedir. Temayla ilgili görüşlere bakıldığında, bu görüşlerin çoğunluğunun *teknik aksamalar* (f=5) kodu, bazı görüşlerin ise *ev ortamına bağlı durumlar* (f=3) kodu üzerine yoğunluk gösterdiği; diğer temalara ilişkin görüşlerin ise, az sayıda öğrencinin (f=1) görüşlerine bağlı değerlendirmeler şeklinde heterojen bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğuna göre (Ö1, Ö2, Ö7, Ö8, Ö9), acil durum uzaktan öğretim sürecinde yaşanan teknik aksaklıklar (internet kesintisi, sistemsel arızalar, mekanik problemler vb.) söz konusu öğrenme-öğretme sürecini etkileyen en önemli olumsuzluk olarak nitelendirilmiştir. Bu öğrencilere göre, Covid 19 pandemi sürecinin ani gelişimi nedeniyle acil durum uzaktan öğretime hazırlıksız geçişin yaşanması, uzaktan öğretim sürecinde yaşanan teknik aksaklıkları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin teknik aksaklıklarla ilgili görüşleri, süreç değerlendirmesi kapsamında önem bir tespiti karşımıza çıkarmaktadır. Uzaktan öğretim sürecinin eksikliklerine ilişkin görüşlerin yoğunlaştığı bir diğer kod ifadesi ise *ev ortamına bağlı durumlar*dır. Bu konuda görüş belirten öğrencilere göre (Ö3, Ö5, Ö7), ev ortamı, öğrencilerin uzaktan öğretim sürecinde derslere senkron (eş zamanlı) katılımlarını ve sanatsal çalışmalarını gerçekleştirmelerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Öğrencilere göre, ailelerin sosyoekonomik durumlarına bağlı olarak ev ortamlarında her öğrencinin bireysel çalışma ortamı bulunamaya bilmektedir. Bu durum ise uzaktan öğretim sürecinde yaşanan eksiklikler olarak öğrenci görüşlerinde karşılık bulduğu görülmüştür. Tema altında toplanan diğer görüşlere bakıldığında, bu görüşlerde uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin okul ortamından uzaklaşma eğilimi gösterdiği (Ö2), öz denetim konusunda öğrencilerin güçlükler yaşadığı (Ö1), teknolojiye erişim kaynaklı olarak eğitimde fırsat eşitsizliklerinin yaşanmasına neden olduğu (Ö9), teknik aksaklıklara bağlı motivasyon düşüklüğünün yaşanması (Ö1) ve son olarak sıcak samimi bir eğitim ortamının oluşmasına engel teşkil eden nedenlere (Ö1) dikkat çekildiği görülmüştür. Tüm bu konularla ilgili bazı görüşler şu şekildedir:

“Hocam, atölyede yüz yüze işlediğimiz derslerle uzaktan öğretimle işlediğimiz derslerin kesinlikle eşit olduğunu düşünmüyorum. Çünkü uzaktan eğitimde bazı

teknik aksamalar oluyor ya da sıcak ve samimi bir ortam kuramıyoruz. Teknik aksaklıklar bizlerin motivasyonunun düşürüyor.... Ama evde ister istemez ders dışında ilgilendiğimiz şeylerde olabiliyor. Evin içerisinde derse odaklanmamız biraz zor oluyor aslında” (Ö1, Mayıs 2020).

“Sadece internet kesintisi sorun oldu. Başka bir olumsuzluk görmüyorum bence iyiydi yani.... Sadece okul ortamından uzak kaldık” (Ö2, Mayıs 2020).

“...ev ortamında atölyedeki gibi istediğimiz şekilde boyamızı, tuvalimizi yayamıyoruz. Sanatsal çalışma konusunda atölye ortamındaki rahatlığı ev ortamında bulamayabiliyoruz” (Ö3, Mayıs 2020).

“Atölye müsait oluyor çalışmaya ama kimi zaman ev ortamı ailevi durumlardan kaynaklı müsait olmayabiliyor çalışmaya” (Ö5, Mayıs 2020).

“Tek sorun teknik aksaklıklardı. Teknolojiye bu süreçte tam ayak uyduramadık diyebilirim.... uzaktan eğitimde herkesin aile ortamı müsait olmaya biliyor resim yapmaya. Bu yüzden öğrencileri sanatsal uygulama süreci bu konuda olumsuz etkilediğini düşünüyorum” (Ö7, Mayıs 2020).

“Online eğitimde bazı teknik aksaklıklar yaşamam yüzünden dersimizin yüz yüze geçen kısmı bence daha güzeldi” (Ö8, Mayıs 2020).

“Ben köyde oturuyorum hocam. Bu yüzden bazen internet çekmeye biliyor. Dersi takip etme konusunda zorluklarla karşılaşıyorum. Yine, bilgisayarı, telefonu olmayan öğrencilerin de bulunabileceğini düşünüyorum. Bu açıdan bir çok sorun var bence” (Ö9, Mayıs 2020).

c) ‘Uzaktan Öğretim Süreçlerinin Artıları’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve acil durum uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen üçüncü tema *uzaktan öğretim sürecinin artılarıdır*. Öğrencilerin söz konusu temayla ilgili görüşleri (tf=4), 3 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *Sanatsal uygulamalar için bireysel çalışma ortamı* (f=2), *öz değerlendirme fırsatı* (f=1) ve *bireysel çalışma ortamına bağlı yaratıcı potansiyeli keşfetme* (f=1) şeklindedir. Tema üzerine uygunluk gösteren görüşlere bakıldığında, bu görüşlerin ağırlıklı olarak uzaktan öğretimde modülün sanatsal uygulama sürecine yönelik öğrenci deneyimleriyle ilgili olduğu görülmüştür. Öğrencilere göre (Ö1, Ö6), uzaktan öğretim sürecinde sanatsal uygulamaların bireysel çalışma ortamında

gerçekleştirilmesi, öğrencileri atölye ortamına göre daha rahat sanatsal çalışmalar üretmelerine yardımcı olduğu belirtilmiştir. Bu konunun az sayıda öğrenci tarafından ifade edilmesi (f=2), söz konusu değerlendirmenin kişisel tercihlerin bir sonucu olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Yine bir öğrenci (Ö4) tarafından, modülün yüz yüze öğretim sürecine göre uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin sanatsal çalışmalarına ilişkin bireysel karar almaları ve aldıkları kararları biran önce uygulamaya geçirmeleri konusunda sürecin öğrencilere öz değerlendirme fırsatı sunduğu ifade edilmiştir. Son olarak bir öğrenci (Ö5) tarafından, bireysel çalışma ortamına bağlı olarak yaratıcı potansiyeli keşfetme konusunda uzaktan öğretimin artılarına değinildiği görülmüştür. Söz konusu görüşler kapsamda (Ö4, Ö5), modülün uzaktan öğretim sürecinde öğretmen ve öğrenci arasındaki fiziksel uzaklıktan kaynaklı olarak bireysel çalışma durumunun, öğrencilerin kişisel potansiyellerini ve yaratıcı özelliklerini keşfetmelerine fırsat sunduğu anlaşılmıştır. Temayla ilgili bazı öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Aslında hocam, sanatsal uygulama sürecinde evde olmamız daha sağlıklı oldu.... Zaten ben yüz yüze eğitim sürecinde de öğrenci evinde çalışmayı seviyorum. Kaldığım evde odamın bir köşesini resim çalışma köşesi yapıyorum. Ben aslında evde resim yapmayı genel olarak seviyorum” (Ö1, Mayıs 2020).

“Ama burada da başka bir yönümüz ortaya çıktı. Bu: İş bitirici yönümüz, ne kadar kendi kendimize doğru bir karar verebildiğimiz ortaya çıktığını düşünüyorum” (Ö4, Mayıs 2020).

“Benim için uzaktan eğitim uygulamada daha iyi oldu. Okulda olsaydım yağlıboya da kendimi değiştirmeye çalışıyor olabilirdim ama evde olduğum için sadece yağlıboyayla değil de farklı malzemelerle yaratıcı resimler yapabileceğimi anladım” (Ö5, Mayıs 2020).

“Uygulama kısmına gelince de şöyle: Evet evde kendi çalışma ortamımızda çalışmamız çok güzeldi” (Ö6, Mayıs 2020).

d) ‘Yüz Yüze Öğretim Süreçlerinin Artıları’ Temasına İlişkin Görüşler ve Yorum:

Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin, SGOSU eğitim modülünün yüz yüze ve acil durum uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen son tema *yüz yüze öğretim sürecinin artılarıdır*. Öğrencilerin söz konusu temayla ilgili görüşleri (tf=3), 2 kod ifadesi üzerine yoğunluk göstermiştir. Bu kodlar: *Akrandan öğrenme* (f=2) ve *öğretim*

ortamından kaynaklı eğitim-öğretim motivasyonu (f=1) şeklindedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin öğrencilerin bazıları (Ö3, Ö8), akrandan öğrenme açısından yüz yüze öğretim sürecinin olumlu özelliklerine dikkat çektikleri görülmüştür. Bu konudaki görüşlerden anlaşıldığı üzere yüz yüze öğretim süreci, sınıf içerisinde sosyal etkileşimi artırmakta; bu durum ise, sosyal öğrenme ve akrandan öğrenme ortamlarının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu öğrenci görüşlerinden (Ö3, Ö8) akrandan öğrenme durumunun, uzaktan öğretim sürecinde yüz yüze öğretim sürecindeki kadar etkili ve verimli olmadığı anlaşılmıştır. Yüz yüze öğretim süreci bu öğrenciler tarafından, akrandan öğrenmeye olanak sağlayan sosyal bir öğrenme ortamı olarak nitelendirilmiştir. Yine temayla ilgili bir öğrenci (Ö1), yüz yüze öğretim sürecinde eğitim ortamından kaynaklı olarak eğitim-öğretim motivasyonunun uzaktan öğretime göre daha etkili hissedildiğine dikkat çekmiştir. Ö1'in görüşünden anlaşıldığı üzere uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin örgün öğretim ortamından uzak olmaları, öğrencilerin eğitim-öğretim sürecine yönelik hissettikleri motivasyonu etkilemektedir. Bu nedenle Ö1 tarafından bu konunun, yüz yüze öğretim sürecinin olumlu özelliği olarak nitelendirildiği görülmüştür. Temayla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Biz okulda olduğumuz zamanlarda okul ortamında sürekli eğitim-öğretim motivasyonu vardı üzerimizde” (Ö1, Mayıs 2020).

“Atölye ortamında hepimiz hep beraberdik. Herkesin çalışmalarını görebiliyorduk ve fikir alışverişinde bulunabiliyorduk. Onların yaptıkları görsellerle bizim yaptığımız görselleri karşılaştıra biliyorduk. Bu sayede birbirimizden etkileniyorduk ve daha fazla ileriye dönük çalışmalar yapmaya yöneliyorduk. Bu bizim gelişimize katkı sağlıyordu” (Ö3, Mayıs 2020).

“Yüz yüze eğitimde arkadaşlarımızdan da öğreniyorduk bazı şeyleri. Arkadaşlarımızdan da bazı etkiler olsun, tarzlar olsun bir şeyler öğrenebiliyorduk. Uzaktan öğretimde bu etki ortadan kalktı” (Ö8, Mayıs 2020).

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma bulgularında yer alan verilerle ilgili sonuçlara, elde edilen sonuçların başka araştırmalardaki sonuçlar ve literatürdeki verilerle benzerlikleri ya da farklılıklarına ve son olarak araştırma konusuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutması açısından önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

5.1.1. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Haftalık Ünite İçerikleri ve Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde modülün haftalık ünite içerikleri ve öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik bulgulardan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- SGOSU eğitim modülü kapsamında teorik içerikle sanatsal uygulama arasındaki ilişkinin, öğrenme-öğretme sürecine yönelik gözlemlerle bağlantılı olarak iki farklı açıdan değerlendirilebileceği görülmüştür. Bunlardan birincisi, ünitelerin teorik içeriğinde irdelenen konuların öğrencilerin sanatsal uygulamaları için yeni fikirler geliştirmesine yardımcı olduğu; ikincisi ise, hali hazırda sosyolojik içerikli sanatsal çalışmalar üreten fakat konu üzerinde kuramsal bir bilgi birikimi bulunmayan

öğrencilere, ünitelerle sunulan teorik içerikte irdelenen konuların öğrencilerin sanatsal çalışmalarına kuramsal bir zemin teşkil ederek katkı sunduğu anlaşılmıştır.

- SGOSU eğitim modülü kapsamında sanatsal uygulama sürecinin, sanatsal yaratıcılık ve kuramsal yapı/içerik sorgulamaları bağlamında etkili ve verimli bir öğrenme-öğretme süreci özelliği gösterdiği görülmüştür.
- Ünite teorik içeriğinde yer alan sanat sosyolojisi konularının, sanat eserleri ve diğer görsel kültür formları üzerinden sosyolojik görsel okuma etkinlikleriyle incelenmesi öğrencilere sosyolojik görme deneyimleri sunmuştur.
- SGOSU eğitim modülünün ünite içerikleriyle ilgili olarak öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin eleştirel düşünme, tartışma ve fikişsel sorgulamaları önem arz etmektedir. Bu nedenle, dersler öncesinde öğrencilere ünite teorik içerikleriyle ilgili verilen ön hazırlık çalışmalarının/ödevlerinin, öğrenme-öğretme sürecinin verimini ve etkisini arttırdığı; öğrencilerin, ünite içeriğiyle ilgili özgün ve orijinal nitelikli fikirler geliştirmelerine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Ek olarak, öğrencilere verilen ön hazırlık çalışmalarının/ödevlerinin, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde aktif rol almalarına yardımcı olduğu görülmüştür.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinin, teori ve uygulama ilişkisini sentezleyen eleştirel pedagojik bir yapıya sahip olduğu görülmüştür.
- Öğretim ortamının düzenlenmesi ilişkin sonuçlara bakıldığında, öğrenme-öğretme sürecinin demokratik ve rahat bir ortamda gerçekleştirilmesinin, öğrencilerin ders etkinliklerine karşı görüş ve fikirleriyle aktif katılım göstermelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu konu, öğrencilerin bu süreçte ünitelerin teorik içeriğine ve sosyolojik görsel okuma etkinliklerine yönelik zengin görüş ve fikir ifade etmeleriyle sonuçlanmıştır. Bu durumun, öğrenme-öğretme sürecinin verimini arttırdığı görülmüştür.
- Araştırmaya katılım gösteren öğrenci sayısının (n=9) kalabalık olmaması ünite içeriğinde yer alan teorik konuların, sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin ve sanatsal uygulamalara ilişkin sorgulamaların derinlemesine incelemeye olanak sağladığı görülmüştür. Buradan elde edilen deneyim ve gözlemlerden yola çıkılarak modülün kalabalık gruplarla yürütülmesinin öğrenme-öğretme sürecinin verimini ve etkisini düşüreceği ön görülmektedir.
- Modülün sanatsal uygulama sürecinde öğrencilerin, katılımcı araştırmacı tarafından herhangi bir kısıtlama ya da sınırlamaya tabii tutulmadan kendi belirledikleri anlatım

yöntemi, teknik ve içerikte sanatsal çalışmalarını gerçekleştirme eylemleri, öğrencilerin teori ve uygulama arasındaki ilişkiyi yorumlamalarında özgür bir öğrenme ortamı sağlamıştır.

- Modülün sanatsal uygulama sürecinde öğrencilerin sanatsal ifade özgürlüklerinin kısıtlanmamasının, öğrencilerin farklı tekniklerde sanatsal çalışmalar üretmelerine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu konu, uygulama sürecinin pedagojik açıdan verimini de arttıran bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.
- Modülün ünite teorik içerikleriyle ilgili öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen fıkırsel sorgulamalar, tartışma etkinlikleri ve görsel okuma çalışmaları; sanat sosyolojik açıdan güncel sanatın üretim, tüketim ve dağıtım ilişkileri üzerine sınıf içi çok boyutlu analizler yapabilmeye olanak sunduğu görülmüştür.
- SGOSU eğitim modülü kapsamında gerçekleştirilen Anasanat Atölye IV (Resim IV) ders içeriğinde sanatsal uygulamalara ek olarak sanat teorisine ayrılan teorik süreç, dersin işlev ve hedeflerini attırmaya yardımcı olduğu görülmüştür.

5.1.2. Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarına Yansımalarına İlişkin Sonuçlar

Bu bölümde SGOSU eğitim modülünün görsel sanatlar öğretmen adayları üzerindeki yansımalarına ilişkin bulgulardan elde edilen sonuçlara yer verilmektedir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşlerden, öğrencilerin alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi, sanatsal uygulama, sanatı alımlama ve kültürel alan boyutlarında çok boyutlu kazanımlar elde ettikleri anlaşılmıştır. SGOSU eğitim modülünün teori ve uygulama ilişkisinde yürütülen yapısı, öğrencilerin modülden edindikleri kazanımların boyutunu genişletmiştir.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin, süreçten edindikleri kazanımlardan eğitim sonrasında pedagojik faaliyetlerde ve sanatsal uygulamalarda yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler, modülden edindikleri sanat sosyolojik bilgileri gelecekte öğrencilerine aktarmak ve öğrenme-öğretme sürecinde gözlemledikleri öğretim yöntemlerinden mesleki yaşamlarında yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler sanatsal

uygulamalarında ise, kavramsal yapıyı destekleme, eleştirel nitelikli çalışmalar üretme ve sanatın özerkliği bilincinde çalışmalar üretme konularında modülden edindikleri kazanımlardan yararlanacaklarını belirtmişlerdir.

- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin sürece katılım göstermeyen akranlarından kendilerini ders sürecinden edindikleri kazanımlarla ilgili olarak farklı hissettikleri anlaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinde bu farklılıkların sanatsal uygulama, görseli alımlama, sanat sosyolojisi bilgisi, görsel dağarcık ve sosyal olaylara yaklaşım durumlarında belirginlik gösterdiği görülmüştür. Araştırmaya katılım gösteren öğrenciler akranlarına göre, sanatsal uygulama konusunda sorgulayıcı, özgün ve sosyal içerikli konu seçimlerinde bulunma; görseli alımlama konusunda, görseli sosyolojik açıdan okuma/değerlendirme becerisine sahip olma; sanat sosyolojisi bilgisi açısından, sanat-toplum ilişkisine yönelik farkındalık sahibi olma; ve son olarak bazı öğrenci görüşlerinden, zengin bir görsel dağarcığa sahip olma ve günlük yaşamda karşılaşılan sosyal olaylara bilinçli bir yaklaşım sergileme konularında farklılıklar hissettikleri görülmüştür.
- Modülün sanatsal uygulama sürecinin teori ve uygulama ilişkisinde yürütülmesi, sanatsal uygulamaların sanat sosyolojik boyutlarıyla ilgili olarak öğrencilerin farkındalıklarını geliştirmeye yardımcı olduğu görülmüştür.
- SGOSU eğitim modülünün, öğrencilere sanat sosyolojik konular kapsamında teori ve uygulama ilişkisini sentezleyen pedagojik ve entelektüel deneyimler sunduğu görülmüştür.
- Modülün teorik içeriğiyle ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliklerinin, öğrencilerin sanat eserlerine ve diğer görsel kültür formlarına yönelik sosyolojik imgelemlerini/düşünme biçimlerini arttırdığı görülmüştür.
- Modülün sanatsal uygulama sürecinde öğrencilerin, katılımcı araştırmacı tarafından herhangi bir kısıtlama ya da sınırlamaya tabii tutulmadan kendi belirledikleri sanatsal anlatım yöntemi, teknik ve içerikte çalışmalarını gerçekleştirme eylemleri; öğrencilerin, sanatsal çalışmalarına karşı inanç, aidiyet ve öz güvenlerini arttırdığı görülmüştür.
- Modülün ünite teorik içerikleri ve bu içeriklerle ilgili sosyolojik görsel okuma etkinliklerinden edinilen alan bilgisine ilişkin kazanımların, sanatsal uygulama

sürecinde öğrencilerin sanatsal sorgulamalarına sosyolojik konu/anlatım açısından katkılar sağladığı gözlemlenmiştir.

- Modülün ünite teorik içeriğiyle ilgili öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen fikirsel sorgulamalar, tartışma etkinlikleri ve görsel okuma çalışmaları, öğrencilerin sanat sosyolojik açıdan güncel sanatın üretim, tüketim ve dağıtım ilişkileri üzerinde değerlendirmelerde bulunabilmelerine yardımcı olduğu görülmüştür.
- SGOSU eğitim modülünün teorik içeriği, görsel sanatlar öğretmen adaylarına alana özgü yeni bir öğrenme ve mesleki gelişim alanı sunduğu anlaşılmıştır. Bu alan (sanat sosyolojisi) öğrencilerin mesleki ve sanatsal gelişimlerine güncel ve ilgi çekici nitelikte kazanımlar sunmaktadır. Bu kazanımlar arasında öğrencilerin sanat sosyolojik açıdan eleştirel düşünme yetileri, sosyolojik görsel okuma davranışları ve sanatsal anlatımda sosyolojik içeriklerden yararlanma durumları yer almaktadır.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen verilere bakıldığında, öğrencilerin modülün öğretim sürecinden edindikleri sanat sosyolojisi teorisi ve sosyolojik görsel okuma bağlamındaki kazanımların, öğrencilerin sanatsal çalışmalarına sosyolojik konu/anlatım, plastik etki, üslup/tarz ve sanatsal teknik boyutlarında yansımalarının olduğu görülmüştür. Öğrenci resimlerine söz konusu yansımalar, sosyolojik konu/anlatım boyutunda yoğunluk göstermiştir. *Sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen verilere göre, modülün öğrencilerin sanatsal çalışmalarındaki sosyolojik anlatıları keşfetmelerini sağlama konusundaki hedefine ulaştığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin sanatsal çalışmalarında; *tüketim kültürü, toplumda duygusal yalnızlık, mülteci sorunu, geçmiş ve gelecek sorgulaması, gündelik yaşamda kargaşa, kadına karşı şiddet, sanayileşme ve çevre kirliliği, kadın ve sosyal medya* konularına yer verdikleri görülmüştür.
- Modülün sanatsal uygulama sürecine ilişkin *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*, *öğrenci görüşleri*, *öğrenci günlüğü* ve *gözlem formundan* elde edilen verilerden, modülün uygulama sürecinde öğrencilerin sanatsal çalışmalarını plastik etki, üslup/tarz ve sanatsal teknik boyutlarında özgürce sorgulama fırsatı bulduğu; üslup/tarz geliştirme konusunda geleneksel sanatsal üretim yöntemlerine ilave olarak çağdaş yöntem ve tekniklerden de yararlanabildikleri anlaşılmıştır.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin süreç sonunda ürettikleri dörder adet sanatsal çalışmalara (toplam 36 sanatsal

çalışmaya) ilişkin *Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu*ndan elde edilen verilerden, sanatsal çalışmalarda *konu/anlatım* boyutunda açıkça sosyolojik içerikli anlatımların gözlemlendiği; *estetik nitelik* boyutunda çalışmalarda plastik sorgulamalara ve anlatıma dayalı sanatsal kaygıların, sanatsal tekniğin başarılı şekilde kullanıldığının ve çalışmaların özgün özellikler gösterdiğinin gözlemlendiği; *üslup/tarz* boyutunda ise çalışmaların çoğunlukla dışavurumcu, biçimci ve kavramsal temelli sanat özellikleri gösterdiği, kısmen yansıtıcı özellik gösterdiği, işlevsel-fonksiyonel açıdan ise herhangi bir özellik göstermediği görülmüştür. Öğrencilerin sanatsal çalışmalarına ilişkin *Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu*, *Gözlem Formu* ve *sanatsal anlatı etkinlik yaprağı*ndan elde edilen verilerin, *konu/anlatım*, *estetik nitelik* ve *üslup/tarz* boyutlarında benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Söz konusu veri toplama araçlarından elde edilen veriler birbirlerini doğrular niteliktedir.

5.1.3. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Öğrenme-Öğretme Sürecine İlişkin Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar

Bu bölümde görsel sanatlar öğretmen adaylarının SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlara yer verilmektedir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin görüşlerinden, SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinin genel olarak etkili ve verimli bir özellik gösterdiği anlaşılmıştır. Öğrenme-öğretme süreciyle ilgili olarak modülün planlanması, teorik içeriği, sanatsal uygulama, ders etkinlikleri, öğretim yöntemi ve değerlendirme durumları kapsamında öğrencilerin olumlu değerlendirmelerde bulundukları görülmüştür. Modülle ilişkin bu olumlu değerlendirmeler, modülün pedagojik açıdan uygulanabilirliğinin ve başarısının bir göstergesidir.
- SGOSU eğitim modülünün, öğrencilerin alan bilgilerini ve genel kültür düzeylerini zenginleştiren bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür.
- Modülün sanat sosyolojik teorik içeriği, araştırmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından güncel ve ilgi çekici olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca öğrenci

görüşlerinden, modülün diğer ders içeriklerinden farklılık gösterdiği ve özgün bir yapısının bulunduğu anlaşılmıştır.

- Modülün teorik içeriğine ilişkin görüşlerden, öğrencilerin sanat sosyolojisiyle ilgili ön bilgi durumlarının kısıtlı ve az olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, modül öğrencilere sanat sosyolojisi konusunda kuramsal nitelikli kazanımlar sunmuştur. Öğrenci görüşlerinden anlaşıldığı üzere, modül teorik içeriğinin yapısı eleştirel düşünmeyi gerektiren sanat sosyolojik konulardan oluşmaktadır. Bu yapı ise, sanat eserleri ve sanatsal olay/olguları değerlendirme konusunda öğrencilere eleştirel bir bakış açısı kazandırmıştır.
- SGOSU eğitim modülünün uygulama basamağında teorik içeriğin rolüne ilişkin öğrenci görüşlerden, modülün görsel okuma temelli sanat sosyolojik teorik içeriğinin öğrencilerin sanatsal uygulamalarına içerik, üslup/tarz ve teknik açılardan sanatsal gelişime olumlu yansımalarının bulunduğu anlaşılmıştır. Modülün öğrencilerin sanatsal çalışmalarına yönelik söz konusu katkıları, modülün teori ve uygulama ilişkisini temel alan yapısının bir sonucu olduğu anlaşılmıştır.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modül içeriği ve öğretim sürecine yönelik önerileri üç boyutta karşımıza çıkmıştır. Bu öneriler modül yapısı, modülün zorunlu ders olması ve bazı ünitelere ayrılan sürenin yetersizliği üzerine yoğunluk göstermiştir. Modül yapısı üzerine öneri nitelikli öğrenci görüşleri, modülün teori ve uygulama ilişkisine dayalı yapısının gelecek uygulamalarda da aynı şekilde devam ettirilmesi yönündedir. Yine, modülün zorunlu ders olmasına ilişkin öneri nitelikli öğrenci görüşlerinde, modülü tüm görsel sanatlar öğretmen adaylarının almasını gerektiren alana özgü önemli kazanımlar sunduğu ve alt sınıflarda da bu dersin verilebileceğine dikkat çekildiği görülmüştür. Son olarak bazı öğrenciler, öğrenme-öğretme sürecinde Ünite I: *Sanat Sosyolojisine Giriş* ve Ünite IV: *Tüketim Kültüründe Sanat Etkinliği*’ne ayrılan bir haftalık sürenin yetersiz kaldığı; bu yüzden, bu ünitelere ayrılan sürenin iki haftaya çıkarılması konusunda önerilerde bulunduğu görülmüştür.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrenciler, söz konusu süreç içerisinde aktif rol ve davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler bu davranışları; tartışmacı, iletişimsel, araştırmacı ve üretken şeklinde nitelendirmişlerdir. Öğrencilerin üstlendikleri aktif rol ve davranışlardan, modülün öğretim yöntem ve teknikleriyle kişiler arası etkileşime önem verildiği

anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, modül içeriği ve tartışma etkinliklerine görüş/fikirleriyle katkı sağlama girişimleri, süreç içerisinde öğrencilerin aktif rol ve davranışlar sergilemelerine yardımcı olduğu görülmüştür.

- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrencilerin modülün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen sonuçlara bakıldığında, bu sonuçların dört boyutta karşımıza çıktığı görülmüştür. Bu boyutlar: Yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinin benzerlikleri, uzaktan öğretim sürecinin eksiklikleri, uzaktan öğretim sürecinin artıları ve yüz yüze öğretim sürecinin artıları şeklindedir.
 - Öğrenci görüşlerinden, modülün yüz yüze ve uzaktan öğretim süreçlerinin benzerlikleri modül teorik içeriğinin sunumu, konuların anlaşılabilirliği, derse katılım, ders planlaması ve ders hocasıyla kolay iletişim kurma kapsamında benzer özellikler gösterdiği anlaşılmıştır.
 - Modülün uzaktan öğretim sürecinin eksikliklerini öğrenciler; teknik aksamalar, ev ortamına bağlı durumlar, okul ortamından uzaklık, öz denetim güçlüğü, eğitime ulaşılabilirlik sorunu, motivasyon düşüklüğü ve sıcak, samimi ortam yokluğu şeklinde ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğuna göre, acil durum uzaktan öğretim sürecinde yaşanan teknik aksaklıklar (internet kesintisi, sistemsel arızalar, mekanik problemler vb.) söz konusu öğrenme-öğretme sürecini etkileyen en önemli olumsuzluklardır. Covid-19 pandemi sürecinin ani gelişimi nedeniyle acil durum uzaktan öğretime hazırlıksız geçişin yaşanması öğrencilere göre, teknik aksaklıkları beraberinde getirmiştir. Yine öğrenci görüşlerinden anlaşıldığı üzere, ailelerin sosyoekonomik durumlarına bağlı olarak ev ortamlarında bireysel çalışma ortamı bulma konusunda sıkıntılar yaşandığı görülmüştür. Bu durum eğitimde fırsat eşitliliğini olumsuz şekilde etkileyen bir etmen olarak karşımıza çıkmıştır. Son olarak, derslik ortamından uzak olmanın öğrencilerde motivasyon düşüklüğü yarattığı ve modülün yüz yüze öğretim sürecindeki sıcak samimi derslik ortamının uzaktan öğretim sürecinde öğrenciler tarafından hissedilmediği görülmüştür.
 - Öğrenciler modülün uzaktan öğretim sürecinin artılarını; sanatsal uygulamalar için bireysel çalışma ortamı, öz değerlendirme fırsatı ve bireysel çalışma ortamına bağlı yaratıcı potansiyeli keşfetme şeklinde ifade

etmişlerdir. Bazı öğrenciler için uzaktan öğretim sürecinde sanatsal uygulamaların bireysel çalışma ortamında (ev ortamında) gerçekleştirilmesinin, öğrencileri atölye ortamına göre daha rahat sanatsal çalışmalar üretmelerine yardımcı olduğu görülmüştür. Modülün yüz yüze öğretim sürecine göre uzaktan öğretim sürecinde öğrencilerin sanatsal çalışmalarına ilişkin bireysel karar almaları ve aldıkları kararları bir an önce uygulamaya geçirmeleri konusunda uzaktan öğretim sürecinin öğrencilere öz değerlendirme fırsatı sunduğu; bireysel çalışma ortamına bağlı olarak yaratıcı potansiyeli keşfetme konusunda uzaktan öğretimin artılarına dikkat çekildiği görülmüştür. Söz konusu görüşler kapsamında modülün uzaktan öğretim sürecinde bireysel çalışma durumunun, öğrencilerin kişisel potansiyellerini ve yaratıcı özelliklerini keşfetmelerine fırsat sunduğu anlaşılmıştır.

- Öğrenciler modülün yüz yüze öğretim sürecinin artılarını, akrandan öğrenme ve öğretim ortamından kaynaklı eğitim-öğretim motivasyonu şeklinde ifade etmişlerdir. Bu konudaki görüşlerden anlaşıldığı üzere yüz yüze öğretim süreci, sınıf içerisinde sosyal etkileşimi artırmakta; bu durum ise, sosyal öğrenme ve akrandan öğrenme ortamlarının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Yine az sayıda öğrenci görüşünden, örgün öğretim ortamından kaynaklı olarak öğrencilerin eğitim-öğretim sürecine yönelik hissettikleri motivasyonun yüz yüze öğretim sürecinin olumlu özelliği olarak nitelendirildiği görülmüştür.
- Modülün yüz yüze öğretim sürecine göre uzaktan öğretim sürecinde öğretmene büyük sorumluluklar yüklendiği; örgün öğretime göre öğretmenin daha fazla sürece dâhil olarak süreç kontrolü üzerine daha fazla çaba harcaması gerektiği anlaşılmıştır. Bu durum öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinden uzaklaşmalarını engelleyen bir öğretmen davranışı olarak karşımıza çıkmıştır.

5.2. Tartışma

Toplumsal yapının parçası olan sanat ve eğitim, değişen toplumsal olay ve olgularla ilişkili yeni misyonlar üstlenmektedir. 21. yüzyılın gelişen teknolojisi, kitle iletişimin boyutlarını küresel bir yapıya dönüştürmüş ve bu dönüşüm görsel kültürün günlük yaşamdaki etkisi büyüyen bir hızla arttırmıştır (Sweeny, 2004; Tavin & Hausman, 2004). Bu konuda görsel

sanatlar eğitimi/öğretiminin üstendiği misyonlardan birisi de söz konusu küresel dönüşüme dönük eleştirel bir pedagojinin değeri ve rolüyle ilgili olmuştur. Yapılan araştırmalarda eleştirel pedagojinin, görsel sanatlar eğitiminde teori ve uygulama entegrasyonunu vurguladığı görülmektedir (Graham, 2007; McKenna, 1999; Tavin, 2003; Yokley, 1999). Bu kapsamda araştırmada tasarlanan SGOSU eğitim modülü, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat eserleri, dijital görsel kültür formları ve sanatsal çalışmalarına yönelik eleştirel yaklaşımlarını geliştirmeyi amaç edinmiş; söz konusu amacın ise, araştırma verilerinden elde edilen sonuçlarda hedefe ulaştığı anlaşılmıştır. SGOSU eğitim modülü temelde sanat eserleri odaklı sosyolojik çözümleme etkinliklerini içermektedir. Modül içeriğinde popüler kültür, tüketim kültürü ve küreselleşmeyle bağlantılı olarak dijital görsel kültür formlarına yönelik sosyolojik çözümleme çalışmalarına da yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Modülün bu bağlamdaki yapısı, modülü görsel kültür çalışmalarıyla ilişkili kılmış; araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin dijital görsel kültür formlarına yönelik eleştirel bakış açısı kazanmalarına yardımcı olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Türkiye’de farklı eğitim ve öğretim kademelerinde gerçekleştirilen görsel kültür temelli araştırmalarda da öğrencilere görsel kültür formlarına yönelik eleştirel/sorgulayıcı bakış açısı kazandırıldığı görülmüştür (Bülbül, 2011; Çığır, 2019; Mamur, 2012; Sarıbaş, 2019). Yine bazı araştırmalarda, sanat eğitiminde görsel kültür formlarına yönelik eleştirel tavır geliştirici pedagojik uygulamalara yer verilmesinin önemi ve gerekliliğine dikkat çekildiği görülmektedir (Dilli, Mamur & Alakuş, 2016; Mamur, 2014; Yılmaz, Yılmaz & Demir Yılmaz, 2019). Bu kapsamda, Duncum (2003) çalışmasında sanat eğitiminde öğrencilerin kültürel konuları eleştirel olarak sorgulamalara olanak sunulması gerektiğini; Kaptan ve Aslan (2012) çalışmasında sanat eğitiminde eleştirel pedagojiyle ilgili olarak eleştirel görsel okuryazarlığın, sanatın toplumsal yapısını çözümleme konusunda bireylere eleştirel bakış açısı sunacağını; Herrmann (2005) çalışmasında, sanat eğitiminde eleştirel sorgulamaların yaygınlaştırılarak öğrencilerin sanatsal uygulama ve uygulamaya dönük fıkırsel sorgulamalarına yardımcı olunması gerektiğini belirttikleri görülmektedir. Bu araştırma sonuçlarıyla ilişkili olarak, SGOSU eğitim modülünün görsel sanatlar öğretmen adaylarına sanat eserleri, dijital görsel kültür formları ve sanatsal çalışmalara yönelik sosyolojik eleştirel bakış açısı kazandırma hedefi, sanat eğitimi ve öğretiminde hissedilen bir ihtiyacın ürünü olduğunu belirtmek mümkündür.

Sosyologların fotoğraf, film, video, resim vb. görsel formlardan yararlanmaya ilişkin gelişen ilgileri görsel sosyolojiye ilişkin araştırmaları yaygınlaştırdığı görülmektedir (Cipriani &

Del Re, 2012; Harper, 2012; Hockey & Collinson, 2006; Pauwels, 2010; Power, 2003; Williams & Whitehouse, 2015). Görsel sosyolojide imaj tabanlı araştırmalar ise araştırmacılara, görsel formlar üzerinden toplum hakkında sosyokültürel veriler toplamaya olanak sağlamaktadır (Wagner, 2002; Williams ve Whitehouse, 2015). Bu kapsamda, SGOSU eğitim modülünün görsel sosyolojik yapısı başta sanat eserleri olmak üzere, fotoğraf, reklam, film, video, sosyal medya paylaşımları vb. dijital görsel kültür formları üzerinden ekonomik, politik, kültürel, dini, cinsiyetçi vb. anlatılara ilişkin imaj tabanlı sosyolojik veriler elde etmeye olanak sağlamaktadır. Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, modülün sanat sosyolojik imaj tabanlı bu yapısı öğrencilere görsel formlar üzerinden toplum ve kültür üzerine okumlar yapabilmelerine hem teorik hem de pratik boyutlarda yeni farkındalıklar kazandırdığı görölmektedir. Ayrıca, Pauwels (2010) çalışmasında sosyal bilimlerde görsellerden veri elde etme girişimlerinin yaygınlaşması için konuyla ilgili araştırmacıların ve izleyicilerin eğitilmelerinin gerekliliğine dikkat çeker. Görsel sanatlar eğitiminde de imaj tabanlı araştırmaların yaygınlaştırılması ve alan bilgisinin geliştirmesi için öğrencilerin konuya dair eğitilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda SGOSU eğitim modülüyle, görsel sanatlar öğretmen adaylarına görsel sosyoloji, görsel araştırma ve imaj tabanlı araştırma yöntemlerinden görsel sanatlar eğitiminde yararlanmaya yönelik pedagojik deneyimler sunulduğu ifade edilebilir.

Sosyolojinin bir alt disiplini olan sanat sosyolojisinden (Mülayim, 2012) görsel sanatlar eğitiminde yararlanmanın; öğrencilerin, Mills (1970)'ın dikkat çektiği *sosyolojik imgeleme* ilişkili kazanımlara ulaşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Giddens ve Sutton (2016) çalışmasında sosyolojik imgeleme ilgili bireyin sahip olduğu sosyolojik kuramsal bilgilerden ziyade, bireyin çevresini ne kadar sosyolojik açıdan görebildiği, düşünebildiği ya da değerlendirebildiğiyle ilişkili bir kavram olduğuna dikkat çekmiş; kavramı, sosyoloji araştırmaları için gerekli olan bir düşünme becerisi olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle araştırmada SGOSU eğitim modülüyle, görsel sanatlar öğretmen adaylarının sanat sosyolojik düşünme yeterliliklerine katkı sunulmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin sanatsal çalışmaları ve gözlemledikleri görsellere (sanat eserleri ve diğeri görsel kültür formları) yönelik sanat sosyolojik düşünme yeterlilikleri ise, sınıf içi karşılıklı etkileşime dayalı öğretim etkinlikleriyle desteklenmeye çalışılmıştır. Modülün öğrencilerin sanat sosyolojik imgelem düzeylerine olumlu nitelikte katkıları, öğrenci görüşleri, sosyolojik görsel okuma farkındalıkları ve sanatsal çalışmalarından elde edilen verilerden de anlaşılmaktadır.

SGOSU eğitim modülünün öğretim etkinliklerinde sanat ve toplum ilişkisi, sanat sosyolojisi literatürü ve sosyoloji teorileriyle ilişkili olarak çözümleme çalışmalarında bulunulmuştur. Modülün öğrenme-öğretme sürecinde söz konusu çözümleme çalışmalarıyla, sanat ve toplum etkileşimine yönelik okumalarda bulunulabileceği görülmüştür. Bu konuyla benzer şekilde Akman (2013) çalışmasında, toplumsal yapının bir parçası olan sanata yönelik sanat sosyolojisi temelinde gerçekleştirilecek teorik okumaların, sanat-toplum ilişkisini çözümlemeye olanak sağlayacağını ifade ettiği görülmektedir. Konuya ilişkin Baxandall (2015) çalışması ise, sanatsal yapıların toplumsal yaşamın koşullarına göre şekillendiği düşüncesinden hareketle, resim sanatı üzerinden toplumsal tarih ve kültürel yapılar hakkında okumaya örnek teşkil etmektedir. Yine, Hadjinicolaou (1998) çalışmasında sanat tarihi temelinde resmin görsel ideolojisini çözümlemeye yardımcı bir yöntem/metot sunulduğu görülür. Temel olarak tüm bu çalışmalardan, resim sanatının görsel anlatılarının içinde bulunduğu dönemin bilimsel, tarihsel, kültürel, ekonomik, dini, politik vb. sosyolojik olgu ve olaylarına ilişkin alımlayıcılara görsel veriler sunduğu; bu nedenle resim sanatı üzerinden sosyolojik okumalar yapılabileceği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda modülün öğrenme-öğretme sürecinde gerçekleştirilen sosyolojik görsel okuma çalışmalarının öğrencilerin sanat-toplum ilişkilerini anlamlandırmalarına yardımcı nitelikli pedagojik ve sanatsal etkinlik seti özelliği gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Ek olarak, araştırma sürecinde sosyolojik görsel okuma etkinliklerinde yararlanılan sosyolojik teoriler ve konular, öğrencilerin kolay anlamalarına yardımcı olması açısından öğrenci düzeyine indirgenmiş ve günlük yaşamdan örneklerle ilişkilendirilerek öğrencilere aktarımı gerçekleştirilmiştir. Bu durumun öğrencilerin, soyut sosyolojik teorilerin mantıksal yapısını daha kolay anlamalarına ve görsel çözümlemelerine aktarmalarına yardımcı olduğu görülmüştür. SGOSU eğitim modülünde görsel sanatlar öğretmen adaylarına sanat sosyolojisi konusunda sunulan teorik, gözlemsel ve uygulama boyutlarındaki içerikler, öğrencilerin sanat-toplum ilişkisini çözümleyebilmeleri konusunda kazanımlar elde etmeleri ve farkındalık kazanmalarına yardımcı olmuştur.

Araştırmada SGOSU eğitim modülünü tasarlama ihtiyacı, lisans düzeyinde görsel sanatlar eğitiminde sanat sosyolojisi konu alan bilgisinin sanat ve toplum ilişkisini kültürel, sınıfsal, ekonomik, ideolojik, dini, cinsiyetçi vb. sosyolojik yapılar çerçevesinde çözümlemeye olanak sağlayacağı düşüncesinden doğmuştur. Özellikle toplumsal olay ve olgularla ilişkileri giderek artan modern ve postmodern sanatın estetik, plastik ve kavramsal yapılarını çözümleme girişiminin, sanat sosyolojisi konusunda sahip olunan bilgi birikimi ve bakış

açısıyla daha derin yapıda okumalara olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Bu açıdan sanat sosyolojisi ve sanat eğitimi ilişkisi üzerine LaChapelle (1984) çalışmasında, sanat eğitiminin yapısı içerisinde modernist kültürde sanatın sahip olduğu estetik ve yaratıcılığı sanat sosyolojisinin bileşenleriyle incelemeye ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Yine, Johnson (1980) çalışmasında sanat eğitimi araştırmalarında anlamlara, yorumlara, sosyal bağlama, inançlara ve etkileşime dayalı çağdaş sosyoloji kuramlarından faydalanılması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Sanat öğretiminde, sanat sosyolojisi konu alan bilgilerine dair ihtiyaç, sanat-toplum ilişkisinin yapısal bütünlüğüyle doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda SGOSU eğitim modülünün, sanat öğretiminde söz konusu ihtiyaca yönelik alternatif bir öğretim içeriği ve uygulama örneği sunduğunu ifade etmek mümkündür.

SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin eleştirel düşünme ve fiktisel sorgulamalarına yardımcı öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Modülün öğrenme-öğretme sürecinde en çok yararlanılan öğretim yöntemi tartışma yöntemi olmuştur. Tartışma, öğrencileri belirli bir konu üzerine düşündürmek yoluyla görüş almak ve alınan görüşlerle konunun anlaşılmasını sağlamak için kullanılan bir yöntemdir (Demirel, 2011; Üredi, 2018). Taşpınar (2018) çalışmasında “tartışma yöntemi öğrenci merkezli bir sınıf ortamının oluşturduğu, öğrencilerin kendilerini rahatça ifade ettikleri, düşünme, eleştirme, başkasının görüşlerine saygı duyma (demokratik tutum), iletişim kurma vb. becerilerini geliştiren bir yöntemdir” (s. 133) şeklinde belirtmektedir. Bu nedenle, araştırmanın öğrenme-öğretme süreci, öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerine yardımcı bir öğrenme ortamında gerçekleştirilmiştir. Modülün yüz yüze öğretim süreci, bir masa etrafında öğretmen ve öğrencilerin daire oluşturacak şekilde konumlandığı bir derslik (Anasanat Atölye) ortamında; uzaktan öğretim süreci ise senkron (eş zamanlı) katılıma olanak tanıyan online video konferans ortamında gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin kendilerini özgür ve demokratik hissetmeleri için modülün her iki öğretim sürecinin rahat bir ortamda gerçekleştirilmesine önem verilmiştir. Eleştirel düşünmenin oluşabilmesi için öğrenme-öğretme ortamında öğrencilerin kendilerini özgür hissetmeleri gerektiği ifade edilir (Aybek, 2015, s. 393). Bu açıdan modülün rahat ve samimi öğretim ortamı, öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde tartışma etkinliklerine katılmalarına ve eleştirel düşüncelerine yardımcı olduğu; öğrenme-öğretme sürecinin sınıf içi olumlu etkileşim ortamında gerçekleşmesine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Ayrıca, sınıf içi olumlu etkileşimi belirleyen en önemli etmenlerden birisinin sınıf içerisindeki öğrenci sayısının az olması gösterilir (Güçlü, 2010, s. 38). Modülün öğrenme-öğretme sürecine katılım gösteren öğrenci

sayısının az olması (n=9), öğrencilerin öğretim etkinliklerine görüş ve fikirleriyle katılımlarını olumlu şekilde etkileyen bir diğer etmen olduğu düşünülmektedir.

Öğrenme-öğretme sürecinde modül içeriğinde yer alan konularla ilgili tartışma etkinliklerinin yapısı görüş geliştirme tekniği özelliği göstermektedir. Görüş geliştirme, Uzunöz (2018)'ün belirttiği üzere “sınıfta tüm öğrencilerin zıt ve çelişkili konular hakkında düşüncelerini ifade etmeleridir. Öğrenciler başlangıçtaki düşüncelerini değiştirebilirler” (s. 228). Modülün öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan görüş geliştirme tekniği, öğrencilerin derse karşı ilgilerini canlı tuttuğu, dikkatlerini toplamaya yardımcı olduğu ve derse karşı motivasyonlarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca görüş geliştirme tekniği, eylem araştırmasında sınıf içi etkileşime dayalı veriler elde etmeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde modülün öğrenme-öğretme sürecinde yararlanılan soru cevap yönteminin de modülün ders verimini arttırdığı ve öğretim sürecine yönelik veri elde etmeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Bir öğretim yöntemi olarak soru cevap yönteminin; öğrencileri düşünmeye teşvik ettiği, derse aktif katılıma yardımcı olduğu, motivasyonu arttırdığı, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye (eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme) yardımcı olduğu vb. olumlu katkılarının bulunduğu bilinmektedir (Güven, 2015; Üredi, 2018). Modülün öğrenme-öğretme sürecinin ders girişlerine çoğunlukla soru cevap yöntemiyle başlanıyor olması, öğrencilerin modülün öğretim süresine yönelik ilgilerini/dikkatlerini toplamaya ve teorik içeriğe ilişkin güdülenmelerini sağlamaya yardımcı olmaya gözlemlenmiştir. Modül teorik içeriğinin öğretim sürecinde yararlanılan öğretim strateji, yöntem ve tekniklerin, modülün uygulanabilirliğini ve uygulama kalitesini belirleyen önemli bir etmen olduğu düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

- SGOSU eğitim modülünün üniteleri kendi içerisinde bağımsız/özerk bir modül özelliği göstermesi nedeniyle uygulayıcılar, modülün tamamı yerine haftalık ünite içeriklerine yönelik öğretim faaliyetlerinde de bulunabilirler. Yine, herhangi bir ünite üzerine odaklanan özel ölçekli araştırma çalışmaları da gerçekleştirilebilir. Bu durum araştırmacıya, ünite konusuna ilişkin daha derin veriler elde etmeye yardımcı olacaktır.
- Görsel sanatlar eğitiminde sanatsal uygulama içerikli derslerde çağdaş teorik söylemlerden (sosyolojik ve estetik teorilerden) yararlanılarak öğrencilerin sanatsal

çalışmalarının kuramsal içeriğine katkı sağlayacak etkinlikler geliştirilebilir. Konu üzerine araştırmalar yapılabilir.

- SGOSU eğitim modülü içeriği, lisans düzeyinde Anasanat Atölye Resim ve Seçmeli Sanat Atölye derslerinde uygulanabilir. Ek olarak, lisansüstü düzeyde gerçekleştirilecek uygulamalarla, modül etkinliklere ilişkin daha derin sorgulamalar gerçekleştirilebileceği ve modül etkinliklerine ilişkin daha derin veriler elde dilediği öngörülmektedir.
- SGOSU eğitim modülünün kalabalık gruplarda uygulanması önerilmemektedir. Modülün öğrenme-öğretme sürecinin yapısal özelliği çift yönlü-karşılıklı etkileşime olanak tanımaktadır. Kalabalık gruplar, modülün söz konusu yapısını olumsuz etkileyeceği; öğretim sürecinin öğretmen merkezli bir yapıya dönüşmesine neden olabileceği öngörülmektedir.
- Görsel sanatlar eğitiminde imaj tabanlı araştırmaların yaygınlaşması gerekmektedir. Bu kapsamda sanat sosyolojisi, sanat psikolojisi, sanat felsefesi vb. sanat bilimlerinden yararlanılarak sanat olgusu üzerine okuma/çözümleme etkinliklerini içeren ders içerikleri tasarlanabilir.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme süreçlerinde haftalık ünite içerikleriyle ilgili öğrencilere verilen ön okuma/ev ödevlerinin yoğunlaştırılması önerilmektedir. Ön okuma/ev ödevleri, sınıf içi etkileşimin kalitesini ve öğrenme-öğretme sürecinin verimini arttıracaktır.
- SGOSU eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinin sohbet tarzında, rahat ve demokratik bir öğretim ortamda gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Bu tarz bir öğretim ortamı ve yönteminin öğrencilerin eleştirel düşüncelerini, derse aktif katılımlarını, tartışma etkinliklerine katılımlarını vb. olumlu açıdan desteklediği düşünülmektedir.
- Görsel sanatlar öğretiminde sanat bilimi pratiğine dayalı araştırmalara ve sanat bilimi pratiğine dayalı uzmanlık alanlarına ihtiyacın arttığı düşünülmektedir. Sanat sosyolojisi, sanat felsefesi, sanat psikolojisi, sanat tarihi, sanat antropolojisi, sanat yönetimi vb. alanlarda lisansüstü çalışmalara ilginin artırılması, söz konusu alanlarda uzmanlıkların oluşmasına neden olarak görsel sanatlar eğitiminin bilimsel çerçevesini zenginleştireceği düşünülmektedir.
- Araştırmada tasarlanan SGOSU eğitim modülünün Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde de uygulaması gerçekleştirilebilir. Resim Bölümü öğrencilerinin

sanatsal kimlik arayışlarına söz konusu modül kapsamında sanat sosyolojisi temelli destek verilebilir. Ayrıca, modüle ilişkin Resim Bölümü öğrencileriyle gerçekleştirilecek uygulamalar üzerinden söz konusu alana dönük araştırmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. W. (1997). *Aesthetic theory* (R. Hullot-Kentor, Trans.). Minneapolis, MN: University of Minnesota.
- Adorno, T. W. (2012). *Kültür endüstrisi kültür yönetimi* (N. Ülner, M. Tüzel & E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği: Felsefi fragmanlar* (N. Ülner & E. Ö. Karadoğan, Çev.). İstanbul: Kabalcı.
- Akay, A. (2016). *Sanat sosyolojisi ve sosyolojinin ruh hali*. İstanbul: Bilge.
- Akerson, F. E. (2016). *Göstergebilime giriş*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Akman, M, K. (2013). İçtimai bir müessese olarak sanatın işleyişi sanat sosyolojisi'nin fikri dairesi içinden bir analiz. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 145-156. http://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_7705c.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Alkan, C. (1989). Modüler programlama ve Türkiye'de uygulaması. *Anakara Üniversitesi Eğitim bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 13-22. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/788083> sayfasından erişilmiştir.
- Altuğ, T. (2012). *Son bakışta sanat*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Antmen, A. (2013). *Sanatçılardan yazılar ve açıklamalarla 20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel.
- Arastaman, G., Öztürk-Fidan, İ., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyu.2018.61> sayfasından erişilmiştir.
- Armağan, İ. (1992). *Sanat toplumbilimi demokrasi kültürüne giriş*. İzmir: İleri.

- Artut, K. (2006). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Aybek, B. (2015). Düşünme ve eleştirel düşünme. B. Duman (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (s. 387-417). Ankara: Anı.
- Balcı, Y. B. (2016). *Kuramsal estetik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Barnard, M. (1998). *Art, design and visual culture: An introduction*. New York, NY: St. Martin's.
- Barrett, T. (2015). *Neden bu sanat? Çağdaş sanatta estetik ve eleştiri* (E. Ermert, Çev.). İstanbul: Hayalperest.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim toplumu: Söylenceleri/yapıları* (H. Deliceçaylı & F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Baudrillard, J. (2014). *Sanat komplosu: Yeni sanat düzeni ve çağdaş estetik I* (E. Gen & I. Ergün, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Baxandall, M. (2015). *15. Yüzyılda sanat ve deneyim: Sitilin toplumsal tarihine giriş* (Z. Rona, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Becker, H. (1974). Art as collective action. *American Sociological Review*, 39(6), 767-776. Retrieved from <http://links.jstor.org/sici?sici=0003-1224%28197412%2939%3A6%3C767%3AAACA%3E2.0.CO%3B2-Z>
- Becker, H. (1998). Visual sociology, documentary photography, and photojournalism: It's (almost) all a matter of context. In J. Prosser (Ed.), *Image-based Research: A Sourcebook for Qualitative Researchers* (pp. 84-96). London: Falmer.
- Becker, H. S. (2013). *Sanat dünyaları* (E. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Benjamin, W. (2005). Sanat yapıtı. Ö. Çelik (Ed.), *Benjamin* (Z. Burtek & B. F. Dellaloğlu, Çev.) içinde (s. 137-149). İstanbul: Say.
- Benjamin, W. (2013). *Sanatta ve edebiyatta eleştiri: Alman romantizminde sanat eleştirisi kavramı* (E. Gen & M. Tüzel, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Benjamin, W. (2015). *Teknik olarak yeniden-üretilebilirlik çağında sanat yapıtı* (G. Sarı, Çev.). İstanbul: Zeplin.
- Berger, J. (2013). *Görme biçimleri* (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Metis.

- Bernstein, J. M. (2012). Sunuş. A. Artun, (Ed.), *Kültür endüstrisi kültür yönetimi* (E. Gen, Çev.) içinde (s.7-43). İstanbul: İletişim.
- Bilgin, N. (2016). *Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Boucher, G., & Watson, I. (2017). Introduction to a visual sociology of smaller nations in Europe. *Visual Studies*, 32(3), 205-211. doi:10.1080/1472586X.2017.1365462
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrim: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. F. Şannan & A. G. Berkkurt, Çev.). Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P., & Darbel, A. (2011). *Sanat sevdası: Avrupa sanat müzeleri ve ziyaretçi kitlesi* (S. Canbolat, Çev.). İstanbul: Metis.
- Bourriaud, N. (2018). *İlişkisel estetik* (S. Özen, Çev.). İstanbul: Bağlam.
- Boydaş, N. (2007). *Sanat eleştirisine giriş*. Ankara: Gündüz.
- Bunnett, R. (2012). *İmgeler nasıl düşünür* (G. Pular, Çev.). İstanbul: Metis.
- Buran, A. (2017). Nitel araştırmada veri toplama. F. N. Seggie & Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları* içinde (s. 43-58). Ankara: Anı.
- Burckhardt, J. (2013). *İtalya'da Rönesans kültürü* (B. S. Baykal, Çev.). İstanbul: Okuyanüs.
- Bülbül, H. (2011). Görsel kültür çalışmalarının güzel sanatlar ve spor lisesi sanat eserleri inceleme dersine etkisi. *Education Science*, 6(1), 1057-1071. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185685> sayfasından erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chandler, D. (2007). *Semiotics: The basics*. NewYork, NY: Routledge.
- Cipriani, R., & Del Re, E. C. (2012). Imagination and society: The role of visual sociology. *Cogn Process*, 13(2), 455-463. doi:10.1007/s10339-012-0433-4
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2011). *Research methods in education (7th ed.)*. New York: Routledge.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (4th ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Costello, P. J. M. (2011). *Effective action research: developing reflective thinking and practice (2nd ed.)*. London: Continuum.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmasına giriş* (M. Sözbilir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2014). Karma yöntem araştırmalarının doğası (Y. Dede & S. B. Demir Çev. Ed.), *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Y. Dede & S. B. Demir, Çev.) içinde (s. 1-21). Ankara: Anı.
- Creswell, J.W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Çakır, M. (2009). Sanatlar ve toplumsal etkileşim: Sanat ve sosyoloji ilişkisi üzerine. M. Çakır (Ed.), *Sanatlar ve toplumsal etkileşim* içinde (s. 223-272). İstanbul: E.
- Çakır, M. (2015). *İnternette gösteri ve gözetim: Eleştirel bir okuma*. Ankara: Ütopya.
- Çelik, Ş. A. (2011). *Kültür endüstrisi: üç yanlış bir doğru*. İstanbul: Literatür.
- Çepni, S. (2011). Performansların değerlendirilmesi. E. Karip, (Ed.), *Ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 234-291). Ankara: Pegem Akademi.
- Çığır, E. (2016). *Görsel sanatlar öğretimine yönelik sosyal ağ odaklı görsel kültür uygulamalarının incelenmesi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Danko, D. (2017). *Sanat sosyolojisi* (N. Z. Arslanoğlu, Çev.). Ankara: Hece.
- Danto, A. C. (2014). *Sanatın sonundan sonra: Çağdaş sanat ve tarihin sınır çizgisi* (Z. Demirsu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Danto, A. C. (2018). *Andy Warhol* (S. Sertabiboğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Dellaloğlu, B. F. (2018). *Frankfurt Okulu'nda sanat ve toplum*. İstanbul: Say.
- Demirel, Ö. (2011). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi.

- Dilli, R., Mamur, N., & Alakuş, A. O. (2016). Sanat ve tasarım eğitimi alan üniversite öğrencilerinin popüler görsel kültüre yönelik eleştirel yaklaşımları. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(211), 187-209. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/441258> sayfasından erişilmiştir.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Duncum, P. (2001). Visual culture: Developments, definitions, and directions for art education. *Studies in Art Education*, 42(2), 101-112. <https://doi.org/10.1080/00393541.2001.11651691>
- Duncum, P. (2002). Clarifying visual culture art education. *Art Education*, 55(3), 6-11. <https://doi.org/10.1080/00043125.2002.11651489>
- Duncum, P. (2003). The theories and practices of visual culture in art education. *Arts Education Policy Review*, 105(2), 19-25. doi:10.1080/10632910309603458
- Duncum, P. (2016). Yansıtıcı araştırma yöntemi olarak gaze. S. D. B. Erişti, (Ed.), *Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek içinde* (s. 19-36). Ankara: Pegem Akademi.
- Elkins, J. (2003). *Visual studies: A Skeptical introduction*. New York, NY: Routledge.
- Ergur, A. (2012a). Kültürün önemi. A. Ergur & E. Gökalp (Ed.), *Kültür sosyolojisi içinde* (2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ergur, A. (2012b). Küreselleşme sürecinde kültür karşılaşmaları ve yeni bileşimler. A. Ergur & E. Gökalp (Ed.), *Kültür sosyolojisi içinde* (s. 222-242). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erinç, S. M. (2004). *Kültür sanat sanat kültür*. Ankara: Ütopya.
- Erinç, S. M. (2009a). *Sanat sosyolojisine giriş*. Ankara Ütopya.
- Erinç, S. M. (2009b). *Resim eleştirisi üzerine*. Ankara: Ütopya.
- Erişti, S. D. B. (Ed.). (2016). *Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek*. Ankara: Pegem Akademi.
- Feldman, E. B. (1992). *Varieties of visual experience (4th ed.)*. New York, NY: H. N. Abrams.
- Fischer, E. (2010). *Sanatın gerçekliliği* (C. Çapan, Çev.). İstanbul: Payel.

- Foster, H. (2009). *Gerçeğin geri dönüşü: Yüzyılın sonunda avangard* (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Fraenkel, J. R., & Wallen N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). New York, NY: McGraw-Hill
- Freedman, K. (2000). Social perspectives on art education in the U.S.: Teaching visual culture in a democracy. *Studies in Art Education*, 41(4), 314-329. <https://doi.org/10.1080/00393541.2000.11651684>
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). *Education research: An introduction* (8th ed.). Boston: Pearson Education.
- Gans, H. J. (2018). *Popüler kültür ve yüksek kültür* (E. O. İncirlioğlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Gartman, D. (2013). *Culture, class, and critical theory: between Bourdieu and the Frankfurt School*. New York, NY: Routledge.
- Geuss, R. (1981). *The idea of a critical theory: Habermas and Frankfurt School (modern European philosophy)*. New York, NY: Cambridge University.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2016). *Sosyoloji* (M. Şenol, Çev.). İstanbul: Kırmızı.
- Gökalp, E. (2011). Frankfurt Okulu. S. Suğur (Ed.), *Modern sosyoloji tarihi içinde* (s. 174-198). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gökalp, E. (2012). Kültür: Antropolojik yaklaşımlar. A. Ergur & E. Gökalp (Ed.), *Kültür sosyolojisi içinde* (24-51). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Görk, R. V. (2016). Bir yöntem, yöntembilim ve/veya bir sosyoloji alanı olarak görsel sosyoloji. *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 15, 25-40. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203787> sayfasından erişilmiştir.
- Graham, M. A. (2007). Art, ecology and art education: Locating art education in a critical place-based pedagogy. *Studies in Art Education*, 48(4), 375-391. doi: 10.1080/00393541.2007.11650115
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255-274. Retrieved from http://www.ibrarian.net/navon/paper/Toward_a_Conceptual_Framework_for_Mixed_Metod_Ev.pdf?paperid=6153415

- Güçlü, N. (2010). Sınıf içi iletişim ve etkileşim. L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf yönetimi* içinde (s. 18-55). Ankara: Pegem Akademi.
- Günay, V. D. (2002). *Göstergebilim yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Günay, V. D. (2012). Görsel göstergebilim ve imgenin anlamlandırılması. V. D. Günay, & A. F. Parsa (Ed.), *Görsel göstergebilim: İmgenin anlamlandırılması* içinde (s. 11-54). İstanbul: Es.
- Güven, M. (2015). Programda öğretme-öğrenme süreci. B. Duman (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 154-264). Ankara: Anı.
- Güven, S. (2018). Planlama, eğitim ve öğretim çalışmalarının planlı yürütülmesi. A. Uzunöz & V. Aktepe (Ed.), *Özel öğretim yöntemleri cilt-1* içinde (s. 253-286). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, U. Z. (2012). Toplumsal bir olgu olarak kültür. A. Ergur & E. Gökalp (Ed.), *Kültür sosyolojisi* içinde (52-67). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Hadjinicolaou, N. (1998). *Sanat tarihi ve sınıf mücadelesi* (H. Spatar, Çev.). İstanbul: Kaynak.
- Hall, S. (2010). Anlamlandırma, temsil, ideoloji: Althusser ve post-yapısalcı tartışmalar. E. Mutlu (Ed.), *Kitle iletişim kuramları* (E. Mutlu, Çev.) içinde (s. 359-394). Ankara: Ütopya.
- Hall, S. (2017). Temsil işi. S. Hall (Ed.), *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (İ. Dünder, Çev.) içinde (s. 21-98). İstanbul: Pinhan.
- Hall, S. (Ed.). (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (İ. Dünder, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Harper, D. (1988). Visual sociology: Expanding sociological vision. *The American Sociologist*, 19(1), 54-70. <https://doi.org/10.1007/BF02692374>
- Harper, D. (2012). *Visual sociology*. New York, NY: Routledge.
- Harrington, A. (2004). *Art and social theory: sociological arguments in aesthetics*. Cambridge: Polity.
- Harris, J. (2013). *Yeni sanat tarihi-eleştirel bir giriş* (E. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Sel.

- Harrison, C., & Wood, P. (Ed). (2016). *Sanat ve kuram: 1990-2000 değişen fikirler antolojisi* (S. Gürses, Çev.). İstanbul: Küre.
- Hauser, A. (1999). *The social history of art volume I: From prehistoric times to the middle age* (S. Godman, Trans.). New York, NY: Routledge.
- Hauser, A. (2006). *Sanatın toplumsal tarihi: rokoko, klasisizm, romantizm, natüralizm, empresyonizm ve film çağı* (Y. Gölönü, Çev.). Ankara: Deniz.
- Hauser, A. (2011). *The sociology of art* (K. J. Northcott, Trans.). New York, NY: Routledge.
- Heinich, N. (2013). *Sanat sosyolojisi* (T. Arnas, Çev.). İstanbul: Bağlam.
- Held, D. (2015). Horkheimer'in eleştirel kuram çözümlemesi: Epistemoloji ve yöntem. H. E. Bağce (Ed.), *Frankfurt Okulu* (K. Bozkurt & H. E. Bağce, Çev.) içinde (s. 191-221). İstanbul: Doğu Batı.
- Hendricks, C. (2009). *Improving schools through action research: A reflective practice approach* (2nd. ed.). Upper Saddle River, N.J.: Pearson.
- Herrmann, R. (2005). The disconnect between theory and practice in a visual culture approach to art education. *Art Education*, 58(6), 41-46. doi:10.1080/00043125.2005.11651568
- Hitchcock, L. A. (2013). *Kuramlar ve kuramcılar: Çağdaş düşünce antik edebiyat* (S. Pekşen, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Hockey, J., & Collinson, J. A. (2006). Seeing the way: visual sociology and the distance runner's perspective. *Visual Studies*, 21(1), 70-81. doi:10.1080/14725860600613253
- Hogan, S. (2012). Ways in which photographic and other images are used in research: An introductory overview. *International Journal of Art Therapy*, 17(2), 54-62. doi:10.1080/17454832.2012.699533
- Holly, M. A. (2012). *Panofsky ve sanat tarihinin kökleri* (O. Düz, Çev.). İstanbul: Dedalus.
- Hooker, R. (2012). Theodor Adorno (1903-69): Alman felsefeci ve müzikolog. C. Murray, (Ed.), *20. yüzyılda sanatı okuyanlar* (S. Öncü, Çev.) içinde (s. 23-27). İstanbul: Sel.
- Horkheimer, M. (2002). *Critical theory: Selected essays* (M. J. O'Connell, et al., Trans.). New York, NY: Continuum.

- Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (2002). *Dialectic of enlightenment: philosophical fragments* (E. Jephcott, Trans.). Stanford, CA: Stanford University.
- Howells, R., & Negreiros, J. (2015). *Visual culture* (2nd ed.). Cambridge, UK: Polity.
- Jay, M. (1976). *The dialectical imagination: A history of the Frankfurt School and the institute of social research 1923-1950*. London: Heinemann.
- Johnson, A. P. (2019). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner & M. Ö. Anay, Çev.). Ankara: Anı.
- Johnson, N. R. (1980). Contemporary sociological theory and the study of art education. *Journal of Social Theory in Art Education*, 1, 28-36. Retrieved from <https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=jstae>
- Kahraman, H. B. (2002). *Postmodernite ile modernite arasında Türkiye (1980 sonrası zihinsel, toplumsal, siyasal dönüşüm)*. İstanbul: Everest.
- Kaptan, A. Y., & Aslan, H. (2012). Görsel okuryazarlık ve eleştirel pedagoji: Sanatın toplumsal ve pedagojik temellerine gelecekçi bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 85-100. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50781> sayfasından erişilmiştir.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.
- Keser, N. (2018). *Sanat metodolojileri: Sanat tarihi ve sanat eleştirisi*. Ankara: Ütopya.
- Kıyar, N., & Karkın N. (2018). *Sanatı algılamının sosyolojisi*. İstanbul: Fidan.
- Kızılçelik, S. (2013). *Frankfurt Okulu*. Ankara: Anı.
- Krausse, A. C. (2005). *Rönesanstan günümüze resim sanatının öyküsü* (D. Zaptıoğlu, Çev.). Almanya: Literatür.
- Kuspit, D. (2010). *Sanatın sonu* (Y. Tezgin, Çev.). İstanbul: Metis.
- LaChapelle, J. R. (1984). The sociology of art and art education: A relationship reconsidered. *Studies in Art Education*, 26(1), 34-40. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/1320798>
- Lazzarato, M. (2017). *Marcel Duchamp ve işin reddi* (S. Çalcı, Çev.). İstanbul: Kolektif.
- Leppert, R. (2009). *Sanatta anlamın görüntüsü imgelerin toplumsal işlevi* (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

- Leppert, R. (2020). *Nü: Batı dünyası modernite dönemi sanatında bedenin kültürel retoriği* (A. Çavdar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Luhmann, N. (2000). *Art as a social system* (E. M. Knodt, Trans.). Stanford, CA: Stanford University.
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences* (9th ed.). Harlow: Pearson.
- Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (G. Bennington & B. Massumi, Trans.). Minneapolis: University of Minnesota.
- Lyotard, J. F. (2016). Postmodern durum'a giriş. C. Harrison & P. Wood (Ed.), *Sanat ve kuram 1900-2000 değişen fikirler antropolojisi* (S. Gürses, Çev.) içinde (s. 1176-1177). İstanbul: Küre.
- Macionis, J. J. (2015). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Mackenzie, A., Mills, R., Sharples, S., Fuller M., & Goffey A. (2016). Digital sociology in the field of devices. In L. Hanquinet & M. Savage (Eds.), *Routledge international handbook of the sociology of art and culture* (pp. 367-382). New York, NY: Routledge.
- Mamur, N. (2012). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının görsel kültür diyaloglarına yönelik algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 2149-2174. <http://idealonline.com.tr/IdealOnline/pdfViewer/index.xhtml?uId=1823&ioM=Paper&preview=true&isViewer=true#pagemode=bookmarks> sayfasından erişilmiştir.
- Mamur, N. (2014). Post-modernizmin sanat eğitime yansıma biçimleri görsel kültür ve eleştirel pedagoji. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 59-77. http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e71180ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt15Sayi2/JKEF_15_2_2014_59_77.pdf
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım* (M. Çevikbaş, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- McKenna, S. E. (1999). Theory and practice: Revisiting critical pedagogy in studio art education. *Art Journal*, 58(1), 74-79. doi: 10.1080/00043249.1999.10791923
- McLuhan. M. (2015). *Global köy: 21. yüzyılda yürüyüş yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler* (B. Ö. Düzgören, Çev.). İstanbul: Scala.

- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M., (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mills, C. W. (1970). *The sociological imaginations*. Harmondsworth: Penguin.
- Mills, G. E. (2011). *Action research: A guide for the teacher researcher (4th ed.)*. Boston, MA: Pearson.
- Mirzoeff, N. (2002). The subject of visual culture. In N. Mirzoeff (Ed.), *The visual culture reader* (2nd. ed.) (pp. 3-23). London and New York: Routledge.
- Mirzoeff, N. (2009). *An introduction to visual culture (2nd ed.)*. New York, NY: Routledge.
- Morgan, D., & Promey, S. M. (Eds.). (2001). *The visual culture of American religions*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California.
- Murray, C. (Ed). (2012). *20. Yüzyılda sanatı okuyanlar* (S. Öncü, Çev.). İstanbul: Sel.
- Mülayım, S. (2012). Sanat sosyolojisi girişimleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 21(1), 79-109. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/152456> sayfasından erişilmiştir.
- Özdamar, K. (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi-1*. Eskişehir: Kaan.
- Özkalp, E. (2005). *Sosyolojiye giriş*. Bursa: Etkin.
- Özkul, O. (2008). *Kültür ve küreselleşme kültür sosyolojisine giriş*. İstanbul: Açılım.
- Parsa, A. F., & Olgundeniz, S. S. (2014). İletişimde göstergebilim ve anlamlandırma süreci örneklerle değerlendirme. A. Gümüş, (Ed.), *İletişim araştırmalarında göstergebilim: Yazınsaldan görsele anlam arayışı* içinde (s. 89-109). Konya: Literatürk Academia.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel mülakat yapma (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Edt.), *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Çakır & S. İrez, Çev.) içinde (s. 339-422). Ankara: Pegem Akademi.
- Pauwels, L. (2010). Visual sociology reframed: An analytical synthesis and discussion of visual methods in social and cultural research. *Sociological Methods and Research*, 34(4), 545-581. doi:10.1177/0049124110366233

- Power, E. M. (2003). De-centering the text: Exploring the potential for visual methods in the sociology of food. *Journal for the Study of Food and Society*, 6(2), 9-20. doi:10.2752/152897903786769670
- Prosser, J. (2007). Visual methods and the visual culture of schools. *Visual Studies*, 22(1), 13-30. doi:10.1080/14725860601167143
- Prosser, J. (Ed.). (1998). *Image-based Research: A Sourcebook for Qualitative Researchers*. London: Falmer.
- Read, H. (2018). *Sanat ve toplum* (E. K  k,   ev.). İstanbul: Hayalperest.
- Rıfat, M. (2014). *G  stergebilim'in ABC'si*. Ankara: Say.
- Ritzer, G. (2017). *Toplumun McDonalddlaştırılması:   a  daş toplum yaşamının de  işen karakteri   zerine bir inceleme* (A. E. Pilgir,   ev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma teknikleri ger  ek d  nya araştırması* (ř.   inkır & N. Demirkasımo  lu,   ev. Ed.). Ankara: Anı.
- Saehrendt, C., & Kittl, S. T. (2014). *Bunu bende yaparım! Modern sanat kullanma kılavuzu* (Z. A. Yılmaz,   ev.). İstanbul: Ayrıntı.
- San, İ. (2008). *Sanat ve e  itim: Yaratıcılık, temel sanat kuramları ve sanat eleştirisi yaklaşımı*. Ankara:   topya.
- Sarıbaş, S. (2019). *G  rsel sanatlar    retmen e  itimi ba  lamında g  rsel k  lt  r    retimi*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Sayın,   . (2014). *G  stergebilim ve sosyoloji*. Ankara: Anı.
- Schapiro, M. (2016). Sanatın toplumsal temelleri. C. Harrison ve P. Wood (Ed.), *Sanat ve kuram: 1990-2000 de  işen fikirler antolojisi* (S. G  rses,   ev.) i  inde (s. 552-556). İstanbul: K  re.
- Smith-Shark, D. L. (2016). G  rsel ve sosyal g  stergebilim araştırma stratejileri. S. D. B. Erişti, (Ed.), *G  rsel araştırma y  ntemleri teori, uygulama ve   rnek* i  inde (s. 56-72). Ankara: Pegem Akademi.
- Smith, P. (2005). *K  lt  rel kuram* (S. G  zelsarı & İ. G  ndo  du,   ev.). İstanbul: Babil.
- Smith, P. J. (2003). Visual culture studies versus art education. *Arts Education Policy Review*, 104(4), 3-8. doi:10.1080/10632910309600049

- Smith, P., & Riley, A. (2016). *Kültürel kurama giriş* (S. Güzelsarı & İ. Gündoğdu, Çev.). Ankara: Dipnot.
- Soykan, Ö. N. (2005). Sanat ve sosyoloji. A. D. Özarslan (Ed.), *Sanat ve sosyoloji içinde* (s. 73-80). İstanbul: Bağlam.
- Soykan, Ö. N. (2019). *Sanat sosyolojisi kuram ve uygulama*. İstanbul: Bilge.
- Sönmez, V. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Sözen, M., & Tanyeli, U. (2011). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Spence, D. (2011a). *Picasso* (İ. Sevinç, Çev.). İstanbul: Koleksiyon.
- Spence, D. (2011b). *Gauguin* (İ. Sevinç, Çev.). İstanbul: Koleksiyon.
- Stevens, I. (2002). Art criticism: a survey of methods. *De Arte*, 37(65), 42-57. <https://doi.org/10.1080/00043389.2002.11876990>
- Strinati, D. (2004). *An introduction to theories of popular culture*. London: Routledge.
- Sweeny, R. W. (2004). Lines of sight in the “network society”: simulation, art education, and a digital visual culture. *Studies in Art Education*, 46(1), 74-87. doi: 10.1080/00393541.2004.11650070
- Şentürk, L. V. (2012). *Analitik resim çözümlemeleri: Cimabue'dan Ingres'a resimde plastik çözümlemeler*. İstanbul: Ayrıntı.
- Şişman, A. (2011). *Sanata ve sanat kavramlarına giriş*. İstanbul: Literatür.
- Tanner, J. (Ed.). (2003). *The sociology of art: A reader*. London and New York: Routledge.
- Taşpınar, M. (2018). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tavin, K. M. (2003). Wrestling with angels, searching for ghosts: toward a critical pedagogy of visual culture. *Studies in Art Education*, 44(3), 197-213. doi:10.1080/00393541.2003.11651739
- Tavin, K. M. (2005). Opening re-marks: Critical antecedents of visual culture in art education. *Studies in Art Education*, 47(1), 5-22. doi:10.1080/00393541.2005.11652810

- Tavin, K., & Hausman, J. (2004). Art education and visual culture in the age of globalization. *Art Education*, 57(5), 47-53. doi:10.1080/00043125.2004.11653568
- Tezcan, M. (2011). *Sanat sosyolojisi giriş*. Ankara: Anı.
- The international visual sociology association (t.y.). Retrieved from https://visualsociology.org/?page_id=235
- Therborn, G. (2015). Frankfurt Okulu. H.E. Bağce (Ed.), *Frankfurt Okulu* (H.E. Bağce, Çev.) içinde (s. 19-54). İstanbul: Doğu Batı.
- Thompson, D. (2011). *Sanat mezar: Çağdaş sanatın ve müzayede evlerinin tuhaf ekonomisi* (R. Akman, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve kültür* (A. Eker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Topçu, N. (2006). *Sosyoloji*. İstanbul: Dergah.
- Tunalı, İ. (1989). *Felsefenin ışığında modern resim: İmpressionizm (empresyonizm); açık-hava-resmi (pleinairizm); pointillizm; soyut resim; kübizm; içeriksiz-resim (non-figuratif); de stil-resmi; suprematizm*. İstanbul: Remzi.
- Tunalı, İ. (2016). *Estetik*. İstanbul: Remzi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türkcan, B., & Coşkun, N. (2016). Görsel kültür çalışmaları. S. D. B. Erişti, (Ed.), *Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek* içinde (s. 73-108). Ankara: Pegem Akademi.
- Uçan, H. (2013). *Dilbilim, göstergebilim ve edebiyat eğitimi*. Ankara: Hece.
- Ulusoy, M. D. (2005). *Sanatın sosyal sınırı*. Ankara: Ütopya.
- Uzunöz, A. (2018). Öğretim teknikleri. A. Uzunöz & V. Aktepe (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri cilt 1* içinde (s. 227-249). Ankara: Pegem Akademi.
- Üredi, L. (2018). Öğretim ilke ve yöntemleri. A. Uzunöz & V. Aktepe (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri cilt 1* içinde (s. 197-224). Ankara: Pegem Akademi.
- Wagner, J. (2002). Contrasting images, complementary trajectories: sociology, visual sociology and visual research. *Visual Studies*, 17(2), 160-171. doi:10.1080/1472586022000032233

- Wallace, R. A. & Wolf, A. (1995). *Contemporary sociological theory: continuing the classical traditional*. New Jersey, NJ: Prentice Hall.
- Walther, I, F. (2005). *Pablo Picasso 1881-1973 yüzyılın dâhisi* (A. Antmen, Çev.). İstanbul: Remzi.
- Williams, R. R., & Whitehouse, K. (2015). Photo elicitation and the visual sociology of religion. *Rev Relig Res*, 57, 303–318. doi:10.1007/s13644-014-0199-5
- Wolff, J. (2000). *Sanatın toplumsal üretimi* (A. Demir, Çev.). İstanbul: Özne.
- Wolff, T. F., & Geahigan, G. (1997). *Art criticism and education*. Chicago: University of Illinois.
- Wu, C-T. (2005). *Kültürün özelleştirilmesi 1980'lerden sonra şirketlerin sanata müdahalesi* (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Yavuz, E. D. (2012). Sanatın alımlanması ve tüketimi. A. Ergur & E. Gökalp (Ed.), *Kültür sosyolojisi içinde* (s. 162-181). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, M. (2010). Sanat eğitiminde motivasyon. Sanat eğitiminde kopya ve taklit. Sanat eğitiminde teknik ve yöntem. K. Artut (Ed.), *Görsel sanatlar öğretiminde özel öğretim yöntemleri içinde* (s. 193-198). Ankara: Anı.
- Yılmaz, M. (2013). *Modernden postmoderne sanat*. Ankara: Ütopya.
- Yılmaz, M., Yılmaz, U., & Demir Yılmaz, E. (2019). The relation between social learning and visual culture. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4), 421-427. doi:10.26822/iejee.2019450837
- Yılmaz, U. (2016). *Kültür endüstrisinin çağdaş Türk resim sanatına ve sanat eğitime yansımaları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yılmaz, U., & Yılmaz, M. (2019). *Türkiye’de yazılı basında yer alan öğretmen imgelerinin görsel kültür dersi kapsamında incelenmesi*. I. Uluslararası Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Sempozyumu UBEST 2019 Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri, Buca Eğitim Fakültesi, İzmir. http://ubest.deu.edu.tr/uploads/JLTmC7Lg/media/ubest-ozet-kitapcigi_xlgLP7jq.pdf sayfasından erişilmiştir.

Yokley, S. H. (1999). Embracing pedagogy a critical in art education. *Art Education*, 52(5), 18-24. <https://doi.org/10.1080/00043125.1999.11650875>

Yükseköğretim Kurulu (2018). *Resim-iş öğretmenliği lisans programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Resim_Is_Ogretmenligi_Lisans_Programi_09042019.pdf sayfasından eritilmiştir.

Zanden, J. W. V. (1993). *Sociology the core*. New York, NY: McGraw Hill.

Zolberg, V. L. (2013). *Bir sanat sosyolojisi oluşturmak* (B. O. Özbay, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 06.02.2020-E.19396

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu

Sayı : 91610558-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 03.01.2020 tarih ve E.1145 sayılı yazı

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı **Doktora Öğrencisi Uğur YILMAZ'ın, Prof.Dr. Meliha YILMAZ'ın** danışmanlığında yürüttüğü *"Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulanmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması"* adlı tez çalışması ile ilgili konu Kurulumuzun 04.02.2020 tarih ve 02 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Kurul Başkanı

Araştırma Kod No: 2020 - 080

Ek: Liste

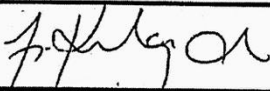
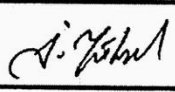
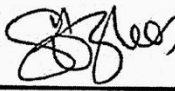
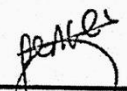
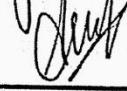
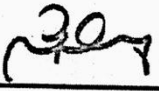
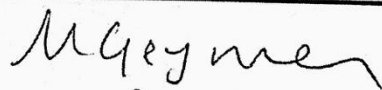
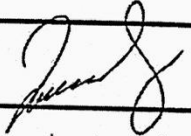
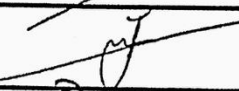
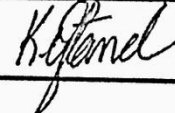
Ankara
Tel:0 (312) 202 20 57 - 0 (312) 2... Faks:0 (312) 202 38 76
İnternet Adresi :<http://etikkomisyonu.gazi.edu.tr/>

Bilgi için :Nursel Güner
Birim Evrak Sorumlusu
Telefon No:202 20 57

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ÖLÇME DEĞERLENDİRME ETİK ALT ÇALIŞMA GRUBU
KATILIM LİSTESİ

TOPLANTI TARİHİ : 04/02//2020

TOPLANTI SAYISI : 02

ADI-SOYADI	İMZA
Prof. Dr. İsmail KARAKAYA Başkan	
Prof.Dr. C. Haluk BODUR	KATILAMADI
Prof.Dr.İsmet YÜKSEL	
Prof.Dr.Seçil ÖZKAN	
Prof.Dr.Cevriye TEMEL GENCER	
Prof.Dr.Aymelek GÖNENÇ	
Prof.Dr.Gülay BAYRAMOĞLU	
Prof.Dr.Makbule GEZMEN KARADAĞ	
Doç.Dr.Zehra GÖÇMEN BAYKARA	
Doç.Dr.Nihan KAFA	İZİMLİ
Doç.Dr.Necdet KARASU	
Doç.Dr.İlyas OKUR	
Doç.Dr.Kemal ÖZTEMEL	

EK 2. Araştırma İzinleri

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.03.2020-E.42668

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 17311665-044-
Konu : Anketler (Uğur YILMAZ)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 02.03.2020 tarihli ve 80287700-302.08.01- 32348 sayılı yazı.
b) 11.03.2020 tarihli ve 501177 sayılı yazı.

Enstitünüz, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi Uğur YILMAZ'ın, Prof. Dr. Meliha YILMAZ'ın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulamasına Yönelik Bir Eylem Araştırması" isimli tez çalışması kapsamında Aksaray Üniversitesi bünyesinde uygulama yapmasına izin verilmesine dair ilgi (a) yazınız adı geçen Üniversite Rektörlüğüne iletilmiş olup, alınan ilgi (b) cevabi yazı ve ekleri ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgi (b) yazı ve ekleri (3 sayfa)

Gazi Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı Rektörlük Kampüsü Emniyet Mah.
Bandırma Cad. No: 6/6 06500 Yenimahalle/ ANKARA
Tel:0 (312) 212 68 40 Faks:0 (312) 202 28 08
e-Posta :ogris@gazi.edu.tr İnternet Adresi :www.ogris.gazi.edu.tr

Bilgi için :Talip Gümüş
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No:312 202 28 21

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.03.2020-E.12388

Aksaray Üniversitesi- Genel Sekreterlik
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı/Tarih: 11/03/2020
Sayı: 45333631-302.08-E.00000301177

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 45333631-302.08
Konu : Anket İzni
(Uğur YILMAZ)

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 03.03.2020 tarih ve E.8026 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Uğur YILMAZ'ın, Prof. Dr. Meliha YILMAZ danışmanlığında yürüttüğü "Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulamasına Yönelik Bir Eylem Araştırması" isimli tez çalışması kapsamındaki uygulamasını Üniversitemiz Eğitim Fakültesinde yapma talebi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Engin DELİGÖZ
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
11/03/2020

Ek: Eğitim Fakültesi Dekanlığı'nın yazısı.

Serdar ÖZBAY
Bilgisayar İşletmeni

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü

Adres: Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Bahçesaray
Mahallesi 68100 Aksaray
Tel: 03822883128

Bilgi için: serdarozbay@aksaray.edu.tr

Fax: 03822883139

WEB: www.aksaray.edu.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr/apr/giden> f615b8e4-e83f-4377-b56b-b0b19546097a kodu ile erişebilirsiniz.
Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Fakültesi Öğrenci İşleri Tarih: 10/03/2020
Sayı: 35609705-302.08-E.00000500901

E0000500901

Sayı : 35609705-302.08
Konu : Anket İzni (Uğur YILMAZ)

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Uğur YILMAZ'ın, Prof. Dr. Meliha YILMAZ danışmanlığında yürüttüğü "Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulamasına Yönelik Bir Eylem Araştırması" isimli tez çalışması kapsamında uygulama yapma talebi Fakültemiz tarafından uygun görülmüştür.

Gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Özgül KELEŞ
Dekan

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü

Adres: eğitim fakültesi

Tel: 3822883313

Bilgi için: 3822883313

Fax: 03822883333

WEB: www.aksaray.edu.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden f615b8e4-e83f-4377-b56b-b0b19546097a kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 17311665-044-
Konu : Anketler (Uğur YILMAZ)

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 02.03.2020 tarihli ve 80287700-302.08.01- 32348 sayılı yazı.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi Uğur YILMAZ, Prof. Dr. Meliha YILMAZ'ın danışmanlığında yürüttüğü "Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulamasına Yönelik Bir Eylem Araştırması" isimli tez çalışması kapsamında Üniversiteniz bünyesinde uygulama yapmak istemektedir.

Bilgilerinizi ve sözü edilen konu hakkındaki görüşünüzün Rektörlüğümüze bildirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgi yazı ve ekleri (takım)

Evrakı Doğrulamak İçin: <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr/BelgeDogrulama.aspx> Pin: 82291
Gazi Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı Rektörlük Kampüsü Emniyet Mah.
Bilgi için : Talip Gümüş
Bandırma Cad. No: 6/6 06500 Yenimahalle/ ANKARA
Bilgisayar İşletmeni
Evrakın elektronik imzalı suretine belge.aksaray.edu.tr adresinden f615b8e4-e83f-4372-b906-f0619346097a kodu ile erişebilirsiniz.
Tel: 0312 212 88 40 Faks: 0312 212 88 08
Telefon No: 312 202 28 21
e-Posta: belge.aksaray.edu.tr e-imza ile onaylanmıştır. e-Posta adresi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

EK 3. Katılımcılar İçin Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU FORM-2

Rev-3
19.12.2017

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU

KATILIMCILAR İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sizi, Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan 06.02.2020 tarih / E.19396 sayı ile izin alınan* Arş. Gör. Uğur YILMAZ araştırmacılığında ve Prof. Dr. Meliha YILMAZ tarafından yürütülen "Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama Eğitim Modülünün Resim-İş Öğretmenliği Lisans Programında Uygulanmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahiptir. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size bir ödeme yapılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Çalışmada kişisel bilgileriniz yerine Ö1, O1, X1, K1, S1 vb. kodlar kullanılacaktır. Ders sürecinde ürettiğiniz sanatsal çalışmaların görsellerinden araştırmada yararlanılacaktır.

*Gazi Üniversitesi Etik Komisyon izini alındıktan sonra doldurularak kullanılacaktır.

Araştırmanın Amacı	Bu araştırmanın amacı, Anasanat Atölye (Resim) dersinin öğretim etkinliğini arttırmak amacıyla dersi "sosyolojik görsel okuma ve sanatsal uygulama" etkinlikleriyle zenginleştirmek ve ders sürecini siz değerli öğrencilerin katılımları ve görüşleriyle değerlendirilmesini sağlamaktır.
Araştırmanın Yöntemi	Araştırma nitel araştırma yönteminde ve eylem araştırması desenindedir. Bu yöntem, araştırma konusunu kendi doğal ortamı içerisinde (ders sürecinde) gözlem, görüşme ve doküman analizleri yoluyla incelemeye olanak sağlar. Araştırmada, siz değerli katılımcıların süreç içerisinde ve süreç sonunda ders etkinliklerine yönelik geliştirdiği fikirler, görüşler, ödevler ve sanatsal çalışmalardan yararlanılarak sürece yönelik değerlendirmelerde bulunulacaktır.
Araştırmanın Öngörülen Süresi (Başlama ve Bitiş Tarihi)	20 Şubat 2020-28 Mayıs 2020
Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı	10 (Kişi)
Araştırmanın Yapılacağı Yerler	Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi (C-Blok), Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim, İş Eğitimi Anabilim Dalı, Derslik: Resim Atölye 2, Ders: Anasanat Atölye IV (Resim IV) Dersi
Görüntü ve/veya ses kaydı alınacak mı?	Evet ☒ Hayır ☐

Tablo katılımcıların anlayabileceği biçimde, akademik dil kullanılmadan yazılacaktır.

KATILIMCI BEYANI

Yukarıda amacı ve içeriği belirtilen bu araştırma ile ilgili bilgiler tarafıma aktarıldı. Bu bilgilerden sonra araştırmaya katılımcı olarak davet edildim. Bu çalışmaya katılmayı kabul ettiğim takdirde gerek araştırma yürütülürken gerekse yayımlandığında kimliğimin gizli tutulacağı konusunda güvence aldım. Bana ait verilerin kullanımına izin veriyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin dikkatle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden çekilebilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Araştırma ile ilgili bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya hiçbir baskı altında kalmadan kendi bireysel onayım ile katılıyorum. İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU FORM-2

Rev-3
19.12.2017

Araştırma yürütücüsü(Tez çalışmalarında Danışman tarafından imzalanacaktır.)

Adı ve Soyadı	Prof. Dr. Meliha YILMAZ	Tarih ve İmza
Adres ve telefonu	Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı 06500 Teknikokullar/ANKARA	

Katılımcı

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

Velayet veya Vesayet Altındaki Katılımcılar için Veli/Vasi

Adı ve Soyadı		Tarih ve İmza
Adres ve telefonu		

EK 4. Görüşme Formu

Araştırma Soruları

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecinden edindikleri kazanımlara ilişkin görüşleri nelerdir?

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yer:

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş):

Görüşmecisi:

GİRİŞ

Değerli öğrenci, bu görüşmenin amacı görsel sanatlar öğretmen adaylarının Sosyolojik Görsel Okuma ve Sanatsal Uygulama eğitim modülünün öğrenme-öğretme sürecine ilişkin görüşlerini almaktır. Bu nedenle eğitime katılım gösteren öğrencilerden eğitimin uygulamasına ilişkin görüşlerini, eğitime yönelik değerlendirmelerini ve önerilerini almaya çalışıyorum. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederim.

- Görüşmeye geçmeden önce, görüşmemizin gizli olduğunu belirtmek istiyorum. Yayınlanmasını istemediğiniz görüşleriniz bulunur ise kesinlikle yayınlanmayacaktır. Ayrıca, araştırmaya desteklerini veren katılımcıların isimleri araştırma raporunda açık bir şekilde yer almayacak, bunun yerine kod isimler kullanılacaktır.
- Görüşme sonuçlarını sağlıklı değerlendirebilmek ve veri kaybı yaşamamak için görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydetmek istiyorum. Görüşme sürecinde ses kayıt cihazı kullanmamın sizin için herhangi bir sakıncası var mı?
- Görüşmemize başlamadan önce, söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da kafanıza takılan bir problem var mı?
- Görüşmenin yarım saat ile bir saat arası süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz görüşme sorularını sormaya başlayalım.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Almış olduğunuz eğitimi göz önünde bulundurduğunuzda, eğitimde hoşlandığınız ya da hoşlanmadığınız özellikler nelerdi? Açıklar mısınız?

Sonda: Planlama açısından?

Uygulama açısından?

Etkinlikler açısından?

Görsel okuma etkinlikleri açısından?

Okuma/kitap önerileri açısından?

Öğrenci günlükleri açısından?

Verilen ödevler açısından?

Öğretim yöntemi açısından?

Değerlendirme açısından?

2. Eğitim sürecinde ele alınan konulara ilişkin neler düşünüyorsunuz?

2.1. Daha öncesinde bu konulara yönelik bilginiz neydi? Neden?

2.2. Eğitim sürecinde en çok ilginizi çeken konu neydi? Neden?

3. Eğitim sürecinde öğrenci olarak üstlendiğiniz roller nelerdi?

Sonda: Derse katılım açısından?

4. Almış olduğunuz eğitim size neler kazandırdı ya da kazandırmadı?

Sonda: Alan bilgisi açısından?

Öğretmenlik meslek bilgisi açısından?

Düşünme becerisi açısından?

Eleştirel düşünme açısından?

Yaratıcı düşünme açısından?

Problem çözme açısından?

Sosyal olaylara yaklaşım açısından?

Sanat eserine yaklaşım açısından?

Sanatı alımlama açısından?

Görsel kültür açısından?

5. Eğitim sürecinde ele alınan konuların sanat üretimimize ne tür yansımaları bulundu?

Sonda: Üslup açısından?

İçerik açısından?

Teknik açıdan?

6. Almış olduğunuz eğitimden edindiğiniz bilgilerin sanatsal uygulamalarınıza transferi konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşp karşılaşmadığınıza yönelik düşünceleriniz neler?

7. Almış olduğunuz eğitimden edindiğiniz bilgileri eğitim sonrasında kullanıp kullanmayacağınıza yönelik öngörüleriniz neler?

Sonda: Nasıl kullanacaksınız?/Niçin kullanmayacaksınız?

Alternatif: Eğitim sonrasında, eğitimden edindiğiniz bilgilerle ilişkilerinizin nasıl olacağını öngörüyorsunuz?

8. Almış olduğunuz eğitimin sanat sosyolojisine yönelik farkındalığınız üzerindeki yansımalarını nasıl yorumlarsınız?

Alternatif: Almış olduğunuz eğitimden dolayı, bu eğitimi almayan akranlarınızdan kendinizi donanımlı hissedip hissetmediğinize yönelik düşünceleriniz neler?

Sonda: Niçin donanımlı hissediyorsunuz?/Niçin donanımlı hissetmiyorsunuz?

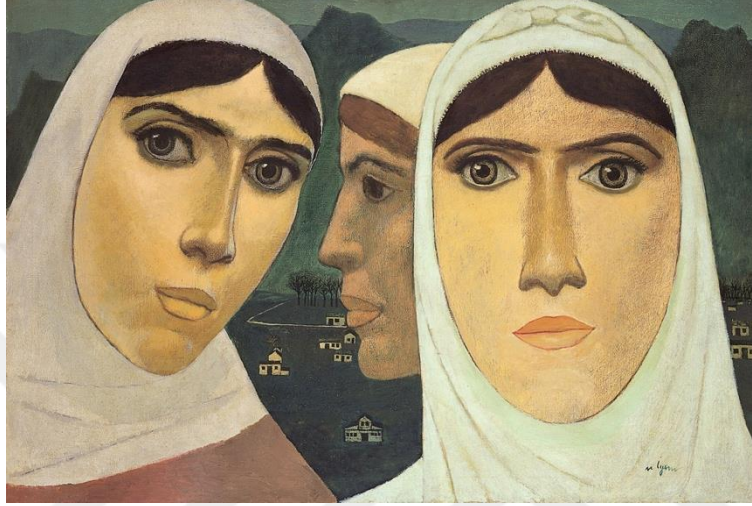
9. Almış olduğunuz eğitime yönelik neleri değiştirmek, neleri devam ettirmek isterdiniz?

Sonda: Önerileriniz neler?

10. Almış olduğunuz eğitimin uygulamasına ilişkin eklemek istediğiniz başka görüşleriniz var mı? Var ise açıkla mısınız?

EK 5. Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu

Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu (SGOSF)	
Adı Soyadı:	Sınıfı:

1. Nuri İyem'in yukarıdaki eserinin sosyolojik görsel anlatımından çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) Eserde belirli bir coğrafyanın izlerine yönelik mesajlar bulunmaktadır.
- B) Eserde bir toplumun üst sınıf tabakasına yönelik mesajlar bulunmaktadır.
- C) Eserde bir toplumun orta ve alt sınıf tabakalarına yönelik mesajlar bulunmaktadır.
- D) Eserde bir toplumun inanç unsuru ile ilişkili anlatımlar bulunmaktadır.
- E) Eserde eleştirel düşünce içerikli mesajlar bulunmaktadır.

2. Yukarıdaki eserden çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) Eserde proletaryanın (işçi sınıfı) günlük hayatından bir sahne sunulmuştur.
- B) Eserde yoksulluğa ait izler görülmektedir.
- C) Eserin konusu ve içeriği, sanatın lüks bir meta olarak ele alınmasına yönelik konu ve içeriklere karşı zıt bir anlatım sergilemektedir.
- D) Eserde ele alınan konu, toplumsal tabakalaşmaya yönelik bir tür eleştiri sunmaktadır.
- E) Eserde, küreselleşme olgusu emek kavramı üzerinden eleştirmektedir.

3. Yukarıdaki eser hangi amaçla üretilmiş olamaz?

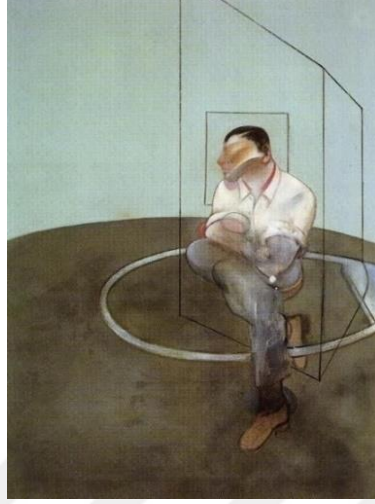
- A) İzleyicinin estetik haz almasını sağlamak.
- B) İzleyicinin algılarını yönlendirmek.
- C) İzleyicinin belirli bir toplumsal olgu üzerinde düşünmesini sağlamak.
- D) İzleyicinin sosyokültürel bir konu üzerinde eleştirel düşünmesine yardımcı olmak.
- E) İzleyicinin belli bir toplumsal olgu üzerinde farkındalığını geliştirmek.

4. Aşağıdaki resimlerden hangisi popüler kültüre dair izleri içerisinde barındırmaktadır?

A)

B)

C)

D)

E)

5. Aşağıdaki resimleri sosyolojik bağlamda değerlendirdiğimizde resimlerden hangisinin “kitsch” özellik gösterdiği görülür?

A)

B)

C)

D)

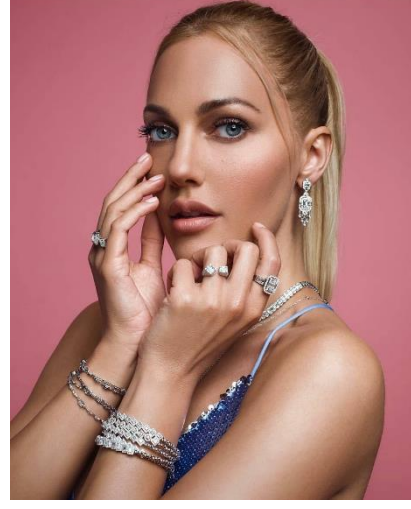
E)

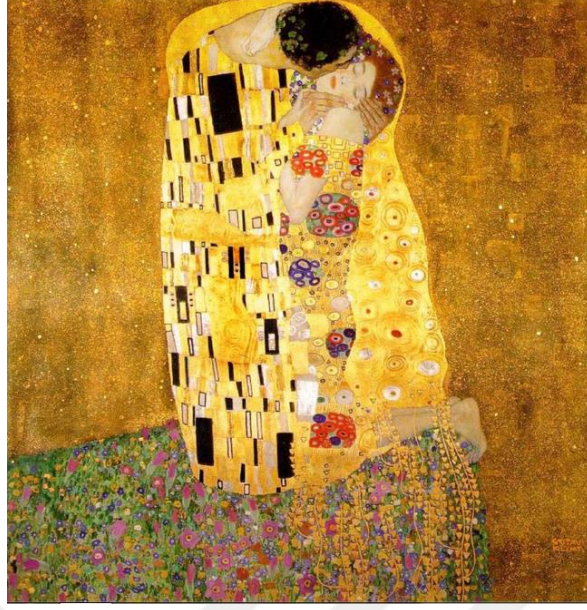
6. Yukarıdaki X reklam ürününe ait imgelerden çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) İmgede arzu ve istek uyandıran mesajlar bulunmaktadır.
- B) İmgede seçkinlik ve zenginlik ifade eden mesajlar bulunmaktadır.
- C) İmgede kadın kimliğine yönelik mesajlar bulunmaktadır.
- D) İmgede modern bireye yönelik mesajlar bulunmaktadır.
- E) İmgede eleştirel düşüncüyü vurgulayan mesajlar bulunmaktadır.

7. Yukarıdaki yağlıboya ve reklam imgelerinin karşılaştırmalı görsel okumalarından çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) Her iki imgede de benzer sosyolojik görsel anlatımlar söz konusudur.
- B) Her iki imgede belirli bir estetik duyarlılık ile tasarlanmıştır.
- C) Her iki imgede de küpe objesine yönelik bir vurgu söz konusudur.
- D) Bir ürünü elde etmeye yönelik, yağlıboya imgesinin herhangi bir anlatımı bulunmaz iken reklam imgesi ürünü elde etmeye yönelik izleyiciye çeşitli mesajlar vermektedir.
- E) Her iki imgede izleyeni görsel açıdan etkilemeye çalışmaktadır.

8. Walter Benjamin'in '*Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı*' başlıklı çalışması odağında yukarıdaki Gustav Klimt'in "Öpüşme" isimli eserini bir baskı kopya olarak ele alacak olursak, bu baskı kopya ile eserin orijinali arasında aşağıdaki kavramlardan hangisinin kaybolduğu söylenemez?

- A) Sanat yapıtının aurası.
- B) Sanat yapıtının sahiciliği.
- C) Sanat yapıtının izlenebilirliği.
- D) Sanat yapıtının şimdiliği/zamansallığı.
- E) Sanat yapıtının anlamı.

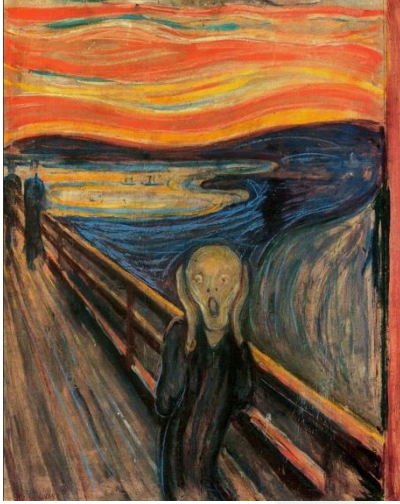

9. Yukarıdaki eserin sosyolojik anlatımında aşağıdaki hangi unsurun varlığından söz edilemez?

- A) Sosyal duygulanım.
- B) Otorite.
- C) Sınıf çatışması.
- D) Sosyal eşitlik.
- E) Hiyerarşi.

10. Sosyolog Howard S. Becker ve Janet Wolff'un sanat üretimine yönelik görüşleri göz önünde bulundurulduğunda aşağıdaki sanat türlerine ait (resim, film, tiyatro, heykel) eserlerden hangisi kolektif (ortaklaşmacı) olmayan bireysel bir çaba ile üretilmiştir?

A) 'Çılgılık' Resmi

B) 'Yüzüklerin Efendisi' Filmi

C) 'Don Kişot' Tiyatrosu

D) 'Ayna' Enstalasyonu

E) Hiçbiri.

11. Yukarıdaki eserin sosyolojik görsel anlatımından çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) Eserde modern karakterde bir ev içi mekânından kesit sunulmaktadır.
- B) Eserde eleştirel anlatımlar bulunmaktadır.
- C) Eserde popüler estetik beğeniye hizmet eden genel bir anlatım söz konusudur.
- D) Eserin ana anlatımı savaş ve çatışma olgusu üzerinedir.
- E) Eserde pop bir imge olarak balon objeleri, eserin eleştirel anlatımını güçlendiren bir zıtlık unsuru görevindedir.

12. Jeff Koons'un yukarıdaki 'Balon Köpek' isimli eserinin sosyolojik görsel okumasından çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilebilir?

- A)** Eser kültür endüstrisi olgusunu plastik bir anlatım ile olumsuzlamaktadır.
- B)** Eser kitsch ve popüler kültür olgusuna yönelik sosyolojik bir anlatım içermektedir.
- C)** Eser dijital görsel kültürün bireyler üzerindeki etkisini eleştirmektedir.
- D)** Eser tüketim toplumunda tüketicinin yüksek sanata duyduğu özlemi ele almaktadır.
- E)** Eser sanayileşmenin bireyler üzerindeki etkisini konu edinmektedir.

13. Yukarıdaki reklam imgesinde aşağıdaki hangi unsurun anlatımından söz edilemez?

- A) Mutluluk vaadi olgusuna yönelik bir anlatım.
- B) Tüketim olgusuna yönelik bir anlatım.
- C) Benmerkezcilik kavramına yönelik bir anlatım.
- D) Estetik ihtiyaç kavramına yönelik bir anlatım.
- E) Fizyolojik ihtiyaç kavramına yönelik bir anlatım.

14. Tom Wesselmann'ın 'Natürmort #12' isimli yukarıdaki kolaj çalışmasının görsel okumasından çıkarılabilecek yorumlar arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilemez?

- A) Eserde pop-sanata yönelik bir anlatım söz konusudur.
- B) Eserde endüstriyel ürünlere yönelik bir anlatım söz konusudur.
- C) Eserde tüketim kültürüne yönelik bir anlatım söz konusudur.
- D) Eserde reklam imgelerine yönelik bir anlatım söz konusudur.
- E) Eser kitsch sanata yönelik bir anlatım söz konusudur.

15. Fernand Leger'in yukarıdaki eserinin görsel anlatımında aşağıdaki hangi toplum tipine yönelik izler görülmektedir?

- A) Yerleşik toplum.
- B) Tüketim toplumu.
- C) Tarım toplumu.
- D) Avcı ve toplayıcı toplum.
- E) Göçebe toplum.

Sosyolojik Görsel Okuma Soru Formu (SGOSF) Cevap Anahtarı

Adı Soyadı :.....

Sınıfı:.....

CEVAP FORMU

1	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
2	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
3	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
4	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
5	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
6	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
7	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
8	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
9	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
10	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
11	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
12	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
13	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
14	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E
15	☐ A	☐ B	☐ C	☐ D	☐ E

Doğru Sayısı:..... **Yanlış Sayısı:**.....

Toplam Puan:.....

EK 6. SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu

SGOSU Eğitim Modülü Sanatsal Çalışma Uzman Değerlendirme Formu					
Değerlendirme Kriterleri		Ölçütler	Evet	Kısmen	Hayır
Konu/Anlatım	Çalışma toplumsal bir olaya dikkat çekmektedir.				
	Çalışma sosyolojik eleştirel bir anlatıma sahiptir.				
	Çalışmada tüketim kültürüne yönelik bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada popüler kültüre yönelik bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada sosyal medya içerikli bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada gelenek/göreneğe dair kültürel bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada toplumsal tabakalaşmaya yönelik bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada küreselleşmeye dair bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada doğa-çevre üzerine sosyolojik bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada dini içerikli sosyolojik bir anlatım söz konusudur.				
	Çalışmada cinsiyet içerikli sosyolojik bir anlatım söz konusudur.				
Estetik Nitelik	Çalışmada plastik sorgulamalara dayalı sanatsal bir kaygı söz konusudur.				
	Çalışmada anlatıma dayalı sanatsal bir kaygı söz konusudur.				
	Çalışmada sanatsal teknik başarılı şekilde kullanılmıştır.				
	Çalışma özgündür.				
Üslup/Tarz	Çalışma yansıtmacı bir özellik göstermektedir.				
	Çalışma dışavurumcu bir özellik göstermektedir.				
	Çalışma biçimci bir özellik göstermektedir.				
	Çalışma işlevsel-fonksiyonel bir özellik göstermektedir.				
	Çalışma kavramsal temelli sanat özelliği göstermektedir.				
Not: Sanatsal çalışmaya ilişkin eklemek istediğiniz başka düşünceleriniz var ise lütfen bu bölüme belirtiniz.					

EK 7. Gözlem Formu

SOSYOLOJİK GÖRSEL OKUMA VE SANATSAL UYGULAMA EĞİTİM MODÜLÜ GÖZLEM FORMU		
HAFTA	ÜNİTE ADI	TARİH
.... Hafta		/...../.....
ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARI	GÖZLEM NOTLARI	
Ders Başlangıcında Öğrenci Davranışlarına Yönelik Gözlemler	Gözlem	
Derse Devam Durumu	Süre: :	
Derse Hazırlıklı Gelme Durumu/Ödev Yapılma Durumu	Süre: :	
Bir Önceki Ders İçeriğinin Hatırlanma Durumu	Süre: :	
Diğer	Süre: :	
Dersin Teorik Sürecinde Öğrenci Davranışlarına Yönelik Gözlemler	Gözlem	
Konuya Katılım Durumu	Süre: :	
Konuya İlgisi	Süre: :	
Konuya Yaklaşımı	Süre: :	
Fikir Belirtme (Tez İleri Sürme)	Süre: :	

Fikirsel Sorgulamalar	Süre: :
Önceki Öğrenilenlerin Hatırlanma Durumu	Süre: :
Teori ile Uygulama Arasında İlişki Kurma Durumu	Süre: :
Diğer	Süre: :
Dersin Sanatsal Uygulama Sürecinde Öğrenci Davranışlarına Yönelik Gözlemler	Gözlem
Uygulamaya İlgi Durumu	Süre: :
Uygulamaya Dönük Fikirsel Sorgulamalar	Süre: :
Sanatsal Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	Süre: :
Diğer	Süre: :

EK 8. Öğrenci Günlüğü

ÖĞRENCİ GÜNLÜĞÜ

ADI SOYADI:

TARİH: / /

DERSE YÖNELİK <u>GENEL</u> GÖRÜŞLER*
Bu Haftaki Konu:
Derste Üstlendiğim Rol/Roller:
Derse Yönelik Genel Gözlemler:

*Bu bölümde derste işlenen konu, derste üstlendiğiniz rol/roller ve derse yönelik genel görüş ve gözlemlerinizi yazınız.

DERSE YÖNELİK <u>OLUMLU</u> GÖRÜŞLER**
Bugün Derste En Çok İlgimi Çeken Bölüm:
Bugün Derste Öğrendiklerim:

Bugün Derse Yönelik Yaptığım Katkılar:

Ürettiğim Fikirler:

Ürettiğim Fikirleri Seçme Nedenim:

Ürettiğim Çürütmeler:

Çürütmelerimi Şu Fikir/Fikirler Üzerinden Oluşturdum:

Derste Hoşlandıklarım:

*Bu bölüme derse yönelik olumlu görüş ve gözlemlerinizi yazınız.

DERSE YÖNELİK OLUMSUZ GÖRÜŞLER***

Derste Öğrenemediklerim:

Derste Anlayamadıklarım:

Derste Sıkıldığım Konu/Durumlar:

Dersin İyileşmesine Yönelik Yardımcı Olacak Görüşlerim:

***Bu bölüme derse yönelik olumsuz görüş ve gözlemlerinizi yazınız. Derse yönelik beklentileriniz, derste olmasını istedikleriniz ve dersin iyileşmesine yardımcı olacağını düşündüğünüz görüşlerinizi yazınız.

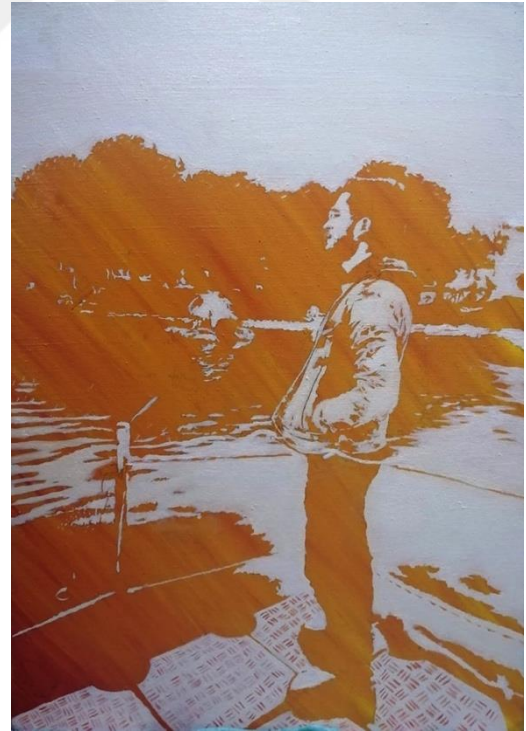
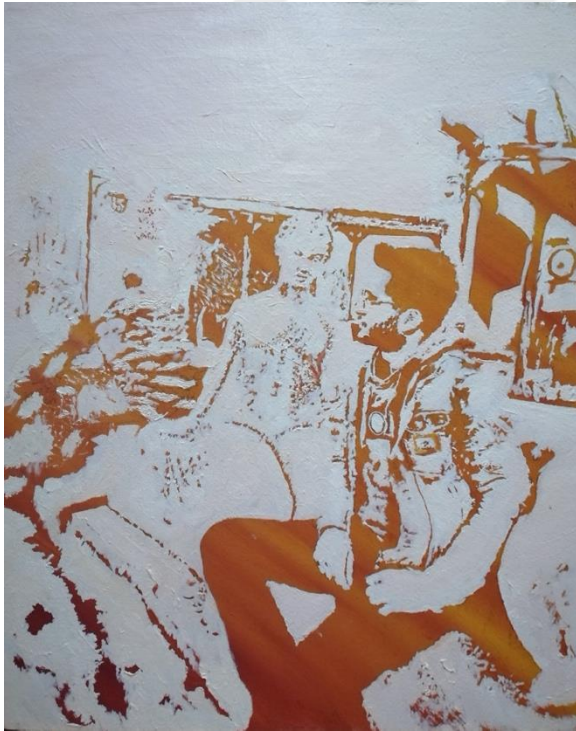
DİĞER EKLEMEK İSTEDİKLERİM****

Not:

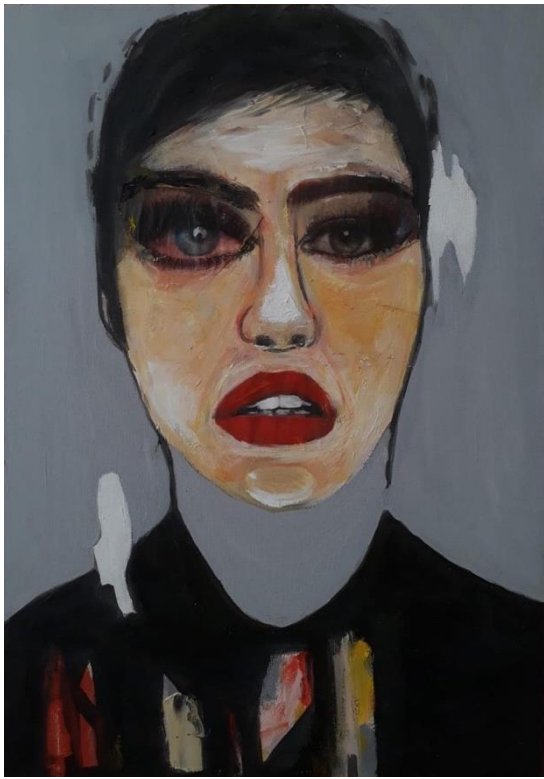
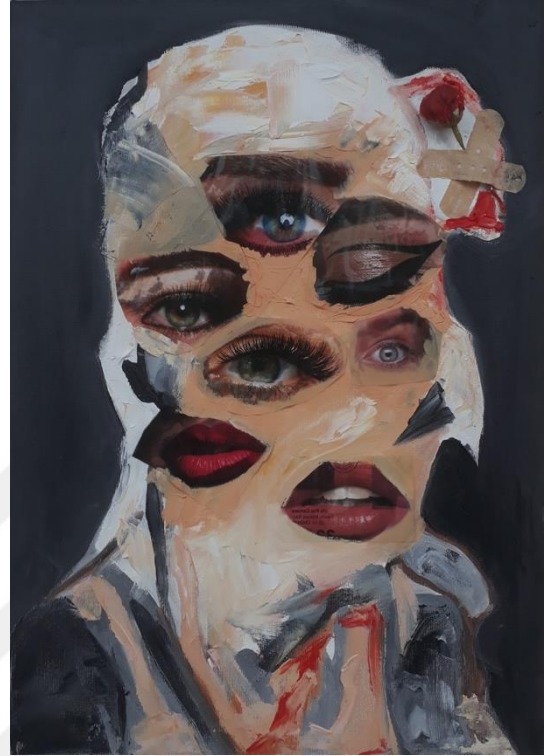
****Bu bölüme derse yönelik eklemek istediğiniz görüş ve gözlemlerinizi yazınız. İsteğe bağlı bir bölümdür.

EK 9. Öğrenci Çalışmaları

Ö1:

Ö2:

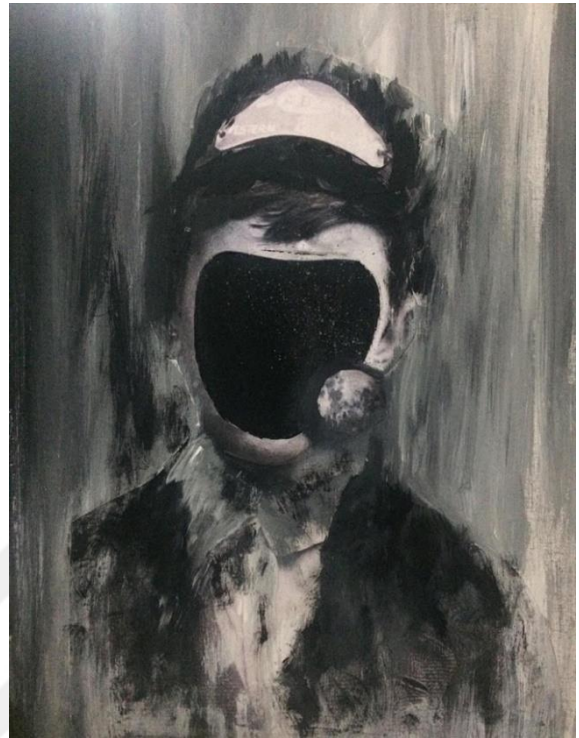
Ö3:

Ö4:

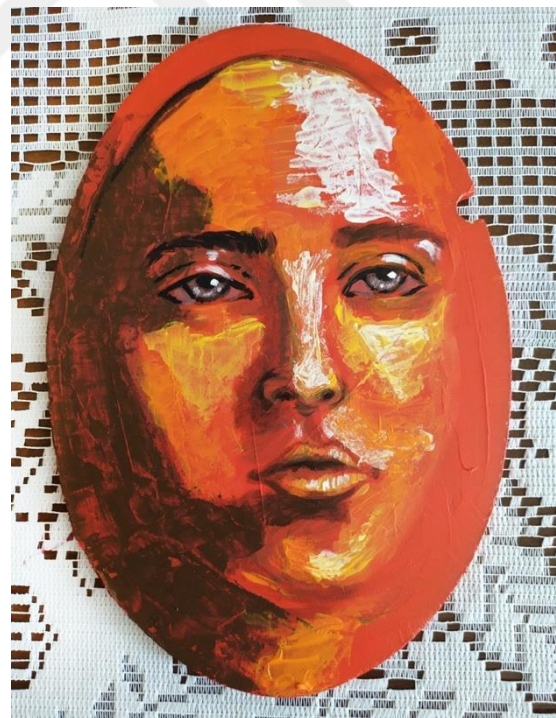
Ö6:

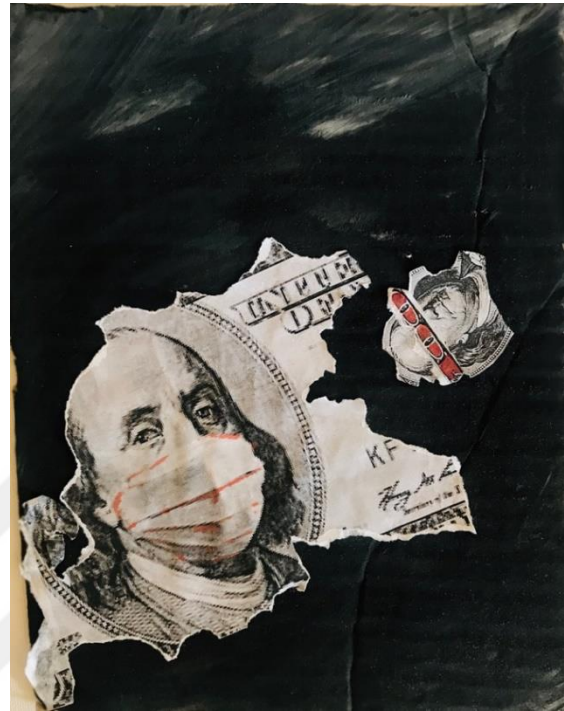
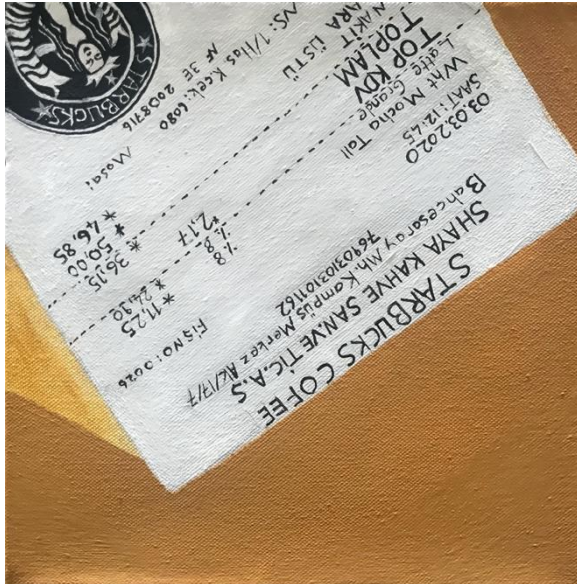
Ö7:

Ö8:

Ö9:

EK 9. Ders Sorumlusu Rehberliğinde Yürütülen Dersler

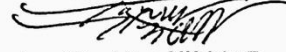
T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Akademik özgeçmişimde ve doktora tez çalışmamda belirtebilmem için Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında göreve başladığım 2016-2017 yılından itibaren söz konusu Anabilim Dalında ders sorumluları rehberliğinde yürüttüğüm aşağıdaki dersleri bilgilerinize sunar, konuya ilişkin onayınızı bilgilerinize,

Saygılarımla arz ederim.

Eğitim-Öğretim Yılı	Sınıf	Ders Kodu	Ders Adı	Ders Sorumlusu
2018-2019 Bahar	3. Sınıf	RES302	Anasanat Atölye-IV (Resim IV)	
2018-2019 Bahar	4. Sınıf	RES408	Öğretmenlik Uygulaması (Şubeler: 7 ve 8)	
2018-2019 Güz	3. Sınıf	RES301	Anasanat Atölye-III (Resim III)	
2017-2018 Bahar	4. Sınıf	RES402	Anasanat Atölye-VI (Resim VI)	
2017-2018 Güz	4. Sınıf	RES401	Anasanat Atölye-V (Resim V)	
2016-2017 Bahar	3. Sınıf	RES302	Anasanat Atölye-IV (Resim IV)	
2016-2017 Bahar	2. Sınıf	RES216	Sanat Felsefesi	

28.03.2019

Arş. Gör. Uğur YILMAZ

İletişim: uyilmaz.rssm@gmail.com
0 (542) 330 07 76

00000387336

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 35609705-100
Konu : Arş. Gör. Uğur YILMAZ'ın Ders
Sorumluları Rehberliğinde Yürütmüş Olduğu
Dersler

İLGİLİ MAKAMA

Fakültemiz Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğretim elemanı Arş. Gör. Uğur YILMAZ'ın
2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren ders sorumluları rehberliğinde yürütmüş olduğu
dersler ekte sunulmuştur.

Gereğini bilgilerinize arz/rica ederim.

BELGEİNİ ASM
09 04 2019

Metin KOYUN
Metin

e-imzalıdır
Prof. Dr. Özgül KELEŞ
Dekan

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden 1909c294-247f-4e87-9eb0-c5f8bb7563aa kodu ile erişebilirsiniz.
Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
Adres:Eğitim Fakültesi
Tel:03822883314

Bilgi için: Eğitim Fakültesi
Fax:03822883333
WEB: www.aksaray.edu.tr

Ek:

<i>Eğitim-Öğretim Yılı</i>	<i>Sınıf</i>	<i>Ders Kodu</i>	<i>Ders Adı</i>	<i>Ders Sorumlusu</i>
2018-2019 Bahar	3. Sınıf	RES302	Anasanat Atölye-IV (Resm IV)	
2018-2019 Bahar	4. Sınıf	RES408	Öğretmenlik Uygulaması (Şubeler: 7 ve 8)	
2018-2019 Güz	3. Sınıf	RES301	Anasanat Atölye-III (Resim III)	
2017-2018 Bahar	4. Sınıf	RES402	Anasanat Atölye-VI (Resim VI)	
2017-2018 Güz	4. Sınıf	RES401	Anasanat Atölye-V (Resim V)	
2016-2017 Bahar	3. Sınıf	RES302	Anasanat Atölye-IV (Resim IV)	
2016-2017 Bahar	2. Sınıf	RES216	Sanat Felsefesi	

EK 10. Özgeçmiş

KISA ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Uğur YILMAZ
E-posta	uyilmaz.rssm@gmail.com

Öğrenim Bilgileri

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Osmaniye Abdurrahman Keskiner Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	2008
Üniversite	Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı	2012
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı	2016
Doktora	Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı	2020

İş Deneyimi

Görev	Çalıştığı Yer	Yıl
Arş. Gör.	Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı	2015-2016
Arş. Gör.	Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı	2016 -

Yabancı Dil	İngilizce

Yayınlar

Yılmaz, M., Yılmaz, U., & Demir Yılmaz, E. (2019). The relation between social learning and visual culture. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4), 421-427. doi:10.26822/iejee.2019450837

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...